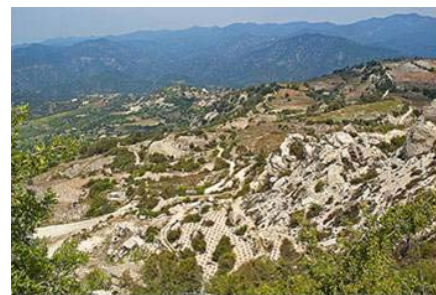

I.A.CO Ltd

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΈΡΓΩΝ

**ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΤΩΝ
ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΓΙΑ ΤΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 2007 – 2013**

Υπεύθυνος Φορέας Προγράμματος:
**Τμήμα Γεωργίας,
Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος**

Τελική Έκθεση

Σεπτέμβριος 2007

I.A.CO ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ LTD

Λεωφ. Σταυρού 3 Γραφείο 202 Στρόβολος 2035, Λευκωσία

Τηλ: 00357 22 429444 • Fax: 00357 22 519904

E-mail: iaco@cytanet.com.cy

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1.	Μη Τεχνική Περίληψη	5
1.1.	Εισαγωγή	5
1.2.	Στόχοι του Προγράμματος.....	5
1.3.	Περιγραφή του Προγράμματος.....	7
1.4.	Εναλλακτικές Δυνατότητες.....	12
1.5.	Υφιστάμενη Κατάσταση Περιβάλλοντος.....	14
1.6.	Εκτίμηση και Αξιολόγηση των Επιπτώσεων του Προγράμματος στο Περιβάλλον.....	21
1.7.	Μέτρα Πρόληψης, Περιορισμού και Αντιμετώπισης των Επιπτώσεων του Προγράμματος στο Περιβάλλον - Σχέδιο Παρακολούθησης	24
2.	Εισαγωγή – Γενικά Στοιχεία	30
3.	ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.....	32
3.1.	Η Κοινή Γεωργική Πολιτική	32
3.2.	Στόχοι του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 - 2013	33
3.3.	Διεθνείς Κοινοτικοί και Εθνικοί Στόχοι Περιβαλλοντικής Προστασίας που Αφορούν στο Πρόγραμμα.....	40
3.3.1.	Εισαγωγή	40
3.3.2.	Στόχοι Κοινοτικής Περιβαλλοντικής Προστασίας.....	41
3.3.3.	Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη	45
3.3.4.	Νομοθεσία ανά Περιβαλλοντική Παράμετρο	46
3.4.	Η Σχέση του Προγράμματος με άλλα Μέσα της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής.....	72
4.	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	77
4.1.	Γεωγραφικό Πεδίο Εφαρμογής του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 - 2013.....	77
4.2.	Ανάλυση της Κατάστασης του Πρωτογενή Τομέα	77
4.2.1.	Κοινωνικο-οικονομική κατάσταση στις αγροτικές περιοχές....	77

4.2.2. Κυβερνητικές Προσπάθειες Διαχείρισης των Αγροτικών Προβλημάτων.....	82
4.2.3. Ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης από την άποψη πλεονεκτημάτων και αδυναμιών.....	85
4.2.4. Απόδοση του γεωργικού, δασικού και του τομέα της βιομηχανίας τροφίμων.....	86
4.2.5. Δασικός τομέας.....	90
4.3. Γενική Στρατηγική για Αντιμετώπιση Πλεονεκτημάτων και Αδυναμιών.....	93
4.3.1. Άξονας 1: Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας στους τομείς γεωργίας, δασοκομίας και κτηνοτροφίας.....	93
4.3.2. Άξονας 2: Αναβάθμιση του Περιβάλλοντος και του Τοπίου ...	95
4.3.3. Άξονας 3: Διαφοροποίηση της Βελτίωσης της Ποιότητας Ζωής.....	96
4.3.4. Άξονας 4: Leader.....	97
4.3.5. Τεχνική υποστήριξη.....	98
4.4. Αιτιολόγηση Προτεραιοτήτων με βάση τα όσα αναφέρονται στις Κοινοτικές Κατευθυντήριες Γραμμές και το ΕΣΣΑΑ.....	99
4.5. Σύνοψη του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης.....	100
5. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ.....	101
5.1. Μηδενική Λύση ΕΛ0.....	102
5.2. Κύρια Λύση ΕΛ1 (Προτεινόμενο Πρόγραμμα).....	103
5.3. Εναλλακτική Λύση ΕΛ2 (Εναλλακτικό Πρόγραμμα).....	103
5.4. Αξιολόγηση Εναλλακτικών Δυνατοτήτων.....	108
6. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	113
6.1. Ατμοσφαιρική Ρύπανση.....	113
6.2. Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.....	125
6.3. Βιομηχανική Ρύπανση.....	129
6.4. Υδατικοί πόροι.....	132

6.5.	Θαλάσσιο και παράκτιο περιβάλλον.....	138
6.6.	Ρύπανση από τις θαλάσσιες μεταφορές.....	140
6.7.	Αλιεία και αλιευτικά αποθέματα.....	140
6.8.	Υδατοκαλλιέργεια.....	141
6.9.	Εδαφικοί πόροι.....	143
6.10.	Γεωμορφολογία.....	146
6.11.	Απόβλητα.....	151
6.12.	Χρήση γης.....	159
6.13.	Βιοποικιλότητα – Χλωρίδα και πανίδα.....	166
6.14.	Τοπίο.....	174
6.15.	Ανθρωπογενές περιβάλλον.....	174
6.15.1.	Δημογραφικά στοιχεία.....	174
6.15.2.	Πολιτιστική κληρονομιά.....	178
6.15.3.	Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.....	180
6.15.4.	Ανθρώπινη υγεία.....	181
6.15.5.	Οικονομικές Επιδόσεις.....	181
6.15.6.	Οικονομικά στοιχεία κατά τομέα παραγωγής.....	182
6.15.7.	Αγροτική οικονομία και ποιότητα ζωής.....	185
6.15.8.	Αγορά εργασίας.....	185
6.15.9.	Τουρισμός.....	186
7.	ΕΚΤΙΜΗΣΗ και ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ Απο την ΕΦαρμογή ΤΟΥ ΠΑΑ 2007 - 2013.....	192
7.1.	Εισαγωγή.....	192
7.2.	Μεθοδολογία.....	192
7.3.	Επιπτώσεις στο Περιβάλλον από την εφαρμογή του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης.....	196
7.3.1.	Άξονας 1. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας.....	196

7.3.2.	Άξονας 2. Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου ..	206
7.3.3.	Άξονας 3. Ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας	215
7.3.4.	Άξονας 4. Εφαρμογή της προσέγγισης Leader	218
7.3.5.	Άξονας 5. Τεχνική Υποστήριξη.....	221
8.	Μέτρα για την πρόληψη, τον περιορισμό και την αντιμετώπιση των επιπτώσεων στο περιβάλλον - Σχέδιο Παρακολούθησης	222
8.1.	Εισαγωγή	222
8.2.	Προτεινόμενα Μέτρα και Δείκτες Παρακολούθησης Άξονα 1.....	223
8.3.	Προτεινόμενα Μέτρα και Δείκτες Παρακολούθησης Άξονα 2.....	231
8.4.	Προτεινόμενα Μέτρα και Δείκτες Παρακολούθησης Άξονα 3.....	242
8.5.	Προτεινόμενα Μέτρα και Δείκτες Παρακολούθησης Άξονα 4.....	244
8.6.	Προτεινόμενο Σχέδιο Παρακολούθησης	247
8.6.1.	Πλαίσιο Συστήματος Παρακολούθησης	247
8.6.2.	Προτεινόμενο σύστημα παρακολούθησης για τα Μέτρα του ΠΑΑ	248
9.	Βασικές Μελέτες και Ερευνες.....	256
9.1.	Μελέτες έργων από Εφαρμογή Δράσεων ΠΑΑ.....	256
9.2.	Άλλες Προτεινόμενες Μελέτες - Έρευνες	259
10.	Δυσκολίες που Ανέκυψαν κατά την Εκπόνηση της Μελέτης	263
11.	Βιβλιογραφία.....	264
12.	Παραρτήματα	268

1. ΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

1.1. Εισαγωγή

Η παρούσα μελέτη αποτελεί τη Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της περιόδου 2007-2013 του Τμήματος Γεωργίας του Υπουργείου Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος. Η Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) στοχεύει στην εκτίμηση των επιπτώσεων που μπορεί να επιφέρει η εφαρμογή του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) στο περιβάλλον και προτείνει μέτρα αντιμετώπισης των επιπτώσεων αυτών. Συντάσσεται σε εφαρμογή της Οδηγίας 2001/42 της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων και σύμφωνα με την Κυπριακή νομοθεσία (Νόμος 102 (Ι) 2005) που εναρμονίζεται με την Οδηγία.

Το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013 αποτελείται από τέσσερις βασικούς Άξονες, οι στόχοι των οποίων πραγματοποιούνται μέσω της υλοποίησης επιμέρους μέτρων και δράσεων. Η παρούσα μελέτη εξετάζει τις επιπτώσεις των μέτρων αυτών στο περιβάλλον και περιλαμβάνει προτάσεις για την παρακολούθηση και τον περιορισμό τους.

1.2. Στόχοι του Προγράμματος

Η στρατηγική για την αγροτική ανάπτυξη και οι προβλεπόμενες παρεμβάσεις μέσω του Προγράμματος για την περίοδο 2007 - 2013 έχουν ως βασικό στόχο τους τη βελτίωση της απασχόλησης, του εισοδήματος, του περιβάλλοντος και των συνθηκών διαβίωσης στην ύπαιθρο. Εστιάζεται στην επίλυση των διαρθρωτικών προβλημάτων της γεωργίας του τόπου, την προώθηση της ανταγωνιστικότητας των κυπριακών προϊόντων τόσο στην εσωτερική αγορά όσο και σε τρίτες χώρες καθώς επίσης και στην περαιτέρω ενίσχυση των τομέων που πλεονεκτούν συγκριτικά με τους υπόλοιπους τομείς παραγωγής. Η συμβολή του αγροτικού τομέα και της γεωργίας στην αναβάθμιση του περιβάλλοντος καθώς και η οικονομική διαφοροποίηση αποτελούν μείζονες επιμέρους στρατηγικές.

Η δομή της στρατηγικής που βρίσκεται σε αντιστοιχία με την Κοινή Αγροτική Πολιτική και τις Κοινοτικές Στρατηγικές Κατευθυντήριες Γραμμές, αναμένεται να υλοποιηθεί μέσα από τρεις κάθετους και ένα οριζόντιο πυλώνα ανάπτυξης βάσει των προβλημάτων και των νέων ευκαιριών και τις κατευθυντήριες γραμμές της ολοκληρωμένης στρατηγικής του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου. Οι γενικοί στρατηγικοί στόχοι, οι οποίοι τελικώς ταυτίζονται με τους άξονες του Προγράμματος είναι οι ακόλουθοι:

Γενικός Στρατηγικός Στόχος 1: Διατήρηση και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στα προϊόντα που η Κύπρος έχει συγκριτικό πλεονέκτημα

Με τον γενικό αυτό στόχο επιδιώκεται η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας, έτσι ώστε με την αναδιάρθρωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων αλλά και μέτρων για επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις και νέων τομέων παραγωγής (προϊόντων υψηλών ποιοτικών προδιαγραφών και που έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα) και βελτίωση συνθηκών παραγωγής, την υιοθέτηση παραγωγικών συστημάτων που θα προσαρμόζονται καλύτερα στις εξελίξεις της αγοράς και την αναδιάρθρωση του παραγωγικού συστήματος και προώθησης στην εσωτερική και εξωτερική αγορά, αυτή να αντεπεξέλθει στις πιέσεις που θα προέλθουν από την πιθανή διεύρυνση της εισαγωγικής διείσδυσης από τη μια, και από την άλλη να διευρύνει τις εξαγωγικές της επιδόσεις.

Οι επενδύσεις σε φυσικό κεφάλαιο δεν αναμένεται να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα του τομέα εάν δεν αξιοποιηθούν από ένα επαγγελματικά καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό. Οι δράσεις θα προωθούν την επιχειρηματικότητα, την μεταφορά της γνώσης, αναστροφή της ηλικιακής διάρθρωσης και του μικρού μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. την εισαγωγή καινοτόμων δράσεων καθώς και τον εκσυγχρονισμό του παραγωγικού δυναμικού και τη προώθηση της καινοτομίας.

Οι συγκεκριμένες παρεμβάσεις αποσκοπούν στη βελτίωση του εισοδήματος των παραγωγών και στην προσφορά στην κατανάλωση νέων και σαφώς βελτιωμένων ποιοτικά προϊόντων.

Γενικός Στρατηγικός Στόχος 2: Βελτίωση του περιβάλλοντος και ενίσχυση της βιοποικιλότητας

Με το στόχο αυτό επιδιώκεται η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος (βιοποικιλότητα, στήριξη των περιοχών Φύση 2000 και δασών, γηγενών φυλών αγελάδων και προβάτων) και του αγροτικού τοπίου, η διατήρηση της γεωργικής γης και η διατήρηση του παραδοσιακού τοπίου, κυρίως στις ορεινές / ημιορεινές περιοχές του νησιού. Άλλοι ειδικοί στόχοι είναι η αντιμετώπιση της εντατικοποίησης της φυτικής και ζωικής παραγωγής, η ποιοτική αναβάθμιση των εδαφών, η ποσοτική και ποιοτική βελτίωση των υδατικών πόρων και συστημάτων, η μείωση των επιπτώσεων από την αλλαγή του κλίματος, η ενδυνάμωση και προώθηση της βιολογικής γεωργίας, η αειφορική διαχείριση και την ενίσχυση του πολυλειτουργικού ρόλου των δασών και η δάσωση για περιβαλλοντικούς σκοπούς.

Με τις δράσεις αυτές αναμένεται να ενισχυθεί η διατήρηση του τοπίου και η μείωση των κινδύνων που συνδέονται με την εγκατάλειψη και απερήμωση σε περιοχές λιγότερο ευνοημένες.

Γενικός Στρατηγικός Στόχος 3: Βελτίωση της ποιότητας ζωής και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας.

Με το στόχο αυτό επιδιώκεται δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης και προϋποθέσεων οικονομικής ανάπτυξης, καθώς και ανάπτυξη τοπικών στρατηγικών για την προώθηση της επιχειρηματικότητας και της εξασφάλισης διαρκούς ελκυστικότητας των αγροτικών περιοχών, τη διατήρηση και αναβάθμιση της αγροτικής κληρονομιάς. Πιο συγκεκριμένα, επιδιώκεται η δημιουργία ενός καλύτερου επιπέδου ζωής για τους κατοίκους της υπαίθρου (προσφορά βασικών υπηρεσιών και βελτίωση των υποδομών) και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας στις αγροτικές περιοχές και βελτίωση του οικογενειακού εισοδήματος. Η αναζωογόνηση της οικονομικής δραστηριότητας κυρίως στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές με προτεραιότητα στις μειονεκτικές περιοχές θα προσδώσει προοπτικές ανάπτυξης και εξέλιξης με στόχο την αναβίωση των.

Η διατήρηση του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και η διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου αποτελεί επί μέρους προτεραιότητα.

Γενικός Στρατηγικός Στόχος 4: Δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και τη διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης LEADER.

Με το στόχο αυτό επιδιώκεται η ενίσχυση των ικανοτήτων και δυνατοτήτων των Ομάδων Τοπικής Δράσης και αποσκοπεί στη βελτίωση της διακυβέρνησης και της κινητοποίησης του ενδογενούς αναπτυξιακού δυναμικού των αγροτικών περιοχών, μέσω της ενίσχυσης της συνεργασίας και της δικτύωσης περιοχών και φορέων. Με αυτό επιτυγχάνεται η προώθηση όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων στις οποίες στηρίζεται το τοπικό παραγωγικό σύστημα, η ισόρροπη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου και η τοπική ανάπτυξη σε πλαίσια οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής ισορροπίας.

1.3. Περιγραφή του Προγράμματος

Το Πρόγραμμα καλύπτει όλη την Επικράτεια της Κυπριακής Δημοκρατίας στην οποία ασκείται αποτελεσματικός έλεγχος από το Κράτος.

Η Κυπριακή οικονομία και ειδικότερα η αγροτική οικονομία βρίσκεται σε μια μεταβατική φάση που οφείλεται στο νέο οικονομικό περιβάλλον που δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα της πλήρους ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ε. Οι

ανταγωνιστικές πιέσεις που δέχονται τα κυπριακά γεωργικά προϊόντα από ομοειδή προϊόντα τόσο από χώρες της ΕΕ όσο και από τρίτες χώρες εντείνονται. Εντός της εσωτερικής αγοράς λειτουργεί σε συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού.

Λαμβάνοντας υπόψη την κατάσταση της γεωργίας, της κτηνοτροφίας και της δασοκομίας στην Κύπρο και τις υπάρχουσες αδυναμίες αυτών και έχοντας ταυτόχρονα υπόψη της Κοινοτικές Στρατηγικές Κατευθυντήριες Γραμμές, διαμορφώνεται η προτεινόμενη Στρατηγική Αγροτικής Ανάπτυξης.

Το υπό μελέτη Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης περιλαμβάνει τρεις Άξονες προτεραιότητας, ο καθένας από τους οποίους προωθεί σειρά μέτρων και δράσεων. Επιπλέον, ένας τέταρτος οριζόντιος Άξονας αφορά την βελτίωση των τοπικών αναπτυξιακών ικανοτήτων και ένας πέμπτος αφορά την τεχνική υποστήριξη. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι Άξονες αυτοί και τα μέτρα που προτείνονται για τον κάθε ένα μαζί με μια σύντομη περιγραφή του κάθε μέτρου.

ΑΞΟΝΑΣ 1: ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ, ΔΑΣΟΚΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ		
Κωδικός	Τίτλος Μέτρου/Καθεστώτος	Σύντομη περιγραφή
1.1 ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΑΠΟΣΚΟΠΟΥΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΣΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ		
111	Εκπαίδευση, πληροφόρηση και διάδοση της γνώσης	Το μέτρο στοχεύει στην εκπαίδευση, πληροφόρηση και διάχυση της γνώσης σε αγρότες και οργανωμένα σύνολα που δραστηριοποιούνται στους τομείς της γεωργίας, της δασοκομίας και των τροφίμων, με στόχο την ανάπτυξη και εξειδίκευση στους τομείς προϊόντων ποιότητας, ολοκληρωμένη διαχείριση φυσικών πόρων και, εφαρμογή πρακτικών παραγωγής συμβατών με τη διατήρηση και αναβάθμιση του τοπίου, την προστασία του περιβάλλοντος και την προστασία του καταναλωτή.
112	Ενίσχυση πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών	Στόχος του μέτρου είναι η παροχή ειδικών ευεργετημάτων και κινήτρων για την παραμονή στην ύπαιθρο νέων ανθρώπων (< 40 ετών) και να εργαστούν στην γεωργία, καθώς και η ηλικιακή ανανέωση του αγροτικού πληθυσμού
113	Πρόωρη συνταξιοδότηση αγροτών	Το μέτρο αποσκοπεί στην ενθάρρυνση των ηλικιωμένων γεωργών να αποχωρήσουν από την ενεργό επαγγελματική δραστηριότητα και σε συνδυασμό με το Μέτρο της «Πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών» επιδιώκει να επιφέρει τη διαρθρωτική βελτίωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεών τους
114	Χρήση γεωργικών συμβουλευτικών Υπηρεσιών	Το μέτρο αποσκοπεί στη παραχώρηση οικονομικής ενίσχυσης των κατόχων γεωργικών και δασικών εκμεταλλεύσεων για να κάνουν χρήση συμβουλευτικών υπηρεσιών με σκοπό τη προσαρμογή και βελτίωση της συνολικής απόδοσης της εκμετάλλευσής τους
1.2 ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΑΠΟΣΚΟΠΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ		
121	Εκσυγχρονισμός των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων	Το μέτρο στοχεύει στην επίλυση των διαρθρωτικών αδυναμιών του γεωργοκτηνοτροφικού τομέα για βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της συνολικής επίδοσης των εκμεταλλεύσεων και ειδικότερα της περιβαλλοντικής αναβάθμισής τους. Συνίσταται από δύο καθεστώτα: Επενδύσεις που στοχεύουν στον εκσυγχρονισμό και την αναδιάρθρωση των γεωργικών

		εκμεταλλεύσεων και, ενισχύσεις για βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και διαχείριση των αποβλήτων στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις.
123	Προστιθέμενη αξία στα γεωργικά και δασοκομικά προϊόντα. Δημιουργία και Εκσυγχρονισμός Μονάδων Μεταποίησης και Εμπορίας Γεωργικών και Δασοκομικών Προϊόντων	Το μέτρο στοχεύει στην αξιοποίηση και αύξηση της γεωργικής παραγωγής μέσω αυξημένης ζήτησης για την παραγωγή και εμπορία μεταποιημένων γεωργικών προϊόντων. Πρόσθετα, το μέτρο θα συμβάλει στη βελτίωση της παραγωγικότητας/απόδοσης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και την ενίσχυση του εισοδήματος των γεωργών.
125	Χωροταξική Κτηνοτροφική Ανάπτυξη	Στόχοι του μέτρου είναι η προώθηση της ορθολογικής χωροταξικής ανάπτυξης της κτηνοτροφίας, η προστασία του περιβάλλοντος από αρνητικές και οχληρές επιδράσεις των κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων καθώς και η κατασκευή βασικών έργων υποδομής για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας και εξωραϊσμού του τοπίου στις κτηνοτροφικές περιοχές στα πλαίσια των πιο πάνω στόχων
1.3 ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΑΠΟΣΚΟΠΟΥΝ ΣΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ		
131	Παροχή βοήθειας σε γεωργούς για να προσαρμοστούν σε απαιτητικά πρότυπα βασιζόμενα στην κοινοτική νομοθεσία	Η προσαρμογή των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στα κοινοτικά πρότυπα που άπτονται των τομέων του περιβάλλοντος της Δημόσιας υγείας, της υγείας των ζώων και των φυτών, της καλής διαβίωσης των ζώων και της ασφάλειας στο χώρο εργασίας αποτελεί Κανονιστική υποχρέωση και θα πρέπει να τηρείται από όλους τους γεωργούς.
132	Συμμετοχή γεωργών σε συστήματα για την ποιότητα των τροφίμων	Στόχος του καθεστώτος είναι η παροχή διαβεβαίωσης στους γεωργούς όσον αφορά την ποιότητα των προϊόντων ή της διαδικασίας παραγωγής που χρησιμοποιείται και που αποβλέπει στη βελτίωση της ποιότητας των γεωργικών προϊόντων και στη βελτίωση των ευκαιριών εμπορίας των προϊόντων αυτών.
133	Δραστηριότητες ενημέρωσης και προώθησης των προϊόντων στο πλαίσιο συστημάτων για την ποιότητα των τροφίμων	Το μέτρο αποσκοπεί στην παροχή στήριξης σε ομάδες παραγωγών προϊόντων ποιότητας με στόχο την ενημέρωση των καταναλωτών για προϊόντα που παράγονται βάσει Κοινοτικών και εθνικών συστημάτων ποιότητας και την προώθηση των προϊόντων αυτών.
1.4 ΧΡΗΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ		
142	Ενθάρρυνση σύστασης και λειτουργίας Ομάδων Παραγωγών/ Ενώσεων Ομάδων Παραγωγών	Το μέτρο αυτό προωθεί τη σύσταση Ομάδων Παραγωγών, στόχος των οποίων θα είναι η προσαρμογή της παραγωγής και των αποδόσεων με τις απαιτήσεις της αγοράς, την από κοινού διάθεση των προϊόντων, της κεντρικής οργάνωσης των πωλήσεων και της διάθεσης της παραγωγής στους διάφορους φορείς εμπορίας και, την θέσπιση κοινών κανόνων για την πληροφόρηση σχετικά με την παραγωγή, τη συγκομιδή και τη διάθεση.

ΑΞΟΝΑΣ 2: ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

2.1 ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΣΤΟΧΕΥΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΓΗΣ

Κωδικός	Τίτλος Μέτρου/Καθεστώτος	Σύντομη περιγραφή
211 212	Παροχή εξισωτικών πληρωμών σε μειονεκτικές περιοχές	Το μέτρο αποσκοπεί στην καθιέρωση καθεστώτος ενίσχυσης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε επιλέξιμες μειονεκτικές περιοχές για αντιστάθμιση απώλειας εισοδήματος, λόγω μόνιμων φυσικών μειονεκτημάτων ή αντίξωων καιρικών συνθηκών. Στόχος είναι η συνεχής αξιοποίηση της γεωργικής γης και η διατήρηση μιας

		βιώσιμης αγροτικής κοινότητας.
213	Ενίσχυση της βιοποικιλότητας και παροχή εξισωτικών πληρωμών σε περιοχές Φύση 2000	Με το Μέτρο αυτό καθιερώνεται καθεστώς ενίσχυσης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε πρώτο στάδιο για διατήρηση/ βελτίωση της βιοποικιλότητας στις περιοχές Φύση 2000 και σε μεταγενέστερο στάδιο, αφού ολοκληρωθούν τα Διαχειριστικά Σχέδια για κάθε περιοχή, για αντιστάθμιση μέρους της απώλειας εισοδήματος λόγω εφαρμογής των σχεδίων αυτών
214	Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις	Το Μέτρο αυτό αποτελείται από 8 καθεστώτα, με τα οποία προωθούνται καλλιεργητικές μέθοδοι, τεχνικές παραγωγής και διαχείρισης που σέβονται το περιβάλλον, ιδίως για να προστατευθεί η ποιότητα των υδάτων, του εδάφους και του τοπίου και να διατηρηθεί ή/ και να προαχθεί η βιοποικιλομορφία, τόσο στη χλωρίδα όσο και στην πανίδα. Τα καθεστώτα αφορούν αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις στα οινοποιήσιμα/επιτραπέζια αμπέλια, πατάτες, εσπεριδοειδή, αροτραίες καλλιέργειες, παραδοσιακές φυτείες δέντρων και θάμνων με έμφαση στις μειονεκτικές περιοχές, διάσωση και συντήρηση παραδοσιακών ποικιλιών οινοποιήσιμων αμπελιών και διάσωση παραδοσιακών φυλών ζώων, ανάπτυξη της βιολογικής παραγωγής γεωργικών προϊόντων και διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας πανίδας.
2.2 ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΣΤΟΧΕΥΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΔΑΣΙΚΗΣ ΓΗΣ		
221	Δάσωση Γεωργικής Γης	Με το καθεστώς αυτό προωθείται η δάσωση περιοχών που αντιμετωπίζουν διάφορα περιβαλλοντικά προβλήματα (διάβρωση εδάφους, υποβάθμιση ποιότητας νερών κλπ) ή οι εκεί γεωργικές καλλιέργειες έχουν καταστεί ασύμφωρες, με σκοπό την απάμβλυση των προβλημάτων αυτών. Αυτό θα επιτευχθεί με την εγκατάσταση και προστασία της Δασικής φυτείας και περιποίηση/ συντήρηση της .
222	Εγκατάσταση Γεωργοδασοπονικών Συστημάτων	Το καθεστώς αποσκοπεί στην εγκατάσταση νέων ανεμοθραυστών για προστασία των γεωργικών καλλιεργειών από εξωγενείς παράγοντες (ανέμους, παγετούς), στη συμβολή για παραγωγή δασοκομικών προϊόντων και για ικανοποίηση περιβαλλοντικών απαιτήσεων, όπως βελτίωση του τοπίου, προστασία/ενίσχυση της βιοποικιλότητας και παροχή καταφυγίων για την πανίδα
223	Δάσωση μη Γεωργικής Γης	Το καθεστώς αυτό προωθεί τη δάσωση επιλέξιμων εκτάσεων μη γεωργικής γης στην οποία παρουσιάζονται διάφορα περιβαλλοντικά προβλήματα (πυρκαγιές, ερημοποίηση κλπ), με στόχο την προστασία βελτίωση της κατάστασης των.
224	Ενισχύσεις Φύση 2000	Το Καθεστώς αυτό θα εφαρμόζεται στις δασικές εκτάσεις των κηρυγμένων περιοχών Φύση 2000, με κυριότερο ειδικό στόχο τη διασφάλιση της εφαρμογής των Οδηγιών 92/43/EEC και 79/409/EEC. Θα γίνεται μέσω ειδικής στήριξης στους ιδιώτες δασοκαλλιεργητές με σκοπό να τους βοηθήσει να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που θα απορρέουν από την εφαρμογή των εν λόγω Οδηγιών καθώς επίσης και άλλων σχετικών εθνικών προνοιών και μέτρων
225	Δασοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις	Σκοπός του Καθεστώτος είναι η ενίσχυση του οικολογικού και προστατευτικού ρόλου των δασών σε περιοχές εκτός του δικτύου Φύση 2000, με στόχο τη διατήρηση/ενίσχυση της βιοποικιλότητας, την ενίσχυση της προστατευτικής αξίας των δασών σε σχέση με τη διάβρωση και την ποιοτική και ποσοτική βελτίωση των

		υδάτων και τη διαφύλαξη/βελτίωση των υψηλής αξίας δασικών οικοσυστημάτων
226	Προστασία των δασών από τις πυρκαγιές και αναδάσωση καμένων περιοχών	Το Μέτρο στοχεύει στη προώθηση έργων και μέτρων πυροπροστασίας, έτσι ώστε να υπάρξει μείωση του αριθμού των πυρκαγιών και γενικά να γίνει αποτελεσματικότερη και γρηγορότερη η αντιμετώπισή των. Θα παρέχεται επίσης οικονομική ενίσχυση για την αναδάσωση των καμένων περιοχών
227	Μη παραγωγικές επενδύσεις	Το Καθεστώς έχει ως στόχο την ποιοτική βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών των εκδρομικών και κατασκηνωτικών χώρων, αλλά και της περιβαλλοντικής ενημέρωσης, μέσω της κάλυψης δαπανών για ετοιμασία μελετών, επίβλεψης και εκτέλεσης έργων τοποιοτέχνησης, Δασικού Μουσείου κλπ.

ΑΞΟΝΑΣ 3: ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ		
3.1 ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ		
Κωδικός	Τίτλος Μέτρου/Καθεστώτος	Σύντομη περιγραφή
313	Ενθάρρυνση τουριστικών δραστηριοτήτων	Το Μέτρο στοχεύει στην ανάδειξη των αξιόλογων περιβαλλοντικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών της υπαίθρου, στηρίζοντας και ενθαρρύνοντας δημόσιες επενδύσεις (υλοποίηση μικρής κλίμακας έργων υποδομής) με επίκεντρο τον Αγροτουρισμό
3.2 ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ ΣΤΙΣ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ		
321 322 323	Διατήρηση, αποκατάσταση και αναβάθμιση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του φυσικού πλούτου	Το Μέτρο αυτό χωρίζεται σε τρεις δράσεις και στοχεύει στη βελτίωση του περιβάλλοντος των Κοινοτήτων της υπαίθρου για διαβίωση και προσέλκυση οικονομικών δραστηριοτήτων, στη διατήρηση της πολιτιστικής/αγροτικής κληρονομιάς και φυσικού πλούτου, στην αναζωογόνηση του κοινωνικοοικονομικού περιβάλλοντος των κοινοτήτων της υπαίθρου και στη διατήρηση του πληθυσμού της
3.4 ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ, ΕΜΨΥΧΩΣΗ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ		
341	Απόκτηση δεξιοτήτων εμπύχωση και εφαρμογή στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης	Στόχος του Μέτρου είναι απόκτηση δεξιοτήτων από εταιρικά σχήματα δημόσιου-ιδιωτικού τομέα με στόχο την προπαρασκευή και υλοποίηση Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης. Απώτερος στόχος είναι τα εταιρικά αυτά σχήματα να μετεξελιχτούν σε Ομάδες Τοπικής Δράσης και να χρηματοδοτηθούν σε μελλοντικό στάδιο μέσα από τον Άξονα LEADER

ΑΞΟΝΑΣ 4: LEADER		
4.1 ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ		
Κωδικός	Τίτλος Μέτρου/Καθεστώτος	Σύντομη περιγραφή
41	Εφαρμογή Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης	Το Μέτρο αυτό διαμέσου τριών καθεστώτων (411, 412,413) και με εφαρμογή σε όλες τις Αγροτικές Περιοχές με έμφαση τις ορεινές και ημιορεινές στοχεύει στην ενίσχυση για εφαρμογή Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας και δασοκομίας, του περιβάλλοντος και της υπαίθρου και της ποιότητας ζωής και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας. Σκοπός του είναι η επίτευξη των στόχων ενός ή περισσότερων από τους τρεις άλλους Άξονες του ΠΑΑ.
411	Εφαρμογή Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης με σκοπό	Υλοποίηση τοπικών προγραμμάτων LEADER με στόχο την ολοκληρωμένη, ψηλής ποιότητας αειφόρο ανάπτυξη,

	τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα γεωργίας και της δασοκομίας	διαφοροποίηση γεωργικών δραστηριοτήτων του αγροτικού πληθυσμού, σε προσδιορισμένες Αγροτικές Περιοχές. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας και δασοκομίας (Άξονας 1), μέσω καινοτόμων προσεγγίσεων.
412	Εφαρμογή Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης με σκοπό τη βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου	Υλοποίηση τοπικών προγραμμάτων LEADER που στοχεύουν στην ολοκληρωμένη, ψηλή ποιότητας αειφόρο ανάπτυξη, διαφοροποίηση γεωργικών δραστηριοτήτων του αγροτικού πληθυσμού μέσω Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης σε προσδιορισμένες Αγροτικές Περιοχές. Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου (Άξονας 2) μέσω καινοτόμων προσεγγίσεων
413	Εφαρμογή Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας	Υλοποίηση τοπικών προγραμμάτων LEADER που στοχεύουν στην ολοκληρωμένη, ψηλής ποιότητας αειφόρο ανάπτυξη, διαφοροποίηση γεωργικών δραστηριοτήτων του αγροτικού πληθυσμού, μέσω Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης σε σαφώς προσδιορισμένες Αγροτικές Περιοχές. Στόχος είναι η επίτευξη των στόχων του 3ου Άξονα. Οι ΟΤΔ υλοποιούν δράσεις των Μέτρων του ΠΑΑ καθώς και εκτός αλλά ικανοποιούν τους στόχους του 3ου Άξονα
4.2 ΔΙΑΤΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ		
421	Διατοπική και διεθνική συνεργασία	Στόχος του Μέτρου είναι η προώθηση της συνεργασίας και της καινοτομίας μεταξύ ΟΤΔ, καθιερώνοντας καθεστώς ενίσχυσης της εφαρμογής έργων συνεργασίας, για την επίτευξη των στόχων ενός ή περισσότερων από τους τρεις άλλους Άξονες
4.3 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ, ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΕΜΨΥΧΩΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ		
431	Λειτουργία των Ομάδων Τοπικής Δράσης, απόκτηση δεξιοτήτων και εμπύχωση στην περιοχή	Στόχος είναι η παροχή αρωγής στην υλοποίηση Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης των Ομάδων Τοπικής Δράσης, για την απόκτηση δεξιοτήτων και την εμπύχωση στην περιοχή

ΑΞΟΝΑΣ 5: ΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

Κωδικός	Τίτλος Μέτρου/Καθεστώτος	Σύντομη περιγραφή
511	Τεχνική υποστήριξη	Στόχοι του Μέτρου είναι η διασφάλιση της ορθής υλοποίησης και στήριξης των Μέτρων του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης στο σύνολο του, καθώς και του πρωτογενή τομέα στα πλαίσια του προγράμματος. Επιπλέον, η παρακολούθηση των δράσεων και η συντονισμένη εφαρμογή του προγράμματος και αξιολόγησή του

1.4. Εναλλακτικές Δυνατότητες

Οι εναλλακτικές λύσεις που εξετάστηκαν κατά τη σύνταξη του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης, μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις κύριες εναλλακτικές, την ΕΛ0, ΕΛ1 και ΕΛ2, όπως εξετάζονται αναλυτικά και αξιολογούνται στην παρούσα μελέτη από πλευράς περιβαλλοντικής απόδοσης της κάθε μιας.

- Η **μηδενική λύση ΕΛ0** ισοδυναμεί με τη διατήρηση της τρέχουσας κατάστασης και την παραίτηση από την προώθηση του ΠΑΑ. Η λύση αυτή δεν εξυπηρετεί την Κοινή Αγροτική Πολιτική ούτε τους εθνικούς και

κοινοτικούς στόχους σχετικά με την αγροτική εξέλιξη, ενώ μεταξύ άλλων δεν προωθεί και μέτρα βελτίωσης του περιβάλλοντος και της υπαίθρου και αειφορικής χρήσης των φυσικών πόρων, όπως μπορούν να ενσωματωθούν σε ένα ορθολογικό ΠΑΑ. Η μηδενική λύση τελικά, δεν ισοδυναμεί μόνο με στασιμότητα της αγροτικής κατάστασης, αλλά ίσως ακόμα με υποβάθμιση αυτής σε σχέση με τα τελευταία χρόνια κατά τα οποία υπήρχε μια σημαντική ενίσχυση της γεωργικής δραστηριότητας.

- Η **εναλλακτική λύση ΕΛ1**, που αποτελεί και την προτεινόμενη λύση, περιλαμβάνει τέσσερις άξονες, οι οποίοι δομούνται από επιμέρους μέτρα. Με τη λύση αυτή δίνεται μια συγκεκριμένη βαρύτητα σε κάθε μέτρο. Οι αναμενόμενες επιπτώσεις εκτιμώνται αναλυτικά στην παρούσα μελέτη.
- Η **εναλλακτική λύση ΕΛ2**, αποτέλεσε τη βάση του προγράμματος της λύσης ΕΛ1, και έχει λιγότερα μέτρα ενίσχυσης αλλά και διαφορετική κατανομή των πιστώσεων μεταξύ αυτών, και που αποτελεί το Προσχέδιο του ΠΑΑ όπως είχε ολοκληρωθεί τον Φεβρουάριο του 2007. Έτσι, στο εναλλακτικό πρόγραμμα τα επιμέρους μέτρα λαμβάνουν διαφορετική βαρύτητα. Το σύνολο των πιστώσεων το οποίο είναι ελαφρώς μειωμένο, κατανέμεται διαφορετικά σε σχέση με το προτεινόμενο πρόγραμμα, δίνοντας αυξημένη βαρύτητα σε ορισμένες δράσεις και αντίστοιχα μειωμένη σε κάποιες άλλες. Με τον τρόπο αυτό το εναλλακτικό Πρόγραμμα δίνει διαφορετικές προτεραιότητες και προωθεί περισσότερο ή λιγότερο τους επιμέρους τομείς της αγροτικής ανάπτυξης. Σε κάθε περίπτωση λοιπόν συνιστά ένα άλλο πρόγραμμα, που έχει διαφορετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Η λύση αυτή προωθεί περισσότερο μέτρα του άξονα 3 σε βάρος των αξόνων 1 και 2, προσφέροντας περισσότερα οφέλη προς το ανθρωπογενές περιβάλλον και λιγότερα στο φυσικό έναντι της ΕΛ1.

Μετά από συγκριτική αξιολόγηση των τριών εναλλακτικών λύσεων προκύπτει ότι η λύση ΕΛ0 είναι δυσμενέστερη από τις άλλες εναλλακτικές, τόσο για την εξέλιξη της αγροτικής ανάπτυξης, όσο και για την προστασία του περιβάλλοντος. Η λύση αυτή δεν προωθεί τους στόχους της Αγροτικής ανάπτυξης και δεν προσφέρει οποιαδήποτε οφέλη στο περιβάλλον.

Από τη συγκριτική θεώρηση των εναλλακτικών λύσεων ΕΛ1 και ΕΛ2, μετά από συγκριτική προσεγγιστική βαθμολόγηση της έντασης των επιπτώσεων που μπορούν να προκαλέσουν στις κύριες περιβαλλοντικές παραμέτρους, προκύπτει ότι από την υλοποίηση της ΕΛ1, αυτής δηλαδή του προτεινόμενου ΠΑΑ, προκύπτουν και οι περισσότερες θετικές επιπτώσεις στο συνολικό περιβάλλον. Το συμπέρασμα

αυτό μπορεί να εξαχθεί και από το γεγονός ότι δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα στην αειφορική χρήση της γεωργικής γης, τη βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου. Ταυτόχρονα στη λύση ΕΛ1 περιορίζονται οι πιστώσεις προς τις κατασκευές, τη μεταποίηση, τις επιχειρήσεις κ.α. που επιβαρύνουν σχετικά τις παραμέτρους του φυσικού περιβάλλοντος. Από την άλλη μεριά, η εφαρμογή της ΕΛ2 πιθανώς να πρόσφερε μεγαλύτερα οφέλη κυρίως προς στο ανθρωπογενές περιβάλλον, μέσω δράσεων που αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής στην ύπαιθρο και στη διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας, όμως και παρόλα αυτά, συνδυάζοντας τα οφέλη και προς το ανθρωπογενές αλλά και προς το φυσικό περιβάλλον, φαίνεται ότι η ΕΛ1 και το Προτεινόμενο Πρόγραμμα είναι ιδανικότερη λύση σε σχέση με την ΕΛ2.

Συνεπώς, η αξιολόγηση των εναλλακτικών δυνατοτήτων με κριτήρια την περιβαλλοντική απόδοση, με ταυτόχρονη εξασφάλιση της εφικτότητας εφαρμογής τους και της επίτευξης των στόχων τους, αναδεικνύει ως προσέγγιση επιλογής την κύρια λύση ΕΛ1, δηλαδή το προτεινόμενο σχέδιο ΠΑΑ. Το πρόγραμμα αυτό της λύσης ΕΛ1, εξετάζεται στη συνέχεια της παρούσας μελέτης ως προς τις επιπτώσεις της στο περιβάλλον (σε επίπεδο στρατηγικής μελέτης) και ως προς τα μέτρα προστασίας που μπορεί να ληφθούν για την πρόληψη, μετριασμό ή εξάλειψη των αναμενόμενων επιπτώσεων στο περιβάλλον.

1.5. Υφιστάμενη Κατάσταση Περιβάλλοντος

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται αναφορά στην υφιστάμενη κατάσταση του περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής που καλύπτει το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 – 2013. Η περιοχή μελέτη όπως έχει ήδη αναφερθεί καλύπτει το σύνολο της επικράτειας της Κυπριακής Δημοκρατίας στην οποία ασκείται αποτελεσματικός έλεγχος από το Κράτος.

Ατμοσφαιρική Ρύπανση

Οι ατμοσφαιρικοί ρύποι στην Κύπρο εμφανίζουν σχετικά υψηλές συγκεντρώσεις κυρίως σε αστικές και βιομηχανικές περιοχές. Θετική εξέλιξη αποτέλεσε η υιοθέτηση αποτελεσματικότερων τεχνολογιών στις διάχυτες πηγές ρύπανσης (πετρελαιοκίνητα οχήματα, κεντρικές θερμάνσεις) καθώς επίσης και οι επενδύσεις πολλών βιομηχανικών εγκαταστάσεων για την προστασία του αέρα. Η δραστηριοποίηση που παρατηρείται ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια προς την κατεύθυνση μείωσης της ατμοσφαιρικής ρύπανσης έχει ήδη αρχίσει να παρουσιάζει τα πρώτα θετικά αποτελέσματα με μικρές μειώσεις στις συγκεντρώσεις του διοξειδίου του θείου και των οξειδίων του αζώτου. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι οι συγκεντρώσεις αμμωνίας (κύρια πηγή η κτηνοτροφία) παραμένουν σχεδόν

σταθερές ενώ τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια αύξηση των θερμοκηπιακών αερίων (CO₂, NH₄, N₂O).

Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

Η χώρα εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από την εισαγωγή ενεργειακών πόρων από το εξωτερικό. Η κάλυψη των αναγκών του νησιού γίνεται με τη χρήση συμβατικών καυσίμων και κυρίως πετρελαιοειδών (89,9 %) ενώ η συνεισφορά των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο ενεργειακό δυναμικό της χώρας φτάνει μόλις στο 4,5 % της συνολικής ενεργειακής κατανάλωσης. Ένας από τους κύριους στόχους της εθνικής ενεργειακής πολιτικής είναι η όσο το δυνατό μεγαλύτερη εκμετάλλευση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας. Στο Σχέδιο Δράσης για Ενίσχυση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας περιλαμβάνονται στόχοι όπως ο διπλασιασμός της συνεισφοράς των ΑΠΕ στο ενεργειακό ισοζύγιο της Κύπρου από 4,5 % που ήταν το 1995 σε 9 % μέχρι το 2010, η αύξηση της συνεισφοράς των ΑΠΕ στην παραγωγή ηλεκτρισμού από μηδενική σε 6 % μέχρι το 2010, η εξάλειψη των εμποδίων στην ανάπτυξη των ΑΠΕ και η ενίσχυση όλων των μορφών ΑΠΕ που ήδη προσφέρονται στην Κύπρο (αιολικής, ηλιακής, βιομάζας και φωτοβολταϊκών).

Βιομηχανική ρύπανση

Το μέγεθος των βιομηχανιών στην Κύπρο, σύμφωνα με τον ρυθμό παραγωγής τους και το ρυθμό ροής των υγρών αποβλήτων, είναι μικρό έως μέτριο. Η βιομηχανία τροφίμων αντιστοιχεί στο 57% περίπου της βιομηχανικής δραστηριότητας στην Κύπρο, ενώ παράλληλα υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός χημικών βιομηχανιών που αντιστοιχεί στο 14% περίπου του συνολικού αριθμού. Ένας άλλος σημαντικός κλάδος είναι τα σφαγεία (13%). Υπάρχουν επίσης 19 βιομηχανίες στον τομέα της επιμετάλλωσης ή επεξεργασίας των μετάλλων και δύο βυρσοδεψεία που αντιστοιχούν στο 9% των βιομηχανιών.

Υδατικοί Πόροι

Η ανάπτυξη των υδάτινων πόρων και η προώθηση μέτρων εξοικονόμησης νερού, απετέλεσαν την βασική προτεραιότητα του κράτους κατά τα τελευταία 40 χρόνια. Παρόλα αυτά τα αυξημένα φαινόμενα σοβαρής και εκτεταμένης ανομβρίας καθώς και η μεγάλη αύξηση της ζήτησης νερού επιδεινώνουν το πρόβλημα της έλλειψης του. Στο υδατικό ισοζύγιο της χώρας προστέθηκαν σημαντικές ποσότητες αφαλατωμένου θαλασσινού νερού και νερού από την επαναχρησιμοποίηση εξαγνισμένων λυμάτων. Παράλληλα μειώθηκε σημαντικά η έκταση των αρδευόμενων μόνιμων καλλιεργειών και αυξήθηκαν οι ετήσιες καλλιεργείες με αποτέλεσμα τη καλύτερη διαχείριση και την ευελιξία χρήσης των υδατικών πόρων.

Οι κυριότεροι παράγοντες υποβάθμισης των επιφανειακών και υπόγειων υδατικών είναι α) Η διάθεση ανεπεξέργαστων αστικών και βιομηχανικών λυμάτων σε επιφανειακούς και υπόγειους αποδέκτες, β) Η έκπλυση αζωτούχων και φωσφορικών λιπασμάτων από τις εντατικές γεωργικές καλλιέργειες που δημιουργούν φαινόμενα ευτροφισμού, και γ) προβλήματα υφαλμύρωσης υδροφορέων εξαιτίας της υπεράντλησης.

Η επίτευξη καλής κατάστασης στα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά των υδατικών σωμάτων μέχρι το 2015 αποτελεί δέσμευση των Κρατών Μελών της Κοινότητας στο πλαίσιο εφαρμογής της Οδηγίας πλαίσιο 2000/60/EC για τα νερά (Νόμος 13(I)/2004). Οι μέχρι στιγμής μελέτες έχουν δείξει ότι ένας σημαντικός αριθμός υδατικών συστημάτων έχει χαρακτηριστεί ότι βρίσκεται σε κίνδυνο μη επίτευξης των στόχων της Οδηγίας και ένας από τους λόγους είναι οι πιέσεις από αγροτικές δραστηριότητες.

Θαλάσσιο και Παράκτιο Περιβάλλον

Η Κύπρος βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα της Μεσογείου. Τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά της εν λόγω περιοχής είναι: α) Υψηλές θερμοκρασίες, β) Υψηλή αλατότητα, γ) Μικρής έκτασης παλιρροιακά φαινόμενα, δ) Ολιγοτροφικός χαρακτήρας (φτωχή σε θρεπτικά συστατικά), ε) Μεγάλη βιοποικιλότητα, και στ) Υψηλός αριθμός ξενικών ειδών.

Γενικότερα η κατάσταση του θαλάσσιου περιβάλλοντος της περιοχής διατηρεί υψηλά ποιοτικά χαρακτηριστικά. Τοπικού επιπέδου προβλήματα παρουσιάζονται στη παράκτια περιοχή της Λεμεσού λόγω της παρουσίας του λιμανιού αλλά και της έντονης αστικής και βιομηχανικής ανάπτυξης. Αξίζει να αναφερθεί ότι η θάλασσα και οι παράκτιες περιοχές ως τελικός υδάτινος αποδέκτης είναι ευάλωτες στην ρύπανση από αστικά, βιομηχανικά και γεωργικά λύματα.

Ρύπανση από τις Θαλάσσιες Μεταφορές

Όσον αφορά την ανοιχτή θάλασσα, η βασική περιβαλλοντική απειλή σχετίζεται τόσο με πλοία που διασχίζουν την Κύπρο όσο και με αυτά που κινούνται στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Τα πλοία αυτά μολύνουν συχνά τη Μεσόγειο με χημικά και κατάλοιπα πετρελαίου, ενώ ευθύνονται και για την εισαγωγή ξένων ειδών.

Αλιεία και Αλιευτικά Αποθέματα

Σήμερα στη θαλάσσια περιοχή περιμετρικά της Κύπρου δραστηριοποιούνται 876 Κυπριακά αλιευτικά σκάφη, ενώ έντονη είναι και η παρουσία αλιευτικών σκαφών τρίτων χωρών που αλιεύουν στα διεθνή ύδατα. Από τα διαθέσιμα στοιχεία

προκύπτει ότι τα Μεσογειακά αλιευτικά πεδία και τα κυριότερα αλιευτικά αποθέματα βρίσκονται σε κατάσταση υπερεκμετάλλευσης. Αξίζει να τονιστεί ότι η Κοινή Αλιευτική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης προωθεί δράσεις αντιμετώπισης του προβλήματος και επίτευξης αειφορίας.

Υδατοκαλλιέργεια

Στην Κύπρο λειτουργούν 7 μονάδες πάχυνσης ευρύαλων μεσογειακών ειδών, 4 ιχθυογεννητικοί σταθμοί που παράγουν γόνο για τις μονάδες πάχυνσης και 8 μονάδες υδατοκαλλιέργειας γλυκέων υδάτων στις οποίες περιλαμβάνονται 6 μικρά ιχθυοτροφεία πέστροφας και 2 μονάδες παραγωγής διακοσμητικών ψαριών. Μελέτες έχουν δείξει ότι η ιχθυοκαλλιέργεια δεν σχετίζεται με σημαντικά περιβαλλοντικά προβλήματα ενώ η ρύπανση περιορίζεται μόνο στην περιοχή κοντά από τις μονάδες. Οι σημαντικότερες ίσως επιστημονικές ανησυχίες είναι αυτές που σχετίζονται με τις επιπτώσεις στην γενετική σύσταση των άγριων πληθυσμών από τα δραπετεύοντα ψάρια των ιχθυοκαλλιεργειών.

Εδαφικοί Πόροι

Οι βασικοί κίνδυνοι για τους εδαφικούς πόρους του νησιού είναι α) η ανεπάρκεια σχεδίων και υποδομών διάθεσης των στερεών αστικών απορριμμάτων β) η διάβρωση των εδαφών και η απερήμωση γ) η διάβρωση των ακτών (η ακτογραμμή της Κύπρου έχει επηρεαστεί κατά 37,8%) και δ) η διάβρωση δασικών εδαφών από διάφορες δασοκομικές δραστηριότητες.

Σημαντική είναι η προσπάθεια που έχει ήδη ξεκινήσει η Κύπρος για τη θέσπιση ενός Εθνικού Προγράμματος Δράσης για την καταπολέμηση της απερήμωσης και την άμβλυση των συνεπειών της ξηρασίας.

Γεωμορφολογία

Η Κύπρος μπορεί να διαχωριστεί με βάση τη γεωμορφολογία της σε τρεις περιοχές:

- στην οροσειρά του Πενταδάκτυλου που περιλαμβάνει επίσης τη χερσόνησο της Καρπασίας.
- την οροσειρά του Τροόδους και τη φυσική προέκτασή της και
- στις αλλουβιακές πεδιάδες (κυρίως της Μόρφου και Αμμοχώστου).

Απόβλητα

Στην Κύπρο υπάρχουν σημαντικά κενά και αδυναμίες στον τομέα της διαχείρισης των αποβλήτων. Συγκεκριμένα λειτουργούν 5 χώροι διάθεσης απορριμμάτων και από αυτούς μόνο ο ΧΥΤΑ Πάφου ανταποκρίνεται στις προδιαγραφές, ενώ οι χώροι ταφής στην επαρχία Λευκωσίας και Λεμεσού λειτουργούν με ελεγχόμενη απόθεση

και οι άλλοι τρεις υπό συνθήκες ημιελεγχόμενης απόθεσης. Επίσης υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός χώρων ανεξέλεγκτης απόρριψης οικιακών και άλλων στερεών αποβλήτων.

Προς την κατεύθυνση αντιμετώπισης του προβλήματος αυτού και της μείωσης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων στρέφεται η Στρατηγική της Κυβέρνησης για τη Διαχείριση των Αποβλήτων με σημαντικότερες δράσεις αυτές της κατασκευής ΧΥΤΑ.

Χρήση Γης

Σύμφωνα με μελέτη που εκπονήθηκε το 2000 σχετικά με τη χρήση γης στο νησί η συνολική έκταση της γεωργικής γης κατά το 2000 ανερχόταν στα 443.043 Ha και αντιστοιχούσε στο 47,89 % της συνολικής γης του νησιού καταλαμβάνοντας το μεγαλύτερο μερίδιο γης. Τα δάση και οι δασοκομικές εκτάσεις κάλυπταν 407.858 Ha που ισοδυναμούσαν στο 44,12 % του νησιού ενώ οι άλλες κατηγορίες χρήσης γης καταλάμβαναν πολύ μικρότερες εκτάσεις. Συγκεκριμένα οι τεχνητές επιφάνειες καταλάμβαναν 70.233 Ha (7,63 %), οι υδροβιότοποι 1955 Ha (0,21 %) και τέλος τα υδατικά σώματα 1401 Ha (0,15 %).

Βιοποικιλότητα – Χλωρίδα και Πανίδα

Στη Κύπρο απαντώνται πολυάριθμοι οικότοποι που φιλοξενούν σπάνια και προστατευόμενα είδη και στηρίζουν οικοσυστήματα με ιδιαίτερη οικολογική σημασία. Από το 1999 άρχισε η διαδικασία επιλογής και καθορισμού των περιοχών προστασίας του Δικτύου «ΦΥΣΗ 2000». Σε αυτές περιλαμβάνονται 39 περιοχές προς ένταξη στο πανευρωπαϊκό δίκτυο προστατευόμενων περιοχών οι οποίες καταλαμβάνουν μια συνολική έκταση 16.7562,00 Ha.

Τοπίο

Το φυσικό χαρακτηριστικό της περιοχής είναι ο νησιωτικός της χαρακτήρας ο οποίος εμφανίζει ένα έντονο ανάγλυφο που συμβάλει στη διατήρηση της βιοτικής ποικιλομορφίας. Ο φυσικός πλούτος, το ιδιαίτερο τοπίο και το σημαντικό πολιτισμικό απόθεμα του νησιού αποτελούν πόλο έλξης χιλιάδων τουριστών κάθε χρόνο και την σημαντικότερη πηγή εσόδων για τους κατοίκους του.

Δημογραφικά Στοιχεία

Ο πληθυσμός της Κύπρου ανέρχεται στις 703.526 κατοίκους, σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής το 2001. Όσον αφορά το ρυθμό αύξησης του πληθυσμού, αυτός ανήλθε στο 12,58 % (1992 – 2001) γεγονός για το οποίο ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό η εισροή ξένων μεταναστών στο νησί. Σημαντικό είναι επίσης το γεγονός ότι η Κύπρος μαστίζεται από το πρόβλημα της δημογραφικής γήρανσης

του πληθυσμού αλλά και της συνεχόμενης ροής πληθυσμού από τις αγροτικές περιοχές στις πόλεις.

Πολιτιστική Κληρονομιά

Η ιστορία και ο πολιτισμός του νησιού μπορεί να χαρακτηριστεί τόσο πλούσια όσο και ιδιαίτερη. Η ανθρώπινη παρουσία στο νησί σύμφωνα με ανασκαφικά ευρήματα (Χοιροκοιτία) χρονολογείται από την παλαιολιθική και νεολιθική εποχή, ενώ αναπτύχθηκαν και ήκμασαν σημαντικοί πολιτισμοί στα ιστορικά χρόνια αφήνοντας πίσω τους σημαντικά ιστορικά μνημεία. Η Κύπρος στο σύνολο της χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη πλούσιου πολιτιστικού περιβάλλοντος με μνημεία παγκόσμιας ακτινοβολίας, αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία.

Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα

Στην Κύπρο λειτουργούν μια σειρά ιδιωτικών σχολών αναγνωρισμένων από το Κυπριακό Κράτος ως Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ενώ σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση κατέχει το Πανεπιστήμιο Κύπρου και το νεοϊδρυθέν Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Σημαντικό είναι επίσης το γεγονός ότι στις αγροτικές περιοχές παρουσιάζονται περιορισμένες ευκαιρίες εκπαίδευσης σε σύγκριση με τα μεγάλα αστικά κέντρα.

Ανθρώπινη Υγεία

Στην Κύπρο οι δείκτες που αφορούν την αναλογία κλινών και ιατρών βρίσκονται σε χαμηλότερα επίπεδα σε σύγκριση με τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, ενώ στις περιοχές της υπαίθρου παρατηρούνται ιδιαίτερα προβλήματα προσβασιμότητας στις υπηρεσίες υγείας.

Όσον αφορά τη ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές παρά το ότι υπάρχει πρόσβαση σε βασικές υποδομές και υπηρεσίες, εντούτοις χρειάζεται βελτίωση σε σύγκριση με τις διαθέσιμες υπηρεσίες και υποδομές των αστικών κέντρων.

Οικονομικές Επιδόσεις

Η Κύπρος παρουσιάζει κατά κεφαλήν ΑΕΠ το οποίο αντιστοιχεί στο 74,2% της ΕΕ-25 με ικανοποιητικό ρυθμό ανάπτυξης ο οποίος κυμαίνεται περίπου στο 3% και υπερβαίνει κατά μία περίπου ποσοστιαία μονάδα τον αντίστοιχο μέσο όρο της ΕΕ-15 (2,1%).

Οικονομικά Στοιχεία Κατά Τομέα Παραγωγής

Η κατανομή της Ακαθάριστη Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) στους τρεις παραγωγικούς καταδεικνύει τα εξής:

- ο πρωτογενής τομέας υπολείπεται σε ποσοστό συμμετοχής έναντι των άλλων δύο τομέων κατέχοντας το 3,7% της συνολικής ΑΠΑ,
- ο δευτερογενής τομέας συμμετέχει με μεγαλύτερο ποσοστό στην συνολική ΑΠΑ σε σχέση με τον πρωτογενή τομέα, με ποσοστό 19,1% στη συνολική ΑΠΑ του νησιού,
- ο τριτογενής τομέας αποτελεί τον κυρίαρχο παραγωγικό τομέα κυρίως λόγω του ανεπτυγμένου τουριστικού κλάδου με ποσοστό 77,2% στην ΑΠΑ της περιοχής.

Γενικότερα, η οικονομική δραστηριότητα στην περιοχή επικεντρώνεται στον τουρισμό. Η υπέρμετρη ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας είχε ως αποτέλεσμα την εγκατάλειψη δραστηριοτήτων συνδεδεμένων με την παραγωγή και την μεταποίηση.

Αγροτική Οικονομία και Ποιότητα Ζωής

Εξαιτίας των περιορισμένων εναλλακτικών ευκαιριών απασχόλησης η οικονομική δραστηριότητα της πλειοψηφίας των κατοίκων των αγροτικών περιοχών σχετίζεται άμεσα με τον πρωτογενή τομέα, με όλα τα προβλήματα που αυτό συνεπάγεται λόγω του μεγάλου βαθμού αβεβαιότητας και εξάρτησης από αστάθμητους παράγοντες.

Αγορά Εργασίας

Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός του νησιού ανέρχεται σε 367,5 χιλ. άτομα. Συνολικά, η εικόνα που εμφανίζει η Κύπρος στην αγορά εργασίας συγκρίνεται θετικά με τα υπόλοιπα Κράτη Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και βρίσκεται κοντά στο στόχο που έχει θέσει η ΕΕ, στο πλαίσιο της Στρατηγικής της Λισσαβόνας, για πλήρη απασχόληση.

Τουρισμός

Παρόλο που το περιβάλλον δέχεται σημαντικές πιέσεις από κάθε μορφή τουρισμού η τουριστική βιομηχανία συμβάλλει σημαντικά στην οικονομία του τόπου και αποτελεί το σημαντικότερο μέρος αυτής. Η Κυπριακή κυβέρνηση έχει εκπονήσει για τα έτη 2003 - 2010 εθνικό στρατηγικό σχέδιο που αφορά την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα προωθώντας παράλληλα νέες μορφές τουρισμού και δίνοντας σημαντική προτεραιότητα στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού.

1.6. Εκτίμηση και Αξιολόγηση των Επιπτώσεων του Προγράμματος στο Περιβάλλον

Για την αξιολόγηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον χρησιμοποιείται ένα πλέγμα ερωτήσεων - κλειδιών αξιολόγησης και ένα σύστημα βαθμολόγησης και ποσοτικοποίησης της επίπτωσης ανά περιβαλλοντική παράμετρο από «μεγάλη αρνητική επίπτωση» (---) μέχρι «μεγάλη θετική» (+++).

Όπως διαφαίνεται από την ανάλυση των επιμέρους μέτρων του **Άξονα 1: Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας** η εφαρμογή των μέτρων και των επιμέρους δράσεων του Άξονα αυτού αναμένεται να επιφέρει γενικά θετικές έμμεσες, μεσοπρόθεσμες έως και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στο περιβάλλον. Ο Άξονας 1 προτείνει μέτρα που θα ωθήσουν τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας και της δασοκομίας. Στο πλαίσιο αυτό προωθείται η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των αγροτών και η ενημέρωσή τους για φιλικές προς το περιβάλλον μεθόδους εκμετάλλευσης, επέρχεται αναστροφή της ηλικιακής σύνθεσης των αγροτών με αποτέλεσμα τον εκσυγχρονισμό της εκμετάλλευσης και τη βιώσιμη ανάπτυξη της υπαίθρου, προωθούνται οι ενεργειακές και βιολογικές καλλιέργειες, πραγματοποιούνται έργα προστασίας των δασών από καταστροφές και πυρκαγιές, βελτιώνονται οι συνθήκες διαβίωσης των ζώων, βελτιώνονται οι υποδομές για τη διαχείριση των υδατικών πόρων και οι έγγειες βελτιώσεις, ενθαρρύνεται η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, παρακολουθούνται οι οικολογικοί παράμετροι των δασών.

Οι παραπάνω δράσεις επιφέρουν έμμεσα θετικές επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα, τη χλωρίδα, την πανίδα, τα νερά, το έδαφος, τον αέρα, τις κλιματικές αλλαγές, τον πληθυσμό, την ανθρώπινη υγεία, το τοπίο.

Ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις μπορούν να προέλθουν κατά τη φάση κατασκευής υποδομών ανάπτυξης του πρωτογενή τομέα, όπως υποδομές πρόσβασης στη γεωργική και κτηνοτροφική γη, έργα διαχείρισης υδατικών πόρων, υποδομή για βελτίωση της περιβαλλοντικής απόδοσης των κτηνοτροφικών υποστατικών. Ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις μπορούν να προέλθουν κατά τη φάση κατασκευής υποδομών ανάπτυξης του πρωτογενή τομέα, όπως υποδομές πρόσβασης στη γεωργική και δασική γη, έργα διαχείρισης αποβλήτων, κτλ.. Τονίζεται ωστόσο, ότι οι όποιες αρνητικές επιπτώσεις θα είναι βραχυπρόθεσμες και πρόσκαιρες, αφού περιορίζονται κατά τη φάση κατασκευής των υποδομών και γενικά δεν θεωρούνται σημαντικές σε σχέση με τις σημαντικές θετικές επιπτώσεις που θα επιφέρει η λειτουργία και η χρήση αυτών των υποδομών μακροπρόθεσμα.

Η εφαρμογή των Μέτρων του **Άξονα 2: Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου** θα επιφέρει γενικά και ως επί το πλείστον μέτριας σημαντικότητας θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, μεσοπρόθεσμα έως και μακροπρόθεσμα. Ο Άξονας 2 προτείνει μέτρα που θα συμβάλλουν άμεσα στην προστασία του περιβάλλοντος και στην αειφόρο διαχείριση των φυσικών πόρων.

Στο πλαίσιο αυτό προωθούνται δράσεις οι οποίες σχετίζονται με την προστασία και ανάδειξη των προστατευόμενων περιοχών (π.χ. περιοχές που ανήκουν στο δίκτυο Natura 2000), τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την ορθολογική χρήση της γεωργικής γης και των δασών, ενώ παράλληλα ενισχύονται οι μειονεκτικές περιοχές με σκοπό τη διατήρηση της γεωργικής δραστηριότητας. Επιπλέον, στον Άξονα 2 προωθούνται παρεμβάσεις προστασίας των φυσικών πόρων, μέσω των γεωργοπεριβαλλοντικών και δασοπεριβαλλοντικών μέτρων καθώς και η αύξηση της δασικής έκτασης και η ενίσχυση ενεργειακών καλλιεργειών. Σχετικά με την πρωτογενή παραγωγή και τη μεταποίηση, μέσα από τα μέτρα γίνονται προσπάθειες υιοθέτησης μεθόδων φιλικών προς το περιβάλλον που διασφαλίζουν την ασφάλεια των τροφίμων και τη δημόσια υγεία. Έμφαση δίνεται σε δράσεις που προωθούν τη βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία και την εισαγωγή μεθόδων και τεχνικών που στοχεύουν στην εξοικονόμηση των υδάτινων πόρων. Επιπλέον η εφαρμογή του κώδικα ορθής γεωργικής πρακτικής ως απαίτηση για ενίσχυση σε πολλά μέτρα συμβάλλει στην προστασία των εδαφών και τη διαχείριση των υδάτων κατά πρώτο λόγο και γενικότερα στην προστασία του περιβάλλοντος.

Με τη δάσωση μη γεωργικής γης επιτυγχάνεται αντιδιαβρωτική προστασία του εδάφους και ενισχύεται η βιοποικιλότητα και τα είδη χλωρίδας και πανίδας. Η ανάπτυξη των δένδρων έχει ως αποτέλεσμα τη συγκράτηση διοξειδίου του άνθρακα, ενώ η δυνατότητα χρήσης εναλλακτικών υλικών (ξύλο) σε μια σειρά προϊόντα συμβάλλει σε δραστηριότητες ουδέτερες ως προς την παραγωγή του ανωτέρω αερίου, με συνέπεια θετικές επιπτώσεις στους κλιματικούς παράγοντες. Στο μέτρο που τα δάση προορίζονται επίσης να χρησιμοποιηθούν και ως χώροι αναψυχής δημιουργούνται οφέλη για την ενθάρρυνση ενός τρόπου ζωής με ενσωμάτωση δραστηριοτήτων κοντά στη φύση και επακόλουθο όφελος στην ανθρώπινη υγεία.

Η δυνατότητα οικονομικής αξιοποίησης των δασών σε ορεινές / ημιορεινές περιοχές θα συμβάλλει στην αύξηση του εισοδήματος του πληθυσμού και τη συγκράτησή του στις περιοχές.

Η βελτίωση της αντιπυρικής προστασίας των δασικών εκτάσεων εμμέσως συμβάλλει και στην προστασία της βιολογικής ποικιλομορφίας, στην αύξηση της βιοποικιλότητας, στην υδατική ισορροπία των λεκανών απορροής, στην προστασία

του εδάφους (από πυρκαγιές, πλημμύρες, διάβρωση), στην προστασία του εισοδήματος του πληθυσμού που οι δραστηριότητές του συνδέονται με το δασικό δυναμικό, στην προστασία του τοπίου και της υπάρχουσας πολιτιστικής κληρονομιάς. Η διατήρηση των δασών συμβάλλει στην άμβλυση των κλιματικών αλλαγών.

Ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις μπορούν να προέλθουν κατά τη φάση κατασκευής έργων όπως υποδομές πρόσβασης σε δασική γη, αντιπυρικών έργων, κατασκευές δεξαμενών, κτλ και κατά τη φάση των δασώσεων προς τους τοπικούς υδροφορείς. Τονίζεται ωστόσο, ότι οι όποιες αρνητικές επιπτώσεις θα είναι βραχυπρόθεσμες και πρόσκαιρες, αφού περιορίζονται κατά τη φάση κατασκευής των υποδομών ή των πρώτων σταδίων των δασώσεων και γενικά δεν θεωρούνται σημαντικές σε σχέση με τις σημαντικές θετικές επιπτώσεις που θα επιφέρει η εφαρμογή των μέτρων του Άξονα.

Η εφαρμογή των Μέτρων του **Άξονα 3: Ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας** του θα επιφέρει γενικά μικρής έντασης θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, αλλά και μικρής έντασης αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Ο Άξονας 3 προτείνει μέτρα που θα ωθήσουν τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στην ύπαιθρο και τη διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας. Πρόκειται για μέτρα τα οποία συμβάλλουν στη βελτίωση του περιβάλλοντος κατά κύριο λόγο έμμεσα, αλλά ταυτόχρονα προωθούν και έργα υποδομής τα οποία επιφέρουν και μικρές αρνητικές επιπτώσεις. Οι δράσεις των Μέτρων του Άξονα 3 θα υλοποιηθούν σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, όπου ο πρωτογενής τομέας αποτελεί σημαντική παράμετρο της τοπικής οικονομίας, σε περιοχές με πληθυσμιακή συρρίκνωση και σε σχετικά μεγάλη απόσταση από τα μεγάλα αστικά κέντρα. Στο πλαίσιο αυτό προωθείται η συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού, η βελτίωση των επιχειρήσεων προς την κατεύθυνση της προστασίας περιβάλλοντος, η ανάδειξη του τοπίου και της πολιτιστικής κληρονομιάς, η διατήρηση του παραδοσιακού χαρακτήρα των οικισμών, της τοπικής αρχιτεκτονικής και αγροτικής κληρονομιάς, η αύξηση των υλικών περιουσιακών στοιχείων, η προστασία και η αξιοποίηση των φυσικών πόρων (νερά/ έδαφος), η προστασία και η ανάδειξη περιοχών φυσικού κάλλους, η ανάπτυξη τοποθεσιών υψηλής φυσικής αξίας, η διατήρηση της βιοποικιλότητας κ.ά. Τέλος η ενίσχυση εναλλακτικών και συμπληρωματικών προς τη γεωργία δραστηριοτήτων, όπως μεταποιητικών και τουριστικών επιχειρήσεων συμβάλλει στη βελτίωση του εισοδήματος του αγροτικού πληθυσμού και τη διατήρησή του.

Οι παραπάνω δράσεις θα επιφέρουν έμμεσα και μεσοπρόθεσμα θετικές επιπτώσεις στον πληθυσμό, το τοπίο, την πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά, τη βιοποικιλότητα, τα νερά, το έδαφος, τον αέρα.

Αρνητικές επιπτώσεις μπορούν να προέλθουν κυρίως κατά τη φάση κατασκευής των έργων υποδομής, όπως η ίδρυση νέων επιχειρήσεων, βιοτεχνίες, καταλύματα, έργα πρόσβασης σε αγροτικές περιοχές, μικρά εγγειοβελτιωτικά έργα. Τονίζεται ωστόσο, ότι οι όποιες αρνητικές επιπτώσεις εντοπίζονται κυρίως κατά τη φάση κατασκευής των υποδομών και γενικά θεωρούνται αρκετά επουσιώδεις και παροδικές σχετικά με τις σημαντικές θετικές επιπτώσεις που θα επιφέρει η λειτουργία και η χρήση αυτών των υποδομών μακροπρόθεσμα στις αγροτικές περιοχές.

Η εφαρμογή τέλος των Μέτρων του **Άξονα 4: Εφαρμογή της προσέγγισης Leader** θα επιφέρει γενικά και ως επί το πλείστον μικρής έκτασης θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Τα μέτρα του Άξονα 4 αναφέρονται στη δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και τη διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης Leader και ταυτόχρονα εξυπηρετούν και ενισχύουν τα μέτρα των παραπάνω τριών Αξόνων του ΠΑΑ.

Τα μέτρα που εμπεριέχονται στον Άξονα 4 συμβάλλουν έμμεσα στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής στην ύπαιθρο, διατηρώντας και ενισχύοντας με τον τρόπο αυτό το πληθυσμό σε αυτή. Επιπλέον, συμβάλλουν με έμμεσο τρόπο στην προστασία και ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων, ενώ παράλληλα χρησιμοποιούν τον εκσυγχρονισμό για την προστασία του περιβάλλοντος και προωθούν τη αιφορική αξιοποίηση των φυσικών πόρων.

Οι αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον από τον Άξονα αυτό είναι αμελητέες και μπορούν να προκληθούν έμμεσα από την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και τη χρήση νέων τεχνολογιών.

1.7. Μέτρα Πρόληψης, Περιορισμού και Αντιμετώπισης των Επιπτώσεων του Προγράμματος στο Περιβάλλον – Σχέδιο Παρακολούθησης

Μετά τον προσδιορισμό και την αξιολόγηση των επιπτώσεων προτείνονται στη συνέχεια τα μέτρα πρόληψης, περιορισμού και αντιμετώπισης των πιθανών δυσμενών επιπτώσεων στο περιβάλλον από την εφαρμογή των δράσεων των Μέτρων του ΠΑΑ, καθώς και το προτεινόμενο σύστημα παρακολούθησης για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των δράσεων του ΠΑΑ αποτελούμενο από δείκτες παρακολούθησης της ποιότητας του περιβάλλοντος.

Η γενική και κύρια κατεύθυνση για την εφαρμογή του προγράμματος και την ένταξη των σχετικών έργων σε αυτό, είναι ότι θα πρέπει να τηρείται η ισχύουσα νομοθεσία σχετικά με την περιβαλλοντική αδειοδότηση των έργων. Σε περίπτωση κατασκευής έργων σε σχετικά Μέτρα όλων των Αξόνων θα υλοποιούνται οι απαιτούμενες κατά περίπτωση μελέτες όπως η Προκαταρκτική Έκθεση Επιπτώσεων στο Περιβάλλον, η Μελέτη Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον, και γενικά οι περιβαλλοντικοί όροι που θα τίθενται για την υλοποίηση των έργων αυτών και γενικά τα μέτρα όπως περιγράφονται με σαφήνεια και πληρότητα και οι όροι και οι περιορισμοί που πρέπει να εφαρμοστούν για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων των έργων.

Για ορισμένες δράσεις που αφορούν διαμόρφωση σχεδίων ανάπτυξης, όπως σχέδιο νέας χωροταξικής ανάπτυξης του Μέτρου 125, και τα Μέτρα του Άξονα 4 (Leader), που αφορούν εφαρμογές τοπικών στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης, συστήνεται όπως πριν την εφαρμογή τους, εκτιμηθούν στα πλαίσια του Νόμου που προβλέπει για την εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον ορισμένων σχεδίων και/ή προγραμμάτων (Νόμος 102(I)/2005).

Οι απαιτήσεις της Νομοθεσίας για την τήρηση των αρχών διαχείρισης αποβλήτων και φυσικών πόρων, των ορίων εκπομπής διαφόρων ρύπων και των όρων διάθεσης των αποβλήτων στους δυνητικούς αποδέκτες (υδάτινοι, ατμόσφαιρα, έδαφος) πρέπει να τηρούνται κατά τη λειτουργία έργων που χρηματοδοτούνται από το ΠΑΑ.

Επίσης πρέπει να τηρούνται οι σχετικές Υπουργικές Αποφάσεις που αναφέρονται στις απαιτήσεις:

- της Πολλαπλής Συμμόρφωσης (που θέτει η ΚΑΠ)
- του Κώδικα Ορθής Γεωργικής Πρακτικής
- του Εθνικού Δασικού Προγράμματος και
- της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης της πρωτογενούς παραγωγής
- της Βιολογικής Γεωργίας και Βιολογικής Κτηνοτροφίας

Σε όλες τις δράσεις των Μέτρων του ΠΑΑ που περιλαμβάνουν και κατασκευή έργων θα πρέπει πριν από την κατασκευή των έργων να εκπονούνται οι απαιτούμενες περιβαλλοντικές μελέτες. Κατά την κατασκευή των έργων να λαμβάνονται τα ακόλουθα τουλάχιστον μέτρα πρόληψης αντιμετώπισης:

- Χλωρίδα – πανίδα

Συντήρηση βλάστησης, Συστήματα πυρόσβεσης, Ειδικές διαβάσεις πανίδας - περάσματα

- Έδαφος

Εκπόνηση γεωτεχνικών και υδρογεωλογικών μελετών, αποκατάσταση χώρων απόθεσης και εργοταξιακών χώρων, συστηματικός έλεγχος και εφαρμογή μέτρων διαχείρισης στερών αποβλήτων

- Ύδατα

Μέτρα πρόληψης – προστασίας από τυχόν διαρροές

- Ατμόσφαιρα – Κλιματικοί παράγοντες

Έλεγχος για την εφαρμογή των οριζόμενων από τη Νομοθεσία μέτρων πρόληψης /περιορισμού των εκπομπών

Κατά την περίοδο λειτουργίας των έργων απαιτούνται:

- Η τήρηση των περιβαλλοντικών όρων
- Η διαχείριση των αποβλήτων σύμφωνα με τις απαιτήσεις της νομοθεσίας
- Η διαχείριση των πόρων σύμφωνα με τις απαιτήσεις της νομοθεσίας
- Η ανάληψη μέτρων για την προστασία της βιοποικιλότητας, τη διατήρηση των οικοτόπων και των πληθυσμών των απειλούμενων και κινδυνευόντων ειδών και των περιοχών οικολογικού ενδιαφέροντος.

Αναλόγως του είδους των ενισχυόμενων δράσεων θα πρέπει κατά περίπτωση να εφαρμόζεται:

- η απαίτηση τήρησης των ελάχιστων απαιτήσεων ορθολογικής διαχείρισης της λίπανσης, της ζιζανιοκτονίας, άρδευσης
- η συμμόρφωση με τις απαιτήσεις των οδηγιών 79/409/ΕΟΚ και 92/43/ΕΟΚ
- η συμμόρφωση με προγράμματα Δράσης των ευαίσθητων περιοχών στην νιτρορύπανση
- οι Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής και του Εθνικού Δασικού Προγράμματος
- η νομοθεσία διαχείρισης αποβλήτων και φυσικών πόρων
- η συμμόρφωση προς τις δεσμεύσεις Διαχειριστικών Σχεδίων περιοχών NATURA (όταν ολοκληρωθούν)

- η συμμόρφωση προς τις δεσμεύσεις του Σχεδίου Διαχείρισης Λεκάνης Απορροής Ποταμού σύμφωνα με την Οδηγία Πλαίσιο των Νερών (2000/60/ΕΚ) και τον αντίστοιχο Κυπριακό Νόμο 13(Ι)/2004 (όταν ολοκληρωθεί)
- η εξοικονόμηση νερού άρδευσης
- η συμμόρφωση προς προτεινόμενη πυκνότητα φύτευσης

Οι επιπτώσεις και η αποτελεσματικότητα των μέτρων αντιμετώπισης παρακολουθούνται με τη χρήση συστήματος παρακολούθησης αποτελούμενο από μια σειρά δεικτών.

Καταγράφεται βέβαια η δυσκολία άμεσης και ακριβούς σύνδεσης αναμενόμενης επίπτωσης ανά κατηγορία δράσης και μετρούμενου δείκτη αφού στη διαμόρφωση της τιμής του δείκτη συμβάλλουν σε διαφορετικό βαθμό και με διαφορετικό τρόπο περισσότερες από μια από τις προγραμματιζόμενες δράσεις, καθώς και οι υφιστάμενες δραστηριότητες. Ωστόσο, η παρακολούθηση των δεικτών, η κατανόηση και η ανάλυση των τάσεων τους σε συνδυασμό με τα αποτελέσματα των δράσεων είναι δυνατό να δώσει αξιόλογα συμπεράσματα, ικανά να απαντήσουν στα ερωτήματα που αναφέρονται στην εισαγωγή του παρόντος Κεφαλαίου.

Το σύστημα παρακολούθησης διαμορφώνεται ανά περιβαλλοντικό θεματικό πεδίο και βασίζεται στα υπάρχοντα δίκτυα παρακολούθησης.

Στο θεματικό πεδίο Βιοποικιλότητα – Χλωρίδα – Πανίδα, η Κύπρος έχει προτείνει 39 περιοχές του δικτύου ΦΥΣΗ 2000.

Το Τμήμα Δασών, και η Υπηρεσία Περιβάλλοντος διατηρούν Βάση Δεδομένων απογραφής στοιχείων βιοποικιλότητας, η οποία πρέπει να ενημερώνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα με στόχο να παρακολουθείται η κατάσταση της βιοποικιλότητας και σε περιοχές που επηρεάζονται από τις Δράσεις του ΠΑΑ, και σε μια σειρά δεικτών που προτείνονται:

- μεταβολή πληθυσμού ειδών χλωρίδας και πανίδας (κατά είδος)
- μεταβολές βιοποικιλότητας
- μεταβολές εκτάσεων οικοτόπων

Σε σχέση με την παρακολούθηση των υδάτων προτείνεται όπως αξιοποιηθούν προγράμματα παρακολούθησης που ήδη υλοποιούνται από το Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων (στα πλαίσια εφαρμογής της 2000/60/ΕΚ) και το Τμήμα Γεωλογικής

Επισκόπησης (πρόγραμμα παρακολούθησης της νιτρορύπανσης) και αφορούν στην παρακολούθηση της ποιότητας των υδατικών πόρων.

Οι δείκτες που προτείνεται σε σχέση με το υφιστάμενο σύστημα παρακολούθησης είναι:

- ποιότητα υπογείων υδάτων
- ποιότητα επιφανειακών υδάτων
- ποιότητα πόσιμου νερού
- κατανάλωση νερού άρδευσης

στις υδατικές λεκάνες που εφαρμόζονται δράσεις του ΠΑΑ.

Σε σχέση με την παρακολούθηση της ποιότητας της Ατμόσφαιρας υπάρχει το Δίκτυο Παρακολούθησης της Ατμοσφαιρικής Ρύπανσης, τα στοιχεία του οποίου καταγράφονται από το Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας. Οι σταθμοί του Δικτύου είναι εγκατεστημένοι κυρίως σε σημεία αστικής και βιομηχανικής συγκέντρωσης, ενώ υπάρχει ένας σταθμός που βρίσκεται εκτός αστικών και βιομηχανικών ζωνών που προτείνεται να μελετηθεί κατά πόσο θα μπορούσε να αξιοποιηθεί για εκτίμηση των μεταβολών της ποιότητας της ατμόσφαιρας από την υλοποίηση των δράσεων του ΠΑΑ.

Ο μόνος δείκτης παρακολούθησης της ποιότητας της ατμόσφαιρας που προτείνεται σχετίζεται με τη πιθανή λειτουργία μεταποιητικών μονάδων και είναι:

- Οι Εκπομπές αερίων ρύπων

Για τους κλιματικούς παράγοντες προτείνεται η χρήση του δείκτη:

- συνεισφορά στη βελτίωση των κλιματικών παραγόντων

ο οποίος θα πρέπει να στηρίζεται σε εκτιμήσεις της συνεισφοράς των ποσοτικοποιημένων σχετικών δράσεων του ΠΑΑ και συγκεκριμένα στην μεταβολή του δασικού δυναμικού της Κύπρου.

Σε σχέση με το παρακολούθηση του εδάφους, ο προτεινόμενος δείκτης παρακολούθησης είναι η μεταβολή στις χρήσεις γης.

Σε σχέση με το περιβαλλοντικό θέμα «τοπίο» για εκτίμηση των μεταβολών προτείνεται όπως παρακολουθείται ο δείκτης «Βαθμός μεταβολής τοπίου». Σε σχέση με τον Πληθυσμό και την Ανθρώπινη Υγεία δεν προτείνονται δείκτες παρακολούθησης αρνητικών επιπτώσεων, αλλά προτείνεται όπως αξιοποιούνται στοιχεία απογραφής πληθυσμού του Τμήματος Στατιστικής, όπως πληθυσμού στις ορεινές περιοχές, ηλικιακής και φυλετικής σύνθεσης, και αριθμού κατοίκων που ασχολούνται με την γεωργία. Για παρακολούθηση των αλλαγών σε Υλικά

Περιουσιακά Στοιχεία, προτείνεται να παρακολουθούνται οι αλλαγές στην χρήση γης, και οι μεταβολές της αξίας της γης, ενώ σε σχέση με μεταβολές σε στοιχεία Πολιτιστικής κληρονομιάς, προτείνεται να παρακολουθείται μόνο ο αριθμός των στοιχείων αυτών.

Τέλος, προς παρακολούθηση για πρόληψη των δυσμενών επιπτώσεων στο περιβάλλον που μπορούν να προκύψουν από την μη ικανοποιητική επεξεργασία των αποβλήτων σε μεγάλες κτηνοτροφικές μονάδες (IPPC), προτείνεται όπως παρακολουθείται και αξιοποιείται το σύστημα παρακολούθησης που εφαρμόζει η Υπηρεσία Περιβάλλοντος των εκροών των μονάδων που θα ενισχύονται σε σχέση με το οργανικό και μικροβιολογικό φορτίο, αλλά και τις συγκεντρώσεις σε θρεπτικά.

2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η παρούσα μελέτη αποτελεί τη Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της προγραμματικής περιόδου 2007-2013 του Υπουργείου Γεωργίας Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος.

Οι κανονισμοί για την Αγροτική Ανάπτυξη (Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 και 1974/2006) του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθορίζουν τους γενικούς κανόνες στήριξης της ΕΕ για την αγροτική ανάπτυξη. Οι κανονισμοί καθορίζουν τους στόχους στους οποίους θα συμβάλει η Αγροτική Ανάπτυξη και οι οποίοι συνοψίζονται στη βελτίωση:

- της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας και της δασοκομίας, στηρίζοντας την αναδιάρθρωσή τους
- του περιβάλλοντος και της υπαίθρου, στηρίζοντας τη χωροταξική διαχείριση
- της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και στην ενθάρρυνση της διαφοροποίησης των οικονομικών δραστηριοτήτων.

Το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης για την Κύπρο καταγράφει την υφιστάμενη κατάσταση αποτυπώνοντας τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η γεωργία του τόπου.

Το υπό μελέτη Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 – 2013, που στοχεύει να υλοποιήσει τους στόχους του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου, αποτελείται από τρεις βασικούς Άξονες προτεραιοτήτων, οι στόχοι των οποίων πραγματοποιούνται μέσω της υλοποίησης επιμέρους μέτρων και δράσεων. Επιπλέον, προβλέπεται ένας 4ος οριζόντιος Άξονας που αφορά την βελτίωση των τοπικών αναπτυξιακών ικανοτήτων (Άξονας Leader). Η παρούσα μελέτη εξετάζει τις επιπτώσεις των μέτρων αυτών στο περιβάλλον και περιλαμβάνει προτάσεις για τον περιορισμό τους.

Η Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) συντάσσεται σε εφαρμογή των απαιτήσεων της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 2001 «σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων» και και σύμφωνα βέβαια με την εναρμόνιση της οδηγίας στην Κυπριακή Νομοθεσία με τον περί της Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον από Ορισμένα Σχέδια και/ ή Προγράμματα Νόμος του 2005, Νόμος 102(Ι)/2005.

Η Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) αποτελεί το πρώτο στάδιο της «Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης» (ΣΠΕ) με δεύτερο στάδιο την διαδικασία διαβούλευσης με τους εμπλεκόμενους φορείς με βασικό κείμενο τη

ΣΜΠΕ αναδεικνύοντας την πλέον αποδεκτή περιβαλλοντικά λύση ενδυναμώνοντας έτσι την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΕΠ), καθώς και εισήγηση στο αρμόδιο όργανο για την αποδοχή και έγκριση των συμπερασμάτων, που θα προκύψουν από τη διαδικασία ΣΠΕ.

Η εκπόνηση της παρούσας μελέτης έγινε σύμφωνα με τις οδηγίες της Υπηρεσίας Περιβάλλοντος για την Οδηγία 2001/42 καθώς και σύμφωνα με τους όρους της σχετικής σύμβασης των μελετητών με την ενδιαφερόμενη Υπηρεσία.

Ενδιαφερόμενη υπηρεσία είναι το Τμήμα Γεωργίας του Υπουργείου Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος., το οποίο Τμήμα έχει ετοιμάσει το προσχέδιο του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013.

Ανάδοχος της μελέτης είναι η εταιρεία **I.A.CO Environmental and Water Consultants Ltd**. Η ομάδα μελέτης περιλαμβάνει ειδικούς επιστήμονες μελετητές, συμβούλους, επιστημονικούς συνεργάτες από την Εταιρεία ENVECO AE, όπως παρουσιάζεται στη συνέχεια.

1	Σπύρος Παπαγρηγορίου	Υπεύθυνος έργου – Επικεφαλής Ομάδας Μελέτης	Πολιτικός Μηχ. - Υγιεινολόγος Μηχ. Περιβάλλοντος / Οικονομολόγος Περιβάλλοντος
2	Γεώργιος Κοτζαγεώργης	Αναπληρωτής Υπεύθυνος Έργου	Βιολόγος / Οικολόγος
3	Γιάννης Μπεκιάρης	Υπεύθυνος Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων	Περιβαλλοντολόγος / Ειδικός Διαχείρισης Υδατικών Πόρων
4	Άγιος Ιακωβίδης	Υποστήριξη συντονισμού και υλοποίησης έργου	Πολιτικός Μηχανικός/ Μηχανικός Περιβάλλοντος
5	Ιάκωβος Ιακωβίδης	Υποστήριξη τοπικού συντονισμού και υλοποίησης έργου	Υδρολόγος / Υδρογεωλόγος
6	Άντρη Κακονίτη	Υποστήριξη Εμπειρογνομώνων – Συλλογή και παροχή στοιχείων	Μηχανικός Περιβάλλοντος
7	Νιόβη Χαραλάμπους	Υποστήριξη Εμπειρογνομώνων – Συλλογή και παροχή στοιχείων	Χημικός Μηχανικός
8	Σαββούλα Κουττούκη	Υποστήριξη Εμπειρογνομώνων – Συλλογή και παροχή στοιχείων	Βιολόγος, Ειδικός σε Διαχείριση Οικοτόπων
9	Πολίνα Πολυκάρπου	Υποστήριξη Εμπειρογνομώνων – Συλλογή και παροχή στοιχείων	Βιολόγος

3. ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

3.1. Η Κοινή Γεωργική Πολιτική

Η Κοινή Γεωργική Πολιτική (ΚΓΠ) που κάλυπτε την περίοδο πριν το 1990 είχε κύριο στόχο την επίτευξη αυτάρκειας τροφίμων σε επίπεδο ΕΕ. Ο κύριος τρόπος εφαρμογής της ήταν η επιδότηση της παραγωγής, κάτι που οδήγησε μεν στην κάλυψη των ελλείψεων, αλλά από ένα σημείο και μετά, στην υπερπαραγωγή προϊόντων. Η πολιτική αυτή της ώθησης της παραγωγής, η οποία συνεχίστηκε μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του '90, άρχισε να παρουσιάζει ανεπιθύμητα αποτελέσματα όπως υπερκάλυψη της ζήτησης και παραγωγή προϊόντων που έμεναν αδιάθετα, εμπορικές ανωμαλίες στη διεθνή αγορά. Αυτό, οδήγησε στις ανησυχίες για τις επιδράσεις της ΚΓΠ στο περιβάλλον και στη δημόσια υγεία από κινδύνους όπως η σπογγώδης εγκεφαλοπάθεια των βοοειδών (ΣΕΒ).

Έτσι, πριν από μια δεκαετία ξεκίνησε η πορεία προς μια ΚΓΠ φιλική προς το περιβάλλον, συντονισμένη στις ανάγκες και τους κανόνες της αγοράς, που να υποστηρίζει τη βιώσιμη και αποδοτική γεωργία, μακριά από τη λογική στήριξης της υπερπαραγωγής. Μετά τις μεταρρυθμίσεις στα πλαίσια της πρότασης που έμεινε γνωστή ως «Agenda 2000», οι ριζοσπαστικές αλλαγές στην ΚΓΠ το 2003 αποτέλεσαν το επόμενο βήμα προς μια πολιτική που θα στήριζε όχι απλώς τη γεωργία, αλλά το επίπεδο διαβίωσης των αγροτικών κοινοτήτων στο σύνολό τους. Η νέα ΚΓΠ, η οποία εγκρίθηκε από τους Υπουργούς Γεωργίας της ΕΕ στις 26/06/2003, δίδει στους αγρότες την ελευθερία να προσαρμόζουν την παραγωγή τους ανάλογα με την ζήτηση της αγοράς, ενώ αποσυνδέεται η επιδότηση από τον όγκο της παραγωγής. Έκτοτε, η αγροτική ανάπτυξη διαδραματίζει όλο και σημαντικότερο ρόλο όσον αφορά την παροχή βοήθειας στις αγροτικές περιοχές για να ανταποκρίνονται στις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις του 21ου αιώνα.

Η μεταρρυθμισμένη πλέον ΚΓΠ, έχει νέες «ενιαίες ενισχύσεις εκμετάλλευσης» οι οποίες συνδέονται με την τήρηση προτύπων ως προς το περιβάλλον, την ασφάλεια των τροφίμων και τις συνθήκες διαβίωσης των ζώων. Το νέο νομικό πλαίσιο αποσκοπεί σαφέστερα στην ώθηση της ανάπτυξης και στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης σε αγροτικές περιοχές - σύμφωνα με το Στρατηγική της Λισαβόνας - καθώς και στη βελτίωση της αειφορίας - σύμφωνα με τους στόχους αειφορίας του Γκέτεμποργκ. Η κατάργηση της σύνδεσης μεταξύ επιδοτήσεων και παραγωγής θα καταστήσει τους αγρότες της ΕΕ ανταγωνιστικότερους και περισσότερο στραμμένους προς την αγορά, ενώ θα προσφέρει την αναγκαία σταθερότητα εισοδήματος. Θα διατεθούν περισσότερα χρήματα στους αγρότες για προγράμματα

σχετικά με το περιβάλλον, την ποιότητα ή τις συνθήκες διαβίωσης των ζώων, μέσω της μείωσης των άμεσων ενισχύσεων για τις μεγαλύτερες εκμεταλλεύσεις.

Τα σημαντικότερα στοιχεία της νέας, αναμορφωμένης ΚΓΠ εν συντομία, έχουν ως εξής:

- ενιαία ενίσχυση εκμετάλλευσης για τους αγρότες της ΕΕ, ανεξάρτητη από την παραγωγή - επιτρέπεται να διατηρηθούν περιορισμένου βαθμού συνδέσεις ενισχύσεως με την παραγωγή, για να αποτραπεί η εγκατάλειψή της,
- η ενίσχυση αυτή θα εξαρτάται από την τήρηση προτύπων για το περιβάλλον, την ασφάλεια των τροφίμων, την υγεία των ζώων και των φυτών και τις συνθήκες διαβίωσης των ζώων, καθώς και την απαίτηση διατήρησης των γεωργικών εκτάσεων σε καλές συνθήκες γεωργικής αξιοποίησης και περιβάλλοντος (πολλαπλή συμμόρφωση),
- ισχυρότερη πολιτική αγροτικής ανάπτυξης με περισσότερα χρήματα από την ΕΕ, νέα μέτρα για την προώθηση του περιβάλλοντος, της ποιότητας και των συνθηκών διαβίωσης των ζώων, όπως και για να βοηθηθούν οι αγρότες να ανταποκριθούν στα ευρωπαϊκά πρότυπα παραγωγής με έναρξη το έτος 2005,
- μείωση των άμεσων ενισχύσεων (διαφοροποίηση) για τις μεγαλύτερες εκμεταλλεύσεις, ώστε να χρηματοδοτηθεί η νέα πολιτική αγροτικής ανάπτυξης,
- μηχανισμός δημοσιονομικής πειθαρχίας, ώστε να διασφαλιστεί η μη υπέρβαση του γεωργικού προϋπολογισμού που έχει καθοριστεί έως το 2013,
- αναθεωρήσεις της ΚΓΠ ως προς τα μέτρα παρέμβασης στην αγορά

3.2. Στόχοι του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 - 2013

Η Κυπριακή οικονομία και ειδικότερα η αγροτική οικονομία βρίσκεται σε μια μεταβατική φάση που οφείλεται στο νέο οικονομικό περιβάλλον που δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα της πλήρους ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ε. Τρία χρόνια μετά την ένταξη, η οικονομία προσαρμόζεται ακόμη στο νέο κανονιστικό πλαίσιο ενώ λειτουργεί σε συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς. Η συνεχής φιλελευθεροποίηση του διεθνούς εμπορίου και η επέκταση των συμφωνιών της Ε.Ε. στα πλαίσια της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας εντείνουν τις ανταγωνιστικές πιέσεις που δέχονται τα κυπριακά γεωργικά προϊόντα από ομοειδή προϊόντα τόσο από χώρες της ΕΕ όσο και από τρίτες χώρες.

Η συνεισφορά του γεωργικού και δασικού τομέα και της βιομηχανίας τροφίμων στο σύνολο της Κυπριακής οικονομίας είναι αρκετά σημαντική αντιπροσωπεύοντας το 6,7% του ΑΕΠ, το 10,3% του εργατικού δυναμικού και το 37% των εξαγωγών.

Από τα πιο πάνω φαίνεται ότι ο τομέας στο σύνολο του έχει ένα σημαντικό ρόλο να παίξει στην ανάπτυξη και την απασχόληση και άρα και στην επίτευξη των στόχων της Στρατηγικής της Λισσαβόνας.

Συνεπώς, μια πολιτική αγροτικής ανάπτυξης σκοπεύει στη δημιουργία μιας ευέλικτης πολυσυλλεκτικής οικονομίας της υπαίθρου με εφαρμογή τη στρατηγικής της Λισσαβόνας, με παράλληλη μεγαλύτερη έμφαση στην ενθάρρυνση της παραγωγής προϊόντων υψηλών ποιοτικών προδιαγραφών με χρήση μεθόδων παραγωγής φιλικών προς το περιβάλλον, σύμφωνα με τους στόχους του Γκέτεμποργκ.

Επομένως και σύμφωνα με τα παραπάνω, η στρατηγική για την Αγροτική Ανάπτυξη της περιόδου 2007-2013 εστιάζεται στην επίλυση των διαρθρωτικών προβλημάτων της γεωργίας του τόπου, την προώθηση της ανταγωνιστικότητας των κυπριακών προϊόντων του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα τόσο στην εσωτερική αγορά όσο και σε τρίτες χώρες καθώς επίσης και στην περαιτέρω ενίσχυση των τομέων που πλεονεκτούν συγκριτικά με τους υπόλοιπους τομείς παραγωγής. Η συμβολή του αγροτικού τομέα και της γεωργίας στην αναβάθμιση του περιβάλλοντος καθώς και η οικονομική διαφοροποίηση αποτελούν μείζονες επιμέρους στρατηγικές.

Η δομή της στρατηγικής αναμένεται να υλοποιηθεί μέσα από τρεις κάθετους και ένα οριζόντιο πυλώνα ανάπτυξης βάσει των προβλημάτων και των νέων ευκαιριών και τις κατευθυντήριες γραμμές της ολοκληρωμένης στρατηγικής του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου. Οι γενικοί στρατηγικοί στόχοι, οι οποίοι τελικώς ταυτίζονται με τους άξονες του Προγράμματος είναι οι ακόλουθοι:

Γενικός Στρατηγικός Στόχος 1: Διατήρηση και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στα προϊόντα που η Κύπρος έχει συγκριτικό πλεονέκτημα

Ο γενικός αυτός στόχος βρίσκεται σε αντιστοιχία με την Κοινοτική Στρατηγική Κατευθυντήρια Γραμμή (ΚΣΚΓ 1) για την περαιτέρω ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα, προσαρμοσμένου στη νέα διεθνή οικονομική πραγματικότητα και συμπίπτει με τον Άξονα 1: «Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας».

Η προετοιμασία για τη μετάβαση στο νέο περιβάλλον απαιτεί την ανάληψη δράσεων και πρωτοβουλιών, οι οποίες θα προσανατολίζονται στην παραγωγή προϊόντων υψηλών ποιοτικών προδιαγραφών που θα ανταποκρίνονται τόσο στην εγχώρια όσο και την παγκόσμια αγορά, στην υιοθέτηση παραγωγικών συστημάτων

που θα προσαρμόζονται καλύτερα στις εξελίξεις της αγοράς και στην αναδιάρθρωση του παραγωγικού συστήματος.

Ένα από τα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η Κυπριακή Γεωργία εντοπίζεται στα χαμηλά επίπεδα της ανταγωνιστικότητας του τομέα.

Για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας χρειάζονται οι εξής παρεμβάσεις:

- καθορισμός και αναδιάρθρωση τομέων που έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα και βελτίωση συνθηκών παραγωγής,
- αύξηση προστιθέμενης αξίας και
- δημιουργία νέων προϊόντων και στρατηγική προώθησης στην εσωτερική και εξωτερική αγορά.

Η πρώτη παρέμβαση επιτυγχάνεται με μέτρα που σχετίζονται με την αναδιάρθρωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων αλλά και μέτρα για επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις συμπεριλαμβανομένων και νέων τομέων παραγωγής λαμβάνοντας υπόψη και τις συνθήκες που επικρατούν στην Κύπρο και ειδικότερα τους περιορισμούς σε νερό.

Η ανάγκη αύξησης της προστιθέμενης αξίας ως μέσο βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας, προκύπτει από το μικρό μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων που επηρεάζει αρνητικά την επίτευξη οικονομιών κλίμακας. Ταυτόχρονα με την βελτίωση των συνθηκών παραγωγής θα προκύψει μείωση του κόστους παραγωγής βελτιώνοντας παράλληλα την ανταγωνιστικότητα.

Η τρίτη παρέμβαση για βελτίωση της ανταγωνιστικότητας αφορά τη δημιουργία νέων προϊόντων είτε με την παραγωγή προϊόντων ποιότητας (προϊόντα ονομασίας προέλευσης ή γεωγραφικής ένδειξης, οργανική παραγωγή προϊόντων) είτε μέσω της βελτίωσης της βιομηχανίας τροφίμων (παραγωγή νέων προϊόντων με την εισαγωγή καινοτόμων δράσεων και τη μεταφορά γνώσης). Η εξαγωγική στρατηγική βασίζεται στα προϊόντα που η Κύπρος έχει συγκριτικά πλεονεκτήματα ειδικότερα στις παραδοσιακές αγορές των προϊόντων αυτών μέσω τυποποίησης, διαφήμισης και προώθησης, με τις ομάδες παραγωγών να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Στόχος είναι η διατήρηση και βελτίωση της θέσης των κυπριακών προϊόντων στις υφιστάμενες αγορές αλλά και η διείσδυση σε ξένες αγορές.

Ο ανθρώπινος παράγοντας αποτελεί την κινητήρια δύναμη όλων των αναπτυξιακών δραστηριοτήτων στην γεωργία. Οι επενδύσεις σε φυσικό κεφάλαιο δεν αναμένεται να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα του τομέα εάν δεν

αξιοποιηθούν από ένα επαγγελματικά καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό. Στόχοι γενικά είναι:

- Η βελτίωση της ηλιακής πυραμίδας και
- Η εκπαίδευση των αγροτών με έμφαση στους νέους γεωργούς και όσους ασχολούνται στη βιομηχανία τροφίμων.

Για επίτευξη των στόχων αυτών τα μέτρα περιλαμβάνουν:

- κίνητρα για πρόωρη συνταξιοδότηση,
- κίνητρα για νέους αγρότες αλλά και ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα εκπαίδευσης και κατάρτισης για αυτούς.
- η παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών για βελτιστοποίηση των συνθηκών παραγωγής, τυποποίησης και διανομής των γεωργικών προϊόντων για όλους τους αγρότες και όσους ασχολούνται με τη βιομηχανία τροφίμων.
- Η προώθηση της επιχειρηματικότητας, η ορθολογιστική διαχείριση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και ειδικά η διαχείριση των εκμεταλλεύσεων με βάση τις νέες γεωργικές πρακτικές και τα κοινοτικά πρότυπα αποτελεί αναπόσπαστο μέρος αυτής της προτεραιότητας.

Η βελτίωση του επιχειρηματικού πλαισίου για τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα όσο και η μεγέθυνση και η διαφοροποίηση των υφισταμένων κρίνεται ζωτικής σημασίας προκειμένου να ανταποκριθεί ο τομέας στην ελευθέρωση των αγορών των γεωργικών προϊόντων και των ανταγωνιστικών πιέσεων της εσωτερικής αγοράς. Κατά τον σχεδιασμό των μέτρων που στοχεύουν στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας λαμβάνεται υπόψη η ανάγκη για αειφορική γεωργία με ιδιαίτερη έμφαση στην αειφορική διαχείριση των υδάτινων πόρων.

Οι δράσεις που θα χρηματοδοτηθούν θα προωθούν την επιχειρηματικότητα, την μεταφορά της γνώσης, αναστροφή της ηλικιακής διάρθρωσης και του μικρού μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, την εισαγωγή καινοτόμων δράσεων καθώς και τον εκσυγχρονισμό του παραγωγικού δυναμικού και τη προώθηση της καινοτομίας.

Οι συγκεκριμένες παρεμβάσεις θα συντελέσουν αποφασιστικά στη βελτίωση του εισοδήματος των παραγωγών και επιπλέον θα προσφέρουν στην κατανάλωση νέα και σαφώς βελτιωμένα ποιοτικά προϊόντα.

Γενικός Στρατηγικός Στόχος 2: Βελτίωση του περιβάλλοντος και ενίσχυση της βιοποικιλότητας

Ο γενικός αυτός στόχος βρίσκεται σε αντιστοιχία με την Κοινοτική Στρατηγική Κατευθυντήρια Γραμμή (ΚΣΚΓ 2). Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και του αγροτικού τοπίου, η διατήρηση της γεωργικής γης και η διατήρηση του παραδοσιακού τοπίου, κυρίως στις ορεινές / ημιορεινές περιοχές του νησιού αποτελούν μείζονες στρατηγικές προτεραιότητες για την Κύπρο, ενώ η ποιότητα ζωής και η ελκυστικότητα των αγροτικών περιοχών είναι άμεσα συνδεδεμένη με το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον. Ο γενικός αυτός στρατηγικός στόχος συνάδει με τον Άξονα 2: «Αναβάθμιση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου»

Ιδιαίτερη σημασία θα δοθεί:

- Στην αντιμετώπιση της εντατικοποίησης της φυτικής και ζωικής παραγωγής
- Στη διατήρηση, αλλά και στην περαιτέρω ενίσχυση της βιοποικιλότητας μέσω στοχευμένων αγροπεριβαλλοντικών μέτρων (όπως η διατήρηση των παραδοσιακών αμπελιών και των γηγενών φυλών αγελάδων και προβάτων, η αμειψισπορά, η ολοκληρωμένη διαχείριση παραγωγής και η καλλιέργεια έναντι ζιζανιοκτονίας),
- Στην ποιοτική αναβάθμιση των εδαφών,
- Στην ποσοτική και ποιοτική βελτίωση των υδατικών πόρων και συστημάτων,
- Στη μείωση των επιπτώσεων από την αλλαγή του κλίματος
- Στη στήριξη των περιοχών Φύση 2000 (περιλαμβανομένων των δασικών περιοχών), (παροχή εξισωτικής αποζημίωσης καθώς και μια σειρά αγροπεριβαλλοντικών μέτρων θα βοηθήσουν σημαντικά στην επίτευξη των ευρύτερων ευρωπαϊκών στόχων του Γκέτεμποργκ).
- Στην αειφορική διαχείριση και την ενίσχυση του πολυλειτουργικού ρόλου των δασών (προστασία των δημόσιων και ιδιωτικών δασών από τις πυρκαγιές, την ενίσχυση του κοινωνικού ρόλου των δασών καθώς και τη δάσωση για περιβαλλοντικούς σκοπούς).

Η υλοποίηση των πιο πάνω στόχων γίνεται μέσα από τρεις ενότητες μέτρων:

1. αγροπεριβαλλοντικά μέτρα,
2. δράσεις στις περιοχές ΦΥΣΗ 2000 και τις μειονεκτικές περιοχές καθώς επίσης και δράσεις που προκύπτουν από την εφαρμογή της οδηγίας πλαίσιο για τα νερά, και

3. την αειφόρο διαχείριση των δασικών πόρων προκειμένου να ενισχυθεί η βιοποικιλότητα.

Με τα αγροπεριβαλλοντικά γεωργικά μέτρα επιδιώκεται:

- η βελτίωση της ποιότητας του νερού,
- η μείωση των εισροών (λιπάσματα, φυτοφάρμακα),
- η αύξηση της γονιμότητας του εδάφους,
- ο περιορισμός του κινδύνου διάβρωσης των εδαφών και η διατήρηση της βιοποικιλότητας.
- Η ενδυνάμωση και προώθηση της βιολογικής γεωργίας

Η στήριξη περιοχών ΦΥΣΗ 2000 και μειονεκτικών περιοχών γίνεται με την παροχή Εξισωτικών Πληρωμών συμβάλλοντας στην προσπάθεια της αντιστάθμισης των εγγενών μειονεκτημάτων που χαρακτηρίζουν τις περιοχές αυτές.

Η Τρίτη ενότητα μέτρων για τους δασικούς πόρους αποσκοπεί :

- στην προστασία των δασών από τις πυρκαγιές,
- τη διατήρηση και τη βελτίωση του κοινωνικού ρόλου των δασών,
- τη δάσωση για περιβαλλοντικούς σκοπούς (ενίσχυση της βιοποικιλότητας, προστασία του εδάφους από τη διάβρωση, άμβλυνση του προβλήματος κλιματικών αλλαγών, κτλ), και
- τη στήριξη των απαραίτητων μέτρων στις περιοχές του δικτύου Φύση 2000.

Συνεπώς, στο πλαίσιο αυτό θα προωθηθούν δράσεις σχετικά με την προστασία και ανάδειξη των προστατευόμενων περιοχών, τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την ορθολογική χρήση της γεωργικής γης και των δασών, καθώς επίσης την ενίσχυση των μειονεκτικών περιοχών για τη διατήρηση της γεωργικής δραστηριότητας.

Οι δράσεις που περιγράφονται παραπάνω αναμένεται να συμβάλλουν στη διατήρηση του τοπίου και τη μείωση των κινδύνων που συνδέονται με την εγκατάλειψη και απερήμωση σε περιοχές λιγότερο ευνοημένες, στην προώθηση περιβαλλοντικών υπηρεσιών και φιλικών προς τα ζώα πρακτικών εκτροφής για την προστασία των νερών και του εδάφους, στην καταπολέμηση της αλλαγής του κλίματος και στην ενδυνάμωση και προώθηση της βιολογικής γεωργίας.

Γενικός Στρατηγικός Στόχος 3: Βελτίωση της ποιότητας ζωής και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας.

Ο γενικός αυτός στόχος βρίσκεται σε αντιστοιχία με την Κοινοτική Στρατηγική Κατευθυντήρια Γραμμή (ΚΣΚΓ 3) για τη διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας και της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές με στόχο τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης και προϋποθέσεων οικονομικής ανάπτυξης, καθώς και την ανάπτυξη τοπικών στρατηγικών για την προώθηση της επιχειρηματικότητας και την εξασφάλιση της διαρκούς ελκυστικότητας των αγροτικών περιοχών. Επιπλέον, ο γενικός αυτός στόχος σχετίζεται άμεσα με την προτεραιότητα για τη διατήρηση και αναβάθμιση της αγροτικής κληρονομιάς. Ο γενικός αυτός στρατηγικός στόχος συνάδει με τον Άξονα 3: «Ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας».

Η υλοποίηση των πιο πάνω στόχων γίνεται μέσα από δύο βασικές ενότητες:

- τις βασικές υπηρεσίες για τον αγροτικό πληθυσμό, και
- τη διαφοροποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων.

Η πρώτη ενότητα αποσκοπεί στην συνεισφορά δημιουργίας ενός καλύτερου επιπέδου ζωής για τους κατοίκους της υπαίθρου διαμέσου προσφοράς βασικών υπηρεσιών και βελτίωσης των υποδομών στις αγροτικές περιοχές.

Η δεύτερη ενότητα αποσκοπεί στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας στις αγροτικές περιοχές και η βελτίωση του οικογενειακού εισοδήματος. Η αναζωογόνηση της οικονομικής δραστηριότητας κυρίως στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές με προτεραιότητα στις μειονεκτικές περιοχές μέσω υλοποίησης έργων υποδομής και της στήριξης του επιχειρηματικού κλίματος και της επιχειρηματικότητας μικρού και μεσαίου μεγέθους αποτελούν επιμέρους στρατηγικές επιλογές.

Επί μέρους προτεραιότητα αποτελεί η διατήρηση του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και η διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου.

Γενικός Στρατηγικός Στόχος 4: Δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και τη διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης LEADER.

Η ενίσχυση των ικανοτήτων / δυνατοτήτων των Ομάδων Τοπικής Δράσης αποτελεί βασική προτεραιότητα του κράτους. Ο γενικός αυτός στόχος βρίσκεται σε αντιστοιχία με την Κοινοτική Στρατηγική Κατευθυντήρια Γραμμή (ΚΣΚΓ 4), για τη βελτίωση της διακυβέρνησης και της κινητοποίησης του ενδογενούς αναπτυξιακού δυναμικού των αγροτικών περιοχών, μέσω της ενίσχυσης της συνεργασίας και της

δικτύωσης περιοχών και φορέων και κλάδων. Ο γενικός αυτός στρατηγικός στόχος συνάδει με τον Άξονα 4: «Δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και τη διαφοροποίηση».

Ο στόχος αυτός συνδυάζει τις κύριες προτεραιότητες, «Ανταγωνιστικότητα – Περιβάλλον – Οικονομία – Διαφοροποίηση - Ποιότητα ζωής» λαμβάνοντας υπόψη το τοπικό συγκριτικό πλεονέκτημα, τις τοπικές ανάγκες και τις αναπτυξιακές προοπτικές που προσφέρονται από την εσωτερική αγορά με μία από κάτω προς τα άνω προσέγγιση και αφορά την βελτίωση των τοπικών αναπτυξιακών ικανοτήτων (Άξονας Leader).

Οι στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης που αναπτύσσονται μέσω της προσέγγισης LEADER έχουν ολοκληρωμένο και πολυτομεακό χαρακτήρα. Η ολοκληρωμένη προσέγγιση αφορά στην προώθηση όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων στις οποίες στηρίζεται το τοπικό παραγωγικό σύστημα, στην ισόρροπη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου και την τοπική ανάπτυξη σε πλαίσια οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής ισορροπίας.

Η υλοποίηση των πιο πάνω στόχων γίνεται με την προώθηση δύο βασικών ενοτήτων οι οποίες αναπτύσσονται παράλληλα και ανάλογα μέσα από τον καθορισμό των ανάλογων ποσοστών στους υπόλοιπους τρεις άξονες λόγω του οριζόντιου χαρακτήρα:

- η βελτίωση της διακυβέρνησης (ενδυνάμωση των διοικητικών μηχανισμών), και
- η κινητοποίηση/ προώθηση του ενδογενούς αναπτυξιακού δυναμικού των αγροτικών περιοχών

Το ποσοστό χρηματοδότησης θα αντλείται μέσα από τους Άξονες Προτεραιότητας 1, 2 και 3.

3.3. Διεθνείς Κοινοτικοί και Εθνικοί Στόχοι Περιβαλλοντικής Προστασίας που Αφορούν στο Πρόγραμμα

3.3.1. Εισαγωγή

Στην παρούσα ενότητα επιχειρείται μια συνοπτική αναφορά στο Νομικό Πλαίσιο που καθορίζει τους ευρωπαϊκούς και τους εθνικούς στόχους περιβαλλοντικής προστασίας οι οποίοι θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τον σχεδιασμό των αναπτυξιακών πολιτικών και που σχετίζονται με την εφαρμογή των δράσεων του ΠΑΑ . Οι στόχοι αυτοί περιβαλλοντικής προστασίας ελήφθησαν υπόψη κατά την

προετοιμασία του ΠΑΑ και προωθούνται από τα μέτρα και τις δράσεις του είτε άμεσα είτε έμμεσα.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται το νομικό πλαίσιο ανά περιβαλλοντική παράμετρο, επικεντρώνοντας κυρίως σ' αυτές τις παραμέτρους που προσδιορίζονται στην Οδηγία 2001/42 για τη ΣΠΕ και τον αντίστοιχο κυπριακό νόμο Ν 102 (Ι)/2005.

Οι νομοθετικές απαιτήσεις που παρουσιάζονται αφορούν κυρίως τις παρακάτω παραμέτρους, ενώ κατά περίπτωση γίνεται αναφορά και σε άλλες περιβαλλοντικές παραμέτρους:

- Ύδατα
- Έδαφος
- Αέρας και Κλίμα
- Βιοποικιλότητα, Πανίδα και Χλωρίδα
- Τοπίο και Πολιτιστική Κληρονομιά
- Πληθυσμός και Ανθρώπινη Υγεία

3.3.2. Στόχοι Κοινοτικής Περιβαλλοντικής Προστασίας

Η σύνοδος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Γκέτεμποργκ το 2001, συμπλήρωσε την στρατηγική της Λισσαβώνας και ενσωμάτωσε σε αυτήν την έννοια «βιώσιμη ανάπτυξη» με βάση την οποία η επιδιωκόμενη ανάπτυξη θα πρέπει «να καλύπτει τις ανάγκες της παρούσας γενιάς χωρίς να υπονομεύει της ανάγκες της επόμενης». Με την λογική αυτή στην στρατηγική της Λισσαβώνας για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη προστέθηκε η περιβαλλοντική διάσταση ως βασική προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής πολιτικής.

Στρατηγική για αειφόρο-βιώσιμη ανάπτυξη

Το 2005 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο εξέδωσαν ανακοίνωση (COM 2005/658 τελικό) για την επανεξέταση της στρατηγικής για την αειφόρο-βιώσιμη ανάπτυξη. Στόχος της επανεξέτασης είναι η περαιτέρω ανάπτυξη της στρατηγικής.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσα από μια διαδικασία δημόσιου διαλόγου ολοκλήρωσε την Αναθεωρημένη Στρατηγική για την Αειφόρο Ανάπτυξη, η οποία και εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, τον Ιούνιο του 2006.

Οι βασικοί στόχοι της Αναθεωρημένης αυτής Στρατηγικής είναι :

- Προστασία του Περιβάλλοντος - Διατήρηση της ικανότητας της γης να ευνοεί τη ζωή σε όλη της την ποικιλία, την πρόληψη και μείωση της ρύπανσης του

περιβάλλοντος και την προώθηση αειφόρων προτύπων κατανάλωσης και παραγωγής.

- Κοινωνική Δικαιοσύνη και συνοχή - Προώθηση μιας δημοκρατικής, υγιούς, ασφαλούς και δίκαιης κοινωνίας, που βασίζεται στην κοινωνική ένταξη και τη συνοχή, να σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και την πολιτιστική ποικιλομορφία, να διασφαλίζει την ισότητα ανδρών και γυναικών και καταπολεμά κάθε μορφή διάκρισης.
- Οικονομική ευημερία - Προώθηση μιας ακμάζουσας, καινοτόμου, πλούσιας σε γνώσεις, ανταγωνιστικής και οικολογικά αποτελεσματικής οικονομίας, που να εξασφαλίζει ψηλό επίπεδο ζωής, πλήρη απασχόληση και ποιότητα εργασίας σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Ανάληψη των διεθνών ευθυνών - Ενθάρρυνση της εφαρμογής, σε παγκόσμιο επίπεδο, δημοκρατικών θεσμών βασιζόμενων στην ειρήνη, την ασφάλεια και την ελευθερία και προάσπιση της σταθερότητας των θεσμών αυτών και ενεργός προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης σε ολόκληρο τον κόσμο.

Ως τομείς προτεραιότητας αναφέρονται:

- **Εξέταση των κλιματικών αλλαγών**, με γενικό στόχο τον περιορισμό των κλιματικών αλλαγών και των επιπτώσεών τους στην κοινωνία.
- **Προαγωγή καλής υγείας – δημόσιας υγείας:** Γενικό στόχο αποτελεί η προαγωγή της καλής δημόσιας υγείας και η βελτίωση της προστασίας έναντι των κινδύνων που απειλούν την υγεία.
- **Καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και αντιμετώπιση των δημογραφικών αλλαγών** με γενικό στόχο τη δημιουργία ευνοϊκών προς την κοινωνική ενσωμάτωση κοινωνιών.
- **Καλύτερη διαχείριση των φυσικών πόρων.** Γενικός στόχος σε αυτόν τον τομέα προτεραιότητας είναι η διασφάλιση της ικανότητας της γης να ευνοεί τη ζωή σε όλη της την πολυμορφία, η τήρηση των ορίων των φυσικών πόρων του πλανήτη και προαγωγή της βιώσιμης παραγωγής και κατανάλωσης ώστε να αποσυνδεθεί η οικονομική ανάπτυξη από την υποβάθμιση του περιβάλλοντος.
- **Αύξηση της βιωσιμότητας των μεταφορών**, με γενικό στόχο να διασφαλιστεί ότι τα συστήματα μεταφορών ανταποκρίνονται στις οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες της κοινωνίας ελαχιστοποιώντας παράλληλα τις ανεπιθύμητες επιπτώσεις τους στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον
- **Καταπολέμηση της φτώχειας στον πλανήτη και προαγωγή της ανάπτυξης.** Γενικό στόχο για την καταπολέμηση της φτώχειας αποτελεί η

ενεργός προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης σε όλο τον κόσμο και να διασφαλιστεί ότι οι εσωτερικές και εξωτερικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι συμβατές με την αειφόρο ανάπτυξη σε παγκόσμιο επίπεδο καθώς και με τις διεθνείς δεσμεύσεις της.

Το Έκτο πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον

Το 6ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον: "Το περιβάλλον κατά το έτος 2010: το δικό μας μέλλον, η δική μας επιλογή" διαμορφώθηκε αφού έλαβε υπόψη τα αποτελέσματα και τις εμπειρίες που προέκυψαν από την εφαρμογή του 5ου Προγράμματος Δράσης για το Περιβάλλον και στο πνεύμα της στρατηγικής για την ενσωμάτωση του περιβάλλοντος στις πολιτικές της Ε.Ε. (Cardiff - Ιούνιος 1998).

Στο έκτο πρόγραμμα Δράσης για το περιβάλλον η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) καθορίζει τις προτεραιότητες και τους στόχους της ευρωπαϊκής πολιτικής για το περιβάλλον για το χρονικό διάστημα μέχρι το 2010 και μετά, και περιγράφει λεπτομερώς τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν ως συμβολή στην υλοποίηση της στρατηγικής της σε θέματα αειφόρου ανάπτυξης.

Βασική αρχή του προγράμματος είναι ότι για να αντιμετωπιστούν τα σημερινά περιβαλλοντικά προβλήματα, θα χρειασθεί να ξεπεραστεί η αυστηρά νομοθετική στρατηγική και να τεθεί σε εφαρμογή μία ολοκληρωμένη προσέγγιση. Προτείνεται να ακολουθηθούν πέντε πρωταρχικοί άξονες λήψης στρατηγικών μέτρων:

- η βελτίωση της υλοποίησης της ισχύουσας νομοθεσίας,
- η ενσωμάτωση του περιβάλλοντος στις άλλες πολιτικές,
- η συνεργασία με τις δυνάμεις της αγοράς,
- η εμπλοκή και η τροποποίηση της συμπεριφοράς των πολιτών, και
- ο συνυπολογισμός του περιβάλλοντος στις σχετικές αποφάσεις που αφορούν τη χωροταξική οργάνωση.

Για τον καθένα από τους άξονες αυτούς προτείνεται η ανάληψη ειδικών δράσεων.

Το έκτο πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον στρέφεται γύρω από τέσσερις κύριους τομείς δράσης:

A. Τομέας δράσης κλιματική αλλαγή: Στόχος είναι η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου σε επίπεδο που δεν θα προκαλεί τεχνητές μεταβολές του κλίματος στη Γη. Βραχυπρόθεσμος στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι να επιτευχθούν οι στόχοι του πρωτοκόλλου του Κιότο , δηλαδή από σήμερα και με ορίζοντα το χρονικό διάστημα 2008-2012, να μειωθούν οι εκπομπές αερίων θερμοκηπίου κατά 8% συγκριτικά με το 1990.

Οι προσπάθειες της Κοινότητας για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκαλούνται από τις κλιματικές αλλαγές συνοψίζονται σε μια σειρά δράσεων που περιλαμβάνουν την εφαρμογή ενός σχήματος εμπορίας εκπομπών (emissions trading) CO₂ στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τη διερεύνηση και αναθεώρηση των ενεργειακών επιδοτήσεων στα Κράτη Μέλη, την υποστήριξη των ΑΠΕ μέσω της σχετικής Οδηγίας και της διασφάλισης της κατάλληλης υποστήριξης στην απελευθερωμένη αγορά ενέργειας, την αξιοποίηση των εργαλείων της αγοράς, την προώθηση της εξοικονόμησης ενέργειας στα κτίρια κ.α.

Β. Τομέας δράσης Φύση και Βιοποικιλότητα: Οι κύριοι στόχοι είναι:

- Η προστασία και αποκατάσταση της δομής και λειτουργίας των φυσικών συστημάτων και η αναστολή της υποβάθμισης της βιοποικιλότητας,
- Η προστασία των εδαφών από τη διάβρωση και τη ρύπανση

Γ. Τομέας δράσης Περιβάλλον και Υγεία: Ο στόχος εστιάζεται στην επίτευξη τέτοιας ποιότητας του περιβάλλοντος όπου τα επίπεδα των ανθρωπογενών ρυπαντών, συμπεριλαμβανομένων και των διαφόρων ειδών ακτινοβολίας, να μην προκαλούν σημαντικές επιπτώσεις ή κινδύνους στην ανθρώπινη υγεία.

Δ. Τομέας διαχείρισης φυσικών πόρων και αποβλήτων: Στόχος είναι να διασφαλιστεί ότι η κατανάλωση των ανανεώσιμων και των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων δεν θα υπερβαίνει τη φέρουσα ικανότητα του περιβάλλοντος. Γι' αυτό θα πρέπει να διαχωρίζεται η οικονομική μεγέθυνση από τη χρήση των φυσικών πόρων, να βελτιώνεται η αποδοτικότητά τους και να μειώνεται η παραγωγή αποβλήτων.

Το 7ο Πρόγραμμα Πλαίσιο για Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πέραν από το 6^ο Πρόγραμμα Πλαίσιο αυτή τη στιγμή βρίσκεται σε εφαρμογή και το 7^ο Πρόγραμμα δράσης κύριοι στόχοι του οποίου είναι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω της ανάπτυξης της γνώσης, η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας και η επίτευξη των στόχων που τέθηκαν στο Συμβούλιο της Λισσαβόνας το 2002 για αύξηση του ποσοστού δαπανών των χωρών – μελών για έρευνα στο 3% του ΑΕΠ μέχρι το 2010.

Το Πρόγραμμα περιλαμβάνει και μια θεματική περιοχή για το Περιβάλλον η οποία έχει προϋπολογισμό 1.8 δις ευρώ και στοχεύει στην αντιμετώπιση των προκλήσεων που προκύπτουν από τις αυξανόμενες φυσικές και ανθρωπογενείς πιέσεις στο περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους, μέσω μιας συντονισμένης, πολυτομεακής και ολοκληρωμένης ερευνητικής προσέγγισης σε Πανευρωπαϊκό και

κατ' επέκταση σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι προβλεπόμενες δραστηριότητες θα ανταποκρίνονται σε πολιτικές ανάγκες, όπως την ανάγκη εκτίμησης του αντίκτυπου των πολιτικών της ΕΕ στην Αειφόρο Ανάπτυξη και την ανάγκη παρακολούθησης και αξιολόγησης των μέτρων για την αντιμετώπιση των κλιματικών αλλαγών. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στις περιβαλλοντικές τεχνολογίες και ειδικότερα στην κοινωνικοοικονομική διάσταση της Αειφόρου Ανάπτυξης που θα επηρεάσει την ανάπτυξή τους, την εισαγωγή τους στην αγορά και την μετέπειτα εφαρμογή τους.

Δράσεις που θα υποστηριχθούν είναι:

- Αλλαγή του κλίματος, ρύπανση και κίνδυνοι, όπως πιέσεις στο περιβάλλον και το κλίμα, υγεία και περιβάλλον, φυσικοί κίνδυνοι
- Αειφόρος διαχείριση των Φυσικών Πόρων, όπως διατήρηση και αειφόρος διαχείριση των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων και της βιοποικιλότητας και διαχείριση του θαλάσσιου περιβάλλοντος
- Περιβαλλοντικές τεχνολογίες, όπως περιβαλλοντικές τεχνολογίες παρατήρησης, προσομοίωσης, πρόληψης και αποκατάστασης του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, προστασία, διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και εφαρμογή τεχνολογιών
- Εργαλεία γεωσκόπησης, όπως συστήματα παρατήρησης της γης και των ωκεανών

3.3.3. Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη

Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω Η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθέτησε την πρώτη Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αειφόρο Ανάπτυξη κατά τη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Γκέτεμποργκ, το 2001. Το 2005 άρχισε η διαδικασία επανεξέτασης της Στρατηγικής η οποία κρίθηκε επιτακτική λόγω της επιδείνωσης των τάσεων που είναι αντίθετες προς την αειφόρο ανάπτυξη, (π.χ. αυξανόμενες πιέσεις στους φυσικούς πόρους, τη βιοποικιλότητα και το κλίμα), των περιορισμένων αποτελεσμάτων της Ευρωπαϊκής οικονομίας, των νέων διεθνών δεσμεύσεων που είναι δυνατόν να συμβάλουν στη παγκόσμια αειφόρο ανάπτυξη (π.χ. το πρόγραμμα εφαρμογής του Γιοχάνεσμπουργκ που αποφασίστηκε στην Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για την Αειφόρο Ανάπτυξη), των νέων απειλών για την ασφάλεια, όπως η τρομοκρατία, των φυσικών καταστροφών (πλημμύρες) και της διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και της αναγκαιότητας για καθορισμό εθνικών στρατηγικών για την αειφόρο ανάπτυξη στα περισσότερα νέα κράτη μέλη.

Έχοντας υπόψη των πιο πάνω, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσα από μια διαδικασία δημόσιου διαλόγου ολοκλήρωσε την Αναθεωρημένη Στρατηγική για την Αειφόρο Ανάπτυξη, η οποία και εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε την Αναθεωρημένη Στρατηγική για την Αειφόρο Ανάπτυξη τον Ιούνιο του 2006 με στόχους και προκλήσεις όπως αναφέρθηκαν πιο πάνω.

Κάθε Κράτος μέλος, θα πρέπει μέχρι τον Ιούνιο του 2007, να ετοιμάσει την δική του Εθνική Στρατηγική. Με στόχο την πιο πάνω ημερομηνία, το Υπουργικό Συμβούλιο, στις 10 Ιανουαρίου 2007, αποφάσισε την σύσταση Επιτροπής, στην οποία εκπροσωπούνται όλες οι αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες, υπό την προεδρία της Υπηρεσίας Περιβάλλοντος, του Υπουργείου Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος, η οποία μέχρι το Ιούνιο θα ετοιμάσει την Εθνική Στρατηγική για την Αειφόρο Ανάπτυξη της Κύπρου.

3.3.4. Νομοθεσία ανά Περιβαλλοντική Παράμετρο

Στη συνέχεια αναφέρονται οι απαιτήσεις και οι στόχοι ανά κύρια περιβαλλοντική παράμετρο. Το Παράρτημα I περιλαμβάνει έναν κατάλογο με τα σημαντικότερα νομοθετικά κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Κύπρου σε σχετικούς με την προστασία του περιβάλλοντος τομείς.

3.3.4.1. Ύδατα

Με Ευρωπαϊκή **Οδηγία Πλαίσιο για το Νερό 2000/60 ΕΚ (EU Water Framework Directive)** ο κύριος στόχος της ΕΕ για τα νερά είναι η προστασία των επιφανειακών και υπογείων υδάτινων σωμάτων. Η Οδηγία αυτή ενοποιεί το θεσμικό πλαίσιο που καθορίζει την προστασία των υδάτινων αποδεκτών, περιλαμβάνοντας και τα θέματα που αφορούν στα υγρά απόβλητα.

Οι στόχοι της Ευρωπαϊκής πολιτικής για την προστασία των υδάτων αφορούν την ορθολογική χρήση των υδάτινων πόρων και τη βελτίωση της φυσικής, υδρολογικής, χημικής και βιολογικής κατάστασης των επιφανειακών, υπόγειων και παράκτιων υδάτων μέχρι το 2015. Τα κράτη μέλη οφείλουν να διαμορφώσουν σχέδια διαχείρισης προκειμένου να επιτευχθεί "η καλή κατάσταση" που απαιτείται από την ΕΕ.

Στην Κύπρο ισχύει ο **Νόμος Αρ.13(Ι)/2004** «περί Προστασίας και Διαχείρισης των Υδάτων», που εναρμονίζει την νομοθεσία με την Οδηγία Πλαίσιο για τα Νερά.

Σύμφωνα με τη μελέτη που απαιτείται από το άρθρο 5 της Οδηγίας Πλαίσιο 2000/60/ΕΚ για τα Νερά (η οποία έχει ήδη ολοκληρωθεί από την Κυπριακή Δημοκρατία) σημαντικός αριθμός υδατικών συστημάτων έχει χαρακτηριστεί ότι βρίσκεται σε κίνδυνο μη επίτευξης των στόχων της Οδηγίας. Ένας από τους

λόγους είναι οι πιέσεις από αγροτικές δραστηριότητες. Μέσα στα πλαίσια αυτά, το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013 μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην επίτευξη των στόχων της Οδηγίας. Ιδιαίτερη προσοχή θα δοθεί όσον αφορά το θέμα της Οδηγίας Πλαίσιο για τα νερά στις έξι ευαίσθητες ζώνες για τη νιτρορύπανση.

Επίσης έχει διεξαχθεί προκαταρκτική οικονομική ανάλυση της χρήσης ύδατος στη Δημοκρατία. Επιπλέον, στο παρόν στάδιο διαμορφώνονται τα προγράμματα παρακολούθησης των υδατινών σωμάτων (Άρθρο 8) και διεξάγεται εργασία συμμετοχής των ενδιαφερομένων μερών (Άρθρο 14) σαν προεργασία στην προσπάθεια ετοιμασίας του Προγράμματος Μέτρων.

Άλλοι ευρωπαϊκοί κανονισμοί που συνδέονται έμμεσα με την κατάσταση των υδροφορέων αναφέρονται στη συνέχεια:

- **Η Οδηγία για τα Νιτρικά (91/676/EEC)** αποσκοπεί στη μείωση των νιτρικών και της ρύπανσης από οργανική ύλη που προέρχεται από τα καλλιεργούμενα εδάφη. Η εναρμόνιση της Κύπρου έγινε με τους **περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Νιτρορύπανση Γεωργικής Προέλευσης) Κανονισμούς (Κ.Δ.Π. 534/2002)** και με τον **περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Ευπρόσβλητες Ζώνες λόγω Νιτρορύπανσης και Κατηγορίες Νερών που Υφίστανται ή Ενδέχεται να Υποστούν Νιτρορύπανση) Διάταγμα (Κ.Δ.Π. 42/2004)** και **Διάταγμα (Κ.Δ.Π. 41/2004)** (Πρόγραμμα Δράσης για την Προστασία των Ευπρόσβλητων Περιοχών Νερών λόγω Νιτρορύπανσης). Άλλα σχετικά Διατάγματα και Κανονισμοί είναι **Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Χρησιμοποίηση της Ιλύος στη Γεωργία) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π. 517/2002)** και **Το περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Κώδικας Ορθής Γεωργικής Πρακτικής) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.4 07/2002)**.

Στην Κύπρο έχουν καθοριστεί έξι ευαίσθητες ζώνες στην νιτρορύπανση και το μεγαλύτερο πρόβλημα παρατηρείται στις ανατολικές περιοχές όπου καλλιεργούνται κυρίως πατάτες. Η τοποθέτηση κοπριάς στις 6 ζώνες είναι ελεγχόμενη και δεν αναμένονται οποιαδήποτε προβλήματα. Η Κύπρος με Υπουργικό Διάταγμα καθόρισε το Σχέδιο Δράσης για τη νιτρορύπανση το οποίο άρχισε να εφαρμόζει στις έξι ευαίσθητες ζώνες που έχουν καθοριστεί. Η αύξηση όμως των εντατικών καλλιεργειών με την εκτεταμένη χρήση λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων κτλ είναι ένας καθοριστικός αρνητικός παράγοντας για την ποιότητα του νερού.

- **Η Οδηγία Αρ. 96/61/EE**, σχετικά με την Ολοκληρωμένη Πρόληψη και Έλεγχο της Ρύπανσης, γνωστή ως Οδηγία IPPC (Integrated Pollution

Prevention and Control) αποτελεί ένα από τα κυριότερα νομοθετήματα στον τομέα του περιβάλλοντος που στοχεύει στον έλεγχο και πρόληψη της ρύπανσης των νερών από τη βιομηχανία. Έχει τεθεί σε ισχύ από τον Οκτώβριο του 1999, με τη δέσμευση να εφαρμοσθεί σε όλες τις υφιστάμενες και επηρεαζόμενες μονάδες μέχρι τον Οκτώβριο του 2007.

Η Κυπριακή νομοθεσία εναρμονίσθηκε με την Οδηγία, μέσω του **Νόμου 56(I)/2003**. Με τον Νόμο αυτό προβλέπεται ένα ολοκληρωμένο σύστημα χορήγησης αδειών (Άδεια Απόρριψης Αποβλήτων, Άδεια Εκπομπής Αέριων Αποβλήτων, Άδεια Διαχείρισης Αποβλήτων), βασισμένο στην εφαρμογή των Βέλτιστων Διαθέσιμων Τεχνικών οι οποίες συνιστούν το πλέον εξελιγμένο και αποτελεσματικό στάδιο των διεργασιών και μεθόδων παραγωγής για την προστασία του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με το Νόμο αυτό, οι εγκαταστάσεις, εντατικής εκτροφής πουλερικών οι οποίες διαθέτουν πάνω από 40.000 θέσεις για πουλερικά και οι χοιροτροφικές μονάδες με δυναμικότητα θέσεων πάνω από 2.000 χοίρους παραγωγής άνω των 30 κιλών ή 750 για χοιρομητέρες (αμιγή χοιροστάσια), θεωρούνται ως ιδιαίτερα ρυπογόνες και χρειάζεται να εφαρμόσουν τις διατάξεις του ολοκληρωμένου έλεγχου και πρόληψης της ρύπανσης.

Στην Κύπρο, το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα έντονο λόγω του μεγάλου αριθμού κτηνοτροφικών μονάδων εντατικής εκτροφής, πτηνοτροφείων αλλά και χοιροστασιών και της συγκέντρωσής τους σε ορισμένες περιοχές. Στην Κύπρο σήμερα λειτουργούν 40 πτηνοτροφικές και 41 χοιροτροφικές μονάδες που εμπίπτουν στις ειδικές διατάξεις του Νόμου για τον Ολοκληρωμένο Έλεγχο και Πρόληψη της Ρύπανσης.

- **Η Οδηγία για την Επεξεργασία Αστικών Υγρών Αποβλήτων (91/271/EEC) «περί επεξεργασίας και διάθεσης των αστικών λυμάτων»**, που αφορά στη συλλογή, επεξεργασία και διάθεση αστικών λυμάτων και συγκεκριμένων βιομηχανικών υγρών αποβλήτων, αντιμετωπίζει την ρύπανση των υδάτων που προέρχεται από αστικά υγρά απόβλητα και από ορισμένους βιομηχανικούς κλάδους. Η Οδηγία αυτή καθορίζει άμεσα ή έμμεσα το απαιτούμενο επίπεδο επεξεργασίας, που πρέπει να παρέχεται από τις εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων, καθώς και το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης των απαιτούμενων έργων ανάλογα με τον εξυπηρετούμενο πληθυσμό ή όπως αναφέρεται στην Οδηγία, με τις μονάδες ισοδύναμου πληθυσμού (Μ.Ι.Π.). Κύριος στόχος της Οδηγίας είναι η προστασία του υδατικού περιβάλλοντος από τις αρνητικές επιπτώσεις που προκαλεί η διάθεση ανεπεξέργαστων ή ανεπαρκώς επεξεργασμένων αστικών λυμάτων και των

παραπροϊόντων τους (ιλύς), καθώς και η απόρριψη λυμάτων από ορισμένους βιομηχανικούς κλάδους.

Η εναρμόνιση της Κύπρου με την Ευρωπαϊκή Νομοθεσία έγινε με τον περί **Αποχετευτικών Συστημάτων Νόμο (Αρ. 1/1971)** και τον περί Αποχετευτικών Συστημάτων (Τροποποιητικό) **Νόμο (Αρ.108 (I)/2004)**. Επιπρόσθετα οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Απόρριψη Αστικών Λυμάτων) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π. 772/2003) και το περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Αίτηση για Άδεια Απόρριψης) Διάταγμα (Κ.Δ.Π. 254/2003) είναι σχετικά.

- Η νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις επικίνδυνες ουσίες στα υγρά απόβλητα που επηρεάζουν άμεσα την ποιότητα των υδάτινων αποδεκτών στηρίχθηκε αρχικά στην Κοινοτική **Οδηγία-Πλαίσιο 76/464/ΕΟΚ**, η οποία ορίζει το γενικό κανονιστικό πλαίσιο για την απόρριψη επικίνδυνων ουσιών σε υδατικούς αποδέκτες. Στόχος της Οδηγίας 76/464/ΕΟΚ είναι η εξάλειψη ή/και η μείωση της ρύπανσης που προκαλείται σε επιφανειακά, παράκτια και υπόγεια ύδατα από την απόρριψη επικίνδυνων ουσιών. Μια σειρά από άλλες Οδηγίες έθεσαν τις οριακές τιμές για την απόρριψη συγκεκριμένων ουσιών και αποτελούν ουσιαστικά όλες τη στρατηγική για την αντιμετώπιση της χημικής ρύπανσης των επιφανειακών υδάτων. Η Οδηγία τροποποιήθηκε με την **Οδηγία 90/154/ΕΟΚ** και καταργείται πλέον με την **Οδηγία 2006/11/ΕΚ** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, για τη ρύπανση που προκαλείται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες που εκχέονται στο υδάτινο περιβάλλον της Κοινότητας.

Η εναρμόνιση της Κύπρου με την Ευρωπαϊκή Νομοθεσία έγινε με τον περί **Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών και των Εδαφών Νόμο (Αρ.106 (I)/2002)** που προνοεί για την εξάλειψη ή μείωση και τον έλεγχο της ρύπανσης των νερών και του εδάφους για την καλύτερη προστασία των φυσικών υδατικών πόρων και της υγείας και ευημερίας του πληθυσμού, και για την προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος, της πανίδας και της χλωρίδας των νερών.

- Για τη ρύπανση των υπογείων νερών, σε εφαρμογή του άρθρου 4 της 76/464/ΕΟΚ, εκδόθηκε η **Οδηγία 80/68/ΕΟΚ**, με σκοπό την πρόληψη ή/και τη μείωση της ρύπανσης του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα από την απόρριψη συγκεκριμένων ουσιών. Για να επιτευχθεί ο σκοπός της Οδηγίας, τα Κράτη-Μέλη καλούνται να απαγορεύσουν την απόρριψη κάποιων ουσιών, να θέσουν οριακές τιμές και ποιοτικούς στόχους για κάποιες άλλες, καθώς και να θέσουν σε εφαρμογή ένα σύστημα αδειοδοτήσεων για την απόρριψη ουσιών σε

υπόγειους υδροφόρους ορίζοντες. Η Οδηγία ενσωματώθηκε στην Κυπριακή νομοθεσία με τον περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών και των Εδαφών Νόμο (Αρ.106(I)/2002). Το Διάταγμα (Μέτρα Προστασίας Υπόγειων Νερών - Κ.Δ.Π.45/1996) βάσει του περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών είναι σχετικό. Ήδη όμως έχει εκδοθεί η **Οδηγία 2006/118/ΕΚ** για την προστασία των υπόγειων νερών από μόλυνση και επιδείνωση που αναθεωρεί την προηγούμενη Οδηγία

- Η **Οδηγία για το Πόσιμο Νερό (98/83/ΕΚ)** που ρυθμίζει τα θέματα ποιότητας του πόσιμου νερού ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο με τον περί της Ποιότητας του Νερού Ανθρώπινης Κατανάλωσης (Παρακολούθηση και Έλεγχος) Νόμος (Αρ.87(I)/2001) και τον τροποποιητικό Νόμο (Αρ.275(I)/2004).

Ανακεφαλαιώνοντας, το ευρωπαϊκό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο για τα ύδατα περιλαμβάνει:

- Οδηγία Πλαίσιο για τα Νερά 2000/60 ΕΚ
- Νόμος Αρ.13(I)/2004 «περί Προστασίας και Διαχείρισης των Υδάτων», που εναρμονίζει την νομοθεσία με την Οδηγία Πλαίσιο για τα Νερά.
- Η Οδηγία για τα Νιτρικά (91/676/ΕΕC)
- Ο περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Νιτρορύπανση Γεωργικής Προέλευσης) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.534/2002) (συμμόρφωση με την Οδηγία 91/676/ΕΕC)
- Ο περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Ευπρόσβλητες Ζώνες λόγω Νιτρορύπανσης και Κατηγορίες Νερών που Υφίστανται ή Ενδέχεται να Υποστούν Νιτρορύπανση) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.42/2004)
- Ο περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Πρόγραμμα Δράσης για την Προστασία των Ευπρόσβλητων Περιοχών Νερών λόγω Νιτρορύπανσης) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.41/2004)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Χρησιμοποίηση της Ιλύος στη Γεωργία) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.517/2002)
- Το περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Κώδικας Ορθής Γεωργικής Πρακτικής) Διάταγμα (Αρ. Κ.Δ.Π.407/2002).
- Η Οδηγία Αρ. 96/61/ΕΕ σχετικά με την Ολοκληρωμένη Πρόληψη και Έλεγχο της Ρύπανσης

- Νόμος Αρ. 56(I)/2003 (ολοκληρωμένο σύστημα χορήγησης αδειών - Άδεια Απόρριψης Αποβλήτων, Άδεια Εκπομπής Αέριων Αποβλήτων, Άδεια Διαχείρισης Αποβλήτων)
- Η Οδηγία για την Επεξεργασία Αστικών Υγρών Αποβλήτων (91/271/EEC) «περί επεξεργασίας και διάθεσης των αστικών λυμάτων»
- Ο περί Αποχετευτικών Συστημάτων Νόμος (Αρ.1/1971)
- Ο περί Αποχετευτικών Συστημάτων (Τροποποιητικός) Νόμος (Αρ.108(I)/2004)
- Ο περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Απόρριψη Αστικών Λυμάτων) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.772/2003)
- Το περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Αίτηση για Άδεια Απόρριψης) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.254/2003)
- Οδηγία-Πλαίσιο 76/464/ΕΟΚ (επικίνδυνες ουσίες στα υγρά απόβλητα που επηρεάζουν άμεσα την ποιότητα των υδάτινων αποδεκτών) που τροποποιήθηκε με την Οδηγία 90/154/ΕΟΚ και που καταργείται με την Οδηγία 2006/11/ΕΚ
- Ο περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών και των Εδαφών Νόμος (Αρ.106(I)/2002)
- Οδηγία 80/68/ΕΟΚ (πρόληψη ή/και τη μείωση της ρύπανσης του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα από την απόρριψη συγκεκριμένων ουσιών)
- Ο περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών και των Εδαφών Νόμος Διάταγμα (Μέτρα Προστασίας Υπόγειων Νερών - Κ.Δ.Π.45/1996)
- Οδηγία 2006/118/ΕΚ (προστασία των υπόγειων νερών από μόλυνση και επιδείνωση)
- Οδηγία για το Πόσιμο Νερό (98/83/ΕΚ) που ρυθμίζει τα θέματα ποιότητας του πόσιμου νερού
- Ο περί της Ποιότητας του Νερού Ανθρώπινης Κατανάλωσης (Παρακολούθηση και Έλεγχος) Νόμος (Αρ.87(I)/2001) και ο τροποποιητικός Νόμος (Αρ.275(I)/2004).

Σύνοψη των κυρίων στόχων περιβαλλοντικής προστασίας που συνδέονται με το ΠΑΑ και τη ΣΠΕ:

Μετά τα παραπάνω, ως κύριοι στρατηγικοί στόχοι της ΣΠΕ στον τομέα των υδάτων, τίθενται οι παρακάτω:

- Προστασία των επιφανειακών και υπόγειων υδροφορέων με την ορθολογική, ισόρροπη χρήση των υδάτινων πόρων
- Προστασία και βελτίωση της κατάστασης των υδάτινων οικοσυστημάτων
- Βελτίωση της χημικής και βιολογικής κατάστασης των επιφανειακών υδάτινων πόρων
- Βελτίωση της ποσοτικής και ποιοτικής σύστασης των υδροφορέων
- Μείωση της νιτρορύπανσης και γενικότερα της ρύπανσης από τη γεωργία και τα κτηνοτροφικά απόβλητα
- Παρακολούθηση της ποιότητας των υδάτων

3.3.4.2. Έδαφος

Επαρκή στοιχεία για τη διάβρωση των εδαφών δεν υπάρχουν αλλά αναγνωρίζεται ότι υφίσταται πρόβλημα διάβρωσης κυρίως στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές. Οι κύριοι παράγοντες που εντείνουν το πρόβλημα αυτό είναι το ανάγλυφο, η σύσταση του εδάφους, οι έντονες εκτός εποχής βροχοπτώσεις, οι πυρκαγιές, η εγκατάλειψη της καλλιεργήσιμης γης και σε μικρότερο βαθμό η υπερβόσκηση ή και το είδος των φυτών που καλλιεργούνται. Το πρόβλημα της διάβρωσης των εδαφών αναμένεται βασικά να αντιμετωπιστεί μέσω της ορθής γεωργικής και περιβαλλοντικής πρακτικής, της πολλαπλής συμμόρφωσης αλλά και μέσω αγροπεριβαλλοντικών / επενδυτικών μέτρων.

Η εγκατάλειψη της γης και η εντατικοποίηση της παραγωγής είναι δύο από τα σοβαρά προβλήματα που χρειάζονται αντιμετώπιση. Εξίσου σημαντικό πρόβλημα είναι η υφαλμύριση των υπόγειων υδάτων και η ορθή διαχείριση των κτηνοτροφικών αποβλήτων.

Η **Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την αντιμετώπιση της απερήμωσης**, η οποία υπογράφηκε το 1994 στοχεύει στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων από τη διαδικασία της απερήμωσης. Η Κύπρος επικύρωσε την πιο πάνω Σύμβαση με τον **Νόμο Ν. 23 (ΙΙΙ)/1999** και στο παρόν στάδιο άρχισε η ετοιμασία του Εθνικού Σχεδίου Δράσης που θα περιλαμβάνει διαχείριση των υδατικών πόρων, την προώθηση αειφόρων γεωργικών πρακτικών, παραδοσιακές γεωργικές μεθόδους και φυτειών, αναδασώσεις, περαιτέρω ανάπτυξης συστημάτων προστασίας από πυρκαγιές καθώς και θεσμικά και χρηματοδοτικά μέτρα/κίνητρα παραμονής του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές.

Παράλληλα, η ανάγκη προώθησης συστηματικής προσέγγισης για την προστασία του εδάφους, με τη διαμόρφωση μιας εδαφικής πολιτικής η οποία θα καλύπτει θέματα όπως η διάβρωση, ερημοποίηση, ρύπανση και απώλεια εδαφών καθώς και

η αποσύνδεση της δημιουργίας αποβλήτων από την οικονομική ανάπτυξη και η επίτευξη σημαντικής γενικής μείωσης των δημιουργούμενων αποβλήτων αναγνωρίζεται στο 6ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον. Τον Σεπτέμβριο του 2006, η Επιτροπή υιοθέτησε τη Θεματική Στρατηγική για την προστασία των εδαφών **(COM (2006) 231)**.

Ο απώτερος στόχος είναι η προστασία και αειφόρος χρήση του εδάφους με βάση τις ακόλουθες κατευθυντήριες αρχές:

- Πρόληψη της περαιτέρω υποβάθμισης του εδάφους και διατήρηση των λειτουργιών του
- Αποκατάσταση υποβαθμισμένων εδαφών σε τέτοιο βαθμό λειτουργικότητας ώστε να εξυπηρετούνται τρέχουσες και μελλοντικές χρήσεις, ενώ παράλληλα θα συνεκτιμώνται οι επιπτώσεις ως προς το κόστος αποκατάστασης του εδάφους

Με την ικανοποίηση της 1ης κατευθυντήριας αρχής συνδέεται άμεσα, η πολιτική για τη διαχείριση των αποβλήτων της ΕΕ, η οποία έχει τη δυνατότητα να συμβάλει στη μείωση των συνολικών αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τη χρήση των πόρων. Η προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη διαχείριση των αποβλήτων βασίζεται σε τρεις αρχές:

- Πρόληψη αποβλήτων
- Ανακύκλωση και επαναχρησιμοποίηση
- Βελτίωση και έλεγχος της τελικής διάθεσης

Η διαχείριση των αποβλήτων αποτελεί μείζον περιβαλλοντικό πρόβλημα που απαιτεί την εφαρμογή μιας γενικής και συνεπούς πολιτικής για την πρόληψη της παραγωγής και την ανακύκλωση των αποβλήτων.

Στο βασικό πλαίσιο της κοινοτικής νομοθεσίας για τα απόβλητα περιλαμβάνονται η οδηγία-πλαίσιο για τα απόβλητα (2006/12/ΕΚ), η οδηγία για τα επικίνδυνα απόβλητα (91/689/ΕΟΚ) και ο κανονισμός για τη μεταφορά αποβλήτων (ΕΚ) 1013/2006, η οδηγία 96/61/ΕΚ για την ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχο των αποβλήτων (IPPC), υγειονομική ταφή (1999/31/ΕΚ), αποτέφρωση (2000/76/ΕΚ)] και από ορισμένες ιδιαίτερες κατηγορίες αποβλήτων [χρησιμοποιημένα ορυκτέλαια (75/439/ΕΟΚ), πολυχλωροδιφαινύλια / πολυχλωροτριφαινύλια - PCB/PCT (96/59/ΕΚ), ηλεκτρικές στήλες και συσσωρευτές (91/157/ΕΟΚ), συσκευασίες (94/62/ΕΚ), οχήματα στο τέλος του κύκλου ζωής (2002/95/ΕΚ) απόβλητα ειδών ηλεκτρολογικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (2002/96/ΕΚ).

Η στρατηγική για την πρόληψη και την ανακύκλωση των αποβλήτων συνδυάζεται με δύο άλλες πρωτοβουλίες: την ολοκληρωμένη πολιτική προϊόντων και τη στρατηγική για την αειφόρο χρήση των φυσικών πόρων.

Στη συνέχεια αναφέρονται τα βασικά νομοθετικά κείμενα που υλοποιούν την παραπάνω πολιτική για τη διαχείριση των αποβλήτων:

- Η **Οδηγία 2006/12/ΕΚ** για τα απόβλητα (αναθεώρηση της Οδηγίας 75/442/ΕΕΚ και των τροποποιήσεων της) καθορίζει τα μέτρα που αποσκοπούν στη μείωση των συνολικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την παραγωγή και διαχείριση αποβλήτων στο πλαίσιο της χρήσης των πόρων. Τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν μέτρα κατά προτεραιότητα για την πρόληψη ή τη μείωση της παραγωγής αποβλήτων και της βλαπτικότητάς τους και μέτρα για την ανάκτηση των αποβλήτων μέσω επαναχρησιμοποίησης, ανακύκλωσης και άλλων μεθόδων ανάκτησης. **Οι Οδηγίες 75/439/ΕΟΚ, 75/442/ΕΟΚ, 91/156/ΕΟΚ και 91/350/ΕΟΚ** καταργούνται.
- Οι οδηγίες 75/442/ΕΟΚ, 91/156/ΕΟΚ, η απόφαση 94/3 της Επιτροπής για Θέσπιση Καταλόγου Αποβλήτων, 91/689 για Επικίνδυνα Απόβλητα, η Απόφαση 94/904 της Επιτροπής για Θέσπιση Καταλόγου Επικινδύνων Αποβλήτων, η Οδηγία 96/59, Οδηγία 75/439 για της Διάθεση Ορυκτελαίων, Οδηγία 91/157 για Ηλεκτρικές στήλες και Συσσωρευτές Ενέργειας, Οδηγία 96/61 για Ολοκληρωτική Πρόληψη και Έλεγχο της Ρύπανσης και Οδηγία 99/31 για Υγειονομική Ταφή των Αποβλήτων και χώρους διάθεσης απορριμμάτων έχουν ενσωματωθεί στην Κυπριακή νομοθεσία με τον **περί Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων Νόμο (Αρ.215(Ι)/2002)**.

Άλλοι νόμοι της Κυπριακής νομοθεσίας αναφορικά με τα απόβλητα εκτίθενται στο Παράρτημα Ι.

Ανακεφαλαιώνοντας, το ευρωπαϊκό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο για το έδαφος περιλαμβάνει:

- Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την αντιμετώπιση της απερήμωσης (1994)
- Νόμο Ν 23 (ΙΙΙ)/1999 επικύρωση της Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών, για την αντιμετώπιση της απερήμωσης
- Θεματική Στρατηγική για την προστασία των εδαφών (COM (2006) 231)

- Οδηγία 2006/12/EC για τα απόβλητα που αντικατέστησε τις προηγούμενες Οδηγίες 75/439/ΕΟΚ, 75/442/ΕΟΚ, 91/156/ΕΟΚ και 96/350/ΕΟΚ.
- Ο περί Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων Νόμος (Αρ.215(Ι)/2002) (εναρμόνιση με Οδηγίες 75/442, 91/156/, 91/689, 96/59, 75/439, 91/157, 96/61, 99/31 και αποφάσεις 94/3 της Επιτροπής για Θέσπιση Καταλόγου Αποβλήτων και 94/904 της Επιτροπής για Θέσπιση Καταλόγου Επικινδύνων Αποβλήτων.
- Άλλοι επιμέρους Κανονισμοί και Διατάγματα παρουσιάζονται στο Παράρτημα Ι.

Σύνοψη των κυρίων στόχων περιβαλλοντικής προστασίας που συνδέονται με το ΠΑΑ και τη ΣΠΕ:

Μετά τα παραπάνω, ως κύριοι στόχοι της ΣΠΕ στον τομέα του εδάφους, τίθενται οι παρακάτω:

- Προστασία ενάντια στη διάβρωση και την ερημοποίηση
- Προστασία ενάντια στη ρύπανση
- Προστασία των αγροτικών γαιών και βοσκοτόπων από την εντατική εκμετάλλευση
- Προστασία των δασών από πυρκαγιές και εκχερσώσεις
- Εμμέσως: εφαρμογή των αρχών της πολιτικής για τα απόβλητα:
- Πρόληψη
- Ανάκτηση, ανακύκλωση, επαναχρησιμοποίηση
- Ασφαλής και ελεγχόμενη τελική διάθεση

3.3.4.3. Ατμόσφαιρα, κλίμα

Ατμόσφαιρα

Στο 6ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον προβλέπεται η διαμόρφωση **θεματικής στρατηγικής για την ατμοσφαιρική ρύπανση**, με σκοπό την επίτευξη «επιπέδων ποιότητας του αέρα που δεν θα έχουν ουσιαστικές αρνητικές επιπτώσεις και κινδύνους για την ανθρώπινη υγεία και το περιβάλλον». Η ατμοσφαιρική ρύπανση βλάπτει σοβαρά την υγεία του ανθρώπου και το περιβάλλον (αναπνευστικά προβλήματα, πρόωροι θάνατοι, ευτροφισμός και υποβάθμιση των οικοσυστημάτων εξαιτίας αζωτούχων και όξινων υπολειμμάτων είναι μερικές μόνο από τις συνέπειες του προβλήματος).

Η επιλεγείσα στρατηγική καθορίζει υγειονομικούς και περιβαλλοντικούς στόχους καθώς και στόχους σταδιακής μείωσης των εκπομπών για τους κυριότερους ρύπους. Ο κύριος στόχος είναι οι πολίτες της ΕΕ έως το 2020, να προστατευθούν από την έκθεση σε σωματίδια και όζον στην ατμόσφαιρα και τα οικοσυστήματα της Ευρώπης να προστατευθούν καλύτερα από την όξινη βροχή, το πλεόνασμα θρεπτικού αζώτου και το όζον.

Για να επιτευχθούν οι ανωτέρω στόχοι, θα χρειασθεί να ελαττωθούν οι εκπομπές SO₂, οι εκπομπές NO_x, οι εκπομπές Πτητικών Οργανικών Ενώσεων, Αμμωνίας και πρωτογενών αιωρούμενων σωματιδίων PM_{2,5} σε σχέση με τις εκπομπές το 2000. Μεγάλο μέρος του περιορισμού των εκπομπών θα είναι αποτέλεσμα μέτρων που έχουν ήδη εγκριθεί και εφαρμόζονται στα κράτη μέλη.

Ένα μέρος της στρατηγικής θα τεθεί σε εφαρμογή μέσω αναθεώρησης της ισχύουσας νομοθεσίας για την ποιότητα του αέρα του περιβάλλοντος.

Προς το παρόν υπάρχει μια σειρά από Κοινοτικές Οδηγίες για την ατμοσφαιρική ρύπανση, οι οποίες αναφέρονται σε συγκεκριμένους ρύπους και κάποιες αναφέρονται και σε συγκεκριμένες δραστηριότητες.

- Ιδιαίτερα σημαντική είναι η **Οδηγία-Πλαίσιο 96/62/ΕΚ** για την παρακολούθηση της ποιότητας της ατμόσφαιρας. Στόχος της Οδηγίας είναι η θέσπιση των βασικών αρχών μιας κοινής στρατηγικής, με σκοπό τον καθορισμό στόχων για την ποιότητα του περιβάλλοντος αέρα έτσι ώστε να αποφεύγονται, να προλαμβάνονται ή να μειώνονται τα επιβλαβή αποτελέσματα στην υγεία του ανθρώπου και του περιβάλλοντος. Η Οδηγία ορίζει βασικές αρχές παρακολούθησης της ποιότητας της ατμόσφαιρας και τις Οριακές τιμές και όρια συναγερμού για τους ρύπους: διοξείδιο του θείου, διοξείδιο του αζώτου και οξείδιο του αζώτου, σωματίδια και μόλυβδος, βενζόλιο και μονοξείδιο του άνθρακα, όζον, πολυκυκλικοί αρωματικοί υδρογονάνθρακες, κάδμιο, αρσενικό, νικέλιο και υδράργυρο.

Η Οδηγία πλαίσιο 96/62/ΕΚ ενσωματώθηκε στην Κυπριακή Νομοθεσία με τον περί της Ποιότητας του Ατμοσφαιρικού Αέρα Νόμο (Αρ.188(Ι)/2002).

Η Οδηγία-Πλαίσιο εξειδικεύεται μέσω μιας σειράς θυγατρικών οδηγιών, που είναι:

- ο Η **Οδηγία 97/101/ΕΚ** για την καθιέρωση της διαδικασίας για την αμοιβαία ανταλλαγή πληροφοριών και δεδομένων

- Η **Οδηγία 99/30/ΕΚ**, σχετικά με τις οριακές τιμές του διοξειδίου του θείου, του διοξειδίου του αζώτου και των οξειδίων του αζώτου, των σωματιδίων και του μολύβδου στον ατμοσφαιρικό αέρα
- Η **Οδηγία 2000/69/ΕΚ**, σχετικά με τις οριακές τιμές του βενζολίου και του μονοξειδίου του άνθρακα στον ατμοσφαιρικό αέρα, με στόχο να συμπληρώσει τις διατάξεις σχετικά με τις οριακές τιμές της Οδηγίας 96/62/ΕΚ, με τον καθορισμό ειδικών οριακών τιμών για δυο μεμονωμένες ρυπογόνες ουσίες (το βενζόλιο και το μονοξείδιο του άνθρακα).
- Η **Οδηγία 2001/03/ΕΚ**, σχετικά με το όζον στον ατμοσφαιρικό αέρα, η τρίτη «θυγατρική» Οδηγία της Οδηγίας-Πλαίσιο για την ποιότητα του περιβάλλοντος αέρα που στοχεύει στον καθορισμό στόχων, σχετικά με τις συγκεντρώσεις όζοντος στο ατμοσφαιρικό περιβάλλον στην Κοινότητα, την ενημέρωση του κοινού και τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών με στόχο τον περιορισμό του όζοντος στον ατμοσφαιρικό αέρα.
- Η **Οδηγία 2002/3/ΕΚ** σχετικά με το όζον στην ατμόσφαιρα.
- Η **Οδηγία 2004/107/ΕΚ** σχετικά με το αρσενικό, το κάδμιο, τον υδράργυρο, το νικέλιο και τους πολυκυκλικούς υδρογονάνθρακες στον ατμοσφαιρικό αέρα.
- Για τις πτητικές οργανικές ενώσεις, η **Οδηγία 2004/42/ΕΚ** για τον περιορισμό των εκπομπών πτητικών οργανικών ενώσεων που οφείλονται στη χρήση οργανικών διαλυτών σε χρώματα διακόσμησης και βερνίκια και σε προϊόντα φανοποιΐας αυτοκινήτων και για την τροποποίηση της οδηγίας 1999/13/ΕΚ και η Οδηγία 94/63/ΕΚ σχετικά με τον περιορισμό των πτητικών οργανικών ενώσεων που προέρχονται από την αποθήκευση, διακίνηση και διάθεση της βενζίνης
- Η υφιστάμενη Οδηγία (2001/81/ΕΚ) για τα Εθνικά Όρια Εκπομπών για συγκεκριμένους ρύπους (NECD) θέτει ανώτατα όρια για κάθε κράτος – μέλος για τις συνολικές εκπομπές αερίων ρύπων μέχρι το 2010. Τα όρια αφορούν στους 4 ρύπους που ευθύνονται για την οξίνιση, τον ευτροφισμό και την αύξηση του όζοντος στο επίπεδο του εδάφους (SO₂, NO_x, VOCs και NH₄).
- Σχετικά με την πρόληψη της ατμοσφαιρικής ρύπανσης που προκαλείται από τις νέες εγκαταστάσεις καύσης αστικών απορριμμάτων (Οδηγία 89/369/ΕΟΚ) και για τον περιορισμό των εκπομπών στην ατμόσφαιρα ορισμένων ρύπων (μεγάλες εγκαταστάσεις καύσης) (Οδηγία 2001/80/ΕΚ)

- ο Αναφέρεται τέλος ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2037/2000 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 2000, για τις ουσίες που καταστρέφουν τη στοιβάδα του όζοντος. Ο Κανονισμός 2037/2000 αποβλέπει στη μείωση και στον έλεγχο της παραγωγής, της διάθεσης στην αγορά και της χρήσης ουσιών που καταστρέφουν τη στοιβάδα του όζοντος, καθώς και της εξαγωγής των εν λόγω ουσιών προς τρίτες χώρες, προκειμένου να προστατευτεί η ανθρώπινη υγεία και το περιβάλλον.

Κλίμα

Η Στρατηγική για την ατμοσφαιρική ρύπανση συνδέεται και με τις πολιτικές για την αλλαγή του κλίματος.

Η αυξανόμενη επιστημονική ανησυχία ότι οι ανθρώπινες δραστηριότητες έχουν αρνητικές επιπτώσεις στο κλίμα του πλανήτη, οδήγησε στην ετοιμασία, το 1992, της **Σύμβασης – Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για τις Κλιματικές Αλλαγές**. Η Κύπρος κύρωσε τη Σύμβαση το 1997 (**Αρ.19(ΙΙΙ)/1997**). Ο κύριος στόχος της Σύμβασης είναι η σταθεροποίηση των συγκεντρώσεων των αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα, σε επίπεδα τέτοια ώστε να προληφθούν επικίνδυνες επιπτώσεις στο κλίμα από τις ανθρώπινες δραστηριότητες.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και όλα τα κράτη – μέλη της, είναι συμβαλλόμενα μέρη, τόσο της Σύμβασης όσο και του Πρωτοκόλλου. Το τελευταίο, επικυρώθηκε ομαδικά από τις 15 χώρες – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 31 Μαΐου του 2002. Η Κύπρος κύρωσε το Πρωτόκολλο κάνοντάς το νόμο του Κράτους το 2003 (**Αρ. 29(ΙΙΙ)/2003**).

Επιπρόσθετα, η αλλαγή κλίματος εξετάζεται από τη Συνθήκη Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την αλλαγή κλίματος και το **Πρωτόκολλο του Κιότο** (UNFCCC 1997), που θέτει στόχους μείωσης των εκπομπών σε σχέση με τα επίπεδα του 1990. (Decision 280/2004/EC).

Με την **Απόφαση 2005/166/ΕΚ** και την απόφαση **280/2004/ΕΚ** ορίζεται ο μηχανισμός παρακολούθησης των εκπομπών αερίων που συμβάλλουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου στην Κοινότητα και η εφαρμογή του πρωτοκόλλου του Κιότο.

Η Κύπρος έχει επικυρώσει το Πρωτόκολλο του Κιότο το οποίο καθορίζει μια διαδικασία στη βάση της οποίας πρέπει να εντατικοποιηθούν οι δράσεις για την αντιμετώπιση των αιτίων που συμβάλλουν στις κλιματικές αλλαγές και οφείλονται σε ανθρώπινες δραστηριότητες. Σε αυτά τα πλαίσια έχουν αναληφθεί δεσμεύσεις από τις αναπτυγμένες χώρες για μείωση της παραγωγής των θερμοκηπιακών τους αερίων. Η Ε.Ε. και όλα τα κράτη μέλη της είναι συμβαλλόμενα μέρη του

Πρωτοκόλλου. Στα πλαίσια των δεσμεύσεων της για μείωση των εκπομπών κατά 8% την περίοδο 2008-2012 προχώρησε στην κατανομή ειδικών ποσοτώσεων για κάθε κράτος μέλος της. Εκτιμάται ότι η Κύπρος θα κληθεί να δεσμευτεί σε σημαντική μείωση των εκπομπών θερμοκηπιακών αερίων. Έχει, ήδη, εγκριθεί από το Υπουργικό Συμβούλιο σχετική πρόταση για την εφαρμογή Στρατηγικού Σχεδίου για τη μείωση του ρυθμού αύξησης των εκπομπών των θερμοκηπιακών αερίων.

Τα προγράμματα και μέτρα που αποτελούν μέρος της ενεργειακής πολιτικής και προωθούνται μέσω του Στρατηγικού Σχεδίου αφορούν:

- την κατασκευή νέων συμβατικών μονάδων που θα εγκατασταθούν στο σύστημα με καύσιμο το φυσικό αέριο,
- την απόσυρση παλιών μονάδων ατμοστροβίλων και την εγκατάσταση νέων αιολικών πάρκων,
- την υλοποίηση σημαντικών παρεμβάσεων στον οικιακό – τριτογενή τομέα που θα στοχεύουν στη διείσδυση αποδοτικότερων ηλεκτρικών συσκευών, καθώς και τη βελτίωση της ενεργειακής συμπεριφοράς των κτιρίων.

Η Κύπρος δεν έχει οποιεσδήποτε ποσοτικοποιημένες δεσμεύσεις σχετικά με τον περιορισμό των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου, καθώς:

- δεν έχει συμπεριληφθεί στο Παράρτημα Ι της Σύμβασης για τις κλιματικές μεταβολές,
- δεν έχει ενταχθεί στο Παράρτημα Β του Πρωτοκόλλου του Κιότο, και
- δεν ήταν μέλος της ΕΕ όταν συμφωνήθηκαν οι επιμέρους δεσμεύσεις των Κρατών-Μελών της ΕΕ για την πρώτη περίοδο δεσμεύσεων (2008-2012) στο πλαίσιο της δέσμευσης της από κοινού επίτευξης του στόχου του -8% για την ΕΕ.

Παρόλα αυτά, η έγκριση ενός Στρατηγικού Σχεδίου για τον περιορισμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου ήταν απόλυτα απαραίτητη, προκειμένου η Κύπρος να συμβάλει και αυτή στον περιορισμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.

Όσον αφορά στην εμπορία δικαιωμάτων εκπομπών η σχετική **Οδηγία 2003/87/ΕΚ** ενσωματώθηκε στην εθνική νομοθεσία με τον **Νόμο Ν. 132(Ι) /2004 «Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπής Αερίων Θερμοκηπίου»**.

Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της πολιτικής για το κλίμα και των δεσμεύσεων των κρατών μελών που απορρέουν από το Πρωτόκολλο του Κιότο

έχουν τεθεί σε ισχύ μια σειρά από πολιτικές και νομοθετικές ρυθμίσεις σε τομείς όπως η ενέργεια και οι μεταφορές.

Στον ενεργειακό τομέα οι σχετικές Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι:

- Η Οδηγία **2001/77/ΕΚ** για την προώθηση της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) στην εσωτερική αγορά ηλεκτρισμού.
- Το σχέδιο δράσης για την ενεργειακή αποδοτικότητα της ΕΕ περιγράφει ένα πλαίσιο πολιτικών και μέτρων με σκοπό να επιτευχθεί ένα εκτιμώμενο ποσοστό εξοικονόμησης πάνω από 20% επί της ενεργειακής κατανάλωσης, στην ΕΕ το έτος 2020 (COM 2006 545).
- Η Οδηγία **2002/91/ΕΚ** για την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων εστιάζει στην αύξηση της ενεργειακής απόδοσης των δημόσιων, εμπορικών και ιδιωτικών κτιρίων σε όλα τα κράτη μέλη
- Η Οδηγία **2003/30/ΕΚ** για τα βιοκαύσιμα, όπου συστήνεται η ανάπτυξη βιοκαυσίμων σε ποσοστά πολλαπλάσια των σημερινών.
- Η **Οδηγία 2004/7/ΕΚ** για τη συμπαραγωγή

Μετά τα παραπάνω, οι απαιτήσεις της νομοθεσίας συνοψίζονται: στη μείωση των αερίων εκπομπών από σταθερές πηγές, στη μείωση των εκπομπών από τη χρήση καυσίμων για θέρμανση, στη μείωση των αερίων εκπομπών από κινητές πηγές, στην ενίσχυση της υποδομής για την παρακολούθηση της ποιότητας του ατμοσφαιρικού περιβάλλοντος, στα μέτρα βελτίωσης της ποιότητας των χρησιμοποιούμενων καυσίμων και σε ελέγχους των εκπομπών από κινητές ή σταθερές πηγές ρύπανσης.

Αναφορικά με τις Κλιματικές Αλλαγές και την προστασία της Ατμόσφαιρας, ένας από τους κύριους στόχους της εθνικής ενεργειακής πολιτικής είναι και η όσο το δυνατό μεγαλύτερη εκμετάλλευση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ). Στο Σχέδιο Δράσης για Ενίσχυση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας στην Κύπρο περιλαμβάνονται στόχοι όπως ο διπλασιασμός της συνεισφοράς των ΑΠΕ στο ενεργειακό ισοζύγιο της Κύπρου από 4,5% που ήταν το 1995 σε 9% μέχρι το 2010, η αύξηση της συνεισφοράς των ΑΠΕ στην παραγωγή ηλεκτρισμού από μηδενική σε 6% μέχρι το 2010, η εξάλειψη των εμποδίων στην ανάπτυξη των ΑΠΕ και η ενίσχυση όλων των μορφών ΑΠΕ που ήδη προσφέρονται στην Κύπρο (αιολικής, ηλιακής, βιομάζας και φωτοβολταϊκών).

Επιμέρους Νόμοι, Κανονισμοί και Διατάγματα της Κυπριακής Νομοθεσίας που αφορούν την Ατμόσφαιρα και τις Κλιματικές Αλλαγές παρουσιάζονται στο Παράρτημα Ι.

Ανακεφαλαιώνοντας, το ευρωπαϊκό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο για τη ατμόσφαιρα και το κλίμα περιλαμβάνει:

- ο Η θεματική στρατηγική για την ατμοσφαιρική ρύπανση του 6^{ου} Προγράμματος Δράσης
- ο Η Σύμβαση – Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για τις Κλιματικές Αλλαγές (κύρωση της Σύμβασης το 1997 (**Αρ.19(ΙΙΙ)/1997**) από Κύπρο)
- ο **Πρωτόκολλο του Κιότο** (Η Κύπρος κύρωσε το Πρωτόκολλο με τον νόμο (**Αρ. 29(ΙΙΙ)/2003**).
- ο Αποφάσεις **2005/166/ΕΚ** και **280/2004/ΕΚ** με τις οποίες ορίζεται ο μηχανισμός παρακολούθησης των εκπομπών αερίων που συμβάλλουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου στην Κοινότητα και η εφαρμογή του πρωτοκόλλου του Κιότο.
- ο Οδηγία **2003/87/ΕΚ** σχετικά με την εμπορία δικαιωμάτων εκπομπών που ενσωματώθηκε στην εθνική νομοθεσία με τον Νόμο Ν. 132(Ι) /2004 «Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπής Αερίων Θερμοκηπίου».

Η **Οδηγία-Πλαίσιο 96/62/ΕΚ** για την παρακολούθηση της ποιότητας της ατμόσφαιρας που ενσωματώθηκε στην Κυπριακή Νομοθεσία με τον περί της Ποιότητας του Ατμοσφαιρικού Αέρα Νόμο (Αρ.188(Ι)/2002).

- ο Σειρά θυγατρικών οδηγιών της Οδηγίας-Πλαίσιο **96/62/ΕΚ** όπως οι Οδηγίες **97/101/ΕΚ** (ανταλλαγή πληροφοριών και δεδομένων), **99/30/ΕΚ** (οριακές τιμές διοξειδίου του θείου, διοξειδίου του αζώτου και των οξειδίων του αζώτου, των σωματιδίων και του μολύβδου στον ατμοσφαιρικό αέρα), **2000/69/ΕΚ** (οριακές τιμές βενζολίου και μονοξειδίου του άνθρακα στον ατμοσφαιρικό αέρα), **2001/03/ΕΚ** και **2002/3/ΕΚ** (όζον στην ατμόσφαιρα), **2004/107/ΕΚ** (αρσενικό, το κάδμιο, τον υδράργυρο, το νικέλιο και τους πολυκυκλικούς υδρογονάνθρακες στον ατμοσφαιρικό αέρα), **2004/42/ΕΚ** (περιορισμός εκπομπών πτητικών οργανικών ενώσεων), 2001/81/ΕΚ (Εθνικά Όρια Εκπομπών για συγκεκριμένους ρύπους, **89/369/ΕΟΚ** (πρόληψη της ατμοσφαιρικής ρύπανσης που προκαλείται από τις νέες εγκαταστάσεις καύσης αστικών απορριμμάτων και 2001/80/ΕΚ (περιορισμός εκπομπών στην ατμόσφαιρα ορισμένων ρύπων από μεγάλες εγκαταστάσεις καύσης),

Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2037/2000 για τις ουσίες που καταστρέφουν τη στοιβάδα του όζοντος.

- ο Η Οδηγία **2001/77/ΕΚ** για την προώθηση της ηλεκτρικής ενέργειας
- ο Η Οδηγία **2002/91/ΕΚ** (ενεργειακή απόδοση των κτιρίων)
- ο Η Οδηγία **2003/30/ΕΚ** (βιοκαύσιμα)
- ο Η **Οδηγία 2004/7/ΕΚ** (συμπαγωγή)
- ο Νόμοι, Κανονισμοί και Διατάγματα που αφορούν την Ατμόσφαιρα και τις Κλιματικές Αλλαγές και εναρμονίζουν την Κυπριακή Νομοθεσία παρουσιάζονται στο Παράρτημα Ι.

Σύνοψη των κυρίων στόχων περιβαλλοντικής προστασίας που συνδέονται με το ΠΑΑ και τη ΣΠΕ:

Μετά τα παραπάνω, ως κύριοι στόχοι της ΣΠΕ στον τομέα της ατμόσφαιρας και του κλίματος, τίθενται οι παρακάτω:

- ο Μείωση των φαινομένων της όξινης βροχής, του ευτροφισμού και της μείωσης του όζοντος
- ο Μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου που προέρχονται από κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις
- ο Αύξηση χρήσης βιοκαυσίμων
- ο Ενίσχυση και προώθηση των ΑΠΕ
- ο Βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας και επίτευξη του εκτιμώμενου ποσοστού ενεργειακής εξοικονόμησης

3.3.4.4. Χλωρίδα, Πανίδα, Βιοποικιλότητα

Η Συνθήκη των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με τη βιολογική ποικιλομορφία έχει θέσει στόχους σε διεθνές επίπεδο που πρέπει να επιτευχθούν μέχρι το 2010. Τα συμβαλλόμενα μέρη δεσμεύονται σε μια αποτελεσματικότερη και πιο συνεπή εφαρμογή των τριών στόχων της Συνθήκης, έτσι ώστε να επιτευχθεί μέχρι το 2010 σημαντική μείωση του υφιστάμενου ποσοστού απώλειας βιοποικιλότητας σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ένας στόχος της στρατηγικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη (ψήφισμα του Κίεβου σχετικά με τη βιοποικιλότητα) είναι να μειωθεί η απώλεια βιοποικιλότητας μέχρι το 2010 (COM 2001 264).

Η στρατηγική της ΕΕ για την διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος και την προστασία οικοσυστημάτων υλοποιούνται από:

- την **Οδηγία 79/409** για τη διατήρηση και αποκατάσταση φυσικών οικοτόπων και ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας σε ευνοϊκές συνθήκες διατηρήσεως (προσαρμογή στην οδηγία περί της προστασίας των άγριων πτηνών). Τα μέτρα για την προστασία των πουλιών που περιλαμβάνονται στην Οδηγία αφορούν σε γενικές γραμμές προδιαγραφές προστασίας, διαχείρισης και εκμετάλλευσης της ορνιθοπανίδας σε σχέση με διάφορες ανθρώπινες δραστηριότητες, και κυρίως ως προς το κυνήγι της, το εμπόριό της και την υποβάθμιση των βιοτόπων όπου αυτή διαβιώνει.

Η προστασία και η ανασύνθεση των φυσικών συστημάτων για να διατηρήσουν την ποικιλία των ειδών που διαβιούν σε αυτά είναι επίσης ένας στόχος του βου Προγράμματος Δράσης για το Περιβάλλον καθώς επίσης και της στρατηγικής για τη βιοποικιλότητα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (COM 1998 42).

Στην Κυπριακή Νομοθεσία γίνεται εναρμόνιση της Οδηγίας αυτής με τον « περί Προστασίας και Διαχείρισης Άγριων Πτηνών και Θηραμάτων» Νόμο **N. 152(I)/2003**. Με τον ίδιο νόμο γίνεται και μερική εναρμόνιση με την Οδηγία 92/43.

- την **Οδηγία 92/43** για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας χλωρίδας και πανίδας μέσω της δημιουργίας ενός συνεκτικού ευρωπαϊκού δικτύου προστατευόμενων περιοχών. Η Οδηγία 92/43 ορίζει ένα κοινό πλαίσιο για τη διατήρηση των φυτών και των ζώων, πλην των πτηνών και των φυσικών ενδιαιτημάτων των βιολογικών ειδών. Προβλέπει τη δημιουργία ενός δικτύου ειδικών διατηρητέων περιοχών, επονομαζόμενο **Natura 2000**, που αποσκοπεί στην εξασφάλιση ενός καθεστώτος προστασίας, που θα ευνοεί τους φυσικούς οικοτόπους και τα είδη κοινοτικού ενδιαφέροντος. Όταν ένας τόπος επιλεγεί ως κοινοτικής σημασίας, το κράτος μέλος στην επικράτεια του οποίου βρίσκεται η εν λόγω περιοχή, την ορίζει ως ειδική ζώνη διατήρησης το ταχύτερο δυνατό και το αργότερο μέχρι το 2004. Για τις ειδικές ζώνες διατήρησης, τα κράτη μέλη καθορίζουν τα αναγκαία μέτρα διατήρησης, όπως σχέδια διαχείρισης, κανονιστικά διοικητικά ή συμβατικά μέτρα που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της διατήρησης και εξασφάλισης των οικολογικών χαρακτηριστικών των περιοχών αυτών.

Εναρμόνιση της Κυπριακής νομοθεσίας έγινε με τον νόμο **N. 153 (I)/2003** «ο περί Προστασίας και Διαχείρισης της Φύσης και της Άγριας Ζωής Νόμος του 2003». Με τον νόμο αυτόν ρυθμίζεται η προστασία της βιολογικής ποικιλομορφίας, κυρίως μέσω της ανακήρυξης ειδικών ζωνών διατήρησης και προστατευόμενων ειδών πανίδας και χλωρίδας και της υιοθέτησης μέτρων διαχείρισής τους, της εκτίμησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον από σχέδια ή έργα σε περιοχές που εμπίπτουν σε

ειδική ζώνη διατήρησης και του ελέγχου της απελευθέρωσης στο περιβάλλον μη τοπικών ειδών άγριας ζωής. Στα σχετικά Παραρτήματα του Νόμου περιλαμβάνονται και 52 τύποι φυσικών οικοτόπων, 17 είδη άγριας πανίδας και 17 είδη φυτών που συναντιούνται στην Κύπρο. Προνοείται, επίσης, η απαγόρευση εισαγωγής, με σκοπό την εμπορία δερμάτων ορισμένων νεογνών φώκιας.

Στα πλαίσια του Δικτύου "Φύση 2000" της Ε.Ε., ετοιμάστηκε ο επιστημονικός κατάλογος περιοχών, που περιλαμβάνει τους σημαντικούς τύπους οικοτόπων και ειδών πανίδας και χλωρίδας. Σχεδόν όλοι οι τύποι οικοτόπων της Κύπρου και τα περισσότερα από τα ενδημικά είδη περιλαμβάνονται στα όρια των περιοχών του Δικτύου προστατευόμενων περιοχών.

Μέχρι τώρα έχουν επιλεγεί 31 περιοχές που καλύπτουν το 14% (82.583 εκτάρια) της συνολικής έκτασης του εδάφους που ελέγχεται από την Κυπριακή Δημοκρατία. Τα 2015 εκτάρια είναι ιδιωτική γεωργική γη και τα 10.419 είναι ιδιωτικές εκτάσεις με φυσική βλάστηση (δέντρα, θάμνοι, δάση) (Πίνακας 10 – Παράρτημα ΙΙ). Η ιδιωτική γεωργική γη είναι αμελητέα και η διαχείριση της δεν δημιουργεί πρόβλημα στην επίτευξη των στόχων του «ΦΥΣΗ 2000». Στην παρούσα φάση, οι προσπάθειες επικεντρώνονται στην σύνταξη των διαχειριστικών σχεδίων για τις περιοχές που προτείνονται στο Δίκτυο.

Πέραν των Οδηγιών, η Κύπρος έχει κυρώσει και μια σειρά από συμβάσεις, όπως τη **Σύμβαση της Βόννης** για τη διατήρηση των αποδημητικών ειδών της άγριας πανίδας (περί «της Σύμβασης για τη Διατήρηση των Αποδημητικών Ειδών που Ανήκουν στην Άγρια Πανίδα (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.17(ΙΙΙ)/2001)), τη **Σύμβαση Βόννης (1973)** για το Διεθνές Εμπόριο Εξαφανιζόμενων Ειδών Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας (με τον Κυρωτικό Νόμο Αρ. 20/1974), τη **Σύμβαση της Βέρνης** αναφορικά με την διαφύλαξη της άγριας ζωής και των φυσικών οικοτόπων της Ευρώπης, (κύρωση με τον» περί της Σύμβασης για τη Διατήρηση της Ευρωπαϊκής Άγριας Ζωής και των Φυσικών Οικοτόπων» (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.24/1988, τη **Σύμβαση Ramsar** (1975) για τους Υγροτόπους Διεθνούς Σημασίας ως ενδιαιτήματος για τα υδρόβια πουλιά, η οποία προβλέπει τη γενική υποχρέωση της χώρας για τη διατήρηση και τη συνετή χρήση των υγροτόπων και την ειδικότερη διαφύλαξη των οικολογικών χαρακτηριστικών των υγροτόπων που έχουν ενταχθεί στον Κατάλογο των Υγροτόπων διεθνούς σημασίας της Σύμβασης. Η Σύμβαση αυτή κυρώθηκε με τον «περί της Διεθνούς Σύμβασης για τους Υγροτόπους Διεθνούς Σημασίας» (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.8(ΙΙΙ)/2001). Τέλος η Κύπρος έχει κυρώσει τη **Σύμβαση για τη διατήρηση της Βιολογικής Ποικιλότητας (1992)**, η οποία προβλέπει μηχανισμούς για την επίτευξη του στόχου διατήρησης της βιολογικής ποικιλότητας σε παγκόσμιο επίπεδο και την υποχρέωση να διαμορφώνει

κάθε χώρα Εθνική Στρατηγική για το θέμα αυτό. Η τελευταία κυρώθηκε με τον «περί της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλομορφία» ((Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.4(III)/1996)).

Σύμφωνα με τον δείκτη High Nature Value farmland areas οι περιοχές στις οποίες η γεωργία συνδέεται με υψηλή βιοποικιλότητα αποτελούν περίπου το 12% της συνολικής έκτασης της Κύπρου (110.000 από τα 925.100 εκτάρια, Πηγή: Corine Landcover Database).

Ο ρόλος των δασών στο δίκτυο «Φύση 2000» και γενικότερα στην προστασία και ενίσχυση της βιοποικιλότητας είναι πολύ σημαντικός καθώς 19 περιοχές του δικτύου που καλύπτουν περίπου το 97% των χερσαίων οικοσυστημάτων χαρακτηρίζονται ως δασικές. Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι ο ρόλος των κρατικών δασικών περιοχών είναι ακόμη πιο σημαντικός αφού καλύπτουν περίπου το 85% των χερσαίων οικοσυστημάτων.

Υπάρχει επίσης Δίκτυο Προστατευόμενων Δασικών Περιοχών (περιοχές προστασίας της φύσης και εθνικά δασικά πάρκα) το οποίο καλύπτει έκταση 23.079 εκταρίων που ανέρχεται στο 6% της έκτασης των δασικών περιοχών ολόκληρου του νησιού.

Ένα σημαντικό νομοθετικό εργαλείο με το οποίο ρυθμίζονται πολλά ζητήματα προστασίας δασών στην Κυπριακή νομοθεσία αποτελεί Ο περί Δασών Νόμος (Αρ.14/1967).

Νόμοι, Κανονισμοί και Διατάγματα που αφορούν την Βιοποικιλότητα – Χλωρίδα – Πανίδα και εναρμονίζουν την Κυπριακή Νομοθεσία παρουσιάζονται στο Παράρτημα Ι.

Ανακεφαλαιώνοντας, το ευρωπαϊκό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο για τη βιοποικιλότητα, τη χλωρίδα και την πανίδα περιλαμβάνει:

- **Οδηγία 79/409** «Για τη διατήρηση και αποκατάσταση φυσικών οικοτόπων και ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας»
- **Οδηγία 92/43** «Για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας χλωρίδας και πανίδας»
- **Νόμος Ν. 152(Ι)/2003** «περί Προστασίας και Διαχείρισης Άγριων Πτηνών και Θηραμάτων» για την εναρμόνιση της εθνικής μας νομοθεσίας με τις διατάξεις των κοινοτικών οδηγιών 79/409 και μερική εναρμόνιση με 92/43/ΕΚ.
- **Νόμος Ν. 153 (Ι)/2003** «ο περί Προστασίας και Διαχείρισης της Φύσης και της Άγριας Ζωής Νόμος του 2003» για την εναρμόνιση της εθνικής μας νομοθεσίας με τις διατάξεις των κοινοτικών οδηγιών 92/43.

- ο **Σύμβαση της Βόννης** για τη διατήρηση των αποδημητικών ειδών της άγριας πανίδας (Κυρωτικός Νόμος (Αρ.17(III)/2001))
- ο **Σύμβαση Βόννης (1973)** για το Διεθνές Εμπόριο Εξαφανιζόμενων Ειδών Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας (Κυρωτικός Νόμος Αρ. 20/1974)
- ο **Σύμβαση της Βέρνης** αναφορικά με την διαφύλαξη της άγριας ζωής και των φυσικών οικοτόπων της Ευρώπης, (Κύρωτικός Νόμος (Αρ.24/1988))
- ο **Σύμβαση Ramsar** για τους Υγροτόπους Διεθνούς Σημασίας ως ενδιαιτήματος για τα υδρόβια πουλιά (Κυρωτικός Νόμος (Αρ.8(III)/2001)
- ο **Σύμβαση για τη διατήρηση της Βιολογικής Ποικιλότητας (1992)**, η οποία προβλέπει μηχανισμούς για την επίτευξη του στόχου διατήρησης της βιολογικής ποικιλότητας σε παγκόσμιο επίπεδο και την υποχρέωση να διαμορφώνει κάθε χώρα Εθνική Στρατηγική για το θέμα αυτό(Κυρωτικός Νόμος (Αρ.4 (III) /1996))
- ο Νόμοι, Κανονισμοί και Διατάγματα που αφορούν την Βιοποικιλότητα – Χλωρίδα – Πανίδα και που παρουσιάζονται στο Παράρτημα Ι.

Σύνοψη των κυρίων στόχων περιβαλλοντικής προστασίας που συνδέονται με το ΠΑΑ και τη ΣΠΕ:

Μετά τα παραπάνω, ως κύριοι στόχοι της ΣΠΕ στον τομέα βιοποικιλότητας, χλωρίδας και πανίδας τίθενται οι παρακάτω:

- ο Εξάλειψη της απώλειας της βιοποικιλότητας
- ο Προστασία και ανάπλαση / ανασύνθεση των φυσικών βιότοπων και οικολογικά σημαντικών περιοχών για διατήρηση της ποικιλίας των ειδών.
- ο Προστασία περιοχών Natura 2000.

3.3.4.5. Πληθυσμός, ανθρώπινη υγεία

Η Στρατηγική για το Περιβάλλον και την Υγεία που υιοθέτησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2003 έχει σαν κύριο στόχο την μείωση των ασθενειών που προκαλούνται από περιβαλλοντικά αίτια στην Ευρώπη. Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον και την Υγεία, 2004-2010 ακολουθώντας το κείμενο της Στρατηγικής, προτείνει τη διαμόρφωση ενός Ολοκληρωμένου Συστήματος πληροφοριών για το περιβάλλον και την υγεία καθώς επίσης και μια συντονισμένη προσέγγιση στον ανθρώπινο βιο-έλεγχο μεταξύ των κρατών μελών για να καταστήσει αποτελεσματικότερη την αξιολόγηση της περιβαλλοντικής επίδρασης στην ανθρώπινη υγεία (COM 2003 338).

Παράγοντες όπως τα αιωρούμενα σωματίδια στον αέρα, ο θόρυβος και το όζον βλάπτουν την υγεία χιλιάδων ανθρώπων κάθε χρόνο. Περιβαλλοντικοί ρύποι, συμπεριλαμβανομένων των φυτοφαρμάκων, των διοξινών και των PCBs παραμένουν στο περιβάλλον, συσσωρευόμενοι με το πέρασμα του χρόνου χωρίς δυστυχώς να υπάρχει ακόμη αρκετή γνώση για τη μακροπρόθεσμη επίδρασή τους στην υγεία των ανθρώπων.

Ο θόρυβος είναι επίσης μια σημαντική παράμετρος που εξετάζεται στο Θέμα: Πληθυσμός, ανθρώπινη υγεία, στο πλαίσιο της ΣΠΕ.

Ένας από τους στόχους του 6ου Προγράμματος Δράσης για το Περιβάλλον είναι να μειωθεί το ποσοστό του πληθυσμού που εκτίθεται σε μόνιμο θόρυβο, που προκαλείται ειδικά από τη δημόσια και ιδιωτική κυκλοφορία.

Η **Οδηγία 2002/49/ΕΚ** για τον περιβαλλοντικό θόρυβο, έχει σαν αντικείμενο την μείωση των επιβλαβών επιπτώσεων στην ανθρώπινη υγεία που προκαλούνται από το θόρυβο. Η Οδηγία θέτει θέματα αξιολόγησης και διαχείρισης του περιβαλλοντικού θορύβου. Με βάση εναρμονισμένους δείκτες πρέπει κάθε Κράτος – Μέλος να διαμορφώσει "στρατηγικούς χάρτες θορύβου" για το κύριο οδικό δίκτυο, τους αερολιμένες και τα αστικά κέντρα και να αναπτύξει κατάλληλα προγράμματα δράσης μείωσης του θορύβου.

Η Κύπρος έχει εναρμονιστεί με τον **Νόμο Ν.224(Ι)/2004** «περί Αξιολόγησης και Διαχείρισης Περιβαλλοντικού Θορύβου σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 2002/49/ΕΚ».

Επίσης, υπάρχει η Οδηγία **2000/14/ΕΚ** για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών, σχετικά με την εκπομπή θορύβου στο περιβάλλον από εξοπλισμό προς χρήση σε εξωτερικούς χώρους. Η εναρμόνιση της Κύπρου έχει γίνει με το **Κ.Δ.Π. 535/2003**.

Επιπλέον, η προστασία του πληθυσμού και της ανθρώπινης υγείας επιτυγχάνεται μέσα από τους στόχους της περιβαλλοντικής πολιτικής για τις κλιματικές αλλαγές, τη διαχείριση των αερίων ρύπων, τη διαχείριση των αποβλήτων, τη διαχείριση των υδατικών πόρων κ.α. όπως αυτά αναλύονται εκτενέστερα στις υπόλοιπες περιβαλλοντικές παραμέτρους.

Νόμοι, Κανονισμοί και Διατάγματα που αφορούν την ανθρώπινη υγεία και εναρμονίζουν την Κυπριακή Νομοθεσία με τις Οδηγίες της ΕΕ παρουσιάζονται στο Παράρτημα Ι.

Ανακεφαλαιώνοντας, το ευρωπαϊκό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο για τον πληθυσμό και την ανθρώπινη υγεία περιλαμβάνει:

- ο **Οδηγία 2002/49/ΕΚ** για τον περιβαλλοντικό θόρυβο
- ο **Νόμος Ν.224(Ι)/2004** «περί Αξιολόγησης και Διαχείρισης Περιβαλλοντικού Θορύβου σε συμμόρφωση της Κυπριακής νομοθεσίας με τις διατάξεις της Οδηγίας 2002/49/ΕΚ».
- ο **Οδηγία 2000/14/ΕΚ** για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών, σχετικά με την εκπομπή θορύβου στο περιβάλλον από εξοπλισμό προς χρήση σε εξωτερικούς χώρους
- ο Η εναρμόνιση της Κύπρου έχει γίνει με το **Κ.Δ.Π. 535/2003**.
- ο **Οδηγία 2005/88/ΕΚ** για την αντικατάσταση της Οδηγίας 2002/49/ΕΚ και για την τροποποίηση της Οδηγίας 2000/14/ΕΚ.

Σύνοψη των κυρίων στόχων περιβαλλοντικής προστασίας που συνδέονται με το ΠΑΑ και τη ΣΠΕ:

Μετά τα παραπάνω, ως κύριοι στόχοι της ΣΠΕ στον τομέα πληθυσμός και ανθρώπινη υγεία, τίθενται οι παρακάτω:

- ο Μείωση των ασθενειών που προκαλούνται από περιβαλλοντικά αίτια
- ο Αύξηση βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας, για τη βελτίωση της διατροφής
- ο Μείωση του ποσοστού του πληθυσμού, που εκτίθεται σε θόρυβο.

3.3.4.6. Τοπίο και πολιτιστική κληρονομιά

Η **Ευρωπαϊκή Συνθήκη** για το Τοπίο (European Convention for Landscape) είναι το κείμενο πολιτικής της Ευρώπης για το Τοπίο και την Πολιτιστική Κληρονομιά. Οι στόχοι της Συνθήκης είναι να προωθήσει την προστασία, τη διαχείριση και τη χωροταξία των Ευρωπαϊκών τοπίων, και να οργανώσει την ευρωπαϊκή συνεργασία στα ζητήματα τοπίων. Η προστασία, διαχείριση και χωροταξία των τοπίων μπορεί να επιτευχθεί με την υιοθέτηση εθνικών μέτρων και παρεμβάσεων και με την καθιέρωση της ευρωπαϊκής συνεργασίας μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών.

Στη σύμβαση υπογραμμίζονται τα ακόλουθα σημεία:

- ο στόχος του Συμβουλίου είναι να επιτύχει μια μεγαλύτερη ενότητα μεταξύ των μελών του με σκοπό την προστασία και την υλοποίηση των ιδανικών και των αρχών που είναι η κοινή κληρονομιά τους, και αυτός ο στόχος εξειδικεύεται μέσω συμφωνιών στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα
- η ανησυχία για τη βιώσιμη ανάπτυξη που εκφράστηκε στη διάσκεψη του Ρίο ντε Τζανέϊρο διαμορφώνει το τοπίο ως μια ουσιαστική παράμετρο στην υιοθέτηση μια μέσης λύσης πολιτικής μεταξύ:

- ο της συντήρησης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς ως αντανάκλαση της ευρωπαϊκής ταυτότητας και της ποικιλομορφίας, και
  - ο της χρησιμοποίησής του ως οικονομικού πόρου που δημιουργεί θέσεις απασχόλησης στα πλαίσια του βιώσιμου τουρισμού.
- Το τοπίο είναι σημαντικό συστατικό του περιβάλλοντος και του περιβάλλοντα χώρου του πληθυσμού και στην πόλη και στην εξοχή, είτε το εν λόγω τοπίο είναι συνηθισμένο ή σημαντικής ομορφιάς. Το κοινό ενθαρρύνεται αναλόγως για να συμμετέχει ενεργά στη διαχείριση τοπίων και τη χωροθέτηση και για να αισθανθεί ότι έχει ευθύνη για ότι συμβαίνει στο τοπίο.

Η **Θεματική Στρατηγική για το Αστικό Περιβάλλον (COM 2005 718)**, η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη (**COM 2001 264**) και η αναθεώρηση της στρατηγικής βιώσιμης ανάπτυξης της ΕΕ (**Συμβούλιο 10117/06**) είναι επίσης σχετική. Οι στρατηγικές αυτές αντιμετωπίζουν τον περιορισμό της αγροτικής-αστικής μετατροπής χρήσης του εδάφους που είναι ένας από τους στόχους του βου Προγράμματος Δράσης για το Περιβάλλον.

Τέλος, σε διεθνές επίπεδο, ο εκπαιδευτικός, επιστημονικός και πολιτιστικός οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO) ενθαρρύνει τις χώρες για να υπογράψουν τη Συνθήκη Παγκόσμιας Κληρονομιάς και για να εξασφαλίσουν την προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς τους και για να ορίσουν τις περιοχές μέσα στο εθνικό έδαφός τους για το συνυπολογισμό στον κατάλογο **παγκόσμιας κληρονομιάς (UNESCO 1972)**. Άλλες σχετικές συμβάσεις της UNESCO που στοχεύουν στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι η Συνθήκη σχετικά με την προστασία και προώθηση της **ποικιλομορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων (2005)**, η Συνθήκη για την προστασία της **άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (2003)**, η καθολική Διακήρυξη σχετικά με την **πολιτιστική ποικιλομορφία (2001)**.

Άλλες συμβάσεις αναφέρονται:

- 1. Σύμβαση της Χάγης, 14 Μαρτίου 1954**, «για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ενόπλου συρράξεως». Η Σύμβαση συνοδεύεται από έναν εκτελεστικό Κανονισμό και ένα Πρωτόκολλο που αποβλέπουν στην τεχνική πραγμάτωσή της.
- 2. Η Σύσταση της Γενικής Συνδιάσκεψης της UNESCO, 19 Νοεμβρίου 1964**, «για τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν με σκοπό

να εμποδιστεί η εξαγωγή, εισαγωγή και μεταβίβαση των παράνομα κτηθέντων πολιτιστικών αγαθών».

3. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση «για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς» που υιοθετήθηκε στο Λονδίνο στις 6 Μαΐου 1969 από τα μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης.

4. Σύμβαση της 14ης Νοεμβρίου 1970, η οποία συνάφθηκε υπό την αιγίδα της UNESCO «για τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν ώστε να εμποδιστεί η εξαγωγή, εισαγωγή και μεταβίβαση των παράνομα κτηθέντων πολιτιστικών αγαθών».

5. Η Διεθνής Σύμβαση του Παρισιού της 16ης Νοεμβρίου 1972 «για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς».

Άλλη γενικότερη νομοθεσία που περιλαμβάνει θέματα προστασίας, διαχείρισης, χωροταξίας κλπ του τοπίου είναι:

Ο **περί Αρχαιοτήτων Νόμος (Κεφ. 31)** όπου το Υπουργικό Συμβούλιο με σύσταση του Διευθυντή Τμήματος Αρχαιοτήτων μπορεί να ανακηρύσσει οποιοδήποτε αντικείμενο, κτίριο ή χώρο τον οποίο θεωρεί ότι είναι δημοσίου συμφέροντος από απόψεως ιστορικού, αρχιτεκτονικού, πατροπαράδοτου, καλλιτεχνικού ή αρχαιολογικού ενδιαφέροντος σε αρχαίο μνημείο και να το εντάσσει στους πίνακες του νόμου.

Το τοπίο επηρεάζεται έμμεσα από τη χωροταξία και τον προβλεπόμενο χωροταξικό σχεδιασμό. Ο περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας Νόμος (Αρ.90/1972, 56/1982, 7/1990, 28/1991, 91(1)/1992, 55(1)/1993, 72(1)/1998, 59(1)/1999, 142(1)/1999) είναι σχετικός.

Νόμοι, Κανονισμοί και Διατάγματα που αφορούν άμεσα ή έμμεσα το Τοπίο και την Πολιτιστική Κληρονομιά της Κυπριακής Νομοθεσίας παρουσιάζονται στο Παράρτημα Ι.

Ανακεφαλαιώνοντας, το ευρωπαϊκό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο για το τοπίο και την πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει:

- ο Ευρωπαϊκή Συνθήκη για το Τοπίο
- ο Θεματική Στρατηγική για το Αστικό Περιβάλλον (COM 2005 718),
- ο Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη (COM 2001 264)

- ο Αναθεώρηση της στρατηγικής βιώσιμης ανάπτυξης της ΕΕ (Συμβούλιο 10117/06)
- ο Συνθήκη Παγκόσμιας Κληρονομιάς (UNESCO 1972)
- ο Συνθήκη σχετικά με την προστασία και προώθηση της ποικιλομορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων (UNESCO 2005)
- ο Συνθήκη για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (UNESCO 2003)
- ο Διακήρυξη σχετικά με την πολιτιστική ποικιλομορφία (UNESCO 2001).
- ο Σύμβαση της Χάγης, 14 Μαρτίου 1954
- ο Η Σύσταση της Γενικής Συνδιάσκεψης της UNESCO
- ο Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση «για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς»
- ο Σύμβαση της 14ης Νοεμβρίου 1970,
- ο Η Διεθνής Σύμβαση του Παρισιού
- ο Ο περί Αρχαιοτήτων Νόμος (Κεφ. 31)
- ο Ο περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας Νόμος

Σύνοψη των κυρίων στόχων περιβαλλοντικής προστασίας που συνδέονται με το ΠΑΑ και τη ΣΠΕ:

Μετά τα παραπάνω, ως κύριοι στόχοι της ΣΠΕ στον τομέα του τοπίου και της πολιτιστικής κληρονομιάς τίθενται οι παρακάτω:

- ο Προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς
- ο Προστασία και διατήρηση του αγροτικού τοπίου (φυτοφράκτες, αναβαθμίδες κ.α.)
- ο Συντήρηση της ποικιλίας και μοναδικότητας του τοπίου ως πηγή βιοποικιλότητας και αναψυχής
- ο Προστασία από φυσικούς κινδύνους (π.χ. κίνδυνος πλημμύρων, πυρκαγιών)

3.4. Η Σχέση του Προγράμματος με άλλα Μέσα της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής

Η στρατηγικός σχεδιασμός της Αγροτικής Ανάπτυξης μέσω του ΠΑΑ βρίσκεται στο πλαίσιο εφαρμογής της στρατηγικής της Λισσαβόνας, του Γκέτεμποργκ και τις λοιπές ευρωπαϊκές προτεραιότητες. Η συμβολή του είναι ανάλογη με το μέγεθος του Προγράμματος και των δυνατοτήτων που παρέχονται μέσω αυτού. Η εθνική στρατηγική για την αγροτική ανάπτυξη συνεισφέρει άμεσα στην υλοποίηση των ευρωπαϊκών στρατηγικών της Λισσαβόνας και του Γκέτεμποργκ, ενώ είναι απόλυτα συνεπής με το Εθνικό Πρόγραμμα για τη Λισσαβόνα. Το Εθνικό Πρόγραμμα Δράσης για τη Λισσαβόνα οριστικοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2005 με βάση την αναθεωρημένη στρατηγική της Λισσαβόνας και βασίζεται σε εννέα σημεία που καθορίζονται ως προκλήσεις κλειδιά για την Κύπρο. Τα ακόλουθα πέντε από τα εννέα σημεία έχουν άμεση εφαρμογή στο Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης:

- διαφοροποίηση της οικονομίας προς δραστηριότητες με υψηλή προστιθέμενη αξία αξιοποιώντας ιδιαίτερα τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του νησιού,
- προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας,
- αναβάθμιση των βασικών υποδομών,
- περαιτέρω ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου, και
- διασφάλιση της περιβαλλοντικής αειφορίας.

Το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013 αναμένεται να βοηθήσει στην υλοποίηση των πιο πάνω στόχων.

Το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης συνδέεται με στρατηγικές και σχέδια δράσης της ΕΕ και ειδικότερα:

- Με το 6^ο Κοινοτικό Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα δράσης, κυρίως με την επιλογή των μέτρων του Άξονα 2 και του Άξονα 3. Συγκεκριμένα, συνδέεται με την Κοινοτική στρατηγική για τη βιοποικιλότητα-Δίκτυο Natura, με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23^{ης} Οκτωβρίου για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων (Νόμος 13(Ι)/2004), τη στρατηγική για την προστασία του εδάφους, το Κοινοτικό πρόγραμμα για τις κλιματικές αλλαγές και τη στρατηγική για τη ρύπανση του αέρα καθώς και με τη στρατηγική για την χρήση των φυτοφαρμάκων μέσω της προώθησης γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων.

- Με τη δασική στρατηγική της ΕΕ μέσω του Άξονα 2 αλλά και του Άξονα 1 και ειδικότερα μέσω της επιλογής μέτρων υποδομής για την ανάπτυξη της δασοκομίας, καθώς και με την επιλογή μέτρων για την αειφορική χρήση της δασικής γης.
- Με το Ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης για τη βιολογική παραγωγή και τρόφιμα, κυρίως μέσω του Άξονα 2, αλλά και του Άξονα 1 και ειδικότερα μέσω των γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων και των μέτρων παροχής συμβουλών.
- Με την Καινοτομία, κυρίως μέσω των Αξόνων 1, 3, και 4, αλλά και με τον Άξονα 2. Αναλυτικότερα: στον Άξονα 1 με τα μέτρα σε γεωργικές, δασικές εκμεταλλεύσεις και μεταποιητικές επιχειρήσεις για την προώθηση της καινοτομίας. Στον Άξονα 2 με τα μέτρα εισαγωγής καινοτόμων πρακτικών διαχείρισης της γης και τέλος, στους Άξονες 3 και 4 με τα μέτρα για τη δημιουργία μικροεπιχειρήσεων εκτός του πρωτογενή τομέα και την παροχή βασικών υπηρεσιών σε αγροτικές περιοχές.

Επιπλέον, το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης συνεισφέρει και προωθεί τους στόχους της νέας ΚΑΠ μέσω των μέτρων του Άξονα 1, που αφορούν στην προώθηση της εκπαίδευσης / κατάρτισης και παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών, καθώς και μέσω των μέτρων του Άξονα 2, που αφορούν στην παροχή ενισχύσεων σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις που τηρούν τα κοινοτικά πρότυπα για την προστασία του περιβάλλοντος.

Η συμπληρωματικότητα του ΠΑΑ με τα μέτρα που χρηματοδοτούνται από άλλα εργαλεία της ΚΑΠ, του Ταμείου Συνοχής και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Αλιείας:

Ο συντονισμός και η ετοιμασία της ευρύτερης αναπτυξιακής στρατηγικής του κράτους γίνεται από το Γραφείο Προγραμματισμού και σε αυτό το πλαίσιο συντονίζει την ετοιμασία των Προγραμματικών Εγγράφων που υποβάλλονται στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η διασφάλιση της συμπληρωματικότητας και η βελτιστοποίηση των αποτελεσμάτων των συγχρηματοδοτούμενων δράσεων που απευθύνονται στις περιοχές της υπαίθρου αποτελεί αποκλειστικός στόχος Ειδικής Υποεπιτροπής Αγροτικής Ανάπτυξης. Επιπλέον έχει συσταθεί Συμβουλευτική επιτροπή που ασχολείται ειδικά με το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης και στην οποία συμμετέχουν όλες οι κρατικές υπηρεσίες που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με το Πρόγραμμα.

Η συμπληρωματικότητα με τα μέτρα του Πρώτου Πυλώνα της ΚΑΠ έχει επιτευχθεί. Η Κύπρος εφαρμόζει το απλοποιημένο σύστημα καταβολής των άμεσων ενισχύσεων (SAPS) και ως εκ τούτου δεν εφαρμόζει τα μέτρα του πρώτου πυλώνα (Κοινές Οργανώσεις Αγοράς) στην μορφή που εφαρμόζονται στα περισσότερα

κράτη μέλη. Έχουν ληφθεί πρόνοιες έτσι ώστε να αποφεύγεται ο κίνδυνος μια δράση να χρηματοδοτείται από δύο διαφορετικά μέτρα.

Η συμπληρωματικότητα και ο διαχωρισμός των παρεμβάσεων του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης με τα ακόλουθα Προγράμματα παρουσιάζεται αναλυτικά στο Πρόγραμμα.

• **Πρόγραμμα Αειφόρος Ανάπτυξη και Ανταγωνιστικότητα 2007-2013**

Αναφορικά με τη διαφοροποίηση της οικονομίας των αγροτικών περιοχών μέσω του ΕΤΠΑ παρέχονται κίνητρα για προώθηση δραστηριοτήτων σχετικών με τον τουρισμό της υπαίθρου και παρεμβάσεις υλοποίησης έργων που απορρέουν από τα Διαχειριστικά Σχέδια των περιοχών ΦΥΣΗ 2000. Παράλληλα, χρηματοδοτούνται δημόσιες υποστηρικτικές υποδομές για την ενθάρρυνση του τουρισμού στην ύπαιθρο. Επιπρόσθετα και συμπληρωματικά της προγραμματικής περιόδου 2004-2006 και με στόχο την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών θα υλοποιηθούν έργα αναβάθμισης του δομημένου περιβάλλοντος και βελτίωσης της πολιτιστικής δομής.

Συμπληρωματικά, στις πεδινές περιοχές, οι αντίστοιχες παρεμβάσεις για αναβάθμιση του δομημένου περιβάλλοντος θα χρηματοδοτηθούν από το ΠΑΑ. Περαιτέρω, μέσω του μέτρου Μέτρο 3.2 «Διατήρηση, αποκατάσταση και αναβάθμιση της πολιτιστικής κληρονομιάς και φυσικού πλούτου» θα χρηματοδοτηθούν οι ακόλουθες κατηγορίες παρεμβάσεων :

- Ανάπτυξη κέντρων κοινοτικών / κοινωνικών παροχών που περιλαμβάνει παρεμβάσεις για την δημιουργία/ επέκταση/ βελτίωση/ τοπιοτέχνηση των κοινοτικών υπηρεσιών
- Διατήρηση και αναβάθμιση της αγροτικής κληρονομιάς

Η προσβασιμότητα των περιοχών της υπαίθρου θα προωθηθεί με την επέκταση /βελτίωση των κυρίων επαρχιακών δρόμων ενώ στα πλαίσια του ΠΑΑ θα υλοποιηθούν παρεμβάσεις στους δευτερεύοντες επαρχιακούς δρόμους.

Συμπληρωματικότερα υπάρχει και στον τομέα της Προστασίας του Περιβάλλοντος. Αναλυτικότερα ο Άξονας 2 «Βελτίωση του Περιβάλλοντος και Τοπίου» του ΠΑΑ περιλαμβάνει μια σειρά παρεμβάσεων που αφορούν την προστασία του εδάφους και των υδάτων μέσω της μείωσης της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης των καλλιεργειών (Μέτρο 2.3) που θα προέλθει από την μειωμένη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, την ενίσχυση της βιοποικιλότητας (Μέτρο 2.6), την συμβολή στο περιορισμό της κλιματικής αλλαγής μέσω της αύξησης της δασοκάλυψης που

θα προέλθει από την πρόληψη πυρκαγιών (Μέτρο 2.5) και το μέτρο της δάσωσης γεωργικών και μη γεωργικών γαιών (Μέτρο 2.4).

Οι παρεμβάσεις αυτές του ΠΑΑ λειτουργούν συμπληρωματικά με τις δράσεις του Άξονα Προτεραιότητας «Βασικές Υποδομές στο Τομέα του Περιβάλλοντος και της Ενέργειας» του Προγράμματος «Αειφόρος Ανάπτυξη και Ανταγωνιστικότητα» που αφορούν την διαχείριση των στερών απορριμμάτων, την προώθηση της χρήσης Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και τις εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων.

Τέλος συμπληρωματικότητα παρουσιάζεται και μεταξύ του Άξονα Προτεραιότητας 1 του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης «Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του γεωργικού και του δασοκομικού τομέα» με τον Άξονα Προτεραιότητας «Παραγωγικό Περιβάλλον» του Προγράμματος που συγχρηματοδοτείται από το ΕΤΠΑ. Η ενίσχυση των μεταποιητικών επιχειρήσεων για παραγωγή προϊόντων υψηλότερης προστιθέμενης αξίας αλλά και η παροχή κινήτρων σε επιχειρήσεις στοχευμένων πληθυσμιακών ομάδων (γυναίκες και νέοι) δεν καλύπτουν τον πρωτογενή τομέα και την πρώτη μεταποίηση και εμπορία γεωργικών και δασικών προϊόντων. Η διάσταση αυτή καλύπτεται από το ΠΑΑ μέσω του Άξονα Προτεραιότητας 1 (Μέτρα 1.6, 1.5, 1.2).

Σε επίπεδο στοχοθέτησης υπάρχει πλήρης σύγκλιση. Όσον αφορά το επίπεδο είδους κατηγοριών παρεμβάσεων υπάρχει θεματική διαφοροποίηση στο μεγαλύτερο μέρος των παρεμβάσεων, εκτός από ένα μικρό αριθμό παρεμβάσεων που θα υλοποιηθούν στα πλαίσια του Προγράμματος «Αειφόρος Ανάπτυξη και Ανταγωνιστικότητα» ως συνέχεια της προγραμματικής περιόδου 2004-2006, για τις οποίες έχει καθοριστεί σαφής διαχωριστική γραμμή, με βάση το χωρικό κριτήριο του υψομέτρου.

Επιπλέον για περαιτέρω αποφυγή επικαλύψεων, καθιερώνεται σύστημα αμφίδρομης εκ των προτέρων γνωμοδότησης μεταξύ των Διαχειριστικών Αρχών στα μέτρα που σχετίζονται με παρεμβάσεις στην ύπαιθρο. Θετική εισήγηση για προώθηση του έργου θα γίνεται μόνο και εφόσον και μετά από εξέταση κάθε έργου διασφαλιστεί η αποφυγή επικάλυψης και η ύπαρξη συνεργίας/ συμπληρωματικότητας.

- **Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αλιείας (ΕΠΑΛ) 2007-2013**

Ο κίνδυνος επικαλύψεων με το Πρόγραμμα της Αλιείας υπάρχει μόνο σε ότι αφορά τον Άξονα Leader. Η ύπαρξη και λειτουργία σε μια συγκεκριμένη περιοχή τόσο ΟΤΔ όσο και «Ομάδας» δεν απαγορεύεται. Όμως μέσα από την συνεργασία των αρμοδίων υπηρεσιών στο στάδιο της επιλογής των ΟΤΔ και των «Ομάδων» θα

εξασφαλίζεται ότι υπάρχουν οι απαιτούμενοι διαχωρισμοί ενώ ιδιαίτερη προσοχή θα δίνεται στην εξασφάλιση συμπληρωματικότητας των δράσεων.

• **Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Απασχόληση, Ανθρώπινο Κεφάλαιο και Κοινωνική Συνοχή 2007-2013»**

Ο Στρατηγικός στόχος είναι η «πλήρης και ποιοτική απασχόληση, η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και η εμπέδωση συνθηκών κοινωνικής συνοχής και ίσων ευκαιριών ενώ οι γενικοί στόχοι του προγράμματος είναι:

- Βελτίωση του ανθρώπινου δυναμικού και αύξηση της προσαρμοστικότητας του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα
- Προσέλκυση και διατήρηση περισσότερων ανθρώπων στην αγορά εργασίας και ενίσχυση της κοινωνικής ενσωμάτωσης

Οι γενικοί αυτοί στόχοι αντιστοιχίζονται σε ισάριθμους άξονες προτεραιότητας ως εξής:

- Άξονας Προτεραιότητας 1: «Διεύρυνση της αγοράς εργασίας και κοινωνική συνοχή»
- Άξονας Προτεραιότητας 2: «Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και προσαρμοστικότητα »

Υπάρχουν ξεκάθαρες διαχωριστικές γραμμές με το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο αφού μέσω του ΠΑΑ η εκπαίδευση των γεωργών / δασοκαλλιεργητών αφορά την επαγγελματική τους ενασχόληση ενώ η όποια εκπαίδευση λάβουν μέσω του ΕΚΤ θα αφορά άλλους τομείς όπως η απόκτηση ικανοτήτων σε κάποια άλλη επαγγελματική κατεύθυνση ή σε κάποια άλλη δεξιότητα.

4. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Στο παρόν κεφάλαιο αναλύεται συνοπτικά το περιεχόμενο του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2007 -2013. Αρχικά γίνεται αναφορά στο γεωγραφικό πεδίο του με σκοπό την διερεύνηση των χωρικών στοιχείων εφαρμογής του. Στη συνέχεια περιγράφεται το περιεχόμενο του προγράμματος και η φύση των δράσεων που ενισχύονται σε κάθε Άξονα προτεραιότητας. Ακολούθως συνοψίζονται τα βασικά Μέτρα και διερευνάται η φύση, η χωρική κατανομή και οι τομείς που ενδέχεται να επηρεαστούν καθώς και τα πιθανά έργα τα οποία ενδέχεται να υλοποιηθούν από την εφαρμογή τους.

4.1. Γεωγραφικό Πεδίο Εφαρμογής του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 - 2013

Το Πρόγραμμα καλύπτει όλη την Επικράτεια της Κυπριακής Δημοκρατίας στην οποία ασκείται αποτελεσματικός έλεγχος από το Κράτος.

Όλες οι περιοχές του Προγράμματος κατατάσσονται ως περιοχές εκτός στόχου σύγκλισης.

4.2. Ανάλυση της Κατάστασης του Πρωτογενή Τομέα

4.2.1. Κοινωνικο-οικονομική κατάσταση στις αγροτικές περιοχές

Ως αγροτικές περιοχές χαρακτηρίζονται οι περιοχές που δεν ορίζονται ως αστικές από τα τοπικά πολεοδομικά σχέδια. Ο ορισμός αυτός χρησιμοποιείται για σκοπούς συνέχειας και δυνατότητας σύγκρισης αλλά και γιατί η Κύπρος είναι μια μικρή χώρα με μικρό γεωργικό κλήρο και μικρά αστικά κέντρα. Να σημειωθεί ότι ο ορισμός του OECD, σύμφωνα με τον οποίο αγροτικές περιοχές θεωρούνται οι κοινότητες με πληθυσμιακή πυκνότητα μικρότερη των 150 κατοίκων ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, δεν είναι εύκολα εφαρμόσιμος στην περίπτωση της Κύπρου λόγω ανεπάρκειας στοιχείων για τον καθορισμό τους με βάση των ορισμό του OECD. Παρόλα αυτά υπολογίζεται ότι μεγάλο μέρος των περιοχών που σήμερα χαρακτηρίζονται ως αγροτικές δεν θα θεωρούνται ως τέτοιες, εάν χρησιμοποιείτο ο ορισμός του OECD και επιπρόσθετα, καθαρά αγροτικές περιοχές με σχετικά μεγάλο πληθυσμό και μικρή έκταση δεν θα κατατάσσονταν ως αγροτικές ενώ άλλες με μεγάλο πληθυσμό αλλά και μεγάλες εκτάσεις θα κατατάσσονταν σαν αγροτικές. Επίσης θα υπήρχαν διαφορές μεταξύ γειτονικών κοινοτήτων με αποτέλεσμα τη δημιουργία προβλημάτων.

Κατά την περίοδο 1992 - 2004 υπήρξε μια σχετική σταθεροποίηση του αγροτικού πληθυσμού μετά την μαζική έξοδο του από την ύπαιθρο προς τις πόλεις που άρχισε τη δεκαετία του 60 και επιταχύνθηκε δραματικά μετά την τουρκική εισβολή του

1974. Τα αίτια της σταθεροποίησης αυτής σχετίζονται με την ανάπτυξη του οδικού δικτύου και την αναβάθμιση των προσφερόμενων υπηρεσιών στην ύπαιθρο, σε συνάρτηση με την αύξηση του κόστους και τη μείωση της ποιότητας της ζωής στα μεγάλα αστικά κέντρα και τη μεταστροφή των αντιλήψεων προς μια πιο ανθρωποκεντρική και ποιοτική διάσταση της σύγχρονης ζωής. Το ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού είναι αρκετά χαμηλότερο του αστικού. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 2004 ο αγροτικός πληθυσμός ανερχόταν στις 229.200 (30,6% του συνολικού).

Ο αριθμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων ανέρχεται στις 45.199 (στοιχεία της Απογραφής του 2003), το 99% των οποίων είναι ατομικές. Κατά μέσο όρο υπάρχουν 5 τεμάχια και 35 δεκάρια ανά εκμετάλλευση, ενώ η μέση έκταση ανά τεμάχιο είναι 7 δεκάρια. Από τη συνολική έκταση του νησιού (925.100 εκτάρια) περίπου 589.880 εκτάρια ελέγχονται από την Κυπριακή Δημοκρατία και από αυτά η γεωργική γη αποτελεί το 26%, τα δάση το 24%, οι άλλες δασοκαλυμμένες εκτάσεις το 30%, η άγονη και ακαλλιέργητη γη το 7% και η οικιστική γη το υπόλοιπο 13%. Η συνολική έκταση της γεωργικής γης ήταν 153.300 εκτάρια το 2003. Οι ετήσιες καλλιέργειες αντιπροσωπεύουν το 69,8%, οι μόνιμες το 26,4%, οι βοσκότοποι το 0,3% και η αγρανάπαυση το 3,5% της γεωργικής γης. Αξίζει να σημειωθεί ότι τέσσερα προϊόντα καλύπτουν το 80,3% της γεωργικής γης, πιο συγκεκριμένα τα σιτηρά με 47,4%, τα κτηνοτροφικά φυτά 15,5%, τα αμπέλια 8,2% και οι ελιές & χαρουπιές 9,2%. Σημειώνεται επίσης ότι υπάρχουν επιπλέον και 40.800 εκτάρια ακαλλιέργητης και άγονης γης (εγκαταλελειμμένη γεωργική γη) που αποτελούν το 7% της συνολικής έκτασης.

Σύμφωνα με στοιχεία της Γενικής Απογραφής Γεωργίας του 2003 η συντριπτική πλειοψηφία (το 76,1%) των κατόχων γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι πάνω από 45 ετών με το 48,5% να είναι πάνω από 55 ετών. Το πρόβλημα της γήρανσης του αγροτικού πληθυσμού της Κύπρου φαίνεται και από τον δείκτη της ηλικιακής δομής των απασχολούμενων στο γεωργικό τομέα ο οποίος είναι χαμηλότερος από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Το μικρό μέγεθος και ο πολυτεμαχισμός του αγροτικού κλήρου δυσχεραίνουν την ορθή και αποδοτική διαχείριση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Αυτό δεν αποτελεί τόσο μεγάλο πρόβλημα για τα πιο ανταγωνιστικά προϊόντα της Κύπρου όπως τα εσπεριδοειδή, τις πατάτες και τα λαχανικά. Για τα μικρότερης οικονομικής σημασίας προϊόντα όμως (όπως τα φυλλοβόλα, αμπέλια, ελιές κ.α.) που κυρίως βρίσκονται στις ημιορεινές και ορεινές περιοχές αυτό αποτελεί ένα αρκετά σημαντικό πρόβλημα που προστίθεται στα υπόλοιπα που αντιμετωπίζουν οι γεωργοί αυτών των περιοχών. Οι καλλιέργειες στις περιοχές αυτές πρέπει να διατηρηθούν εξαιτίας της σημαντικής συμβολής τους

στη διατήρηση του περιβάλλοντος και του παραδοσιακού τοπίου. Όσον αφορά τη χωροταξική διάταξη των βασικότερων καλλιεργειών τα εσπεριδοειδή είναι συγκεντρωμένα κυρίως δυτικά της Λεμεσού, δυτικά της Λευκωσίας και στην Επαρχία Πάφου, οι πατάτες στις ανατολικές παραλιακές περιοχές και τα σιτηρά κυρίως στις πεδινές περιοχές. Τα αμπέλια όμως καθώς και τα φυλλοβόλα παρουσιάζονται διάσπαρτα στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές.

Από τα στοιχεία για το επίπεδο γεωργικής εκπαίδευσης των κατόχων/ διαχειριστών γεωργικών εκμεταλλεύσεων και το δείκτη της δια βίου εκπαίδευσης φαίνεται ότι ένα ακόμα σοβαρό πρόβλημα και αδυναμία του γεωργικού τομέα είναι και το χαμηλό επίπεδο μόρφωσης και εκπαίδευσης των απασχολούμενων σε αυτόν. Αυτός ο παράγοντας σε συνδυασμό με τη γήρανση του αγροτικού πληθυσμού, τον μικρό αριθμό ερευνητικών κέντρων, τη μη ύπαρξη, προς το παρόν Εθνικού Πανεπιστημίου που να καλύπτει επαρκώς τον τομέα της γεωργίας και άρα την περιορισμένη επιστημονική έρευνα σε εθνικό επίπεδο αποτελούν τροχοπέδη για καινοτόμες δράσεις με άμεση αρνητική επίδραση και στην ανταγωνιστικότητα του τομέα. Υπάρχει λοιπόν ανάγκη λήψης μέτρων για βελτίωση της ηλικιακής δομής των απασχολούμενων στον ευρύτερο γεωργικό τομέα καθώς και προώθησης της δια βίου εκπαίδευσης στον αγροτικό πληθυσμό. Συγκεκριμένα υπάρχει ανάγκη για εκπαίδευση μεταξύ άλλων και σε θέματα επιχειρηματικότητας, οικονομικής διαχείρισης, διαχείρισης του νερού, καινοτόμων πρακτικών, νέα πρότυπα και υποχρεώσεις (πολλαπλή συμμόρφωση για παράδειγμα), ποιότητα και υγιεινή των τροφίμων και ευημερία των ζώων.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με την ετήσια έκθεση του Τμήματος Γεωργίας, ο γεωργικός τομέας σημείωσε οριακή πτώση κατά το έτος 2006, καθώς μειώθηκαν οι προοπτικές διάθεσης των παραγομένων γεωργικών προϊόντων, ενώ παράλληλα η απασχόληση στον τομέα κατέγραψε πτωτική τάση.

Πιο συγκεκριμένα μπορεί να αναφερθεί ότι η μείωση του όγκου της γεωργικής παραγωγής, ως σύνολο, προκύπτει τόσο από μείωση της φυτικής όσο και της κτηνοτροφικής παραγωγής.

Η μείωση της φυτικής παραγωγής προήρθε από τη μείωση της παραγωγής των κυριότερων γεωργικών προϊόντων της Κύπρου τα οποία είναι οι πατάτες, τα σιτηρά, τα εσπεριδοειδή, τα σταφύλια και το ελαιόλαδο.

Η φυτική παραγωγή και ειδικότερα αυτή των σιτηρών και του ελαιοκάρπου, επηρεάστηκε αρνητικά από τη χαμηλή βροχόπτωση που σημειώθηκε κατά την καλλιεργητική περίοδο 2005-2006. Η παραγωγή εσπεριδοειδών και σταφυλιών μειώθηκε λόγω των σχεδίων αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών αυτών οι οποίες

χρειάζονται χρόνο για να αποδώσουν. Επιπρόσθετα οι παραγόμενες ποσότητες σταφυλιών σημείωσαν περαιτέρω πτωτική τάση εξαιτίας της ανομβρίας.

Οι πατατοκαλλιεργητές για να επιτύχουν την εξασφάλιση ικανοποιητικών τιμών, πράγμα που δεν είχαν καταφέρει τον προηγούμενο χρόνο, το 2006 προέβησαν σε φύτευση μικρότερων εκτάσεων με αποτέλεσμα να σημειωθεί μείωση των παραγόμενων ποσοτήτων. Τελικά κατάφεραν να εξασφαλίσουν αμειπτικές τιμές για τις εξαγόμενες πατάτες, λόγω και της αυξημένης εξωτερικής ζήτησης, κυρίως από ευρωπαϊκές χώρες, των οποίων η εγχώρια παραγωγή επηρεάστηκε αρνητικά από αντίξοα καιρικά φαινόμενα.

Η παραγωγή των φυλλοβόλων οπωροφόρων δένδρων (μήλα, ροδάκινα, δαμάσκηνα κ.α.) ήταν επίσης σημαντικά μειωμένη λόγω των αντίξοων καιρικών φαινομένων (χαλάζι) που σημειώθηκαν κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.

Όσον αφορά στον τομέα της ανθοκομίας δεν παρατηρήθηκαν οποιεσδήποτε διαφοροποιήσεις σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά, παρά τις πιέσεις που δέχεται ο τομέας λόγω της άφιξης ανθοκομικών προϊόντων από τρίτες χώρες και χώρες κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο όγκος παραγωγής της κτηνοτροφίας όπως έχει αναφερθεί σημείωσε επίσης μείωση. Η εξέλιξη αυτή αντικατοπτρίζει τη μείωση τόσο της εξωτερικής όσο και της εγχώριας ζήτησης. Όσον αφορά την μεταποίηση, μείωση σημείωσε ο τομέας των τροφίμων, ποτών και καπνού, ο οποίος επηρεάστηκε αρνητικά από τη μείωση της εξωτερικής ζήτησης για τσιγάρα και βιομηχανικά προϊόντα γεωργικής προέλευσης.

Γενικότερα μπορεί να σημειωθεί ότι ο δείκτης της παραγωγικότητας της εργασίας στον αγροτικό τομέα φαίνεται ότι κατατάσσει την Κύπρο στην 16η θέση σε σχέση με τα 25 κράτη μέλη της Ε.Ε., γεγονός που δείχνει τα σημαντικά περιθώρια βελτίωσης που υπάρχουν. Ο δείκτης αυτός είναι ενδεικτικός της ανταγωνιστικότητας, της ανάγκης για εκσυγχρονισμό, αναδιάρθρωση και στήριξη καινοτόμων δράσεων καθώς και της ανάγκης για βελτίωση του ανθρώπινου δυναμικού.

Αναφορικά με την καινοτομία και την Τεχνολογία Πληροφορικής και Επικοινωνιών εκτιμάται ότι βρίσκονται σε σχετικά χαμηλά επίπεδα εκτός από ορισμένες οργανωμένες μονάδες κτηνοτροφίας και σύγχρονες βιομηχανίες τροφίμων, κυρίως σε επίπεδο εταιρειών. Οι ατομικές εκμεταλλεύσεις υστερούν σημαντικά. Κατά συνέπεια υπάρχει δυνατότητα για αύξηση της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας στους τομείς γεωργίας και βιομηχανίας τροφίμων μέσω της εισαγωγής καινοτόμων μεθόδων παραγωγής και σύγχρονου τεχνολογικού

εξοπλισμού και συστημάτων λογισμικής υποστήριξης της παραγωγής, μεταποίησης και εμπορίας.

Ο πληθυσμός των αγροτικών περιοχών αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα, είναι σχετικά απομονωμένος (κυρίως στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές), υστερεί σε επίπεδο εκπαίδευσης, ηλικιακής σύνθεσης και εισοδημάτων εξαιτίας κυρίως των περιορισμένων ευκαιριών απασχόλησης. Ως εκ τούτου η πλειοψηφία απασχολείται στον πρωτογενή τομέα. Παρά ταύτα και στον τομέα αυτό παρατηρείται πτωτική τάση. Η πτωτική τάση του αριθμού των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα αποδίδεται κυρίως στη μειωμένη ελκυστικότητα του γεωργικού επαγγέλματος κάτι που αποτελεί χαρακτηριστικό όλων των σύγχρονων οικονομιών. Το γεωργικό επάγγελμα δεν είναι ελκυστικό εξαιτίας των χαμηλών εισοδημάτων που αποφέρει σε συνδυασμό με το μεγάλο βαθμό αβεβαιότητας και εξάρτησης από αστάθμητους παράγοντες (π.χ. καιρικές συνθήκες) που το χαρακτηρίζουν. Επιπρόσθετα έχει καθιερωθεί στην κοινή αντίληψη ως υποδεέστερο και χαμηλής κοινωνικής αποδοχής. Τα προβλήματα αυτά προστίθενται στα υπόλοιπα που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι των αγροτικών περιοχών αφού η πλειοψηφία τους, λόγω περιορισμένων εναλλακτικών ευκαιριών, ασχολείται με τον πρωτογενή τομέα. Υπάρχει λοιπόν ανάγκη για ενθάρρυνση της διαφοροποίησης και εναλλακτικών δραστηριοτήτων στις αγροτικές περιοχές όπως για παράδειγμα η δημιουργία μικρών αγροβιοτεχνιών και χειροτεχνικών δραστηριοτήτων και παραγωγή προϊόντων προστιθέμενης αξίας (οργανικές καλλιέργειες, προϊόντα ονομασίας προέλευσης κτλ) καθώς επίσης και η κατασκευή/ μετατροπή παραδοσιακών καφετειών, εστιατορίων κτλ. Μεταξύ των άλλων κριτηρίων που χρησιμοποιούνται για τον καθορισμό των μειονεκτικών περιοχών είναι και ο μικρός και συρρικνωμένος πληθυσμός που εξαρτάται πρωταρχικά από τη γεωργική δραστηριότητα καθώς και η σημασία της γεωργικής δραστηριότητας για τη διατήρηση του περιβάλλοντος, του φυσικού χώρου και του τουριστικού δυναμικού της περιοχής. Οι παράγοντες αυτοί ισχύουν σε μεγάλο βαθμό για τις μειονεκτικές περιοχές της Κύπρου γι' αυτό και επιβάλλεται η ανάγκη για επιπλέον στήριξη τους.

Οι επιλέξιμες μειονεκτικές περιοχές περιλαμβάνουν 313 κοινότητες στις οποίες υπάρχουν περίπου 16.650 γεωργικές εκμεταλλεύσεις με επιλέξιμη έκταση 82.800 εκτάρια γεωργικής γης που αποτελεί το 59% του συνόλου της γεωργικής γης που ελέγχεται από τη Κυπριακή Δημοκρατία. Η εισαγωγή καθεστώτος ενίσχυσης των μειονεκτικών περιοχών βασίζεται στην ανάγκη αντιστάθμισης μέρους της απώλειας εισοδήματος που οφείλεται σε εδαφοκλιματικά μειονεκτήματα προκειμένου να διασφαλιστεί η συνέχιση της χρήσης της γεωργικής γης. Οι ορεινές κοινότητες

των επιλέξιμων μειονεκτικών περιοχών όπου βρίσκεται το 13% της γεωργικής γης χαρακτηρίζονται από οξύτερα προβλήματα εδαφοκλιματικών συνθηκών και διάρθρωσης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και κατά συνέπεια από αυξημένο κόστος αξιοποίησης της γης. Η ενίσχυση στις επιλέξιμες μειονεκτικές περιοχές διαφοροποιείται ως προς το ύψος της αποζημίωσης για την γεωργική γη των ορεινών περιοχών από τις ημιορεινές/ πεδινές περιοχές για να αντιμετωπίζεται ανάλογα η οικονομική επίπτωση από τα εδαφοκλιματικά πλεονεκτήματα και την υφιστάμενη διάρθρωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων με σκοπό την διατήρηση μιας βιώσιμης αγροτικής κοινότητας.

4.2.2. Κυβερνητικές Προσπάθειες Διαχείρισης των Αγροτικών Προβλημάτων

Η προσπάθειες ανατροπής και εξομάλυνσης των αρνητικών επιπτώσεων που δημιουργεί η νέα κατάσταση πραγμάτων καθώς επίσης και η βελτίωσης των δεικτών παραγωγής οργανώνεται και υλοποιείται από το Υπουργείο Γεωργίας Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος. Στόχος του Υπουργείου είναι η αύξηση του γεωργικού εισοδήματος αλλά και η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής στην ύπαιθρο, με σεβασμό στο περιβάλλον, ενίσχυση της βιοποικιλότητας, τη διατήρηση και ανάδειξη της αγροτικής πολιτιστικής μας κληρονομιάς και τη παραγωγή ποιοτικά βελτιωμένων γεωργικών προϊόντων με βασικό γνώμονα την ασφάλεια της υγείας του καταναλωτή.

Σημαντικό εργαλείο για την επίτευξη των στόχων του κράτους στον τομέα της γεωργίας και την εναρμόνιση της πολιτικής του με τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπήρξε η υλοποίηση των Σχεδίου Αγροτικής Ανάπτυξης 2004 – 2006. Στα πλαίσια επίτευξης των στόχων του Σχεδίου παρελήφθησαν από το Τμήμα Γεωργίας συνολικά 69.181 αιτήσεις από τις οποίες 6.337 απορρίφθηκαν ενώ βρίσκονται υπό διεκπεραίωση 26.930 αιτήσεις. Συνολικά εγκρίθηκαν 35.914 αιτήσεις και καταβλήθηκε στους δικαιούχους ποσό ύψους £38,6 εκ. το οποίο αντιστοιχεί σε ποσοστό πέραν του 41,62% των διαθέσιμων πόρων του Σχεδίου. Τα ποσοστά αυτά είναι αρκετά ενθαρρυντικά.

Το σημαντικότερο Τμήμα του Υπουργείου Γεωργίας Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος το οποίο ασχολείται κατεξοχήν με θέματα γεωργίας και κτηνοτροφίας και το οποίο εργάζεται για την επίτευξη της γεωργικής πολιτικής της κυβέρνησης είναι το Τμήμα Γεωργίας. Ανάμεσα στις σημαντικές εργασίες που επιτελούν στο Τμήμα αυτό είναι η εκπόνηση και υλοποίηση των Σχεδίων Αγροτικής Ανάπτυξης (2004 -2006 και 2007 – 2013). Στη συνέχεια θα γίνει ενδεικτικά αναφορά σε ορισμένες δράσεις του Τμήματος.

Το προσωπικό του Τμήματος Γεωργίας εργάζεται προς την κατεύθυνση υλοποίησης των προνοιών του Κώδικα Ορθής Γεωργικής Πρακτικής (ΚΟΓΠ) από τους γεωργούς. Η ενημέρωση και εκπαίδευση των γεωργών στα θέματα που άπτονται του ΚΟΓΠ κρίνεται επιτακτική για την μείωση των περιστατικών παρατυπίας αλλά και για την αποτελεσματικότερη προστασία και διαχείριση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων.

Το Τμήμα Γεωργίας αναλαμβάνει την εφαρμογή του Σχεδίου Δράσης για τις ευαίσθητες από τη νιτρορύπανση περιοχές. Αυτό θεωρείται μια μεγάλης σημασίας δραστηριότητα που αποσκοπεί κατά κύριο λόγο στον περιορισμό της νιτρορύπανσης η οποία προκαλείται από τις διάφορες γεωργοκτηνοτροφικές δραστηριότητες. Ανάμεσα στις δράσεις του Τμήματος Γεωργίας προς την επίτευξη των στόχων για την νιτρορύπανση είναι η έκδοση και διανομή ενημερωτικών εντύπων και η οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για όλους του γεωργοκτηνοτρόφους που δραστηριοποιούνται στις περιοχές αυτές.

Χάρτης 1: Ευαίσθητες από νιτρορύπανση περιοχές (με πράσινο χρώμα)- (Βλέπε Παράρτημα VII σε μεγέθυνση)

Πηγή: GSD – Hydrogeological Services International (Δεκ. 2002)

Λόγω των σημαντικών προβλημάτων στα υδατικά αποθέματα που αντιμετωπίζει η Κύπρος δημιουργείται πιεστική ανάγκη για χρήση κατώτερης ποιότητας νερού για σκοπούς άρδευσης. Η χρήση του ανακυκλωμένου νερού για γεωργικούς σκοπούς αποτελεί σήμερα μέρος του σχεδιασμού και της ανάπτυξης των υδατικών πόρων.

Αξίζει να τονιστεί ότι οποιαδήποτε μελλοντική αύξηση της αρδευόμενης έκτασης εξαρτάται αποκλειστικά από την ανάπτυξη των επιφανειακών υδατικών πόρων και τη χρησιμοποίηση του ανακυκλωμένου νερού.

Το 1995 μετά τα επιτυχή πειράματα που έγιναν στο Ινστιτούτο Γεωργικών Ερευνών άρχισε η χρήση ανακυκλωμένου νερού από τους γεωργούς. Τα αποτελέσματα της χρήσης του ανακυκλωμένου νερού σε επίπεδο γεωργού είναι πολύ ενθαρρυντικά. Από την εμπειρία διαφάνηκε ότι τόσο η ποσότητα όσο και η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων δεν υστερούν από εκείνα που ποτίζονται με κοινό νερό. Επίσης, η χρήση του ανακυκλωμένου νερού σύμφωνα με τις προδιαγραφές και τον ΚΟΓΠ δεν δημιούργησε οποιαδήποτε προβλήματα στους χειριστές του νερού αλλά και στο κοινό γενικότερα.

Ως αναφορά την χρήση της παραγόμενης λάσπης από τα συστήματα επεξεργασίας λυμάτων μέχρι σήμερα έχει διατεθεί σε γεωργούς διαφόρων επαρχιών και χρησιμοποιήθηκε κατά κύριο λόγο σε καλλιέργειες σιτηρών, ελαιοδέντρων και κτηνοτροφικών φυτών. Οι αναλύσεις εδάφους έδειξαν ότι σε όλες τις περιοχές όπου έχει διατεθεί η λάσπη οι συγκεντρώσεις μετάλλων είναι αρκετά χαμηλότερες από τα επιτρεπτά όρια. Η ποσότητα του κάθε μετάλλου που προστίθεται στο έδαφος κάθε χρόνο με την εφαρμογή ενδεδειγμένης ποσότητας λάσπης, είναι επίσης μέσα στα καθορισμένα αποδεκτά πλαίσια.

Κατά το 2006 με σκοπό την αγορά από μέρους των παραγωγών πολλαπλασιαστικού υλικού το οποίο είναι αποδεδειγμένα υγιές, χωρίς ποιοτικά ελαττώματα και έχει την ταυτότητα και την καθαρότητα της ποικιλίας λειτούργησαν 130 μονάδες παραγωγής ή / και εμπορίας πολλαπλασιαστικού υλικού.

Το Τμήμα Γεωργίας κατά το έτος 2006 προώθησε τα Σχέδια Παραγωγής Πιστοποιημένων Σπόρων Σιτηρών και Κτηνοτροφικών Φυτών. Συγκεκριμένα διατέθηκαν συνολικά 4821 τόνοι σπόρου σιτηρών, 1353 τόνοι σπόρου χορτοδοτικών κτηνοτροφικών φυτών και 1,4 τόνοι οσπρίων. Αξίζει να σημειωθεί ότι παρατηρήθηκε μια μείωση της τάξης του 30,6 % σε σχέση με το 2005 στη διάθεση πιστοποιημένων σπόρων σιτηρών και μια αύξηση της τάξης του 300 % στη διάθεση πιστοποιημένων σπόρων κτηνοτροφικών φυτών.

Στον Τομέα της Λαχανοκομίας συνεχίστηκε η συστηματική παρακολούθηση των θερμοκηπιακών μονάδων σε παγκύπρια κλίμακα και σύμφωνα με στοιχεία της τελευταίας επισκόπησης (2006), η καλλιέργεια λαχανικών σε θερμοκήπια καλύπτει έκταση 302,2 εκταρίων ενώ με τον τομέα αυτό ασχολούνται 685 οικογένειες. Ο κύριος τύπος θερμοκηπίου που χρησιμοποιείται στην Κύπρο είναι τα ψηλά

θερμοκήπια με 2-3 μέτρα υδροροή (ποταμό) ενώ 130,5 εκτάρια είναι θερμαινόμενα.

Σημαντική εργασία που επιτελέστηκε κατά το 2006 από το Τμήμα Γεωργίας είναι η εκπόνηση, σχεδίαση και εποπτεία της εγκατάστασης και λειτουργίας Βελτιωμένων Συστημάτων Άρδευσης (ΒΣΑ), η ετοιμασία τεχνοοικονομικών μελετών σε μικρά Άρδευτικά Τμήματα, η εφαρμογή σύγχρονης τεχνολογίας και αυτοματισμού, ο υπολογισμός των αρδευτικών αναγκών διαφόρων καλλιεργειών και η ετοιμασία ωραρίων άρδευσης και προγραμμάτων υδρολίπανσης.

Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι στο παρόν στάδιο ετοιμάζεται το τελικό Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 - 2013 το οποίο θα αποτελέσει το θεμέλιο λίθο της αγροτικής πολιτικής του κράτους και το οποίο θα συμβάλει καθοριστικά στην επίλυση και αντιμετώπιση ποικίλων και σημαντικών προβλημάτων του γεωργικού τομέα.

4.2.3. Ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης από την άποψη πλεονεκτημάτων και αδυναμιών

Η Κυπριακή οικονομία και ειδικότερα η αγροτική οικονομία βρίσκεται σε μια μεταβατική φάση που οφείλεται στο νέο οικονομικό περιβάλλον που δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα της πλήρους ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ε. Τρία χρόνια μετά την ένταξη, η οικονομία προσαρμόζεται ακόμη στο νέο κανονιστικό πλαίσιο ενώ λειτουργεί σε συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς. Η συνεχής φιλελευθεροποίηση του διεθνούς εμπορίου και η επέκταση των συμφωνιών της Ε.Ε. στα πλαίσια της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας εντείνουν τις ανταγωνιστικές πιέσεις που δέχονται τα κυπριακά γεωργικά προϊόντα από ομοειδή προϊόντα τόσο από χώρες της ΕΕ όσο και από τρίτες χώρες.

Μια γενική εικόνα για το σύνολο της Κυπριακής οικονομίας δίνεται από τον δείκτη του κατά κεφαλή Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) σύμφωνα με τον οποίο η Κύπρος κατατάσσεται στη 14η θέση μεταξύ των 25 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από τους δείκτες που σχετίζονται με την απασχόληση και την ανεργία φαίνεται ότι το πρόβλημα αυτό δεν είναι τόσο έντονο στην Κυπριακή οικονομία όσο στα περισσότερα από τα άλλα κράτη μέλη. Το ποσοστό συμμετοχής της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) του τομέα των υπηρεσιών στο σύνολο της οικονομίας κατατάσσει την Κύπρο σε μία από τις πρώτες θέσεις στην ΕΕ των 25.

Η συνεισφορά του γεωργικού και δασικού τομέα και της βιομηχανίας τροφίμων στο σύνολο της Κυπριακής οικονομίας είναι αρκετά σημαντική αντιπροσωπεύοντας το 6,7% του ΑΕΠ, το 10,3% του εργατικού δυναμικού και το 37% των εξαγωγών.

Από τα πιο πάνω φαίνεται ότι ο τομέας στο σύνολο του έχει ένα σημαντικό ρόλο να παίξει στην ανάπτυξη και την απασχόληση και άρα και στην επίτευξη των στόχων της Στρατηγικής της Λισσαβόνας. Στον πιο κάτω Πίνακα φαίνεται αναλυτικά η συνεισφορά των επιμέρους τομέων.

Πίνακας 1: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία και Εργαζόμενοι

Τομέας	Γεωργικός (πλην του δασικού) (2003)	Δασικός (2003)	Βιομηχανία Τροφίμων (2003)	Σύνολο οικονομίας
ΑΠΑ (€)	210.707.000	1.367.000	244.117.647	6.814.800.000
% ΑΕΠ	3,1	0,02	3,6	
Εργαζόμενοι	22.200	430	12.500	340.100
% σύνολο της οικονομίας	6,5	0,13	3,7	
Πηγή: Στατιστική υπηρεσία				

4.2.4. Απόδοση του γεωργικού, δασικού και του τομέα της βιομηχανίας τροφίμων

4.2.4.1. Γεωργικός Τομέας

Ο γεωργικός τομέας συνεισφέρει κατά 3,1% στο ΑΕΠ, 6,7% στην απασχόληση και 21,2% στις εξαγωγές. Τα σημαντικότερα Κυπριακά γεωργικά προϊόντα είναι τα τυπικά Μεσογειακά όπως πατάτες (πρώιμες κυρίως), λαχανικά, εσπεριδοειδή, ελιές, αμπελοοινικά προϊόντα. Τα σημαντικότερα προϊόντα ζωικής παραγωγής είναι το κρέας (βοδινό, χοιρινό, πουλερικών και αιγοπρόβειο) και το γάλα (αγελαδινό, αιγινό και πρόβειο). Πιο συγκεκριμένα, λαμβάνοντας υπόψη την αξία παραγωγής φαίνεται ότι τα πιο σημαντικά γεωργικά προϊόντα είναι το κριθάρι, οι πατάτες, τα σταφύλια, τα εσπεριδοειδή, τα λαχανικά και οι ελιές και από τα κτηνοτροφικά το γάλα, το χοιρινό κρέας και το κρέας πουλερικών, με το αιγοπρόβειο κρέας να ακολουθεί. Λαμβάνοντας υπόψη τη συμμετοχή τους στις εξαγωγές τα σημαντικότερα γεωργοκτηνοτροφικά προϊόντα είναι τα εσπεριδοειδή, οι πατάτες και τα λαχανικά που αποτελούν το 18,7% του συνόλου των εξαγωγών.

Σιτηρά

Ο τομέας των σιτηρών που αντιπροσωπεύει το 47,4% της γεωργικής γης αντιμετωπίζει σοβαρότερο πρόβλημα λόγω του πολυτεμαχισμού και του μικρού κλήρου. Ταυτόχρονα η προγραμματισμένη μείωση των επιδοτήσεων αναμένεται να μειώσει τον αριθμό των γεωργών που ασχολούνται με τις καλλιέργειες αυτές

και πιο συγκεκριμένα αναμένεται να ελευθερωθούν γύρω στα 10.000 εκτάρια. Κατά συνέπεια διαφαίνεται η ανάγκη παρεμβάσεων προς δύο κατευθύνσεις, την αναδιάρθρωση προς μεγαλύτερα τεμάχια και την εξεύρεση εναλλακτικών χρήσεων της γης που θα ελευθερωθεί.

Εσπεριδοειδή

Ο τομέας των εσπεριδοειδών πέραν των γενικών προβλημάτων αντιμετωπίζει και το πρόβλημα της υδαρούς κηλίδωσης στις κλεμεντίνες και στα μανταρίνια του Αρακαπά. Εντοπίζονται επίσης προβλήματα εμπορίας στα λευκόσαρκα γκρέιπφρουτ και στις Μαντόρες λόγω μειωμένης ζήτησης στις αγορές της Ε.Ε. και στις τρίτες χώρες. Η παραγωγή εσπεριδοειδών σήμερα έχει την ανάγκη να προσαρμοστεί στο ανταγωνιστικό περιβάλλον έτσι ώστε να αμβλυνθεί το πρόβλημα της διάθεσης και εμπορίας τους. Διέξοδο στην αγορά των εσπεριδοειδών αποτελεί η παραγωγή προϊόντων ποιότητας και η αναδιάρθρωση της καλλιέργειας για παραγωγή προϊόντων με προστιθέμενη αξία.

Ελαιοκομικός τομέας

Ο ελαιοκομικός τομέας συνεισφέρει τόσο στη στήριξη του γεωργικού εισοδήματος, όσο και στη διατήρηση και αναβάθμιση του αγροτικού τοπίου. Η ελαιοκομία στη χώρα χαρακτηρίζεται από έντονο οικογενειακό χαρακτήρα και μικρό μέγεθος κλήρου, καθιστώντας τις εμπορικές συναλλαγές μικρότερης σημασίας. Μεγάλο μέρος της διακίνησης των ελαιοκομικών προϊόντων γίνεται έξω από τα επίσημα κανάλια εμπορίας. Τα προβλήματα και οι αδυναμίες του κλάδου αυτού πέρα από αυτά που αναφέρθηκαν ήδη και αφορούν το σύνολο του γεωργικού τομέα είναι και η γενικά έντονη παρηνιαυτοφορία, που επιτείνεται από αντίξοες εδαφοκλιματικές συνθήκες και το έντονο πρόβλημα της διαχείρισης των λυμάτων των ελαιотριβείων. Συγκεκριμένες ανάγκες του κλάδου αποτελούν ο εκσυγχρονισμός και η εφαρμογή νέων βελτιωμένων τεχνικών καλλιέργειας, η βελτίωση των συνθηκών συγκομιδής, μετασυλλεκτικής μεταχείρισης και αποθήκευσης ελαιοκάρπου, ο εκσυγχρονισμός των ελαιотριβείων με σκοπό την παραγωγή υψηλής ποιότητας προϊόντος από τη μία, αλλά και της μείωσης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την άλλη, η καλύτερη οργάνωση της εμπορίας με έμφαση στη διαφοροποίηση του προϊόντος (Προϊόντα Ονομασίας Προέλευσης, Προϊόντα Βιολογικής Γεωργίας, ανάδειξη των οργανοληπτικών χαρακτηριστικών του ελαιολάδου, τυποποίηση και συσκευασία) και η ενδυνάμωση του ρόλου των Οργανώσεων Παραγωγών στον τομέα. Νέες ευκαιρίες εμπορίας έχουν παρουσιαστεί κατά τα τελευταία έτη, λόγω της παγκόσμιας αύξησης της κατανάλωσης του ελαιολάδου και της επιτραπέζιας ελιάς, που οφείλεται τόσο στην εισαγωγή του προϊόντος σε νέες αγορές, όσο και στην ανάδειξη της σημασίας που

αυτά έχουν για μια ισορροπημένη διατροφή και για την πρόληψη σοβαρών χρόνιων ασθενειών. Αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν π.χ. με την προβολή της ανώτερης ποιότητας των ελαιοκομικών προϊόντων, ανάδειξη των οργανοληπτικών χαρακτηριστικών του ελαιολάδου και προώθηση προϊόντων ονομασίας προέλευσης και βιολογικής παραγωγής.

Αμπελοοινικός τομέας

Από τα σημαντικότερα προβλήματα του αμπελοοινικού τομέα είναι η χαμηλή ανταγωνιστικότητα που προκύπτει από τον πολύ- και μικρό-τεμαχισμό (δυσχέρεια στην εκμηχάνιση), τον γηρασμένο πληθυσμό των αμπελουργικών κοινοτήτων, τη μη προσφορά ικανοποιητικών καλλιεργητικών φροντίδων και τις μη ικανοποιητικές επενδύσεις στα αμπέλια εξαιτίας κυρίως της μη εξασφάλισης αμειπτικών τιμών. Σημαντικό πρόβλημα εμπορίας αποτελούν και οι δυσκολίες διάθεσης της παραγωγής στις οινοβιομηχανίες σε ικανοποιητικές τιμές εξαιτίας και των προβλημάτων ποιότητας. Στην εξομάλυνση των προβλημάτων εμπορίας του τομέα μπορεί να συντελέσει και η στροφή προς εμφιαλωμένους οίνους ποιότητας και ιδιαίτερα προς οίνους ονομασίας προέλευσης οι οποίοι θα παράγονται με βάση τις ντόπιες παραδοσιακές ποικιλίες. Σημαντική συμβολή μπορεί επίσης να έχουν και τυχόν επενδύσεις στον αγροτουρισμό σε συνδυασμό με τα περιφερειακά οινοποιεία. Κατά συνέπεια ο τομέας χρειάζεται αναδιάρθρωση (εκριζώσεις, αλλαγή ποικιλιών μέσω προγραμμάτων που εφαρμόζει το Συμβούλιο Αμπελουργικών Προϊόντων) αλλά και στήριξης για βελτίωση τόσο των καλλιεργητικών φροντίδων όσο και των συνθηκών οινοποίησης. Η συνεισφορά του τομέα κρίνεται ως πολύ σημαντική κυρίως για περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς λόγους.

Κτηνοτροφία

Οι τομείς της χοιροτροφίας, αγελαδοτροφίας και πτηνοτροφίας παρά το γεγονός ότι είναι ήδη αρκετά ανταγωνιστικοί, αντιμετωπίζουν κάποια εξειδικευμένα προβλήματα. Ένα από αυτά είναι η μη επάρκεια σε εγχώρια παραγωγή ζωοτροφών και κατά συνέπεια η μεγάλη εξάρτηση από τις αγορές του εξωτερικού. Σε αυτό προστίθεται και το προαναφερθέν πρόβλημα των σιτηρών, η σημαντικότερη χρήση των οποίων είναι η παραγωγή ζωοτροφών. Υπάρχει λοιπόν ανάγκη ενίσχυσης του τομέα παραγωγής ζωοτροφών για να αυξηθεί κατ' επέκταση η ανταγωνιστικότητα της Κυπριακής κτηνοτροφίας. Ένα άλλο πρόβλημα που συνδέεται έμμεσα με την ανταγωνιστικότητα είναι αυτό της διαχείρισης των αποβλήτων. Το πρόβλημα είναι πιο έντονο στις μεγάλες μονάδες, κυρίως χοιροστάσια και βουστάσια, οι οποίες είναι υποχρεωμένες να χρησιμοποιούν τις βέλτιστες διαθέσιμες τεχνικές διαχείρισης αποβλήτων κάτι που απαιτεί

εξειδικευμένες επενδύσεις άρα επιπλέον κόστος που κατά συνέπεια επηρεάζει και την ανταγωνιστικότητα.

Πτηνοτροφία

Πιο συγκεκριμένα όσον αφορά τη πτηνοτροφία το θέμα της απόστασης από τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές αγορές εκτός από τα γνωστά προβλήματα που δημιουργεί μπορεί να θεωρηθεί και ως προστατευτικό της ντόπιας παραγωγής εξαιτίας και της έντονης προτίμησης των Κυπρίων καταναλωτών προς φρέσκα πτηνοτροφικά προϊόντα. Σημαντικά προβλήματα στον Κυπριακό πτηνοτροφικό τομέα προκαλεί και η Ευρωμεσογειακή συνεργασία αφού κάποιες γειτονικές χώρες όπως το Ισραήλ έχουν πολύ ανεπτυγμένες, μεγάλες και εκσυγχρονισμένες μονάδες πτηνοτροφίας με υψηλή παραγωγικότητα οπότε με τις διάφορες εμπορικές διευκολύνσεις που τους παρέχει η Ε.Ε. και εξαιτίας της γεωγραφικής μας εγγύτητας αναμένεται εύκολη πρόσβαση μεγάλων ποσοτήτων πτηνοτροφικών προϊόντων στην Κυπριακή αγορά.

Χοιροτροφία

Στον τομέα της χοιροτροφίας η γεωγραφική θέση της Κύπρου προσφέρει σχετική προστασία στην ντόπια παραγωγή αφού οι γειτονικές χώρες δεν παράγουν σημαντικές ποσότητες χοιρινού, δυσχεραίνονται όμως ταυτόχρονα και περιορίζονται οι προοπτικές εξαγωγής παρά την πολύ καλή ποιότητα του Κυπριακού χοιρινού κρέατος.

Αγελαδοτροφία

Το σημαντικότερο πρόβλημα του τομέα της αγελαδοτροφίας είναι το υψηλό κόστος ζωοτροφών (χόρτου) εξαιτίας του ξηροθερμικού κλίματος και του υψηλού κόστους του νερού.

4.2.4.2. Βιολογικά προϊόντα

Όσον αφορά την καλλιέργεια βιολογικών προϊόντων οι σχετικές εκτάσεις ανέρχονται σε 1684,3 εκτάρια αποτελώντας περίπου το 1,2% του συνόλου της γεωργικής γης. Στον τομέα της βιολογικής καλλιέργειας απασχολούνται περίπου 400 άτομα ένας αριθμός που ωστόσο σημειώνει σταδιακή αύξηση. Οι πιο σημαντικές βιολογικές καλλιέργειες είναι οι ελιές (39%), οι αροτραίες καλλιέργειες -σιτηρά, ψυχανθή- (34%) και τα αμπέλια (7%). Άλλες βιολογικές καλλιέργειες είναι οι χαρουπιές (3%), φυλλοβόλα (2,5%), αρωματικά (2%), λαχανικά (1%) κ.α. Τα βιολογικά προϊόντα είναι ανταγωνιστικά και έχουν προοπτικές. Είναι λοιπόν επιθυμητή η στροφή προς αυτήν την κατεύθυνση και η επέκταση της καλλιέργειας τους. Για να επιτευχθεί όμως αυτό υπάρχει ανάγκη για κατάλληλες

επενδύσεις τόσο στο στάδιο της παραγωγής όσο και στο στάδιο της μεταποίησης και προώθησης τους.

4.2.4.3. Ομάδες και Οργανώσεις Παραγωγών

Αναφορικά με τις Ομάδες και Οργανώσεις Παραγωγών είναι αδιαμφισβήτητος ο ρόλος που μπορούν να διαδραματίσουν στην ενδυνάμωση και αναδόμηση του πρωτογενούς τομέα. Μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην προσαρμογή της παραγωγής και των αποδόσεων των παραγωγών στις απαιτήσεις της αγοράς, στην διευκόλυνση της διάθεσης των προϊόντων στην αγορά, στην εφαρμογή κοινών κανόνων παραγωγής, ιδίως σε θέματα ποιότητας των προϊόντων, προστασίας του περιβάλλοντος, χρησιμοποίησης συστημάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης της παραγωγής και βιολογικής παραγωγής καθώς και στη θέσπιση κοινών κανόνων για τις πληροφορίες σχετικά με την παραγωγή, με ιδιαίτερη έμφαση στη συγκομιδή και τη διάθεσή της. Σήμερα στην Κύπρο υπάρχουν 24 αναγνωρισμένες Ομάδες/Οργανώσεις Παραγωγών σε διάφορες κατηγορίες προϊόντων όπως εσπεριδοειδή, φρούτα και λαχανικά, μπανάνες, ακατέργαστος καπνός, ελαιόλαδο και επιτραπέζιες ελιές, βιολογικό ελαιόλαδο και επιτραπέζια ελιά, πατάτες, αγελαδινό γάλα και βόειο κρέας, χοίρειο κρέας. Σημειώνεται ότι για σημαντικούς τομείς της Κυπριακής γεωργίας όπως είναι τα οινοποιήσιμα σταφύλια, τα σιτηρά, τα πουλερικά και τα αιγοπρόβατα δεν υπάρχουν ακόμα Ομάδες Παραγωγών.

4.2.5. Δασικός τομέας

Η συνεισφορά του δασικού τομέα στο ΑΕΠ παρουσιάζει πτωτική τάση αφού το 2003 ήταν 0,02% έναντι 0,044% που ήταν το 1997. Πρέπει να σημειωθεί ότι η συμβολή του δασικού τομέα στην Κυπριακή Οικονομία επικεντρώνεται κυρίως στον κοινωνικό και περιβαλλοντικό ρόλο των δασών αφού ο οικονομικός τους ρόλος λόγω των κλιματοεδαφικών συνθηκών είναι περιορισμένος. Τα δάση έχουν επίσης σημαντικό ρόλο στη προστασία των εδαφών από τη διάβρωση.

Είναι ενδιαφέρον να τονισθεί ότι ενώ το ολικό ποσοστό των δασών και των άλλων δασοκαλυμμένων εκτάσεων (54% στις περιοχές που ελέγχονται από την Κυπριακή Δημοκρατία) είναι ψηλότερο του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης το ποσοστό των δασών (23,7%) είναι πολύ χαμηλότερο του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (35%).

Παρά το μικρό ποσοστό συμμετοχής του δασικού τομέα στο ΑΕΠ εντούτοις η συνεισφορά του είναι σημαντική όχι μόνο όσον αφορά το περιβάλλον αλλά και γιατί δίνει δυνατότητες εναλλακτικής απασχόλησης και ψυχαγωγίας στους κατοίκους των αγροτικών περιοχών.

Ο ρόλος των δασών στην αγροτική ανάπτυξη είναι πολύ σημαντικός. Εκτός της στήριξης που παρέχουν στη λειτουργία των πολύ μικρών πριστηρίων με την παραγόμενη ξυλεία, προσφέρουν κι' ένα ευρύ φάσμα από άλλες κοινωνικές και περιβαλλοντικές υπηρεσίες από τις οποίες αξιοσημείωτες είναι: η προσφορά εργασίας στους κατοίκους των παραδασόβιων χωριών, παρέχουν ευκαιρίες αναψυχής στους κατοίκους των πόλεων, προσελκύουν τουρίστες από το εξωτερικό βοηθώντας έτσι τον τουρισμό πάνω στον οποίο στηρίζεται η εθνική οικονομία, συνεισφέρουν στη διατήρηση της φυσικής κληρονομιάς, στην προστασία και ενίσχυση της βιοποικιλότητας καθώς και στην προστασία του νερού και του εδάφους από τη διάβρωση.

4.2.5.1. Τομέας Βιομηχανίας Τροφίμων

Ο τομέας της βιομηχανίας τροφίμων συνεισφέρει κατά 3,6% στο ΑΕΠ, 3,7% στην απασχόληση και 15,9% στις εξαγωγές. Λαμβάνοντας υπόψη την ακαθάριστη αξία παραγωγής και τη συμβολή τους στις εξαγωγές, τα σημαντικότερα προϊόντα της Κυπριακής βιομηχανίας τροφίμων είναι το κρέας, τα τυριά/ χαλούμι, το κρασί και οι χυμοί. Από τα προϊόντα της βιομηχανίας τροφίμων το χαλούμι, το κρασί και οι χυμοί φρούτων και λαχανικών αποτελούν το 10,2% του συνόλου των εξαγωγών.

Μεταξύ των γεωργικών μεταποιημένων προϊόντων της Κύπρου περιλαμβάνονται ορισμένα βασικά προϊόντα που χαρακτηρίζονται ως παραδοσιακά και συγκεντρώνουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τα οποία ενισχύουν τις δυνατότητες αυξημένης παραγωγής και διάθεσης τόσο στην ντόπια αγορά όσο και στο εξωτερικό. Τα ιδιαίτερα αυτά χαρακτηριστικά αφορούν κυρίως την ποιότητα της πρώτης ύλης από την οποία κατασκευάζονται, την γεωγραφική περιοχή όπου παράγεται η πρώτη ύλη ή το μεταποιημένο προϊόν, τον τρόπο και τη διαδικασία παραγωγής των συγκεκριμένων προϊόντων και άλλα στοιχεία που έχουν σχέση με την παράδοση και ιστορία του τόπου. Ως τέτοια προϊόντα μπορούν να χαρακτηριστούν το χαλούμι, τα λουκάνικα και ο παστουρμάς, η «ποσυρτή», η «λούντζα», το χοιρομέρι, η «ζιβανία» και η κουμανταρία, τοπικά κρασιά γεωγραφικής προέλευσης και ένδειξης, ο τραχανάς και άλλα.

Με την ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. οι μεταποιητικές μονάδες που ασχολούνται με την επεξεργασία και διάθεση γεωργικών προϊόντων ήταν υποχρεωμένες να εναρμονιστούν με το Ευρωπαϊκό κεκτημένο, να αναβαθμιστούν και να εκσυγχρονιστούν ούτως ώστε να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν τον οξύτατο ανταγωνισμό αλλά και τις προκλήσεις από την ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. και ιδιαίτερα τις ευκαιρίες που διανοίγονται στη μεγάλη ευρωπαϊκή αγορά. Παρά το γεγονός ότι οι μονάδες αυτές έχουν κάνει κάποια βήματα προς αυτή την κατεύθυνση, εντούτοις η προσπάθεια για περαιτέρω εκσυγχρονισμό και

τεχνολογική αναβάθμιση επιβάλλεται να συνεχιστεί με έμφαση στη βελτίωση της ποιότητας των κυπριακών προϊόντων, στην παραγωγή νέων προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας και στην εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που συγκεντρώνουν τα παραδοσιακά και άλλα γεωργικά προϊόντα της Κύπρου. Το κύριο και βασικό πρόβλημα της βιομηχανίας τροφίμων είναι η μειωμένη ανταγωνιστικότητα που οφείλεται κυρίως στη χαμηλή παραγωγικότητα, στο συγκριτικά υψηλό κόστος παραγωγής (υψηλές τιμές πρώτων υλών, εργατικών, ηλεκτρισμού κ.α.), στην έλλειψη εξειδικευμένου και καταρτισμένου προσωπικού, σε χρόνια προβλήματα οργάνωσης, διοίκησης και εμπορίας των προϊόντων τα οποία σχετίζονται με το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων και τον οικογενειακό τους χαρακτήρα. Τα προβλήματα αυτά, δεν επιτρέπουν στις βιομηχανίες προϊόντων γεωργικής προέλευσης να παράξουν προϊόντα βελτιωμένης ποιότητας ή και νέα προϊόντα. Υπάρχει λοιπόν ανάγκη για έρευνα και ανάπτυξη, για συνεργασία με ερευνητικά ιδρύματα, για τεχνολογική συνεργασία καθώς και για εκσυγχρονισμό και αναβάθμιση των υφιστάμενων μονάδων παραγωγής ή και δημιουργία νέων μονάδων για την επεξεργασία και μεταποίηση νέων γεωργικών προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας που να είναι σε θέση να αντέχουν στον ελεύθερο ανταγωνισμό.

Η απόσταση της Κύπρου από τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες (αγορές) συνεπάγεται σημαντικό κόστος μεταφοράς περιορίζοντας τις τυχόν θετικές επιπτώσεις της ενιαίας Ευρωπαϊκής αγοράς ενώ οι ανταγωνιστικές πιέσεις είναι έντονες. Επιπρόσθετα λοιπόν οι Κύπριοι γεωργοί και επιχειρηματίες επιβάλλεται να βελτιώσουν τις συνθήκες και μεθόδους τυποποίησης, αποθήκευσης, συσκευασίας και διάθεσης των προϊόντων τους

Υπάρχει επίσης ανάγκη για την κατάρτιση και επιμόρφωση του απαραίτητου προσωπικού που θα στελεχώσει τις επιχειρήσεις, στον τομέα της παραγωγής, της διοίκησης και της εμπορίας. Οι σύγχρονες μέθοδοι στην παραγωγή ιδιαίτερα προϊόντων γεωργικής προέλευσης, απαιτούν πλήρως καταρτισμένο προσωπικό με τις νέες μεθόδους και αντιλήψεις που περιλαμβάνουν την προστασία του καταναλωτή αλλά και του φυσικού περιβάλλοντος.

Ο τουρισμός, αποτελεί ένα δυνατό σημείο και προοπτική και για τα μεταποιημένα προϊόντα γεωργικής προέλευσης, αφού οι 2,4 εκατομμύρια τουρίστες συμβάλουν στην κατανάλωση μεγάλου μέρους της εγχώριας παραγωγής προϊόντων όπως το κρασί, τα τυριά (με το χαλούμι να πρωταγωνιστεί), τα αλλαντικά (λουκάνικα, παστουρμά) κ.α. Οι τουρίστες έρχονται σε επαφή με τα Κυπριακά προϊόντα (παραδοσιακά και μη) οπότε αν αυτό αξιοποιηθεί σωστά μπορεί να αποτελέσει τη βάση για περαιτέρω προώθηση τους στις αγορές του εξωτερικού γι' αυτό και

υπάρχει ανάγκη για εκσυγχρονισμό των μεθόδων προβολής και εμπορίας χρησιμοποιώντας σύγχρονες μεθόδους τεχνολογίας.

4.3. Γενική Στρατηγική για Αντιμετώπιση Πλεονεκτημάτων και Αδυναμιών

Λαμβάνοντας υπόψη την κατάσταση της γεωργίας, της κτηνοτροφίας και της δασοκομίας στην Κύπρο και τις υπάρχουσες αδυναμίες αυτών όπως περιγράφηκαν παραπάνω και έχοντας ταυτόχρονα υπόψη της Κοινοτικές Στρατηγικές Κατευθυντήριες Γραμμές, διαμορφώνεται η προτεινόμενη Στρατηγική Αγροτικής Ανάπτυξης.

Η Κυπριακή Δημοκρατία εφαρμόζει ένα μόνο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης το οποίο βασίζεται εξολοκλήρου στο Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης. Η Γενική Στρατηγική του Προγράμματος είναι πλήρως ταυτισμένη με την γενική στρατηγική του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου αφού δεν υπάρχουν περιφερειακές διαφοροποιήσεις.

Το υπό μελέτη Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης περιλαμβάνει τρεις Άξονες προτεραιότητας, ο καθένας από τους οποίους προωθεί σειρά δράσεων στην κατεύθυνση κάλυψης των αναπτυξιακών αναγκών της περιοχής Προγραμματισμού. Επιπλέον, ένας τέταρτος οριζόντιος Άξονας αφορά την βελτίωση των τοπικών αναπτυξιακών ικανοτήτων (Άξονας Leader). Στη συνέχεια αναλύονται οι στόχοι και η στρατηγική που υιοθετείται σε κάθε άξονα προτεραιότητας, καθώς και τα μέτρα που προβλέπονται για την επίτευξη των στόχων αυτών. Οι Άξονες, τα μέτρα/καθεστώτα με ένδειξη της νομικής βάσης θέσπισης των καθώς και οι επιλέξιμες δράσεις κάθε μέτρου παρουσιάζονται στον Πίνακα 4.1 (Παράρτημα ΙΙΙ).

4.3.1. Άξονας 1: Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας στους τομείς γεωργίας, δασοκομίας και κτηνοτροφίας

Ο Άξονας 1 «Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας στους τομείς γεωργίας, δασοκομίας και κτηνοτροφίας» έχει ως αντικείμενο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων της κυπριακής γεωργικής παραγωγής, έτσι ώστε αυτή να μπορεί να ανταπεξέρχεται στις πιέσεις που θα προέλθουν από την πιθανή διεύρυνση της εισαγωγικής διείσδυσης αφ' ενός, και αφετέρου να διευρύνει τις εξαγωγικές της επιδόσεις. Οι συγκεκριμένες παρεμβάσεις αποσκοπούν στη βελτίωση του εισοδήματος των παραγωγών και στην προσφορά στην κατανάλωση νέων και σαφώς βελτιωμένων ποιοτικά προϊόντων.

Η διατήρηση και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στα προϊόντα που η Κύπρος έχει συγκριτικό πλεονέκτημα αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα για την κυπριακή γεωργία. Οι ενισχύσεις στοχεύουν στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας κυρίως του γεωργικού τομέα με ιδιαίτερη εστίαση σε τομείς και προϊόντα στα οποία υπάρχει ή μπορεί δυνητικά να υπάρξει συγκριτικό πλεονέκτημα όπως για παράδειγμα τα προϊόντα ονομασίας προέλευσης, τα βιολογικά προϊόντα, τα αρωματικά φυτά, τα πρώιμα και τα φυλλώδη λαχανικά. Με τις πιστώσεις του άξονα θα επιδιωχθεί η στήριξη των κυπριακών γεωργικών προϊόντων έτσι ώστε να αντισταθούν στις συνεχείς ανταγωνιστικές πιέσεις που δέχονται από ομοειδή προϊόντα γειτονικών χωρών (εσπεριδοειδή, πατάτες, λαχανικά κλπ). Τα κυπριακά προϊόντα ήδη αποτελούν την πρώτη επιλογή των Κυπρίων καταναλωτών, ενώ ταυτόχρονα επιδιώκεται σαφής προώθησή τους στην εσωτερική αγορά καθώς και ο εξαγωγικός προσανατολισμός τους σε τρίτες χώρες. Αυτό θα γίνει με την προώθηση ποιοτικών προϊόντων αλλά και προϊόντων με υψηλή προστιθέμενη αξία. Η προσπάθεια θα επικεντρωθεί στην βελτίωση των μεθόδων τυποποίησης, αποθήκευσης, συσκευασίας και διάθεσης των προϊόντων. Η επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο αλλά και στο φυσικό κεφάλαιο αποτελούν άμεσες προτεραιότητες της νέας προγραμματικής περιόδου. Οι δράσεις που θα χρηματοδοτηθούν θα προωθούν την επιχειρηματικότητα, την μεταφορά της γνώσης, την εισαγωγή καινοτόμων δράσεων καθώς και τον εκσυγχρονισμό του παραγωγικού δυναμικού και τη προώθηση της καινοτομίας. Κατά τον σχεδιασμό των μέτρων που στοχεύουν στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας λαμβάνεται υπόψη η ανάγκη για αειφορική γεωργία με ιδιαίτερη έμφαση στην αειφορική διαχείριση των υδάτινων πόρων.

Τα Μέτρα που περιλαμβάνονται στον Άξονα 1 είναι:

Μέτρα που αποσκοπούν στην προαγωγή της γνώσης και στη βελτίωση του ανθρώπινου δυναμικού:

- Μέτρο 111: Δράσεις επαγγελματικής κατάρτισης και ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένης της διάδοσης επιστημονικών γνώσεων και καινοτόμων πρακτικών, για τα άτομα που απασχολούνται στους τομείς της γεωργία, των τροφίμων και της δασοκομίας
- Μέτρο 112: Εγκατάσταση νέων γεωργών
- Μέτρο 113: Πρόωρη συνταξιοδότηση γεωργών και γεωργικών εργατών
- Μέτρο 114: Χρήση συμβουλευτικών υπηρεσιών από τους γεωργούς και τους δασοκαλλιεργητές

Μέτρα που αποσκοπούν στην αναδιάρθρωση και ανάπτυξη του φυσικού δυναμικού και στην προαγωγή της καινοτομίας:

- Μέτρο 121: Εκσυγχρονισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων
- Μέτρο 123: Αύξηση της αξίας των γεωργικών και δασοκομικών προϊόντων
- Μέτρο 125: Βελτίωση και ανάπτυξη της υποδομής που σχετίζεται με την ανάπτυξη και προσαρμογή της γεωργίας και της δασοκομίας

Μέτρα που αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας της γεωργικής παραγωγής προϊόντων:

- Μέτρο 131: Παροχή βοήθειας σε γεωργούς για να προσαρμοσθούν σε απαιτητικά πρότυπα βασιζόμενα στην κοινοτική νομοθεσία
- Μέτρο 132: Στήριξη γεωργών που συμμετέχουν σε συστήματα για την ποιότητα τροφίμων
- Μέτρο 133: Στήριξη ομάδων παραγωγών για δραστηριότητες ενημέρωσης και προώθησης των προϊόντων στο πλαίσιο συστημάτων για την ποιότητα τροφίμων

Μέτρα που αποσκοπούν στη Χρήση γεωργικών συμβουλευτικών υπηρεσιών:

- Μέτρο 142: Δημιουργία ομάδων παραγωγών

4.3.2. Άξονας 2: Αναβάθμιση του Περιβάλλοντος και του Τοπίου

Ο Άξονας 2 «Αναβάθμιση του Περιβάλλοντος και του Τοπίου» έχει ως αντικείμενο την προστασία και την ανάδειξη των προστατευόμενων περιοχών, την διατήρηση της βιοποικιλότητας, την ορθολογική χρήση της γεωργικής γης και των δασών, την ανάπτυξη των γεωργικών και δασοκομικών συστημάτων σε περιοχές υψηλής φυσικής αξίας και παραδοσιακών τοπίων, τη προστασία και ορθολογική χρήση των υδάτων και τον περιορισμό των επιπτώσεων των κλιματικών αλλαγών.

Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και του αγροτικού τοπίου αποτελεί εξίσου σημαντική προτεραιότητα για την Κύπρο. Η διατήρηση της γεωργικής γης και του παραδοσιακού τοπίου, κυρίως στις ορεινές / ημιορεινές περιοχές του νησιού αποτελούν μείζονες στρατηγικές προτεραιότητες. Ιδιαίτερη σημασία θα δοθεί στην αντιμετώπιση του φαινομένου της εντατικοποίησης της φυτικής και ζωικής παραγωγής που παρατηρείται σε κάποιους παραγωγικούς τομείς τα τελευταία χρόνια στην Κύπρο. Η διατήρηση, κυρίως, αλλά και η περαιτέρω ενίσχυση της βιοποικιλότητας μέσω στοχευμένων αγροπεριβαλλοντικών μέτρων (όπως η βιολογική παραγωγή γεωργικών προϊόντων, η διατήρηση των παραδοσιακών αμπελιών και των γηγενών φυλών αγελάδων και προβάτων, η αμειψισπορά, η ολοκληρωμένη διαχείριση παραγωγής και η καλλιέργεια έναντι ζιζανιοκτονίας), η ποιοτική αναβάθμιση των εδαφών, η ποσοτική και ποιοτική βελτίωση των

υδατικών πόρων και συστημάτων, καθώς και η μείωση των επιπτώσεων από την αλλαγή του κλίματος αποτελούν θέματα ύψιστης προτεραιότητας. Η στήριξη των περιοχών Φύση 2000 (περιλαμβανομένων των δασικών περιοχών), η παροχή εξισωτικής αποζημίωσης καθώς και μια σειρά αγροπεριβαλλοντικών μέτρων θα βοηθήσουν σημαντικά στην επίτευξη των ευρύτερων ευρωπαϊκών στόχων του Γκέτεμποργκ. Επιπλέον, η εθνική στρατηγική στοχεύει στην αειφορική διαχείριση και την ενίσχυση του πολυλειτουργικού ρόλου των δασών και περιλαμβάνει κατά σειρά προτεραιότητας την προστασία των δημόσιων και ιδιωτικών δασών από τις πυρκαγιές, την ενίσχυση του κοινωνικού ρόλου των δασών καθώς και τη δάσωση για περιβαλλοντικούς σκοπούς.

Τα Μέτρα που περιλαμβάνονται στον Άξονα 2 είναι:

Μέτρα που στοχεύουν στην αειφορική χρήση της γεωργικής γης:

- Μέτρο 211: Ενισχύσεις στους γεωργούς ορεινών περιοχών για φυσικά μειονεκτήματα
- Μέτρο 212: Ενισχύσεις στους γεωργούς περιοχών με μειονεκτήματα
- Μέτρο 213: Ενισχύσεις στους γεωργούς περιοχών με μειονεκτήματα, εκτός των ορεινών περιοχών
- Μέτρο 214: Αγροπεριβαλλοντικές ενισχύσεις

Μέτρα που στοχεύουν στην αειφορική χρήση δασικής γης:

- Μέτρο 221: Πρώτη δάσωση γεωργικών γαιών
- Μέτρο 222: Πρώτη εγκατάσταση γεωργοδασοκομικών συστημάτων σε γεωργική γη
- Μέτρο 223: Πρώτη δάσωση μη γεωργικών γαιών
- Μέτρο 224: Ενισχύσεις Natura 2000
- Μέτρο 225: Δασοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις
- Μέτρο 226: Αποκατάσταση του δασοκομικού δυναμικού και εισαγωγή δράσεων πρόληψης
- Μέτρο 227: Στήριξη για μη παραγωγικές επενδύσεις

4.3.3. Άξονας 3: Διαφοροποίηση της Βελτίωσης της Ποιότητας Ζωής

Ο Άξονας 3 «Διαφοροποίηση της Βελτίωσης της Ποιότητας Ζωής» επιδιώκει τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης και προϋποθέσεων οικονομικής ανάπτυξης, την προώθηση της επιχειρηματικότητας και την εξασφάλιση της διαρκούς ελκυστικότητας των αγροτικών περιοχών, τη διατήρηση και αναβάθμιση της αγροτικής κληρονομιάς. Πιο συγκεκριμένα, επιδιώκεται η αναβίωση φθινουσών

περιοχών των οποίων η τοπική οικονομία εξαρτάται άμεσα από τον πρωτογενή τομέα και την παροχή προοπτικών ανάπτυξης και εξέλιξης.

Η ενθάρρυνση της διαφοροποίησης των οικονομικών δραστηριοτήτων και η βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές αποτελεί επίσης μείζονα στρατηγική προτεραιότητα για την επόμενη προγραμματική περίοδο. Η αναζωογόνηση της οικονομικής δραστηριότητας κυρίως στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές μέσω υλοποίησης έργων υποδομής και της στήριξης του επιχειρηματικού κλίματος και της επιχειρηματικότητας μικρού και μεσαίου μεγέθους αποτελούν επιμέρους στρατηγικές επιλογές. Η στήριξη συμπληρωματικών τουριστικών δραστηριοτήτων από κοινού με τις ολοκληρωμένες παρεμβάσεις για τον τουρισμό της υπαίθρου που θα καλυφτούν από τα Διαρθρωτικά Ταμεία δημιουργεί τα θεμέλια για περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη. Απώτερος στόχος είναι η ανατροπή της ηλικιακής κλίμακας και η κοινωνικό-οικονομική αναζωογόνηση της Κυπριακής υπαίθρου προστατεύοντας ταυτόχρονα το οικιστικό και φυσικό περιβάλλον. Η εστίαση κατά προτεραιότητα στις ορεινές περιοχές είναι δεδομένη αφού εκεί παρουσιάζονται τα κυριότερα προβλήματα. Τέλος, θα δοθεί έμφαση στην ενδυνάμωση των διοικητικών μηχανισμών και στην προώθηση του ενδογενούς αναπτυξιακού δυναμικού των αγροτικών περιοχών μέσω της συνεργασίας και εφαρμόζοντας την προσέγγιση από κάτω προς τα πάνω. Η ενίσχυση των ικανοτήτων/ δυνατοτήτων των Ομάδων Τοπικής Δράσης αποτελεί βασική προτεραιότητα του κράτους.

Τα Μέτρα που περιλαμβάνονται στον Άξονα 3 είναι:

Μέτρα για τη διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας:

- Μέτρο 313: Ενθάρρυνση τουριστικών δραστηριοτήτων

Μέτρα για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές:

- Μέτρο 321: Ανάπτυξη Κέντρων Κοινοτικών/ Κοινωνικών παροχών
- Μέτρο 322: Αναζωογόνηση και ανάπτυξη της υπαίθρου
- Μέτρο 323: Διατήρηση και αναβάθμιση της αγροτικής κληρονομιάς
- Μέτρο 341: Απόκτηση δεξιοτήτων εμπύχωση και εφαρμογή στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης

4.3.4. Άξονας 4: Leader

Ο Άξονας 4 «Leader» αποσκοπεί στη δημιουργία και βελτίωση των τοπικών αναπτυξιακών ικανοτήτων για την απασχόληση και τη διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης LEADER.

Με το στόχο αυτό επιδιώκεται η προώθηση όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων στις οποίες στηρίζεται το τοπικό παραγωγικό σύστημα, η ισόρροπη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου και η τοπική ανάπτυξη σε πλαίσια οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής ισορροπίας.

Η εθνική στρατηγική για την αγροτική ανάπτυξη 2007-2013 θα υλοποιηθεί μέσα από τους τρεις βασικούς άξονες προτεραιότητας 1, 2 και 3 στους οποίους κατανέμεται το συνολικό ποσό σε ποσοστά περίπου 45%, 45% και 10% αντίστοιχα. Ο Άξονας 4 που αφορά την βελτίωση των τοπικών αναπτυξιακών ικανοτήτων είναι οριζόντιος και θα λάβει ποσοστό 2.5% που θα αντλείται κυρίως μέσα από τους τρεις άλλους άξονες προτεραιότητας.

Τα Μέτρα που περιλαμβάνονται στον Άξονα 4 είναι:

Μέτρα για εφαρμογή στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης:

- Μέτρο 411: Ανταγωνιστικότητα
- Μέτρο 412: Περιβάλλον/ διαχείριση της γης
- Μέτρο 413: Ποιότητα ζωής/ διαφοροποίηση
- Μέτρο 421: Διατοπική και διεθνική συνεργασία
- Μέτρο 431: Λειτουργία της ομάδας τοπικής δράσης, απόκτηση δεξιοτήτων και εμπύχωση

4.3.5. Τεχνική υποστήριξη

Μέσα από την «τεχνική υποστήριξη» καλύπτεται η ετοιμασία, εφαρμογή, παρακολούθηση, δημοσιότητα, έλεγχος και η αξιολόγηση των μέτρων και γενικά του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης, καθώς και ορισμένες αναγκαίες δαπάνες της Αρχής Διαχείρισης του Σχεδίου που στοχεύουν στη διασφάλιση της αποδοτικής διαχείρισης του.

Το Μέτρο που περιλαμβάνεται στην Τεχνική υποστήριξη είναι:

- Μέτρο 511: Τεχνική βοήθεια

Στο Μέτρο περιλαμβάνονται, ειδικότερα, δράσεις που αφορούν:

- Γενικά στη «δημοσιότητα – πληροφόρηση» του Προγράμματος.
- Ειδικότερα στη μέγιστη δυνατή «ενημέρωση» των δικαιούχων για ένταξη στα μέτρα του Προγράμματος και του κοινού γενικότερα.
- Εγκατάσταση, λειτουργία και διασύνδεση ηλεκτρονικών συστημάτων διαχείρισης, παρακολούθησης και αξιολόγησης.

- Βελτιώσεις στις απαιτούμενες εργασίες για την αξιολόγηση (δημιουργία baseline, ανταλλαγή πληροφόρησης και εμπειριών).
- Στην υποβοήθηση εφαρμογής μέτρων και δράσεων του Προγράμματος και της αγροτικής ανάπτυξης γενικότερα με εμπειρογνώμονες, μελέτες κ.τ.λ.
- Συμμετοχή λειτουργών που εμπλέκονται στην εφαρμογή και διαχείριση του Προγράμματος σε συνέδρια και εκπαιδεύσεις τα οποία βοηθούν στην εκτέλεση των καθηκόντων τους.
- Ανταλλαγή επισκέψεων και συνεργασία με τις αντίστοιχες υπηρεσίες διαχείρισης και πληρωμών άλλων κρατών μελών.
- Διοργάνωση συνεδρίων με θέμα την Αγροτική Ανάπτυξη.
- Τη σύσταση και λειτουργία του Εθνικού Αγροτικού Δικτύου.
- Οποιοσδήποτε άλλες δράσεις που δεν αφορούν διοικητικές δαπάνες και έχουν σαν στόχο την ορθολογικότερη, αποδοτικότερη, αποτελεσματικότερη εφαρμογή του Προγράμματος άλλα και ευρύτερα της αγροτικής ανάπτυξης

4.4. Αιτιολόγηση Προτεραιοτήτων με βάση τα όσα αναφέρονται στις Κοινοτικές Κατευθυντήριες Γραμμές και το ΕΣΣΑΑ

Το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΣΣΑΑ) καταγράφει την υφιστάμενη κατάσταση και αποτυπώνει τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η γεωργία του τόπου τα οποία αφορούν την χαμηλή παραγωγικότητα των εκμεταλλεύσεων, το υψηλό κόστος παραγωγής, το μικρό μέγεθος του αγροτικού κλήρου, τον υψηλό μέσο όρο ηλικίας των γεωργών και την χαμηλή ικανότητα διαχείρισης, την υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος, το χαμηλό ποσοστό δεντροφύτευσης και την έλλειψη νερού καθώς επίσης την υποαπασχόληση του αγροτικού πληθυσμού και την έλλειψη εναλλακτικών μορφών απασχόλησης πέραν της γεωργίας.

Τα μέτρα του Άξονα 1 με ποσοστό συμμετοχής περίπου 45% στο Προγραμματικό Έγγραφο έχουν ως βασικό στόχο την προώθηση της ανταγωνιστικότητας των κυπριακών προϊόντων του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα τόσο στην εσωτερική αγορά όσο και σε τρίτες χώρες και την περαιτέρω ενίσχυση των τομέων που πλεονεκτούν συγκριτικά με τους υπόλοιπους τομείς παραγωγής καθώς επίσης και την επίλυση των διαρθρωτικών προβλημάτων της γεωργίας του τόπου.

Τα μέτρα στον Άξονα 2 με ποσοστό 45% ενισχύουν την αναβάθμιση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και δημιουργούν κίνητρα για ενδυνάμωση και αξιοποίηση των δασικών πόρων.

Τα δύο μέτρα στον Άξονα 3 με 10% ποσοστό συμμετοχής στο Προγραμματικό Έγγραφο ενισχύουν την οικονομική διαφοροποίηση και βελτιώνουν τις υποδομές διαβίωσης στις περιοχές εφαρμογής του Προγράμματος.

Επιπλέον τα μέτρα στον Άξονα 4 με περίπου 2,5% ποσοστό συμμετοχής δημιουργούν μία οριζόντια γέφυρα μεταξύ των μέτρων των άλλων αξόνων με σκοπό τη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών και την εκ των κάτω προς τα άνω προσέγγιση στην αντιμετώπιση των προβλημάτων.

4.5. Σύνοψη του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης

Στον πίνακα του Παραρτήματος III αναλύεται περαιτέρω η δομή του προγράμματος όπως αναλύθηκε παραπάνω.

5. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ

Η προετοιμασία του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης αποτέλεσε μια μακρά διαδικασία. Στον προγραμματισμό της Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013, ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στην ενεργό συμμετοχή των διάφορων ενδιαφερόμενων και επηρεαζόμενων οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών φορέων. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, όλες οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και ειδικά οι Αγροτικές Οργανώσεις είχαν κληθεί εκ των προτέρων (από Σεπτέμβριο 2005) να υποβάλουν τις προτάσεις τους τόσο για το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο όσο και για το Πρόγραμμα 2007-2013.

Το Τμήμα Γεωργίας άρχισε την ετοιμασία του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης τον Φεβρουάριο του 2006 λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών φορέων οι οποίες είναι πολύ καλά γνωστές στις κυβερνητικές υπηρεσίες λόγω της συνεχούς στενής συνεργασίας μεταξύ των κυβερνητικών υπηρεσιών και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων.

Στις 15 Μαΐου 2006, οι πρώτες προτάσεις για τα μέτρα που θα περιλαμβάνονταν στο ΠΑΑ στο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης είχαν ετοιμαστεί. Το πρώτο προσχέδιο παρουσιάστηκε στις Αγροτικές Οργανώσεις και σε άλλες μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΚΕΒΕ, ΟΕΒ, κλπ) και στους διάφορους παραγωγικούς τομείς στις 29 Σεπτεμβρίου και 6 Οκτωβρίου 2006.

Τον Σεπτέμβριο και Οκτώβριο 2006 παρουσιάστηκε στους εταίρους προσχέδιο των μέτρων του Νέου Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 - 2013. Μετά από διάφορες ερωτήσεις και απαντήσεις, δόθηκε στους εταίρους χρονικό διάστημα 10 ημερών να αποστείλουν τυχόν σχόλια πράγμα που έγινε και αυτά λήφθηκαν υπόψη για την ετοιμασία του τελικού κειμένου του πρώτου προσχεδίου (Φεβρουάριος 2007), ενώ μετά από σειρά διαβουλεύσεων ο καταρτισμός του τελικού σχεδίου ολοκληρώθηκε τον Αύγουστο του 2007.

Στόχος της πιο πάνω διαδικασίας ήταν ο προσδιορισμός εκείνης της προσέγγισης που θα εξασφάλιζε την κατανομή των πιστώσεων με το βέλτιστο αποτέλεσμα για την αγροτική ανάπτυξη αλλά και το περιβάλλον, καθώς αυτό αποτελεί βασική συνιστώσα και στόχο του προγράμματος. Όπως είναι φυσικό, κατά τη διαδικασία αυτών των προσεγγίσεων εξετάστηκαν από το Υπουργείο διάφορες εναλλακτικές δυνατότητες, κάθε μια από τις οποίες κατέληγε σε διαφορετικό λίγο ή πολύ Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης, ανάλογα με τους άξονες ανάπτυξης που επιλέγονταν ή με τη σύνθεση και τη βαρύτητα των μέτρων κάθε άξονα.

Οι εναλλακτικές αυτές λύσεις, μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις κύριες εναλλακτικές, την ΕΛ0, ΕΛ1 και ΕΛ2, όπως εξετάζονται αναλυτικά στη συνέχεια και

αξιολογούνται στην παρούσα μελέτη από πλευράς περιβαλλοντικής απόδοσης της κάθε μιας.

Ως ΕΛ0 συμβολίζεται η μηδενική λύση, δηλαδή η λύση που δεν προβλέπει κανένα Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) και που ουσιαστικά ισοδυναμεί με τη μη ενίσχυση, δηλαδή με τη φυσική εξέλιξη του πρωτογενή τομέα στην Κύπρο. Ως ΕΛ1 συμβολίζεται η προτεινόμενη λύση, δηλαδή το προτεινόμενο πρόγραμμα με τους άξονες και τα μέτρα που περιλαμβάνει. Τέλος, ως ΕΛ2 συμβολίζεται μια εναλλακτική δυνατότητα του ΠΑΑ, η οποία περιλαμβάνει αρκετές διαφοροποιήσεις σε μέτρα του προγράμματος σε σχέση με το προτεινόμενο, ενώ δίνει διαφορετική βαρύτητα σε διάφορες ενισχύσεις, και που αποτελεί το Προσχέδιο του ΠΑΑ όπως είχε ολοκληρωθεί τον Φεβρουάριο του 2007.

Στον Πίνακα 2 αναφέρονται συνοπτικά οι εναλλακτικές λύσεις που εξετάστηκαν.

Πίνακας 2: Εναλλακτικές λύσεις

Εναλλακτική Λύση	Περιγραφή	Παρατηρήσεις
ΕΛ0	Κανένα Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης	Μηδενική λύση
ΕΛ1	Προτεινόμενο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης	Προτεινόμενη λύση
ΕΛ2	Εναλλακτικό Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης (Προσχέδιο Φεβρουαρίου 2007)	Εναλλακτική Λύση

5.1. Μηδενική Λύση ΕΛ0

Η μηδενική λύση ισοδυναμεί με τη διατήρηση της τρέχουσας κατάστασης και την εγκατάλειψη προώθησης του ΠΑΑ. Η λύση αυτή δεν εξυπηρετεί την Κοινή Αγροτική Πολιτική ούτε τους εθνικούς και κοινοτικούς στόχους σχετικά με την αγροτική εξέλιξη. Η γεωργία, η κτηνοτροφία και η δασοκομία αφήνονται στη φυσική τους εξέλιξη, δεν προωθείται ο εκσυγχρονισμός, η αναδιάρθρωση, η ποιότητα της παραγωγής, η βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου, η αειφορική χρήση, η βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές κτλ.

Η κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα ο πρωτογενής τομέας είναι αποτέλεσμα ενισχύσεων από προηγούμενα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης, ενώ στην εναλλακτική λύση αυτή δεν υλοποιούνται οι ανειλημμένες υποχρεώσεις της προηγούμενης προγραμματικής περιόδου. Είναι φανερό, ότι η μηδενική λύση δεν ισοδυναμεί μόνο με στασιμότητα της αγροτικής κατάστασης, αλλά ίσως ακόμα με υποβάθμιση αυτής σε σχέση με τα τελευταία χρόνια κατά τα οποία υπήρχε μια σημαντική ενίσχυση της γεωργικής δραστηριότητας. Όμως η υποβάθμιση της αγροτικής κατάστασης θα προκαλούσε υποβάθμιση και του περιβάλλοντος συνολικά, όπως φάνηκε από τα προβλήματα που επισημάνθηκαν στο κεφάλαιο 4 ανά περιβαλλοντική παράμετρο, και που οφείλονται εν μέρει και στη μέχρι σήμερα

μορφή ανάπτυξης της αγροτικής οικονομίας. Συνεπώς η μηδενική λύση ΕΛ0 αποτελεί μια μη - φιλοπεριβαλλοντική λύση.

5.2. Κύρια Λύση ΕΛ1 (Προτεινόμενο Πρόγραμμα)

Η λύση αυτή περιγράφεται αναλυτικά στο προηγούμενο κεφάλαιο. Πρόκειται για την προτεινόμενη λύση η οποία περιλαμβάνει τέσσερις άξονες, οι οποίοι δομούνται από επιμέρους μέτρα, και ένα οριζόντιο άξονα ενός μέτρου που προσβλέπει στην τεχνική υποστήριξη υλοποίησης του ΠΑΑ. Με τη λύση αυτή δίνεται μια συγκεκριμένη βαρύτητα σε κάθε μέτρο. Οι αναμενόμενες επιπτώσεις αναλυτικότερα, πάντα σε επίπεδο ανάλυσης στρατηγικής, παρατίθενται σε επόμενο κεφάλαιο.

Στον Πίνακα 1 του Παραρτήματος IV της παρούσας μελέτης, παρουσιάζεται η κατανομή της δημόσιας δαπάνης και της βαρύτητας ανά άξονα και ανά μέτρο του Προγράμματος 2007-2013 της προτεινόμενης λύσης.

5.3. Εναλλακτική Λύση ΕΛ2 (Εναλλακτικό Πρόγραμμα)

Το Εναλλακτικό Πρόγραμμα ΕΛ2 αποτέλεσε την βάση του προγράμματος της λύσης ΕΛ1, και διαφέρει σε αριθμό μέτρων (συγκεκριμένα ένα μέτρο λιγότερο στους Άξονες 1, 2 και 3) αλλά και στην κατανομή των πιστώσεων μεταξύ αυτών, και συνολικά ανά άξονα. Στην ουσία, η λύση αυτή πρόκειται για το πρώτο προσχέδιο του ΠΑΑ 2007 - 2013 όπως αυτό διαμορφώθηκε μετά τις διάφορες διαβουλεύσεις των εταίρων μέχρι το Φεβρουάριο του 2007. Έτσι, στο εναλλακτικό πρόγραμμα μερικά από τα επιμέρους μέτρα λαμβάνουν διαφορετική βαρύτητα, ενώ προσθαφαιρούνται μερικά μέτρα σε σχέση με το προτεινόμενο πρόγραμμα. Το σύνολο των πιστώσεων (Δημόσια Δαπάνη = Κοινοτική + Εθνική Συμμετοχή) στο Εναλλακτικό Πρόγραμμα είναι το ίδιο με το Προτεινόμενο Πρόγραμμα. Εδώ σημειώνεται ότι στο Προτεινόμενο Πρόγραμμα προβλέπεται επιπρόσθετη Συμπληρωματική Εθνική Χρηματοδότηση (Κρατικές Ενισχύσεις) βάσει του Άρθρου 89 του Καν. 1698/2005 της ΕΚ μεγέθους 55,3 εκατ. Ευρώ το οποίο σχεδόν μοιράζεται στους Άξονες 1 και 2, κάτι που δεν προβλέφθηκε για το Εναλλακτικό Πρόγραμμα. Συγκεκριμένα, η Κρατική Ενίσχυση αυτή δίδεται στο καθεστώς 1.5.1 Επενδύσεις στις γεωργικές και κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις του Μέτρου 1.5 του Άξονα 1 (ύψος Κρατικής Ενίσχυσης 26.290.328 Ευρώ), και στο Μέτρο 2.3 Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις του Άξονα 2 (ύψος Κρατικής Ενίσχυσης 29.000.000 Ευρώ).

Το σύνολο των πιστώσεων στο Εναλλακτικό Πρόγραμμα κατανέμεται διαφορετικά σε σχέση με το Προτεινόμενο Πρόγραμμα, δίνοντας αυξημένη βαρύτητα σε ορισμένες δράσεις και αντίστοιχα μειωμένη σε κάποιες άλλες. Με τον τρόπο αυτό το Εναλλακτικό Πρόγραμμα δίνει διαφορετικές προτεραιότητες και προωθεί περισσότερο ή λιγότερο τους επιμέρους τομείς της αγροτικής ανάπτυξης. Σε κάθε περίπτωση λοιπόν συνιστά ένα άλλο πρόγραμμα, που έχει διαφορετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Στον Πίνακα 2 του Παραρτήματος IV παρουσιάζεται η κατανομή της δημόσιας δαπάνης και της βαρύτητας ανά άξονα και ανά μέτρο του Εναλλακτικού Προγράμματος 2007-2013.

Από την σύγκριση που γίνεται μεταξύ του Προτεινόμενου Προγράμματος (ΕΛ1) και του Εναλλακτικού Προγράμματος (ΕΛ2) παρατηρούνται τα εξής:

- Ο Άξονας 1 του Προτεινόμενου Προγράμματος παρουσιάζει σημαντική αύξηση τόσο σε βαρύτητα (4%) στο όλο Πρόγραμμα όσο και σε δημόσια δαπάνη (περίπου 13 εκατ. Ευρώ) ενώ συμπεριλαμβάνει και την κρατική ενίσχυση (26,3 εκατ. Ευρώ) η οποία στο Εναλλακτικό Πρόγραμμα δεν συμπεριλήφθηκε. Η αύξηση της Δημόσιας Δαπάνης στον Άξονα 1 του Προτεινόμενου Προγράμματος απορροφάται κυρίως από το Μέτρο 121 (1.5 Εκσυγχρονισμός των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων) κάτω από το Καθεστώς ενισχύσεως 1.5.1 Επενδύσεις στις γεωργικές και κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις, το οποίο λαμβάνει επιπρόσθετα και όλη την Κρατική Ενίσχυση (26,3 εκατ. Ευρώ). Αυξημένη δημόσια δαπάνη κατά 2 εκατ. Ευρώ προβλέπεται και για το Μέτρο 112 (1.2 Ενίσχυση πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών) ενώ υπάρχει και επιπρόσθετα το Μέτρο 131 (1.10 Ειδικές Ενισχύσεις για ικανοποίηση των προτύπων της Ε. Επιτροπής) το οποίο ενισχύεται με 4 εκατ. Ευρώ. Τέλος, στο Προτεινόμενο Πρόγραμμα προβλέπεται μείωση της δημόσιας δαπάνης της τάξης των 8 εκατ. Ευρώ στο Μέτρο 132 (Καθεστώς 1.8.1 Συμμετοχή γεωργών σε συστήματα για τη βελτίωση της ποιότητας των τροφίμων).
- Ο Άξονας 2 του Προτεινόμενου Προγράμματος προβλέπει αυξημένη δημόσια δαπάνη (4,8 εκατ. ευρώ) και αντίστοιχη μικρή αύξηση (1.5%) σε σχέση με την βαρύτητα στο όλο Πρόγραμμα έναντι της Εναλλακτικής Λύσης. Οι διαφοροποιήσεις αυτές οφείλονται αρχικά στο γεγονός ότι στο Προτεινόμενο Πρόγραμμα και στο Μέτρο 214 (2.3 Αγροπεριβαλλοντικές Ενισχύσεις) προβλέπεται η εισαγωγή ενός επιπρόσθετου Καθεστώτος 2.3.8 με τίτλο «Παροχή Ενισχύσεων για τη διατήρηση των Φυσικών Οικοτόπων και της Άγριας Πανίδας», στο οποίο πιστώθηκε επιπρόσθετη δαπάνη 1,8

εκατ. ευρώ ενώ επίσης, αυξήθηκε η δαπάνη σε σύγκριση με αυτή που προβλεπόταν στο Εναλλακτικό Πρόγραμμα για το Μέτρο 226 (Μέτρο 2.5 Προστασία των Δασών από τις Πυρκαγιές και αναδάσωση καμένων περιοχών) κατά 3 εκατ. Ευρώ. Τέλος, άλλη διαφοροποίηση η οποία όμως είναι ασήμαντη αλλά γίνεται για σκοπούς πληρότητας της σύγκρισης των δύο Προγραμμάτων, είναι το ότι στο Προτεινόμενο Πρόγραμμα το Μέτρο 213 αποτελεί ανεξάρτητο Μέτρο (2.2 Ενίσχυση της βιοποικιλότητας και παροχή εξισωτικών πληρωμών σε περιοχές ΦΥΣΗ 2000), ενώ στο Εναλλακτικό Πρόγραμμα το Μέτρο 213 συμπεριλαμβάνεται στο Μέτρο 2.1 Παροχή Εξισωτικών Πληρωμών σε μειονεκτικές περιοχές. Επίσης σημειώνεται ότι, στο Προτεινόμενο Πρόγραμμα το Μέτρο 2.3 Αγροπεριβαλλοντικές Ενισχύσεις, προβλέπονται Κρατικές Ενισχύσεις ύψους 29 εκατ. Ευρώ έναντι καμίας στο Εναλλακτικό Πρόγραμμα.

- Ο Άξονας 3 του Προτεινόμενου Προγράμματος παρουσιάζει σημαντική μείωση σε σχέση με τη δημόσια δαπάνη (περίπου 16 εκατ. Ευρώ) που προβλέπεται στο Εναλλακτικό Πρόγραμμα και σε σχέση με τη βαρύτητα του (4,9 %) στο όλο Πρόγραμμα. Συγκεκριμένα, το Μέτρο 313 που υλοποιείται μέσω του Μέρου 3.1 (Ενθάρρυνση Τουριστικών δραστηριοτήτων), παρουσιάζει μείωση στο Προτεινόμενο Πρόγραμμα της τάξης του 2,7 εκατ. Ευρώ, ενώ και τα Μέτρα 321, 323 που υλοποιούνται στο Προτεινόμενο Πρόγραμμα μέσω του Μέρου 3.2 (Διατήρηση, αποκατάσταση και αναβάθμιση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και του φυσικού πλούτου) παρουσιάζει μείωση στο Προτεινόμενο Πρόγραμμα ύψους 13,6 εκατ. Ευρώ. Επίσης, στο Προτεινόμενο Πρόγραμμα προστίθεται το Μέτρο 341 (Μέτρο 3.3 Απόκτηση δεξιοτήτων για υλοποίηση μίας στρατηγικής τοπικής ανάπτυξης) με πιστωμένη δημόσια δαπάνη 300,000 Ευρώ.
- Ο Άξονας 4 παραμένει ο ίδιος και στα δύο Προγράμματα και σε επίπεδο πιστώσεων και σε βαρύτητα, με ακριβώς τις ίδιες δράσεις μέτρα στα οποία τους αναλογούν οι ίδιες πιστώσεις.
- Τέλος, ο Άξονας 5 που υλοποιείται μέσω του Μέρου 511 (Μέτρο 5.1 Τεχνική Υποστήριξη) παρουσιάζει μείωση στο Προτεινόμενο Πρόγραμμα της τάξης του 1,8 εκατ. ευρώ στις πιστωμένες δημόσιες δαπάνες και στην όλη βαρύτητα στο Προγράμματος της τάξης του 0,6%.

Παρατηρείται ότι τα μέτρα 112, 121, 214, και 226 παρουσιάζουν σημαντική αύξηση της βαρύτητας και της δαπάνης στο Προτεινόμενο Πρόγραμμα (ΕΛ1), ενώ τα μέτρα 132, 313, 321, 323, 511 παρουσιάζουν σημαντική μείωση. Επίσης στο Προτεινόμενο Πρόγραμμα εμφανίζονται 2 νέα μέτρα, το 131 και το 341.

Από τις διαφοροποιήσεις αυτές είναι έκδηλο ότι το Προτεινόμενο Πρόγραμμα ενισχύει τα Μέτρα του Άξονα 1 και του Άξονα 2, ενώ δίνει μικρότερη βαρύτητα στον Άξονα 3 αλλά και στην τεχνική υποστήριξη του Προγράμματος.

Ειδικότερα, μέσα από την προτεινόμενη λύση και σε σχέση με τον Άξονα 1 προωθούνται περισσότερο τα μέτρα που αποσκοπούν:

- Στον εκσυγχρονισμό των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων
- Στην ενίσχυση πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών

Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν δράσεις οι οποίες, επιφέρουν άμεσες και έμμεσες θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, αλλά και τοπικές και μικρής σημαντικότητας αρνητικές επιπτώσεις στο έδαφος, τα ύδατα, την ατμόσφαιρα, τη χλωρίδα – πανίδα που μπορούν να προκύψουν από τη κατασκευή έργων στη γεωργική και κτηνοτροφική δραστηριότητα, από την προώθηση των μονάδων μεταποίησης, αλλά και από την κατασκευή έργων όπως μονάδες βιολογικού καθαρισμού, υποδομές πρόσβασης σε νέα γεωργική και δασική γη, οικοδομικές εργασίες κ.α.

Επίσης, μειώνονται οι ενισχύσεις του Μέρους 132 (Εκπλήρωση των προτύπων με βάση την κοινοτική νομοθεσία), το οποίο μέτρο αφορά κυρίως δράσεις που αποσκοπούν στην εφαρμογή κοινοτικών προγραμμάτων ποιότητας (βιολογικής γεωργίας, προστασίας των γεωργικών ενδείξεων και των ονομασιών προέλευσης των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων) εθνικών προτύπων (εφαρμογή συστημάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης στη φυτική παραγωγή AGRO, εφαρμογή συστημάτων διαχείρισης για τη διασφάλιση της ποιότητας του χοίρειου κρέατος). Η εφαρμογή των απαιτήσεων των παραπάνω προτύπων και συστημάτων στον γεωργικό τομέα περιλαμβάνει και ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων, των λιπασμάτων και των φυτοπροστατευτικών προϊόντων, κατά την άσκηση της γεωργικής δραστηριότητας, γεγονός που οδηγεί στην ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον. Στον κτηνοτροφικό τομέα προβλέπονται απαιτήσεις διαχείρισης που διασφαλίζουν τη δημόσια υγεία, την υγεία των ζώων και το περιβάλλον. Τέλος, με την εφαρμογή των προτύπων επιτυγχάνεται αύξηση της προστιθέμενης αξίας για τα πρωτογενή προϊόντα του γεωργικού τομέα και βελτίωση του εισοδήματος του γεωργικού πληθυσμού, με αποτέλεσμα τη συνέχιση της απασχόλησής τους στον πρωτογενή τομέα.

Τέλος, και σε σχέση με τον Άξονα 1, το νέο μέτρο που υιοθετείται στο προτεινόμενο πρόγραμμα (131 Εκπλήρωση των προτύπων με βάση την κοινοτική νομοθεσία) περιλαμβάνει δράσεις που αφορούν κυρίως στην ηλεκτρονική σήμανση αιγοπροβάτων, που επιβάλλεται από τους κανόνες της πολλαπλής συμμόρφωσης και συμβάλλει στη συμμόρφωση των απαιτήσεων της βιολογικής κτηνοτροφίας. Τα περιβαλλοντικά οφέλη του μέτρου αυτού προβλέπονται να είναι έμμεσα και

συνδέονται με την προστασία του εδάφους και των υδάτων και την άμβλυση των κλιματικών παραγόντων.

Μέσα από την προτεινόμενη λύση ενισχύονται περισσότερο τα μέτρα του Άξονα 2 που αποσκοπούν:

- Στην Παροχή Ενισχύσεων για τη διατήρηση των Φυσικών Οικοτόπων και της άγριας πανίδας (που αποτελεί νέο Μέτρο σε σχέση με το Εναλλακτικό Πρόγραμμα)
- Στην Προστασία των Δασών από τις Πυρκαγιές και στην αναδάσωση καμένων περιοχών

Οι δράσεις των πιο πάνω μέτρων σχετίζονται με την προστασία και ανάδειξη των προστατευόμενων περιοχών (π.χ. περιοχές που ανήκουν στο δίκτυο Natura 2000), τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την ορθολογική χρήση της γεωργικής γης και των δασών. Επιπλέον, προωθούνται παρεμβάσεις προστασίας των φυσικών πόρων (έδαφος, νερό, αέρα), καθώς και η αύξηση της δασικής έκτασης.

Τα παραπάνω μέτρα περιλαμβάνουν δράσεις που εκτιμάται ότι θα επιφέρουν σημαντικές θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και ιδιαίτερα στο έδαφος, στα νερά, στο τοπίο, στη βιοποικιλότητα αλλά και στον πληθυσμό. Συνεπώς με την αύξηση των προβλεπόμενων δαπανών στα μέτρα αυτά και γενικότερα στον Άξονα 2 αναμένεται να αυξηθούν και τα περιβαλλοντικά οφέλη από την υλοποίηση των επιλέξιμων δράσεων κάτι που θεωρείται σημαντικό πλεονέκτημα στην περιβαλλοντική αξιολόγηση του προτεινόμενου προγράμματος (ΕΛ1).

Ειδικότερα μετά τις πρόσφατες μεγάλες πυρκαγιές που εκδηλώθηκαν στην Κύπρο (Ιούλιος 2007), η ενίσχυση του Μέρου 226 (Μέτρο 2.5 Προστασία των Δασών από τις Πυρκαγιές και αναδάσωση καμένων περιοχών) κρίνεται ιδιαίτερα ευεργετική και επίκαιρη, αφού αναμένονται έμμεσες και μόνιμες θετικές επιπτώσεις στη μείωση της διάβρωσης του εδάφους.

Τέλος, μέσα από την εναλλακτική λύση του προτεινόμενου προγράμματος (ΕΛ1) δίδεται μειωμένη ενίσχυση σε δαπάνες και βαρύτητα στον Άξονα 3 σε σχέση με το Εναλλακτικό Πρόγραμμα (ΕΛ2), και κυρίως σε μέτρα που αποσκοπούν:

- Ενθάρρυνση Τουριστικών δραστηριοτήτων
- Διατήρηση, αποκατάσταση και αναβάθμιση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και του φυσικού πλούτου,

Ταυτόχρονα, στο προτεινόμενο πρόγραμμα (ΕΛ1) προστίθεται το Μέτρο 3.3 Απόκτηση δεξιοτήτων για υλοποίηση μίας στρατηγικής τοπικής ανάπτυξης, το οποίο δεν συνδέεται με αναμενόμενες περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

Τα πιο πάνω μέτρα εκτιμάται ότι γενικά ωθούν στην βελτίωση της ποιότητας ζωής στην ύπαιθρο και στη διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας. Πρόκειται για μέτρα τα οποία συμβάλλουν στη βελτίωση κυρίως του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος κατά κύριο λόγο έμμεσα, αλλά ταυτόχρονα προϋποθέτουν και κατασκευή έργων υποδομής τα οποία δύναται να επιφέρουν ασήμαντες αρνητικές επιπτώσεις κατά το στάδιο κατασκευής κυρίως σε παραμέτρους του φυσικού περιβάλλοντος.

Ο Άξονας 4, όπως έχει ήδη αναφερθεί δεν έχει διαφορές μεταξύ των δύο εναλλακτικών λύσεων.

Η μείωση της προβλεπόμενης δαπάνης του Άξονα 5 στο Προτεινόμενο Πρόγραμμα δεν επηρεάζει την περιβαλλοντική αξιολόγηση και σύγκριση των δύο λύσεων, και έτσι μαζί με τον Άξονα 4 δεν λήφθηκαν υπόψη στην συγκριτική αξιολόγηση.

5.4. Αξιολόγηση Εναλλακτικών Δυνατοτήτων

Λαμβάνοντας υπόψη την παραπάνω ανάλυση των εναλλακτικών λύσεων, είναι αρχικά προφανές ότι η μηδενική λύση κρίνεται ως η δυσμενέστερη, τόσο για την εξέλιξη της αγροτικής ανάπτυξης, όσο και για την προώθηση της προστασίας του περιβάλλοντος.

Όσον αφορά στις άλλες δυο εναλλακτικές δυνατότητες, στον Πίνακα 4 επιχειρείται μια συγκριτική αξιολόγηση των επιπτώσεών τους στο περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζονται συνοπτικά οι επιπτώσεις από την εφαρμογή των Αξόνων 1, 2 και 3 των δύο προγραμμάτων σε κάθε επιμέρους περιβαλλοντική παράμετρο χρησιμοποιώντας ένα σύστημα βαθμολόγησης το οποίο αναλύεται στον Πίνακα 3.

Πίνακας 3: Σύστημα βαθμολόγησης επιπτώσεων

Βαθμός Επίπτωσης	Ένταση Επίπτωσης στην Περιβαλλοντική Παράμετρο
3	Μεγάλη Θετική
2	Μέτρια Θετική
1	Μικρή Θετική
0	Καμία
-1	Μικρή Αρνητική
-2	Μέτρια Αρνητική
-3	Μεγάλη Αρνητική

Οι περιβαλλοντικές παράμετροι που επιλέχθηκαν όπως αποτελέσουν τα κριτήρια της αξιολόγησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον είναι αυτές που αναφέρονται στον Νόμο 102(Ι)/2005 που προβλέπει για την εκτίμηση των επιπτώσεων στο

περιβάλλον ορισμένων σχεδίων ή/και προγραμμάτων. Πιο κάτω επεξηγεται τι εξετάζεται για κάθε περιβαλλοντική παράμετρο:

- Βιοποικιλότητα: Εξετάζονται οι επιπτώσεις στην βιοποικιλότητα της περιοχής μελέτης από την εφαρμογή των δράσεων του ΠΑΑ
- Πληθυσμός και Ανθρώπινη Υγεία: Εξετάζονται οι επιπτώσεις στον Ανθρώπινο πληθυσμό, στην Ανθρώπινη Υγεία και σε οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο από την εφαρμογή των δράσεων του ΠΑΑ
- Πανίδα, Χλωρίδα: Εξετάζονται οι επιπτώσεις στην Πανίδα και την Χλωρίδα της περιοχής όπου εφαρμόζονται οι συγκεκριμένες δράσεις του ΠΑΑ
- Έδαφος: Εξετάζονται οι επιπτώσεις από την εφαρμογή των δράσεων του ΠΑΑ στα εδαφολογικά χαρακτηριστικά της περιοχής
- Ύδατα: Εξετάζονται οι επιπτώσεις στα επιφανειακά και υπόγεια νερά της περιοχής από την εφαρμογή των δράσεων του ΠΑΑ
- Ατμόσφαιρα: Εξετάζονται οι επιπτώσεις στην Ατμόσφαιρα από την εφαρμογή των δράσεων του ΠΑΑ
- Κλιματικοί Παράγοντες: Εξετάζονται οι επιπτώσεις στο τοπικό κλίμα της περιοχής μελέτης από την εφαρμογή των δράσεων του ΠΑΑ
- Υλικά περιουσιακά στοιχεία: Εξετάζονται οι επιπτώσεις που δύναται να επιφέρει η εφαρμογή των δράσεων του ΠΑΑ σε οποιαδήποτε υλικά αγαθά
- Πολιτιστική κληρονομιά: Εξετάζονται οι επιπτώσεις που δύναται να επιφέρει η εφαρμογή των δράσεων του ΠΑΑ στην πολιτιστική κληρονομιά, συμπεριλαμβανομένης της αρχαιολογικής κληρονομιάς και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.
- Τοπίο: Εξετάζονται οι επιπτώσεις που δύναται να επιφέρει η εφαρμογή των δράσεων του ΠΑΑ στο φυσικό, ιστορικό και παραδοσιακά ανθρωπογενές τοπίο

Το σύνολο των παραμέτρων που εξετάζονται αποτελεί μια ισορροπία και μια αντιπροσωπευτική εικόνα του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Το φυσικό περιβάλλον αντιπροσωπεύεται επαρκώς με τις παραμέτρους Βιοποικιλότητα, Πανίδα / Χλωρίδα, Έδαφος, Ύδατα, Ατμόσφαιρα και Κλιματικοί Παράγοντες, ενώ το ανθρωπογενές περιβάλλον αντιπροσωπεύεται επαρκώς από τις παραμέτρους Πληθυσμός και Ανθρώπινη Υγεία, Υλικά περιουσιακά στοιχεία, Πολιτιστική κληρονομιά και το Τοπίο.

Στην Αξιολόγηση που γίνεται στην συνέχεια η κάθε παράμετρος έχει την ίδια βαρύτητα (Βαρύτητα = 1), η οποία πολλαπλασιάζεται αρχικά με την ένταση της επίπτωσης που εκτιμάται ότι θα επιφέρει η υλοποίηση των δράσεων του κάθε Άξονα ανά περιβαλλοντική παράμετρο όπως υποδείχθηκε στον Πίνακα 3. Η εκτίμηση της έντασης της επίπτωσης γίνεται κάνοντας την απλή ερώτηση «Τι αντίκτυπο θα επιφέρει η υλοποίηση των δράσεων του συγκεκριμένου Άξονα στην συγκεκριμένη παράμετρο, και πόσο σημαντικός προβλέπεται αυτός να είναι?». Στη συνέχεια, η ένταση της επίπτωσης πολλαπλασιάζεται με την βαρύτητα του ποσοστού συμμετοχής του Άξονα στο όλο Πρόγραμμα έτσι ώστε να σταθμίζεται με το σύνολο των πιστώσεων που προβλέπονται για τον συγκεκριμένο Άξονα της συγκεκριμένης ΕΛ.

Στην συγκριτική αξιολόγηση που γίνεται για τις δύο ΕΛ, λόγω του ότι τα δύο προγράμματα είναι παρόμοια με πολύ λίγες διαφορές, κρίθηκε ορθό όπως χρησιμοποιηθούν οι ίδιες εντάσεις για κάθε επίπτωση σε κάθε Άξονα ανά περιβαλλοντική παράμετρο της κάθε ΕΛ, και έτσι η διαφοροποίηση της συνολικής βαθμολογίας είναι αποτέλεσμα του διαφορετικού ύψους ενίσχυσης που προβλέπεται για κάθε Άξονα σε κάθε ΕΛ.

Και στα δύο προγράμματα, ο Άξονας 1 προτείνει μέτρα που ωθούν στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας και της δασοκομίας. Πρόκειται για μέτρα τα οποία συμβάλλουν στη βελτίωση του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος κατά κύριο λόγο έμμεσα. Προβλέπονται μικρής έντασης θετικές επιπτώσεις στο φυσικό και στο ανθρωπογενές περιβάλλον.

Ο Άξονας 2 προτείνει μέτρα που συμβάλλουν άμεσα στην προστασία του περιβάλλοντος και στην αειφόρο διαχείριση των φυσικών πόρων. Όπως φαίνεται από την ανάλυση των επιπτώσεων του Άξονα 2 στον πίνακα που ακολουθεί, η εφαρμογή του θα επιφέρει ως επί το πλείστον μεσαίας έντασης θετικές επιπτώσεις κυρίως στο φυσικό περιβάλλον και μικρότερης έντασης θετικές επιπτώσεις στο ανθρωπογενές περιβάλλον.

Ο Άξονας 3 προτείνει μέτρα που ωθούν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής στην ύπαιθρο και στη διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας. Πρόκειται για μέτρα τα οποία συμβάλλουν στη βελτίωση κυρίως του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και κατά κύριο λόγο έμμεσα, αλλά ταυτόχρονα προωθούν και έργα υποδομής τα οποία αναμένεται να επιφέρουν και άμεσες βραχυπρόθεσμες αρνητικές επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον κατά την φάση της κατασκευής ορισμένων έργων. Προβλέπεται ότι η εφαρμογή των δράσεων του Άξονα 3 θα επιφέρει μικρής έως και μεσαίας έντασης θετικές επιπτώσεις στο ανθρωπογενές περιβάλλον, αλλά και μικρής έντασης αρνητικές επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον.

Πίνακας 4: Συγκριτική Αξιολόγηση των Εναλλακτικών Λύσεων ΕΛ1 και ΕΛ2 και των επιπτώσεών τους στο περιβάλλον

	Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Υδατα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπίο	Βαρύτητα Αξόνων %	Άθροισμα
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΛΥΣΗ ΕΛ1 – ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ												
Άξονας 1	0	1	0	1	1	1	1	1	0	1		
	0	0,4323	0	0,4323	0,4323	0,4323	0,4323	0,4323	0	0,4323	43,23%	3,0261
Άξονας 2	3	2	3	2	2	1	2	0	0	1		
	1,3026	0,8684	1,3026	0,8684	0,8684	0,4342	0,8684	0	0	0,4342	43,42%	6,9472
Άξονας 3	-1	2	-1	-1	-1	1	0	2	1	1		
	-0,089	0,178	-0,089	-0,089	-0,089	0,089	0	0,178	0,089	0,089	8,90%	0,2670
Άξονας 4	0											
	0										2,65%	0
Άξονας 5	0											
	0										1,79%	0
Συνολική βαθμολογία Εναλλακτικής Λύσης ΕΛ1												10,2403
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΛΥΣΗ ΕΛ2 – ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ												
Άξονας 1	0	1	0	1	1	1	1	1	0	1		
	0	0,3925	0	0,3925	0,3925	0,3925	0,3925	0,3925	0	0,3925	39,25%	2,7475
Άξονας 2	3	2	3	2	2	1	2	0	0	1		
	1,2585	0,839	1,2585	0,839	0,839	0,4195	0,839	0	0	0,4195	41,95%	6,712
Άξονας 3	-1	2	-1	-1	-1	1	0	2	1	1		
	-0,1381	0,2762	-0,1381	-0,1381	-0,1381	0,1381	0	0,2762	0,1381	0,1381	13,81%	0,4143
Άξονας 4	0											
	0										2,65%	0
Άξονας 5	0											
	0										2,35%	0
Συνολική βαθμολογία Εναλλακτικής Λύσης ΕΛ2												9,8738

Όπως παρουσιάζεται και στους Πίνακες του Παραρτήματος IV, κάθε Άξονας φέρει μια βαρύτητα ως προς το σύνολο των Αξόνων 1 έως 5, δηλαδή λαμβάνει ένα συγκεκριμένο ποσοστό των συνολικών δαπανών. Οι βαρύτητες αυτές είναι διαφορετικές ανάμεσα στις δύο υπό εξέταση λύσεις, καθώς έχουν επηρεαστεί από τις βαρύτητες των επιμέρους μέτρων, οι οποίες είναι διαφορετικές. Πολλαπλασιάζοντας λοιπόν τη βαθμολογία των επιπτώσεων κάθε Άξονα με την αντίστοιχη βαρύτητά του και αθροίζοντας τα ποσά που προκύπτουν, οδηγούμαστε σε μια συνολική βαθμολογία για κάθε λύση. Προφανώς, η λύση που φέρει την υψηλότερη βαθμολογία είναι αυτή που επιφέρει και τις πιο θετικές επιπτώσεις (ή καλύτερα επιδράσεις) στο περιβάλλον. Σημειώνεται ότι δεν λήφθηκε υπόψη η Κρατική Ενίσχυση που δίδεται στο Προτεινόμενο Πρόγραμμα, εφόσον πρόκειται στην ουσία για συμπληρωματική ενίσχυση, και που όμως αν ληφθεί υπόψη τότε το προτεινόμενο πρόγραμμα θα είχε ψηλότερη βαθμολογία.

Από τη συγκριτική λοιπόν θεώρηση των εναλλακτικών δυνατοτήτων προκύπτει ότι η λύση ΕΛ1 του Προτεινόμενου Προγράμματος αναμένεται να αποφέρει μεγαλύτερα περιβαλλοντικά οφέλη, κυρίως προς στο φυσικό περιβάλλον. Το συμπέρασμα αυτό μπορεί να εξαχθεί και από το γεγονός ότι δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα στην αειφορική χρήση της γεωργικής γης, τη βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου. Ταυτόχρονα στη λύση ΕΛ1 περιορίζονται οι πιστώσεις προς τις κατασκευές, τη μεταποίηση, τις επιχειρήσεις κ.α. που επιβαρύνουν σχετικά τις παραμέτρους του φυσικού περιβάλλοντος. Από την άλλη μεριά, η εφαρμογή της ΕΛ2 πιθανώς να πρόσφερε μεγαλύτερα οφέλη κυρίως προς στο ανθρωπογενές περιβάλλον, μέσω δράσεων που αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής στην ύπαιθρο και στη διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας, όμως και παρόλα αυτά, συνδυάζοντας τα οφέλη και προς το ανθρωπογενές αλλά και προς το φυσικό περιβάλλον, φαίνεται ότι η ΕΛ1 και το Προτεινόμενο Πρόγραμμα είναι ιδανικότερη λύση σε σχέση με την ΕΛ2.

Συνεπώς, η αξιολόγηση των εναλλακτικών λύσεων με κριτήρια την περιβαλλοντική απόδοση, με ταυτόχρονη εξασφάλιση της εφικτής εφαρμογής τους και της επίτευξης των στόχων τους, αναδεικνύει ως προσέγγιση επιλογής την εναλλακτική λύση ΕΛ1, δηλαδή το προτεινόμενο σχέδιο ΠΑΑ.

Στη συνέχεια εξετάζονται οι γενικές επιπτώσεις στο περιβάλλον από την προτεινόμενη λύση καθώς και οι γενικές κατευθύνσεις των μέτρων αντιμετώπισης που θα πρέπει να ληφθούν ώστε να μειωθούν περισσότερο ή και να εξαλειφθούν οι επιπτώσεις στο περιβάλλον.

6. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

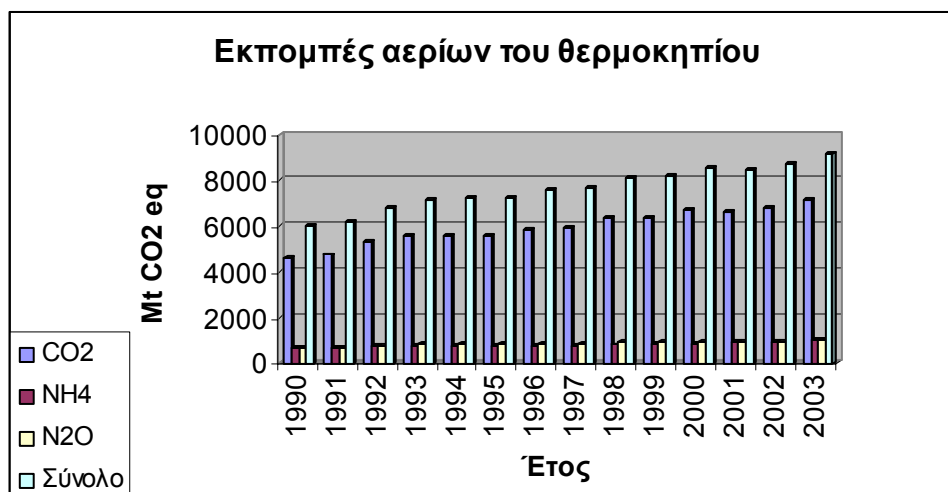
Στο παρόν Κεφάλαιο θα γίνεται αναφορά στην υφιστάμενη κατάσταση του περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής που καλύπτει το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 – 2013. Η περιοχή μελέτη όπως έχει ήδη αναφερθεί καλύπτει όλη την Επικράτεια της Κυπριακής Δημοκρατίας στην οποία ασκείται αποτελεσματικός έλεγχος από το Κράτος.

6.1. Ατμοσφαιρική Ρύπανση

Το Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας (Κλάδος Ποιότητας του Ατμοσφαιρικού Αέρα) είναι ο υπεύθυνος φορέας για τη συνεχή παρακολούθηση των επιπέδων των ατμοσφαιρικών ρύπων. Σήμερα το δίκτυο μέτρησης της ποιότητας της ατμόσφαιρας και των συγκεντρώσεων διάφορων αέριων ρυπαντών περιλαμβάνει εννέα ειδικά εξοπλισμένους σταθμούς.

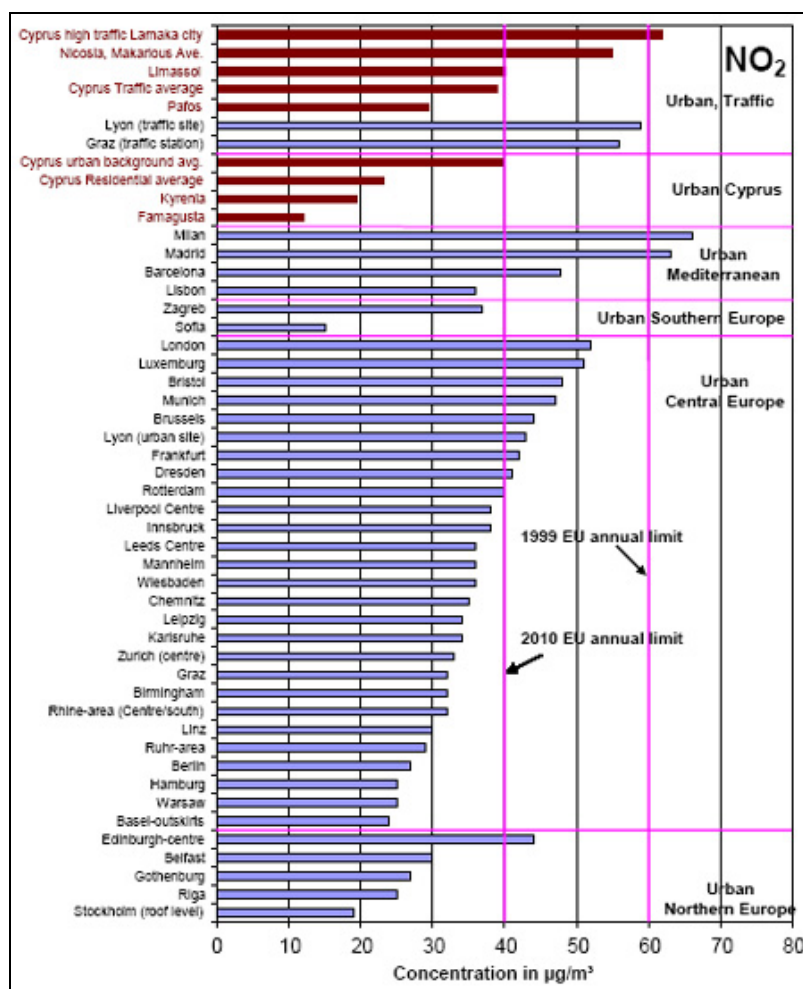
Οι ατμοσφαιρικοί ρύποι στην Κύπρο εμφανίζουν σχετικά υψηλές συγκεντρώσεις σε αστικές και βιομηχανικές περιοχές. Μία αναλυτική μελέτη που εκπονήθηκε την περίοδο 2002 / 2003 έκανε σύγκριση των επιπέδων της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στην Κύπρο με την κατάσταση σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα αποτελέσματα της μελέτης αυτής κατέδειξαν ότι οι συγκεντρώσεις αέριων ρύπων στην ατμόσφαιρα των Κυπριακών πόλεων είναι σχετικά υψηλές, σε σχέση με την μέση κατάσταση σε πόλεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Εικόνες 6-1 – 6-3).

Επιπρόσθετα στο Γράφημα 6-1 που ακολουθεί διαφαίνεται η αυξητική τάση στις παραγόμενες ποσότητες θερμοκηπιακών αερίων στο νησί (CO₂, NH₄, N₂O). Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει τα υψηλά επίπεδα ρύπων που επικρατούν στο νησί τονίζοντας την επιτακτική ανάγκη λήψης αποτελεσματικότερων μέτρων.

Γράφημα 6-1: Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου στην Κύπρο για την περίοδο 1990 - 2003

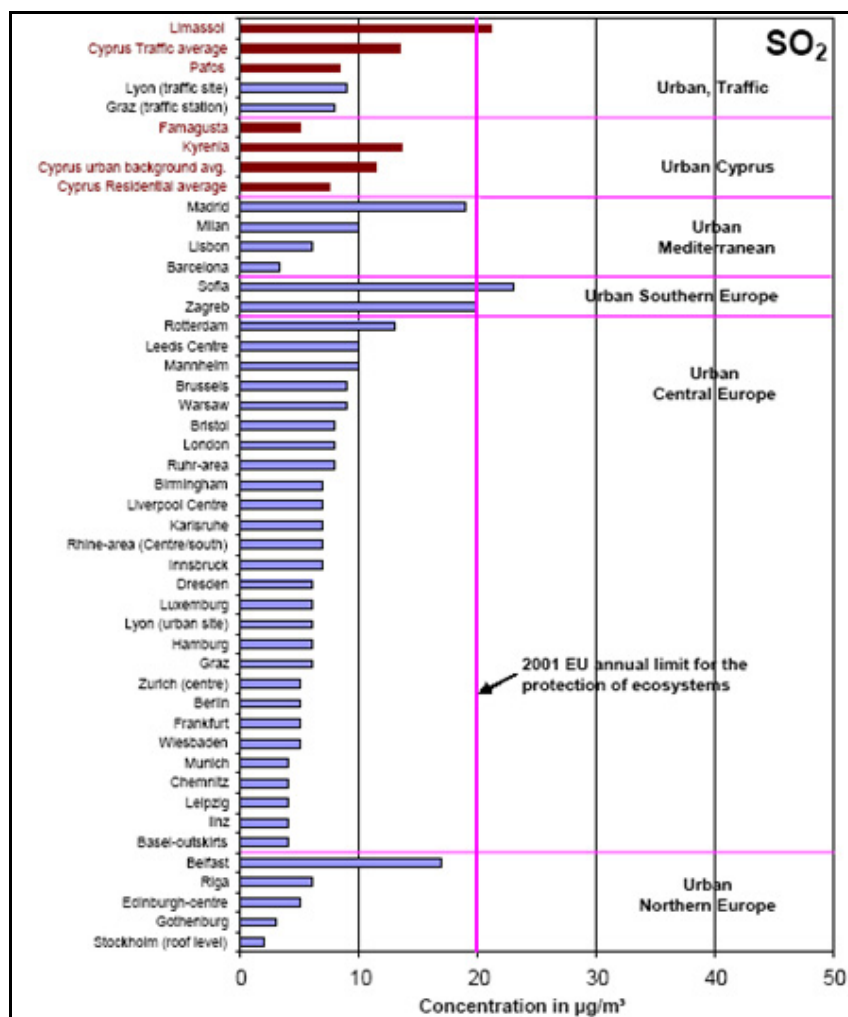
Πηγή: Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 - 2013

Εικόνα 6-1: Σύγκριση των μέσων ετήσιων συγκεντρώσεων NO₂ σε Κυπριακές αστικές περιοχές (κόκκινες γραμμές) και περιοχές άλλων Ευρωπαϊκών πόλεων (μπλε γραμμές) την περίοδο 2002-2003. Οι έντονες

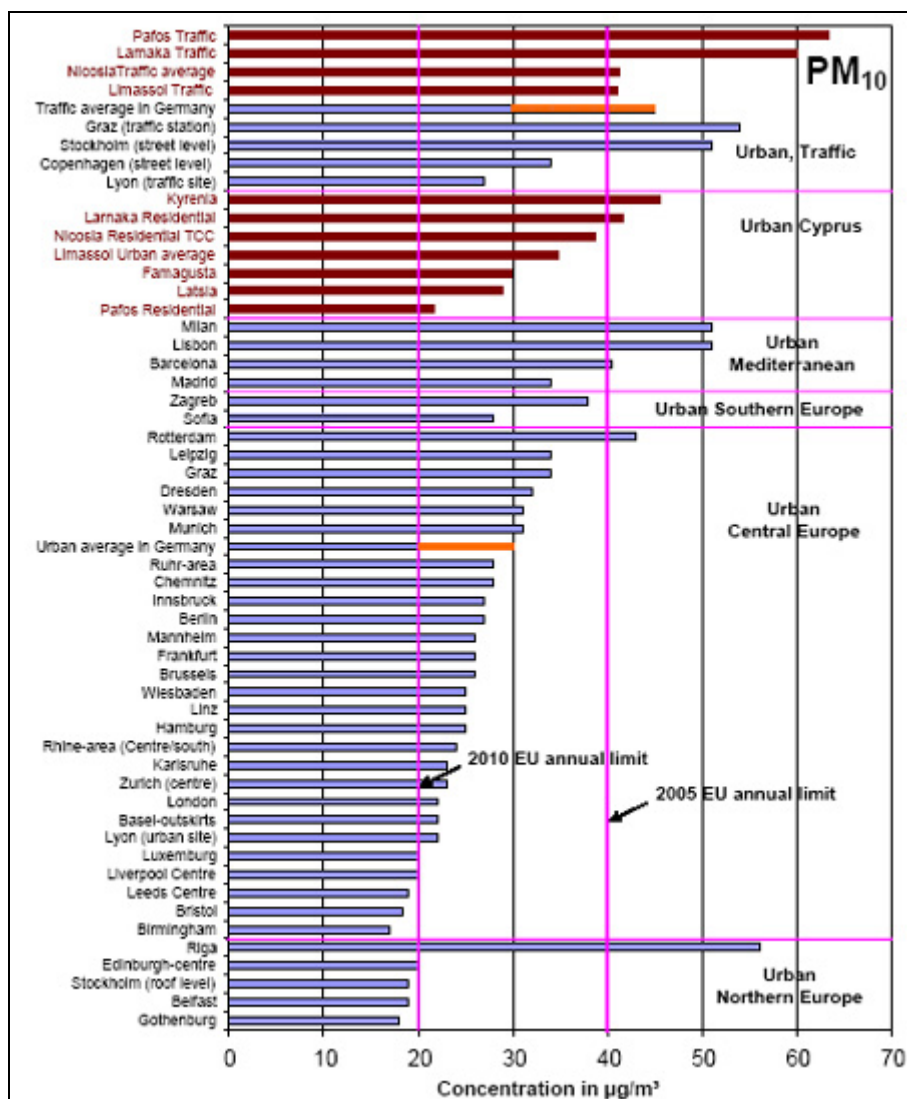
κάθετες γραμμές δείχνουν τα όρια στόχους της ΕΕ για το 2005 και 2010 αντίστοιχα.

Πηγή: Στοιχεία μελέτης δημοσιευμένα στον ιστοτόπο του Τμήματος Επιθεώρησης Εργασίας <http://www.airquality.dli.mlsi.gov.cy/>

Εικόνα 6-2: Σύγκριση των μέσων ετήσιων συγκεντρώσεων SO₂ σε Κυπριακές αστικές περιοχές (κόκκινες γραμμές) και περιοχές άλλων Ευρωπαϊκών πόλεων (μπλε γραμμές) την περίοδο 2002-2003. Οι έντονες κάθετες γραμμές δείχνουν τα όρια στόχους της ΕΕ για το 2005 και 2010 αντίστοιχα.

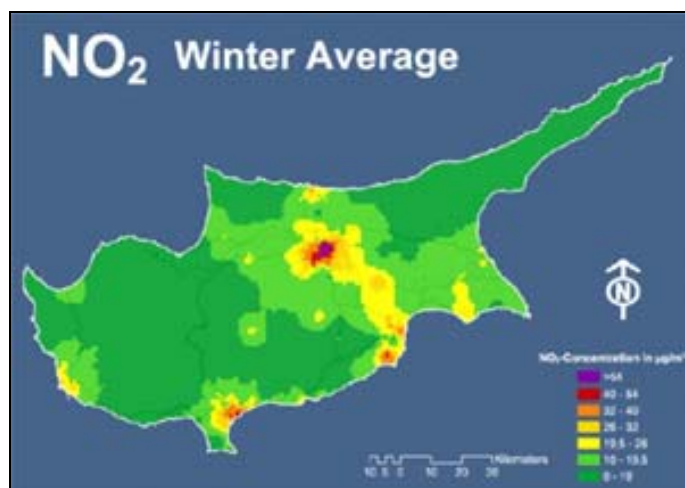
Πηγή: Στοιχεία μελέτης δημοσιευμένα στον ιστοτόπο του Τμήματος Επιθεώρησης Εργασίας <http://www.airquality.dli.mlsi.gov.cy/>

Εικόνα 6-3: Σύγκριση των μέσων ετήσιων συγκεντρώσεων αιωρούμενων σωματιδίων PM10 σε Κυπριακές αστικές περιοχές (κόκκινες γραμμές) και περιοχές άλλων Ευρωπαϊκών πόλεων (μπλε γραμμές) την περίοδο 2002-2003. Οι έντονες κάθετες γραμμές δείχνουν τα όρια στόχους της ΕΕ για το 2005 και 2010 αντίστοιχα

Πηγή: Στοιχεία μελέτης δημοσιευμένα στον ιστότοπο του Τμήματος Επιθεώρησης Εργασίας <http://www.airquality.dli.mlsi.gov.cy/>

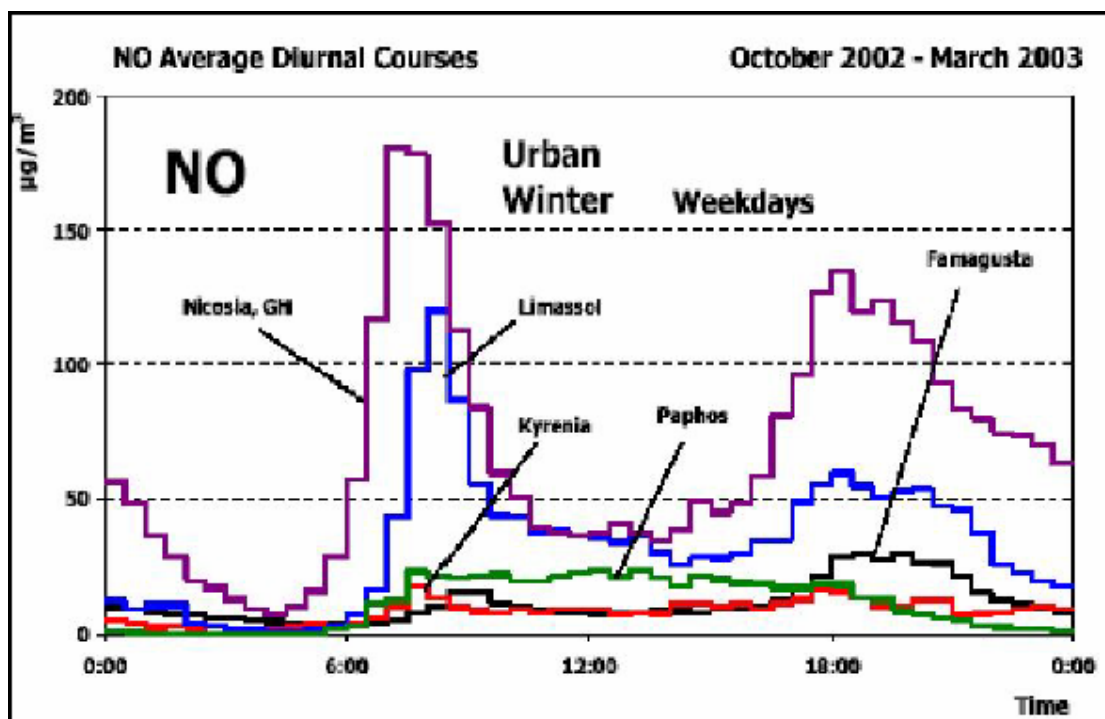
Αναλυτικά αναφέρεται ότι σχετικά υψηλές τιμές διοξειδίου του αζώτου (NO₂) μπορούν να παρατηρηθούν στις πόλεις και τα περίχωρα τους ιδιαίτερα κατά τη χειμερινή περίοδο εξαιτίας τυπικών φυσικών ατμοσφαιρικών φαινομένων της περιόδου όπως το φαινόμενο της ατμοσφαιρικής ευστάθειας ή / και των ατμοσφαιρικών αναστροφών (Εικόνα 6-4).

Εικόνα 6-4: Μέση Χειμερινή συγκέντρωση NO₂

Πηγή: Στοιχεία δημοσιευμένα στον Ιστότοπο του Τμήματος Επιθεώρησης Εργασίας <http://www.airquality.dli.mlsi.gov.cy/>

Στο Γράφημα 6-2 που ακολουθεί παρουσιάζεται η ημερήσια διακύμανση των συγκεντρώσεων του μονοξειδίου του αζώτου σε όλες τις πόλεις της Κύπρου. Οι υψηλότερες συγκεντρώσεις παρατηρούνται κατά τις ώρες μέγιστης κυκλοφορίας. Το φαινόμενο αυτό μπορεί να γίνει περισσότερο διακριτό στη Λευκωσία και τη Λεμεσό καθώς είναι οι πόλεις με τη μεγαλύτερη κίνηση οχημάτων.

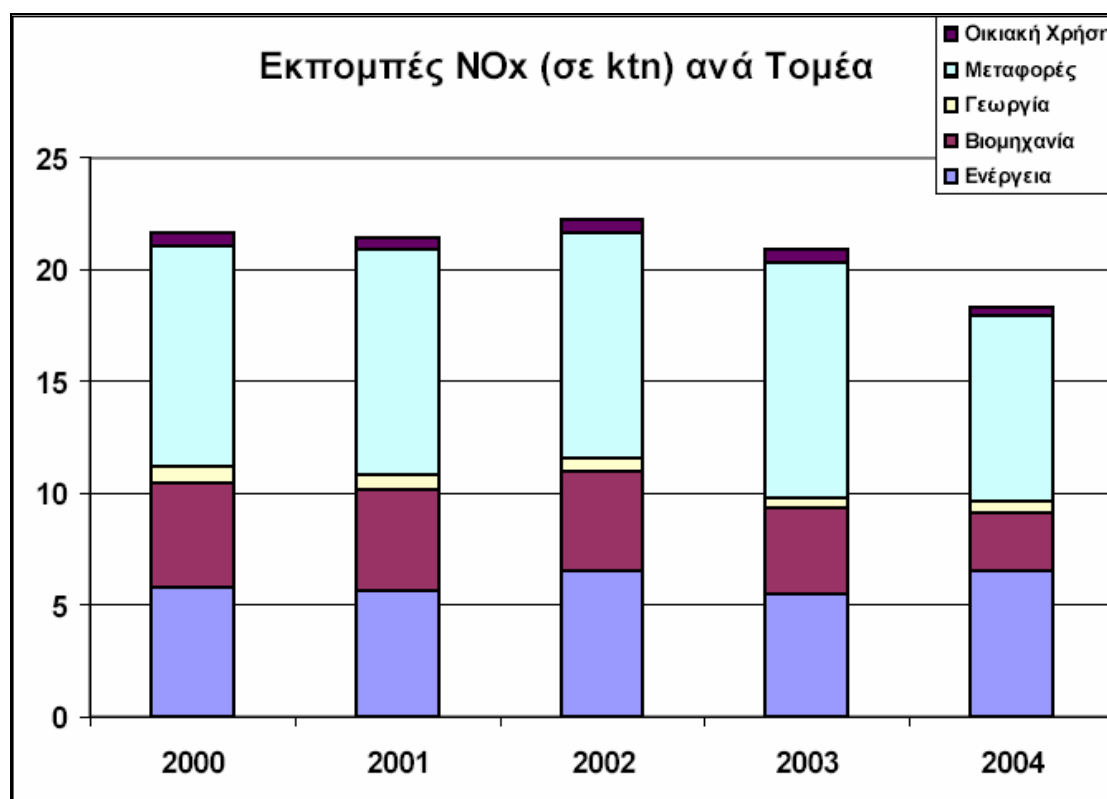
Γράφημα 6-2: Ημερήσια κατανομή NO

Πηγή: Έκθεση Κατάσταση της ποιότητας του ατμοσφαιρικού αέρα και των αέριων εκπομπών της Κύπρου 2003-2005, Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας

Οι συγκεντρώσεις των οξειδίων του αζώτου παρουσιάζουν γενικά μια μικρή μείωση τα τελευταία χρόνια (Γράφημα 6-3), με εξαίρεση το 2002, γεγονός που σχετίζεται άμεσα με την υιοθέτηση αποτελεσματικότερων τεχνολογιών στις διάχυτες πηγές ρύπανσης (πετρελαιοκίνητα οχήματα, κεντρικές θερμάνσεις) καθώς επίσης και με την απόδοση των δαπανών πολλών βιομηχανικών εγκαταστάσεων για την προστασία του αέρα.

Αξίζει να τονιστεί ότι κατά το 2004 οι συνολικές εκπομπές οξειδίων του αζώτου ανήλθαν στους 18,36 χιλιάδες τόνους σε σύγκριση με τις 21,65 χιλιάδες τόνους που παράχθηκαν κατά το 2000 σημειώνοντας μια μείωση της τάξης του 15,1%.

Όπως μπορεί να φανεί και από το γράφημα το μεγαλύτερο ποσοστό των εκπομπών NO_x προέρχεται από τον τομέα των μεταφορών οι εκπομπές του οποίου κατά το 2004 έφθασαν τους 8,34 χιλιάδες τόνους, τιμή που αντιστοιχεί σε ποσοστό 45,4% των συνολικών εκπομπών NO_x.

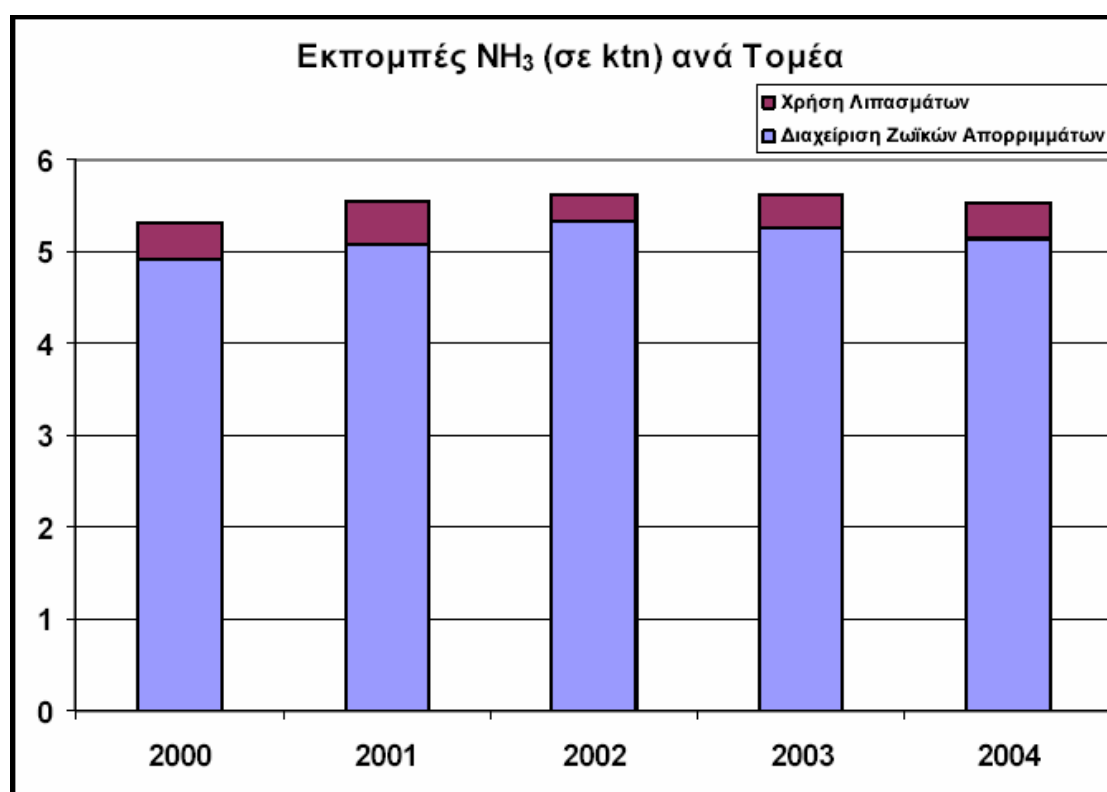

Γράφημα 6-3: Ετήσιες εκπομπές οξειδίων του αζώτου ανά τομέα παραγωγής

Πηγή: Έκθεση Κατάσταση της ποιότητας του ατμοσφαιρικού αέρα και των αέριων εκπομπών της Κύπρου 2003-2005, Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας

Οι ποσότητες αμμωνίας που παράγονται από τις κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις ευθύνονται για το 93% (2004) του συνολικού ποσοστού αμμωνίας που παράγεται στην Κύπρο. Πέραν από τις ποσότητες που παράγονται κατά τη διαχείριση των ζωικών απορριμμάτων μικρές ποσότητες παράγονται και από τη χρήση λιπασμάτων στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις.

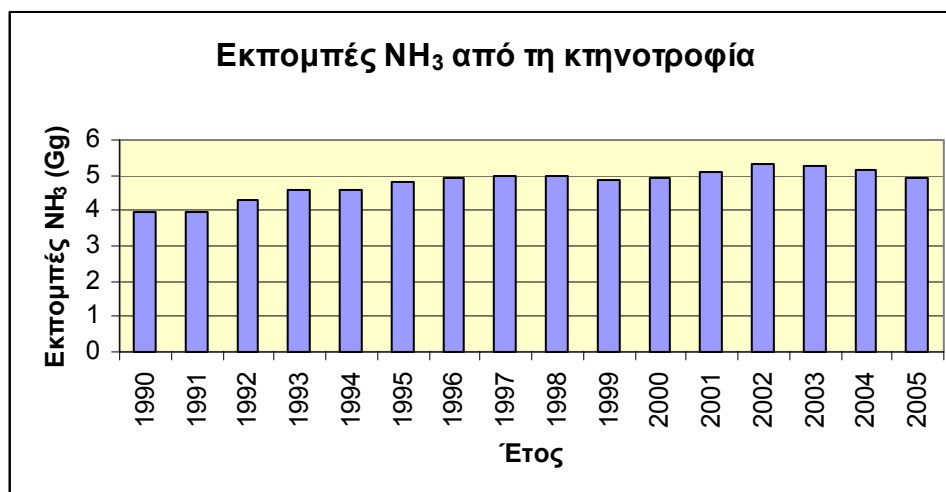
Από τα γραφήματα που ακολουθούν φαίνεται μια σχετική σταθερότητα στις παραγόμενες ποσότητες για τα έτη 2000 - 2004. Οι συνολικές εκπομπές NH₃ κατά το 2004 στην Κύπρο ανήλθαν στους 5,51 χιλιάδες τόνους σε σύγκριση με 5,31 χιλιάδες τόνους το 2000, σημειώνοντας μικρή αύξηση της τάξης του 3,7%.

Γράφημα 6-4: Εκπομπές αμμωνίας ανά τομέα παραγωγής

Πηγή: Έκθεση Κατάσταση της ποιότητας του ατμοσφαιρικού αέρα και των αέριων εκπομπών της Κύπρου 2003-2005, Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας

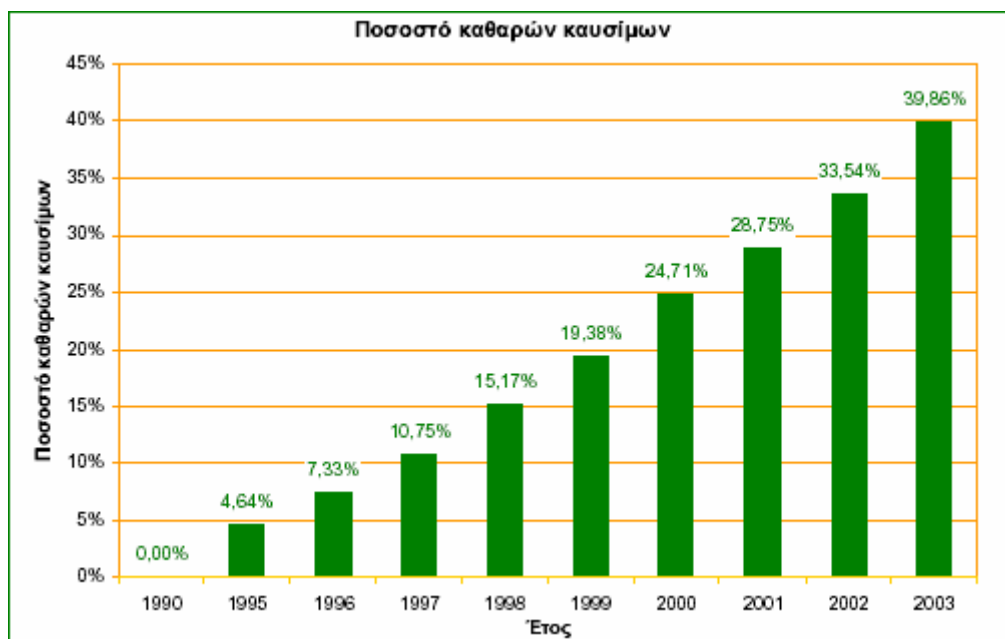
Γράφημα 6-5: Εκπομπές αμμωνίας από ζωικά απορρίμματα

Πηγή: Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας

Οι κατηγορίες των περιοχών, όπου τα επίπεδα ατμοσφαιρικής ρύπανσης που οφείλονται κυρίως στην κυκλοφορία (διοξείδιο του αζώτου και βενζόλιο) φθάνουν σε μέσες τιμές υψηλότερες από το άνω όριο εκτίμησης αλλά ακόμη και από τις μελλοντικές οριακές τιμές ποιότητας αέρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι:

- Τμήματα πόλεων με υψηλό κυκλοφοριακό φόρτο, όπως η Λεωφόρος Μακαρίου στη Λευκωσία.
- Περιοχές πόλεων με χαμηλό ρυθμό φυσικής ανανέωσης του αέρα, (περιοχές αστικού υποβάθρου και εμπορικών δραστηριοτήτων, όπως η Δημοτική Αγορά της Λάρνακας).
- Συνδυασμός των παραπάνω, δηλαδή περιοχές με υψηλή κυκλοφοριακή φόρτιση και χαμηλό ρυθμό φυσικής ανανέωσης του αέρα.

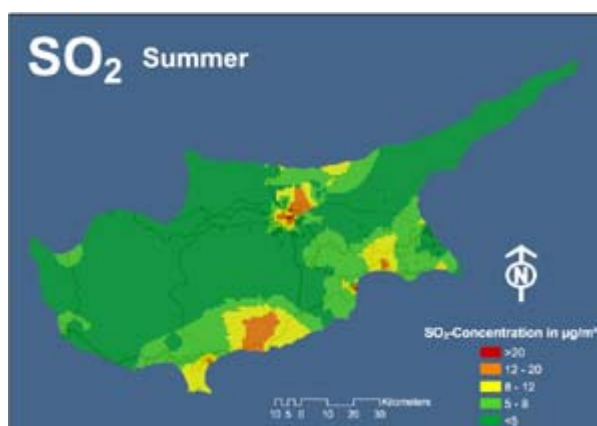
Σημαντική θετική εξέλιξη στην άμβλυση των πιέσεων που δέχονται οι εν λόγω περιοχές είναι η σταδιακή διείσδυση καθαρών καύσιμων στην Κυπριακή αγορά.

Γράφημα 6-6: Ποσοστό καθαρών καυσίμων

Πηγή: ΣΜΠΕ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αειφόρος Ανάπτυξη και Ανταγωνιστικότητα 2007-2013

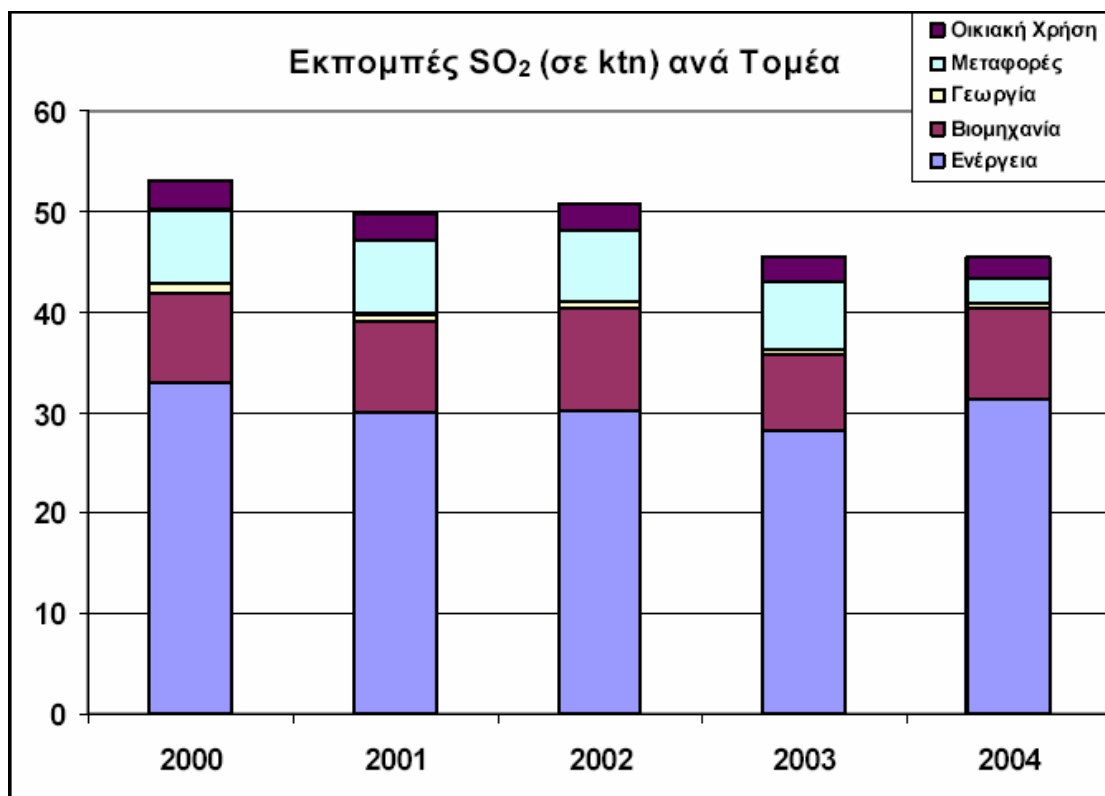
Όπως και στην περίπτωση του διοξειδίου του αζώτου, οι υψηλότερες τιμές βενζολίου αναμένονται στις αστικές περιοχές, όπου βρίσκονται και οι μείζονες πηγές ρύπανσης όπως η κυκλοφορία οχημάτων. Η σημαντικότερη πηγή διοξειδίου του θείου είναι το εργοστάσιο παραγωγής ενέργειας της Κερύνειας στη βόρεια ακτή, και του Βασιλικού, της Μονής και της Δεκέλειας στην νότια ακτή. Αθροιστικά οι τιμές συγκεντρώσεων φτάνουν από 8 έως 12 $\mu\text{g} / \text{m}^3$ στις γύρω από αυτά τα εργοστάσια περιοχές, (στην Εικόνα 6-5 με κίτρινο χρώμα), ενώ μπορούν να φτάσουν και τιμές της τάξης των 20 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (στην Εικόνα 6-5 με πορτοκαλί) στην περίπτωση των μονάδων Μονής και Βασιλικού.

Εικόνα 6-5: Μέσες Θερινές συγκεντρώσεις SO₂

Πηγή: Στοιχεία δημοσιευμένα στον Ιστότοπο του Τμήματος Επιθεώρησης Εργασίας <http://www.airquality.dli.mlsi.gov.cy/>

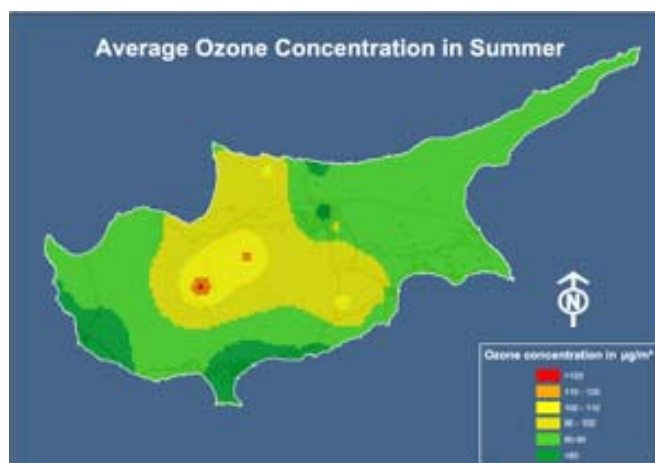
Οι συγκεντρώσεις του διοξειδίου του θείου παρουσιάζουν μια σταδιακή μείωση τα τελευταία χρόνια (Γράφημα 6-7). Το γεγονός αυτό όπως και στην περίπτωση των οξειδίων του αζώτου σχετίζεται άμεσα με την υιοθέτηση αποτελεσματικότερων τεχνολογιών στις διάχυτες πηγές ρύπανσης (πετρελαιοκίνητα οχήματα, κεντρικές θερμάνσεις) καθώς επίσης και με την απόδοση των δαπανών πολλών βιομηχανικών εγκαταστάσεων για την προστασία του αέρα.

Γράφημα 6-7: Ετήσιες εκπομπές διοξειδίου του θείου ανά τομέα παραγωγής

Πηγή: Έκθεση Κατάσταση της ποιότητας του ατμοσφαιρικού αέρα και των αέριων εκπομπών της Κύπρου 2003-2005, Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας

Επίσης σημαντικό πρόβλημα στην Κύπρο παρουσιάζει το όζον στην κατώτερη ατμόσφαιρα, ειδικά στις περιοχές με ψηλό υψόμετρο. Αντιθέτως, εντός του αστικού ιστού το όζον στην Κύπρο εμφανίζει γενικά χαμηλές τιμές, εξαιτίας της καταστροφής του κατά την χημική αντίδρασή του με πρωτογενείς ρύπους που προέρχονται κυρίως από την κυκλοφορία. Παραδόξως το όζον είναι ρύπος που απαντάται συχνότερα σε αγροτικές περιοχές με υψηλό υψόμετρο, παρά σε αστικές περιοχές.

Εικόνα 6-6: Μέσες Θερινές συγκεντρώσεις Όζοντος
Πηγή: Στοιχεία δημοσιευμένα στον Ιστότοπο του Τμήματος Επιθεώρησης
Εργασίας <http://www.airquality.dli.mlsi.gov.cy/>

Η Κύπρος, όπως και πολλές άλλες χώρες της Μεσογείου, επηρεάζεται από σύννεφα σκόνης που δημιουργούνται στην έρημο της Σαχάρας και μετακινούνται εξαιτίας της ατμοσφαιρικής κυκλοφορίας. Το ξηρό κλίμα της Κύπρου συνεισφέρει στην επαναιώρηση των σωματιδίων σκόνης επιτείνοντας το πρόβλημα.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται ενδεικτικά ο πίνακας με τις ετήσιες εκπομπές αέριων ρύπων ανά τομέα παραγωγής. Με αυτό τον τρόπο δίνεται μια σφαιρική εικόνα της ρύπανσης του αέρα εντοπίζοντας τους τομείς με το μεγαλύτερο ποσοστό ρύπανσης. Η γεωργία και η κτηνοτροφία συμβάλουν με ένα μικρό αλλά σημαντικό ποσοστό στη συνολική ρύπανση της ατμόσφαιρας ενώ παράλληλα παρουσιάζονται ως η σημαντικότερη πηγή ρύπανσης από αμμωνία.

Πίνακας 5: Ετήσιες εκπομπές αέριων ρύπων (σε κtn) ανά τομέα για το έτος 2004

Τομέας	SO ₂	NO _x	NH ₃	VOC
Παραγωγή Ενέργειας	31,40	6,54		2,08
Διύλιση Πετρελαίου	0,32	0,04		0,25
Κατασκευαστική Βιομηχανία	4,32	0,53		2,62
Μεταφορές	2,41	8,34		5,68
Οικιστικά (Κεντρικές Θερμάνσεις)	2,10	0,44		0,27
Γεωργία	0,55	0,44		0,09
Αποθήκευση και Διανομή Πετρελαιοειδών				1,25
Παραγωγή Τσιμέντου και Ασβέστη	4,27	2,03		0,08
Διαχείριση Ζωικών Αποβλήτων			5,13	
Εκπομπές από Λιπάσματα			0,38	
Σύνολο	45,37	18,36	5,51	12,32

Πηγή: Έκθεση Κατάσταση της ποιότητας του ατμοσφαιρικού αέρα και των αέριων εκπομπών της Κύπρου 2003-2005, Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας

Σε σχέση με τις κλιματικές αλλαγές, έχει εκπονηθεί Στρατηγικό Σχέδιο για τον περιορισμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, λαμβάνοντας υπόψη τεχνικά αλλά και οικονομικά κριτήρια.

Το Σχέδιο υπολόγισε τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, εκτίμησε την εξέλιξη των εκπομπών για τη χρονική περίοδο έως το 2020, αξιολόγησε τις προοπτικές περιορισμού των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου και εξέτασε το κόστος και το όφελος από την εφαρμογή διαφόρων μέτρων.

Η υλοποίηση του Σχεδίου, συνεπάγεται τη συστηματική εφαρμογή πληθώρας μέτρων και πολιτικών, που θα επιφέρουν σημαντικές αλλαγές. Αν και αρκετά μέτρα εμφανίζουν οικονομικά οφέλη, εντούτοις η υλοποίηση του όλου Σχεδίου θα απαιτήσει τη δέσμευση σημαντικών κεφαλαίων.

Ο τομέας της παραγωγής και χρήσης ηλεκτρικής ενέργειας πρέπει να αποτελέσει τη βάση επίτευξης των στόχων του Σχεδίου, με προγράμματα και μέτρα που αποτελούν, ήδη, μέρος της ενεργειακής πολιτικής, όπως:

α) Την κατασκευή νέων συμβατικών μονάδων που θα εγκατασταθούν στο σύστημα με καύσιμο το φυσικό αέριο.

β) Την απόσυρση παλαιών μονάδων ατμοστρόβιλων του σταθμού Μονής.

γ) Την εγκατάσταση αιολικών πάρκων.

δ) Την υλοποίηση σημαντικών παρεμβάσεων στον οικιακό – τριτογενή τομέα που θα στοχεύουν στη διείσδυση αποδοτικότερων ηλεκτρικών συσκευών καθώς και τη βελτίωση της ενεργειακής συμπεριφοράς των κτιρίων.

Σημαντικό ρόλο αναμένεται να διαδραματίσει και ο τομέας των μεταφορών, κυρίως μέσω της ενθάρρυνσης της χρήσης των μέσων μαζικής μεταφοράς, της προώθησης της χρήσης μικρού κυβισμού οχημάτων, της συστηματικής συντήρησης των οχημάτων, κλπ.

Οι κυριότερες μειώσεις εκπομπών στο βιομηχανικό τομέα, θα προέλθουν από τη διείσδυση του φυσικού αερίου σε επιλεγμένες βιομηχανικές μονάδες καθώς, επίσης και την καύση απορριμμάτων στη βιομηχανία τσιμέντου.

Η αποτελεσματική εφαρμογή του Στρατηγικού Σχεδίου προϋποθέτει και δράσεις ενημέρωσης – ευαισθητοποίησης των διαφόρων ομάδων – αποδεκτών, καθώς και του ευρύτερου κοινού.

Η επιτυχής υλοποίηση του προγράμματος μείωσης των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου προϋποθέτει το συντονισμό των εμπλεκόμενων φορέων και τη συστηματική παρακολούθηση της πορείας υλοποίησής του. Ταυτόχρονα, θα πρέπει

να εξεταστούν τρόποι ώστε να διασφαλιστεί η μείωση των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου σε όλα τα μέτρα του σχεδίου ανάπτυξης, όπως έχει προβλεφθεί στον αρχικό σχεδιασμό, λαμβάνοντας υπόψη τα νέα δεδομένα.

Με βάση τα πιο πάνω, το Υπουργικό Συμβούλιο, μετά από Πρόταση που υποβλήθηκε από το Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος, ενέκρινε, στις γενικές του αρχές, το Στρατηγικό Σχέδιο και εξουσιοδότησε τον Υπουργό Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος να συντονίσει τη σταδιακή υλοποίησή του, σε συνεργασία με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και αφού αυτό διαφοροποιηθεί λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τις απόψεις των διαφόρων φορέων.

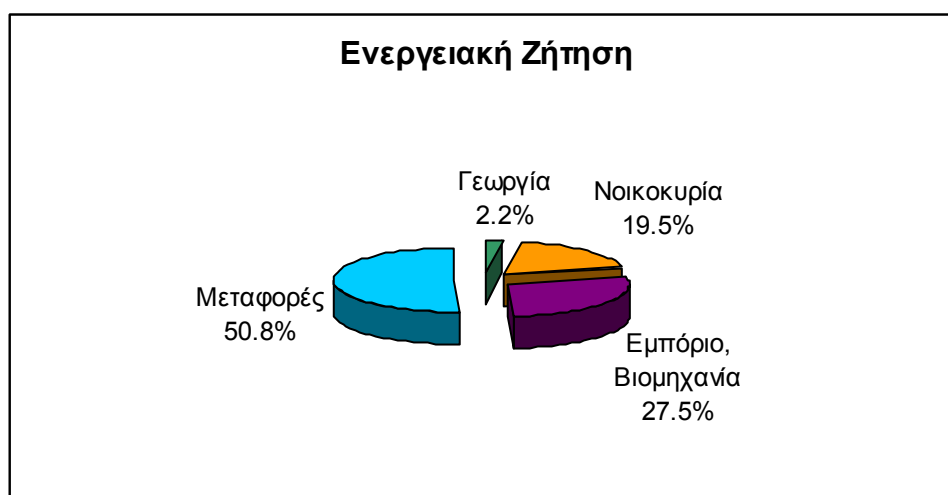
Αξίζει να σημειωθεί ότι η Κύπρος δεν είχε συμπεριληφθεί στο Παράρτημα Ι της Σύμβασης για τις Κλιματικές Αλλαγές, δεν είχε ενταχθεί στο Παράρτημα Β του Πρωτοκόλλου του Κιότο και δεν ήταν μέλος της ΕΕ όταν συμφωνήθηκαν οι επιμέρους δεσμεύσεις των Κρατών-Μελών της για την πρώτη περίοδο δεσμεύσεων (2008 - 2012). Έτσι, στα πλαίσια της από κοινού επίτευξης του στόχου του 8% για την ΕΕ, η Κύπρος δεν έχει οποιοσδήποτε ποσοτικοποιημένες δεσμεύσεις σχετικά με τον περιορισμό των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου οι οποίες για την περίοδο 1990 - 2003 αυξήθηκαν κατά 52,1%.

Η θετική συνεισφορά των Κυπριακών δασών στην άμβλυνση των κλιματικών αλλαγών μέσω της δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα φαίνεται από την συνολική ποσότητα άνθρακα που περιέχεται στην Ετήσια Προσαύξηση των δασικών δέντρων και η οποία ανέρχεται περίπου στους 0,037 εκατομμύρια μετρικούς τόνους. Προς αυτή την κατεύθυνση είναι υποβοηθητική η στήριξη των δασώσεων που παρέχεται τόσο από το υφιστάμενο Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης όπου δασώθηκαν περίπου 250 ha όσο και από Εθνικούς Πόρους όπου δασώνονται περίπου 200 ha/έτος.

6.2. Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

Η χώρα εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από την εισαγωγή ενεργειακών πόρων από το εξωτερικό. Αυτό σε συνδυασμό με τις έντονες διακυμάνσεις στη ζήτηση (π.χ. τουρισμός, θερμό καλοκαίρι) αυξάνει την ανασφάλεια σχετικά με την ικανότητα κάλυψης των ενεργειακών αναγκών του νησιού. Την τελευταία δεκαετία η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας αυξήθηκε περίπου 70 % (1954 ktOE για το 2006), ενώ η τελική κατανάλωση ενέργειας παρουσίασε αύξηση της τάξης του 35%. Το 2005 το κόστος εισαγωγής ενεργειακών πόρων ανήλθε στα 481 εκατομμύρια λίρες Κύπρου αντιπροσωπεύοντας το 16,2 % του κόστους των συνολικών εισαγωγών της Κυπριακής δημοκρατίας.

Στο Γράφημα που ακολουθεί παρουσιάζεται η κατανομή της ενεργειακής ζήτησης σε διάφορους τομείς. Οι μεταφορές φαίνεται να κατέχουν το μεγαλύτερο ποσοστό ζήτησης με τιμή που αντιστοιχεί στο 50,8 % της συνολικής ενεργειακής ζήτησης. Ένα σημαντικό μέρος της κατανάλωσης αυτής οφείλεται στην πολιτική αεροπορία ωστόσο η τιμή αυτή τονίζει την ανάγκη προώθησης μέτρων μείωσης της ζήτησης όπως είναι η χρήση μέσων μαζικής μεταφοράς και οικολογικών μέσων μεταφοράς. Ο δεύτερος σημαντικότερος καταναλωτής ενέργειας είναι ο τομέας της βιομηχανίας και του εμπορίου. Στον τομέα αυτό προεξέχουσα θέση καταλαμβάνει η βιομηχανία παραγωγής τσιμέντου καθώς επίσης και η βιομηχανία τροφίμων. Από την άλλη μεριά η γεωργία κατέχει το μικρότερο ποσοστό ζήτησης το οποίο φτάνει μόλις στο 2,2 %.

Γράφημα 6-8: Ενεργειακή ζήτηση

Πηγή: Υπηρεσία Ενέργειας

Η ασφαλής και αδιάλειπτη ενεργειακή τροφοδοσία της χώρας, η ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας και η συνεκτίμηση των περιβαλλοντικών περιορισμών στη θέσπιση πολιτικών, κατευθυντήριων γραμμών και προτεραιοτήτων στον τομέα της ενέργειας, αποτελούν τους τρεις κύριους πυλώνες της εθνικής ενεργειακής στρατηγικής.

Στο παρόν στάδιο η συνεισφορά των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο ενεργειακό δυναμικό της χώρας είναι μικρή και φτάνει μόλις το 4,5 % της συνολικής ενεργειακής κατανάλωσης. Η κάλυψη των αναγκών του νησιού γίνεται με τη χρήση συμβατικών καυσίμων και κυρίως πετρελαιοειδών (89,9 %). Ωστόσο ένας από τους κύριους στόχους της εθνικής ενεργειακής πολιτικής (Σχέδιο Δράσης για ΑΠΕ 2002-2010) είναι η όσο το δυνατό μεγαλύτερη εκμετάλλευση των

Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ). Στο Σχέδιο Δράσης για Ενίσχυση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας στην Κύπρο περιλαμβάνονται στόχοι όπως ο διπλασιασμός της συνεισφοράς των ΑΠΕ στο ενεργειακό ισοζύγιο της Κύπρου από 4,5 % που ήταν το 1995 σε 9 % μέχρι το 2010, η αύξηση της συνεισφοράς των ΑΠΕ στην παραγωγή ηλεκτρισμού από μηδενική σε 6 % μέχρι το 2010, η εξάλειψη των εμποδίων στην ανάπτυξη των ΑΠΕ και η ενίσχυση όλων των μορφών ΑΠΕ που ήδη προσφέρονται στην Κύπρο (αιολικής, ηλιακής, βιομάζας και φωτοβολταϊκών).

Η επίτευξη των παραπάνω στόχων θα οδηγήσει ετησίως στην αποφυγή της αγοράς 85.000 τόνων πετρελαίου αξίας 11 εκατομμυρίων λιρών για σκοπούς ηλεκτροπαραγωγής και 280.000 τόνων αξίας 35 εκατομμυρίων λιρών για την κάλυψη των συνολικών ενεργειακών αναγκών του νησιού.

Γράφημα 6-9: Πρωτογενείς ενεργειακές πηγές

Πηγή: Υπηρεσία Ενέργειας

Ο μακροπρόθεσμος στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η αύξηση του ποσοστού συμμετοχής των ΑΠΕ φτάνοντας το 20 % της συνολικής ενεργειακής κατανάλωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέχρι του 2020.

Η Κυπριακή δημοκρατία διαμέσου του νόμου Ν.33(Ι)/2003 «περί προώθησης και ενθάρρυνσης της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και της εξοικονόμησης ενέργειας» προωθεί την εξοικονόμηση ενέργειας αλλά και τη χρήση ΑΠΕ. Στα πλαίσια του εν λόγω νόμου έχει δημιουργηθεί ειδικό ταμείο ενίσχυσης των ΑΠΕ και εξοικονόμησης ενέργειας τα έσοδα του οποίου προέρχονται από την επιβολή ενεργειακού τέλους της τάξης του 0,13 σεντς ανά κιλοβατώρα στην κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας. Επιπρόσθετα έχει καταρτιστεί σχέδιο χορηγιών σε όσους λαμβάνουν μέτρα εξοικονόμησης ενέργειας αλλά και σε όσους κάνουν χρήση ΑΠΕ

με αποτέλεσμα να παρατηρείται αύξηση του ενδιαφέροντος προς αυτή την κατεύθυνση με σημαντική αύξηση των αιτήσεων για λήψη των σχετικών χορηγιών.

Πίνακας 6: Αύξηση αριθμού αιτήσεων στα προγράμματα χορηγιών

Κατηγορία	Αριθμός Αιτήσεων που Υποβλήθηκαν			
	2004	2005	Αύξηση %	Έως Ιούνιο 2006
Εξοικονόμηση Ενέργειας	47	58	23 %	14
Θερμομόνωση	119	684	474 %	970
Κεντρικά Ενεργητικά Συστήματα	69	87	26 %	17
Οικιακά Ηλιακά Συστήματα	440	1967	285 %	617

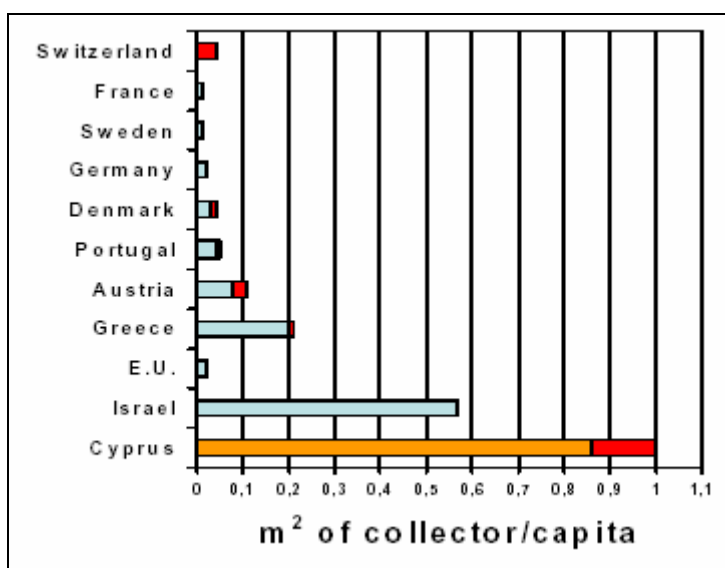
Πηγή: Υπηρεσία Ενέργειας

Ώθηση δίνεται επίσης στη χρήση της βιομάζας για σκοπούς θέρμανσης και ψύξης αλλά και για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μέσω του σχεδίου χορηγιών για τις ΑΠΕ. Το σχέδιο αυτό περιλαμβάνει χορηγίες σε επενδύσεις που πραγματοποιούνται στους τομείς της παραγωγής βιοκαυσίμων για μεταφορές, της εκμετάλλευσης της βιομάζας με συμπαραγωγή ηλεκτρισμού - θερμότητας ή και ψύξης, αλλά και τηλεθέρμανσης ή και τηλεψύξης. Εθνικός στόχος είναι η αντικατάσταση μέρους των συμβατικών καυσίμων που χρησιμοποιούνται στις μεταφορές με βιοκαύσιμα. Παράλληλα προσδοκώντας στην επίτευξη του στόχου της βιομάζας στην ηλεκτροπαραγωγή από ΑΠΕ που αντιστοιχεί στο 1,2 % κατά το 2010 έχει καταρτιστεί Σχέδιο Ενθάρρυνσης της Ηλεκτροπαραγωγής από Βιομάζα και Βιοαέριο Εκκλούμενο από Χώρους Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων, μέσω του οποίου δίνονται λειτουργικές ενισχύσεις.

Επιπρόσθετα το Κράτος έχει προβεί στην κατάρτιση Πενταετούς Σχεδίου Δράσης για την περίοδο 2006 -2010 (Υπουργείο Εμπορίου Βιομηχανίας και Τουρισμού). Έχει προβεί στη μεταφορά της ευρωπαϊκής οδηγίας 2002/91 σχετικά με την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων στην εθνική νομοθεσία (Ο περί ρύθμισης της Ενεργειακής Απόδοσης των Κτιρίων Νόμος του 2006 Ν.142(Ι)/2006), καθώς επίσης και στην μεταφορά στην οδηγία σχετικά με την ενεργειακή σήμανση (Energy Labels) και την παροχή πληροφοριών για την κατανάλωση ενέργειας για τις οικιακές συσκευές καθώς και την ελεύθερη διακίνηση προϊόντων που φέρουν σήμανση CE.

Αξίζει να αναφερθεί ότι στο δασικό τομέα υπήρξε το 2004 παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας ύψους 1,04 ktoe. Στην Κύπρο η ανανεώσιμη ενέργεια από το δασικό τομέα προέρχεται μόνο από καυσόξυλα (προερχόμενα από κρατικά και ιδιωτικά δάση) καθώς επίσης και άλλα υπολείμματα ξύλου από τις μεταποιητικές

βιομηχανίες. Επίσης, παρά το ότι η συνεισφορά της γεωργίας στην παραγωγή ανανεώσιμων μορφών ενέργειας προς το παρόν δεν κρίνεται σημαντική εντούτοις υπάρχουν άλλα προγράμματα για παραγωγή ανανεώσιμων μορφών ενέργειας. Στο παρόν στάδιο τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι η χρήση ΑΠΕ για ηλεκτροπαραγωγή περιορίζεται σε ελάχιστες, μη διασυνδεδεμένες με το δίκτυο, μικρές εγκαταστάσεις. Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι η Κύπρος είναι από τις πρωτοπόρες χώρες στην εγκατάσταση ηλιακών συλλεκτών για σκοπούς θέρμανσης νερού (ηλιακοί θερμοσίφωνες). Το 90% των σπιτιών, το 80% των διαμερισμάτων και το 50% των ξενοδοχειακών μονάδων έχει εγκατεστημένους ηλιακούς συλλέκτες.

Γράφημα 6-10: Εγκατεστημένοι ηλιακοί συλλέκτες σε κάθε χώρα Πηγή: Υπηρεσία Ενέργειας

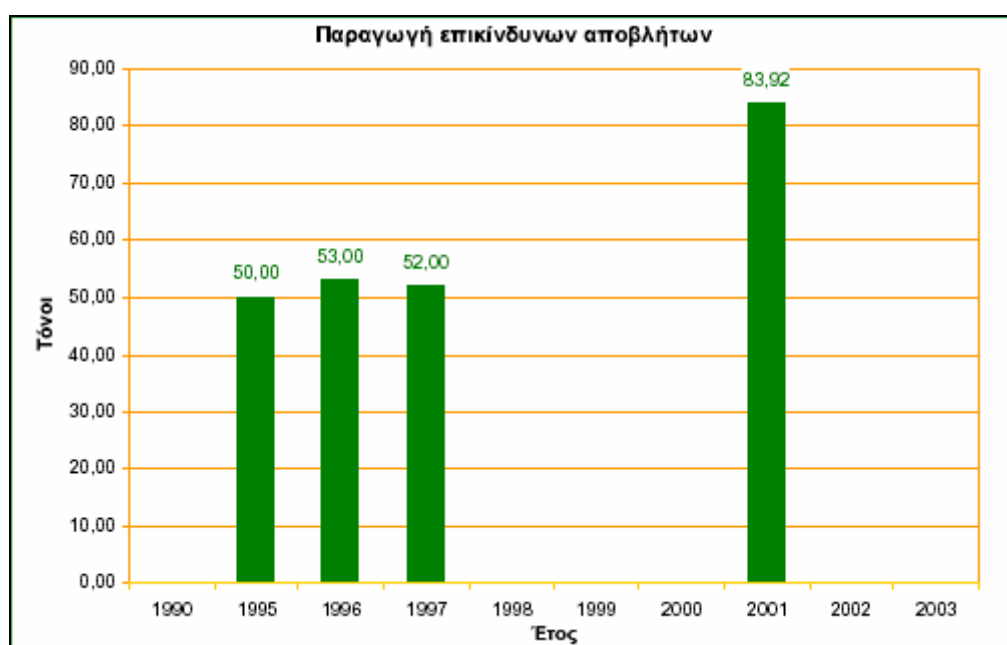
6.3. Βιομηχανική Ρύπανση

Το μέγεθος των βιομηχανιών στην Κύπρο, σύμφωνα με τον ρυθμό παραγωγής τους και το ρυθμό ροής των υγρών αποβλήτων, είναι μικρό έως μέτριο. Η βιομηχανία τροφίμων (συμπεριλαμβανομένων των γαλακτοκομικών, επεξεργασίας ιχθύων, αναψυκτικών κλπ) αντιστοιχεί στο 57% περίπου της βιομηχανικής δραστηριότητας στην Κύπρο, ενώ παράλληλα υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός χημικών βιομηχανιών (χρώματα, βαφές, καλλυντικά) που αντιστοιχεί στο 14% περίπου του συνολικού αριθμού. Ένας άλλος σημαντικός κλάδος είναι τα σφαγεία (13%). Υπάρχουν επίσης 19 βιομηχανίες στον τομέα της επιμετάλλωσης ή επεξεργασίας των μετάλλων και δύο βυρσοδεφεία που αντιστοιχούν στο 9% των βιομηχανιών.

Η κύρια βιομηχανική δραστηριότητα εντοπίζεται στην περιοχή της Λευκωσίας (41% του συνολικού αριθμού εργοστασίων), της Λάρνακας (20% του συνολικού

αριθμού εργοστασίων) και της Λεμεσού (11% του συνολικού αριθμού εργοστασίων). Ένας μεγάλος αριθμός βιομηχανιών έχει εγκατασταθεί εντός καθορισμένων βιομηχανικών περιοχών. Παρόλα αυτά πολλές μικρές κυρίως βιομηχανίες βρίσκονται εκτός οριοθετημένων βιομηχανικών περιοχών. Οι περιοχές αυτές αποτελούν δυνητικές πηγές σημειακής και διάχυτης ρύπανσης για το υδατικό και ατμοσφαιρικό περιβάλλον. Η διάθεση υγρών αποβλήτων από τις βιομηχανίες αυτές δημιουργεί σημειακές πηγές ρύπανσης για τα γειτονικά υδατικά σώματα.

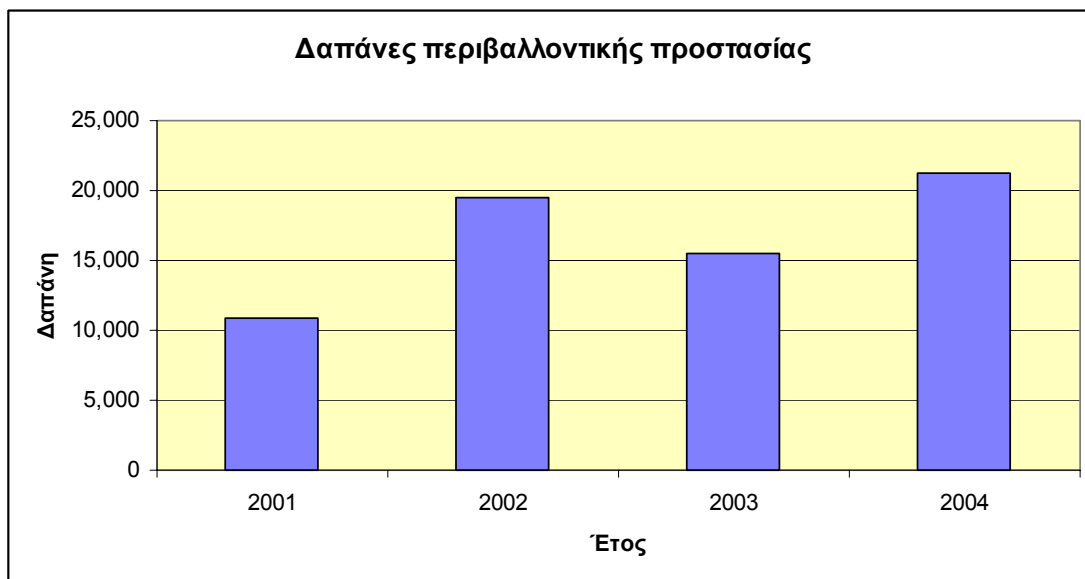
Αξιοσημείωτη είναι επίσης η αύξηση των ποσοτήτων επικινδύνων αποβλήτων που παράγονται στο νησί. Παρόλο που το Γράφημα 6-11 που ακολουθεί παρουσιάζει μια αποσπασματικότητα είναι εύκολο να εντοπιστεί η σημαντική αύξηση των παραγόμενων επικινδύνων αποβλήτων για το έτος 2001 σε σύγκριση με τα έτη 1995 - 1997.

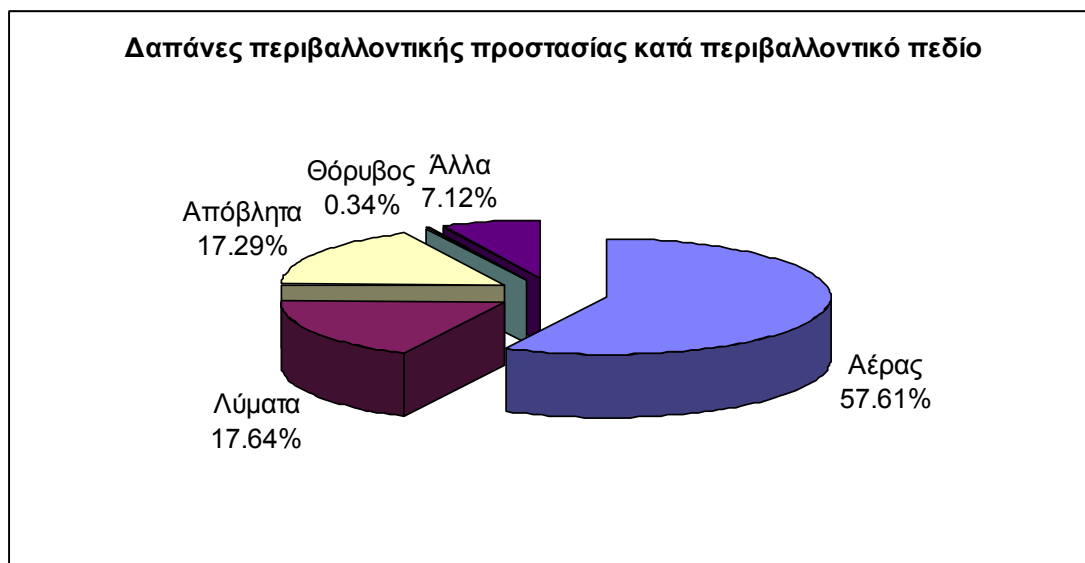
Γράφημα 6-11: Παραγόμενες ποσότητες επικινδύνων αποβλήτων

Πηγή: ΣΜΠΕ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αειφόρος Ανάπτυξη και Ανταγωνιστικότητα 2007-2013

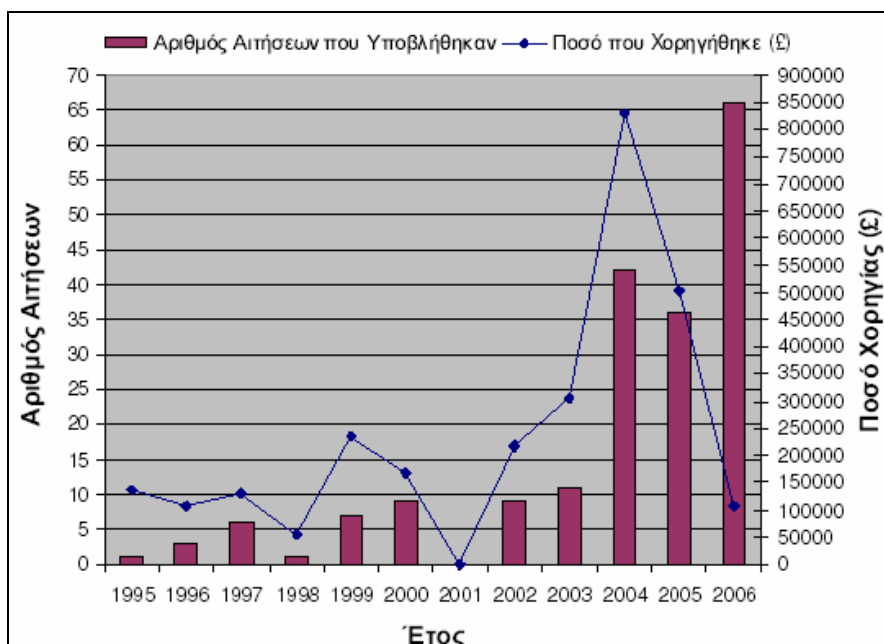
Θετική εξέλιξη είναι το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια αύξηση των δαπανών του βιομηχανικού τομέα προς την κατεύθυνση προστασίας του περιβάλλοντος. Ώθηση προς την κατεύθυνση αυτή αποτελούν επίσης και οι διάφορες χορηγίες που παραχωρεί η Κυπριακή Κυβέρνηση στις βιομηχανίες με στόχο τη μείωση της περιβαλλοντικής ρύπανσης. Στα Γραφήματα που ακολουθούν παρουσιάζονται οι ετήσιες δαπάνες του βιομηχανικού τομέα με στόχο την αντιμετώπιση της αέριας ρύπανσης.

Γράφημα 6-12: Δαπάνες του βιομηχανικού τομέα για την προστασία του αέρα
Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία

Γράφημα 6-13: Δαπάνες περιβαλλοντικής προστασίας κατά περιβαλλοντικό πεδίο
Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία

Γράφημα 6-14: Παροχή χορηγιών για τον έλεγχο της βιομηχανικής ρύπανσης

Πηγή: Ετήσια Έκθεση Υπουργείου Εμπορίου Βιομηχανίας και Τουρισμού

Οι βιομηχανικές εγκαταστάσεις της Κύπρου που υπάγονται στην Οδηγία 96/61/EK σχετικά με την ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχο της ρύπανσης (IPPC) (Ν. 56(I)/2003) είναι 103 οι περισσότερες εκ των οποίων αποτελούν κτηνοτροφικές μονάδες (74) ενώ οι υπόλοιπες αποτελούν εγκαταστάσεις παραγωγής κεραμικών ειδών (9), χώρους ταφής απορριμμάτων (5), εγκαταστάσεις παραγωγής τσιμέντου (2), εγκαταστάσεις επεξεργασίας ζωικών υπολειμμάτων ορυκτελαίων και επικινδυνων αποβλήτων (6), ενώ καταγράφονται τρεις εγκαταστάσεις καύσης, δύο σφαγεία, μία μονάδα παραγωγής ακατέργαστων μετάλλων και μία μονάδα παραγωγής ασβέστη.

6.4. Υδατικοί πόροι

Η Κύπρος χαρακτηρίζεται από έλλειψη πόρων γλυκού νερού περιορίζοντας τις δυνατότητες γεωργικής εκμετάλλευσης των εδαφών, αλλά και την γενική παραγωγικότητα του χερσαίου οικοσυστήματος. Παρόλο που τα τελευταία 40 χρόνια προτεραιότητα του κράτους ήταν η ανάπτυξη των υδάτινων πόρων (δημιουργία ταμιευτήρων νερού Πίνακας Παραρτήματος V και Χάρτης 2) και η προώθηση μέτρων εξοικονόμησης, η περιορισμένη διαθεσιμότητα νερού παραμένει γεγονός. Τα αυξημένα φαινόμενα σοβαρής ανομβρίας - πιθανό αποτέλεσμα των κλιματολογικών αλλαγών - καθώς και η μεγάλη αύξηση των υδατικών αναγκών επιδεινώνουν την κατάσταση. Τα μειωμένα αποθέματα επιφανειακών υδάτων οδήγησαν στην υπεράντληση των υδροφορέων, με αποτέλεσμα τα περισσότερα

συστήματα υπόγειων υδάτων να χαρακτηρίζονται σήμερα ότι βρίσκονται «σε κίνδυνο». Το μεγαλύτερο πρόβλημα υπεράντλησης μεταξύ των υπόγειων υδροφορέων της ελεύθερης Κύπρου, παρατηρείται στους υδροφορείς Κοκκινοχωριών, Κιτίου, Γερμασόγειας, Ακρωτηρίου και Πέγειας με αποτέλεσμα τη διείσδυση του θαλάσσιου νερού στους υδροφορείς και τον επηρεασμό της ποιότητας των υδάτων. Στις περιοχές αυτές εφαρμόζεται ειδική νομοθεσία που μεταξύ άλλων προνοεί την παροχή άδειας για άντληση του υπόγειου νερού και κατά συνέπεια ελέγχεται η υπόγεια στάθμη του.

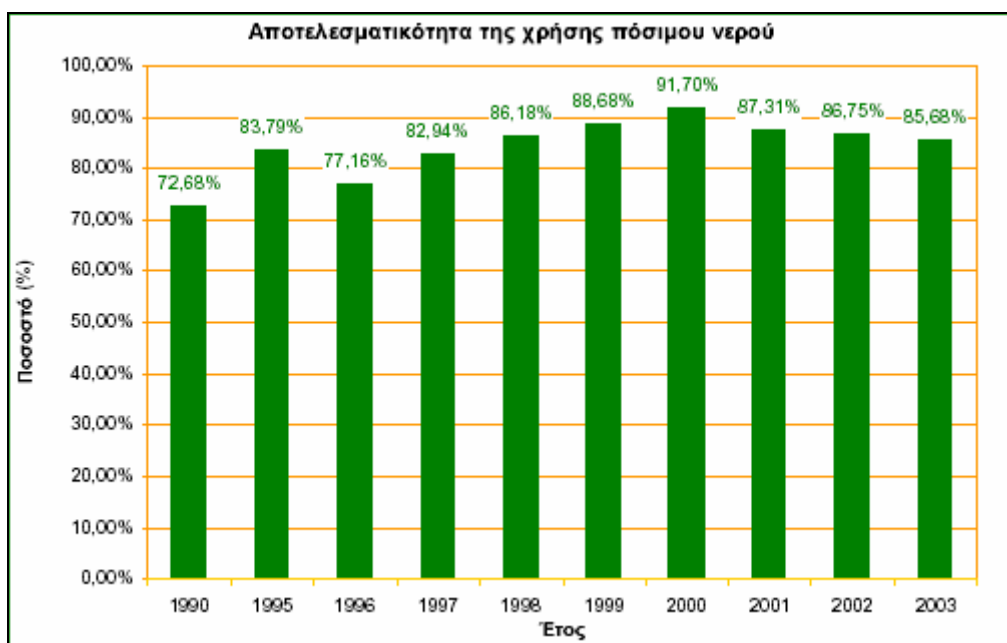
Χάρτης 2: Οι θέσεις των κυριότερων υδατοφρακτών

Πηγή: Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων

Τα τελευταία χρόνια στο υδατικό ισοζύγιο της χώρας προστέθηκαν σημαντικές ποσότητες αφαλατωμένου θαλασσινού νερού και νερού από την επαναχρησιμοποίηση εξαγνισμένων λυμάτων. Παράλληλα προωθήθηκε η χρήση Βελτιωμένων Συστημάτων Άρδευσης φτάνοντας το 95% στις αρδευόμενες καλλιέργειες και εξοικονομώντας 55 εκ. κυβικών μέτρων νερού ετησίως.

Οι μέσες συνολικές ετήσιες ανάγκες σε νερό για όλη την ελεύθερη Κύπρο ανέρχονται σε 267 εκατομμύρια κυβικά μέτρα νερό, από τα οποία, 30% αφορούν τις ανάγκες για ύδρευση (για νοικοκυριά και τουριστικούς σκοπούς), 63% αφορούν τις ανάγκες για αρδευτικούς σκοπούς (για γεωργική παραγωγή και

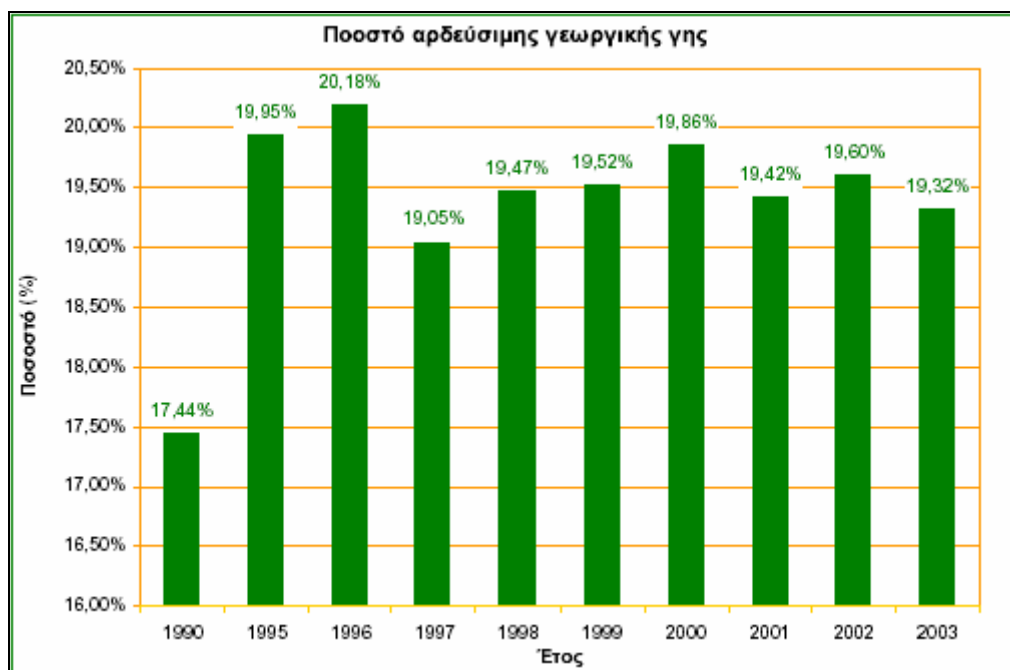
κτηνοτροφία), 2% για χώρους πρασίνου, 2% για βιομηχανικούς σκοπούς και 3% για σκοπούς τεχνητού εμπλουτισμού των υπόγειων υδροφορέων. Από το 30% του νερού που καταναλώνεται για ύδρευση ένα ποσοστό του 15% περίπου χάνεται από το σύστημα. Το ποσοστό αυτό υπολογίζεται συγκρίνοντας τις διαθέσιμες ποσότητες με τις αντίστοιχες ποσότητες που πληρώθηκαν από τους καταναλωτές. Για τη μείωση του φαινομένου αυτού απαιτείται η λήψη περαιτέρω μέτρων παρακολούθησης, διαχείρισης και επιδιόρθωσης των συστημάτων ύδρευσης.

Γράφημα 6-15: Αποτελεσματικότητα χρήσης πόσιμου νερού

Πηγή: ΣΜΠΕ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αειφόρος Ανάπτυξη και Ανταγωνιστικότητα 2007-2013

Τα τελευταία χρόνια μειώθηκε σημαντικά η έκταση των αρδευόμενων μόνιμων καλλιεργειών (Γράφημα 6-16) και αυξήθηκαν οι ετήσιες καλλιέργειες με αποτέλεσμα τη καλύτερη διαχείριση και την ευελιξία χρήσης των υδατικών πόρων με τελικό στόχο την αειφορία. Ο παράγοντας νερό λήφθηκε σοβαρά υπόψη κατά την ετοιμασία των προγραμμάτων προώθησης των αρδευόμενων καλλιεργειών. Όμως, λόγω της εξάντλησης των υδατινών πόρων του τόπου που προκαλείται από την ανομβρία, η ετήσια ποσότητα κατανάλωσης νερού δεν είναι σταθερή αλλά κυμαίνεται από έτος σε έτος, ανάλογα με τη διαθέσιμη ποσότητα. Οι μεγαλύτερες διακυμάνσεις / περιορισμοί αφορούν το νερό για γεωργικές δραστηριότητες (άρδευση).

Γράφημα 6-16: Εξέλιξη Ποσοστού Αρδεύσιμης Γεωργικής Γης
Πηγή: ΣΜΠΕ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αειφόρος Ανάπτυξη και
Ανταγωνιστικότητα 2007-2013

Οι κυριότεροι παράγοντες υποβάθμισης των επιφανειακών και υπόγειων υδατικών είναι:

- **Η διάθεση ανεπεξέργαστων αστικών και βιομηχανικών λυμάτων σε επιφανειακούς και υπόγειους αποδέκτες.**

Οι μονάδες επεξεργασίας λυμάτων που λειτουργούν ή βρίσκονται σε φάση κατασκευής καλύπτουν της απαιτήσεις της Οδηγίας 91/271/ΕΟΚ για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων και τις ανάγκες των μεγαλύτερων οικιστικών συνόλων. Παρόλα αυτά εξακολουθεί να υφίσταται έλλειμμα σε υποδομές του δικτύου αποχέτευσης σε περιοχές με πληθυσμό άνω των 15.000. Το έλλειμμα αυτό αναμένεται να καλυφθεί στο πλαίσιο των Εθνικών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της περιόδου 2007-2013. Σε ότι αφορά τις «ευαίσθητες» στα αστικά λύματα περιοχές στο πλαίσιο εφαρμογής της Οδηγίας 91/271/ΕΚ, έχουν καθοριστεί δύο περιοχές: α) η παράκτια περιοχή του νότιο- ανατολικού τμήματος της Κύπρου και β) η περιοχή βορείως της Λεμεσού.

- **Η έκπλυση αζωτούχων και φωσφορικών λιπασμάτων από τις εντατικές γεωργικές καλλιέργειες που δημιουργούν φαινόμενα ευτροφισμού.**

Η επίδραση της εντατικής γεωργίας στο περιβάλλον αποτελεί το πεδίο ενδιαφέροντος της Οδηγίας 91/676/ΕΟΚ για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης. Στη Κύπρο έχουν οριστεί πέντε

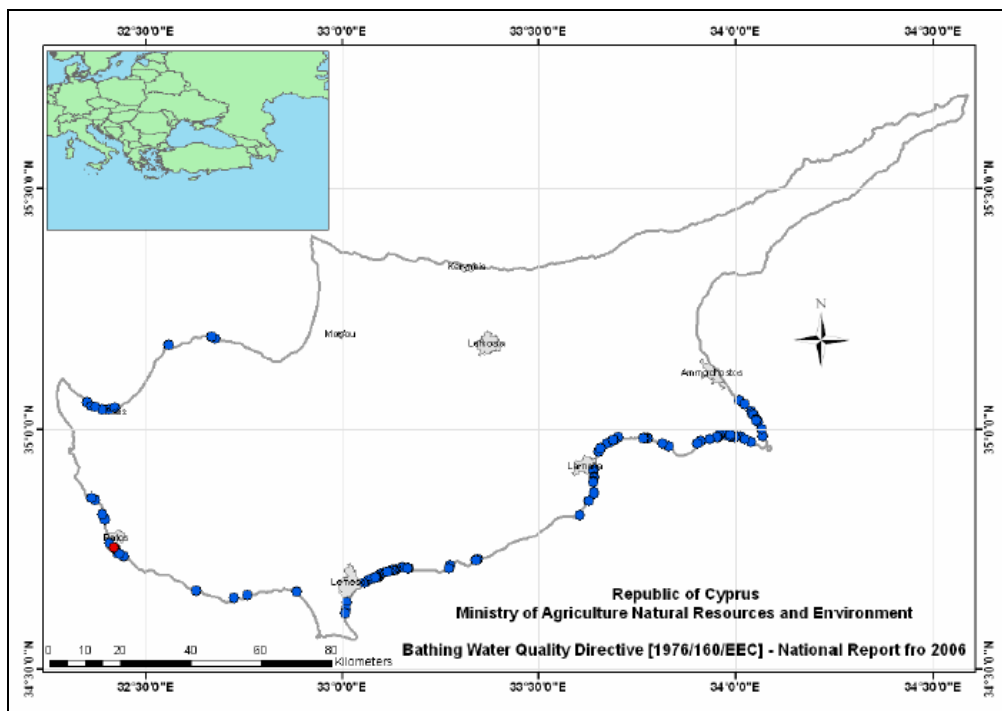

«ευπρόσβλητες» περιοχές για τα υπόγεια νερά και μία για τα επιφανειακά, οι οποίες βρίσκονται κυρίως στην κεντρική και ανατολική πλευρά του νησιού. Οι περιοχές αυτές είναι: α) Πόλης Χρυσοχούς, β) Καριώτης (επιφανειακά), γ) Κοκκινοχώρια, δ) Κίτι, ε) Πέγεια και στ) Ακρωτήρι. Η βασική αιτία φόρτισης των περιοχών αυτών όπως έχει αναφερθεί είναι η υπερβολική χρήση αζωτούχων λιπασμάτων στις γεωργικές καλλιέργειες.

Η Κύπρος με Υπουργικό Διάταγμα καθόρισε το Σχέδιο Δράσης για τη νιτρορύπανση το οποίο άρχισε να εφαρμόζεται στις έξι ευαίσθητες ζώνες. Συγκεκριμένα το πρόβλημα εντοπίζεται σε καλλιέργειες όπως οι πατάτες και τα λαχανικά και σε μικρότερο βαθμό στα εσπεριδοειδή. Η χρήση της κοπριάς και της λάσπης πρέπει να γίνεται με ελεγχόμενο τρόπο έτσι ώστε να αποφεύγονται προβλήματα χειροτέρευσης της ποιότητας των νερών.

Όσον αφορά τα θέματα συγκέντρωσης φωσφόρου και φυτοφαρμάκων αυτά βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα και δεν αναμένονται να δημιουργηθούν οποιαδήποτε προβλήματα. Οι βασικές ζώνες που αντιμετωπίζουν αγροπεριβαλλοντικά προβλήματα είναι οι ορεινές - ημιορεινές όπου καλλιεργούνται τα οινοποιήσιμα αμπέλια και οι παραθαλάσσιες όπου καλλιεργούνται τα εσπεριδοειδή και οι πατάτες. Η εφαρμογή αγροπεριβαλλοντικών προγραμμάτων στη τρέχουσα προγραμματική περίοδο αλλά και η συνέχιση τους στη νέα αναμένεται να μειώσει τη χρήση λιπασμάτων και φυτοπροστατευτικών ουσιών.

Στο Χάρτη 3 που ακολουθεί σημειώνονται οι ευαίσθητες περιοχές, οι ευπρόσβλητες ζώνες καθώς και οι σταθμοί δειγματοληψίας στο πλαίσιο εφαρμογής της οδηγίας 76/160/ΕΟΚ για τα νερά κολύμβησης.

Χάρτης 3: Σταθμοί δειγματοληψιών για ύδατα κολύμβησης

Πηγή: 'Bathing Waters Quality in Cyprus Annual Report for the 2006 Bathing Season Under Art. 13 of the Bathing Water Quality Directive (76/160/EEC), 2006, Ministry of agriculture, natural resources and environment & Ministry of health

Η επίτευξη καλής κατάστασης στα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά των επιφανειακών, υπόγειων και παράκτιων υδατικών σωμάτων μέχρι το 2015 αποτελεί δέσμευση των Κρατών Μελών της Κοινότητας στο πλαίσιο εφαρμογής της Οδηγίας –πλαίσιο 2000/60/EC για τα νερά (Water Framework Directive-WFD).

Στην Κύπρο βρίσκονται σε εξέλιξη δράσεις που σχετίζονται με την εφαρμογή της οδηγίας αυτής. Κομβικό σημείο στο πλαίσιο αυτό είναι η εκπόνηση και ολοκλήρωση μέχρι το 2009 σχεδίων διαχείρισης υδατικών πόρων σε επίπεδο περιοχών λεκάνης απορροής ποταμού.

Οι μέχρι στιγμής μελέτες έχουν δείξει ότι ένας σημαντικός αριθμός υδατικών συστημάτων έχει χαρακτηριστεί ότι βρίσκεται σε κίνδυνο μη επίτευξης των στόχων της Οδηγίας και ένας από τους λόγους είναι οι πιέσεις από αγροτικές δραστηριότητες. Το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013 μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην επίτευξη των στόχων της Οδηγίας. Ιδιαίτερη προσοχή θα δοθεί στις έξι ευαίσθητες ζώνες για τη νιτρορύπανση.

Η Οδηγία Αρ. 96/61/ΕΕ, σχετικά με την Ολοκληρωμένη Πρόληψη και Έλεγχο της Ρύπανσης (Ν.56(Ι)/2003), γνωστή ως Οδηγία IPPC (Integrated Pollution Prevention and Control) αποτελεί ένα από τα κυριότερα νομοθετήματα στον τομέα

του περιβάλλοντος και έχει τεθεί σε ισχύ από τον Οκτώβριο του 1999, με τη δέσμευση να εφαρμοσθεί σε όλες τις υφιστάμενες και επηρεαζόμενες μονάδες μέχρι τον Οκτώβριο του 2007.

Η Κυπριακή νομοθεσία εναρμονίσθηκε με την Οδηγία, μέσω του Νόμου Αρ. 56(I)/2003. Προβλέπεται ένα ολοκληρωμένο σύστημα χορήγησης αδειών (Άδεια Απόρριψης Αποβλήτων, Άδεια Εκπομπής Αέριων Αποβλήτων, Άδεια Διαχείρισης Αποβλήτων), βασισμένο στην εφαρμογή των Βέλτιστων Διαθέσιμων Τεχνικών οι οποίες συνιστούν το πλέον εξελιγμένο και αποτελεσματικό στάδιο των διεργασιών και μεθόδων παραγωγής για την προστασία του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με το Νόμο αυτό, οι εγκαταστάσεις, εντατικής εκτροφής πουλερικών οι οποίες διαθέτουν πάνω από 40.000 θέσεις για πουλερικά και οι χοιροτροφικές μονάδες με δυναμικότητα θέσεων πάνω από 2.000 χοίρους παραγωγής άνω των 30 κιλών ή 750 για χοιρομητέρες (αμιγή χοιροστάσια), θεωρούνται ως ιδιαίτερα ρυπογόνες και χρειάζεται να εφαρμόσουν τις διατάξεις του ολοκληρωμένου ελέγχου και πρόληψης της ρύπανσης.

Στην Κύπρο, το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα έντονο λόγω του μεγάλου αριθμού κτηνοτροφικών μονάδων εντατικής εκτροφής, πτηνοτροφείων αλλά και χοιροστασιών και της συγκέντρωσής τους σε ορισμένες περιοχές. Σήμερα λειτουργούν 34 πτηνοτροφικές και 40 χοιροτροφικές μονάδες που εμπίπτουν στις ειδικές διατάξεις του Νόμου για τον Ολοκληρωμένο Έλεγχο και Πρόληψη της Ρύπανσης. Από αυτές μόνο 2 χοιροστάσια και 24 πτηνοτροφεία έχουν αδειοδοτηθεί και λειτουργούν με βάση τις πρόνοιες της νομοθεσίας.

6.5. Θαλάσσιο και παράκτιο περιβάλλον

Η Κύπρος βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα της Μεσογείου. Τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά της εν λόγω περιοχής είναι τα ακόλουθα:

Υψηλές θερμοκρασίες: Η ελάχιστη ετήσια θερμοκρασία είναι 12°C και αυτή φτάνει μέχρι και τους 25°C την καλοκαιρινή περίοδο. Οι υψηλές θερμοκρασίες οφείλονται τόσο στο γεωγραφικό της μήκος όσο και στο μικρό μέσο βάθος της θάλασσας με αποτέλεσμα να επικρατούν υψηλοί μεταβολικοί ρυθμοί στους οργανισμούς του θαλάσσιου περιβάλλοντος.

Υψηλή αλατότητα: Η Μεσόγειος είναι η πιο αλμυρή από τις θάλασσες της Ευρώπης καθώς η εξάτμιση είναι μεγαλύτερη από την ποσότητα του γλυκού νερού που προστίθεται σε αυτήν από την βροχή και τις εκροές των εσωτερικών υδάτων. Με αυτόν τον τρόπο παρουσιάζεται ετήσιο έλλειμμα γλυκού νερού περίπου 2.500 Km³ (ΕΕΑ, 1999).

Μικρής έκτασης παλιρροιακά φαινόμενα: Η τυπική διακύμανση της στάθμης λόγω παλιρροιακών φαινόμενων είναι μικρότερη από 50 cm, μειώνοντας με αυτόν τον τρόπο την δυνατότητα γρήγορης αραιώσης και διασποράς αποβλήτων.

Ολιγοτροφικός χαρακτήρας: Η Μεσόγειος εμφανίζεται γενικά φτωχή σε θρεπτικά συστατικά (κύρια ενώσεις του αζώτου και του φωσφόρου και δευτερευόντως του πυριτίου), γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα χαμηλή πρωτογενή παραγωγή και φυτοπλαγκτονική βιομάζα. Ο ολιγοτροφικός χαρακτήρας της Μεσογείου γενικά, αυξάνει από τη Δύση προς την Ανατολή. Αντίθετα από άλλες θάλασσες παγκοσμίως θεωρείται ότι ο περιοριστικός παράγοντας ανάπτυξης της πρωτογενούς παραγωγής είναι η ανεπάρκεια της θάλασσας σε φώσφορο και όχι σε άζωτο.

Μεγάλη βιοποικιλότητα: Η χλωρίδα και η πανίδα είναι από τις πλέον πλούσιες σε αριθμό ειδών ειδικά στην παράκτια ζώνη. Τα είδη της Μεσογείου εμφανίζουν υψηλό βαθμό διαφοροποίησης και ενδημισμού. Συστήνουν με αυτό τον τρόπο βιοκοινωνίες που απαντούν μόνο στο περιβάλλον αυτό.

Υψηλός αριθμός ξενικών ειδών: Ένας μεγάλος αριθμός ειδών έχει μεταναστεύσει στην Μεσόγειο δια μέσου της διώρυγας του Σουέζ (Λεσσεσιανά είδη) ή έχουν μεταφερθεί από άλλες περιοχές του πλανήτη με την βοήθεια ποντοπόρων πλοίων (Μελέτη «Priority issues in the Mediterranean environment», ΕΕΑ 4/2006). Το φαινόμενο είναι ιδιαίτερα έντονο στην θαλάσσια περιοχή μεταξύ της Κύπρου και της Ελλάδας και αποτελεί σημαντική πίεση για τους άγριους πληθυσμούς λόγω ανάπτυξης ανταγωνιστικών σχέσεων.

Γενικότερα η κατάσταση του θαλάσσιου περιβάλλοντος της περιοχής διατηρεί υψηλά ποιοτικά χαρακτηριστικά σύμφωνα με τα στοιχεία του δικτύου παρακολούθησης των νερών κολύμβησης στο πλαίσιο των απαιτήσεων της Οδηγίας 76/160/ΕΟΚ. Τοπικού επιπέδου προβλήματα παρουσιάζονται στη παράκτια περιοχή της Λεμεσού λόγω της παρουσίας του λιμανιού αλλά και της έντονης αστικής και βιομηχανικής ανάπτυξης.

Η θάλασσα και οι παράκτιες περιοχές ως τελικός υδάτινος αποδέκτης είναι ευάλωτες στην ρύπανση από αστικά, βιομηχανικά και γεωργικά λύματα. Σύμφωνα με στοιχεία της Greenpeace, η ρύπανση από χερσαίες πηγές υπολογίζεται πως ευθύνεται για το 44% περίπου των αποβλήτων που καταλήγουν στη θάλασσα, ενώ από τις θαλάσσιες μεταφορές προέρχεται το 12% των αποβλήτων. Οι προστατευόμενες παραθαλάσσιες περιοχές του νησιού ανέρχονται στα 6,5 km² και καταλαμβάνουν περίπου το ~8,3% της παραλιακής ζώνης της Κύπρου.

6.6. Ρύπανση από τις θαλάσσιες μεταφορές

Όσον αφορά την ανοιχτή θάλασσα, η βασική περιβαλλοντική απειλή σχετίζεται τόσο με πλοία που διασχίζουν την Κύπρο όσο και με αυτά που κινούνται στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Από τα τελευταία, 200-300 είναι τάνκερς που μεταφέρουν πετρέλαιο και παράγωγα προϊόντα πετρελαίου στην Ευρώπη από τις πετρελαιοπαραγωγές χώρες της Βορείου Αφρικής. Σύμφωνα με το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (UNEP) το 2002, υπολογίζεται πως τα τελευταία 15 χρόνια διέρρευσαν στη Μεσόγειο περίπου 55.000 τόνοι πετρελαίου εξαιτίας ατυχημάτων. Οι απορρίψεις χημικών και κατάλοιπων πετρελαίου από τα πλοία από το ξέπλυμα αντλιών και δεξαμενών, γνωστή και ως "λειτουργική ρύπανση", αποτελεί ακόμα ένα σημαντικό παράγοντα της θαλάσσιας ρύπανσης. Σύμφωνα με την UNEP, υπολογίζεται ότι κάθε χρόνο καταλήγουν με αυτόν τον τρόπο περίπου 250.000 τόνοι πετρελαίου στη θάλασσα της Μεσογείου. Σημαντική είναι και η επίπτωση της ποντοπόρου ναυσιπλοΐας όσον αφορά στην εισαγωγή ξένων ειδών στην Μεσόγειο θάλασσα. Οι οργανισμοί μεταφέρονται είτε προσκολλημένοι στα ύφαλα των πλοίων είτε μαζί με το έρμα των πετρελαιοφόρων. Σε πολλές περιπτώσεις τα είδη αυτά εξαπλώνονται στην Μεσόγειο αντικαθιστώντας τα ενδημικά είδη της Μεσογείου και διαταράσσοντας την ισορροπία στους Μεσογειακούς οικοτόπους.

6.7. Αλιεία και αλιευτικά αποθέματα

Σήμερα στη θαλάσσια περιοχή περιμετρικά της Κύπρου δραστηριοποιούνται 876 Κυπριακά αλιευτικά σκάφη, ενώ έντονη είναι και η παρουσία αλιευτικών σκαφών τρίτων χωρών που αλιεύουν στα διεθνή ύδατα. Τα πρώτα στην πλειοψηφία τους αποτελούν σκάφη της μικρής παράκτιας αλιείας (μήκος < 12μ) με πλήρωμα συνήθως ένα ή δύο άτομα, που χρησιμοποιούν κυρίως δίχτυα και παραγάδια και αλιεύουν κοντά στην ακτή. Το ποσοστό που κατέχουν οι τράτες από το σύνολο του αλιευτικού στόλου φαίνεται στο Γράφημα που ακολουθεί. Η απασχόληση στην θαλάσσια συλλεκτική αλιεία φτάνει μόλις το 0,1 % του ενεργού απασχολούμενου δυναμικού. Το 2004 η αλιευτική παραγωγή από κυπριακά σκάφη που δραστηριοποιούνται στη περιοχή έφτασε 1.883,72 τόνους. Από τα διαθέσιμα στοιχεία προκύπτει ότι τα Μεσογειακά αλιευτικά πεδία και τα κυριότερα αλιευτικά αποθέματα βρίσκονται σε κατάσταση υπερεκμετάλλευσης. Αυτό ισχύει τόσο για τους πληθυσμούς των μικρών πελαγικών ψαριών (με πιθανή εξαίρεση την σαρδέλα) όσο και για τα κυριότερα εμπορικά είδη των βενθικών αλιευμάτων, αλλά και για τα αποθέματα των μεγάλων πελαγικών μεταναστευτικών ειδών σύμφωνα με έρευνες για τα είδη αυτά σε όλη την Μεσόγειο θάλασσα.

Γράφημα 6-17: Ποσοστό αλιευτικού στόλου που χρησιμοποιεί τράτες (υπολογίζεται ως ηλικό της ιπποδύναμης τράτων προς τη συνολική ιπποδύναμη του αλιευτικού στόλου)

Πηγή: ΣΜΠΕ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αειφόρος Ανάπτυξη και Ανταγωνιστικότητα 2007-2013

Η ανεξέλεγκτη αλιεία σε πρώτο επίπεδο έχει επίπτωση στην αφθονία και την σύσταση των πληθυσμών των εμπορικών ειδών. Δευτερογενώς οι συνέπειες της αλιείας επεκτείνονται επίσης σε οργανισμούς με τροφική εξάρτηση από τα είδη αυτά. Αυτό μπορεί να επηρεάσει ένα σύνολο οργανισμών κατά μήκος της τροφικής αλυσίδας, προκαλώντας αποσταθεροποίηση του οικοσυστήματος. Επίσης αρνητικές επιπτώσεις παρουσιάζονται σε είδη που δεν αποτελούν στόχο αλιείας αλλά συλλαμβάνονται ακούσια από τα αλιευτικά εργαλεία.

Στο πλαίσιο της αντιμετώπισης των προβλημάτων που σχετίζονται με την αλιεία τα κράτη μέλη στο πλαίσιο της Κοινής Αλιευτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) δεσμεύονται σε δράσεις μείωσης της αλιευτικής προσπάθειας στο επίπεδο διατήρησης της αφθονίας των αλιευτικών αποθεμάτων και επίτευξης της αειφορικής εκμετάλλευσης των αλιευτικών πόρων. Τα μέτρα που λαμβάνονται από την Κύπρο στο πλαίσιο των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων για την Αλιεία στη νέα προγραμματική περίοδο περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, οικονομικά κίνητρα για την απόσυρση αλιευτικών σκαφών και την τεχνική βελτίωση της επιλεκτικότητας των αλιευτικών εργαλείων.

6.8. Υδατοκαλλιέργεια

Την τελευταία δεκαετία σημαντικός αριθμός ερευνητικών εργασιών χρηματοδοτούμενων από ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους των χωρών της

Μεσογείου έχει επικεντρωθεί στην μελέτη των επιπτώσεων της υδατοκαλλιέργειας στο θαλάσσιο περιβάλλον εξετάζοντας πλήθος παραμέτρων από διάφορες οπτικές γωνίες. Τα κύρια συμπεράσματα των ερευνών αυτών μπορούν να συνοψιστούν παρακάτω:

1. Τα παραπροϊόντα της διαδικασίας εκτροφής (Διαφυγούσα τροφή, περιπτώματα των ψαριών) δεν μεταβάλουν σημαντικά τα φυσικοχημικά χαρακτηριστικά της στήλης του νερού, ενώ οι παρατηρούμενη περιορισμένη χρονικά και χωρικά αύξηση στις συγκεντρώσεις θρεπτικών στοιχείων (κυρίως αμμωνιακά και φωσφορικά ιόντα) δεν είναι μεγαλύτερη από αυτήν που προκαλείται από άλλες πηγές των ουσιών αυτών και δεν επηρεάζει σημαντικά την συγκέντρωση της χλωροφύλλης α (Chl a) και του συνολικού διαλυμένου άνθρακα στο νερό (TOC) που θα μπορούσαν να προκαλέσουν ευτροφισμό.
2. Οι σωματιδιακές εκπομπές των παραπροϊόντων φαίνεται να έχουν επίδραση στις φυσικές και χημικές ιδιότητες του ιζήματος κάτω από τους κλωβούς. Η επίδραση αυτή περιορίζεται σε μερικές δεκάδες μέτρα γύρω από τους κλωβούς και χρονικά τους θερμούς μήνες όπου τα καλλιεργούμενα ψάρια εμφανίζουν εντονότερο μεταβολισμό.
3. Δεν παρουσιάζεται σημαντική διαφοροποίηση της σύνθεσης του φυτοπλαγκτού σε περιοχές ανάπτυξης υδατοκαλλιέργειας.
4. Σε πολλές περιπτώσεις παρατηρήθηκε σημαντική μείωση της βενθικής βιοποικιλότητας στις περιοχές κάτω από τους ιχθυοκλωβούς. Τα πορίσματα μελετών σε ευρύτερες περιοχές έδειξαν ότι η αλλοίωση στην σύνθεση και τα χαρακτηριστικά των μακροβενθικών οργανισμών είναι περιορισμένες αν και μια αύξηση της συνολικής βιομάζας των μεγάλων βενθικών οργανισμών σε αποστάσεις 1-10 Km θα μπορούσε να συσχετιστεί με την παρουσία μονάδων υδατοκαλλιέργειας.
5. Αύξηση της αφθονίας, και της συνολικής βιομάζας πληθυσμών άγριων ψαριών αλλά και μεγαλύτερη ποικιλία ειδών αυτής της κατηγορίας οργανισμών παρατηρήθηκε σε έρευνες που πραγματοποιήθηκαν σε ζώνες ανάπτυξης υδατοκαλλιεργείων.
6. Ανησυχίες έχουν εκφραστεί από πολλούς ερευνητές για τις επιπτώσεις στην γενετική σύσταση των άγριων πληθυσμών από τα δραπετεύοντα ψάρια των ιχθυοκαλλιεργείων. Στην Κύπρο λειτουργούν 7 μονάδες πάχυνσης ευρύαλων μεσογειακών ειδών. Ακόμη στην περιοχή λειτουργούν 4 ιχθυογεννητικοί σταθμοί που παράγουν γόνο για τις μονάδες πάχυνσης και 8 μονάδες υδατοκαλλιέργειας γλυκέων υδάτων στις οποίες περιλαμβάνονται 6 μικρά

ιχθυοτροφεία πέστροφας και 2 μονάδες παραγωγής διακοσμητικών ψαριών (ornamentals).

6.9. Εδαφικοί πόροι

Το έδαφος είναι ένας σημαντικός φυσικός πόρος καθώς αποτελεί πηγή παραγωγής τροφίμων και άλλης βιομάζας, αποτελεί μέσο αποθήκευσης, διήθησης και μετατροπής ανόργανων και οργανικών συστατικών, νερού, ενέργειας καθώς και διαφόρων χημικών ουσιών. Επίσης αποτελεί το οικολογικό ενδιαίτημα για πολυποίκιλους οργανισμούς που διαβιούν στο εσωτερικό ή την επιφάνεια και φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον για την ανθρωπότητα. Το έδαφος αποτελεί το υπόστρωμα κάθε ανθρώπινης δραστηριότητας ενώ ταυτόχρονα είναι στοιχείο του τοπίου και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Οι βασικοί κίνδυνοι για τους εδαφικούς πόρους είναι:

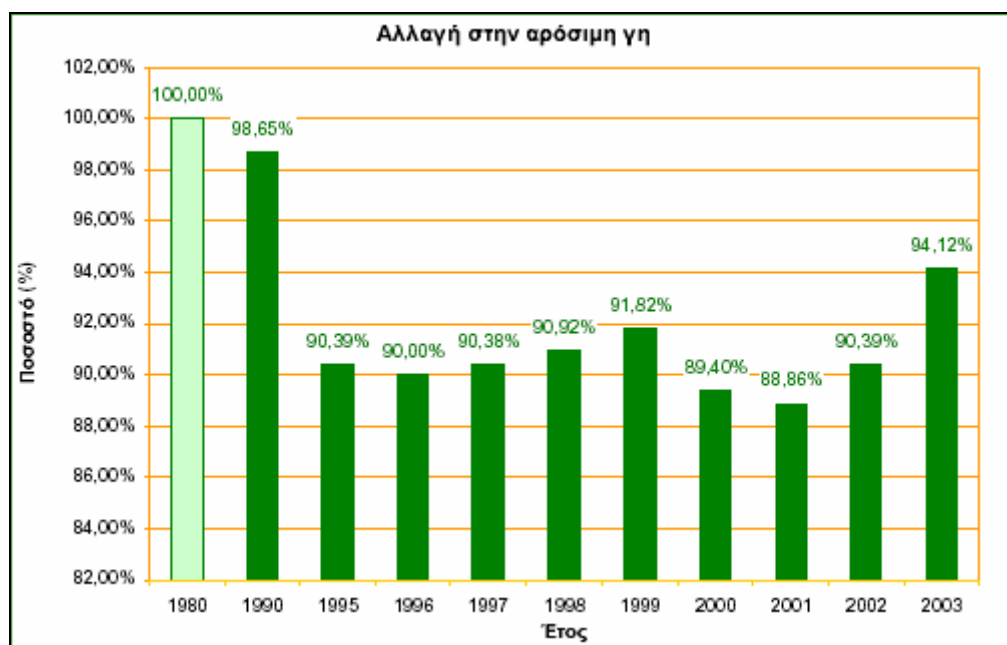
Η ανεπάρκεια σχεδίων και υποδομών διάθεσης των στερεών αστικών απορριμμάτων: Στην Κύπρο λειτουργούν 5 χώροι διάθεσης απορριμμάτων, ένας σε κάθε επαρχία, όπου γίνεται η τελική διάθεση των στερεών αποβλήτων. Σε αυτούς περιλαμβάνεται ο ΧΥΤΑ Πάφου, ενώ οι υπόλοιποι χώροι δεν ανταποκρίνονται στις προδιαγραφές ΧΥΤΑ. Συγκεκριμένα οι χώροι ταφής στην επαρχία Λευκωσίας και Λεμεσού λειτουργούν με ελεγχόμενη απόθεση, ενώ οι άλλοι τρεις χώροι λειτουργούν υπό συνθήκες ημιελεγχόμενης απόθεσης. Επίσης, στην Κύπρο υφίσταται σημαντικός αριθμός χώρων ανεξέλεγκτης απόρριψης οικιακών και άλλων στερεών αποβλήτων, οι οποίοι είναι μικρής έκτασης αλλά προκαλούν περιβαλλοντικά προβλήματα. Για την λύση του προβλήματος προωθείται η κατασκευή ΧΥΤΑ στην περιοχή Λυμπιών για τις ανάγκες των επαρχιών Λάρνακας και Αμμοχώστου και ΧΥΤΑ για τις ανάγκες της Λευκωσίας και της Λεμεσού αντίστοιχα.

Η διάβρωση των εδαφών - Απερήμωση: Το φαινόμενο της διάβρωσης των εδαφών αποτελεί παράγοντα μείωσης των εδαφικών πόρων. Η κατάσταση αυτή προκαλείται από τις κλιματικές συνθήκες (ξηρασία, λειψυδρία, άτακτες και έντονες βροχοπτώσεις) και από τις ανθρώπινες δραστηριότητες (αποδάσωση, υπερβόσκηση, υποβάθμιση της δομής του εδάφους). Το φαινόμενο είναι εντονότερο σε περιοχές με χαμηλή φυτοκάλυψη όπου οι ρίζες των φυτών δεν μπορούν να συγκρατήσουν ικανοποιητικά το έδαφος. Οι εκτάσεις που θίγονται δεν είναι πλέον σε θέση να υποστηρίξουν τη βλάστηση. Αξίζει να τονιστεί ότι το ποσοστό της γεωργικής γης που καλλιεργείται σε σύγκριση με τη γεωργική γη που θα μπορούσε να καλλιεργηθεί αντιστοιχεί μόνο στο 8,57 % (2003) ενώ το ποσοστό των αροτραίων εκτάσεων παρουσιάζει σημαντική μείωση (Γράφημα 6-

18). Το φαινόμενο της απερήμωσης προκαλεί απώλεια της παραγωγικότητας των εδαφών με αποτέλεσμα την υποβάθμιση της γης σε άνυδρες, υπο-άνυδρες και ξηρές υπο-άνυδρες περιοχές. Η υποβάθμιση αυτή έχει αντίκτυπο στην οικολογία των επηρεαζόμενων περιοχών καθώς επίσης και στην ποιότητα ζωής και τα εισοδήματα των κατοίκων. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Άτλαντα της Απερήμωσης (UNEP, 1992 και ΕΚ 1994) μεταξύ των περιοχών που απειλούνται από την απερήμωση συμπεριλαμβάνονται εκτεταμένες περιοχές της Κύπρου. Η Κύπρος αναγνωρίζοντας τον κίνδυνο που συνεπάγεται για το νησί η εξάπλωση του φαινομένου της απερήμωσης έχει ήδη επικυρώσει τη σχετική σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την καταπολέμηση της απερήμωσης (Νόμος Αρ. 23(III)/1999).

Στα πλαίσια των απαιτήσεων που απορρέουν από την εν λόγω Σύμβαση η Κύπρος καλείται να θεσπίσει Εθνικό Πρόγραμμα Δράσης για την καταπολέμηση της Απερήμωσης και την άμβλυνση των συνεπειών της ξηρασίας. Για το σκοπό αυτό έχουν ήδη ξεκινήσει από μέρους της Υπηρεσίας Περιβάλλοντος να γίνονται οι απαιτούμενες ενέργειες. Συγκεκριμένα έχει προκηρυχθεί διαγωνισμός για την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών για την ετοιμασία του Εθνικού Προγράμματος Δράσης για την Καταπολέμηση της Απερήμωσης και αναμένεται εντός μικρού χρονικού διαστήματος να ξεκινήσει η υλοποίηση αυτού του προγράμματος.

Γράφημα 6-18: Αλλαγή στην αρόσιμη γη σε σύγκριση με το ποσοστό του 1980

Πηγή: ΣΜΠΕ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αειφόρος Ανάπτυξη και Ανταγωνιστικότητα 2007-2013

Η διάβρωση των ακτών: Η φυσική ανεπάρκεια υδατικών πόρων και η εκμετάλλευση των επιφανειακών υδάτων για σκοπούς άρδευσης των καλλιεργειών έχουν ως αποτέλεσμα την μείωση της ροής των ποταμών και αντίστοιχα του φυσικού εφοδιασμού των παράκτιων περιοχών με άμμο και άλλα φερτά υλικά. Αποτέλεσμα αυτής της μείωσης είναι η διατάραξη της ισορροπίας μεταξύ της δημιουργίας ακτών και της διάβρωσής τους από την θάλασσα. Με τον τρόπο αυτό όλο και περισσότερη παράκτια έκταση υφίσταται χωρική μείωση (Living With Coastal Erosion In Europe - Sediment And Space For Sustainability, EC 2004). Η ακτογραμμή της Κύπρου έχει επηρεαστεί κατά 37,8% από τη διάβρωση. Το φαινόμενο αυτό σε συνδυασμό με την άνοδο της στάθμης της θάλασσας εξαιτίας των κλιματικών αλλαγών, αποτελεί μακροπρόθεσμα σημαντική απειλή για τη νησιωτική περιοχή.

Διάβρωση δασικών εδαφών: Διάφορες δασοκομικές δραστηριότητες καθώς επίσης και δραστηριότητες υλοτομίας μπορούν να έχουν δυσμενείς επιδράσεις στα δασικά εδάφη όπως:

- Εδαφολογική διαταραχή στην επιφάνεια του εδάφους η οποία προκαλείται από τις υλοτομίες. Αυτό μπορεί να ποικίλει από ελαφριά διαταραχή της επιφάνειας του εδάφους μέχρι και πλήρη απώλεια των ανώτερων εδαφολογικών στρωμάτων ανάλογα με τη μέθοδο υλοτομίας και εξαγωγής της ξυλείας.
- Απώλεια εδαφολογικής σταθερότητας εξαιτίας της αποσύνθεσης των ριζών μετά από υλοτομία. Η εδαφολογική σταθερότητα αποκαθίσταται με την εγκατάσταση της νέας βλάστησης.
- Απώλεια οργανικής ουσίας και θρεπτικών συστατικών ως το κύριο αποτέλεσμα της αύξησης της επιφανειακής απορροής.
- Αλλαγή των εδαφολογικών φυσικών ιδιοτήτων. Οι υλοτομίες μπορούν να αλλάξουν τη δομή των εδαφών, να προκαλέσουν συμπίεση με επακόλουθη μείωση της υδατοπερατότητας και του αερισμού, αύξηση της επιφανειακής απορροής και πρόκληση διάβρωσης.

Όλα τα πιο πάνω μπορούν να μειώσουν την παραγωγική δυνατότητα των εδαφών, η οποία είναι απόλυτα συσχετισμένη με μία σχετικά λεπτή και επιφανειακή στρώση χώματος. Η μείωση της παραγωγικής δυνατότητας των εδαφών έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των αυξητικών δυνατοτήτων των δέντρων.

Παρά τις προαναφερθείσες αιτίες διάβρωσης των εδαφών κατά τις τελευταίες δεκαετίες δεν παρατηρήθηκαν ιδιαίτερα προβλήματα και ζημιές. Αναμένεται ότι με τα διάφορα μέτρα του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (κατασκευή αναβαθμιδών, χρήση Βελτιωμένων Συστημάτων Άρδευσης, καλλιέργεια έναντι ζιζανιοκτονίας, κατασκευή και συντήρηση αναβαθμιδών και ξηρολιθιών, αναδάσωση γεωργικής και μη γεωργικής γης, κλπ) θα αμβλυνθεί περαιτέρω το πρόβλημα της διάβρωσης των εδαφών. Η υποχρεωτική εφαρμογή των Καλών Γεωργικών και Περιβαλλοντικών Πρακτικών που προϋποθέτει ενέργειες που προστατεύουν από την διάβρωση σε σειρά αγροπεριβαλλοντικών μέτρων του Άξονα 2 που καλύπτουν τις βασικότερες καλλιέργειες αναμένεται να συμβάλει στην βέλτιστη αντιμετώπιση του φαινομένου της διάβρωσης. Η εντατικοποίηση της παραγωγής από την άλλη, οδηγεί σε περαιτέρω υποβάθμιση της ποιότητας, των ήδη φτωχών σε οργανική ουσία, εδαφών.

6.10. Γεωμορφολογία

Η Κύπρος είναι από τις λίγες χώρες στον κόσμο όπου η γεωλογία υπήρξε πρωταρχικός παράγοντας στη διαμόρφωση του φυσικού της περιβάλλοντος. Η γεωλογία ήταν επίσης καθοριστικός παράγοντας στην ιστορική, πολιτιστική και κοινωνικοοικονομική εξέλιξη του νησιού τόσο κατά την αρχαιότητα όσο και κατά τους νεότερους χρόνους. Η γένεση του νησιού είναι το αποτέλεσμα μιας σειράς μοναδικών και πολύπλοκων γεωλογικών διεργασιών, που κατέστησε την Κύπρο γεωλογικό πρότυπο για τους γεωεπιστήμονες όλου του κόσμου και συνέβαλε στην κατανόηση της εξέλιξης των ωκεανών και του πλανήτη Γη γενικότερα. Η δασώδης κορυφή του Τροόδους είναι το βαθύτερο στρώμα ενός κομματιού ωκεάνιου φλοιού και του ανώτερου μανδύα της γης, είναι δηλαδή ένα οφιολιθικό σύμπλεγμα που σχηματίστηκε πριν 90 εκατομμύρια χρόνια 8000 μέτρα κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας.

Το οφιολιθικό σύμπλεγμα του Τροόδους που αποτελεί το βασικότερο τοπογραφικό στοιχείο του νησιού έχει έκταση 3000 τετραγωνικών χιλιομέτρων, ενώ η πιο ψηλή κορυφή του, ο Όλυμπος, έχει υψόμετρο 1951 μέτρων. Δημιουργήθηκε την Ανω Κρητιδική Περίοδο στο βυθό της Τηθύος θάλασσας, που την εποχή εκείνη κάλυπτε το γεωγραφικό χώρο από τα Πυρηνναία μέσω των Άλπεων, της Πίνδου, του Ζάγρου μέχρι και τα Ιμαλάια. Μετά τη δημιουργία του το Τρόδος αναδύθηκε σχηματίζοντας το σημερινό νησί, μέσα από πολύπλοκες τεκτονικές διεργασίες που καθορίζονταν από τη σύγκλιση των λιθοσφαιρικών πλακών της Ευρασιατικής στο βορρά και της Αφρικανικής στο νότο.

Γενικότερα η Κύπρος μπορεί να διαχωρισθεί με βάση τη γεωμορφολογία της σε τρεις περιοχές:

- στην οροσειρά του Πενταδάκτυλου που περιλαμβάνει επίσης τη χερσόνησο της Καρπασίας.
- την οροσειρά του Τροόδους και τη φυσική προέκτασή της και
- στις αλλουβιακές πεδιάδες (κυρίως της Μόρφου και Αμμοχώστου).

Χάρτης 4: Γεωλογία της Κύπρου

Πηγή: Η Γεωλογία της Κύπρου, 2002, Τμήμα Γεωλογικής Επισκόπησης

Οροσειρά του Πενταδάκτυλου

Η οροσειρά του Πενταδάκτυλου αναφέρεται και ως βόρεια οροσειρά ή οροσειρά της Κερύνειας. Είναι μια στενή και επιμήκης οροσειρά, που εκτείνεται από το ακρωτήριο Αποστόλου Ανδρέα στα ανατολικά μέχρι το ακρωτήριο Κορμακίτη στα δυτικά. Το πλάτος της σπάνια υπερβαίνει τα 5 χιλιόμετρα. Θεωρείται, μαζί με τα Κρητικά όρη, το νοτιότερο κομμάτι της αλπικής ορογενετικής ζώνης που εκτείνεται από τα Πυρηναία όρη στα δυτικά μέχρι τα Ιμαλάια όρη στα ανατολικά.

Το ανάγλυφο της οροσειράς είναι πολύ χαρακτηριστικό και παρουσιάζει μια σειρά βουνοκορφών με υψόμετρο από 740 μέχρι 1024 μέτρα. Το μεγαλύτερο υψόμετρο είναι στο κεντρικό τμήμα της οροσειράς με ψηλότερη κορυφή το Κυπαρισσόβουνο (1024 μέτρα). Ανατολικά και δυτικά το υψόμετρο μειώνεται σταδιακά.

Οι απότομες βουνοκορφές αποτελούνται από σκληρούς ανακρυσταλλωμένους ασβεστόλιθους, που δημιουργούν μια εντυπωσιακή τοπογραφία με απόκρημνες κορυφές, βαθιές κοιλάδες, κάθετες πλαγιές, φαράγγια και διάσελα καθώς επίσης επιφανειακά και υπόγεια καρστικά φαινόμενα, όπως σπήλαια, καταβόθρες και υπόγειες σήραγγες με πιο γνωστά τα σπήλαια του Κόρνου, του Προφήτη Ηλία και της Άσπρης Μούττης.

Βόρεια της οροσειράς η στενή παράκτια ζώνη παρουσιάζει μια εντυπωσιακή αμφιθεατρική τοπογραφία, που οφείλεται στις διάφορες αναβαθμίδες ως αποτέλεσμα των περιοδικών ανυψωτικών κινήσεων της Κύπρου κατά το Πλειόκαινο - Πλειστόκαινο.

Στη χερσόνησο της Καρπασίας συναντώνται χαρακτηριστικοί λόφοι, γνωστοί ως «κουέστες». Οι λόφοι αυτοί, με τη μια πλευρά απότομη (μέτωπο) και την άλλη ήπια (ράχη), είναι μορφές που σχηματίζονται σε σχετικά πρόσφατα αναδυθείσες περιοχές και το σχήμα τους είναι το αποτέλεσμα διαφορικής διάβρωσης.

Το μικρό πλάτος της οροσειράς του Πενταδάκτυλου και η καρστικοποίηση των ασβεστόλιθων δεν επιτρέπουν τη δημιουργία εκτεταμένου υδρογραφικού δικτύου. Αντίθετα, αυτό περιορίζεται σε μικρές και βαθιές κοιλάδες πολύ μικρού μήκους. Οι ποταμοί σ' αυτή τη γεωμορφολογική περιοχή ρέουν μόνο μετά από βροχόπτωση και η διάρκεια της ροής τους είναι πολύ σύντομη.

Οροσειρά του Τροόδου

Η οροσειρά του Τροόδου με τις παρυφές της κατέχει το κεντρικό με νοτιοκεντρικό μέρος της Κύπρου και καλύπτει σε έκταση τα 2/3 του νησιού. Γεωλογικά αποτελείται από το ομώνυμο οφιολιθικό σύμπλεγμα. Η ψηλότερη κορυφή του και

ταυτόχρονα το ψηλότερο σημείο της Κύπρου είναι ο Όλυμπος με υψόμετρο 1951 μέτρα.

Η οροσειρά του Τροόδους είναι το κυρίαρχο μορφολογικό στοιχείο και το γεωλογικό υπόβαθρο της Κύπρου. Η γένεση και η ανάπτυξη της Κύπρου από το βυθό της θάλασσας είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη γένεση και ανύψωση του Τροόδους. Η οροσειρά αυτή παρουσιάζει ένα ποικιλόμορφο ανάγλυφο, ως αποτέλεσμα της διαφορετικής αντίστασης στη διάβρωση και αποσάθρωση των πετρωμάτων που τη δομούν. Το κεντρικό μέρος της οροσειράς, που παρουσιάζει και το μεγαλύτερο υψόμετρο, αποτελείται από πλουτώνια πετρώματα και χαρακτηρίζεται από ομαλές πλαγιές και αποστρογγυλεμένες κορυφές. Γύρω από τα πλουτώνια πετρώματα απαντώνται τα φλεβικά πετρώματα, τα οποία χαρακτηρίζονται από απότομες πλαγιές, βαθιές κοιλάδες και χαράδρες. Σε αντίθεση η περιφέρεια της οροσειράς που γεωλογικά αποτελείται από λάβες, παρουσιάζει ένα σχετικά ήπιο ανάγλυφο με λόφους και σχετικά αποστρογγυλεμένες επιφάνειες.

Οι παρυφές της οροσειράς και κυρίως οι νότιες, παρουσιάζουν χαρακτηριστικές «κουέστες» και υψώματα με απότομες κατωφέρειες. Η μορφολογία αυτή είναι χαρακτηριστική των ιζηματογενών σχηματισμών που εμφανίζονται στην επιφάνεια και που βασικά αποτελούνται από εναλλασσόμενα στρώματα κρητιδίων και μαργών. Στις βόρειες παρυφές η μορφολογία είναι διαφορετική και χαρακτηρίζεται από δελταϊκές και αλλουβιακές αποθέσεις προϊόντων έντονης διάβρωσης των οφιολιθικών πετρωμάτων. Στις νοτιοδυτικές παρυφές της οροσειράς, λόγω της έντονης παρουσίας αργιλικών σχηματισμών, επικρατεί ένα ήπιο μορφολογικό ανάγλυφο με αποστρογγυλεμένες επιφάνειες. Κατά τόπους, λόγω της παρουσίας αλλόχθονων όγκων ανακρυσταλλωμένων ασβεστόλιθων και άλλων πετρωμάτων κυρίως πυριγενών παρουσιάζεται μια χαρακτηριστική τοπογραφία με τους όγκους αυτούς να ορθώνονται και να δεσπόζουν στο τοπίο.

Το ανάγλυφο και η τοπογραφία του Τροόδους επηρέασαν άμεσα το φυσικό περιβάλλον της Κύπρου και είναι οι κύριοι ρυθμιστές των κλιματολογικών συνθηκών και ειδικότερα της βροχόπτωσης και συνεπώς και των υδατικών της πόρων, επιφανειακών και υπογείων καθώς και της χλωρίδας και πανίδας του νησιού.

Η οροσειρά του Τροόδους παρουσιάζει ένα εκτεταμένο υδρογραφικό δίκτυο που είναι αποτέλεσμα των γεωλογικών συνθηκών, της γεωλογίας και της κατανομής της βροχόπτωσης. Το θολωτό σχήμα της οροσειράς βοηθά, ώστε το υδρογραφικό δίκτυο να είναι ακτινωτό με τους ποταμούς να κατευθύνονται από το κέντρο της οροσειράς προς την περιφέρεια. Το υδρογραφικό δίκτυο είναι δενδριτικής μορφής.

Στις περιοχές όπου εμφανίζονται πυριγενή πετρώματα, οι κοιλάδες είναι σχετικά στενές σε σχήμα V και με μεγάλες κλίσεις των πρανών. Αντίθετα στις περιοχές των ιζηματογενών πετρωμάτων οι κοιλάδες είναι μικρού μήκους, με μικρές κλίσεις και γενικά ακολουθούν τον τεκτονισμό και την κλίση των πετρωμάτων. Ο κύριος κορμός του δικτύου στα ιζηματογενή πετρώματα είναι σχετικά ευθύς, με απότομες και απόκρημνες πλευρές και μικρά φαράγγια κατά τόπους. Όταν οι ποταμοί αρχίζουν να ρέουν σε περιοχές όπου οι φυσικές κλίσεις είναι μικρές και οι επιφάνειες επίπεδες, ο βασικός κορμός τους πλαταίνει και δημιουργεί το πεδίο πλημμύρων. Το ίδιο συμβαίνει και στις εκβολές τους.

Οι αλλουβιακές πεδιάδες

Μεταξύ των οροσειρών του Πενταδάκτυλου και του Τροόδου εκτείνεται η πεδιάδα της Μεσαορίας, η οποία γεωμορφολογικά δεν θεωρείται ξεχωριστή ενότητα, αλλά είναι ουσιαστικά προέκταση των παρυφών των δύο οροσειρών. Η ζώνη επαφής των γεωμορφολογικών ζωνών του Πενταδάκτυλου και του Τροόδου ακολουθεί τις κοίτες των ποταμών Πεδιαίου και Οβγού.

Χαρακτηριστικές γεωμορφές της πεδιάδας της Μεσαορίας αποτελούν οι κορωνίδες. Πρόκειται για λόφους με σχήμα τραπεζοειδές (λόφος του Άρωνα) και κωνικό (λόφος Καφίζι). Το χαρακτηριστικό τους σχήμα οφείλεται στο γεγονός ότι η πάνω επιφάνεια τους καλύπτεται από σκληρό πέτρωμα, συνήθως ασβεστιτικό ψαμμίτη και οι πλαγιές τους αποτελούνται από μαλακά μαργαϊκά πετρώματα. Ο σχηματισμός των γεωμορφών αυτών οφείλεται στη διαφορετική διάβρωση των εναλλασσομένων στρωμάτων των μαργαϊκών πετρωμάτων και των ασβεστιτικών ψαμμιτών και στις ανοδικές κινήσεις της Κύπρου κατά το Πλειόκαινο - Πλειστόκαινο.

Οι αλλουβιακές πεδιάδες αποτελούνται από ποτάμιες αποθέσεις άμμων, κροκαλών και ιλύος. Τέτοιες πεδιάδες είναι της Αμμοχώστου, της Μόρφου, της Λάρνακας και του Ακρωτηρίου. Οι πεδιάδες αυτές κατά το Πλειστόκαινο αποτελούσαν δέλτα και ποταμόκολπους, ευρίσκονταν δηλαδή κάτω από τη στάθμη της θάλασσας και πολύ πιο μέσα στην ξηρά από ότι είναι σήμερα. Τα υλικά που μετέφεραν οι ποταμοί εναποτέθηκαν μέσα στους ποταμόκολπους, τους απέφραξαν και τους γέμισαν, δημιουργώντας τις πεδιάδες που υπάρχουν στην εποχή μας.

6.11. Απόβλητα

Όπως έχει αναφερθεί προηγουμένως στην Κύπρο λειτουργούν 5 χώροι διάθεσης απορριμμάτων. Από αυτούς μόνο ο ΧΥΤΑ Πάφου πληροί τις προδιαγραφές, ενώ οι χώροι ταφής στην επαρχία Λευκωσίας και Λεμεσού λειτουργούν με ελεγχόμενη απόθεση και οι άλλοι τρεις υπό συνθήκες ημιελεγχόμενης απόθεσης. Επίσης στην

Κύπρο υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός χώρων ανεξέλεγκτης απόρριψης οικιακών και άλλων στερεών αποβλήτων. Για την λύση του προβλήματος πέραν από την προώθηση της κατασκευής ΧΥΤΑ για τις ανάγκες Λευκωσίας, Λεμεσού, Λάρνακας και Αμμοχώστου έχει εκπονηθεί και ένα στρατηγικό σχέδιο για τη διαχείρισης των αποβλήτων. Στον Πίνακα 7 που ακολουθεί παρουσιάζονται οι διάφοροι τύποι στερεών αποβλήτων καθώς επίσης και οι αντίστοιχες παραγόμενες ποσότητες για την Κύπρο, ενώ στο Πίνακα 8 παρουσιάζονται τα παραγόμενα υγρά και στερεά επικίνδυνα απόβλητα.

Πίνακας 7: Στερεά απόβλητα στην Κύπρο

Τύπος αποβλήτων	Στερεά απόβλητα (τόνοι)/έτος
Οικιακά	368.800 (1993) 530.200 (εκτίμηση για 2007) 622.200 (εκτίμηση για 2015)
<u>Υλικά συσκευασίας:</u> Μέταλλα Πλαστικό Γυαλί Χαρτί - Χαρτόνι Ξύλο	7.000 (2000) 35.500 (2000) 21.500(2000) 40.100 (2000) 7.900 (2000)
<u>Οχήματα στο τέλος του κύκλου ζωής τους:</u> Αυτοκίνητα σαλούν Λεωφορεία Φορτηγά Μοτοσικλέτες	<u>Αριθμός οχημάτων</u> 11.600 (1999) 150 (1999) 4.450 (1999) 10.600 (1999)
Παλαιά ελαστικά (αναφέρονται σε παλαιά ελαστικά προερχόμενα μόνο από αυτοκίνητα και φορτηγά)	5.250 (1995) 4.800 (1998)¹ 4.950 (2000)¹ 5.200 (εκτίμηση για 2003)¹ 5.450 (εκτίμηση για 2006)¹
<u>ΑΚΚΕ:</u> Κτιριακές κατασκευές κατεδαφίσεις εκσκαφές υλικά οδοποιίας	500.000 (1996) Βρίσκεται υπό εκπόνηση σχετική μελέτη.
ΑΗΗΣ	Δεν υφίστανται στοιχεία. Βρίσκεται υπό εκπόνηση σχετική μελέτη.
Απορριπτόμενες ηλεκτρικές στήλες και συσσωρευτές	250 (2002)
<u>ΜΠΕΑ:</u> Χρώματα, διαλύτες, κόλλες Προϊόντα ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης Φυτοφάρμακα / παρασιτοκτόνα Καθαριστικά / απορρυπαντικά Μπαταρίες Άλλα Υλικά Απόβλητα γραφείων	1.550 (2001) 550 (2001) 140 (2001) 70 (2001) 280 (2001) 110 (2001) 240 (2001) 160 (2001)
Χ.Ο.	5.900 (1996) 6.300 (2000)
Γεωργικά	1.000.000 (1995)
Υγειονομικής περίθαλψης	4.250 (1995) 3.950 (1999) 3.430 (2001)

Πηγή: Στρατηγική Διαχείρισης Αποβλήτων, 2004

Πίνακας 8: Επικίνδυνα απόβλητα στην Κύπρο

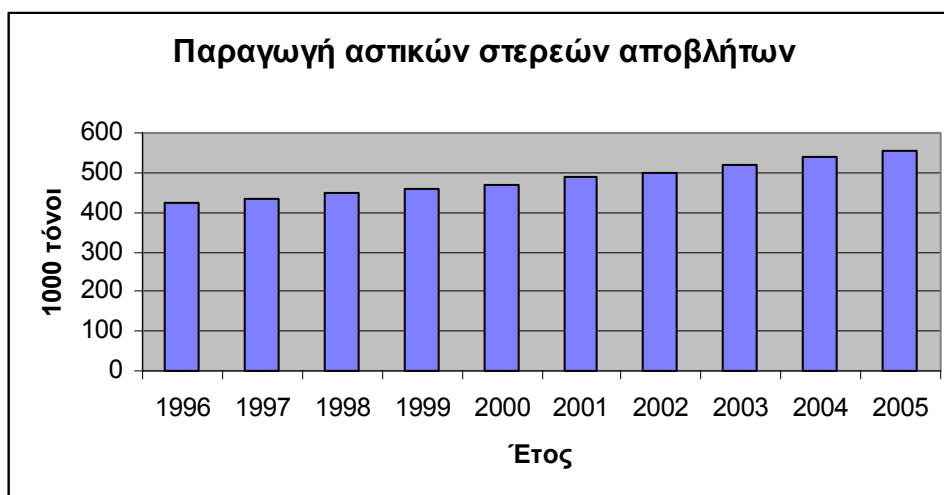
Τύπος Αποβλήτου	Υγρά Απόβλητα m ³ / έτος	Στερεά Απόβλητα τόνοι / έτος
Εύφλεκτα	500	400
Φυτοφάρμακα	80	400
Κλινικά Απόβλητα	-	450
Υγρά απόβλητα Βυρσοδεψείων που περιέχουν βαρέα μέταλλα	11500	-
Απόβλητα Μεταλλουργείων, Επιμεταλλωτηρίων / Ανοδίωσης ΑΙ, Χυτηρίων Σιδήρου και Μολύβδου, Επεξεργασίας Χαλκού	22500	45
Στάχτες, κατάλοιπα καύσης	-	160
Υγρά απόβλητα Βαφείων	37500	-
Υγρά απόβλητα Εργαστηρίων και Βιομηχανιών επιβαρημένα με βαρέα μέταλλα	3000	-
Λάσπες Ηλεκτροπαραγωγικών Σταθμών	-	150
Υγρά απόβλητα Εργαστηρίων και Βιομηχανιών επιβαρημένα με οργανικά	6000	-
Οργανικού Διαλύτες (Εργαστήρια)	15	-
Λάσπες Διαλυτών	-	200
Λάδια Κοπής	5	-
Λάσπη Λαδιών	-	80
Ληγμένα Φάρμακα	-	5
Οικιακά Απόβλητα (πλην των εύφλεκτων και Φυτοφαρμάκων)	-	770
Απόβλητα Γραφείων	-	160
Απόβλητα Αμιάντου	-	Δεν υφίστανται στοιχεία, βρίσκεται υπό εκπόνηση σχετικής μελέτης.

Πηγή: Στρατηγική Διαχείρισης Αποβλήτων, 2004

Από τους παραπάνω Πίνακες διαφαίνεται ότι τα παραγόμενα απόβλητα που σχετίζονται με τη γεωργία είναι:

- Μικρές Ποσότητες Επικινδύνων Αποβλήτων (ΜΠΕΑ) και συγκεκριμένα φυτοφαρμάκων / παρασιτοκτόνων, με παραγωγή 70 τόνων ανά έτος (στοιχείο του 2001).
- Γενικά γεωργικά απόβλητα συνολικής ποσότητας 1.000.000 τόνων ανά έτος (στοιχείο του 2005).
- Επικίνδυνα υγρά αποβλήτων από φυτοφάρμακα με παραγωγή 80 m³ / χρόνο (στοιχείο του 2001).
- Στερεά επικίνδυνα απόβλητα φυτοφαρμάκων με παραγωγή 400 τόνων / χρόνο.

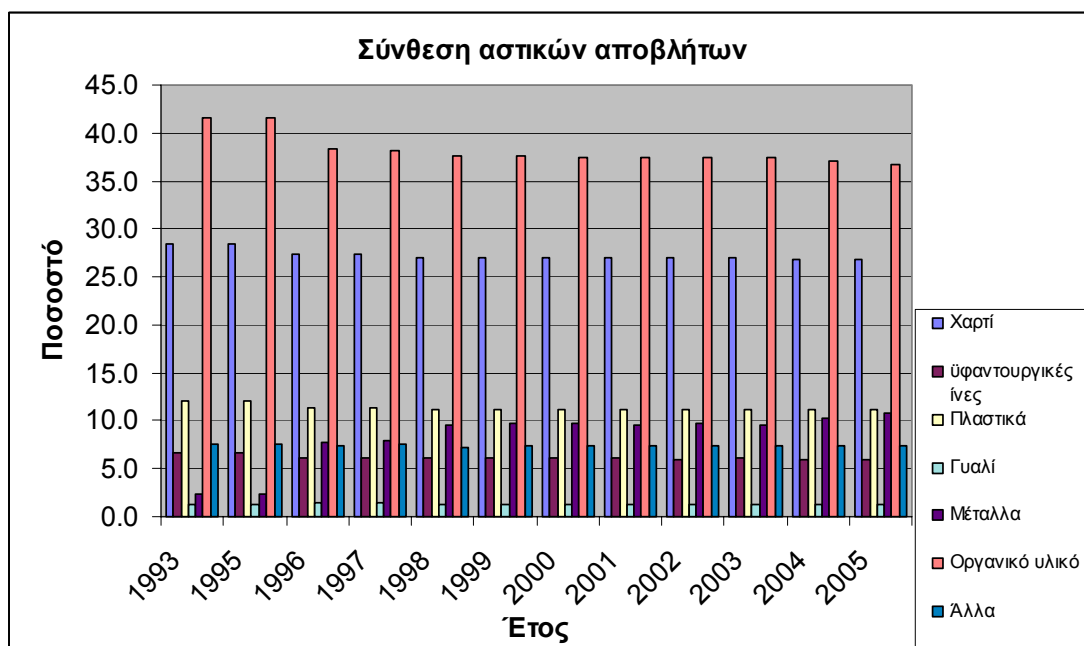
Λόγω της συνεχόμενης αύξησης του όγκου των παραγόμενων αποβλήτων, όπως αυτό μπορεί να διαφανεί και από το Γράφημα 6-19 που ακολουθεί, κρίνεται επιτακτική η ανάγκη προώθησης μέτρων μείωσης των παραγόμενων αποβλήτων καθώς επίσης και μέτρων μείωσης των ποσοτήτων που καταλήγουν σε ΧΥΤΑ. Το μικρό ποσοστό υλικών που οδηγούνται προς ανακύκλωση (Γράφημα 6-21) υποδηλώνει τα μεγάλα περιθώρια δραστηριοποίησης προς αυτή την κατεύθυνση. Το γεγονός ότι παρατηρείται μια σχετική σταθερότητα στη σύνθεση των αστικών αποβλήτων (Γράφημα 6-20) μπορεί να συμβάλει στον ορθολογικό σχεδιασμό ενός συστήματος διαχείρισης το οποίο λόγω των σταθερών εισροών μπορεί να καταστεί ιδιαίτερα αποτελεσματικό.

Γράφημα 6-19: Παραγωγή αστικών στερεών αποβλήτων

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία

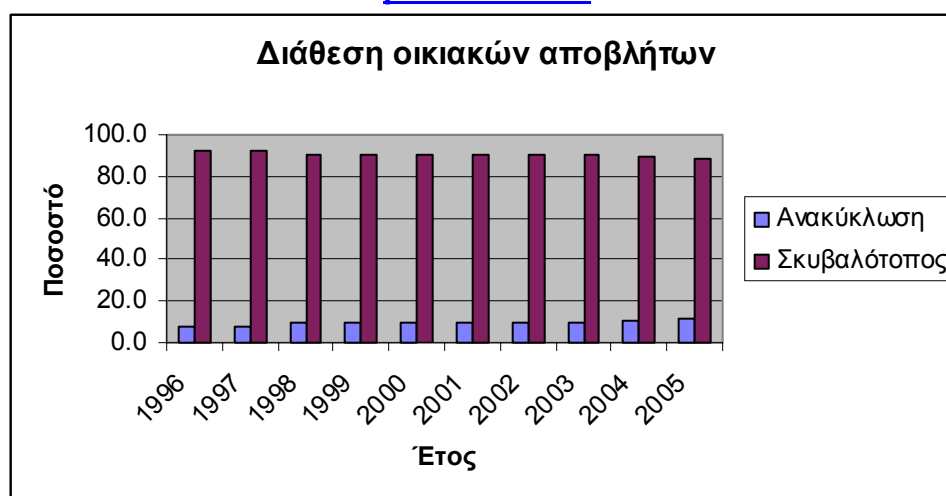
http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/index_gr/index_gr?OpenDocument

Γράφημα 6-20: Σύνθεση αστικών λυμάτων

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία

http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/index_gr/index_gr?OpenDocument

Γράφημα 6-21: Διάθεση οικιακών αποβλήτων

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία

http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/index_gr/index_gr?OpenDocument

Σχετικά με την αυξητική τάση των παραγόμενων αποβλήτων που αναφέρθηκε πιο πάνω μπορούν να τονιστούν τα εξής:

- Οι ποσότητες των δημοτικών αποβλήτων (οικιακά και υλικά συσκευασίας) αυξάνονται κατά 7 % κατά την τουριστική περίοδο (Μάιος – Σεπτέμβριος). Η αύξηση αυτή αναμένεται να ενταθεί περαιτέρω τα επόμενα έτη με την αναμενόμενη αύξηση των τουριστών στο νησί. Επιπλέον λόγω της

αύξησης του βιοτικού επιπέδου των μόνιμων κατοίκων του νησιού αναμένεται περαιτέρω αύξηση της ποσότητας των αποβλήτων αυτών. Επίσης η σύσταση τους θα διαφοροποιηθεί λόγω της μεταβολής των καταναλωτικών συνηθειών και πρακτικών καθώς και των υλικών που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή και συσκευασία των αγαθών.

- Τα απόβλητα κατασκευών, κατεδαφίσεων, εκσκαφών και υλικών οδοποιίας έχουν παρουσιάσει αύξηση τα τελευταία χρόνια, λόγω της αυξημένης οικοδομικής δραστηριότητας. Η τάση αυτή αναμένεται να συνεχιστεί και τα επόμενα έτη εξαιτίας της συνεχιζόμενης οικοδομικής δραστηριότητας και των μεγάλων έργων που βρίσκονται σε εξέλιξη ή προγραμματίζονται να γίνουν. Εξαιρέση αποτελούν τα απόβλητα από κατεδαφίσεις, τα οποία διαχρονικά παρουσιάζουν μείωση της παραγόμενης ποσότητας.
- Τα παλαιά ελαστικά διαφόρων τύπων οχημάτων αναμένεται επίσης ότι θα παρουσιάσουν μια αύξηση της τάξης του 7%.
- Τέλος τα τελευταία έτη παρατηρείται αύξηση στην κατανάλωση ορυκτελαίων με συνεπαγόμενη αύξηση των παραγόμενων χρησιμοποιημένων Ορυκτελαίων. Η τάση αυτή οφείλεται στην αύξηση του αριθμού των αυτοκινήτων, του κυβισμού και της ιπποδύναμής τους, του πληθυσμού και των τουριστών και, τέλος, στην αύξηση της ηλικίας των μηχανών των οχημάτων που χρησιμοποιούνται.

Στους Πίνακες που ακολουθούν παρατίθενται οι υφιστάμενες πρακτικές διαχείρισης των στερεών και επικινδύνων αποβλήτων στο νησί. Παρατηρείται ότι δεν υφίστανται στοιχεία σχετικά με τη διαχείριση των αποβλήτων γεωργικού και κτηνοτροφικού τύπου, ενώ η πρακτική διαχείριση των ΜΠΕΑ (ανάμεσα στα οποία συγκαταλέγονται τα φυτοφάρμακα / παρασιτοκτόνα) και των επικίνδυνων στερεών και υγρών αποβλήτων από την γεωργία είναι η απλή πρόσμιξη τους με τα οικιακά απόβλητα και η τελική τους διατίθενται σε ΧΥΤΑ ή ΧΑΔΑ.

Η όλη εικόνα που σχηματίζεται από την μελέτη των παρακάτω Πινάκων δείχνει τα σημαντικά κενά και τις αδυναμίες που υπάρχουν στον τομέα της διαχείρισης των αποβλήτων. Προς την κατεύθυνση αντιμετώπισης του προβλήματος αυτού και της μείωσης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων στρέφεται η Στρατηγική Διαχείρισης των Αποβλήτων. Οι στόχοι που θέτει η Στρατηγική αυτή κατά σειρά προτεραιότητας είναι οι ακόλουθοι:

- Μείωση της ποσότητας, του όγκου και του ρυπαντικού φορτίου των αποβλήτων.

- Επαναχρησιμοποίηση υλικών.
- Ανακύκλωση/ Ανάκτηση υλικών.
- Ανάκτηση ενέργειας από τα υλικά που περιέχονται στα απόβλητα.
- Κατάλληλη υγειονομική ταφή των καταλοίπων και των αποβλήτων που έχουν υποστεί επεξεργασία.

Αξίζει να τονιστεί ότι το προτεινόμενο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης αναμένεται να συμβάλει θετικά τόσο στη μείωση όσο και στην επεξεργασία των παραγόμενων γεωργικών αποβλήτων. Ανάμεσα στα μέτρα που προωθούνται περιλαμβάνονται και μέτρα μείωσης της κατανάλωσης φυτοφαρμάκων καθώς επίσης και επιχορηγήσεις στις κτηνοτροφικές εγκαταστάσεις που προβαίνουν στη κατασκευή συστημάτων βιολογικής επεξεργασίας των αποβλήτων τους.

Πίνακας 9: Υφιστάμενες πρακτικές διαχείρισης στερεών αποβλήτων στην Κύπρο

Τύπος αποβλήτου	Πρακτικές διαχείρισης
Οικιακά	Συλλογή 2-3 φορές εβδομαδιαίως. Οδηγούνται προς τελική διάθεση σε 7 χώρους ημιελεγχόμενης απόθεσης και σε χώρους ανεξέλεγκτης απόθεσης. Κανένας χώρος δεν τηρεί επακριβώς τις προδιαγραφές υγειονομικής ταφής. Υφίστανται προγράμματα μερικής ανακύκλωσης χαρτιού, μεταλλικών κουτιών, πλαστικού και γυαλιού.
Υλικά συσκευασίας	Υφίστανται προγράμματα μερικής συλλογής, επεξεργασίας, παραγωγής δευτερογενών προϊόντων, ανακύκλωσης ή / και εξαγωγής. Οι εναπομένουσες ποσότητες οδηγούνται προς τελική διάθεση στους υφιστάμενους χώρους ταφής.
Βιομηχανικά	Τα στερεά απόβλητα είτε υφίστανται επεξεργασία (π.χ. ανάκτηση υλικών) εντός των μονάδων είτε οδηγούνται προς τελική διάθεση. Οι ιλύες από την επεξεργασία των υγρών αποβλήτων εντός των βιομηχανικών μονάδων είτε υφίστανται επεξεργασία εντός των μονάδων είτε οδηγούνται προς τελική διάθεση. Τα υγρά απόβλητα που υφίστανται επεξεργασία σε Κεντρικές Μονάδες στη συνέχεια επαναχρησιμοποιούνται όπου αυτό είναι δυνατό ή διατίθενται με ασφάλεια στο περιβάλλον. Οι ιλύες που δημιουργούνται από τις Κεντρικές Μονάδες επεξεργασίας υγρών αποβλήτων οδηγούνται προς τελική διάθεση για γεωργικούς σκοπούς. Στην Κεντρική Μονάδα της Βαθιάς Γωνιάς η ιλύς από την πρωτοβάθμια επεξεργασία των υγρών αποβλήτων υφίσταται αναερόβια χώνευση (ιλύς που παράγεται κατά την επεξεργασία υγρών βιομηχανικών αποβλήτων που περιέχουν υψηλό οργανικό φορτίο, π.χ. απόβλητα από γαλακτοκομεία, απόβλητα που περιέχουν λίπη και έλαια) ή ενταφιάζεται σε κατάλληλα επενδυμένη υδατοστεγή δεξαμενή πλησίον του χώρου επεξεργασίας (ιλύς που παράγεται κατά την επεξεργασία υγρών βιομηχανικών αποβλήτων που περιέχουν βαρέα μέταλλα). Η ιλύς από τη

	δευτεροβάθμια επεξεργασία (ιλύς που παράγεται κατά τη βιολογική επεξεργασία) οδηγείται προς αερόβια χώνευση – σταθεροποίηση και στη συνέχεια η σταθεροποιημένη ιλύς υφίσταται αφύγρανση, αποθήκευση και τελική διάθεση ως εδαφοβελτιωτικό.
Οχήματα στο τέλος του κύκλου ζωής τους	Υφίστανται προγράμματα μερικής συλλογής και εξαγωγής τους. Οι εναπομένουσες ποσότητες καταλήγουν σε χώρους προσωρινής παραμονής ή απορρίπτονται ανεξέλεγκτα.
Παλαιά ελαστικά	Δεν υφίσταται οργανωμένο σύστημα συλλογής. Οι διανομείς/ πωλητές νέων ελαστικών συλλέγουν τα παλαιά ελαστικά και τα μεταφέρουν σε χώρους τελικής διάθεσης (σχεδόν το σύνολο των παλαιών ελαστικών οδηγούνται στους χώρους αυτούς).
Απόβλητα κτιριακών κατασκευών, κατεδαφίσεων, εκσκαφών και υλικά οδοποιίας (ΑΚΚΕ)	Μικρές ποσότητες χρησιμοποιούνται για επιχωμάτωσεις ή άλλες χωματουργικές εργασίες, ενώ η μεγαλύτερη ποσότητα απορρίπτεται στο περιβάλλον ανεξέλεγκτα. Δεν υφίσταται σχέδιο για την ορθολογική διαχείριση των αποβλήτων αυτών.
Απορριπτόμενες Ηλεκτρικές και Ηλεκτρονικές Συσκευές (ΑΗΗΣ)	Απορρίπτονται συνήθως μαζί με τα οικιακά απόβλητα και καταλήγουν σε χώρους διάθεσης. Οι εταιρείες του Συνδέσμου ανακύκλωσης σιδήρου, προβαίνουν σε εργασίες ανάκτησης του σιδήρου που περιέχεται σε οικιακές συσκευές.
Γεωργικά/ Κτηνοτροφικά	Δεν υφίστανται στοιχεία.
Απόβλητα από υγειονομική περίθαλψη (οικιακού τύπου)	Τα οικιακού τύπου απόβλητα από δημόσιες και ιδιωτικές κλινικές και ιατρεία απορρίπτονται μαζί με τα δημοτικά απόβλητα.

Πηγή: Στρατηγική Διαχείρισης Αποβλήτων, 2004

Πίνακας 10:Υφιστάμενες πρακτικές διαχείρισης επικινδύνων αποβλήτων στην Κύπρο

Τύπος αποβλήτου	Πρακτικές διαχείρισης
PCBs	Γίνεται μερική συλλογή και αποθήκευση λαδιών από ηλεκτρικούς μετασχηματιστές και συμπυκνωτές που περιέχουν πολυχλωριωμένα διφαινύλια (PCBs) και εξάγονται στο εξωτερικό (ΜΓΕΑ)
Χρησιμοποιημένα Ορυκτέλαια (ΧΟ)	Εκτιμάται ότι γύρω στο 50% της δημιουργούμενης ποσότητας συλλέγεται ενώ το υπόλοιπο απορρίπτεται ανεξέλεγκτα ή καίγεται σε μη ελεγχόμενους χώρους. Τα Χ.Ο. που συλλέγονται υφίστανται αρχικά μερική επεξεργασία από ιδιωτική εταιρεία και στη συνέχεια οδηγούνται στα τσιμεντοποιία για καύση, με βάση ειδικά πρότυπα και ειδική άδεια.
Επικίνδυνα απόβλητα από υγειονομική περίθαλψη	Τα μολυσματικά απόβλητα από τις δημόσιες υγειονομικές μονάδες και από ορισμένες κλινικές και ιατρεία τοποθετούνται σε ειδικές σακούλες και στη συνέχεια μεταφέρονται για αποστείρωση σε ιδιωτική μονάδα. Τα υπολείμματα της αποστείρωσης διατίθενται σε χώρους τελικής διάθεσης. Τα υπόλοιπα επικίνδυνα απόβλητα υγειονομικής περιθαλψης από δημόσιες και ιδιωτικές κλινικές και ιατρεία

	εκτιμάται ότι είτε απορρίπτονται μαζί με τα δημοτικά απόβλητα είτε διατίθενται ανεξέλεγκτα.
Επικίνδυνα απόβλητα από σφαγεία και ιλύς λαδιών	Γίνεται θερμική επεξεργασία των αποβλήτων από υπολείμματα σφαγείων (αφού επεξεργαστούν και καταλήξουν κρεατάλευρα) και της ιλύος λαδιών από τα διυλιστήρια σε κλιβάνους τσιμεντοποιείων.
Απόβλητα από εργαστήρια	Γίνεται κατάλληλη συλλογή και εξαγωγή εργαστηριακών χημικών διαλυτών (περίπου 10 m ³ /έτος) κ.α.
Απορριπτόμενες ηλεκτρικές στήλες και συσσωρευτές	Δεν υφίσταται οργανωμένο σύστημα συλλογής. Οι απορριπτόμενες μπαταρίες αυτοκινήτων συλλέγονται σε μεγάλο ποσοστό από εταιρείες ανακύκλωσης συσσωρευτών από τα συνεργεία και τους χώρους πώλησής τους, επεξεργάζονται μερικώς και εξάγονται στο εξωτερικό. Το περιεχόμενο οξύ των συσσωρευτών απορρίπτεται ανεξέλεγκτα.
Μικρές Ποσότητες Επικινδύνων Αποβλήτων (ΜΠΕΑ)	Απορρίπτονται μαζί με τα μικτά οικιακά απόβλητα και οδηγούνται προς τελική διάθεση. Δε λαμβάνει χώρα ξεχωριστή συλλογή και διαχείρισή τους.
Απόβλητα Αμιάντου	Δεν υφίσταται οργανωμένο σύστημα συλλογής. Γίνεται μερική συλλογή και αποθήκευσή τους και τα υπόλοιπα εκτιμάται ότι απορρίπτονται ανεξέλεγκτα.

Πηγή: Στρατηγική Διαχείρισης Αποβλήτων, 2004

Σημαντικά είναι τα μέχρι στιγμής δείγματα προόδου που έχουν επιτευχθεί στον τομέα διαχείρισης των αποβλήτων από μέρους της Κυβέρνησης τα τελευταία χρόνια. Ενδεικτικά αναφέρονται τα εξής:

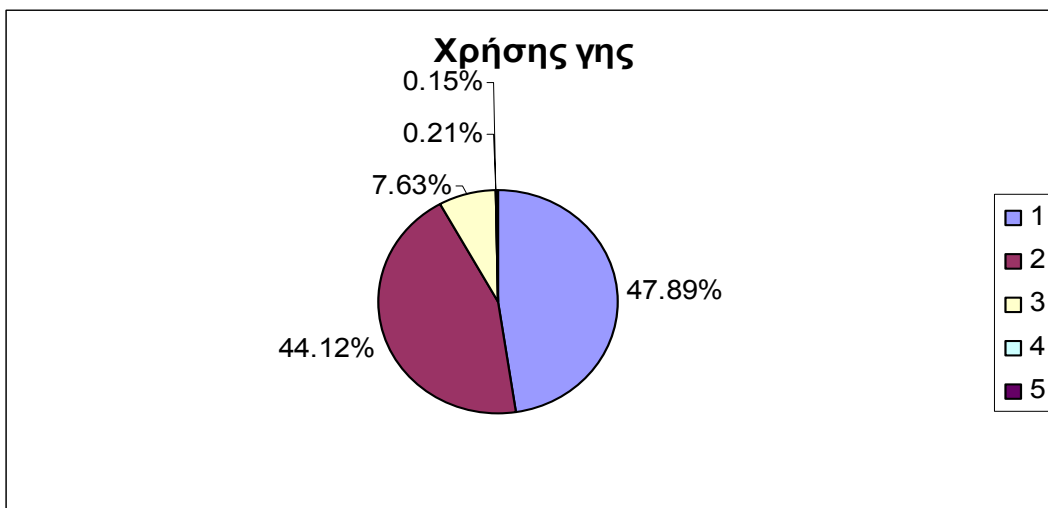
- Σχεδιασμός Στρατηγικής για τη διαχείρισης των αποβλήτων (2004)
- Λειτουργία του ΧΥΤΑ στην Πάφο
- Συνέχιση της επέκτασης του δικτύου αποχέτευση σε όλους τους μεγάλους δήμους και στις κοινότητες με περισσότερους από 2000 κατοίκους
- Σχεδιασμός ενός διαχειριστικού προγράμματος για τα επικίνδυνα απόβλητα στα πλαίσια του οποίου αναμένεται το 2008 να ξεκινήσει η κατασκευή μιας κεντρικής μονάδας διαχείρισης των επικινδύνων αποβλήτων
- Έναρξη προγράμματος συλλογής, μεταφοράς, διαχωρισμού, ανάκτησης και ανακύκλωσης των αποβλήτων συσκευασίας

6.12. Χρήση γης

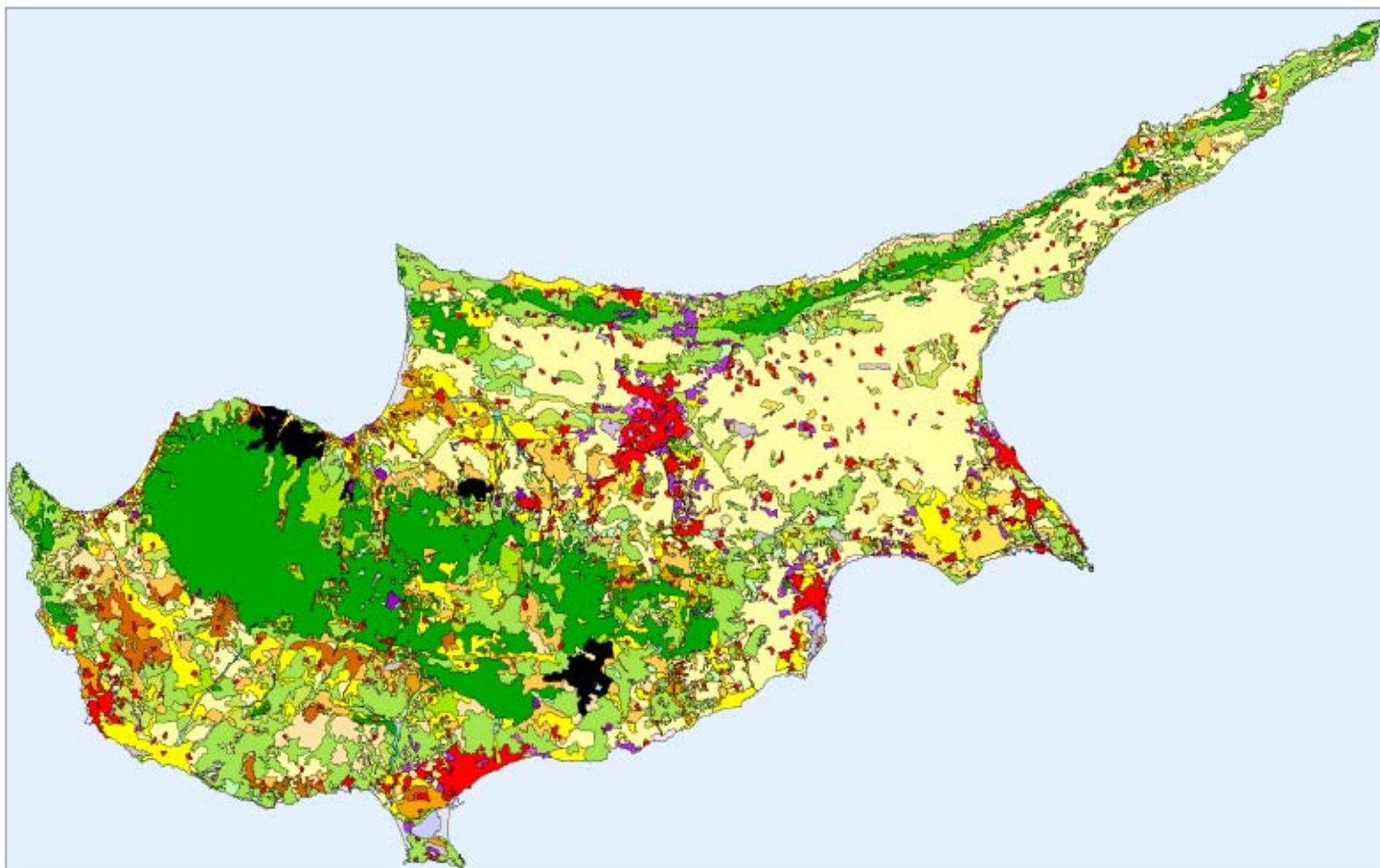
Σύμφωνα με μελέτη που εκπονήθηκε το 2000 σχετικά με τη χρήση γης στο νησί η συνολική έκταση της γεωργικής γης κατά το 2000 ανερχόταν στα 443.043 Ha και αντιστοιχούσε στο 47,89 % (1) της συνολικής γης του νησιού καταλαμβάνοντας

το μεγαλύτερο μερίδιο γης (Corine land cover 2000). Τα δάση και οι δασοκομικές εκτάσεις κάλυπταν 407.858 Ha που ισοδυναμούσαν στο 44,12 % (2) του νησιού ενώ οι άλλες κατηγορίες χρήσης γης καταλάμβαναν πολύ μικρότερες εκτάσεις. Συγκεκριμένα οι τεχνητές επιφάνειες καταλάμβαναν 70.233 Ha (7,63 % (3)), οι υγροβιότοποι 1955 Ha (0,21 % (4)) και τέλος τα υδατικά σώματα 1401 Ha (0,15 % (5)).

Γράφημα 6-22: Χρήση γης
Πηγή: Corine land cover 2000

Χάρτης 5: Χρήσης γης (Corine 2000)

Πηγή: Corine land cover 2000

Σύμφωνα με μελέτη που εκπονήθηκε το 2006 από το Τμήμα Δασών («Κριτήρια και Δείκτες για Αειφόρο Διαχείριση των Κυπριακών δασών») Τα Κυπριακά δάση καταλαμβάνουν μια συνολική έκταση 172.595 εκταρίων εκ των οποίων τα 106.781 εκτάρια αφορούν κρατικά δάση ενώ τα 65.814 εκτάρια είναι ιδιωτικά δάση. Τα κρατικά δάση καταλαμβάνουν κατά κύριο λόγω τις οροσειρές του Τροόδους και του Πενταδακτύλου (Χάρτης 6). Τα κύρια δασοπονικά είδη σε αυτά τα δάση είναι η Τραχεία Πεύκη, η Μαύρη Πεύκη, ο Κέδρος, η Λατζιά, ο Αόρατος, ο Ευκάλυπτος, ο Πλάτανος και ο Σκλήθρος (Πίνακας 11).

Πίνακας 11: Κύρια δασοπονικά είδη κρατικών δασών

Κύρια δασοπονικά είδη	Έκταση σε εκτάρια
Συστάδες Τραχείας Πεύκης	88.790
Συστάδες Μαύρης Πεύκης	2.640
Μικτές συστάδες Τραχείας – Μαύρης Πεύκης	2.330
Συστάδες Κέδρου	130
Μικτές συστάδες Κέδρου – Τραχείας Πεύκης	120
Μικτές συστάδες Τραχείας – Λατζιάς	5.870
Συστάδες Αοράτου	5.350
Συστάδες Ευκαλύπτου	137
Παραποτάμια Βλάστηση (Πλάτανος – Σκλήθρος)	430

Πηγή: Κριτήρια και δείκτες για αειφόρο διαχείριση των κυπριακών δασών, 2006, Τμήμα Δασών

Τα ιδιωτικά δάση δημιουργήθηκαν κυρίως εξαιτίας της εγκατάλειψης των γεωργικών εκτάσεων που γειτονεύουν με τα κρατικά δάση και τη φυσική επέκταση της δασικής βλάστησης. Τα κύρια δασοπονικά είδη σε αυτά τα δάση είναι η Τραχεία Πεύκη, το Κυπαρίσσι, η Χαρουπιά, η Άγρια Ελιά, ο Αόρατος, ο Ευκάλυπτος, ο Πλάτανος, ο Σκλήθρος και η Βαλανιδιά (Πίνακας 12).

Πίνακας 12: Κύρια δασοπονικά είδη ιδιωτικών δασών

Κύρια δασοπονικά είδη	Έκταση σε εκτάρια
Συστάδες Τραχείας Πεύκης	48.954
Συστάδες Κυπαρισσιού	7.270
Μικτές συστάδες Χαρουπιάς – Άγριας Ελιάς	5.720
Συστάδες Αοράτου	2.940
Συστάδες Ευκαλύπτου	260
Παραποτάμια Βλάστηση (Πλάτανος – Σκλήθρος)	610
Συστάδες Βαλανιδιάς	60

Πηγή: Κριτήρια και δείκτες για αειφόρο διαχείριση των κυπριακών δασών, 2006, Τμήμα Δασών

Στον Πίνακα που ακολουθεί γίνεται μια σύγκριση των δασικών εκτάσεων για τα έτη 1999 και 2002. Από την σύγκριση αυτή διαφαίνεται η αύξηση της δασοκαλυμμένης έκτασης η οποία οφείλεται κυρίως:

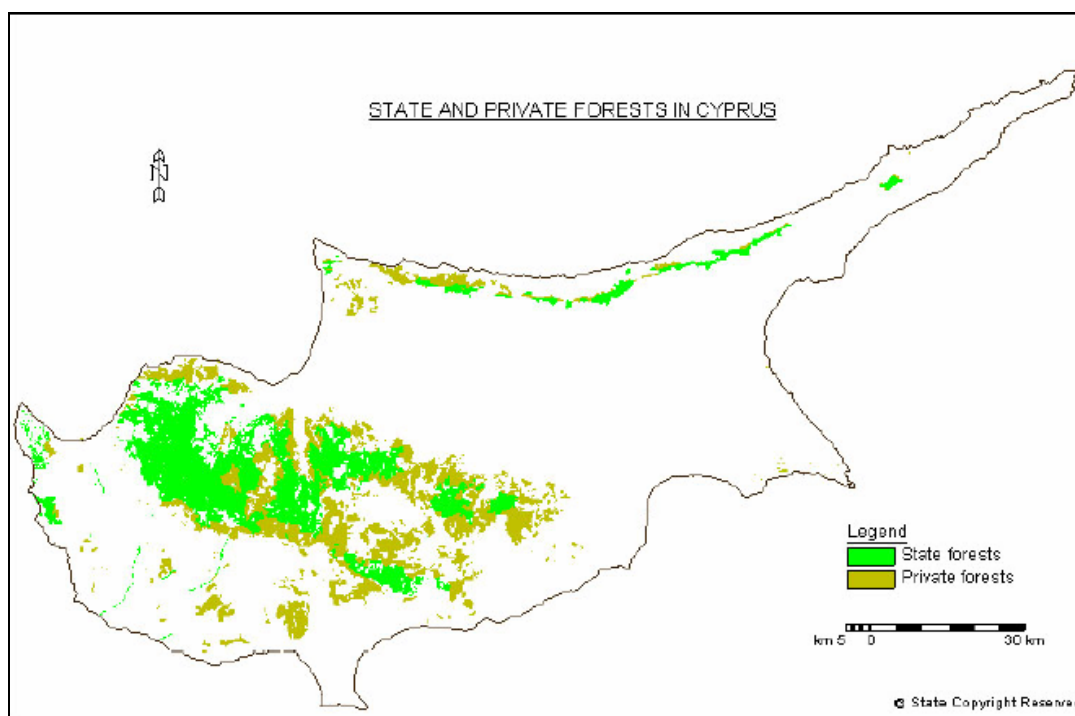
- Στη μείωση της βόσκησης εξαιτίας της εγκαταλείψεως της υπαίθρου

- Στη μείωση των αναγκών σε καυσόξυλα
- Τη μείωση των δασικών πυρκαγιών κυρίως στις εκτάσεις εκτός των κρατικών δασών (Πίνακας 14)
- Στη φυσική δάσωση των εγκαταλελειμμένων γεωργικών εκτάσεων

Πίνακας 13: Σύγκριση δασικών εκτάσεων 1999 και 2002

Κρατικά δάση (εκτάρια)		Ιδιωτικά και χαλίτικα (εκ.)		Σύνολο (εκτάρια)	
1999	2002	1999	2002	1999	2002
105.801	106.781	65.814	65.814	171.615	172.595

Πηγή: Κριτήρια και δείκτες για αειφόρο διαχείριση των κυπριακών δασών, 2006, Τμήμα Δασών

Χάρτης 6: Κρατικά και ιδιωτικά δάση

Πηγή: Κριτήρια και δείκτες για αειφόρο διαχείριση των κυπριακών δασών, 2006, Τμήμα Δασών

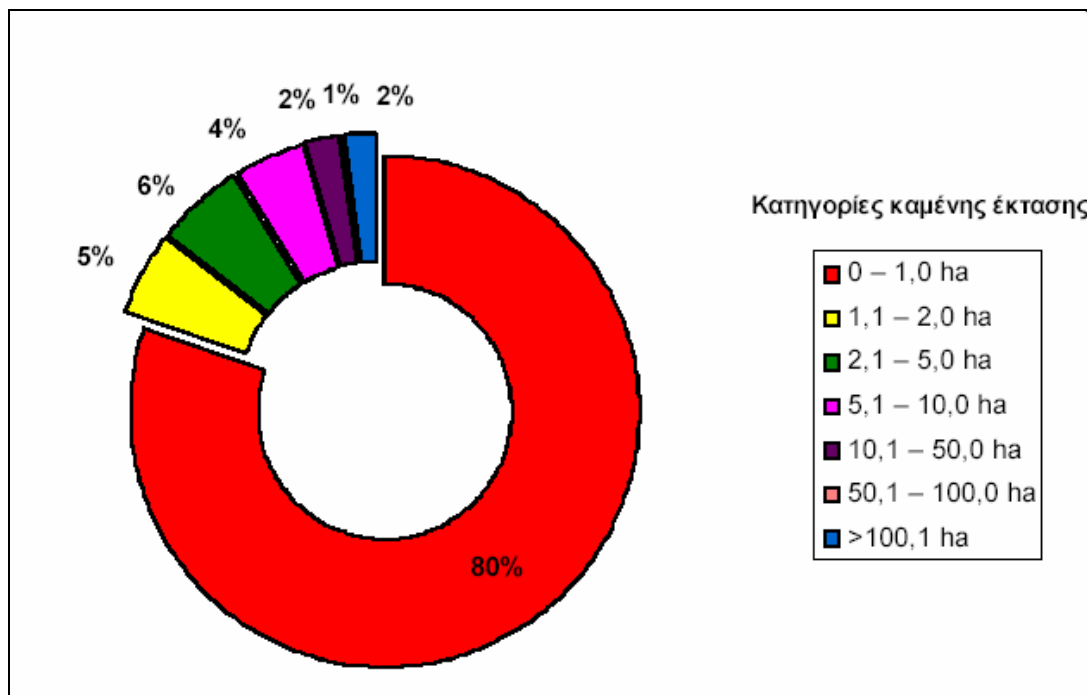
Ο σημαντικότερος παράγοντας καταστροφής των δασών είναι η πρόκληση πυρκαγιών. Πολλές φορές οι εκτάσεις αυτές διατρέχουν το κίνδυνο ανεξέλεγκτης και παράνομης αλλαγής στη χρήση τους γι' αυτό σε κάθε περίπτωση απαιτείται η άμεση και καθοριστική δράση των κρατικών φορέων για την μείωση των επιπτώσεων των πυρκαγιών και για αναδάσωση των καμένων εκτάσεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 – 2003 μέσα από τον άξονα 2 «Αναβάθμιση του περιβάλλοντος και του τοπίου» προωθεί δράσεις προστασίας των δασών από τις πυρκαγιές και δράσεις αναδάσωσης των καμένων περιοχών (Μέτρο 226).

Πίνακας 14: Καμένες εκτάσεις 1993-2002

Έτος	Αριθμός επεισοδίων	Σύνολο καμένης έκτασης (εκτάρια)	Καμένη έκταση με βάση το καθεστώς ιδιοκτησίας (εκτάρια)		
			Κρατική Γη	Ιδιωτική Γη	Χαλίτικη Γη
1993	16	1344,4	69,2	1268,9	6,3
1994	35	1021,0	178,1	816,8	26,1
1995	24	308,7	69,6	169,1	70,0
1996	20	284,5	116,1	168,4	0
1997	19	396,7	166,7	145,0	85,0
1998	19	4056,3	566,4	3489,9	0
1999	20	4,4	3,4	1,0	0
2000	23	563,9	333,8	210,1	20,0
2001	23	793,9	380,4	276,6	136,9
2002	28	22,3	20,2	2,1	0
Σύνολο	227	8796,1	1903,9	6547,9	344,3

Πηγή: Κριτήρια και δείκτες για αειφόρο διαχείριση των κυπριακών δασών, 2006, Τμήμα Δασών

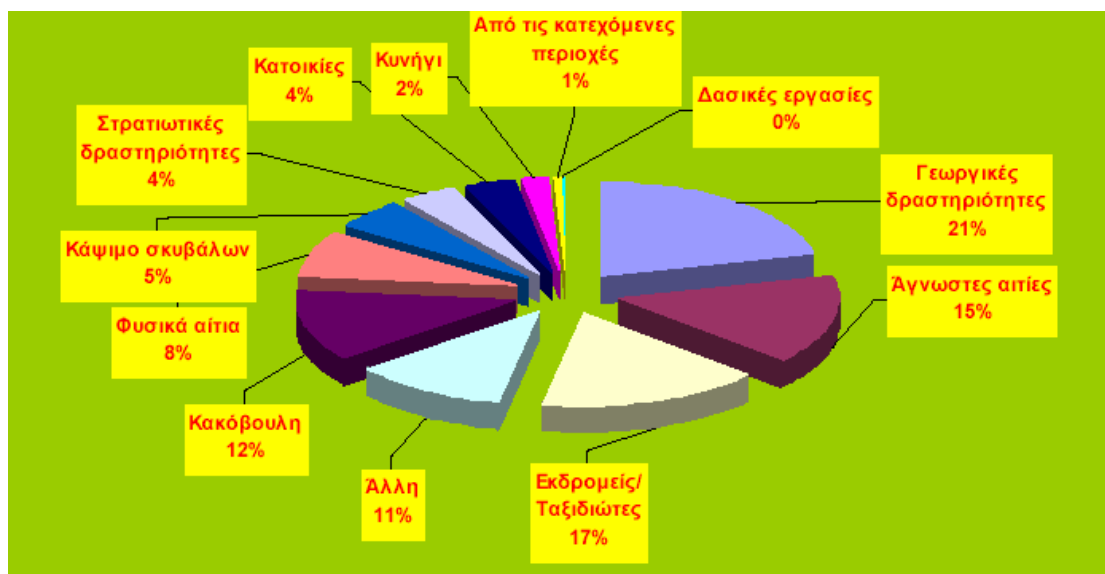
Στο γράφημα που ακολουθεί παρουσιάζονται οι δασικές πυρκαγιές ανά κατηγορία καμένης έκτασης για την επταετία 2000 – 2006 έτσι όπως αυτές παρουσιάζονται στην Ανασκόπηση Δασικών Πυρκαγιών του Τμήματος Δασών. Σημαντική θετική επισήμανση είναι το γεγονός ότι σε ποσοστό 80 % των περιστατικών πυρκαγιών η καμένη έκταση δεν υπερβαίνει το 1 Ha ενώ σε ποσοστό 91 % των περιστατικών η καμένη έκταση δεν ξεπερνά τα 5 Ha. Αυτό δείχνει την αποτελεσματικότητα των συστημάτων έγκαιρης προειδοποίησης και άμεσης κατάσβεσης των πυρκαγιών. Ωστόσο παρουσιάζονται περιθώρια βελτίωσης και λήψης επιπρόσθετων μέτρων τα οποία όπως έχει τονιστεί προωθούνται και μέσα από το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 – 2013.

Γράφημα 6-23: Δασικές πυρκαγιές κατά κατηγορία καμένης έκτασης 2000-2006

Πηγή: Ανασκόπηση δασικών πυρκαγιών για την επταετία 2000 – 2006, Τμήμα Δασών

Στο Γράφημα 6-24 παρουσιάζονται οι διάφορες αιτίες πρόκλησης των δασικών πυρκαγιών. Σημαντική παρατήρηση αποτελεί το γεγονός ότι οι γεωργικές δραστηριότητες ευθύνονται για το 21 % των περιστατικών πρόκλησης πυρκαγιών που καταγράφηκαν την επταετία 2000 – 2006. Το ποσοστό αυτό κατατάσσει τις γεωργικές δραστηριότητες πρώτες στη λίστα των αιτιών με δεύτερη αιτία τους εκδρομείς ή ταξιδιώτες (17 %).

Γράφημα 6-24: Αιτίες δασικών πυρκαγιών για την περίοδο 2000 – 2006

Πηγή: Ανασκόπηση δασικών πυρκαγιών για την επταετία 2000 – 2006, Τμήμα Δασών

6.13. Βιοποικιλότητα – Χλωρίδα και πανίδα

Η γεωγραφική απομόνωση της περιοχής λόγω του νησιωτικού της χαρακτήρα οδήγησε σε διαφοροποίηση πολλά είδη με αποτέλεσμα την εμφάνιση πολλών ενδημικών ειδών χλωρίδας και πανίδας.

Έτσι στη Κύπρο απαντώνται πολυάριθμοι οικότοποι που φιλοξενούν σπάνια και προστατευόμενα είδη και στηρίζουν οικοσυστήματα με ιδιαίτερη οικολογική σημασία. Από το 1999 άρχισε η διαδικασία επιλογής και καθορισμού των περιοχών προστασίας του Δικτύου «ΦΥΣΗ 2000». Σε αυτές περιλαμβάνονται 39 περιοχές προς ένταξη στο πανευρωπαϊκό δίκτυο προστατευόμενων περιοχών. Η έκταση σε εκτάρια των περιοχών Natura (SCI, SPA, SCI-SPA) ανέρχεται στα 167,562,00 Ha. Στις πιο σημαντικές περιοχές του Κυπριακού καταλόγου προστατευόμενων περιοχών Natura 2000 ανήκουν η περιοχή των Αλυκών Λάρνακας, το Βουνί Παναγιάς στη ανατολική Πάφο, το Εθνικό Δασικό Πάρκο Τροόδους στο κέντρο του Τροόδους όρους, η περιοχή Κάβο Γκρέκο που περιλαμβάνει το Εθνικό Δασικό Πάρκο του Κάβο Γκρέκο και η κοιλάδα Διαρίζου στα δυτικά – βορειοδυτικά του όρους Τροόδους. Αναλυτικά στοιχεία για τις παραπάνω περιοχές αναφέρονται στο Πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 15: Προστατευόμενες περιοχές του Δικτύου Natura στην Κύπρο

Κωδικός	Ονομασία	Τύπος	Έκταση (ha)
CY2000001	ΜΑΜΜΑΡΙ – ΔΕΝΕΙΑ	SCI	219
CY2000002	ΑΛΥΚΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ-ΑΓΙΟΣ ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ	SCI	434
CY2000003	ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΙΤΣΕΡΟΥ	SCI	982
CY2000004	ΔΑΣΟΣ ΜΑΧΑΙΡΑ	SCI	7797
CY2000005	ΜΑΔΑΡΙ-ΠΑΠΟΥΤΣΑ	SCI	6195
CY2000006	ΔΑΣΟΣ ΠΑΦΟΥ	SCI & SPA	63556
CY2000007	ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΛΑΤΥ		
CY2000008	ΚΟΙΛΑΔΑ ΤΩΝ ΚΕΔΡΩΝ – ΚΑΜΠΟΣ		
CY2000009	ΦΟΥΝΤΟΥΚΑΔΑΣΗ ΠΙΤΣΙΛΙΑΣ		
CY2000010	ΚΟΙΛΑΔΑ ΠΟΤΑΜΟΥ ΜΑΡΟΥΛΛΕΝΑΣ		
CY2000011	ΚΟΙΛΑΔΑ ΠΟΤΑΜΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΟΝΑΣ		
CY2000012	ΚΟΙΛΑΔΑ ΚΑΡΚΟΤΗ		
CY3000005	ΚΑΒΟ ΓΚΡΕΚΟ	SCI	2003
CY3000006	ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗ ΝΗΣΙΑ	SCI	189

CY4000001	ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΟΛΙΣ-ΓΙΑΛΙΑ	SCI	2773
CY4000002	ΧΑ ΠΟΤΑΜΙ	SCI	3296
CY4000003	ΚΟΙΛΑΔΑ ΔΙΑΡΙΖΟΥ	SCI	1724
CY4000004	ΒΟΥΝΙ ΠΑΝΑΓΙΑΣ	SCI & SPA	1489
CY4000005	ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΜΩΡΟΥ ΝΕΡΟΥ	SCI	914
CY4000006	ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΟΥΛΙΑ	SCI	201
CY4000007	ΞΕΡΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ	SCI & SPA	8815
CY4000008	ΜΑΥΡΟΚΟΛΥΜΠΟΣ	SCI	1344
CY4000009	ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΚΟΥΛΛΙ	SCI	186
CY4000010	ΧΕΡΣΟΝΗΣΣΟΣ ΑΚΑΜΑ	SCI & SPA	25541
CY4000011	ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΓΙΑΤΗΣ	SCI & SPA	514
CY4000012	ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΗΣ ΨΟΚΑΣ-ΚΑΡΚΑΒΑΣ		
CY4000013	ΦΑΡΟΣ ΚΑΤΩ ΠΑΦΟΥ		
CY4000014	ΠΕΡΙΟΧΗ ΔΡΥΜΟΥ		
CY4000015	ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΡΙΤΟΥ ΜΑΡΟΤΤΟΥ		
CY5000001	ΔΑΣΟΣ ΛΕΜΕΣΟΥ	SCI	5209
CY5000004	ΕΘΝΙΚΟ ΔΑΣΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΤΡΟΟΔΟΥΣ	SCI & SPA	9033
CY5000005	ΑΚΡΟΤΗΡΙΟ ΑΣΠΡΟ-ΠΕΤΡΑ ΤΟΥ ΡΩΜΙΟΥ	SCI	2761
CY5000006	ΚΟΙΛΑΔΑ ΛΙΜΝΑΤΗ	SCI	470
CY5000007	ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΣΓΑΤΑΣ	SCI	428
CY6000002	ΑΛΥΚΕΣ ΛΑΡΝΑΚΑΣ	SCI & SPA	1712
CY6000003	ΠΕΡΙΟΧΗ ΛΥΜΠΙΩΝ-ΑΓΙΑΣ ΑΝΝΑΣ	SCI	518
CY6000004	ΔΑΣΟΣ ΣΤΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟΥ	SCI	2375
CY6000005	ΠΕΡΙΟΧΗ ΛΕΥΚΑΡΩΝ	SCI	255
CY6000006	ΕΘΝΙΚΟ ΔΑΣΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΡΙΖΟΕΛΙΑΣ	SCI	107

Πηγή: Υπηρεσία Περιβάλλοντος, Ιούλιος 2007

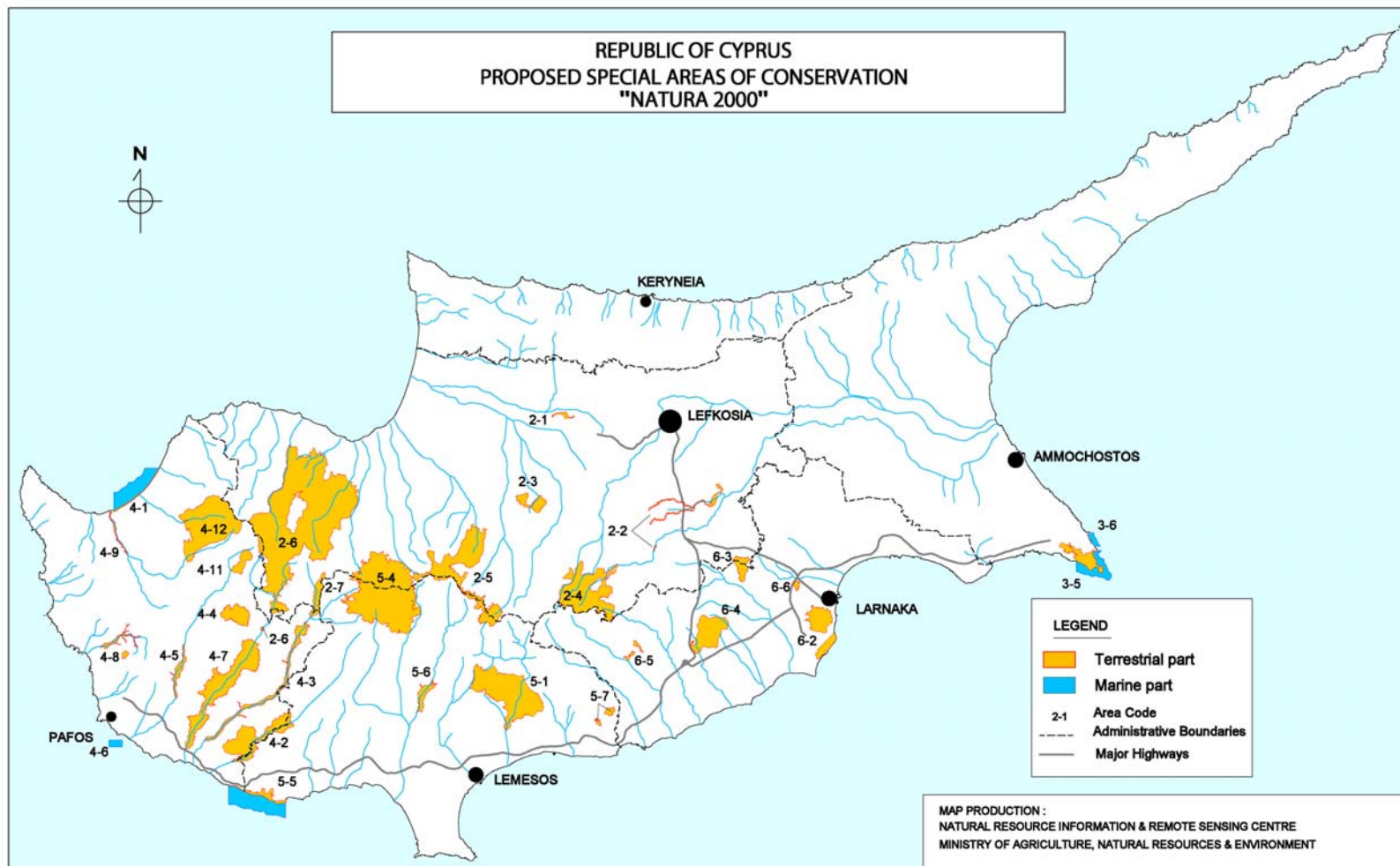
Σύμφωνα με τις πρόνοιες της Κοινοτικής Νομοθεσία, Οδηγία 92/43/EEC για τη Διατήρηση των Φυσικών Οικοτόπων και της Άγρια Πανίδας αλλά και την εθνική νομοθεσία Νόμος 153(Ι)/2003 περί Προστασίας και Διαχείρισης της Φύσης και της Άγριας Ζωής η Κύπρος καλείται να εγκαθιδρύσει τα αναγκαία μέτρα προστασίας για τις περιοχές Περιβαλλοντικής Σημασίας.

Μέχρι σήμερα υπήρχαν κάποιες μορφής διαχειριστικά σχέδια κυρίως για δασικές περιοχές όπως το δάσος Λεμεσού, τα δασικά πάρκα Αθαλάσσης και Κάβο Γκρέκο, το Εθνικό Πάρκο Τροόδους κλπ. Ωστόσο τα σχέδια αυτά δεν συνάδουν ούτε με τις απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ούτε με τις προδιαγραφές που θέτει η

Κυπριακή νομοθεσία. Στα πλαίσια του χρηματοδοτικού μέσου της Ευρωπαϊκής Ένωσης LIFE – ΦΥΣΗ έχει ολοκληρωθεί το πρόγραμμα «Προστασία και Διαχείριση Περιοχών του Δικτύου ΦΥΣΗ 2000 στην Κύπρο». Το πρόγραμμα αυτό είχε προϋπολογισμό 2.551.277 Ευρώ από τα οποία τα 1.530.766.Ευρώ αποτέλεσαν χρηματοδότηση από μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το εν λόγω πρόγραμμα προέβλεπε μεταξύ άλλων την ετοιμασία διαχειριστικών σχεδίων για τέσσερις περιοχές που έχουν ήδη προταθεί προς την Ευρωπαϊκή Ένωση ως υποψήφιες προς ένταξη στο δίκτυο ΦΥΣΗ 2000. Σήμερα, εκπονούνται και Μελέτες Καταρτισμού Σχεδίων Διαχείρισης για άλλες 8 περιοχές στα πλαίσια της Μεταβατικής διευκόλυνσης.

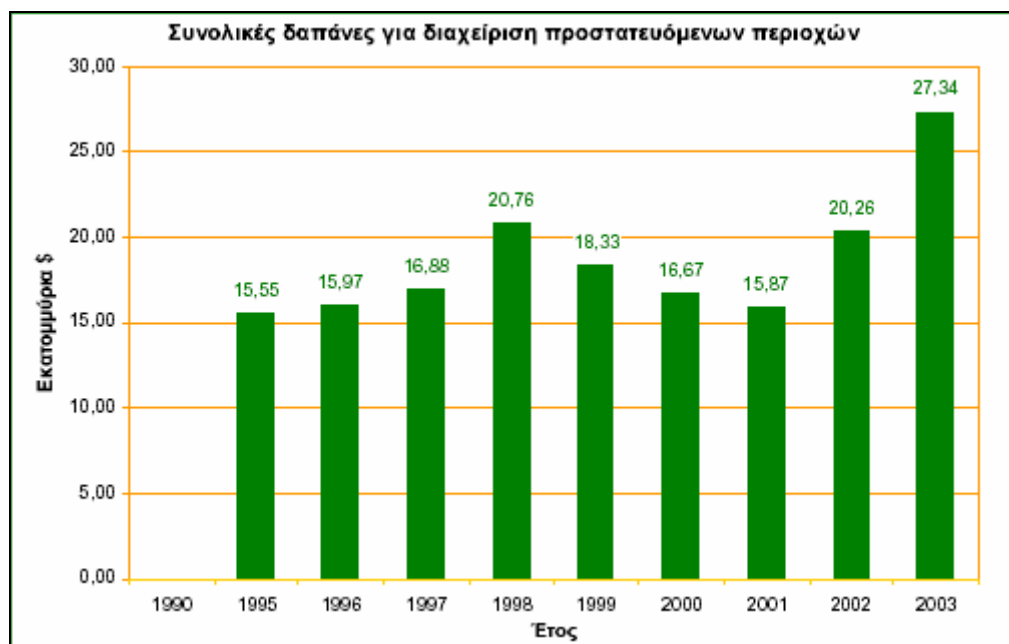
Χάρτης 7: Περιοχές Natura 2000
Πηγή: Υπηρεσία Περιβάλλοντος

Οι σημαντικότερες απειλές για την βιοποικιλότητα είναι:

- Η ρύπανση του αέρα, του εδάφους και των νερών από ανθρωπογενείς δραστηριότητες.
- Η υπέρμετρη αύξηση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στην παράκτια περιοχή και οι τουριστικές δραστηριότητες κυρίως στην παράκτια ζώνη.
- Οι διάφορες δασοκομικές δραστηριότητες όπως, συγκομιδή ξυλείας, μηχανική προετοιμασία του εδάφους, κατασκευή δρόμων και αντιπυρικών λωρίδων και άλλες
- Τα κατασκευαστικά έργα αναπτύξεως, όπως υδατοφράκτες και άλλα
- Η εντατική γεωργία
- Η εντατική αλιεία
- Η εισαγωγή ξενικών ειδών στα οικοσυστήματα.
- Η αλλαγή χρήσης γης και η αστική ανάπτυξη
- Οι φυσικές καταστροφές, όπως πυρκαγιές, θεομηνίες και άλλες

Σήμερα στο νησί απαντώνται περισσότερα από 1960 είδη φυτών (είδη, υποείδη, ποικιλίες και υβρίδια) εκ των οποίων τα 140 (7%) είναι ενδημικά.

Οι συνολικές δαπάνες που διατέθηκαν για τη διαχείριση όλων των προστατευόμενων περιοχών παρουσιάζονται στο Γράφημα που ακολουθεί. Από το εν λόγω Γράφημα μπορεί εύκολα να διαπιστωθεί η αύξηση των δαπανών κατά το έτος 2003.

Γράφημα 6-25: Συνολικές δαπάνες για διαχείριση προστατευόμενων περιοχών

Πηγή: ΣΜΠΕ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αειφόρος Ανάπτυξη και Ανταγωνιστικότητα 2007-2013

Ο ρόλος των δασών στο δίκτυο «Φύση 2000» και γενικότερα στην προστασία και ενίσχυση της βιοποικιλότητας είναι πολύ σημαντικός καθώς περιοχές του δικτύου που καλύπτουν περίπου το 97% των χερσαίων οικοσυστημάτων χαρακτηρίζονται ως δασικές. Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι ο ρόλος των κρατικών δασικών περιοχών είναι ακόμη πιο σημαντικός αφού καλύπτουν περίπου το 85% των χερσαίων οικοσυστημάτων.

Στα Κυπριακά δάση κυριαρχούν τα κωνοφόρα είδη αν και μερικά φυλλοβόλα είδη μπορούν να βρεθούν διεσπαρμένα ή σε μικρές συστάδες σε διάφορες περιοχές. Συγκεκριμένα απαντώνται έξι κωνοφόρα είδη και ένας ίσος αριθμός πλατύφυλλων, ιθαγενών ειδών δέντρων (με κυκλική επιφάνεια (basal area) > 5% της συνολικής επιφάνειας του χώρου). Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα ιθαγενή είδη δέντρων έτσι όπως αυτά καταγράφηκαν με βάση τα κριτήρια που τίθενται από το MCPFE (Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe).

Πίνακας 16: Ιθαγενή είδη δέντρων

A/A	Κωνοφόρα	Πλατύφυλλα
1	Pinus brutia	Platanus orientalis
2	Pinus nigra sub. Spp. Pallasiana	Alnus orientalis
3	Cedrus brevifolia	Salix alba
4	Juniperus foetidissima	Ceratonia siliqua
5	Juniperus excelsa	Olea europaea
6	Cupressus sempervirens	Quercus infectoria sub-spp. veneris

Πηγή: Κριτήρια και δείκτες για αειφόρο διαχείριση των κυπριακών δασών, 2006, Τμήμα Δασών

Τα μέχρι στιγμής δεδομένα σχετικά με τα απειλούμενα είδη που διαβιούν στα δάση καταδεικνύουν ότι 59 είδη των οποίων η επιβίωση εξαρτάται από τα δάση κατά τη διάρκεια κάποιας περιόδου του κύκλου ζωής τους απειλούνται. Συγκεκριμένα πρόκειται για 5 είδη θηλαστικών, 16 είδη πουλιών, 5 είδη ερπετών, 3 είδη αμφιβίων, 1 είδος ψαριού, 4 είδη ασπόνδυλων και 25 είδη φυτών.

Το γεγονός ότι απειλούνται μόνο 59 είδη από τα 4161 είδη που απαντώνται στα κυπριακά δάση πιθανόν να οφείλεται στο γεγονός ότι η διαχείριση των δασών αυτών δεν είναι εντατική και η απόληψη ξυλείας δεν αποτελεί πια προτεραιότητα. Η πολιτική και πρακτική αυτή συμβάλλει θετικά στην προστασία και τη συντήρηση των ειδών.

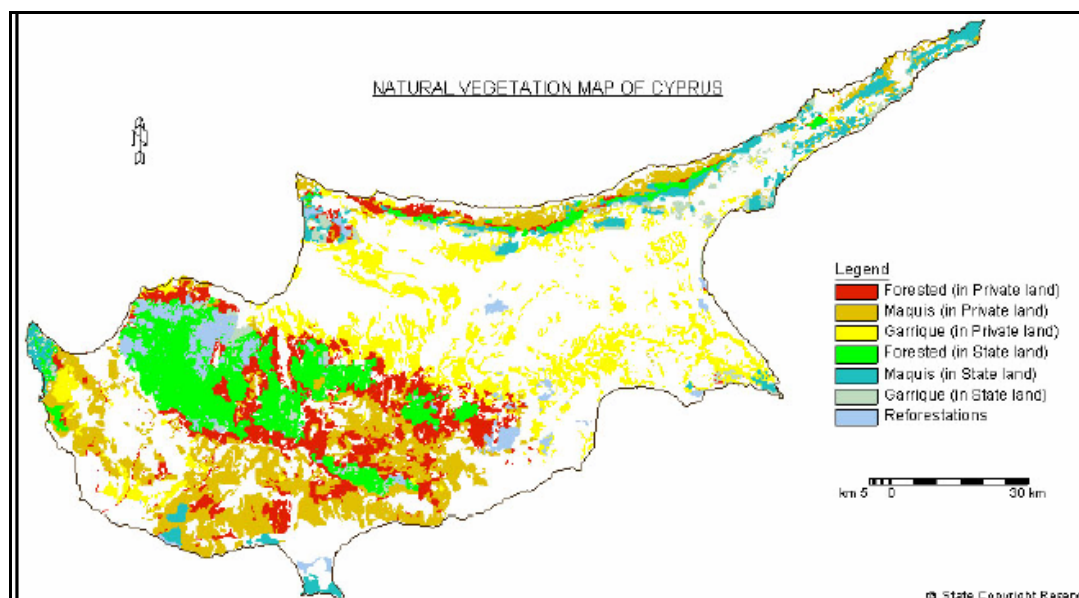
Η προστασία των δασών από τις πυρκαγιές αποτελεί τον πιο σημαντικό από τους στρατηγικούς στόχους του δασικού τομέα αφού ολόκληρη η Κύπρος έχει καταταχθεί ως περιοχή υψηλού κινδύνου. Έχει εκπονηθεί Σχέδιο Προστασίας στο οποίο μεταξύ άλλων περιλαμβάνονται: η κατασκευή και βελτίωση αντιπυρικών λωρίδων και δρόμων, η λειτουργία πυροφυλακίων για σκοπούς ανίχνευσης, η πραγματοποίηση περιπολιών για σκοπούς ανίχνευσης και άμεσης καταστολής, η διατήρηση συστήματος τηλεπικοινωνιών, κτλ. Παρά τη λήψη αυτών των μέτρων κάθε χρόνο υπάρχουν 275 πυρκαγιές (μέσος όρος τελευταίων 5 χρόνων) οι οποίες καίνε μια έκταση 2486 εκταρίων / έτος.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στην Κύπρο υπάρχουν κάποιες παραδοσιακές ποικιλίες αμπελιών όπως είναι το Μαραθεύτικο (ή Βαμβακάδα), η Λευκάδα, η Προμάρα, το Σπούρτικο, η Μοροκανέλλα, το Γιαννούδι, το Φλούρικο η Κανέλλα και το Όμοιο καθώς και κάποιες παραδοσιακές φυλές ζώων χαμηλής παραγωγικότητας που απειλούνται με εξαφάνιση, η προστασία και διατήρηση των οποίων θεωρείται σημαντική επειδή μεταξύ άλλων εμφανίζουν σήμερα και πολύ αναβαθμισμένο οινολογικό ενδιαφέρον. Οι ποικιλίες αυτές υπάρχουν σήμερα σε πολύ μικρές εκτάσεις. Όσον αφορά τις λευκές ποικιλίες (Προμάρα, Κανέλλα, Μοροκανέλλα και

Σπούρτικο) έχουν απομείνει μόνο 7 δεκάρια και κάποια διάσπαρτα. Ως προς τις ερυθρές ποικιλίες (Μαραθεύτικο, Λευκάδα, Γιαννούδι Φλούρικο και Όμοιο) έχουν απομείνει περίπου 2.200 δεκάρια, τα 1200 εκ των οποίων καλύπτονται από Μαραθεύτικο.

Όσον αφορά τις παραδοσιακές φυλές ζώων σημαντική είναι η φυλή των ντόπιων αγελάδων και των κυπριακών παχύουρων προβάτων. Υπολογίζεται ότι στην Κύπρο εκτρέφονται 200 αγελάδες και 30 ταύροι της ντόπιας φυλής καθώς και περίπου 550 ντόπια παχύουρα πρόβατα.

Σύμφωνα με τον δείκτη High Nature Value farmland areas οι περιοχές στις οποίες η γεωργία συνδέεται με υψηλή βιοποικιλότητα αποτελούν περίπου το 12% της συνολικής έκτασης της Κύπρου (110.000 από τα 925.100 εκτάρια, Πηγή: Corine Landcover Database). Σε αυτές περιλαμβάνονται γεωργικές εκτάσεις της περιοχής της Κάτω Πάφου, της παραλιακής πεδινής και λοφώδους περιοχής της Πάφου, των Κρασοχωριών, της κοιλάδας Χρυσοχούς, των ποτάμιων και παραποτάμιων περιοχών καθώς και εκτάσεις που βρίσκονται σε περιοχές του Δικτύου Φύση 2000 και είναι σημαντικές για κάποια είδη χλωρίδας και πανίδας. Συγκεκριμένα στοιχεία για τις περιοχές αυτές δεν υπάρχουν και συνεπώς δεν μπορεί να περιγραφεί η υφιστάμενη κατάσταση και να καθοριστούν στόχοι. Προγραμματίζεται όμως με τη νέα απογραφή γεωργίας να ληφθούν όλα τα απαραίτητα στοιχεία έτσι που να δίνεται η δυνατότητα δημιουργίας βάσης δεδομένων και κατά συνέπεια ελέγχου των γεωργικών δραστηριοτήτων που συνδέονται με υψηλή βιοποικιλότητα.

Χάρτης 8: Φυσική βλάστηση στην Κύπρο

Πηγή: Κριτήρια και δείκτες για αειφόρο διαχείριση των κυπριακών δασών, 2006, Τμήμα Δασών

Διεθνείς Συμφωνίες, Νομοθεσίες και Προγράμματα Δράσης που στοχεύουν στην διασφάλιση και διατήρηση της βιοποικιλότητας και αφορούν την Κύπρο έχουν ήδη παρουσιασθεί στο Κεφάλαιο 3.

6.14. Τοπίο

Το φυσικό χαρακτηριστικό της περιοχής είναι ο νησιωτικός της χαρακτήρας. Στο νησί εμφανίζεται ποικιλία παράκτιων οικοτόπων όπως βραχώδεις ακτές λιγότερο ή περισσότερο απότομης κλίσης, αμμώδεις παραλίες με μεγάλη ή μικρή οριζόντια ή κάθετη έκταση, ανοιχτοί και κλειστοί κόλποι, οξύληκτα ή στρογγυλεμένα ακρωτήρια κτλ, συνθέτοντας ένα ιδιαίτερο και σημαντικής αισθητικής αξίας τοπίο. Το χέρσο κομμάτι εμφανίζει ποικιλομορφία ανάλογη με τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά, την έκταση, το ύψος και την κλίση των ορεινών και πεδινών περιοχών. Σε αυτά περιλαμβάνονται ψηλά βουνά (Τρόδος), κάμποι (πεδιάδα της Μεσσαρίας), ποτάμια και τεχνητές λίμνες.

Αποτέλεσμα της μακρόχρονης συνύπαρξης του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον είναι η αμφίδρομη διαμόρφωση των δύο. Τα παραδείγματα αυτής της συνδιαμόρφωσης είναι πολλά: Οι ξερολιθιές που χαρακτηρίζουν το τοπίο και την προσπάθεια του ανθρώπου να δημιουργήσει καλλιεργήσιμη γη, οι ελαιώνες και αμπελώνες και αντίστοιχα η επιρροή της θάλασσας στην ανάπτυξη της ναυσιπλοΐας και της αλιείας όπως επίσης και οι διατροφικές συνήθειες των κατοίκων και τα ιδιαίτερα τοπικά προϊόντα του νησιού.

Σήμερα ο φυσικός πλούτος, το ιδιαίτερο τοπίο και το σημαντικό πολιτισμικό απόθεμα του νησιού αποτελούν πόλο έλξης χιλιάδων τουριστών κάθε χρόνο και την σημαντικότερη πηγή εσόδων για τους κατοίκους του.

6.15. Ανθρωπογενές περιβάλλον

6.15.1. Δημογραφικά στοιχεία

Ο πληθυσμός της Κύπρου ανέρχεται στις 703.526 κατοίκους, σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής το 2001. Όσον αφορά το ρυθμό αύξησης του πληθυσμού, αυτός ανήλθε στο 12,58 % (1992 - 2001). Στην αύξηση του πληθυσμού θα πρέπει να υπολογιστεί και η αύξηση της καθαρής μετανάστευσης. Τα ποσοστά των αλλοδαπών εμφανίζονται ιδιαίτερα αυξημένα και ανέρχονται στο 9,4%. Επομένως διαφαίνεται ότι η Κύπρος αντιμετωπίζει εντονότατα φαινόμενα εισροής και διέλευσης οικονομικών μεταναστών, γεγονός που δημιουργεί ανάγκες ομαλής ενσωμάτωσής τους στην τοπική οικονομία και κοινωνία προς αποφυγή του κοινωνικού αποκλεισμού.

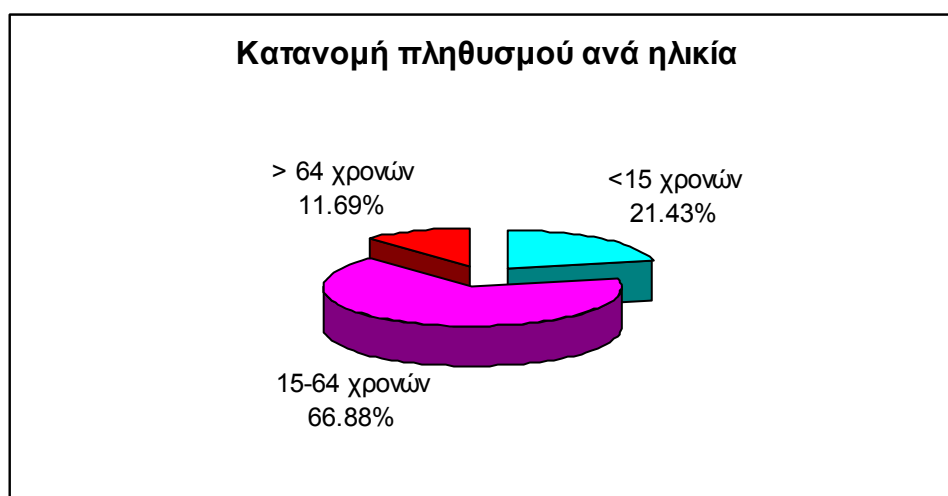
Αναφορικά με την αναλογία των ηλικιωμένων ως προς το συνολικό πληθυσμό, στην Κύπρο, όπως και στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρατηρείται το φαινόμενο της δημογραφικής γήρανσης που μεταβάλλει σταδιακά τη δομή της ηλικιακής σύνθεσης του πληθυσμού. Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται συνοπτικά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του νησιού.

Πίνακας 17: Δημογραφικά Χαρακτηριστικά της Κύπρου

Δημογραφικά Χαρακτηριστικά	
Πληθυσμός – Απογραφή 1992	615.013
Πληθυσμός Απογραφή 2001	703.529
Κάτοικοι ανά km²	76
% Μεταβολή πληθυσμού 1992-2001	12,58
% αλλοδαποί	9,4
% ηλικιωμένοι (>65 ετών)	11,7

Πηγή: Eurostat, 2006

Σύμφωνα με την απογραφή του πληθυσμού για το 2001 τα άτομα κάτω των 15 χρόνων συνιστούν το 21,43 % του συνολικού πληθυσμού, ενώ ο πληθυσμός μεταξύ 15 και 64 χρόνων φτάνει το 66,88 %. Το ποσοστό των ατόμων άνω των 64 ετών ανέρχεται στο 11,69 % μια τιμή που παρουσιάζει συνεχή αύξηση λόγω της μεγάλης αύξησης στην προσδοκώμενη διάρκεια ζωής.

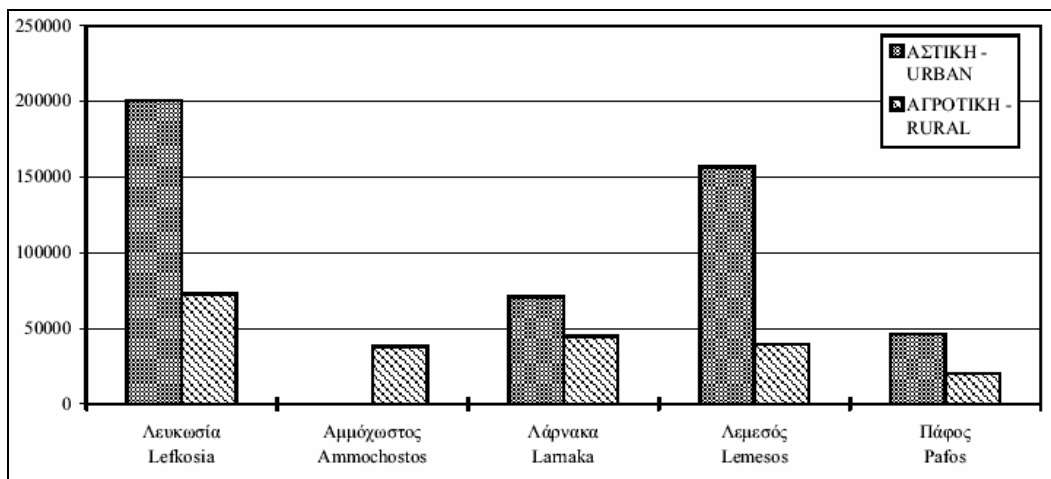

Γράφημα 6-26: Κατανομή πληθυσμού ανά ηλικία για το 2001

Πηγή: Απογραφή Πληθυσμού 2001, Τόμος ΙΙ Στοιχεία κατά Επαρχία, Δήμο / Κοινότητα, Στατιστική Υπηρεσία

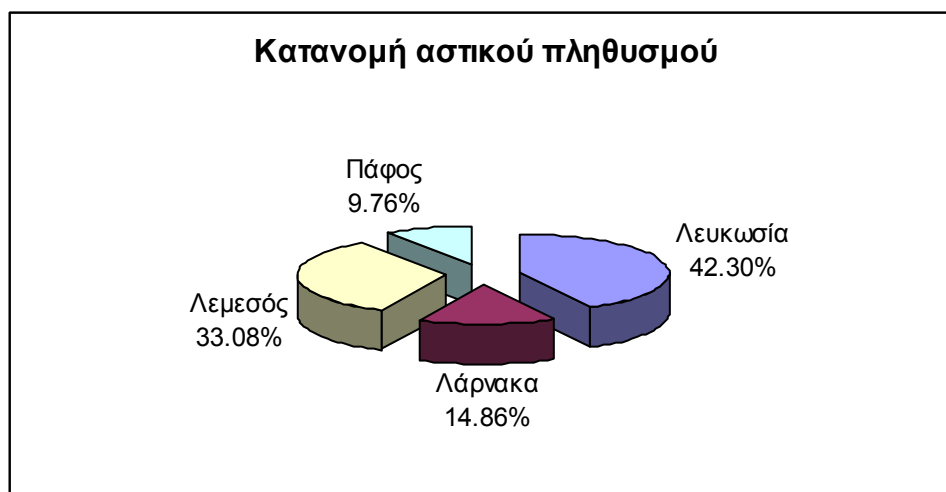
Όπως σε κάθε Ευρωπαϊκή χώρα έτσι και στην Κύπρο παρατηρείται μια συνεχόμενη ροή πληθυσμού από τις αγροτικές περιοχές στις πόλεις. Το 2001 το ποσοστό του συνολικού πληθυσμού της Κύπρου που διαμένει στις πόλεις έφτασε το 68,8% του συνόλου. Η Λευκωσία, η μεγαλύτερη πόλη της Κύπρου, καλύπτει 42,3 % του συνολικού αστικού πληθυσμού με 200.686 κατοίκους.

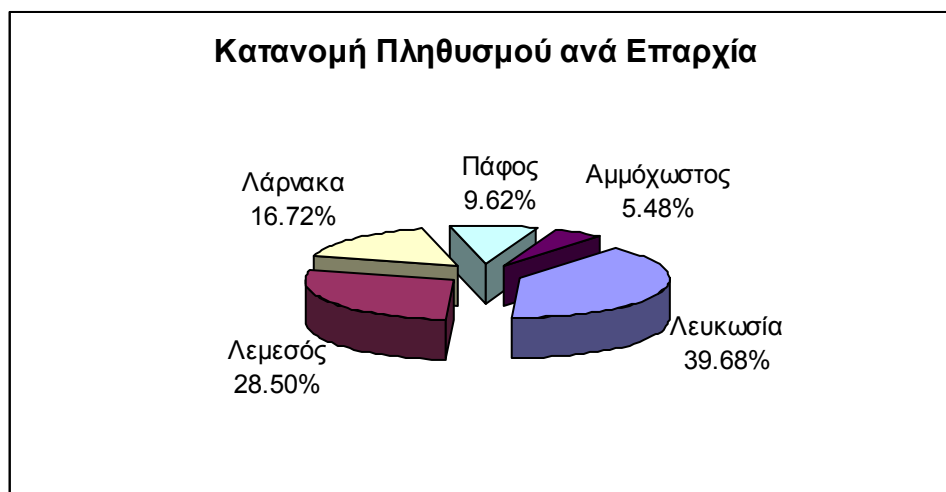
Γράφημα 6-27: Πληθυσμός κατά επαρχία και αστική / αγροτική περιοχή για το 2001

Πηγή: Απογραφή Πληθυσμού 2001, Τόμος ΙΙ Στοιχεία κατά Επαρχία, Δήμο / Κοινότητα, Στατιστική Υπηρεσία

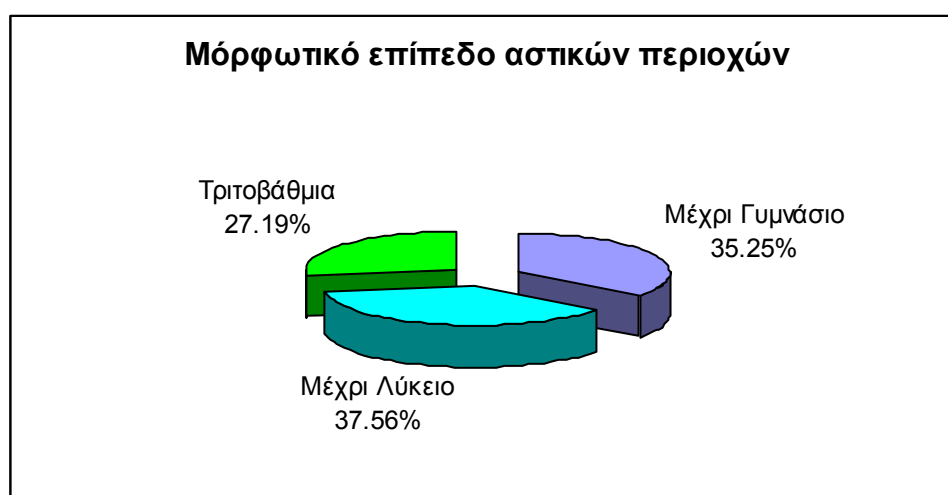
Γράφημα 6-28: Κατανομή αστικού πληθυσμού, 2001

Πηγή: Απογραφή Πληθυσμού 2001, Τόμος ΙΙ Στοιχεία κατά Επαρχία, Δήμο / Κοινότητα, Στατιστική Υπηρεσία

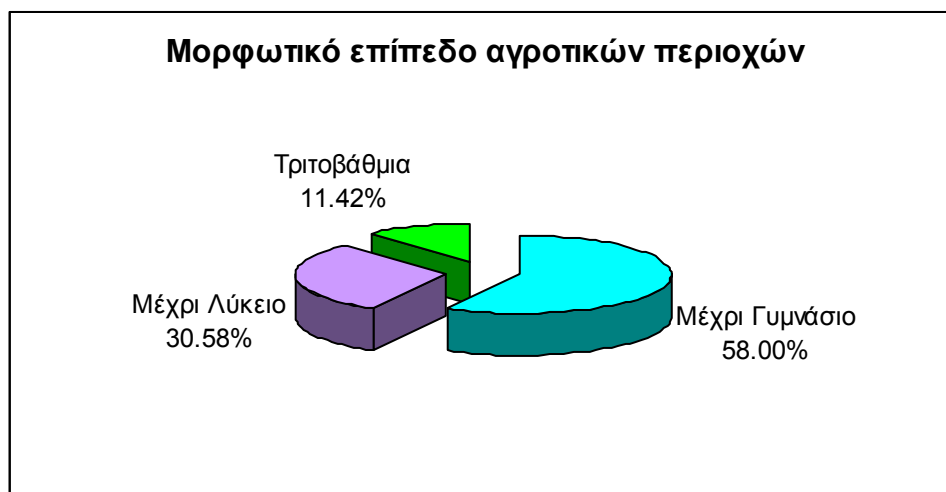

Γράφημα 6-29: Κατανομή Πληθυσμού ανά Επαρχία, 2001
Πηγή: Απογραφή Πληθυσμού 2001, Τόμος ΙΙ Στοιχεία κατά Επαρχία, Δήμο / Κοινότητα, Στατιστική Υπηρεσία

Αξίζει να σημειωθεί η διαφορά στο μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων των αγροτικών περιοχών σε σχέση με τους κατοίκους των πόλεων. Στα γραφήματα που ακολουθούν παρουσιάζεται αναλυτικά η διαφοροποίηση αυτή. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το ποσοστό των ατόμων με γυμνασιακή ή και χαμηλότερη μόρφωση ανέρχεται στο 58 % στις αγροτικές περιοχές σε σύγκριση με το 35,25 % που παρατηρείται στις πόλεις. Οι περιορισμένες ευκαιρίες μόρφωσης που παρουσιάζονται στα χωριά σε συνδυασμό με τις περιορισμένες δυνατότητες απασχόλησης ευθύνονται κατά κύριο λόγο για την εικόνα που παρατηρείται.

Γράφημα 6-30: Μορφωτικό επίπεδο αστικών περιοχών, 2001
Πηγή: Απογραφή Πληθυσμού 2001, Τόμος ΙΙ Στοιχεία κατά Επαρχία, Δήμο / Κοινότητα, Στατιστική Υπηρεσία

Γράφημα 6-31: Μορφωτικό επίπεδο αγροτικών περιοχών, 2001
Πηγή: Απογραφή Πληθυσμού 2001, Τόμος ΙΙ Στοιχεία κατά Επαρχία, Δήμο / Κοινότητα, Στατιστική Υπηρεσία

Συμπερασματικά στην Κύπρο:

- Παρουσιάζονται αυξητικές τάσεις του πληθυσμού, με βασική αιτία την εισροή οικονομικών μεταναστών.
- Παρατηρείται μετακίνηση πληθυσμού από τις περιοχές της υπαίθρου στα αστικά κέντρα.
- Σημαντική αύξηση καταγράφεται στην δημογραφική γήρανση.

6.15.2. Πολιτιστική κληρονομιά

Η ανθρώπινη παρουσία στο νησί σύμφωνα με ανασκαφικά ευρήματα (Χοιροκοιτία) χρονολογείται από την παλαιολιθική και νεολιθική εποχή, ενώ αναπτύχθηκαν και ήκμασαν σημαντικοί πολιτισμοί στα ιστορικά χρόνια αφήνοντας πίσω τους σημαντικά ιστορικά μνημεία. Η ιστορία και ο πολιτισμός του νησιού μπορεί να χαρακτηριστεί τόσο πλούσια όσο και ιδιαίτερη. Η Κύπρος στο σύνολό της χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη πλούσιου πολιτιστικού περιβάλλοντος με μνημεία παγκόσμιας ακτινοβολίας, αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία. Στα μνημεία που έχουν ανακηρυχθεί από την UNESCO ως μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς συμπεριλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, οι αρχαιότητες της Πάφου, η νεολιθική Χοιροκοιτία και οι δέκα Βυζαντινές εκκλησίες του Τροόδου. Οι παραδοσιακοί οικισμοί και τα ιστορικά κέντρα πόλεων αποτελούν επίσης βασικά στοιχεία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Σημαντικό ρόλο στην κοινωνικοοικονομική πτυχή της ζωής στο νησί έχουν διαδραματίσει τα δάση της Κύπρου. Αποτέλεσαν και αποτελούν πηγή έμπνευσης για πολλούς καλλιτέχνες, λογοτέχνες, ζωγράφους, μουσικούς και άλλους. Στα

δάση της Κύπρου συναντά κανείς πληθώρα αρχαιολογικών και πολιτιστικών χώρων. Μερικά παραδείγματα αποτελούν αρχαίοι οικισμοί, οχυρώσεις και κάστρα, εκκλησίες, θέατρα, αρχαία, μεταλλεία, καμίνια, γνωστές από την αρχαιότητα βυζαντινές γέφυρες, φυσικά μνημεία και ιδιαίτερα όμορφα τοπία κ.α. Κατάλογος των αρχαιολογικών και πολιτιστικών χώρων που απαντώνται στα δάση παρουσιάζεται στη συνέχεια.

Πίνακας 18: Αρχαιολογικοί και πολιτιστικοί χώροι στα δάση και άλλες δασοκαλυμμένες περιοχές

A/A	Αρχαίο μνημείο	Επαρχία	Πόλη / Χωριό
1	Ο χώρος και τα κατάλοιπα της Αρχαίας Ταμασσού	Λευκωσία	Πολιτικό
2	Ο χώρος και τα κατάλοιπα της αρχαίας πόλης των Σόλων	Λευκωσία	Καραβοστάσι
3	Τμήμα του χώρου και των καταλοίπων του Ανακτόρου και των Ιερών της αρχαίας Αίπειας στην τοποθεσία Βουνί	Λευκωσία	Λουτρός
4	Τμήμα του μεταλλείου της πρώιμης εποχής του χαλκού στην τοποθεσία Αλέτρι	Λευκωσία	Γαλήνη
5	Ο χώρος και τα κατάλοιπα σωρού αρχαίας σκουριάς χαλκού στην τοποθεσία Καλούπασης	Λευκωσία	Μιτσερό
6	Ο χώρος και τα κατάλοιπα σωρού αρχαίας σκουριάς χαλκού στην τοποθεσία Καμpanολάονα	Λευκωσία	Μηλικούρι
7	Παλαιά Βρύση	Λευκωσία	Πολιτικό
8	Ο χώρος και τα κατάλοιπα σωρού αρχαίας σκουριάς χαλκού στην τοποθεσία Κοκινόγια	Λευκωσία	Σιά
9	Ο χώρος και τα κατάλοιπα σωρού αρχαίας σκουριάς χαλκού στην τοποθεσία Βουδόμαντρα	Λευκωσία	Μιτσερό
10	Τα κατάλοιπα του Φρουρίου του Τάγματος των Ναϊτών	Λάρνακα	Χοιροκοιτία
11	Τμήματα του χώρου και των καταλοίπων του νεολιθικού συνοικισμού στην τοποθεσία Βουνί	Λάρνακα	Χοιροκοιτία
12	Ο χώρος με τα κατάλοιπα σωρού αρχαίας σκουριάς στην τοποθεσία Σκουριά	Λάρνακα	Καλαβασός
13	Τμήματα του χώρου και των καταλοίπων της αρχαίας πόλης του Κουρίου	Λεμεσός	Επισκοπή
14	Το Ιερόν του Απόλλωνα Υλάτη	Λεμεσός	Επισκοπή
15	Τμήμα του αρχαίου νεκροταφείου στην τοποθεσία Άγιος Ερμογένης	Λεμεσός	Επισκοπή
16	Μέρος του χώρου γύρω από το Στάδιο στην Επισκοπή	Λεμεσός	Επισκοπή
17	Τμήμα των τειχών και των καταλοίπων γνωστά ως «Παλαιά Χώρα» στη Χιονίστρα	Λεμεσός	Πάνω Πλάτρες
18	Γεφύρι της Ελιάς	Λεμεσός	Φοινί
19	Ο χώρος με τα κατάλοιπα αρχαίου μεταλλείου και σωρού αρχαίας σκουριάς στις τοποθεσίες «Πλατείες» και «Κουρίες»	Λεμεσός	Ασγάτα
20	Ο χώρος με τα κατάλοιπα σωρού αρχαίας σκουριάς χαλκού στο δάσος Λεμεσού	Λεμεσός	Γεράσα
21	Το παλαιό γεφύρι στην τοποθεσία Ελιόμυλος	Λεμεσός	Ποταμιού
22	Γεφύρι του Πισκόπου	Λεμεσός	Φοινί
23	Γεφύρι του Σκάφρου	Πάφος	Σίμου
24	Γεφύρι του Τσιελεφού	Πάφος	Άγιος Νικόλαος
25	Γεφύρι του Ρουδιά	Πάφος	Άγιος Ιωάννης
26	Τμήματα του χώρου και των καταλοίπων της αρχαίας πόλεως των Ρωμαϊκών Παλαιοχριστιανικών χρόνων στην τοποθεσία Άγιος Γεώργιος	Πάφος	Πέγεια

27	Κατάλοιπα χαλκολιθικού Ελληνιστικού Ρωμαϊκού και Μεσαιωνικού οικισμού και Οχυρώσεις που βρίσκονται στη νησίδα γνωστή ως Γερόνησος	Πάφος	Πέγεια
28	Ο χώρος και τα κατάλοιπα σωρού αρχαίας σκουριάς χαλκού στην τοποθεσία Μαυροβούνια	Πάφος	Πόλη Χρυσοχούς
29	Ο χώρος και τα κατάλοιπα σωρού αρχαίας σκουριάς χαλκού στην τοποθεσία Καβάκια	Πάφος	Πάνω Παναγιά
30	Η ερειπωμένη εκκλησία του Αγίου Μάμαντος	Πάφος	Πάνω Γιαλιά
31	Ο χώρος και τα κατάλοιπα του ερειπωμένου Μεσαιωνικού Πύργου, γνωστός σαν «Πύργος της Ρήγαινας» και της παρακείμενης εκκλησίας	Πάφος	Νέο Χωριό
32	Εκκλησία Παναγίας Χρυσοπατερίτισσας	Πάφος	Πωμός
33	Το Φρούριο του Αγίου Ιλαρίωνα	Κερύνεια	Κάρμι
34	Το Φρούριο Βουφαβέντο	Κερύνεια	Κουτσοβέντης

Πηγή: Κριτήρια και δείκτες για αειφόρο διαχείριση των κυπριακών δασών, 2006, Τμήμα Δασών

Αναφορικά με τις υποδομές σύγχρονου πολιτισμού, υπάρχει σε ολόκληρο το νησί σημαντικός αριθμός από θεματικά μουσεία που εστιάζουν στην ιδιαίτερη παράδοση του νησιού. Επιπλέον, σε μικρότερο αριθμό υπάρχουν υποδομές που υποστηρίζουν μεγάλα γεγονότα σύγχρονου πολιτισμού (χορός, θέατρο, ζωγραφική, γλυπτική κλπ).

6.15.3. Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα

Το Πανεπιστήμιο Κύπρου που εδρεύει στη Λευκωσία, ιδρύθηκε το 1989 και δέχθηκε τους πρώτους προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές το 1992 και 1997 αντιστοίχως. Αναλυτικά στο Πανεπιστήμιο Κύπρου λειτουργούν έξη σχολές:

1. Η Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών με 4 τμήματα
2. Η Σχολή Θετικών και Εφαρμοσμένων Επιστημών με 5 τμήματα
3. Η Σχολή Κοινωνικών Επιστημών και Επιστημών Αγωγής με 4 τμήματα
4. Η Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης με 4 τμήματα
5. Η Πολυτεχνική Σχολή με 4 τμήματα
6. Η Φιλοσοφική Σχολή με 3 τμήματα και την Ερευνητική Μονάδα Αρχαιολογίας

Κατά την ακαδημαϊκή χρονιά 2003-2004 στο Πανεπιστήμιο φοιτούσαν 4.000 φοιτητές περίπου, 3300 προπτυχιακοί και 700 μεταπτυχιακοί. Επιπλέον μια σειρά ιδιωτικών σχολών αναγνωρισμένων από το Κυπριακό Κράτος ως Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα λειτουργεί στην Κύπρο παρέχοντας προγράμματα σπουδών σε ένα ευρύ φάσμα αντικειμένων. Με τη νέα ακαδημαϊκή χρονιά αναμένεται επίσης να δεχτεί για πρώτη φορά φοιτητές το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου το οποίο εδρεύει στη Λεμεσό.

Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι γενικότερα παρουσιάζονται περισσότερες ευκαιρίες μόρφωσης στα μεγάλα αστικά κέντρα σε σύγκριση με την ύπαιθρο. Σε μεγάλο αριθμό χωριών εντοπίζονται σχολεία δημοτικής εκπαίδευσης ωστόσο γυμνάσια και λύκεια εντοπίζονται μόνο σε μερικές μεγάλες κοινότητες οι οποίες δέχονται μαθητές και από τα γύρο χωριά. Αυτό το γεγονός σε συνδυασμό με τις δυσκολίες μετακίνησης που επικρατούν (ελλιπή μεταφορικά μέσα) στο νησί αλλά και με το μειωμένο αριθμό ιδιωτικών φροντιστηρίων, τα οποία διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο εκπαιδευτικό μας σύστημα, οδηγούν στην μαζική μετακίνηση οικογενειών στις πόλεις.

6.15.4. Ανθρώπινη υγεία

Στην Κύπρο οι δείκτες που αφορούν την αναλογία κλινών και ιατρών βρίσκονται σε χαμηλότερα επίπεδα σε σύγκριση με την Ελλάδα και με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, και ιδιαίτερα στις περιοχές της υπαίθρου παρατηρούνται προβλήματα προσβασιμότητας στις υπηρεσίες υγείας. Συγκεκριμένα στα περισσότερα χωριά λειτουργούν κοινοτικά ιατρικά κέντρα τα οποία επισκέπτεται ιατρός μία με δύο φορές την εβδομάδα. Αυτό δυσκολεύει την ιατρική παρακολούθηση των ασθενών και δημιουργεί σοβαρές αδυναμίες έγκαιρης αντιμετώπισης σε περιπτώσεις εκτάκτων περιστατικών.

6.15.5. Οικονομικές Επιδόσεις

Η Κύπρος παρουσιάζει κατά κεφαλήν ΑΕΠ το οποίο αντιστοιχεί στο 74,2% της ΕΕ-25. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε όρους ΜΑΔ ανέρχεται στο 80,1% του αντίστοιχου μέσου όρου της ΕΕ-25. Το νησί παρουσιάζει ικανοποιητικό ρυθμό ανάπτυξης ο οποίος κυμαίνεται περίπου στο 3% και υπερβαίνει κατά μία περίπου ποσοστιαία μονάδα τον αντίστοιχο μέσο όρο της ΕΕ-15 (2,1%).

Η κατανομή της Ακαθάριστη Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) στους τρεις παραγωγικούς τομείς καταδεικνύει τα εξής:

- Ο πρωτογενής τομέας υπολείπεται σε ποσοστό συμμετοχής έναντι των άλλων δύο τομέων,
- ο δευτερογενής τομέας συμμετέχει με μεγαλύτερο ποσοστό στην συνολική ΑΠΑ σε σχέση με τον πρωτογενή τομέα,
- ο τριτογενής τομέας αποτελεί τον κυρίαρχο παραγωγικό τομέα κυρίως λόγω του αναπτυγμένου τουριστικού κλάδου.

Πίνακας 19: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ, 2003

Δείκτες / Περιοχές	Κύπρος
ΑΕΠ σε εκατ. Ευρώ	11.754,5
Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ευρώ	16.300
Ως % του Μ.Ο. της ΕΕ-25	74,2
ΑΕΠ σε ΜΑΔ	13.415
Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ΜΑΔ	18.600
Ως % του Μ.Ο. της ΕΕ-25	79,9
Μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ Περιόδου 2002-2003	3,3

Πηγή: Eurostat, 2006

6.15.6. Οικονομικά στοιχεία κατά τομέα παραγωγής

Η κατανομή της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) στους τρεις παραγωγικούς τομείς όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω καταδεικνύει τα εξής:

- ο πρωτογενής τομέας υπολείπεται σε ποσοστό συμμετοχής έναντι των άλλων δύο τομέων,
- Ο δευτερογενής τομέας συμμετέχει με μεγαλύτερο ποσοστό στην συνολική ΑΠΑ σε σχέση με τον πρωτογενή τομέα,
- ο τριτογενής τομέας αποτελεί τον κυρίαρχο παραγωγικό τομέα κυρίως λόγω του ανεπτυγμένου τουριστικού κλάδου.

Γενικότερα, η οικονομική δραστηριότητα στην περιοχή επικεντρώνεται στον τουρισμό. Η υπέρμετρη ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας είχε ως αποτέλεσμα την εγκατάλειψη δραστηριοτήτων συνδεδεμένων με την παραγωγή και την μεταποίηση. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η κατανομή της ΑΠΑ ανά παραγωγικό τομέα.

Πίνακας 20: Κατανομή Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας κατά τομέα παραγωγής, 2003

Δείκτες / Περιοχές	Κύπρος
Συνολική ΑΠΑ	11.026,4
Πρωτογενής τομέας (% συμμετοχή στην ΑΠΑ)	3,7%
Δευτερογενής τομέας (% συμμετοχή στην ΑΠΑ)	19,1%
Τριτογενής τομέας (% συμμετοχή στην ΑΠΑ)	77,2%
Ξενοδοχεία και εστιατόρια (% συμμετοχή στην ΑΠΑ)	8,0%

Πηγή: Eurostat, 2006

Πρωτογενής τομέας

Ο πρωτογενής τομέας παρουσιάζει διαχρονικά καθοδική πορεία και παράγει το 3,7% της συνολικής ΑΠΑ σε τιμές του 2003. Στη διάρθρωση της παραγωγής επικρατούν η ελαιοκαλλιέργεια, η αμπελοκαλλιέργεια, η ιχθυοκαλλιέργεια η κτηνοτροφία και η μελισσοκομία ενώ υπάρχει σημαντική παραγωγή σε πατάτες, σιτηρά, λαχανικά και εσπεριδοειδή.

Οι παράγοντες που λειτουργούν κατασταλτικά στην ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα είναι ο μικρός αγροτικός κλήρος, οι περιορισμένοι φυσικοί πόροι, η γήρανση και το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης του αγροτικού πληθυσμού καθώς και η μειωμένη ανταγωνιστικότητα των προϊόντων λόγω αυξημένου κόστους παραγωγής και μεταφοράς.

Δευτερογενής τομέας

Ο δευτερογενής τομέας παραγωγής έχει μεγαλύτερη συμμετοχή σε σύγκριση με τον πρωτογενή τομέα με ποσοστό 19,1% στη συνολική ΑΠΑ του νησιού. Ο τομέας της μεταποίησης, παρουσιάζει πτωτική τάση και επικεντρώνεται στον κλάδο των τροφίμων – ποτών και καπνού, ενώ σημαντική συμμετοχή έχουν και οι κλάδοι των χημικών- πλαστικών και πετρελαιοειδών, των προϊόντων μετάλλου και μηχανημάτων, της ένδυσης-υπόδησης, των μη μεταλλικών ορυκτών, των ειδών από ξύλο και των επίπλων.

Τα βασικά προβλήματα του τομέα, τα οποία αποτελούν ουσιαστικά εμπόδια στην αναπτυξιακή του πορεία, είναι το πολύ μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων με εξειδίκευση σε δραστηριότητες χαμηλής προστιθέμενης αξίας, οι χαμηλές επενδύσεις σε σύγχρονο τεχνολογικό εξοπλισμό και στην έρευνα, η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού, το δυσανάλογα μεγάλο κόστος των μεταφορών και η μη επαρκής έμφαση στην ποιοτική αναβάθμιση των προϊόντων και της παραγωγικής διαδικασίας.

Τριτογενής τομέας

Στη Κύπρο κυριαρχεί ο τριτογενής τομέας και ιδιαίτερα ο τουριστικός κλάδος, με συμμετοχή 77,2% στην ΑΠΑ της περιοχής. Ο τουρισμός αποτελεί τον δυναμικότερο κλάδο της οικονομίας, καθώς αποτελεί τον κινητήριο μοχλό ανάπτυξης, που τροφοδοτεί και άλλες δραστηριότητες, ενώ παρουσιάζει διαχρονική δυναμική.

Τα κυριότερα προβλήματα του τουρισμού εστιάζονται στη μονοδιάστατη ανάπτυξη σύμφωνα με τα πρότυπα του μαζικού τουρισμού, στη μικρή διάρκεια τουριστικής περιόδου (Απρίλιος – Οκτώβριος), στη χωρική συγκέντρωση των τουριστικών

δραστηριοτήτων σε ορισμένες περιοχές και στην ανάγκη βελτίωσης των έργων υποδομής (θαλάσσιες μεταφορές και οδικό δίκτυο). Οι αδυναμίες αυτές επιδεινώνονται από τον εντονότερο και αυξημένο ανταγωνισμό τόσο από νέες χώρες, όσο και από παραδοσιακούς προορισμούς, ενώ διαφαίνεται η δυνατότητα ανάπτυξης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού (οικοτουρισμός, αγροτουρισμός, συνεδριακός, θρησκευτικός, τρίτης ηλικίας, αθλητικός, εκτός περιόδων αιχμής κλπ.)

Σημαντικός είναι και ο ρόλος του εμπορίου, με την επισήμανση ότι η δυναμική του κλάδου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την πορεία της τουριστικής κίνησης. Λόγω του νησιωτικού χαρακτήρα της περιοχής ο τουρισμός αποτελεί τον σημαντικότερο κλάδο του τριτογενή τομέα. Η συμμετοχή των ξενοδοχείων και εστιατορίων στην ΑΠΑ αντιστοιχεί στο 8%. Όπως φαίνεται και στον Πίνακα που ακολουθεί το νησί διαθέτει 928 ξενοδοχεία και ομοειδή καταλύματα με συνολικό αριθμό 45.209 δωματίων και 92.840 κλινών, ενώ παράλληλα διατηρούνται τέσσερα τουριστικά κάμπινγκ με συνολικό αριθμό 2808 κλινών.

**Πίνακας 21: Αριθμός καταλυμάτων, δωματίων και κλινών ξενοδοχείων και τουριστικών κάμπινγκ
Πηγή: Eurostat, 2005**

Ξενοδοχεία και ομοειδή καταλύματα			Τουριστικά κάμπινγκ		Σύνολο	
Αριθμός καταλυμάτων	Αριθμός δωματίων	Αριθμός κλινών	Αριθμός καταλυμάτων	Αριθμός κλινών	Αριθμός καταλυμάτων	Αριθμός κλινών
928	45.209	92.840	4	2808	937	95.648

Συμπερασματικά αναφορικά με τον οικονομικό τομέα καταγράφονται τα ακόλουθα:

- ικανοποιητικός ρυθμός ανάπτυξης.
- κυριαρχεί ο τριτογενής τομέας με ιδιαίτερη βαρύτητα να κατέχει ο τουριστικός κλάδος,
- ο πρωτογενής και ο δευτερογενής τομέας παρουσιάζουν διαχρονικά πτωτικές τάσεις, λόγω της υπέρμετρης τουριστικής ανάπτυξης,
- ο δευτερογενής τομέας εμφανίζει σημαντική παρουσία
- σε μικρό βαθμό παρουσιάζεται διασύνδεση του πρωτογενή με τον δευτερογενή και τριτογενή τομέα,
- στην περιοχή υφίσταται μεγάλος αριθμός ΜΜΕ και ΠΜΕ οικογενειακού κυρίως χαρακτήρα, με βασικά στοιχεία την εσωστρέφεια, την περιορισμένη χρήση των ΤΠΕ, καθώς και την αδυναμία παραγωγής ανταγωνιστικών προϊόντων και υπηρεσιών.

6.15.7. Αγροτική οικονομία και ποιότητα ζωής

Εξαιτίας των περιορισμένων εναλλακτικών ευκαιριών απασχόλησης η οικονομική δραστηριότητα της πλειοψηφίας των κατοίκων των αγροτικών περιοχών σχετίζεται άμεσα με τον πρωτογενή τομέα, με όλα τα προβλήματα που αυτό συνεπάγεται λόγω του μεγάλου βαθμού αβεβαιότητας και εξάρτησης από αστάθμητους παράγοντες.

Όσον αφορά τη ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές παρά το ότι υπάρχει πρόσβαση σε βασικές υποδομές και υπηρεσίες, εντούτοις χρειάζεται βελτίωση σε σύγκριση με τις διαθέσιμες υπηρεσίες και υποδομές των αστικών κέντρων.

Προβλήματα παρατηρούνται σε κάποιες από τις βασικές υποδομές των αγροτικών περιοχών με σημαντικότερο αυτό της έλλειψης ικανοποιητικού οδικού δικτύου και άμεσης και λειτουργικής σύνδεσης (μέσα μαζικής μεταφοράς) μεταξύ των αστικών κέντρων και των αγροτικών περιοχών αλλά και των αγροτικών περιοχών μεταξύ τους. Σε γενικές γραμμές δεν εντοπίζονται σοβαρές ελλείψεις αναφορικά με την γενική ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και παιδεία υπάρχουν όμως περιθώρια βελτίωσης κυρίως προς την κατεύθυνση τη εξειδίκευσης των παρεχόμενων υπηρεσιών.

6.15.8. Αγορά εργασίας

Ο συνολικός οικονομικά ενεργός πληθυσμός ανέρχεται σε 367,5 χιλ. άτομα (Eurostat 2005). Το νησί χαρακτηρίζεται από ικανοποιητικές επιδόσεις για τον τομέα της απασχόλησης σε σχέση με την ΕΕ των 25. Ειδικότερα, το μέσο ποσοστό απασχόλησης των ατόμων 15-64 ετών εκτιμήθηκε στο 68,5 % και είναι υψηλότερο σε σχέση με τον μέσο ευρωπαϊκό όρο (ΕΕ - 25), με το φαινόμενο να παρουσιάζεται και στις γυναίκες με ποσοστό απασχόλησης 58,4 % έναντι 56,2 % της ΕΕ των 25. Οι επιδόσεις ως προς τα ποσοστά ανεργίας είναι αξιόλογες, με το ποσοστό ανεργίας να κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα (5,2% έναντι του 9% στην ΕΕ-25). Συνολικά, η εικόνα που εμφανίζει η Κύπρος στην αγορά εργασίας συγκρίνεται θετικά με τα υπόλοιπα Κράτη Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και βρίσκεται κοντά στο στόχο που έχει θέσει η ΕΕ, στο πλαίσιο της Στρατηγικής της Λισσαβόνας, για πλήρη απασχόληση που περιλαμβάνει την επίτευξη έως το 2010 ενός συνολικού ποσοστού απασχόλησης 70%, ποσοστό απασχόλησης των γυναικών 60%, ποσοστό απασχόλησης των ηλικιωμένων εργαζομένων (55 έως 64 ετών) 50% και μείωση της μακροχρόνιας ανεργίας.

Πίνακας 22: Δείκτες απασχόλησης και ανεργίας, 2005

Δείκτες / Περιοχές	Κύπρος	ΕΕ - 25
Οικονομικά ενεργός πληθυσμός 15 ετών και άνω (χιλιάδες)	367,5	217.648,3
Οικονομικά ενεργός πληθυσμός 15 – 64 ετών (χιλιάδες)	357,5	214.679,9
Απασχόληση % απασχόλησης 15 – 64 %	68,5	63,7
% απασχόλησης γυναικών 15 – 64	58,4	56,2
% απασχόλησης ηλικιωμένων 55 – 64	50,6	42,5
Ανεργία %	5,2	9,0
% μακροχρόνιας ανεργίας (επί των ανέργων)	23,2	45,5

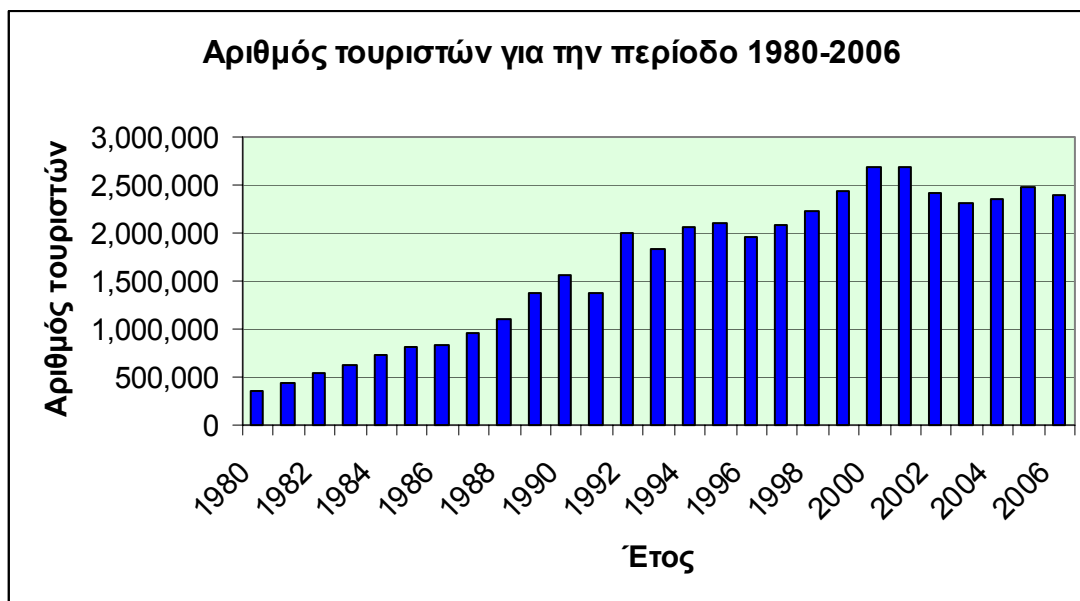
Πηγή: Eurostat, 2006

6.15.9. Τουρισμός

Σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον παρατηρούνται επίσης από την αισθητή αύξηση του πληθυσμού, κυρίως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, εξαιτίας των τουριστών. Σύμφωνα με το Γράφημα 6-32 που ακολουθεί φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ρεύμα τουριστών καταφθάνει στο νησί κατά τους μήνες Μάιο έως Οκτώβριο. Η ραγδαία τουριστική ανάπτυξη χωρίς σωστό και προσεκτικό προγραμματισμό, μπορεί να προκαλέσει σημαντικές και ανεπανόρθωτες ζημιές στο περιβάλλον. Η Κυπριακή κυβέρνηση έχει εκπονήσει για τα έτη 2003 - 2010 εθνικό στρατηγικό σχέδιο που αφορά την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα. Όραμα της στρατηγικής αυτής είναι η ανάδειξη της Κύπρου ως ενός ποιοτικού τουριστικού προορισμού που να ικανοποιεί τον επισκέπτη με ποικίλα ενδιαφέροντα και αναζητήσεις και να διασφαλίζει τη συνεχή βελτίωση της ποιότητας ζωής για το ντόπιο. Στα πλαίσια υλοποίησης αυτού του οράματος βρίσκεται και η ανάπτυξη μιας ποικιλίας εναλλακτικών μορφών τουρισμού στους οποίους συγκαταλέγονται ο αγροτουρισμός, τα μονοπάτια μελέτης της φύσης, τα εθνικά δασικά πάρκα, οι βοτανικοί κήποι και οι ποδηλατικές διαδρομές.

Για να γίνει αντιληπτό το μέγεθος των περιβαλλοντικών πιέσεων εξαιτίας του τουριστικού ρεύματος αξίζει να γίνει μια αναφορά στους αριθμούς των τουριστών που επισκέπτονται κάθε χρόνο το νησί. Από το 1980 μέχρι και το 2002 υπήρξε (σχεδόν σε όλα τα έτη) μια αυξητική τάση στον αριθμό των τουριστών που επισκέφτηκαν το νησί. Η τάση αυτή άλλαξε και από το 2002 και μετά παρατηρούνται αυξομειώσεις του αριθμού των τουριστών οι οποίες ωστόσο διατηρούν τον αριθμό των ξένων επισκεπτών σε υψηλά επίπεδα (πάνω από τα 2

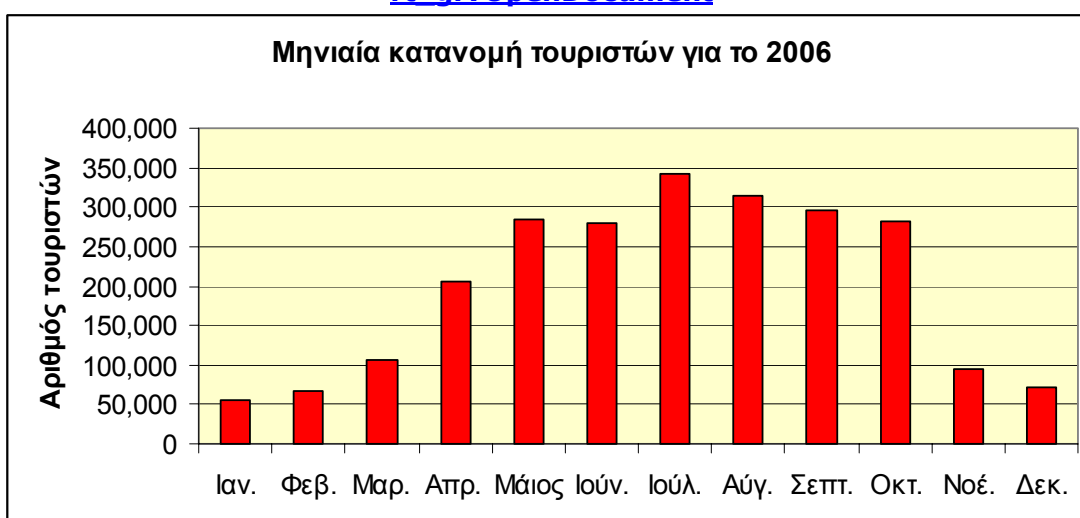
εκατομμύρια). Η αλλαγή αυτή είναι ενδεικτική των πιέσεων που δέχεται η τουριστική βιομηχανία τα τελευταία χρόνια αλλά και της ανάγκης εξεύρεσης άμεσων εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Το ΠΑΑ 2007 -2013 συμβάλει προς αυτή την κατεύθυνση μέσω δράσεων αναβάθμισης της υπαίθρου αλλά και προώθησης του αγροτουρισμού. Σημαντικό είναι επίσης το γεγονός το μεγαλύτερο ποσοστό των τουριστών που επισκέπτονται την Κύπρο προέρχεται από χώρες τις Ε.Ε. και κυρίως από το Ηνωμένο Βασίλειο. Το ποσοστό αυτό τα τελευταία έξι χρόνια παρουσίασε μια μικρή αύξηση και κυμαίνεται περίπου στο 94 %.

Γράφημα 6-32: Αριθμός τουριστών για την περίοδο 1980-2006

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία

http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/transport_gr/transpo rt_gr?OpenDocument

Γράφημα 6-33: Μηνιαία κατανομή τουριστών για το 2006

Πηγή: Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού

<http://www.visitcyprus.biz/ctoweb/ctowebtradesection.nsf/>

Οι πιο σημαντικές επιδράσεις του τουρισμού στην Κύπρο είναι:

- υποβάθμιση και καταστροφή οικοσυστημάτων και βιοτόπων λόγω της ανάπτυξης τουριστικών εγκαταστάσεων και υποδομής όπως ξενοδοχείων, διαμερισμάτων, εστιατορίων, δρόμων, χιονοδρομικών πιστών, εγκαταστάσεων γκολφ, αεροδρομίων κ.λ.π.
- συμπίεση και διάβρωση των εδαφών
- πίεση στην πανίδα, τη χλωρίδα και τα απειλούμενα υπό εξαφάνιση είδη
- υπεράντληση νερού από υπόγεια υδροφόρα στρώματα για ικανοποίηση των αυξανόμενων αναγκών, αφού πολλές φορές η ζήτηση είναι κατά πολύ μεγαλύτερη από την παροχή
- απώλεια επίγειας και θαλάσσιας βιοποικιλότητας
- αύξηση στα επίπεδα ρύπανσης από την απόρριψη στερεών και υγρών αποβλήτων που παράγονται από τον τουρισμό.

Παρόλο που το περιβάλλον δέχεται σημαντικές πιέσεις από κάθε μορφή τουρισμού η τουριστική βιομηχανία συμβάλλει σημαντικά στην οικονομία του τόπου και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος αυτής. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι κατά τα έτη 2001 και 2002, επισκέφτηκαν το νησί 2.696.732 και 2.418.236 τουρίστες αντίστοιχα προσφέροντας εισοδήματα της τάξης των 1.271.630.043 και 1.132.321.228 Λιρών Κύπρου.

Το εθνικό στρατηγικό σχέδιο για τον τουρισμό στην προσπάθεια αναβάθμισης του τουριστικού προϊόντος που προσφέρει το νησί αλλά και στην προσπάθεια προώθησης εναλλακτικών μορφών τουρισμού στοχεύει στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού. Συγκεκριμένα έχει καταρτιστεί σχέδιο ανάπτυξης που αφορά τον τουρισμό στην ύπαιθρο και που συνδεότανε με το Εθνικό Σχέδιο Ανάπτυξης 2004-2006 και το ενιαίο έγγραφο προγραμματισμού στόχος δύο. Το Σχέδιο αυτό δεν περιορίζεται μόνο στη διανομή και τη δημιουργία καταλυμάτων σε παραδοσιακές οικοδομές, αλλά περιλαμβάνει δράσεις και μέτρα για τη δημιουργία ολοκληρωμένου τουριστικού προϊόντος της υπαίθρου, εμπλουτισμένου με έργα πολιτιστικού και περιβαλλοντικού περιεχομένου που εξυπηρετούν ειδικά ενδιαφέροντα και δραστηριότητες. Στα πλαίσια αυτά έχουν τύχει επεξεργασίας δράσεις και σχέδια κινήτρων που στοχεύουν:

- Στη δημιουργία νέων και ποιοτική αναβάθμιση υφιστάμενων αγροτουριστικών καταλυμάτων και παραδοσιακών εστιατορίων, προώθηση άλλων δραστηριοτήτων π.χ. εκθετήρια, μουσεία, εργαστήρια παραδοσιακών τεχνών και άλλων ασχολιών

- Στη στήριξη μεταποιητικών μονάδων που έχουν σχέση με τοπικά προϊόντα
- Στη δημιουργία μονοπατιών μελέτης της φύσης, ποδηλατικών διαδρομών, θεματικών και σύνθετων διαδρομών, θεματικών μουσείων, κέντρων πληροφόρησης κλπ.

Σημαντικά υποβοηθητική είναι η οικονομική και τεχνική βοήθεια που παρέχει ο ΚΟΤ στην Κυπριακή Εταιρεία Αγροτουρισμού, η οποία είναι ένας μη κερδοσκοπικός σύνδεσμος ιδιοκτητών / διαχειριστών παραδοσιακών καταλυμάτων στα χωριά ο οποίος διατηρεί Κεντρικό Σύστημα εξυπηρέτησης, Γραφείο Κρατήσεων και ιστοσελίδα με στόχο την προσέλκυση επισκεπτών στα χωριά.

Γενικά οι δράσεις του εθνικού στρατηγικού σχεδίου για τον τουρισμό συνάδουν με μέτρα του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 – 2013 τα οποία στοχεύουν στην προώθηση του αγροτουρισμού, τη δημιουργία χώρων αναψυχής και γενικά και βελτίωση της ποιότητας ζωής των αγροτικών περιοχών.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ένα σημαντικό ρεύμα τουριστών και επισκεπτών κατακλύζουν κάθε χρόνο τα κυπριακά δάση τα οποία καλούνται να καλύψουν τις αυξημένες ανάγκες των ανθρώπων για εξορμήσεις στη φύση. Στα πλαίσια της κάλυψης αυτών των αναγκών έχουν δημιουργηθεί διάφοροι χοροί αναψυχής όπως εκδρομικοί χώροι, μονοπάτια της φύσης χιονοδρομικά κέντρα κ.α.

Συγκεκριμένα οι ξένοι και ντόπιοι επισκέπτες μπορούν να απολαύσουν 41 εκδρομικούς χώρους, 6 κατάσκηνωτικούς χώρους (με μικρή χρέωση), 174 χιλιόμετρα μονοπατιών της φύσης, και 449 χιλιόμετρα ποδηλατοδρόμων. Επιπλέον στο Εθνικό Δασικό Πάρκο Τροόδους λειτουργούν τέσσερις πίστες χιονοδρομιών τις οποίες διαχειρίζεται η Ομοσπονδία Χιονοδρόμων Κύπρου.

Το Τμήμα Δασών έχει δημιουργήσει δύο Κέντρα Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης, ένα στο Εθνικό Δασικό Πάρκο Τροόδους και ένα στο Εθνικό Δασικό Πάρκο Αθαλάσσης. Και τα δύο κέντρα έχουν εκπαιδευτικό, ενημερωτικό και ψυχαγωγικό χαρακτήρα. Οι στόχοι που τέθηκαν για την λειτουργία τους είναι:

- Η ενημέρωση και προβολή της αξίας των δασών του νησιού με την ανάδειξη σημαντικών δασικών οικοσυστημάτων
- Η ενημέρωση και προβολή του έργου του Τμήματος Δασών για την προστασία των δασών και της φυσικής κληρονομιάς
- Η περιβαλλοντική εκπαίδευση
- Η έμπνευση σεβασμού και αγάπης για τους φυσικούς πόρους και η δημιουργία περιβαλλοντικής συνείδησης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τη δεκαετία του 1990 παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση στον οικοτουρισμού και άρχισαν να ιδρύονται μικρές επιχειρήσεις ζωτικής σημασίας για τους κατοίκους των παραδασόβιων κοινοτήτων οι οποίες αποτελούν πηγή απασχόλησης και εισοδήματος.

Τέλος σημαντικός αριθμός κυρίως Κυπρίων (το 25% του ανδρικού πληθυσμού του νησιού) επισκέπτονται κάθε χρόνο τα δάση για σκοπούς κυνηγιού. Το συνολικό εισόδημα του Ταμείου Θήρας (του Υπουργείου Εσωτερικών) από την έκδοση των ετήσιων αδειών κυνηγιού ανέρχεται στο £1.750.000. Αυτό το ποσό χρησιμοποιείται κυρίως για τη χρηματοδότηση διαφόρων προγραμμάτων, σχετικών με τη διαχείριση της άγριας ζωής, την προστασία των βιότοπων και των απειλούμενων υπό εξαφάνιση ειδών και την αποκατάσταση πληθυσμών άγριας ζωής. Το κυνήγι αποτελεί επίσης σημαντική πηγή εισοδήματος για διάφορες επιχειρήσεις που ασχολούνται με την παραγωγή, εισαγωγή και διάθεση κυνηγετικών ειδών, όπως όπλων, φυσισγιών, στολών κ.λ.π.

Πίνακας 23: Εκδρομικοί χώροι

A/A	Εκδρομικός χώρος	Δασική Περιφέρεια	Χωρητικότητα σε άτομα	Έτος δημιουργίας
1	Ακαδημία	Λευκωσία	180	1996
2	Μάντρα του Καρπιού	Λευκωσία	1600	1972
3	Κίονια	Λευκωσία	560	1972
4	Ε.Δ.Π. Αθαλάσσας	Λευκωσία	400	1994
5	Προφήτης Ηλίας	Λευκωσία	120	1973
6	Κόρνος	Λευκωσία	600	1976
7	Κάβο Γκρέκο	Λευκωσία	120	1995
8	Άγιος Γεώργιος Αθαλάσσας	Λευκωσία	150	1991
9	Ριζοελιά	Λευκωσία	150	2003
10	Αγία Παρασκευή	Λεμεσός	665	1979
11	Κακομάλλης	Λεμεσός	355	1980
12	Πολεμίδα	Λεμεσός	200	2003
13	Φράκτης του Ξυλιάτου	Αδελφή	675	1984
14	Γεφύρι Παναγιάς	Αδελφή	35	1998
15	Καπουρά	Αδελφή	200	1965
16	Πλατάνια	Τρόδος	2660	1969
17	Αρκολαχανιά (Μέσα Ποταμός)	Τρόδος	560	1982
18	Λιβάδι του Πασιά	Τρόδος	1280	1981
19	Κάμπος του Λιβαδιού	Τρόδος	660	1992
20	Αρμιρολίβαδο	Τρόδος	2080	1985
21	Τροοδίτισσα (Ξεροκόλυμπος)	Τρόδος	630	1979
22	Καμπίν του Καλοήρου	Τρόδος	560	1971
23	Ασίνου	Τρόδος	120	1974
24	Φράγμα Προδρόμου	Δ. Κολέγιο	250	2002
25	Μάραθος	Δ. Κολέγιο	300	1974
26	Ξεραρκάκα	Δ. Κολέγιο	650	1976
27	Γεφύρι του Λιβαδιού	Πάφος	400	1991
28	Μονασιήλλακα	Πάφος	600	1988
29	Ξυσταρούδα	Πάφος	250	1978
30	Κομιτζιή	Πάφος	400	1974
31	Κοινοτικό Δάσος Τίμης	Πάφος	700	1987
32	Σταυρός της Ψώκας	Πάφος	600	1970
33	Αγιά	Πάφος	250	1971

34	Σμυγιές	Πάφος	400	1986
35	Αγίου Μερκούριου	Πάφος	350	1995
36	Παπάλουκας	Πάφος	200	1986
37	Πέρα Βάσα	Πάφος	200	1995
38	Καλονόμουτη	Πάφος	120	2001
39	Αγία Βαρνάρα	Πάφος	120	1994
40	Μαυραλής	Πάφος	410	1995
41	Άγιος Αντώνιος	Λάρνακα	50	2001

Πηγή: Κριτήρια και δείκτες για αειφόρο διαχείριση των κυπριακών δασών, 2006, Τμήμα Δασών

Πίνακας 24: Κατασκηνωτικοί χώροι στα κρατικά δάση

A/A	Δάσος / Τοποθεσία	Διαχειριστής-Μισθωτής	Αντίσκηνα / Τροχόσπιτα	Χωρητικότητα (άτομα)
1	Τρόδος-Πλατάνια	Τμήμα Δασών	150	600
2	Τρόδος	Κοινοτικό Συμβούλιο Τροόδους	170	650
3	Τρόδος-Καπμί του Καλοήρου	Τμήμα Δασών	80	320
4	Δασικό Κολέγιο - Φράκτης Προδρόμου	Τμήμα Δασών	30	100
5	Πάφος - Πόλις Χρυσοχούς	Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού	200	700
6	Πάφος - Σταυρός της Ψώκας	Τμήμα Δασών	60	150
ΣΥΝΟΛΟ				2520

Πηγή: Κριτήρια και δείκτες για αειφόρο διαχείριση των κυπριακών δασών, 2006, Τμήμα Δασών

Πίνακας 25: Κατασκηνωτικοί χώροι στα κρατικά δάση για ειδική χρήση από συγκεκριμένες ομάδες

A/A	Δάσος / Τοποθεσία	Διαχειριστής-Μισθωτής	Αντίσκηνα / Τροχόσπιτα	Χωρητικότητα (άτομα)
1	Λεμεσός - Κακομάλλης	Μητρόπολη Λεμεσού	1	30
2	Τρόδος	Girl Guide (scouts)	6	60
3	Τρόδος - Ασπρόκρεμμος	Σύνδεσμος Γονέων και Δασκάλων Λεμεσού	8	60
4	Τρόδος	ΠΑ.ΣΥ.ΔΥ	3	50
5	Τρόδος - Λουτρά των Αετών	Πρόσκοποι	25	150
6	Τρόδος - Πλατάνια	Πρόσκοποι	15	100
7	Τρόδος	Ιερά Καρδιά Σχολή Αγίας Μαρίας	2	20
8	Τρόδος Πασιά Λιβάδι	Αμερικανική Ακαδημία	25	150
9	Τρόδος Πασιά Λιβάδι, Rocky Point	American college of Girls (Cairo)	10	60
10	Κολέγιο - Πρόδρομος	Παγκύπρια Οργάνωση Ελλήνων Δασκάλων	25	100
11	Κάρα των Γλιών	Πρόσκοποι	47	180
ΣΥΝΟΛΟ				960

Πηγή: Κριτήρια και δείκτες για αειφόρο διαχείριση των κυπριακών δασών, 2006, Τμήμα Δασών

7. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΠΑΑ 2007 - 2013

7.1. Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο προσδιορίζονται, εκτιμώνται και αξιολογούνται οι ενδεχόμενες περιβαλλοντικές επιπτώσεις (θετικές και αρνητικές) από την εφαρμογή των δράσεων των Μέτρων του ΠΑΑ. Ειδικότερα:

- παρουσιάζεται η μεθοδολογία εκτίμησης και αξιολόγησης των ενδεχόμενων περιβαλλοντικών επιπτώσεων που δύναται να προκύψουν από την εφαρμογή των δράσεων του προγράμματος, και στη συνέχεια
- αξιολογούνται οι θετικές και αρνητικές, άμεσες και έμμεσες, μόνιμες και προσωρινές, βραχυπρόθεσμες, μεσοπρόθεσμες, μακροπρόθεσμες, σωρευτικές, δευτερεύουσες ή συνεργιστικές στο φυσικό περιβάλλον και στην ανθρώπινη υγεία, στα υλικά αγαθά και στην πολιτιστική κληρονομιά.

7.2. Μεθοδολογία

Στο Σχέδιο του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 – 2013 προσδιορίζονται οι ειδικοί στόχοι του κάθε Άξονα ξεχωριστά, και στα πλαίσια επίτευξης των στόχων αυτών περιγράφονται οι δράσεις που προωθούνται μέσω χρηματοδοτήσεων.

Προκειμένου να γίνει μια εμπειριστατωμένη και διάφανη ανάλυση των επιπτώσεων που αναμένεται να έχει το πρόγραμμα στο περιβάλλον, γίνεται στη συνέχεια περιβαλλοντική ανάλυση για όλα τα μέτρα των Αξόνων του προγράμματος, όπου για κάθε μέτρο παρουσιάζεται μία σύνοψη με τις κυριότερες αναμενόμενες θετικές και αρνητικές επιπτώσεις, με στόχο την ανάδειξη των πλέον σημαντικών έτσι ώστε να είναι δυνατή και η εξαγωγή συμπερασμάτων που αφορούν τη στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση. Αξίζει να τονιστεί ότι στην περιγραφή του ΠΑΑ 2007 - 2013 γίνεται μια πρώτη περιγραφή των αναμενόμενων θετικών επιπτώσεων που θα επιφέρει η εφαρμογή του κάθε μέτρου στο περιβάλλον. Η ανάλυση αυτή είναι εντονότερη για τα μέτρα που σχετίζονται άμεσα με το περιβάλλον, ωστόσο απουσιάζουν από την περιγραφή αυτή οι αναφορές σε πιθανές αρνητικές επιπτώσεις (άμεσες ή έμμεσες) που δύναται να προκύψουν από την εφαρμογή των διαφόρων μέτρων ή δράσεων του προγράμματος.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί γίνεται μια γενική παρουσίαση των επιπτώσεων που αναμένεται να επιφέρει στο περιβάλλον η εφαρμογή του κάθε άξονα ξεχωριστά, ενώ στη συνέχεια θα παρουσιαστούν υπό μορφή μήτρας αξιολόγησης οι εκτιμώμενες επιπτώσεις από την εφαρμογή των διαφόρων μέτρων του

προγράμματος. Για την αξιολόγηση γίνεται χρήση διαφόρων καθοδηγητικών ερωτήσεων οι οποίες σχετίζονται με τις επιμέρους περιβαλλοντικές παραμέτρους που αξιολογούνται. Στόχος αυτών των ερωτήσεων είναι η σφαιρική και πλήρης αξιολόγηση των επιπτώσεων σύμφωνα πάντοτε και με τις απαιτήσεις της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης.

Επιπρόσθετα για την ευκολότερη παρουσίαση της αξιολόγησης των επιπτώσεων χρησιμοποιήθηκε ένα σύστημα βαθμολόγησης που ακολουθείται σε πολλές προσεγγίσεις ΣΜΠΕ σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, και που σχετίζεται άμεσα με τις απαντήσεις στις ερωτήσεις αξιολόγησης. Η ένταση (σοβαρότητα) κάθε επίπτωσης κάθε μέτρου, αξιολογείται και συμβολίζεται ως εξής:

Συμβολισμός	Αξιολόγηση Επίπτωσης
+++	Μεγάλη Θετική
++	Μέτρια Θετική
+	Μικρή Θετική
0	Καμία
-	Μικρή Αρνητική
--	Μέτρια Αρνητική
---	Μεγάλη Αρνητική

Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται οι καθοδηγητικές ερωτήσεις που χρησιμοποιήθηκαν για την αξιολόγηση της κάθε περιβαλλοντικής παραμέτρου, οι οποίες μπορούν να θεωρηθούν και ως δείκτες ανάλυσης για την περιβαλλοντική αξιολόγηση.

Πίνακας 26: Καθοδηγητικές Ερωτήσεις για την περιβαλλοντική αξιολόγηση

Περιβαλλοντική Παράμετρος	Ερωτήσεις Αξιολόγησης
Βιοποικιλότητα, χλωρίδα, πανίδα	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Οι δράσεις του Μέτρου υποστηρίζουν το στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για διακοπή της μείωσης της βιοποικιλότητας; ➤ Οι δράσεις του Μέτρου θα βελτιώσουν την ποιότητα / ποσότητα των προστατευόμενων περιοχών, ειδικά των περιοχών του δικτύου ΦΥΣΗ 2000;
Πληθυσμός, υγεία	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Οι δράσεις του Μέτρου θα είναι καταλυτικές ως προς τη μείωση του πληθυσμού που εκτίθεται σε θόρυβο; ➤ Οι δράσεις του Μέτρου θα υποστηρίζουν τις προσπάθειες στη μείωση των περιβαλλοντικών κινδύνων για την υγεία;
Έδαφος	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Οι δράσεις του Μέτρου θα συμβάλλουν στην προστασία των χαρακτηριστικών του εδάφους; ➤ Οι δράσεις του Μέτρου θα επηρεάσουν την κατάσταση των υποβαθμισμένων (ρυπασμένων) εδαφών; ➤ Οι δράσεις του Μέτρου προωθούν της αειφόρο διαχείριση των αποβλήτων εστιάζοντας στην αποφυγή διάθεσης απορριμμάτων σε χώρους διάθεσης;
Υδατα	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Οι δράσεις του Μέτρου θα επηρεάσουν την ποιότητα των

	<p>επιφανειακών ή / και υπόγειων υδάτων σε σχέση με τα απαιτούμενα από την Οδηγία Πλαίσιο για τα νερά («καλή οικολογική και χημική κατάσταση»);</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Οι δράσεις του Μέτρου θα επηρεάσουν την υδρομορφολογία των ποτάμιων συστημάτων; ➤ Οι δράσεις του Μέτρου θα επηρεάσουν την αειφόρο χρήση των υδατικών πόρων;
Ατμόσφαιρα, Κλίμα	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Οι δράσεις του Μέτρου θα οδηγήσουν σε μείωση των αέριων ρύπων; ➤ Οι δράσεις του Μέτρου θα οδηγήσουν σε μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου; ➤ Οι δράσεις του Μέτρου υποστηρίζουν της αύξηση της ενεργειακής αποδοτικότητας; ➤ Οι δράσεις του Μέτρου θα ενισχύσουν το ρόλο των ΑΠΕ; ➤ Οι δράσεις του Μέτρου θα οδηγήσουν σε μείωση των εκπομπών που συνδέονται με της μεταφορές και την κυκλοφορία;
Τοπίο, Πολιτιστική κληρονομιά	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Οι δράσεις του Μέτρου θα επηρεάσουν τη ζήτηση γης για αστική ανάπτυξη; ➤ Οι δράσεις του Μέτρου υποστηρίζουν τη διατήρηση ή ανάπλαση αξιολογού τοπίου από πολιτιστικής πλευράς; ➤ Οι δράσεις του Μέτρου θα διευκολύνουν την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς; ➤ Οι δράσεις του Μέτρου υποστηρίζουν την αειφόρο αστική και περιφερειακή ανάπτυξη; ➤ Οι δράσεις του Μέτρου προωθούν την προστασία από φυσικούς κινδύνους;

Η μέθοδος εντοπισμού και εκτίμησης της σημαντικότητας των επιπτώσεων έγινε με την χρησιμοποίηση των πιο πάνω καθοδηγητικών ερωτήσεων. Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιείται ευρέως σε μελέτες στρατηγικού επιπέδου, και συνάδει με τις οδηγίες του Greening Regional Development Programmes Network όπως παρουσιάζονται στην έκδοση «Handbook on SEA for Cohesion Policy 2007-2013», προσαρμόζοντας την στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιβαλλοντικής και θεσμικής κατάστασης στην Κύπρο.

Κατά την εφαρμογή της μεθόδου αυτής, οι άξονες προτεραιότητας, τα μέτρα και οι επιλέξιμες δράσεις τους υποβάλλονται σε αυτήν την σειρά των ερωτήσεων για συνολικά δέκα περιβαλλοντικές παραμέτρους όπως αυτές αναφέρονται στο σημείο στ' του Παραρτήματος Ι της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ, αλλά και στον Νόμο 102(Ι)/2005 που προβλέπει για την εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον ορισμένων σχεδίων ή/και προγραμμάτων. Οι παράμετροι – δείκτες είναι οι εξής:

- Βιοποικιλότητα
- Πληθυσμός και Ανθρώπινη Υγεία
- Πανίδα, Χλωρίδα
- Έδαφος
- Ύδατα

- Ατμόσφαιρα
- Κλιματικοί Παράγοντες
- Υλικά περιουσιακά στοιχεία
- Πολιτιστική κληρονομιά
- Τοπίο
- Η σχέση μεταξύ των ανωτέρω παραγόντων

Τα κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν για να εκτιμηθεί εάν σε κάποια περιβαλλοντική παράμετρο αναμένονται ή όχι επιπτώσεις επελέγησαν έτσι ώστε να αρμόζουν στο στρατηγικό χαρακτήρα της μελέτης αυτής, ως εξής:

- Ως επιπτώσεις σε μια περιβαλλοντική παράμετρο νοούνται οι διαφοροποιήσεις που αναμένονται στο επίπεδο αναφοράς της παραμέτρου αυτής είτε σε επίπεδο χώρας είτε σε μια περιοχή σημαντικά ευρύτερη από αυτήν όπου θα υλοποιηθούν οι δράσεις κάθε επιμέρους μέτρου. Συνεπώς, επιπτώσεις τοπικού χαρακτήρα, στην άμεση περιοχή γύρω από κάθε έργο που προβλέπεται δεν θεωρήθηκαν ως μεταβολές στρατηγικού χαρακτήρα και δεν εξετάστηκαν. Αυτές εξετάζονται κατά το στάδιο αδειοδότησης των έργων αυτών μέσω της νομοθεσίας για Εκτίμηση των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον από Ορισμένα Έργα (Ν. 140(I)/2005)
- Πέραν του πιο πάνω, ως αναμενόμενες επιπτώσεις θεωρήθηκαν όχι μόνο οι άμεσες και πρωτογενείς που συνδέονται απ' ευθείας με την υλοποίηση ενός μέτρου, αλλά και οι επιπτώσεις που δύνανται να προκληθούν εμμέσως ή δευτερογενώς.

Το επόμενο στάδιο που ακολουθεί τον εντοπισμό των επιπτώσεων είναι η ποσοτικοποίηση τους σε από Μεγάλες Θετικές (+++) έως και Μεγάλες Αρνητικές (---). Ο χαρακτηρισμός της κάθε επίπτωσης αποτελεί αποτέλεσμα της εκτίμησης της μορφής, του μεγέθους, του εύρους, σοβαρότητας, δυνατότητας πρόληψης, μετριασμού και αντιστρεψιμότητας, αναλόγως αν πρόκειται για θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις.

Στην επόμενη ενότητα, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της αξιολόγησης των επιπτώσεων σε πίνακες συσχέτισης. Στη συνέχεια, στο Κεφάλαιο 8, γίνεται εισήγηση υιοθέτησης μέτρων πρόληψης, περιορισμού και αντιμετώπισης των επιπτώσεων στο περιβάλλον καθώς και σύστημα παρακολούθησης περιβαλλοντικών δεικτών που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να παρακολουθείται η απόδοση των προταθέντων μέτρων αλλά και η πιθανή επίδραση των δράσεων στου ΠΑΑ στις διάφορες περιβαλλοντικές παραμέτρους.

7.3. Επιπτώσεις στο Περιβάλλον από την εφαρμογή του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης

Στην παρούσα ενότητα εξετάζονται οι επιπτώσεις των δράσεων των Μέτρων του ΠΑΑ ανά Άξονα, όπως αυτοί έχουν διαμορφωθεί στην παρούσα φάση, σε σχέση με τις επιπτώσεις που δύναται να έχουν στο περιβάλλον. Υπενθυμίζεται ότι ως περιοχή μελέτης αποτελεί η επικράτεια της Κυπριακής δημοκρατίας η οποία είναι ελεγχόμενη από την νόμιμη κυβέρνηση.

7.3.1. Άξονας 1. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας

Προκειμένου να εκτιμηθούν οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις της εφαρμογής των δράσεων των Μέτρων του Άξονα 1, δημιουργήθηκε μια μήτρα συσχέτισης των περιβαλλοντικών παραμέτρων ανά προβλεπόμενο Μέτρο υλοποίησης στα πλαίσια του Άξονα 1 (Πίνακας 27).

Όπως παρουσιάζεται και στην σχετική ανάλυση των μέτρων του Άξονα 1 στον πίνακα που ακολουθεί, η εφαρμογή των μέτρων και των επιμέρους δράσεων του Άξονα αυτού αναμένεται να επιφέρει γενικά θετικές έμμεσες, μεσοπρόθεσμες έως και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στο περιβάλλον. Ο Άξονας 1 προτείνει μέτρα που ωθούν τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργοκτηνοτροφίας και της δασοκομίας, μέσω δημιουργίας βιώσιμων, ανταγωνιστικών γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων με διαχειριστές νεότερους ανθρώπους, περισσότερο επιδεικτικούς στη χρήση νέων τεχνολογιών. Πρόκειται για μέτρα τα οποία συμβάλλουν στη βελτίωση του περιβάλλοντος κατά κύριο λόγο έμμεσα, και σε ορισμένα μέτρα άμεσα, ενώ προωθούν νέους τομείς στην γεωργική αγορά, με συνέπεια την αύξηση των εισοδημάτων, του βιοτικού αγροτικού επιπέδου και την στήριξη της παραμονής πληθυσμού στην ύπαιθρο.

Στο πλαίσιο υλοποίησης των μέτρων του Άξονα 1, προωθείται η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των αγροτών και η ενημέρωσή τους για φιλικές προς το περιβάλλον μεθόδους εκμετάλλευσης, επέρχεται μείωση της ηλικιακής σύνθεσης των αγροτών με αποτέλεσμα τον εκσυγχρονισμό των εκμεταλλεύσεων και της βιώσιμη ανάπτυξη της υπαίθρου δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας, προωθούνται οι ενεργειακές και βιολογικές καλλιέργειες, βελτιώνονται οι συνθήκες ζωής των ζώων, βελτιώνονται οι υποδομές για τη προστασία των υδατικών πόρων και του περιβάλλοντος από την προώθηση της ορθολογιστικής διαχείρισης των αποβλήτων, ενθαρρύνεται η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, κ.α. Ειδικά τα σχέδια βελτίωσης στις κτηνοτροφικές μονάδες αναμένεται να έχουν σημαντικές

θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον (σε τοπική κλίμακα και στο βαθμό που τους αντιστοιχεί) εφόσον προβλέπονται και ενισχύσεις για υποδομές περιβαλλοντικές.

Οι παραπάνω δράσεις επιφέρουν έμμεσα θετικές επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα, τη χλωρίδα, την πανίδα, τα νερά, το έδαφος, τον αέρα, τις κλιματικές αλλαγές, τον πληθυσμό, την ανθρώπινη υγεία, το τοπίο, ενώ εν μέρει προωθούν την πολιτιστική κληρονομιά.

Ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις μπορούν να προέλθουν κατά τη φάση κατασκευής υποδομών ανάπτυξης του πρωτογενή τομέα, όπως υποδομές πρόσβασης στη γεωργική και κτηνοτροφική γη, έργα διαχείρισης αποβλήτων, κτλ.. Τονίζεται ωστόσο, ότι οι όποιες αρνητικές επιπτώσεις θα είναι βραχυπρόθεσμες και πρόσκαιρες, αφού περιορίζονται κατά τη φάση κατασκευής των υποδομών και γενικά δεν θεωρούνται σημαντικές σε σχέση με τις σημαντικές θετικές επιπτώσεις που θα επιφέρει η λειτουργία και η χρήση αυτών των υποδομών μακροπρόθεσμα. Σε κάθε περίπτωση οι όποιες αρνητικές επιπτώσεις θα αντιμετωπιστούν ειδικότερα από τις Μελέτες Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον (άλλοτε ΜΕΕΠ ή ΠΕΕΠ βάσει του Νόμου 140(Ι)/2005) που απαιτείται από την νομοθεσία όπως εκπονούνται για ορισμένα επιμέρους έργα (Παράρτημα VI).

Πίνακας 27: Περιβαλλοντικές επιπτώσεις των Μέτρων του Άξονα 1-Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας

Κωδικός Μέτρου		Βιοικιότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Υδατα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπίο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις
ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1: ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ, ΔΑΣΟΚΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ													
111	Εκπαίδευση, πληροφόρηση και διάχυση της γνώσης	0	0	0	+/0	+/0	+/-	+/-	0	0	+/-		Οι στόχοι του μέτρου επικεντρώνονται στην διεύρυνση της γνώσης κυρίως σε θέματα ορθής γεωργικής πρακτικής ορθολογικής διαχείρισης της παραγωγής και στην υιοθέτηση φιλικών προς το περιβάλλον μεθόδων και εφαρμογή καλλιεργητικών τεχνικών που προωθούν την Αειφόρο Αγροτική Ανάπτυξη. Επομένως το μέτρο δεν αναμένεται να έχει άμεσες σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Η επιτυχία του μέτρου αυτού θα αποφέρει μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα έμμεσες θετικές επιπτώσεις αν εκπαιδευόμενοι υιοθετήσουν τις παρεχόμενες σε αυτούς γνώσεις σε φιλικών προς το περιβάλλον μεθόδων. Οι επιπτώσεις αυτές σχετίζονται με τη διαχείριση των φυσικών πόρων και κυρίως το έδαφος και τα νερά την ορθολογική χρήση φυτοφαρμάκων, τη βελτίωση των κλιματικών παραγόντων, την εφαρμογή πρακτικών παραγωγής συμβατών με τη διατήρηση και αναβάθμιση του τοπίου. Η επαρκής επαγγελματική κατάρτιση, αναμένεται να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα του τομέα και το βιοτικό επίπεδο των γεωργών που μπορεί να προκαλέσει αύξηση της αγοραστικής δύναμης και του καταναλωτισμού των κατοίκων της περιοχής (αγορά νέων οχημάτων, κατασκευή οικιών κλπ.), με αποτέλεσμα να παρατηρηθεί μελλοντικά αυξημένη κατανάλωση ενέργειας και παραγωγής αποβλήτων.
112	Ενίσχυση πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών	0	0	0	+/0	+/0	+/0	+/0	0	0	+/0		Το μέτρο στοχεύει στην προσέλκυση νέων ανθρώπων στο γεωργικό τομέα. Αυτό αναμένεται να επιφέρει θετικές έμμεσες και συσσωρευτικές επιπτώσεις μακροπρόθεσμα για το περιβάλλον καθώς οι νέοι είναι πιο δεκτικοί στην εκπαίδευση και

Κωδικός Μέτρου		Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Υδάτα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπίο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις
													εφαρμογή νέων τεχνολογιών, ενώ ενθαρρύνεται και η παραμονή των νέων στην ύπαιθρο. Αυτό αναμένεται να έχει όπως και στην περίπτωση του Μέτρου 111 θετικές επιπτώσεις κυρίως στο έδαφος, το νερό, την ατμόσφαιρα και το τοπίο, εφόσον οι νέοι αγρότες ευαισθητοποιηθούν κατά την εκπαίδευση και περιβαλλοντικά. Αξίζει να τονιστεί ωστόσο και ο κίνδυνος οι νέοι γεωργοί στην προσπάθεια αύξησης της παραγωγής του να στραφούν σε μεθόδους εντατικής καλλιέργεια με αρνητικές επιπτώσεις για το γενικότερο περιβάλλον. Η εφαρμογή του μέτρου αυτού αναμένεται να επιφέρει αύξηση του μεγέθους και τεχνολογική αναβάθμιση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, την δημιουργία βιώσιμων, ανταγωνιστικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων με διαχειριστές νέους/νέες γεωργούς
113	Πρόωρη συνταξιοδότηση αγροτών	0	0	0	+/0	+/0	+/0	+/0	0	0	+/0	0	Το μέτρο στοχεύει στην αποχώρηση των ηλικιωμένων γεωργών από την ενεργό επαγγελματική δραστηριότητα και στην προσέλκυση νέων αγροτών στο γεωργικό τομέα. Επομένως και αυτό το Μέτρο αναμένεται να επιφέρει τα ίδια περιβαλλοντικά αποτελέσματα όπως και το Μέτρο 112. Επιπρόσθετο πλεονέκτημα θεωρείται και η εξασφάλιση της παραμονής των ηλικιωμένων στην ύπαιθρο, αποτρέποντας φαινόμενα απερήμωσης των αγροτικών περιοχών
114	Χρήση γεωργικών συμβουλευτικών υπηρεσιών	+	+	+	++	++	++	++	0	0	+		Το μέτρο στοχεύει στην επιτυχή εφαρμογή των απαιτήσεων της πολλαπλής συμμόρφωσης και όλα τα πρότυπα επαγγελματικής ασφάλειας που σχετίζονται με τη γεωργία. Η εφαρμογή ολοκληρωμένων σχεδίων διαχείρισης υλικών και προϊόντων καθώς και των προνοιών του ΚΟΓΠ θα επιφέρει σημαντικά θετικά αποτελέσματα κυρίως στους τομείς του εδάφους, της ατμόσφαιρας και των κλιματικών παραγόντων (σωστή χρήση φυτοφαρμάκων, διαχείριση γεωργοκτηνοτροφικές και δασικές τεχνικές, φυτοϋγεία, προστασία περιβάλλοντος, προστασία εδάφους από διάβρωση κτλ). Οι επιπτώσεις αναμένονται θετικές, πρωτογενείς, μακρόχρονες και συσσωρευτικές.

Κωδικός Μέτρου		Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Υδατα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπίο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις
121	Εκσυγχρονισμός των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων (Δύο Καθεστώτα Ενίσχυσης ως εξής: 1. Επενδύσεις στις γεωργικές και κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις 2. Διαχείριση αποβλήτων στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις)	+/-	+	0	++/ -	++/ -	++/ -	++/ -	0	0	+/-		Το μέτρο αυτό αντλεί σχεδόν τους μισούς χρηματοδοτικούς πόρους του άξονα 1. Ένας από τους σημαντικότερους στόχους του παρόντος μέτρου είναι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας της γεωργοκτηνοτροφίας μέσω της βελτίωσης του φυσικού δυναμικού. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω αναδιάρθρωσης, ανάπτυξης και εφαρμογής καινοτόμων μεθόδων στις εκμετάλλευσης, και κυρίως περιβαλλοντικής αναβάθμισης και εκσυγχρονισμό τους (προώθηση επιχειρηματικότητας, εισαγωγή νέας τεχνολογίας, μείωση κόστους παραγωγής, προστασία εκμεταλλεύσεων από καταστροφές, κατασκευή έργων υποδομής). Οι δράσεις του μέτρου ενισχύουν την προστασία υδατικών πόρων, τη βελτίωση και διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, την ορθολογική διαχείριση αποβλήτων κλπ.) Οι εκτιμώμενες περιβαλλοντικές επιπτώσεις (σημαντικά θετικές, πρωτογενείς, μεσοπρόθεσμες και μακρόχρονες, και συσσωρευτικές) συνδέονται με την ορθολογική διαχείριση των υδάτων (μέσω συστημάτων εγγείων βελτιώσεων), καθώς επίσης και με την προστασία των εδαφών και τη βελτίωση των κλιματικών παραγόντων (μέσω των φιλοπεριβαλλοντικών γεωργικών πρακτικών και της διαχείρισης των αποβλήτων). Μικρές κλίμακας αρνητικές επιπτώσεις αναμένονται κατά το στάδιο κατασκευής διαφόρων έργων υποδομής οι οποίες ωστόσο θα είναι βραχυχρόνιες και αναστρέψιμες ενώ αρκετά έργα που προβλέπονται να υλοποιηθούν ελέγχονται από τον Νόμο 140 (I)/2005 και θα πρέπει να υποβληθεί ΜΕΕΠ. Έργα και Δράσεις που προωθούνται δια μέσω αυτού του μέτρου αποτελούνται από εγκατάσταση βελτιωμένων συστημάτων άρδευσης, αναβαθμίσεις, ισοπεδώσεις κατασκευή αποθηκευτικών χώρων, περιφράξεων, ψυγείων, κατασκευή θερμοκηπίων και δικτυοκηπίων, κατασκευή ατομικών θέσεων ανάπαυσης των αγελάδων σε συνδυασμό ή όχι με μηχανικό εξοπλισμό για καθαρισμό των διαδρόμων, υπόστεγα στέγασης των ζώων αιγοπροβατοτροφίας, αρμεκτήρια, αποθήκες, βασικές κτιριακές εγκαταστάσεις, συστήματα κλιματισμού, υποστατικά στέγασης, δεξαμενές και συναφή

Κωδικός Μέτρου		Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Υδάτα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπίο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις
													εξοπλισμό συγκέντρωσης ομογενοποίησης λυμάτων χοιροστασιών/ βουστασιών, δεξαμενές συγκέντρωσης/ ωρίμανσης διαχωρισμένων υγρών λυμάτων και εξοπλισμό πρόωθησης εγκαταστάσεις/ εξοπλισμό μηχανικού διαχωρισμού υγρών / στερεών αποβλήτων, δεξαμενές εξάτμισης βιολογικά επεξεργασμένων λυμάτων μόνον και εφόσον αυτές αποτελούν μέρος βέλτιστων διαθέσιμων τεχνικών, χώροι συγκέντρωσης/ ωρίμανσης στερεών αποβλήτων, ηλεκτρολογικό/ μηχανολογικό εξοπλισμό συστήματα άρδευσης/ μεταφοράς υγρών λυμάτων, μηχανήματα διασκορπισμού σε χωράφια στερεών/υγρών αποβλήτων, εγκαταστάσεις και εξοπλισμό εφαρμογής βιολογικής επεξεργασίας λυμάτων (αερόβιας ή αναερόβιας με παραγωγή βιοαερίου), εγκαταστάσεις και εξοπλισμό εφαρμογής τριτοβάθμιας επεξεργασίας λυμάτων (βιολογικός πτηνοσφαγίων / σφαγίων όπως δεξαμενή αερισμού, δεξαμενή χλωρίωσης κλπ.), εγκαταστάσεις και εξοπλισμό για κομποστοποίηση κοπριάς ή/και παραγωγής βιοαερίου, ομαδικά συστήματα βιολογικής επεξεργασίας με παραγωγή βιοαερίου, κ.α.
123	Προστιθέμενη αξία στα γεωργικά και δασοκομικά προϊόντα. Δημιουργία και εκσυγχρονισμός μονάδων μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών και δασοκομικών προϊόντων	+	+	+/-	+/-	+/-	+/-	++	+	+	+		Το μέτρο αυτό αποσκοπεί στην αναδιάρθρωση και ανάπτυξη του φυσικού δυναμικού και στην προαγωγή της καινοτομίας. Πρόκειται για το δεύτερο μεγαλύτερο μέτρο του Άξονα 1 από άποψη κατανομής πόρων. Στοχεύει μεταξύ άλλων στην ανάπτυξη νέων προϊόντων με υψηλή προστιθέμενη αξία, στη βελτίωση και παρακολούθηση της ποιότητας, των υγειονομικών συνθηκών, και την τήρηση των αναγκών προτύπων προστασία του περιβάλλοντος, καθώς επίσης και στην διατήρηση και προώθηση παραδοσιακών και βιολογικών προϊόντων. Αναμένεται να επιφέρει θετικές επιπτώσεις στην προστασία των υδάτων και στην ατμόσφαιρα, στη συγκράτηση πληθυσμού στην ύπαιθρο(νέες ευκαιρίες απασχόλησης), στο τοπίο και στους κλιματικούς παράγοντες (εκσυγχρονισμός τεχνολογιών, εφαρμογή τεχνολογιών με μειωμένες παραγωγές ρύπων) καθώς επίσης και μικρής κλίμακας θετικές επιπτώσεις σε όλους τους άλλους τομείς του περιβάλλοντος (προώθηση παραδοσιακών ειδών, βελτίωση περιουσιακών στοιχείων, ορθολογική διαχείριση

Κωδικός Μέτρου		Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Ύδατα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπίο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις
													<p>περιβάλλοντος κλπ.)</p> <p>Οι επενδύσεις για βελτίωση της συγκομιδής και μεταποίησης του ξύλου πριν από την βιομηχανική μεταποίηση του αναμένεται να συνεισφέρει στην βελτίωση του περιβάλλοντος.</p> <p>Μικρής κλίμακας αρνητικές επιπτώσεις αναμένονται κατά το στάδιο κατασκευής διαφόρων έργων υποδομής (Μονάδες βιολογικού καθαρισμού, οικοδομικές εργασίες εκσυγχρονισμού,) οι οποίες αναμένεται να είναι πρωτογενείς, βραχυχρόνιες και αναστρέψιμες που θα συνδέονται με το έδαφος, τα ύδατα, την ατμόσφαιρα και την τοπική πανίδα - χλωρίδα. Στα πλαίσια του μέτρου αυτού προβλέπονται να ιδρυθούν νέες ή να εκσυγχρονιστούν υφιστάμενες μονάδες παραγωγής γαλακτοκομικών προϊόντων, μονάδες τυποποίησης – επεξεργασίας – μεταποίησης μελιού και λοιπών μελισσοκομικών προϊόντων, ελαιοτριβεία για παραγωγή ελαιολάδου βιολογικής παραγωγής, μονάδες επεξεργασίας αποβλήτων ελαιοτριβείων, τοπικά οινοποιεία. Επίσης αναμένεται να εκσυγχρονιστούν υφιστάμενα σφαγεία εξαιρουμένων των επενδύσεων που αφορούν βιολογικούς σταθμούς να ιδρυθούν νέα ή να εκσυγχρονιστούν υφιστάμενα σφαγεία κουνελιών, μονάδες μεταποίησης φιστικιών και αμυγδάλων, κ.α.</p>
125	Χωροταξική κτηνοτροφική ανάπτυξη	+	+	+/-	++ +/-	++/ -	+/-	++/ -	+	0	++/ -		<p>Στόχος του μέτρου είναι η άμβλυση των σημαντικών περιβαλλοντικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι κτηνοτροφικές περιοχές, η προώθηση της ορθολογικής χωροταξικής ανάπτυξης της κτηνοτροφίας και η προστασία του περιβάλλοντος. Αναμένονται σημαντικές θετικές μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στα ύδατα, στο έδαφος, στην ατμόσφαιρα και το τοπίο (κατασκευές κοινών αποχετεύσεων, κατασκευές αποστραγγιστικών και άλλων εγγειοβελτιωτικών έργων, κατασκευή έργων υποδομής, μετεγκατάσταση κτηνοτροφικών μονάδων, δαπάνες βελτίωσης του τοπίου των κτηνοτροφικών περιοχών, βελτίωση υποδομών κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων για να συνάδουν με τις απαιτήσεις της</p>

Κωδικός Μέτρου		Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Υδάτα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπίο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις
													<p>νομοθεσίας κλπ). Οι δράσεις του Μέτρου αναμένεται να έχουν σημαντικές θετικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις μακροπρόθεσμα, λόγω μεταφοράς οχληρών κτηνοτροφικών υποστατικών στις νέες ή βελτιωμένες κτηνοτροφικές περιοχές.</p> <p>Η δημιουργία νέων κτηνοτροφικών περιοχών, μπορεί να προκαλέσει την υποβάθμιση νέων περιοχών με επιπτώσεις που οδηγούν στο φαινόμενο της ερημοποίησης κυρίως λόγω της βοσκής με αρνητικές επιπτώσεις στην χλωρίδα αλλά και στο τοπίο. Από την άλλη, η μεταφορά των κτηνοτρόφων από περιοχές που προκαλείται οχληρία, θα έχει αποτέλεσμα την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής, αλλά και την δημόσια υγεία μέσω των έργων εξωραϊσμού των υφιστάμενων περιοχών.</p> <p>Μικρής κλίμακας αρνητικές επιπτώσεις αναμένονται κατά το στάδιο κατασκευής διαφόρων έργων υποδομής στις υφιστάμενες κτηνοτροφικές περιοχές οι οποίες μερικές θα είναι βραχύχρονες και άλλες μη αναστρέψιμες. Από την άλλη μεριά σημαντικές περιβαλλοντικές πιέσεις αναμένεται να παρουσιαστούν στις νέες κτηνοτροφικές περιοχές που θα δημιουργηθούν. Οι επιπτώσεις αυτές θα είναι μόνιμες αλλά μπορούν να αμβλυνθούν με τη λήψη κατάλληλων μέτρων και την εφαρμογή διαχειριστικών σχεδίων (εκπόνηση ΜΕΕΠ πριν από την κατασκευή των έργων). Γενικά στο μέτρο αυτό προβλέπεται η δημιουργία έργων υποδομής για τη δημιουργία νέων κτηνοτροφικών περιοχών όπως κατασκευή δρόμων, μεταφορά ηλεκτρικού ρεύματος και νερού, κοινές αποχετεύσεις, δεξαμενές λουσίματος ζώων, κατασκευή αποστραγγιστικών και άλλων εγγειοβελτιωτικών έργων, κατασκευή/ συντήρηση υδατοδεξαμενών. Σε κτηνοτροφικές ζώνες, προβλέπονται μεταφοράς ρεύματος και νερού σε κεντρικά σημεία, κατασκευής δρόμων προσέλασης, άλλα έργα βελτίωσης της υποδομής σε υφιστάμενες κτηνοτροφικές περιοχές, αλλά και εργασίες καθαρισμού, εξωραϊσμού, δέντροφύτευσης, και προσαρμογής των κατασκευών γης που συνάδουν με το περιβάλλον, το τοπίο, τις υγιεινές συνθήκες και την ευημερία των ζώων.</p>

Κωδικός Μέτρου		Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Υδάτα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπιο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις
131	Παροχή βοήθειας σε γεωργούς για να προσαρμοστούν σε απαιτητικά πρότυπα βασιζόμενα στην κοινοτική νομοθεσία	0	0	0	+	+	+	+	0	0	0		Το μέτρο αφορά κυρίως την ηλεκτρονική σήμανση αιγοπροβάτων, που επιβάλλεται από τους κανόνες της πολλαπλής συμμόρφωσης και συμβάλλει στη συμμόρφωση των απαιτήσεων της βιολογικής κτηνοτροφίας. Τα περιβαλλοντικά οφέλη είναι έμμεσα και συνδέονται με την προστασία του εδάφους και των υδάτων, την άμβλυνση των κλιματικών παραγόντων.
132	Συμμετοχή γεωργών σε συστήματα για την ποιότητα των τροφίμων	0	+	0	+	+	+	+	0	+	0		Οι δράσεις του μέτρου αυτού (προϊόντα ΠΟΠ – ΠΕΓ, βιολογικές καλλιέργειες, παραδοσιακά ιδιότυπα προϊόντα) προωθούν την εφαρμογή κοινοτικών προγραμμάτων ποιότητας που προϋποθέτει την τήρηση κάποιων ορθολογικών περιβαλλοντικών προτύπων (ορθολογική χρήση φυσικών πόρων, λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων, κτλ) που αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ελαχιστοποίηση των αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Έτσι, μικρής κλίμακας έμμεσες θετικές επιπτώσεις αναμένονται στο έδαφος, τα νερά και την ατμόσφαιρα από την εφαρμογή ορθών γεωργικών πρακτικών, την ορθολογική διαχείριση των πόρων και την αύξηση της εφαρμογής βιολογικών καλλιεργειών. Επίσης, προωθείται ένας νέος τομέας γεωργικής καλλιέργειας για την Κύπρο, κάτι που θα αποφέρει νέους τομείς πρωτογενούς απασχόλησης, και μακρόχρονα βελτίωση του εισοδήματος του γεωργικού πληθυσμού, αυξάνοντας το ενδιαφέρον προς αυτό τον τομέα, ενώ η προώθηση της παραγωγής προϊόντων προστατευόμενης ονομασίας προέλευσης διαφυλάσσει την πολιτιστική μας κληρονομιά διατηρώντας παραδοσιακές τεχνικές.
133	Δραστηριότητες ενημέρωσης και προώθησης των προϊόντων στο πλαίσιο συστημάτων για την ποιότητα των τροφίμων	0	+	0	0	0	0	0	0	0	0		Στόχος του μέτρου είναι η ενημέρωση των καταναλωτών και η προώθηση των προϊόντων ποιότητας. Το μέτρο αυτό αναμένεται να επιφέρει μικρής κλίμακας έμμεσες θετικές επιπτώσεις στο πληθυσμό και την ανθρώπινη υγεία καθώς αναμένεται να αυξήσει ελαφρώς την κατανάλωση αυτών των προϊόντων (υγιεινά τρόφιμα) αυξάνοντας παράλληλα τα εισοδήματα αυτής της κατηγορίας των γεωργών.

Κωδικός Μέτρου		Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Υδατα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπίο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις
142	Ενθάρρυνση σύστασης και λειτουργίας ομάδων παραγωγών / ενώσεων ομάδων παραγωγών	0	+	0	0	0	0	0	0	0	0		Στόχος του μέτρου είναι η ενθάρρυνση της οργάνωσης των παραγωγών μέσω της παροχής οικονομικών κινήτρων. Αυτό το μέτρο αναμένεται να δημιουργήσει οργανωμένα σύνολα τα οποία από κοινού θα παράγουν πιο ανταγωνιστικά προϊόντα. Αυτό αναμένεται να επηρεάσει θετικά τους γεωργούς για παραμονή στον πρωτογενή τομέα απασχόλησης

7.3.2. Άξονας 2. Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου

Προκειμένου να εκτιμηθούν οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις της εφαρμογής των δράσεων των Μέτρων του Άξονα 2, δημιουργήθηκε ένα μητρώο συσχέτισης των παραμέτρων του περιβάλλοντος με τα Μέτρα που προβλέπονται να υλοποιηθούν στα πλαίσια του Άξονα 2 (Πίνακας 28).

Όπως φαίνεται από την ανάλυση των επιμέρους μέτρων του Άξονα 2 στον πίνακα που ακολουθεί, η εφαρμογή των μέτρων και των επιμέρους δράσεων του Άξονα αυτού αναμένεται να επιφέρει γενικά και ως επί το πλείστον μέτριας σημαντικότητας θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, μεσοπρόθεσμα έως και μακροπρόθεσμα.

Ο Άξονας 2 προτείνει μέτρα που θα συμβάλλουν άμεσα στην προστασία του περιβάλλοντος και στην αειφόρο διαχείριση των φυσικών πόρων. Στο πλαίσιο αυτό, προωθούνται δράσεις οι οποίες σχετίζονται με την προστασία και ανάδειξη των προστατευόμενων περιοχών (π.χ. περιοχές που ανήκουν στο δίκτυο Natura 2000), τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την ορθολογική χρήση της γεωργικής γης και των δασών, ενώ παράλληλα ενισχύονται οι μειονεκτικές περιοχές με σκοπό τη διατήρηση της γεωργικής δραστηριότητας. Επιπλέον, στον Άξονα 2 προωθούνται παρεμβάσεις προστασίας των φυσικών πόρων (έδαφος, νερό, αέρα), καθώς και η αύξηση της δασικής έκτασης και η ενίσχυση ενεργειακών καλλιεργειών. Σχετικά με την πρωτογενή παραγωγή και τη μεταποίηση, μέσα από τα μέτρα γίνεται σημαντική προσπάθεια υιοθέτησης φιλικών προς το περιβάλλον μεθόδων που διασφαλίζουν την ασφάλεια των τροφίμων και τη δημόσια υγεία. Έμφαση δίνεται σε δράσεις που προωθούν τη βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία και την εισαγωγή μεθόδων και τεχνικών που στοχεύουν στην εξοικονόμηση των υδάτινων πόρων.

Οι δράσεις που υιοθετούνται στον Άξονα αυτό αναμένεται να συμβάλλουν θετικά στη διατήρηση του τοπίου και τη μείωση των κινδύνων που συνδέονται με την εγκατάλειψη και την ερημοποίηση σε μειονεκτικές περιοχές, στην προστασία των νερών και του εδάφους, στην αλλαγή του κλίματος και στη διάδοση της βιολογικής γεωργίας.

Ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις μπορούν να προέλθουν κατά τη φάση κατασκευής έργων όπως υποδομές πρόσβασης σε δασική γη, αντιπυρικών έργων, κατασκευές δεξαμενών, κτλ και κατά τη φάση των δασώσεων προς τους τοπικούς υδροφορείς. Τονίζεται ωστόσο, ότι οι όποιες αρνητικές επιπτώσεις θα είναι βραχυπρόθεσμες και πρόσκαιρες, αφού περιορίζονται κατά τη φάση κατασκευής των υποδομών ή των πρώτων σταδίων των δασώσεων και γενικά δεν θεωρούνται σημαντικές σε σχέση με τις σημαντικές θετικές επιπτώσεις που θα επιφέρει η εφαρμογή των μέτρων του Άξονα 2.

Σε κάθε περίπτωση οι όποιες αρνητικές επιπτώσεις θα αντιμετωπιστούν ειδικότερα από τις Μελέτες Εκτίμησης Επιπτώσεων στο Περιβάλλον που θα εκπονηθούν για κάθε επιμέρους έργο εφόσον τα έργα αυτά διέπονται από τον Νόμο 140(Ι)/2005.

Πίνακας 28: Περιβαλλοντικές επιπτώσεις των Μέτρων του Άξονα 2-Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου

Κωδικός Μέτρου/		Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Ύδατα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπίο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις
ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 2: ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ													
211, 212	Παροχή εξισωτικών πληρωμών σε μειονεκτικές ορεινές και μειονεκτικές μη ορεινές περιοχές	+	+++	+	+	+/0	0	+/0	+	+	++		Το Μέτρο αποσκοπεί στην ενίσχυση των γεωργών που βρίσκονται σε ορεινές και μη ορεινές μειονεκτικές περιοχές ώστε να μπορέσουν να συνεχίσουν την καλλιέργεια της γεωργικής γης με εφαρμογή μεθόδων που συμβάλουν στην αιφόρο γεωργική ανάπτυξη. Αυτό αναμένεται να υποβοηθήσει τη συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στις περιοχές αυτές, τη διατήρηση του αγροτικού τοπίου, την προφύλαξη του αγροτικού εισοδήματος, τη διατήρηση των υλικών περιουσιακών στοιχείων τους και της συνδεδεμένης πολιτιστικής κληρονομιάς. Επιπλέον η αιφόρος διαχείριση της γεωργικής γης συμβάλλει στην προστασία των εδαφών, τη διαχείριση των υδάτων και γενικότερα στην προστασία του περιβάλλοντος. Οι επιπτώσεις αναμένονται θετικές, έμμεσες και μόνιμες.
213	Ενισχύσεις Natura 2000 και ενισχύσεις που συνδέονται με την οδηγία 2000/60/ΕΚ	++	0	++	++ +	++ +	+	+	0	+	++		Οι ενισχύσεις σε γεωργικές εκτάσεις που βρίσκονται σε περιοχές Natura 2000 ή εκτάσεις που καλύπτονται από την οδηγία πλαίσιο για τα ύδατα (N. 13(I)/2004) έχουν σημαντικές θετικές επιπτώσεις (μέσω της εφαρμογής των απαιτήσεων Πολλαπλής Συμμόρφωσης, του Κώδικα Ορθής Γεωργικής Πρακτικής και την ορθολογική διαχείριση της γης, τη βελτίωση της βιοποικιλότητας, της ποιότητας εδάφους και νερών και την προστασία του τοπίου και της πολιτιστικής κληρονομιάς.
214	Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις (Οκτώ Καθεστώτα Ενίσχυσης Αγροπεριβαλλοντικών Υποχρεώσεων στους εξής τομείς: 1. Οινοποιήσιμα/ επιτραπέζια αμπέλια 2. Πατάτες 3. Εσπεριδοειδή 4. Αροτραίες καλλιέργειες	++ +	+	++ +	++ +	++ +	++	++	0	+	++ +		Το μέτρο στοχεύει στη μείωση της χρήσης ζιζανιοκτόνων και φυτοφαρμάκων και στην προώθηση μεθόδων καταπολέμησης παρασίτων. Αυτό αναμένεται να επιφέρει σημαντικά άμεσα θετικά αποτελέσματα στο έδαφος, μείωση της ρύπανσης (μείωση χρήσης ζιζανιοκτόνων και προώθηση μηχανικής αντιμετώπισης των ζιζανίων) αύξηση οργανικής ουσίας (ρύθμιση αμειψισποράς), αύξηση της δυνατότητας συγκράτησης υγρασίας κλπ, με θετικές επιπτώσεις στα ύδατα, στην ατμόσφαιρά και τους κλιματικούς παράγοντες (μείωση της ρύπανσης από αέριες εκπομπές), ενώ παράλληλα θα συμβάλει στην προστασία της πανίδας, της χλωρίδας και της βιοποικιλότητας, και στην αιφόρο διαχείριση των διαθέσιμων φυσικών πόρων. Επίσης προωθείται ο περιορισμός

Κωδικός Μέτρου /		Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Ύδατα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπίο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις
	<p>5. Διάσωση και συντήρηση παραδοσιακών ποικιλιών οινοποιήσιμων αμπελιών και διάσωση παραδοσιακών φυλών ζώων</p> <p>6. Διατήρηση της φυσικής αξίας του γεωργικού περιβάλλοντος και του παραδοσιακού τοπίου με έμφαση στις μειονεκτικές περιοχές</p> <p>7. Ανάπτυξη της βιολογικής παραγωγής γεωργικών προϊόντων</p> <p>8. Παροχή Ενισχύσεων για τη διατήρηση των Φυσικών Οικοτόπων και της άγριας πανίδας)</p>												<p>της έκρηξης και επέκτασης πυρκαγιών (καταστροφή αγριόχορτων), η προστασία του εδάφους από διάβρωση, η βελτίωση της δομής και της γονιμότητας του ενώ διασώζονται ποικιλίες και ζώα με γενετικό υλικό προσαρμοσμένο στις τοπικές συνθήκες.</p> <p>Η μείωση της μονοκαλλιέργειας αναμένεται να βελτιώσει το τοπίο, να μειώσει της επιβάρυνση των εδαφών και να συμβάλει στην αύξηση της βιοποικιλότητας, της χλωρίδας και της πανίδας. Παράλληλα προωθούνται και μέτρα διατήρησης της βιοποικιλότητας ανεξάρτητα του οικονομικού οφέλους (π.χ. διατήρηση και αύξηση του αριθμού των ντόπιων φυλών προβάτων και αγελάδων).</p> <p>Σημαντικές άμεσες θετικές επιπτώσεις στα ύδατα και γενικότερα στο περιβάλλον προέρχονται από την προώθηση της ορθολογιστικής χρήσης των διαθέσιμων υδάτινων πόρων και της αειφορικής διαχείρισης των φυσικών πόρων.</p> <p>Τέλος τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας και συγκράτησης του πληθυσμού στις μειονεκτικές περιοχές αναμένεται να επιφέρουν θετικά αποτελέσματα στον αγροτικό πληθυσμό, την υγεία, το τοπίο και την πολιτιστική μας κληρονομιά.</p>

Κωδικός Μέτρου /		Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Υδατα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπίο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις
221	Δάσωση γεωργικής γης	++ +	+	++ +	++	++ /-	+	++ +	0	0	+		<p>Το μέτρο αποσκοπεί στη αειφορική χρήση δασικής γης μέσω δάσωσης εγκαταλειμμένων γεωργικών εκτάσεων ή περιοχών με περιβαλλοντικά προβλήματα. Αυτό αναμένεται μακροπρόθεσμα να επιφέρει σημαντικά θετικά αποτελέσματα συμβάλλοντας στην αύξηση της χλωρίδας, της πανίδας και γενικότερα της βιοποικιλότητας, και στην άμβλυση των κλιματικών αλλαγών μέσω συγκράτησης σημαντικών ποσοτήτων CO₂. Αναμένεται επίσης σημαντική μείωση του προβλήματος της διάβρωσης των εδαφών.</p> <p>Η ικανότητα συγκράτησης υγρασίας από το έδαφος θα αυξηθεί σημαντικά ενώ παράλληλα θα υπάρξει βελτίωση του τοπίου της περιοχής και η πιθανότητα επίσκεψης του από τους ανθρώπους θα επιφέρει οφέλη στον τομέα της ανθρώπινης υγείας.</p> <p>Οι δράσεις που προβλέπονται για υλοποίηση του μέτρου αυτού αποτελούνται από προετοιμασία του εδάφους, προμήθεια του πολλαπλασιαστικού υλικού, εγκατάσταση της φυτείας καθώς και εργασίες για προστασία από βιοτικούς και αβιοτικούς παράγοντες. Επίσης περιλαμβάνουν εργασίες για λεκάνωμα, πότισμα, συντήρηση του αρδευτικού συστήματος, την καταπολέμηση ζιζανίων στη βολοφυτεία/ σποροφυτεία καθώς και την αναπλήρωση αποτυχιών της βολοφυτείας ή σποροφυτείας για τα πρώτα δύο χρόνια μετά τη φύτευση ή σπορά.</p> <p>Αναμένονται ασημαντες βραχυπρόθεσμες αρνητικές επιπτώσεις από την επιβάρυνση υδατικών τοπικών ισοζυγίων από την κατανάλωση νερού για άρδευση νέων φυτειών. Επίσης, απαιτείται η αυστηρή εφαρμογή των κατάλληλων πρακτικών φύτευσης όπως τήρηση αποστάσεων από υδροφορείς, αποφυγή δημιουργίας λάσπης, κτλ προς αποφυγή αρνητικών επιπτώσεων στους τοπικούς υδροφορείς. Τονίζεται ότι για να επιφέρει το εν λόγω μέτρο τα θετικά αποτελέσματα που περιγράφονται πιο πάνω θα πρέπει να αποφευχθεί η δάσωση γεωργικών εκτάσεων με ψηλό δείκτη βιοποικιλότητας.</p>
222	Εγκατάσταση γεωργοδασοπονικών	++ +	+	++ +	++	+	+	+	0	0	++		<p>Το μέτρο στοχεύει στη περιμετρική δάσωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα τη στήριξη των</p>

Κωδικός Μέτρου /		Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Υδατα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπίο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις
	συστημάτων												<p>γεωργών με την προστασία των γεωργικών καλλιεργειών, και την παραγωγή δασικών προϊόντων. Βελτιώνεται η βιωσιμότητα των συστημάτων αγροτικής παραγωγής ενώ η αλληλοσυμπλήρωση δέντρων και καλλιεργειών επιφέρει πολλαπλά οφέλη οικονομικής άποψης, αλλά και λόγω της προστατευτικής (ανεμοθραύστες) και οικολογικής σημασίας (θετικές επιδράσεις στην βιοποικιλότητα). Μακρόχρονα παράγονται και δασοκομικά προϊόντα.</p> <p>Έτσι, βελτιώνεται η χλωρίδα με συνεπακόλουθη βελτίωση της πανίδας και αύξηση της βιοποικιλότητας καθώς επίσης και βελτίωση του αγροτικού τοπίου.</p> <p>Επιτυγχάνεται φυσική προστασία ενάντια στην επιφανειακή διάβρωση του εδάφους από το νερό, βελτίωση της ποιότητας των εδαφών, μείωση του κινδύνου διάχυσης της ρύπανσης σε ποταμούς και χείμαρρους, μείωση της εξατμισοδιαπνοής λόγω της παρουσίας των δέντρων, και κατά συνέπεια μείωση των αναγκών σε άρδευση των καλλιεργειών. Τέλος μακροπρόθεσμα επιτυγχάνεται δέσμευση του άνθρακα από τα δέντρα, ενώ βελτιώνεται το τοπίο με τη δημιουργία πράσινων νησίδων σε ζώνες έντονης καλλιέργειας..</p> <p>Οι δράσεις που προβλέπονται για υλοποίηση του μέτρου αυτού αποτελούνται από προετοιμασία του εδάφους, την προμήθεια του πολλαπλασιαστικού υλικού, την εγκατάσταση της φυτείας καθώς και εργασίες για προστασία από βιολογικούς και αβιοτικούς παράγοντες.</p> <p>Οι θετικές επιπτώσεις που αναμένονται από την εφαρμογή του μέτρου αυτού κρίνονται πρωτογενείς, μεσοπρόθεσμες και μόνιμες.</p>
223	Δάσωση μη γεωργικής γης	++ +	++	++ +	++	+	+	++	0	0/-	++		<p>Το μέτρο αυτό προωθεί τη δάσωση μη γεωργικής γης στην οποία παρουσιάζονται διάφορα περιβαλλοντικά προβλήματα (πυρκαγιές, ερημοποίηση κλπ). Αυτό μακροπρόθεσμα αναμένεται να συμβάλει θετικά στη διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας, την προστασία της υπαίθρου από φυσικές καταστροφές (π.χ. πλημμύρες) και στην προστασία του εδάφους από τη διάβρωση και την απερίθωση.</p> <p>Η ανάπτυξη των δένδρων έχει επίσης ως αποτέλεσμα την άμβλυση των κλιματικών αλλαγών (συγκράτηση διοξειδίου του άνθρακα από τα δένδρα, ενώ η δυνατότητα χρήσης εναλλακτικών υλικών (ξύλο) σε μια σειρά από προϊόντα (π.χ. κατασκευαστικά</p>

Κωδικός Μέτρου /		Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Υδατα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπίο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις
													<p>υλικά) συμβάλλει σε δραστηριότητες ουδέτερες ως προς την παραγωγή CO₂, με συνέπεια τις θετικές επιπτώσεις στους κλιματικούς παράγοντες).</p> <p>Η δάσωση επικλινών εδαφών θα συμβάλλει στη βελτίωση και τον εμπλουτισμό των υπόγειων υδροφορέων.</p> <p>Γενικότερα το μέτρο συμβάλλει στη βελτίωση του περιβάλλοντος και του τοπίου της υπαίθρου και την εξασφάλιση συμπληρωματικού εισοδήματος στους γεωργούς των ορεινών περιοχών με την προσφορά εναλλακτικού τρόπου χρήσης της μη γεωργικής γης. Στην περίπτωση που τα δάση προορίζονται επίσης να χρησιμοποιηθούν και ως χώροι αναψυχής δημιουργούνται οφέλη με την ενθάρρυνση ενός τρόπου ζωής με ενσωμάτωση δραστηριοτήτων κοντά στη φύση και επακόλουθο όφελος στην ανθρώπινη υγεία.</p> <p>Τέλος υπάρχει η περίπτωση αρνητικών επιπτώσεων στην πολιτιστικής κληρονομιάς (στην αρχαιολογία) σε περίπτωση που κοντά στις περιοχές των δασών υπάρχει αρχαιολογικό ενδιαφέρον, οι οποίες όμως μπορούν να αντιμετωπιστούν με έργα αξιοποίησης και ανάδειξης των ευρημάτων.</p>
224	Ενισχύσεις Φύση 2000	++ +	+	++ +	+	+	0	0	0	0	+		<p>Στόχος του παρόντος μέτρου είναι η προστασία και διατήρηση των περιοχών ΦΥΣΗ 2000. Οι ενισχύσεις που θα δίνονται στους δασοκαλλιεργητές θα συμβάλουν στην παραμονή τους στις εν λόγω περιοχές και στη συνέχιση της απασχόλησης τους λαμβάνοντας παράλληλα τα κατάλληλα μέτρα προστασία του δικτύου ΦΥΣΗ 2000. Στις περιοχές αυτές θα διατηρηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για τη ανάπτυξη της χλωρίδας και της πανίδας την ενίσχυση της βιοποικιλότητας, την προστασία των εδαφών από τη διάβρωση, τον εμπλουτισμό των υπόγειων υδάτων και τη γενικότερη αισθητική αναβάθμιση του τοπίου.</p>

Κωδικός Μέτρου /		Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Υδατα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπίο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις
225	Δασοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις	++	0	++	+	0/+	0	+	+	0	0/+		Στόχος του παρόντος μέτρου είναι η προστασία και διατήρηση δασικών περιοχών εκτός του δικτύου ΦΥΣΗ 2000. Στις περιοχές αυτές θα διατηρηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για τη ανάπτυξη της χλωρίδας και της πανίδας, την ενίσχυση της βιοποικιλότητας, την προστασία των εδαφών από τη διάβρωση, τον εμπλουτισμό των υπόγειων υδάτων και τη γενικότερη αισθητική αναβάθμιση του τοπίου. Οι θετικές επιπτώσεις αναμένονται έμμεσες και θα διαφανούν μεσοπρόθεσμα.
226	Προστασία των δασών από τις πυρκαγιές και αναδάσωση καμένων περιοχών	+	+	+/-	+/-	+/0	+/-	+	++	+	++		Στόχος του μέτρου είναι η αντιπυρική προστασία των δασών και η λήψη κατάλληλων δράσεων πρόληψης και έγκαιρης αντιμετώπισης. Το μέτρο αυτό συμβάλει στην προστασία και αύξηση της βιοποικιλότητας, στην υδατική ισορροπία των λεκανών απορροής, στην προστασία του εδάφους (από πυρκαγιές, πλημμύρες, διάβρωση), στην προστασία του εισοδήματος του πληθυσμού οι εργασίες του οποίου συνδέονται με τα δάση, στην προστασία του τοπίου και της υπάρχουσας πολιτιστικής κληρονομιάς. Επιπρόσθετα με αυτό τον τρόπο αυξάνονται έμμεσα τα αποθέματα ξυλίας και αμβλύνονται οι κλιματικές αλλαγές. Μικρής κλίμακας αρνητικές επιπτώσεις αναμένονται κατά την κατασκευή των έργων όπου δύναται να υπάρξουν μικρές περιβαλλοντικές οχλήσεις (έδαφος, χλωρίδα, πανίδα, ατμόσφαιρα) που όμως κρίνονται βραχυχρόνιες και παροδικές. Τέτοια έργα δύναται να είναι η κατασκευή μονοπατιών, κατασκευή αντιπυρικών λωρίδων, διάνοιξη δασικών δρόμων, κατασκευή υδατοδεξαμενών, κατασκευή και βελτίωση πυροφυλακίων και θέσεων παρατήρησης
227	Μη παραγωγικές επενδύσεις	+	++	+	+/-	+/-	0	0	++	++	++		Το μέτρο αυτό περιέχει δράσεις που σχετίζονται με την προστασία και την προώθηση των δασικών περιοχών για σκοπούς αναψυχής και τουρισμού. Οι δράσεις αυτές έχουν ως αποτέλεσμα τη βελτίωση του τοπίου και τη ανάδειξη της βιοποικιλότητας, της ορθολογικής διαχείρισης των υδάτων, την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την αναζωογόνηση της υγείας των επισκεπτών. Επιπρόσθετα το μέτρο συμβάλει στην περιβαλλοντική εκπαίδευση και ενημέρωση και στη βελτίωση του κοινωνικού και οικονομικού επιπέδου των κατοίκων των περιοχών. Κατά τη φάση κατασκευής των έργων υποδομής αναμένονται

Κωδικός Μέτρου /		Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Ύδατα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπίο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις
													<p>μικρής κλίμακας αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις που όμως θα είναι παροδικές. Τέτοια έργα δύναται να είναι η δημιουργία κέντρων επισκεπτών, η δημιουργία νέων και αναβάθμιση υφισταμένων εκδρομικών και κατασκηνωτικών χώρων, η δημιουργία εκθετηρίων, η δημιουργία νέων και αναβάθμιση υφισταμένων μονοπατιών μελέτης της φύσης, έργα ανάδειξης θέσεων θέας, έργα ανάδειξη στοιχείων της δασικής κληρονομιάς (ανάπλαση χώρων παραδοσιακών καμινιών συλλογής πίσσας, νερόμυλων, γεφυριών, κλπ.)</p>

7.3.3. Άξονας 3. Ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας

Προκειμένου να εκτιμηθούν οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις της εφαρμογής των δράσεων των Μέτρων του Άξονα 3, δημιουργήθηκε ένα μητρώο συσχέτισης των παραμέτρων του περιβάλλοντος, με τα Μέτρα που προβλέπονται να υλοποιηθούν στα πλαίσια του Άξονα 3 (Πίνακας 29).

Όπως φαίνεται από την ανάλυση των επιμέρους μέτρων του Άξονα 3 στον πίνακα που ακολουθεί, η εφαρμογή των μέτρων και των επιμέρους δράσεων του Άξονα αυτού αναμένεται να επιφέρει γενικά μικρής έντασης θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, αλλά και μικρής έντασης αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Ο Άξονας 3 προτείνει μέτρα που θα ωθήσουν τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στην ύπαιθρο και τη διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας. Πρόκειται για μέτρα τα οποία συμβάλλουν στη βελτίωση του περιβάλλοντος κατά κύριο λόγο έμμεσα, αλλά ταυτόχρονα προωθούν και έργα υποδομής τα οποία επιφέρουν και μικρές αρνητικές επιπτώσεις.

Οι δράσεις των Μέτρων του Άξονα 3 θα υλοποιηθούν σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, όπου ο πρωτογενής τομέας αποτελεί σημαντική παράμετρο της τοπικής οικονομίας, σε περιοχές με πληθυσμιακή συρρίκνωση και σε σχετικά μεγάλη απόσταση από τα μεγάλα αστικά κέντρα. Στο πλαίσιο αυτό προωθείται η συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού, η βελτίωση των επιχειρήσεων προς την κατεύθυνση της προστασίας περιβάλλοντος, η ανάδειξη του τοπίου και της πολιτιστικής κληρονομιάς, η διατήρηση του παραδοσιακού χαρακτήρα των οικισμών, της τοπικής αρχιτεκτονικής και αγροτικής κληρονομιάς, η αύξηση των υλικών περιουσιακών στοιχείων, η προστασία και η αξιοποίηση των φυσικών πόρων (νερά/ έδαφος), η προστασία και η ανάδειξη περιοχών φυσικού κάλλους, η ανάπτυξη τοποθεσιών υψηλής φυσικής αξίας, η διατήρηση της βιοποικιλότητας κ.α.

Οι παραπάνω δράσεις θα επιφέρουν έμμεσα και μεσοπρόθεσμα θετικές επιπτώσεις στον πληθυσμό, το τοπίο, την πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά, τη βιοποικιλότητα, τα νερά, το έδαφος, τον αέρα.

Αρνητικές επιπτώσεις μπορούν να προέλθουν κυρίως κατά τη φάση κατασκευής των έργων υποδομής, όπως η ίδρυση νέων επιχειρήσεων, βιοτεχνίες, καταλύματα, έργα πρόσβασης σε αγροτικές περιοχές, μικρά εγγειοβελτιωτικά έργα. Τονίζεται ωστόσο, ότι οι όποιες αρνητικές επιπτώσεις εντοπίζονται κυρίως κατά τη φάση κατασκευής των υποδομών και γενικά θεωρούνται αρκετά επουσιώδεις και παροδικές σχετικά με τις σημαντικές θετικές επιπτώσεις που θα επιφέρει η λειτουργία και η χρήση αυτών των υποδομών μακροπρόθεσμα στις αγροτικές περιοχές. Σε κάθε περίπτωση οι όποιες αρνητικές επιπτώσεις θα αντιμετωπιστούν ειδικότερα από τις Μελέτες Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον που θα εκπονηθούν για κάθε επιμέρους έργο.

Πίνακας 29: Περιβαλλοντικές επιπτώσεις των Μέτρων του Άξονα 3-Ποιότητα Ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας

Κωδικός Μέτρου/ Καθεστώς		Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Υδατα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπίο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις
ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 3: ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ													
313	Ενθάρρυνση τουριστικών δραστηριοτήτων	-	++	-	-	-	-	-	+	+	0		<p>Το μέτρο αυτό προωθεί την διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας και των δραστηριοτήτων των αγροτών στοχεύοντας στη προώθηση του αγροτουρισμού, με αποτέλεσμα την αύξηση των εισοδημάτων των κατοίκων της περιοχής, την προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς και την ανάπτυξη των υλικών περιουσιακών στοιχείων των κατοίκων (αναβάθμιση και δημιουργία νέων καταλυμάτων, εστιατορίων κλπ.)</p> <p>Οι υποδομές για την ανάδειξη περιοχών φυσικού κάλλους, αξιοθέατων και μνημείων της φύσης ή του πολιτισμού θα συμβάλλουν στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, του τοπίου και γενικότερα του περιβάλλοντος και αναμένεται να έχουν θετικές επιπτώσεις στον αγροτικό πληθυσμό.</p> <p>Εν τούτοις, η ανάπτυξη των τουριστικών δραστηριοτήτων μπορεί να προκαλέσει την άσκηση πιέσεων στο περιβάλλον, την κατανάλωση φυσικών πόρων (νερό και ενέργεια) και την παραγωγή αποβλήτων (υγρά και στερεά), για τα οποία θα πρέπει να λαμβάνονται μέτρα ορθολογικής και ασφαλούς διαχείρισης με στόχο τη μείωση των επιπτώσεων τους. Έτσι, οποιοσδήποτε αναπτύξεις θα πρέπει να συνοδεύονται από με ανάλογα έργα περιβαλλοντικής προστασίας και διαχείρισης, αλλιώς δύναται να προκληθούν αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, πρωτογενείς, μερικώς αναστρέψιμες και συσσωρευτικές αν δεν ελέγχονται.</p> <p>Επίσης, κατά την φάση κατασκευής των έργων υποδομής αναμένονται μικρής κλίμακας αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις που όμως θα είναι παροδικές. Τα έργα που δύναται να υλοποιηθούν στα πλαίσια εφαρμογής αυτού του μέτρου αποτελούνται από σήμανση μονοπατιών για πεζοπορία, διαδρομές ορεινής ποδηλασίας, συντήρηση/ αποκατάσταση, επίπλωση και εξοπλισμό παραδοσιακών/ διατηρητέων οικοδομών και μετατροπή τους σε κέντρα πληροφόρησης των περιηγητών για πολιτιστικά, περιβαλλοντικά θέματα που πηγάζουν από την περιοχή της υπαίθρου και τοποθέτηση πινακίδων στους τουριστικούς χώρους, Θεματικές Διαδρομές, Θεματικά Μουσεία (π.χ. φυσικής ιστορίας, λαϊκής παραδοσιακής τέχνης) κτλ.</p>

Κωδικός Μέτρου / Καθεστώς		Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Υδατα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπίο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις
321, 322, 323	Διατήρηση, αποκατάσταση και αναβάθμιση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του φυσικού πλούτου (Τρία Καθεστώτα Ενίσχυσης ως εξής: 1. Κατάρτιση σχεδίων προστασίας και διαχείρισης και ανάδειξη παραδοσιακών στοιχείων του ανθρώπινου περιβάλλοντος 2. Διατήρηση, αποκατάσταση και αναβάθμιση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς 3. Ανάπτυξη Κοινοτικών Κέντρων κοινωνικών υπηρεσιών	0	++ +	0	0	0	0	0	++	++ +	++ +		<p>Στόχος του μέτρου είναι η διατήρηση και αναβάθμιση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του φυσικού πλούτου. Η βελτίωση του δομημένου περιβάλλοντος θα διαμορφώσει πιο ελκυστικά μέρη για διαβίωση (βελτίωση τοπίου) και προσέλκυση οικονομικών δραστηριοτήτων.</p> <p>Η υλοποίηση παρεμβάσεων για την περιβαλλοντική προστασία, διαχείριση και ανάδειξη παραδοσιακών στοιχείων του ανθρωπογενούς αγροτικού περιβάλλοντος, θα συμβάλει στη διατήρηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, του τοπίου και του φυσικού πλούτου.</p> <p>Τέλος θα αναδειχθεί η πολιτιστική κληρονομιά, θα αναβαθμιστεί η κοινωνική και πολιτιστική υποδομή σε ολόκληρη τη Κύπρο και θα αναζωογονηθεί το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον των κοινοτήτων της υπαίθρου (διατήρηση του πληθυσμού της).</p> <p>Στα πλαίσια εφαρμογής των μέτρων αυτών, προβλέπεται η δημιουργία πολυδύναμων και πολιτιστικών κέντρων, αιθουσών πολλαπλών χρήσεων, κέντρων νεότητας, βιβλιοθηκών νέας τεχνολογίας, βρεφκοκομικών σταθμών, υποδομών για στέγαση υπηρεσιών απασχόλησης, κ.α.. Δεν προβλέπονται οποιοσδήποτε αρνητικές επιπτώσεις.</p>
341	Απόκτηση δεξιοτήτων για υλοποίηση μίας στρατηγικής τοπικής ανάπτυξης	0	0	0	0	0	0/-	0/-	0	0	0	0	<p>Στόχος του Μέτρου είναι απόκτηση δεξιοτήτων από εταιρικά σχήματα δημόσιου-ιδιωτικού τομέα με στόχο την προπαρασκευή και υλοποίηση Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης. Η ανάπτυξη των περιοχών που θα επέλθει από την εφαρμογή αυτού του μέτρου θα οδηγήσει σε αύξηση των εισοδημάτων των κατοίκων της περιοχής μακροπρόθεσμα και θα επιφέρει θετικά αποτελέσματα στους τομείς των υλικών περιουσιακών στοιχείων και του τοπίου. Μικρής κλίμακας αρνητικές επιπτώσεις αναμένονται από την πιθανή κατασκευή έργων υποδομής. Αυτές οι επιπτώσεις θα είναι ωστόσο βραχυχρόνιες και παροδικές.</p>

7.3.4. Άξονας 4. Εφαρμογή της προσέγγισης Leader

Προκειμένου να εκτιμηθούν οι Περιβαλλοντικές επιπτώσεις της εφαρμογής των δράσεων των Μέτρων του Άξονα 4, δημιουργήθηκε ένα μητρώο συσχέτισης των παραμέτρων του περιβάλλοντος, με τα Μέτρα που προβλέπονται να υλοποιηθούν στα πλαίσια του Άξονα 4 (Πίνακας 30).

Όπως φαίνεται από την ανάλυση των επιμέρους μέτρων του Άξονα 4 στον πίνακα που ακολουθεί, η εφαρμογή των μέτρων και των επιμέρους δράσεων του Άξονα αυτού αναμένεται να επιφέρει γενικά και ως επί το πλείστον μικρής έκτασης θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Τα μέτρα του Άξονα 4 αναφέρονται στη δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και τη διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης Leader και ταυτόχρονα εξυπηρετούν και ενισχύουν τα μέτρα των παραπάνω τριών Αξόνων του ΠΑΑ.

Τα μέτρα που εμπεριέχονται στον Άξονα 4 συμβάλλουν έμμεσα στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής στην ύπαιθρο, διατηρώντας και ενισχύοντας με τον τρόπο αυτό το πληθυσμό σε αυτή. Επιπλέον, συμβάλλουν με έμμεσο τρόπο στην προστασία και ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων, ενώ παράλληλα χρησιμοποιούν τον εκσυγχρονισμό για την προστασία του περιβάλλοντος και προωθούν την αειφόρο αξιοποίηση των φυσικών πόρων.

Σε γενικές γραμμές, οι στρατηγικές που αναπτύσσονται μέσω της προσέγγισης Leader έχουν ολοκληρωμένο και πολυτομεακό χαρακτήρα και αφορούν στην προώθηση όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων, στις οποίες στηρίζεται το τοπικό παραγωγικό σύστημα, στην ισόρροπη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου και την τοπική ανάπτυξη σε πλαίσια οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής ισορροπίας.

Οι αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον από τον Άξονα αυτό είναι αμελητέες και μπορούν να προκληθούν έμμεσα από την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και τη χρήση νέων τεχνολογιών.

Πίνακας 30: Περιβαλλοντικές επιπτώσεις των Μέτρων του Άξονα 4-Εφαρμογή της προσέγγισης Leader

Κωδικός Μέτρου/ Καθεστώτος		Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Υδατα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπίο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις	
ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 4: LEADER														
410	Εφαρμογή στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης													
411	Εφαρμογή στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης με σκοπό τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα γεωργίας και της δασοκομίας	+	++	+	++ /-	++ /-	++ /-	++/-	+	0	+		Στόχος του μέτρου είναι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας στους τομείς της γεωργίας και της δασοκομίας. Θα εφαρμόζονται δράσεις που συνάδουν με τα μέτρα 121, 123 και 133 οπότε οι επιπτώσεις του μέτρου αυτού θα είναι ανάλογες με αυτές των μέτρων 121, 123, 133 ανάλογα πάντοτε με την κάθε περίπτωση. Επιπρόσθετα υπάρχει η δυνατότητα υλοποίησης δράσεων που δεν εμπίπτουν μέσα στα όρια του προγράμματος αλλά ωστόσο ικανοποιούν τους στόχους του άξονα 1. Σε γενικές γραμμές το μέτρο αναμένεται να επιφέρει θετικά αποτελέσματα κυρίως στους τομείς του πληθυσμού, του εδάφους, των νερών, της ατμόσφαιρας και του τοπίου (π.χ. αύξηση εισοδήματος αγροτών, εφαρμογή ΚΟΓΠ, βιοκαλλιέργειες κλπ.) .	
412	Εφαρμογή στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης με σκοπό τη βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου	++	++	++	++ +/-	++ +/-	++ +/-	+++/- -	+	0	+		Στόχος του μέτρου είναι η βελτίωση του περιβάλλοντος της υπαίθρου. Θα εφαρμόζονται δράσεις που συνάδουν με την υλοποίηση των στόχων του άξονα 2. Επιπρόσθετα υπάρχει η δυνατότητα υλοποίησης δράσεων που δεν εμπίπτουν μέσα στα όρια του προγράμματος αλλά ωστόσο ικανοποιούν τους στόχους του άξονα 2. Σε γενικές γραμμές το μέτρο αναμένεται να επιφέρει σημαντικά θετικά αποτελέσματα κυρίως στους τομείς του πληθυσμού, του εδάφους, των νερών, της ατμόσφαιρας και του τοπίου (π.χ. αύξηση εισοδήματος αγροτών, διαχείριση φυσικών πόρων, εφαρμογή ΚΟΓΠ, βιοκαλλιέργειες κλπ.).	

Κωδικός Μέτρου/ Καθεστώς		Βιοποικιλότητα	Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	Πανίδα, Χλωρίδα	Έδαφος	Ύδατα	Ατμόσφαιρα	Κλιματικοί παράγοντες	Υλικά περιουσιακά στοιχεία	Πολιτιστική κληρονομιά	Τοπιο	Σχέση μεταξύ των προηγούμενων	Παρατηρήσεις
413	Εφαρμογή στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας	+	++	+	+/-	+/-	+/-	+/-	++	++	++		Στόχος του μέτρου είναι η βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές. Θα εφαρμόζονται δράσεις που συνάδουν με την υλοποίηση των στόχων του άξονα 3. Επιπρόσθετα υπάρχει η δυνατότητα υλοποίησης δράσεων που δεν εμπίπτουν μέσα στα όρια του προγράμματος αλλά ωστόσο ικανοποιούν τους στόχους του άξονα 3. Σε γενικές γραμμές το μέτρο αναμένεται να επιφέρει σημαντικά θετικά αποτελέσματα κυρίως στους τομείς του πληθυσμού και της ανθρώπινης υγείας, του τοπίου, της πολιτιστικής κληρονομιάς και των υλικών περιουσιακών στοιχείων (π.χ. αύξηση εισοδήματος αγροτών, έργα υποδομής στις τοπικές κοινωνίες, ανάδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς κλπ.) .
421	Διατοπική και διεθνική συνεργασία	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		Στόχος του Μέτρου είναι η προώθηση της συνεργασίας και της καινοτομίας μεταξύ ΟΤΔ, καθιερώνοντας καθεστώς ενίσχυσης της εφαρμογής έργων συνεργασίας, για την επίτευξη των στόχων ενός ή περισσότερων από τους τρεις άλλους Άξονες. Οι δράσεις του Μέτρου δεν συνδέονται με αναμενόμενες περιβαλλοντικές επιπτώσεις
431	Λειτουργία των ομάδων τοπικής δράσης, απόκτηση δεξιοτήτων και εμπύχωση στην περιοχή	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		Οι παρεμβάσεις του Μέτρου δεν αναμένεται να έχουν σημαντικές θετικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

7.3.5. Άξονας 5. Τεχνική Υποστήριξη

Στον Άξονα αυτό προβλέπεται ένα μέτρο από το οποίο θα καλυφθούν τα έξοδα Διαχειριστικής Αρχής για την τεχνική υποστήριξη του ΠΑΑ 2007 – 2013, και το οποίο καλύπτει την ετοιμασία, την εφαρμογή, την παρακολούθηση, τον έλεγχο και την αξιολόγηση των μέτρων τα οποία είναι αναγκαία για την υλοποίηση του Προγράμματος. Οι δράσεις του Μέτρου δεν συνδέονται με αναμενόμενες περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

8. ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ, ΤΟΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΣΧΕΔΙΟ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ

8.1. Εισαγωγή

Στο Κεφάλαιο που ακολουθεί προτείνονται μέτρα πρόληψης, περιορισμού και αντιμετώπισης των δυνητικών αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον από την εφαρμογή των δράσεων των Μέτρων του ΠΑΑ, όπως αυτές αξιολογήθηκαν για κάθε μέτρο στο προηγούμενο Κεφάλαιο, και σύμφωνα με τις απαιτήσεις της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ και της Κυπριακής Νομοθεσίας Ν. 102(Ι)/2005.

Σύμφωνα, με την Οδηγία 2001/42/ΕΚ, τα Κράτη Μέλη οφείλουν να παρακολουθούν τις σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την εφαρμογή των σχεδίων και προγραμμάτων, προκειμένου, μεταξύ άλλων, να εντοπίσουν εγκαίρως τυχόν απρόβλεπτες δυσμενείς επιπτώσεις και να είναι σε θέση να αναλάβουν την κατάλληλη επανορθωτική δράση. Επίσης, η Οδηγία αναφέρει ότι κατά την εφαρμογή ενός σχεδίου ή προγράμματος πρέπει να παρακολουθείται και να αξιολογείται η αποτελεσματικότητα των δράσεων του, ως προς την ικανοποίηση συγκεκριμένων περιβαλλοντικών στόχων. Παρομοίως, η αντίστοιχη Κυπριακή Νομοθεσία Ν. 102(Ι)/2005, αναφέρει ότι κατά την Στρατηγική Εκτίμηση των Επιπτώσεων στο περιβάλλον ενός σχεδίου πρέπει να προτείνονται ο τρόπος παρακολούθησης και τα μέτρα ελέγχου των αρνητικών επιπτώσεων που τυχόν προκαλούνται στο περιβάλλον από την εφαρμογή ενός σχεδίου ή προγράμματος.

Παράλληλα, και σε σχέση με το ΠΑΑ 2007 – 2013, σύμφωνα με τον Κανονισμό 1698/2005 της ΕΚ για στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το ΕΓΤΑΑ, Άρθρο 80, και του Κανονισμού 1974/2006 της ΕΚ για θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του προηγούμενου κανονισμού, Άρθρο 62 και Παράρτημα VII, έχει θεσπιστεί ένα κοινό πλαίσιο παρακολούθησης και αξιολόγησης (ΚΠΠΑ) των προγραμμάτων, που αποτελείται από μια κοινή δέσμη δεικτών βάσης, εκροών, αποτελεσμάτων και επιπτώσεων των ΠΑΑ.

Στα πλαίσια αυτά διαμορφώνεται ένα σύνολο δεικτών παρακολούθησης των επιπτώσεων των μέτρων ως προς τις παραμέτρους του περιβάλλοντος που εξετάζονται σύμφωνα με την Οδηγία. Οι δείκτες αυτοί μπορούν να αξιοποιηθούν τόσο για την αξιολόγηση επίτευξης των στόχων του ΠΑΑ, όσο και για την αποτελεσματικότητα του ΠΑΑ σε σχέση με την ικανοποίηση των περιβαλλοντικών στόχων.

Σημειώνεται ότι, μερικοί δείκτες που προτείνονται στη συνέχεια συνδέονται με την παρακολούθηση της ποιότητας του περιβάλλοντος και καλύπτουν το σύνολο της

χώρας και δεν μπορούν να αφορούν αποκλειστικά επιπτώσεις των επιμέρους δράσεων που περιλαμβάνονται στο ΠΑΑ. Τέτοιο παράδειγμα, αποτελούν οι δείκτες ποιότητας της ατμόσφαιρας, η οποία προφανώς επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες και άλλες δραστηριότητες εκτός από αυτές που αποτελούν δράσεις του ΠΑΑ.

Σε επίπεδο μέτρων προτείνονται και δείκτες έμμεσης παρακολούθησης της περιβαλλοντικής απόδοσης. Πρόκειται ουσιαστικά για δείκτες αποτελεσμάτων ή επιδόσεων των δράσεων του εκάστοτε μέτρου, οι οποίοι όμως έμμεσα μπορεί να χρησιμοποιηθούν για την εκτίμηση των επιπτώσεων από την εφαρμογή των δράσεων του μέτρου στην κατάσταση / ποιότητα του περιβάλλοντος.

Τα μέτρα αντιμετώπισης των πιθανών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, καθώς και οι δείκτες παρακολούθησης των επιπτώσεων στην ποιότητα του περιβάλλοντος, δίνονται στη συνέχεια ανά Μέτρο του ΠΑΑ. Στη συνέχεια παρουσιάζεται και το σχέδιο παρακολούθησης που προτείνεται.

8.2. Προτεινόμενα Μέτρα και Δείκτες Παρακολούθησης Άξονα 1

Η εφαρμογή των δράσεων των Μέτρων του Άξονα θα επιφέρει γενικά θετικές έμμεσες, μεσοπρόθεσμες έως και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στο περιβάλλον. Ο Άξονας 1 προτείνει μέτρα που ωθούν τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργοκτηνοτροφίας και της δασοκομίας, μέσω δημιουργίας βιώσιμων, ανταγωνιστικών γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων με διαχειριστές νεότερους ανθρώπους, περισσότερο επιδεικτικούς στη χρήση νέων τεχνολογιών.

Ενδεχόμενες μικρές αρνητικές επιπτώσεις μπορούν να προέλθουν κατά τη φάση κατασκευής υποδομών ανάπτυξης. Σε αυτές τις περιπτώσεις που οι ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις μπορούν να προέλθουν κατά τη φάση κατασκευής υποδομών ανάπτυξης του πρωτογενή τομέα, όπως υποδομές πρόσβασης στη γεωργική και κτηνοτροφική γη, έργα διαχείρισης αποβλήτων, κτλ. Τονίζεται ωστόσο, ότι οι όποιες αρνητικές επιπτώσεις θα είναι βραχυπρόθεσμες και πρόσκαιρες, αφού περιορίζονται κατά τη φάση κατασκευής των υποδομών και γενικά δεν θεωρούνται σημαντικές σε σχέση με τις σημαντικές θετικές επιπτώσεις που θα επιφέρει η λειτουργία και η χρήση αυτών των υποδομών μακροπρόθεσμα. Σε κάθε περίπτωση οι όποιες αρνητικές επιπτώσεις θα αντιμετωπιστούν ειδικότερα από τις Μελέτες Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον (άλλοτε ΜΕΕΠ ή ΠΕΕΠ βάσει του Νόμου 140(Ι)/2005) που απαιτείται από την νομοθεσία όπως εκπονούνται για ορισμένα επιμέρους έργα.

➤ **Μέτρο 111 Εκπαίδευση, πληροφόρηση και διάχυση της γνώσης**

Ο στόχος του μέτρου είναι να βελτιωθεί το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού που ασχολείται με τη γεωργία, τροφίμων και δασών, σε θέματα μεταξύ άλλων, την αειφόρο διαχείριση των φυσικών πόρων, σωστή εφαρμογή αγροπεριβαλλοντικών και δασικών μέτρων, και το ΦΥΣΗ 2000. Με τη βελτίωση της πληροφόρησης μέσω της εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένης της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης, το Μέτρο είναι ουσιαστικά από μόνο του Μέτρο που αποβλέπει έμμεσα στην προστασία του περιβάλλοντος από τις γεωργικές δραστηριότητες.

Αν και δεν αναμένονται αρνητικές επιπτώσεις από την εφαρμογή του μέτρου, προτείνεται ως δείκτης παρακολούθησης και έμμεσης αξιολόγησης των δράσεων επαγγελματικής κατάρτισης σε θέματα περιβαλλοντικής προστασίας να καταγράφεται ο αριθμός προγραμμάτων κατάρτισης και ο αριθμός των συμμετεχόντων με θέματα προστασίας και βελτίωσης του τοπίου και προστασίας του περιβάλλοντος.

➤ **Μέτρο 112 Ενίσχυση πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών**

Όπως και με το Μέτρο 111, δεν αναμένονται δυσμενείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις, οπότε δεν προτείνονται και μέτρα αντιμετώπισης.

Δεν προτείνονται δείκτες παρακολούθησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον. Ως δείκτης έμμεσης παρακολούθησης της επιτυχίας του ΠΑΑ, με έμμεση σχέση με την περιβαλλοντική αναβάθμιση της υπαίθρου, προτείνεται όπως αξιοποιηθούν οι Απογραφές του Τμήματος Στατιστικής σε σχέση με τον πληθυσμό στις ορεινές περιοχές, η ηλικιακή σύνθεση και ποσοστά ανδρών / γυναικών του πληθυσμού, και ο αριθμός των κατοίκων που ασχολούνται με την γεωργία.

➤ **Μέτρο 113 Πρόωρη συνταξιοδότηση αγροτών**

Ομοίως ως το Μέτρο 112 δεν προτείνονται μέτρα αντιμετώπισης των επιπτώσεων στο περιβάλλον, αλλά ούτε και δείκτες παρακολούθησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον. Ως έμμεσος δείκτης προτείνεται ο ίδιος που προτείνεται με το Μέτρο 112.

➤ **Μέτρο 114 Χρήση γεωργικών συμβουλευτικών υπηρεσιών**

Αναμένονται έμμεσα θετικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις κυρίως με την σταδιακή εφαρμογή των απαιτήσεων διαχείρισης και πολλαπλής συμμόρφωσης. Δεν προτείνονται ως εκ τούτου μέτρα αντιμετώπισης αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Στην περιγραφή του Μέτρου στο ΠΑΑ τονίζεται ότι η παροχή των προαναφερμένων υπηρεσιών θα πραγματοποιείται μέσω διαπιστευμένων Δημοσίων

και Ιδιωτικών Φορέων, οι οποίοι θα πρέπει να πληρούν τα κριτήρια που περιγράφονται στο Μέτρο με πληρότητα και σαφήνεια.

Οι δείκτες που προτείνονται, οι οποίοι στοχεύουν στην έμμεση παρακολούθηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον, και που προκύπτουν από τις ενισχύσεις για χρήση παροχής υπηρεσιών γεωργικών και δασοκομικών συμβουλών είναι ο:

- Αριθμός σχεδίων υπηρεσιών παροχής γεωργικών συμβουλών για θέματα προστασίας περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένων των αγροπεριβαλλοντικών δράσεων.
- Αριθμός σχεδίων υπηρεσιών παροχής δασοκομικών συμβουλών για θέματα προστασίας περιβάλλοντος.

➤ **Μέτρο 121 Εκσυγχρονισμός των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων**

Στα πλαίσια εφαρμογής του Μέρους αυτού, προβλέπονται δύο καθεστώτα ενίσχυσης. Το πρώτο καθεστώς αποτελείται από δράσεις εκσυγχρονισμού των γεωργικών καλλιεργειών, η βελτίωση και αναδιάρθρωση της παραγωγής, η προώθηση της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας, η εισαγωγή νέας τεχνολογίας, η μείωση του κόστους παραγωγής, η προστασία των εκμεταλλεύσεων από καταστροφές, η βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων, η βελτίωση και διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, η προστασία των υδάτινων πόρων, η βελτίωση της ευημερίας των ζώων, η ασφάλεια των εργαζομένων και η προώθηση της διαφοροποίησης της γεωργικής παραγωγής. Το δεύτερο καθεστώς στοχεύει στην άμβλυση του προβλήματος διαχείρισης του μεγάλου όγκου των αποβλήτων, κυρίως των χοιροτροφικών και αγελαδοτροφικών εκμεταλλεύσεων και η υποστήριξη της προσπάθειας για την εφαρμογή της εναρμονισμένης νομοθεσίας περί προτύπων παραγωγής/εμπορίας κρέατος πουλερικών, στα πλαίσια της οποίας η διαχείριση των αποβλήτων των πτηνοσφαγείων είναι σοβαρό πρόβλημα. Επισημαίνεται ότι, για κτηνοτροφικά υποστατικά που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας IPPC, επιβάλλεται η εφαρμογή των διατάξεων της σχετικής νομοθεσίας και η εφαρμογή των Βέλτιστων Διαθέσιμων Τεχνικών διαχείρισης χοιρολυμάτων.

Στα πλαίσια του πρώτου καθεστώτος ενίσχυσης, και για αιτούμενη ενίσχυση κάτω των 9000 ευρώ, θα πρέπει να υποβάλλεται απλοποιημένο Σχέδιο Βελτίωσης της εκμετάλλευσης, και για ενισχύσεις μέχρι 400000 ευρώ, Ολοκληρωμένη Μελέτη Οικονομικής Βιωσιμότητας. Στην περιγραφή του καθεστώτος στο ΠΑΑ προσδιορίζονται με σαφήνεια και πληρότητα οι διάφορες επιλέξιμες δράσεις. Οι

συνολικές επιπτώσεις είναι θετικές και δεν προτείνονται μέτρα αντιμετώπισης αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Αυτός άλλωστε είναι και ο ευρύτερος στόχος του Μέτρου: η αύξηση του φυσικού δυναμικού. Τονίζεται ότι οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις που ενισχύονται θα πρέπει να τηρούν τους ΚΟΓΠ, να προβλέπουν την ορθολογική διαχείριση των αποβλήτων τους, καθώς και την ορθολογική χρήση νερού και φυτοπροστατευτικών προϊόντων.

Οι προτεινόμενοι δείκτες για την εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον από την υλοποίηση των έργων των δράσεων του καθεστώτος είναι έμμεσου χαρακτήρα και αποτελούνται από:

- Αριθμός εκμεταλλεύσεων που θα ενισχυθούν σε ορεινές μειονεκτικές περιοχές
- Αριθμός εκμεταλλεύσεων που θα ενισχυθούν εκτός των ορεινών
- Αριθμός εκμεταλλεύσεων που θα ενισχυθούν σε περιοχές NATURA 2000
- Αριθμός εκμεταλλεύσεων που θα ενισχυθούν σε περιοχές που εμπίπτουν στην Οδηγία 2000/60/ΕΚ (N.13(I)/2004)

Τέλος σημειώνεται ο σημαντικός ρόλος της εφαρμογής συστήματος τακτικών ελέγχων της τήρησης του Κώδικα Ορθής Γεωργικής Πρακτικής, ως μέτρο αντιμετώπισης των οιωνδήποτε τυχόν περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Το δεύτερο καθεστώς αποσκοπεί στην τήρηση των απαιτήσεων πολλαπλής συμμόρφωσης και στη βελτίωση των περιβαλλοντικών συνθηκών των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων (χοιροστάσια, βουστάσια, πτηνοτροφεία), αλλά και πτηνοσφαγεία και σφαγεία. Ειδικότερα όμως, αποσκοπεί στην αντιμετώπιση προβλημάτων σε περιοχές με μεγάλη συγκέντρωση εντατικών κτηνοτροφικών μονάδων, σε συνάρτηση με την οδηγία 91/676 για τα νιτρικά και άλλους κανόνες για διατήρηση του περιβάλλοντος.

Τα έργα υποδομής των φιλικών προς το περιβάλλον κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων, θα πρέπει κατά τη λειτουργία τους να τηρούν τους τιθέμενους περιβαλλοντικούς όρους. Τονίζεται ιδιαίτερα ότι αν η διαχείριση των αποβλήτων των κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων, δεν γίνεται σύμφωνα με τις απαραίτητες τεχνολογίες, η διάθεσή τους θα έχει σοβαρές περιβαλλοντικές επιπτώσεις στο έδαφος, στα ύδατα αλλά και στην ατμόσφαιρα και στους κλιματικούς παράγοντες.

Οι συνολικές επιπτώσεις είναι θετικές αν και μικρής κλίμακας αρνητικές επιπτώσεις αναμένονται κατά το στάδιο κατασκευής διαφόρων έργων υποδομής οι οποίες ωστόσο προτείνονται να ελέγχονται από τον Νόμο 140(I)/2005, βάση του οποίου και θα πρέπει να υποβληθεί ΜΕΕΠ. Τονίζεται ότι οι εκμεταλλεύσεις που ενισχύονται

θα πρέπει να τηρούν τα κριτήρια που τίθενται στα κριτήρια συμμετοχής στο Καθεστώς αυτό, όπως περιγράφονται με πληρότητα και σαφήνεια στο ΠΑΑ, και που προβλέπουν την ορθολογική διαχείριση των αποβλήτων καθώς και την ορθολογική χρήση φυσικών πόρων. Επίσης, τα έργα υποδομής των φιλικών προς το περιβάλλον κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων, θα πρέπει κατά τη λειτουργία τους να τηρούν τους τιθέμενους περιβαλλοντικούς όρους. Τονίζεται ιδιαίτερα ότι αν η διαχείριση των αποβλήτων των κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων, δεν γίνεται σύμφωνα με τις απαραίτητες τεχνολογίες, η διάθεσή τους θα έχει σοβαρές περιβαλλοντικές επιπτώσεις στο έδαφος, στα ύδατα αλλά και στην ατμόσφαιρα και στους κλιματικούς παράγοντες.

Ως προτεινόμενος δείκτης αξιολόγησης – παρακολούθησης του Καθεστώτος αυτού, και έμμεσου δείκτη αξιολόγησης της θετικής επίδρασης στο περιβάλλον που θα επιφέρει η εφαρμογή του Καθεστώτος αυτού προτείνεται η καταγραφή του αριθμού των μονάδων που θα ενισχυθούν.

Προς παρακολούθηση για πρόληψη των δυσμενών επιπτώσεων στο περιβάλλον που μπορούν να προκύψουν από την μη ικανοποιητική επεξεργασία των αποβλήτων σε μεγάλες κτηνοτροφικές μονάδες (IPPC), προτείνεται όπως παρακολουθείται και αξιοποιείται το σύστημα παρακολούθησης που εφαρμόζει η Υπηρεσία Περιβάλλοντος των εκρών των μονάδων που θα ενισχύονται σε σχέση με το οργανικό και μικροβιολογικό φορτίο, αλλά και τις συγκεντρώσεις σε θρεπτικά.

➤ Μέτρο 123 Προστιθέμενη αξία στα γεωργικά και δασοκομικά προϊόντα. Δημιουργία και εκσυγχρονισμός μονάδων μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών και δασοκομικών προϊόντων

Το μέτρο αυτό αποσκοπεί στην ανάπτυξη και στον εκσυγχρονισμό της μεταποίησης και της εμπορίας των γεωργικών και δασικών προϊόντων με απώτερο στόχο την βελτίωση της παραγωγής και της περαιτέρω προώθησης τους. Στοχεύει μεταξύ άλλων στην ανάπτυξη νέων προϊόντων με υψηλή προστιθέμενη αξία, στη βελτίωση και παρακολούθηση της ποιότητας, των υγειονομικών συνθηκών, και την τήρηση των αναγκαίων προτύπων προστασίας του περιβάλλοντος, καθώς επίσης και στην διατήρηση και προώθηση παραδοσιακών και βιολογικών προϊόντων.

Οι δράσεις του μέτρου αυτού αποτελούνται από ίδρυση νέων ή εκσυγχρονισμός υφιστάμενων μονάδων παραγωγής γαλακτοκομικών, γεωργικών προϊόντων (Μέλι, ελαιοκομικά, αμπελοοινικά, και οπωροκηπευτικά προϊόντα), σφαγείων, μονάδων

επεξεργασίας αποβλήτων ελαιοτριβείων, ιδρύσεις τυποποιητηρίων κτλ, και πρέπει ομοίως να τηρούνται περιβαλλοντικοί όροι λειτουργίας.

Στα δασικά προϊόντα προβλέπεται υποστήριξη για τον εκσυγχρονισμό μονάδων μεταποίησης που περιλαμβάνει και δράσεις φιλικές προς το περιβάλλον και ενθάρρυνση για τη διοχέτευση των υπολειμμάτων της παραγωγής για την ενέργεια και για την εισαγωγή καινοτομιών με αντικείμενο την προστασία του περιβάλλοντος.

Σε όλες επομένως τις παραπάνω περιπτώσεις προτείνεται ως μέτρο αντιμετώπισης:

- Συστηματικός έλεγχος της τήρησης των περιβαλλοντικών όρων λειτουργίας των ενισχυόμενων μονάδων
- Όπου εφαρμόζεται, να ελέγχονται τυχόν αρνητικές επιπτώσεις από τις κατασκευαστικές δραστηριότητες ίδρυσης νέων ή εκσυγχρονισμός υφιστάμενων μονάδων που άπτονται του Νόμου 140(I)/2005, από τις προβλεπόμενες μέσω του νόμου αυτού Μελέτες Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον.

Οι προτεινόμενοι δείκτες που αποσκοπούν στην έμμεση παρακολούθηση – αξιολόγηση εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον από την υλοποίηση των δράσεων του μέτρου αυτού είναι:

- Αριθμός επιχειρήσεων που έλαβαν ενίσχυση
- Αριθμός τεκμηριωμένων οχλήσεων – καταγγελιών από τη λειτουργία των μεταποιητικών μονάδων

➤ **Μέτρο 125 Χωροταξική Κτηνοτροφική Ανάπτυξη**

Οι δράσεις του Μέτρου αυτού στοχεύουν στην παροχή ενισχύσεων για τη δημιουργία έργων υποδομής που συμβάλλουν στη χωροταξική και περιβαλλοντική αναβάθμιση των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων που θα ενταχθούν στις κτηνοτροφικές περιοχές. Προβλέπονται δράσεις που αφορούν έργα υποδομής για τη δημιουργία νέων κτηνοτροφικών περιοχών και έργα βελτίωσης της υποδομής σε υφιστάμενες κτηνοτροφικές περιοχές.

Οι δράσεις του Μέτρου αναμένεται να έχουν σημαντικές θετικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις μακροπρόθεσμα, λόγω μεταφοράς οχληρών κτηνοτροφικών υποστατικών στις νέες ή βελτιωμένες κτηνοτροφικές περιοχές.

Στην περίπτωση χωροθέτησης νέων κτηνοτροφικών περιοχών προτείνεται όπως ο Δικαιούχος (Τμήμα Γεωργίας) του μέτρου αυτού καταρτίσει Σχέδιο με όλες τις

πιθανές νέες κτηνοτροφικές περιοχές προτού εφαρμοστούν οποιεσδήποτε δράσεις στα πλαίσια εφαρμογής του Μέτρου αυτού, και όπως αυτό το Σχέδιο εκτιμηθεί και αναλυθεί υπό την διαδικασία της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης όπως καθορίζεται από την Νομοθεσία 102(I)/2005, και ζητηθεί γνωμάτευση από την Περιβαλλοντική Αρχή βάση του Άρθρου 11 του Νόμου αυτό. Η διαδικασία αυτή, θα υποδείξει και μέτρα αντιμετώπισης των επιπτώσεων από την δράση αυτή, αλλά και κριτήρια επιλογής των νέων περιοχών.

Οι αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις που συνδέονται με την κατασκευή έργων υποδομής σε υφιστάμενες κτηνοτροφικές περιοχές, κυρίως των εγγειοβελτιωτικών έργων, αντιμετωπίζονται με την τήρηση περιβαλλοντικών όρων. Τα εγγειοβελτιωτικά έργα γενικά θα πρέπει να συμβάλλουν στην ορθολογική διαχείριση των υδατικών πόρων και επομένως η συμβολή τους είναι θετική στην προστασία των υδατικών πόρων. Εν τούτοις οποιαδήποτε έργα γίνονται στα πλαίσια αναβάθμισης της υποδομής των υφιστάμενων κτηνοτροφικών περιοχών, αλλά και την ανέγερση υποστατικών στις περιοχές αυτές θα πρέπει να εκτιμούνται βάση του Νόμου 140(I)/2005 από όπου θα προκύπτουν και συγκεκριμένα μέτρα αντιμετώπισης των αρνητικών επιπτώσεων από την κατασκευή τους στο έδαφος, στο τοπίο, στη χλωρίδα και στην πανίδα.

Λόγω της σημαντικότητας των δράσεων και έργων υποδομής προτείνονται ως μέτρα γενικά αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων:

Για τα έργα μεταφοράς ρεύματος και νερού:

- Επαναφορά περιβάλλοντος στην φυσική του κατάσταση μετά την υλοποίηση των έργων
- Προσαρμογή των κατασκευών ώστε να συνάδουν με το φυσικό περιβάλλον της περιοχής

Για τα έργα κατασκευής δρόμων προσπέλασης:

- Εφαρμογή συστήματος διατήρησης της καλής κατάστασης του οδικού δικτύου

Για άλλα έργα βελτίωσης της υποδομής σε υφιστάμενες κτηνοτροφικές περιοχές

- Προσαρμογή των κατασκευών ώστε να συνάδουν με το φυσικό περιβάλλον της περιοχής

Οι προτεινόμενοι δείκτες που προτείνονται ως έμμεσοι δείκτες αξιολόγησης – παρακολούθησης της εκτίμησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον από τη λειτουργία των έργων των πιο πάνω δράσεων είναι:

- Αριθμός μονάδων που εγκαταστάθηκαν στις νέες ή βελτιωμένες κτηνοτροφικές περιοχές, και οι οποίες μετακινήθηκαν από περιοχές υψηλής όχλησης

Επίσης, προτείνεται όπως χρησιμοποιηθεί ως δείκτης παρακολούθησης των επιπτώσεων από την εφαρμογή των δράσεων του παρόντος μέτρου, οι μεταβολές των θρεπτικών συστατικών στα υπόγεια νερά των περιοχών όπου θα εφαρμοστούν οι δράσεις αυτές. Στο σχέδιο παρακολούθησης που αναφέρεται στο επόμενο Κεφάλαιο καθορίζεται μέσω ποιών προγραμμάτων παρακολούθησης των νερών μπορεί να υλοποιείται η παρακολούθηση του πιο πάνω δείκτη.

- **Μέτρο 131 Παροχή βοήθειας σε γεωργούς για να προσαρμοσθούν σε απαιτητικά πρότυπα βασιζόμενα στην κοινοτική νομοθεσία**

Δεν αναμένονται σοβαρές αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την εφαρμογή των δράσεων του Μέτρου. Δεν προτείνονται επομένως μέτρα αντιμετώπισης.

Ένας δείκτης που συνδέεται με περιβαλλοντική αναβάθμιση και είναι αποτέλεσμα δράσεων του μέτρου είναι:

- Αριθμός αιγοπροβάτων στα οποία εφαρμόζεται ηλεκτρονική σήμανση ως ποσοστό της ομάδας στόχου (σύνολο αιγοπροβάτων χώρας, σύνολο αιγοπροβάτων περιοχής)

Η ηλεκτρονική σήμανση είναι απαραίτητο εργαλείο στη βιολογική κτηνοτροφία.

- **Μέτρο 132 Συμμετοχή γεωργών σε συστήματα για την ποιότητα των τροφίμων**

Δεν αναμένονται αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την εφαρμογή των δράσεων του Μέτρου και έτσι δεν προτείνονται μέτρα αντιμετώπισης.

Οι δράσεις του μέτρου αποσκοπούν στην διασφάλιση των καταναλωτών για την ποιότητα του προϊόντος ή στην χρησιμοποιούμενη μέθοδο παραγωγής, στην αύξηση της Προστιθέμενης Αξίας για τα πρωτογενή γεωργικά προϊόντα και στη διεύρυνση των διεξόδων στις αγορές. Οι Υπεύθυνες Αρχές για την επίβλεψη της σωστής λειτουργίας του συστήματος ποιότητας ανά είδος προϊόντων (ΠΟΠ / ΠΓΕ, παραδοσιακά προϊόντα, βιολογικά προϊόντα, κουμανδαρία και ΟΕΟΠ), αναγράφονται στην περιγραφή του μέτρου στο ΠΑΑ. Η εφαρμογή των συστημάτων ποιότητας προβλέπεται να επιφέρουν θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον αφού μέσω της εφαρμογής των συστημάτων αυτών θα επιτευχθεί

μεταξύ άλλων και εφαρμογή ορθών γεωργικών πρακτικών, ορθολογική διαχείριση των πόρων, και μειωμένη κατανάλωση φυτοφαρμάκων.

Οι δείκτες παρακολούθησης που προτείνονται και σχετίζονται με την παρακολούθηση της βελτίωσης του περιβάλλοντος, είναι:

- Αριθμός στηριζόμενων γεωργικών εκμεταλλεύσεων που εφαρμόζουν συστήματα ολοκληρωμένης διαχείρισης στη παραγωγή ανά είδος προϊόντος παραγωγής.

➤ **Μέτρο 133 Δραστηριότητες ενημέρωσης και προώθησης των προϊόντων στο πλαίσιο συστημάτων για την ποιότητα των τροφίμων**

Στόχος του Μέτρου αυτού είναι η βελτίωση των γνώσεων των καταναλωτών σχετικά με τις προδιαγραφές των προϊόντων που παράγονται στο πλαίσιο των συστημάτων για την ποιότητα. Για το λόγο αυτό, προβλέπεται στήριξη στις Ομάδες Παραγωγών για ενημέρωση των καταναλωτών και προώθησης των προϊόντων που παράγονται στο πλαίσιο συστημάτων ποιότητας.

Η εφαρμογή των δράσεων αυτών δεν αναμένεται να έχει οποιεσδήποτε αρνητικές επιπτώσεις και έτσι δεν προτείνονται μέτρα αντιμετώπισης, αλλά ούτε και εφαρμόζεται κάποιος δείκτης αξιολόγησης – παρακολούθησης του περιβάλλοντος καθώς δεν αναμένονται αρνητικές επιπτώσεις.

➤ **Μέτρο 142 Ενθάρρυνση σύστασης και λειτουργίας Ομάδων παραγωγών / Ενώσεων Ομάδων Παραγωγών**

Δεν προτείνονται μέτρα αντιμετώπισης επιπτώσεων και δείκτες παρακολούθησης της ποιότητας περιβάλλοντος καθώς δεν αναμένονται αρνητικές επιπτώσεις από την εφαρμογή του μέτρου αυτού.

8.3. Προτεινόμενα Μέτρα και Δείκτες Παρακολούθησης Άξονα 2

Ο Άξονας 2 προτείνει μέτρα που θα συμβάλλουν άμεσα στην προστασία του περιβάλλοντος και στην αειφόρο διαχείριση των φυσικών πόρων. Η εφαρμογή των μέτρων και των επιμέρους δράσεων του Άξονα αυτού αναμένεται να επιφέρει μέτριας σημαντικότητας θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, μεσοπρόθεσμα έως και μακροπρόθεσμα. Οι δράσεις που υιοθετούνται στον Άξονα αυτό αναμένεται να συμβάλλουν θετικά στη διατήρηση του τοπίου και τη μείωση των κινδύνων που συνδέονται με την εγκατάλειψη και την ερημοποίηση σε μειονεκτικές περιοχές,

στην προστασία των νερών και του εδάφους, στην αλλαγή του κλίματος και στη διάδοση της βιολογικής γεωργίας.

Όλα τα μέτρα του Άξονα αυτού δρουν ως μέτρα αντιμετώπισης της περιβαλλοντικής υποβάθμισης που προκαλείται από γεωργο-δασοκομικές δραστηριότητες.

Ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις μπορούν να προέλθουν κατά τη φάση κατασκευής έργων υποδομής και πρόληψης, ωστόσο, αυτές προβλέπονται βραχυπρόθεσμες και με μειωμένη σημασία. Για τις περιπτώσεις αυτές προτείνονται συνήθη μέτρα αντιμετώπισης επιπτώσεων από εργασίες κατασκευής υποδομών.

➤ **Μέτρο 211, 212 Παροχή εξισωτικών πληρωμών σε μειονεκτικές ορεινές και μειονεκτικές μη ορεινές περιοχές**

Τα δύο μέτρα στοχεύουν στην ενίσχυση των γεωργών για τη συνέχιση των καλλιεργειών σε ορεινές μειονεκτούσες περιοχές και άλλες μη ορεινές άγονες και μειονεκτούσες περιοχές, με την παράλληλη εφαρμογή κανόνων ορθής γεωργικής πρακτικής. Τα μέτρα αυτά αποσκοπούν στην αειφόρο χρήση της γεωργικής γης με σημαντικές έμμεσες θετικές επιπτώσεις στην αγροτική ύπαιθρο, και δεν αναμένονται σημαντικές αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την εφαρμογή δράσεων του Μέτρου.

Η φιλοσοφία και το περιεχόμενο του μέτρου περιλαμβάνει δράσεις που αποτελούν μέτρα αντιμετώπισης των προβλημάτων που συνδέονται με τα φυσικά μειονεκτήματα καλλιεργήσιμων ορεινών και άγονων περιοχών.

Οι δείκτες έμμεσης παρακολούθησης που σχετίζονται με την κατάσταση του περιβάλλοντος είναι:

- Μεταβολή των εκτάσεων αγροτικών και δασικών περιοχών υψηλής φυσικής αξίας (από καταμετρήσεις που γίνονται για σκοπούς του Τμήματος Γεωργίας και Τμήματος Δασών)
- Μεταβολή των χρήσεων γης που εμπίπτουν στις περιοχές Natura 2000 (μέσω της καταγραφής που γίνεται στα πλαίσια του CORINE Land Cover, για το οποίο γίνεται αναφορά στο Σχέδιο Παρακολούθησης)

➤ **Μέτρο 213 Ενισχύσεις Natura 2000 και ενισχύσεις που συνδέονται με την οδηγία 2000/60/ΕΚ**

Δεν αναμένονται αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την εφαρμογή δράσεων του Μέτρου.

Η φιλοσοφία και το περιεχόμενο του Μέτρου περιλαμβάνει δράσεις που αποτελούν μέτρα αντιμετώπισης των προβλημάτων που συνδέονται με τις απαιτήσεις για τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις που ανήκουν σε περιοχές Natura 2000 ή περιοχές που καλύπτονται από την οδηγία πλαίσιο για τα ύδατα (N. 13(I)/2004). Οι δράσεις αναμένεται να έχουν σημαντικές θετικές επιπτώσεις (μέσω της εφαρμογής των απαιτήσεων Πολλαπλής Συμμόρφωσης, των ΚΟΓΠ), αφού προωθούν μεταξύ άλλων την διαφύλαξη του φυσικού χώρου και περιβάλλοντος, την προστασία και ενίσχυση της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων, και την διατήρηση της βιωσιμότητας της αγροτικής οικογένειας.

Τονίζεται ότι, μέχρι την έγκριση των Διαχειριστικών Σχεδίων που εκπονούνται αυτήν την περίοδο, η μόνη δράση που μπορεί να ενισχύεται στα πλαίσια εφαρμογής του Μέτρου αυτού είναι η διατήρηση λωρίδων φυσικής βλάστησης στα όρια των αγροτεμαχίων, χωρίς καμιά χημική επιβάρυνση. Μετά την ολοκλήρωση και έγκριση των σχετικών σχεδίων, οι δράσεις που θα υλοποιούνται πρέπει να είναι σε πλήρη συμμόρφωση με τα Διαχειριστικά Σχέδια κάθε περιοχής.

Οι δείκτες παρακολούθησης που προτείνονται και σχετίζονται με την παρακολούθηση της κατάστασης του περιβάλλοντος είναι:

- Αριθμός δικαιούχων σε περιοχές Natura 2000
- Παρακολούθηση μεταβολής της βιοποικιλότητας των περιοχών όπου ασκείται γεωργική δραστηριότητα (βλέπε Βάση Δεδομένων Βιοποικιλότητας Υπηρεσίας Περιβάλλοντος και Τμήματος Δασών, στο Σχέδιο Παρακολούθησης)
- Μεταβολή των χρήσεων γης που εμπίπτουν στις περιοχές Natura 2000 (μέσω της καταγραφής που γίνεται στα πλαίσια του CORINE Land Cover, για το οποίο γίνεται αναφορά στο Σχέδιο Παρακολούθησης)
- Παρακολούθηση μεταβολής ποιότητας υδατικών πόρων στις περιοχές όπου παρέχονται ενισχύσεις (μέσω υφιστάμενων προγραμμάτων παρακολούθησης υδάτων όπως αναφέρεται στο Σχέδιο Παρακολούθησης στην συνέχεια)

➤ **Μέτρο 214 Αγροπεριβαλλοντικές ενισχύσεις**

Το Μέτρο αυτό αποτελείται από οκτώ Καθεστώτα με βάση τα οποία οι γεωργοί αναλαμβάνουν συγκεκριμένες αγροπεριβαλλοντικές δεσμεύσεις που υπερβαίνουν

τα σχετικά υποχρεωτικά πρότυπα. Προϋπόθεση ενίσχυσης, είναι η εφαρμογή του Κώδικα Ορθής Γεωργικής Πρακτικής, αλλά και των Καλών Γεωργικών και Περιβαλλοντικών συνθηκών. Οι αγροπεριβαλλοντικές ενισχύσεις που περιλαμβάνονται στο παρόν Μέτρο έχουν ως γενικούς στόχους:

- Προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος και των φυσικών του πόρων
- Προστασία της δημόσιας υγείας
- Διατήρηση της βιοποικιλότητας, ιδίως των γενετικών πόρων
- Διατήρηση του γεωργικού τοπίου και των χαρακτηριστικών του

και δεν προκαλούν δυσμενείς αρνητικές επιπτώσεις εφόσον αποτελούν αυτές Μέτρα Προστασίας του Περιβάλλοντος.

Οι δείκτες παρακολούθησης που προτείνονται και σχετίζονται με την παρακολούθηση της κατάστασης του περιβάλλοντος είναι:

- Αριθμός και έκταση γεωργικών εκμεταλλεύσεων όπου παρέχεται ενίσχυση μηχανικής αντιμετώπισης ζιζανίων έναντι χρήσης ζιζανιοκτόνων (ανά είδος καλλιέργειας)
- Αριθμός ενισχυόμενων εκμεταλλεύσεων που εφαρμόζουν αμειψισπορά ή αγρανάπαυση (ανά είδος καλλιέργειας)
- Αριθμός ενισχυόμενων εκμεταλλεύσεων Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης Παραγωγής (ανά είδος καλλιέργειας)
- Αριθμός Ενισχύσεων σε κτηνοτρόφους που διατηρούν ζώα της ντόπιας φυλής αγελάδων και προβάτων, και συνολικός αριθμός ζώων ανά είδος
- Αριθμός Ενισχύσεων σε καλλιεργητές παραδοσιακών ποικιλιών αμπέλου και σχετική έκταση παραγωγής
- Αριθμός και έκταση βιολογικών καλλιεργειών (ανά είδος φυτικής παραγωγής)
- Αριθμός δικαιούχων βιολογικής κτηνοτροφίας και αριθμός ζώων εκτροφής (ανά είδος ζώου)
- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων και εκτάσεις όπου εφαρμόζονται δράσεις προστασίας της πανίδας που ευνοεί τη βιοποικιλότητα
- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων που εφαρμόζουν δράσεις προστασίας φυτικών ποικιλιών που κινδυνεύουν από γενετική διάβρωση
- Παρακολούθηση μεταβολής της βιοποικιλότητας των περιοχών όπου παρέχονται ενισχύσεις (μέσω αξιοποίησης Βάσης Δεδομένων

Βιοποικιλότητας Υπηρεσίας Περιβάλλοντος και Τμήματος Δασών, όπως αναφέρεται στο Σχέδιο Παρακολούθησης στην συνέχεια)

- Παρακολούθηση μεταβολής ποιότητας επιφανειακών και υπογείων υδατικών πόρων στις περιοχές όπου παρέχονται ενισχύσεις για μείωση της χρήσης ζιζανιοκτόνων και μείωση της νιτρορύπανσης, σε σχέση με συγκεντρώσεις θρεπτικών (μέσω υφιστάμενων προγραμμάτων παρακολούθησης υδάτων όπως αναφέρεται στο Σχέδιο Παρακολούθησης στην συνέχεια)
- Παρακολούθηση ποιότητας εδάφους στις περιοχές όπου παρέχονται ενισχύσεις (μέσω προγράμματος παρακολούθησης εδάφους στις ευαίσθητες περιοχές για την νιτρορύπανση που εφαρμόζει ο Κλάδος Χρήσης Γης και Ύδατος, του Τμήματος Γεωργίας – βλέπε Σχέδιο Παρακολούθησης στη συνέχεια)

➤ **Μέτρο 221 Δάσωση γεωργικής γης**

Οι ενισχύσεις που περιλαμβάνονται στο παρόν Μέτρο αποτελούν Μέτρα προστασίας και βελτίωσης του περιβάλλοντος, με ειδικότερους σκοπούς:

- Την ενίσχυση της αντιδιαβρωτικής προστασίας και καταπολέμηση του φαινομένου της απερίημωσης
- Τη διατήρηση και την ενίσχυση της βιοποικιλότητας
- Την προστασία και βελτίωση της ποιότητας των υδάτινων πόρων
- Την άμβλυνση των κλιματικών αλλαγών

Οι δράσεις που προβλέπονται στο Μέτρο αυτό αποτελούνται από δράσεις εγκατάστασης, προστασίας, περιποίησης και συντήρησης της Δασικής Φυτείας. Αναμένονται ασήμαντες βραχυπρόθεσμες και παροδικές αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις και έτσι δεν προτείνονται μέτρα αντιμετώπισης.

Σε περίπτωση που οι εν λόγω δράσεις σχετίζονται με περιοχές που εμπίπτουν στο δίκτυο ΦΥΣΗ 2000 ή σε περιοχές όπου διέπονται από το Σχέδιο Διαχείρισης Λεκάνης Απορροής Ποταμού βάσει της οδηγίας πλαίσιο για τα νερά 2000/60/ΕΚ οι δράσεις αυτές πρέπει να ελέγχονται για την συμβατότητα τους με τα διαχειριστικά σχέδια όταν αυτά ολοκληρωθούν. Επίσης, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις που καθορίζονται λεπτομερώς στο ΠΑΑ, θα πρέπει να υποβάλλονται Σχέδια Δάσωσης, και τα έργα αυτά θα πρέπει να συνοδεύονται από ΠΕΕΠ βάση του Νόμου 140(Ι)/2005, από την οποία θα ελέγχεται και η συμβατότητα του με τις πρόνοιες των νόμων «περί Παραγωγής και Εμπορίας Πολλαπλασιαστικού Υλικού» των 1991 έως και 2002, και τον «περί Μέτρων Προστασίας κατά της Εισαγωγής και

Εξάπλωσης Οργανισμών Επιβλαβών για τα Φυτά και Φυτικά Προϊόντα», καθώς και με το Εθνικό Δασικό Πρόγραμμα.

Σύμφωνα με τον δείκτη High Nature Value farmland areas οι περιοχές στις οποίες η γεωργία συνδέεται με υψηλή βιοποικιλότητα αποτελούν περίπου το 12% της συνολικής έκτασης της Κύπρου (110.000 από τα 925.100 εκτάρια, Πηγή: Corine Landcover Database). Προτείνεται όπως αποφεύγονται οι δασώσεις σε γεωργική γη η οποία συνδέεται με ψηλό δείκτη βιοποικιλότητας.

Οι δείκτες παρακολούθησης που προτείνονται και σχετίζονται με την παρακολούθηση της κατάστασης του περιβάλλοντος είναι:

- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων και σχετικές εκτάσεις για δράσεις δάσωσης για πρόληψη της διάβρωσης ή της ερήμωσης
- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων και σχετικές εκτάσεις για δράσεις δάσωσης για ενίσχυση της βιοποικιλότητας
- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων και σχετικές εκτάσεις για δράσεις δάσωσης για προστασία των υδάτινων πόρων
- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων και σχετικές εκτάσεις για δράσεις δάσωσης για πρόληψη των πλημμυρών
- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων για δράσεις δάσωσης και σχετικές εκτάσεις για την άμβλυση της κλιματικής αλλαγής
- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων και σχετικές εκτάσεις για δράσεις αποφυγής της περιθωριοποίησης και εγκατάλειψης της γης
- Παρακολούθηση μεταβολής της βιοποικιλότητας των περιοχών όπου παρέχονται ενισχύσεις (μέσω αξιοποίησης Βάσης Δεδομένων Βιοποικιλότητας Υπηρεσίας Περιβάλλοντος και Τμήματος Δασών, όπως αναφέρεται το Σχέδιο Παρακολούθησης στην συνέχεια)
- Παρακολούθηση μεταβολής ποιότητας υδατικών πόρων στις περιοχές όπου παρέχονται ενισχύσεις (μέσω υφιστάμενων προγραμμάτων παρακολούθησης υδάτων όπως αναφέρεται στο Σχέδιο Παρακολούθησης στην συνέχεια)
- Παρακολούθηση της βελτιωτικής μεταβολής των κλιματικών παραγόντων στις περιοχές όπου παρέχονται ενισχύσεις (μεταβολή του δασικού δυναμικού της Κύπρου)
- Μεταβολή των περιοχών υψηλής φυσικής αξίας (από καταμετρήσεις που γίνονται για σκοπούς του Τμήματος Γεωργίας και Τμήματος Δασών)

➤ **Μέτρο 222 Εγκατάσταση γεωργοδασοκομικών συστημάτων**

Οι ενισχύσεις που περιλαμβάνονται στο παρόν Μέτρο αποτελούν μέτρα προστασίας και βελτίωσης του περιβάλλοντος, με ειδικότερους σκοπούς την στήριξη των γεωργών με την προστασία αρδευσίμων καλλιεργειών από ανέμους και παγετό, την συμβολή στην παραγωγή δασικών προϊόντων, η επέκταση του πρασίνου και η ικανοποίηση περιβαλλοντικών απαιτήσεων και αναγκών, όπως είναι η βελτίωση του τοπίου, η προστασία και βελτίωση της βιοποικιλότητας, η παροχή καταφυγίων για την πανίδα κλπ.

Από την υλοποίηση των επιλέξιμων δράσεων δεν αναμένονται αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Όπως και με το προηγούμενο μέτρο, οι δικαιούχοι θα πρέπει να υποβάλλουν Σχέδιο Εγκατάστασης για το γεωργοδασοπονικό έργο που θα αιτούνται στήριξη, και που πρέπει να συνάδει με τους σχετικούς νόμους και σχέδια.

Οι δείκτες παρακολούθησης που προτείνονται και σχετίζονται με την παρακολούθηση της κατάστασης του περιβάλλοντος είναι:

- Αριθμός και έκταση γεωργικών εκμεταλλεύσεων που θα ενισχύονται από το μέτρο
- Παρακολούθηση μεταβολής της βιοποικιλότητας των περιοχών όπου παρέχονται ενισχύσεις (μέσω αξιοποίησης Βάσης Δεδομένων Βιοποικιλότητας Υπηρεσίας Περιβάλλοντος και Τμήματος Δασών, όπως αναφέρεται στο Σχέδιο Παρακολούθησης στην συνέχεια)
- Παρακολούθηση μεταβολής ποιότητας υδατικών πόρων στις περιοχές όπου παρέχονται ενισχύσεις (μέσω υφιστάμενων προγραμμάτων παρακολούθησης όπως αναφέρεται στο Σχέδιο Παρακολούθησης στην συνέχεια)
- Παρακολούθηση της βελτίωσης μεταβολής των κλιματικών παραγόντων στις περιοχές όπου παρέχονται ενισχύσεις (μεταβολή του δασικού δυναμικού της Κύπρου)
- Μεταβολή των περιοχών υψηλής φυσικής αξίας (από καταμετρήσεις που γίνονται για σκοπούς του Τμήματος Γεωργίας και Τμήματος Δασών)

➤ **Μέτρο 223 Δάσωση μη γεωργικής γης**

Οι ενισχύσεις που περιλαμβάνονται στο παρόν Μέτρο αποτελούν Μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος και βελτίωσης των δασικών πόρων μέσω της δάσωσης εγκαταλειμμένων γεωργικών γαιών, περιοχών με δασοκάλυψη κάτω του 10%,

περιοχές όπου παρουσιάζονται προβλήματα διάβρωσης και έχουν δασοκάλυψη λιγότερη του 30%, και περιοχές εγκαταλειμμένων λατομείων και μεταλλείων, για:

- Ενίσχυση της αντιδιαβρωτικής και αντιπυρικής προστασίας
- Διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας
- Άμβλυση των κλιματικών αλλαγών
- Προστασία αγροδασικού τοπίου
- Προστασία εδάφους
- Προστασία υδατικών πόρων

Δεν αναμένονται αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την υλοποίηση των έργων αυτών. Παρόλα αυτά, τα έργα δασώσεων διέπονται από τους νόμους και τα σχέδια όπως και τα προηγούμενα δύο Μέτρα. Επίσης, επιβάλλεται και εδώ η υποβολή Σχεδίου Δάσωσης, το οποίο θα ελέγχεται και στα πλαίσια του Νόμου 140(I)/2005.

Υπάρχει η περίπτωση αρνητικών επιπτώσεων στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς σε περίπτωση που κοντά στις περιοχές των δασών υπάρχει αρχαιολογικό ενδιαφέρον. Έτσι, προτείνεται η ανάληψη μέτρων προστασίας και ανάδειξης των αρχαιολογικών ευρημάτων.

Οι δείκτες παρακολούθησης που προτείνονται και σχετίζονται με την παρακολούθηση της κατάστασης του περιβάλλοντος είναι:

- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων και εκτάσεις που αφορούν δράσεις δάσωσης για την πρόληψη της διάβρωσης ή της ερήμωσης
- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων και εκτάσεις που αφορούν δράσεις δάσωσης ενίσχυσης της βιοποικιλότητας
- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων και εκτάσεις που αφορούν δράσεις δάσωσης για προστασία των υδάτινων πόρων
- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων και εκτάσεις που αφορούν δράσεις δάσωσης για την πρόληψη των πλημμυρών
- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων και σχετικές εκτάσεις που αφορούν δράσεις δάσωσης για την άμβλυση της κλιματικής αλλαγής
- Μεταβολή των περιοχών υψηλής φυσικής αξίας (από καταμετρήσεις που γίνονται για σκοπούς του Τμήματος Γεωργίας και Τμήματος Δασών)

➤ **Μέτρο 224 Ενισχύσεις Φύση 2000**

Οι δράσεις του Μέτρου αποτελούν δράσεις διαφύλαξης, συντήρησης και αποκατάστασης βιοτόπων και οικοτόπων και δεν αναμένονται αρνητικές επιπτώσεις.

Συγκεκριμένα οι επιλέξιμες δράσεις προστασίας περιοχών του δικτύου NATURA 2000 συμβάλλουν στη διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας, χλωρίδας και πανίδας.

Οι δείκτες παρακολούθησης που προτείνονται και σχετίζονται με την παρακολούθηση της κατάστασης του περιβάλλοντος είναι:

- Αριθμός και έκταση δασικής περιοχής Natura 2000 στην οποία εφαρμόζονται δράσεις προστασίας
- Παρακολούθηση μεταβολής της βιοποικιλότητας των περιοχών όπου παρέχονται ενισχύσεις (μέσω αξιοποίησης Βάσης Δεδομένων Βιοποικιλότητας Υπηρεσίας Περιβάλλοντος και Τμήματος Δασών, όπως αναφέρεται στο Σχέδιο Παρακολούθησης στην συνέχεια)

➤ **Μέτρο 225 Δασοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις**

Οι δασοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις που περιλαμβάνονται στο παρόν Μέτρο ισχύουν για περιοχές που δεν εμπίπτουν στο δίκτυο Natura 2000, αλλά ο προστατευτικός και οικολογικός τους ρόλος κρίνεται σημαντικός, ειδικά σε θέματα που αφορούν την:

- αύξηση της βιοποικιλότητας,
- διαφύλαξη των υψηλής αξίας δασικών οικοσυστημάτων
- προστασία των εδαφών από διάβρωση
- διατήρηση των υδατικών πόρων,
- προστασία των ειδών της άγριας ζωής.

Δεν αναμένονται αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις ούτε από την εφαρμογή των δράσεων του παρόντος Μέτρου.

Οι δείκτες παρακολούθησης που προτείνονται και σχετίζονται με την παρακολούθηση της κατάστασης του περιβάλλοντος είναι:

- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων και έκτασης δασικής γης για δράσεις ενίσχυσης της βιοποικιλότητας
- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων και έκτασης δασικής γης για δράσεις διατήρησης των οικοσυστημάτων υψηλής αξίας

- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων και έκτασης δασικής γης για δράσεις ενίσχυσης της προστατευτικής αξίας του δάσους όσον αφορά στη διάβρωση του εδάφους
  - Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων και έκτασης δασικής γης για δράσεις ενίσχυσης της προστατευτικής αξίας του δάσους όσον αφορά στη συντήρηση των υδάτινων πόρων/ποιότητα νερού
  - Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων και έκτασης δασικής γης για δράσεις ενίσχυσης της προστατευτικής αξίας του δάσους όσον αφορά σε φυσικούς κινδύνους
  - Μεταβολή των περιοχών υψηλής φυσικής αξίας (από καταμετρήσεις που γίνονται για σκοπούς του Τμήματος Γεωργίας και Τμήματος Δασών)
- **Μέτρο 226 Προστασία των δασών από τις πυρκαγιές και αναδάσωση καμένων περιοχών**

Στόχος του μέτρου είναι η αντιπυρική προστασία των δασών και η λήψη κατάλληλων δράσεων πρόληψης και έγκαιρης αντιμετώπισης. Οι δράσεις του Μέτρου συμβάλλουν εμμέσως στην προστασία του περιβάλλοντος.

Συγκεκριμένα προτείνονται δράσεις με σκοπό την:

- πρόληψη των φυσικών καταστροφών (πυρκαγιών)
- προστασία και ενίσχυση της βιολογικής ποικιλομορφίας
- την υδατική ισορροπία – λεκάνες απορροής
- άμβλυση των κλιματικών αλλαγών
- Μέτρα αντιπυρικής προστασίας
- Μείωση του μέσου χρόνου επέμβασης

Οι δράσεις που προβλέπονται πρέπει να συνάδουν με το Εθνικό Σχέδιο Δασών και με το Σχέδιο Πυρασφάλειας των Δασών.

Κατά την περίοδο κατασκευής των έργων υποδομής πυροπροστασίας αναμένονται μικρές αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, για τις οποίες τα μέτρα αντιμετώπισης συνίστανται στην τήρηση σχετικών περιβαλλοντικών όρων.

Οι δείκτες παρακολούθησης που προτείνονται και σχετίζονται με την κατάσταση του περιβάλλοντος είναι:

- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων για δράσεις πρόληψης από τον κίνδυνο πυρκαγιάς

- Έκταση δασικής γης στην οποία εφαρμόζονται δράσεις πρόληψης από τον κίνδυνο πυρκαγιάς
- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων για δράσεις πρόληψης από τις φυσικές καταστροφές
- Έκταση δασικής γης στην οποία εφαρμόζονται δράσεις πρόληψης από τις φυσικές καταστροφές
- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων για δράσεις αποκατάστασης από τις καταστροφές πυρκαγιάς
- Έκταση δασικής γης στην οποία εφαρμόζονται δράσεις αποκατάστασης από τις καταστροφές πυρκαγιάς
- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων για δράσεις αποκατάστασης από τις φυσικές καταστροφές
- Έκταση δασικής γης στην οποία εφαρμόζονται δράσεις αποκατάστασης από τις φυσικές καταστροφές
- Μεταβολή των περιοχών υψηλής φυσικής αξίας (από καταμετρήσεις που γίνονται για σκοπούς του Τμήματος Γεωργίας και Τμήματος Δασών)

➤ **Μέτρο 227 Υποστήριξη για μη παραγωγικές επενδύσεις**

Οι δράσεις του μέτρου δεν έχουν σημαντικές αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

Κατά την περίοδο κατασκευής των έργων προτείνονται τα μέτρα αντιμετώπισης των μικρών αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων που συνίστανται στην τήρηση των σχετικών περιβαλλοντικών όρων.

Κατά τη λειτουργία των έργων υποδομής, των έργων αξιοποίησης και ανάδειξης των δασών προτείνεται:

- Έλεγχος της τήρησης των περιβαλλοντικών όρων
- Διαχείριση αποβλήτων κατασκευαστικών εργασιών
- Ορθολογική διαχείριση νερού και ενέργειας

Οι δείκτες παρακολούθησης που προτείνονται και σχετίζονται με την κατάσταση του περιβάλλοντος είναι:

- Δασικές εκτάσεις που εξυπηρετούνται από τα μέτρα υποστήριξης για μη παραγωγικές επενδύσεις

- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων για δράσεις που υποστηρίζουν την επίτευξη των στόχων του μέτρου
- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων για δράσεις με άλλους περιβαλλοντικούς στόχους
- Αριθμός ενισχυόμενων δικαιούχων για δράσεις που ενισχύουν την αξία του δασικού και δασώδους εδάφους ως προς την έλξη του κοινού

8.4. Προτεινόμενα Μέτρα και Δείκτες Παρακολούθησης Άξονα 3

Ο Άξονας 3 περιλαμβάνει μέτρα, οι δράσεις των οποίων θα ωθήσουν τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στην ύπαιθρο και τη διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας. Πρόκειται για μέτρα τα οποία συμβάλλουν στη βελτίωση του περιβάλλοντος κατά κύριο λόγο έμμεσα, αλλά ταυτόχρονα προωθούν και έργα υποδομής τα οποία επιφέρουν και μικρές αρνητικές επιπτώσεις κυρίως κατά την περίοδο της κατασκευής τους.

Οι δράσεις των Μέτρων του Άξονα 3 θα υλοποιηθούν σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, όπου ο πρωτογενής τομέας αποτελεί σημαντική παράμετρο της τοπικής οικονομίας, σε περιοχές με πληθυσμιακή συρρίκνωση και σε σχετικά μεγάλη απόσταση από τα μεγάλα αστικά κέντρα. Η εφαρμογή των δράσεων των Μέτρων του Άξονα 3 θα επιφέρει μικρής έντασης θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, αλλά και μικρής έντασης αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Οι αρνητικές επιπτώσεις μπορούν να προέλθουν κυρίως κατά τη φάση κατασκευής έργων, όπως η εγκατάσταση νέων επιχειρήσεων, βιοτεχνιών, τουριστικών καταλυμάτων, αλλά και κατασκευής έργων υποδομής, όπως έργα πρόσβασης σε αγροτικές περιοχές, μικρά εγγειοβελτιωτικά έργα. Σε αυτές τις περιπτώσεις που οι δράσεις εμπεριέχουν κατασκευή έργων προτείνονται ορισμένα απλά μέτρα που έχουν να κάνουν με τις νομοθετημένες ορθές κατασκευαστικές πρακτικές.

Οι προτεινόμενοι δείκτες παρακολούθησης στα Μέτρα του Άξονα 3, είναι κυρίως δείκτες αποτελέσματος και επιδόσεων από την εφαρμογή του ΠΑΑ.

➤ Μέτρο 313 Ενθάρρυνση τουριστικών δραστηριοτήτων

Κατά την κατασκευή έργων που αφορούν την μικρής κλίμακας υποδομή και υποδομή αναψυχής, τα μέτρα αντιμετώπισης των αρνητικών περιβαλλοντικών συνιστάνται στην τήρηση των σχετικών περιβαλλοντικών όρων. Τέτοια έργα/δράσεις αφορούν συντήρηση και αποκατάσταση παραδοσιακών και

διατηρητέων οικοδομών και μετατροπή τους σε κέντρα πληροφόρησης των περιηγητών, τοποθέτηση πινακίδων σε τουριστικούς χώρους, ποδηλατικές διαδρομές, θεματικές διαδρομές (μονοπάτια για πεζοπόρους, κτλ.) ανάπλαση και βελτίωση θέσεων θέας εκτός των δασικών περιοχών, Θεματικά Μουσεία, ανάδειξη και ανάπλαση χώρων παραδοσιακών καμινιών, νερόμυλων, γεφυριών κλπ.

Κατά τη λειτουργία των τουριστικών μονάδων θα δημιουργούνται επιπτώσεις κυρίως από την παραγωγή αποβλήτων. Ως Μέτρα Αντιμετώπισης των επιπτώσεων προτείνονται τα ακόλουθα:

- Έλεγχος της τήρησης των περιβαλλοντικών όρων
- Διαχείριση αποβλήτων
- Διαχείριση νερού και ενέργειας
- Ενθάρρυνση εθελοντικής εφαρμογής
- Ενθάρρυνση χρησιμοποίησης ΑΠΕ

Η ενίσχυση των επιχειρήσεων προς την κατεύθυνση προστασίας του περιβάλλοντος, με την εγκατάσταση φωτοβολταϊκών, αξιοποίηση βιομάζας, γεωθερμίας κλπ. αποτελούν Μέτρο για την άμβλυση των παραμέτρων της κλιματικής αλλαγής και για την προστασία της ατμόσφαιρας.

Ο δείκτης που προτείνεται για την έμμεση παρακολούθηση των επιπτώσεων των δράσεων στο περιβάλλον είναι ο αριθμός των τουριστικών υποδομών που θα ενισχυθούν, και ο αριθμός των επισκεπτών όπου αυτό είναι δυνατό.

Ειδικότερα, για την προστασία του εδάφους προτείνεται :

- Αποκατάσταση χώρων απόθεσης και εργοταξιακών χώρων
- Συστηματικός έλεγχος και εφαρμογή μέτρων διαχείρισης στερών αποβλήτων

Για την προστασία των υδάτων:

- προστασία από τυχόν διαρροές

➤ **Μέτρο 321, 322, 323 Διατήρηση, αποκατάσταση και αναβάθμιση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του φυσικού πλούτου**

Στόχος των ενοποιημένων αυτών μέτρων είναι η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής στις κοινότητες της υπαίθρου με σκοπό την διατήρηση του τοπικού πληθυσμού. Προβλέπονται τρεις κατηγορίες δράσεων που αφορούν την ανάπτυξη κοινοτικών κέντρων και κέντρων κοινωνικών παροχών, κατάρτιση σχεδίων για τη διατήρηση, αποκατάσταση, αναβάθμιση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του τοπίου της

υπαίθρου και ανάπλαση και επέκταση υποδομών στις κοινότητες της υπαίθρου, και διατήρηση και αναβάθμιση της αγροτικής κληρονομιάς.

Τα μικρά έργα πρόσβασης στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις αποτελούν Μέτρο για τη συγκράτηση του πληθυσμού στις περιοχές των καλλιεργειών τους.

Τέλος, οι παρεμβάσεις σε υφιστάμενα κτίρια για τη μετατροπή τους σε μουσεία – συλλογές- εκθετήρια και η ενίσχυση πολιτιστικών εκδηλώσεων και εκδηλώσεων ανάδειξης και διατήρησης της τοπικής κληρονομιάς αποτελούν Μέτρο προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Πλην των μικρών κατασκευαστικών έργων που δύναται να επιφέρουν πολύ μικρής έως ασήμαντης έντασης αρνητικές επιπτώσεις στο τοπικό περιβάλλον, δεν προβλέπονται άλλες επιπτώσεις. Τα μέτρα αντιμετώπισης των αρνητικών περιβαλλοντικών συνίστανται στην τήρηση των σχετικών περιβαλλοντικών όρων.

Ειδικότερα, για την προστασία του εδάφους προτείνεται

- Αποκατάσταση χώρων απόθεσης και εργοταξιακών χώρων
- Συστηματικός έλεγχος και εφαρμογή μέτρων διαχείρισης στερών αποβλήτων

Για την προστασία των υδάτων:

- προστασία από τυχόν διαρροές

Προτείνεται ως δείκτης παρακολούθησης για την έμμεση παρακολούθηση των επιπτώσεων των δράσεων στο περιβάλλον να καταγράφεται ο αριθμός των επενδυτικών σχεδίων προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και επενδυτικών σχεδίων ανακαίνισης και ανάπτυξης χωριών.

- **Μέτρο 341 Απόκτηση δεξιοτήτων για υλοποίηση μίας στρατηγικής τοπικής ανάπτυξης**

Δεν αναμένονται αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

8.5. Προτεινόμενα Μέτρα και Δείκτες Παρακολούθησης Άξονα 4

Τα μέτρα του Άξονα 4 αναφέρονται στη δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και τη διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης Leader και ταυτόχρονα εξυπηρετούν και ενισχύουν μέτρα των υπολοίπων Αξόνων του ΠΑΑ.

Η εφαρμογή των μέτρων και των επιμέρους δράσεων του Άξονα αυτού αναμένεται να επιφέρει γενικά και ως επί το πλείστον μικρής έκτασης θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον..

Οι αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον από τον Άξονα αυτό είναι αμελητέες και μπορούν να προκληθούν έμμεσα από την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και τη χρήση νέων τεχνολογιών.

➤ **Μέτρο 411 Εφαρμογή στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης με σκοπό τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα γεωργίας και της δασοκομίας**

Θα υλοποιηθούν παρεμβάσεις ανάλογες με αυτές του Μέτρου 121, 123, και 133, που σχετίζονται με την εφαρμογή των στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης που θα έχουν εγκριθεί, και που θα αποσκοπούν κυρίως στην επίτευξη των στόχων του πρώτου Άξονα. Αναμένονται ανάλογες περιβαλλοντικές επιπτώσεις, και δείκτες παρακολούθησης όπως αυτές συνοψίζονται στα Μέτρα 121, 123 και 133.

Κατά τον καταρτισμό των Στρατηγικών Σχεδίων Τοπικής Ανάπτυξης, προτρέπει να όπως ζητηθεί ή γνωμάτευση της Περιβαλλοντικής Αρχής κατά πόσο απαιτείται η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση όπως καθορίζεται από την Νομοθεσία 102(I)/2005, Άρθρο 11.

➤ **Μέτρο 412 Εφαρμογή στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης με σκοπό τη βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου**

Θα υλοποιηθούν παρεμβάσεις ανάλογες με αυτές των μέτρων 214 και 226, που σχετίζονται με την εφαρμογή των στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης που θα έχουν εγκριθεί, και που θα αποσκοπούν κυρίως στην επίτευξη των στόχων του δεύτερου Άξονα.

Αναλόγως με ποιές δράσεις του Άξονα 2 θα συσχετίζονται οι δράσεις του μέτρου αυτού, προτείνονται και τα ανάλογα μέτρα αντιμετώπισης των επιπτώσεων αλλά και αντίστοιχοι δείκτες παρακολούθησης.

Κατά τον καταρτισμό των Στρατηγικών Σχεδίων Τοπικής Ανάπτυξης, προτρέπει να όπως ζητηθεί ή γνωμάτευση της Περιβαλλοντικής Αρχής κατά πόσο απαιτείται η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση όπως καθορίζεται από την Νομοθεσία 102(I)/2005, Άρθρο 11.

➤ **Μέτρο 413 Εφαρμογή στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας**

Εντάσσονται δράσεις όμοιες με αυτές που εντάσσονται στα Μέτρα 313, 321, 322, 323 του Άξονα 3. Αναμένονται ανάλογες περιβαλλοντικές επιπτώσεις, όπως συνοψίζονται στα εν λόγω Μέτρα και επομένως προτείνονται αντίστοιχα μέτρα για την αντιμετώπιση των δυσμενών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, καθώς και δείκτες παρακολούθησης.

Κατά τον καταρτισμό των Στρατηγικών Σχεδίων Τοπικής Ανάπτυξης, προτρέπει να όπως ζητηθεί ή γνωμάτευση της Περιβαλλοντικής Αρχής κατά πόσο απαιτείται η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση όπως καθορίζεται από την Νομοθεσία 102(I)/2005, Άρθρο 11.

➤ **Μέτρο 421 Διατοπική και διεθνική συνεργασία**

Οι δράσεις διατοπικής και διακρατικής συνεργασίας με σκοπό την επίτευξη των στόχων ενός ή περισσότερων από τους τρεις άλλους Άξονες και την προώθηση της συνεργασίας και της καινοτομίας μεταξύ ΟΤΔ, δεν συνεπάγονται περιβαλλοντικές επιπτώσεις και επομένως δεν προτείνονται μέτρα αντιμετώπισης.

Δεν προτείνονται δείκτες που να αφορούν άμεσα στην παρακολούθηση της ποιότητας του περιβάλλοντος.

Άλλοι προτεινόμενοι δείκτες έμμεσης εκτίμησης των επιπτώσεων των δράσεων στο περιβάλλον είναι:

- Αριθμός προγραμμάτων διατοπικής συνεργασίας για θέματα προστασίας του περιβάλλοντος
- Αριθμός προγραμμάτων διεθνικής συνεργασίας για θέματα προστασίας του περιβάλλοντος

➤ **Μέτρο 431 Λειτουργία των ομάδων τοπικής δράσης, απόκτηση δεξιοτήτων και εμπύχωση στην περιοχή**

Οι δράσεις για την απόκτηση δεξιοτήτων και την εμπύχωση της περιοχής δεν συνεπάγονται περιβαλλοντικές επιπτώσεις και επομένως δεν προτείνονται μέτρα αντιμετώπισης.

Δεν προτείνονται δείκτες που να αφορούν άμεσα στην παρακολούθηση της ποιότητας του περιβάλλοντος.

Προτεινόμενος δείκτης έμμεσης εκτίμησης των επιπτώσεων των δράσεων στο περιβάλλον είναι ο αριθμός προγραμμάτων εμπύχωσης για θέματα προστασίας του περιβάλλοντος.

8.6. Προτεινόμενο Σχέδιο Παρακολούθησης

Στο Κεφάλαιο αυτό, δίνονται συνοπτικά στοιχεία που αφορούν στο προτεινόμενο σύστημα παρακολούθησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον, όπως αυτό αναλύθηκε ανά Μέτρο στο προηγούμενο Κεφάλαιο, με συμπληρωματικό στόχο να καταγραφούν και οι ανάγκες βελτίωσης του.

Επισημαίνεται, ότι οι δράσεις όλων των Μέτρων του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης επιφέρουν επιπτώσεις θετικές και αρνητικές κυρίως:

- στη βιοποικιλότητα
- στη χλωρίδα και πανίδα
- στο έδαφος
- στα ύδατα
- στην ποιότητα της ατμόσφαιρας της περιοχής εφαρμογής της δράσης
- στους κλιματικούς παράγοντες σε επίπεδο χώρας

8.6.1. Πλαίσιο Συστήματος Παρακολούθησης

Η παρακολούθηση – έλεγχος (monitoring) με την έννοια που τίθεται στην Οδηγία 2001/42/ΕΚ και στον Νόμο 102(Ι)/2005 για την εκτίμηση των Επιπτώσεων στο περιβάλλον ορισμένων σχεδίων / Προγραμμάτων, χρησιμοποιείται για να εκτιμήσει κατά πόσο οι προβλέψεις της εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ήταν ακριβείς, κατά πόσο η υλοποίηση του ΠΑΑ συμβάλλει στην επίτευξη των επιθυμητών περιβαλλοντικών στόχων, κατά πόσο τα προτεινόμενα μέτρα αντιμετώπισης / πρόληψης είναι αποτελεσματικά, και κατά πόσο υπάρχουν οποιεσδήποτε δυσμενείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις οι οποίες είναι εντός αποδεκτών ορίων ή απαιτείται η υιοθέτηση κάποιων διορθωτικών μέτρων.

Το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης εφαρμόζεται γενικά σε όλη τη γεωγραφική επικράτεια της Κυπριακής Δημοκρατίας όπου ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο το κράτος, ενώ κάποιες βελτιωτικές και διορθωτικές δράσεις πρόκειται να υλοποιηθούν σε συγκεκριμένες μειονεκτικές περιοχές.

Η δομή και οι προβλεπόμενες δράσεις του ΠΑΑ 2007 – 2013 είναι τέτοια, που καθιστά την ποσοτικοποίηση και συγκεκριμενοποίηση των επιπτώσεων δύσκολο έργο. Έτσι, το προτεινόμενο σύστημα παρακολούθησης περιλαμβάνει τη μέτρηση δεικτών που μπορούν να διασφαλίσουν μια αξιόπιστη σχέση μεταξύ της συνολικής εφαρμογής των δράσεων του προγράμματος και της πιθανής σημαντικής επίπτωσης που παρακολουθείται / ελέγχεται, χωρίς να μπορεί όμως να προσδιοριστεί επακριβώς η πηγή / αιτία στη μεταβολή της τιμής ενός δείκτη, εφόσον σε αυτή συμβάλλουν περισσότερες από μια πηγές και εκτός των δράσεων του ΠΑΑ.

Κατά την επιλογή των δεικτών για την παρακολούθηση, εξετάζεται πώς αυτοί θα αναλυθούν. Η ανάλυση των δεικτών μπορεί να περιλαμβάνει:

- Αλλαγή στις τιμές των δεικτών
- Υφιστάμενη κατάσταση και εκτιμώμενες επιπτώσεις
- Σημεία αναφοράς : Οι αλλαγές στις τιμές των δεικτών μπορούν επίσης να συγκριθούν σε σχέση με τιμές δεικτών σε άλλες παρόμοιες θέσεις ή αποδέκτες για να διαπιστωθεί εάν εμφανίζονται παρόμοιες επιπτώσεις.
- Χρήση ποιοτικών και ποσοτικών πληροφοριών: Η παρακολούθηση των περισσότερων δεικτών θα βασιστεί στη συλλογή ποσοτικών πληροφοριών, αλλά μπορεί επίσης να υπάρξει μια ανάγκη να ενσωματωθούν κάποιες ποιοτικές πληροφορίες στην ανάλυση για να βελτιωθεί η κατανόηση αυτών.
- Κριτήρια ή οριακές τιμές για λήψη μέτρων αντιμετώπισης (π.χ. ποιές είναι οι συνθήκες που θα θεωρούνταν ως περιβαλλοντικά ανεπιθύμητες ή απαράδεκτες). Σε αυτήν την περίπτωση και για τις ανάγκες της διαδικασίας στρατηγικής περιβαλλοντικής εκτίμησης γίνεται αποδεκτό ότι οι οριακές τιμές για τη λήψη μέτρων αντιμετώπισης δίνονται από την ισχύουσα περιβαλλοντική νομοθεσία.

8.6.2. Προτεινόμενο σύστημα παρακολούθησης για τα Μέτρα του ΠΑΑ

Μετά τα παραπάνω γίνεται στο σημείο αυτό η σύνδεση και ο συνδυασμός των δεικτών (άμεσων και έμμεσων) που έχουν προταθεί στο προηγούμενο Κεφάλαιο με τις υπάρχουσες σχετικές πληροφορίες και τα υφιστάμενα δίκτυα παρακολούθησης, ώστε να προκύψουν ρεαλιστικές και εφικτές προτάσεις παρακολούθησης.

Καταγράφεται στο σημείο αυτό η δυσκολία άμεσης και ακριβούς σύνδεσης αναμενόμενης επίπτωσης ανά κατηγορία δράσης και μετρούμενου δείκτη αφού στη διαμόρφωση της τιμής, του προφίλ και της εικόνας του δείκτη συμβάλλουν σε

διαφορετικό βαθμό και με διαφορετικό τρόπο περισσότερες από μια από τις προγραμματιζόμενες δράσεις, καθώς και οι υφιστάμενες δραστηριότητες. Ωστόσο, η παρακολούθηση των δεικτών, η κατανόηση και η ανάλυση των τάσεων τους σε συνδυασμό με τα αποτελέσματα των δράσεων είναι δυνατό να δώσει αξιολογικά συμπεράσματα, ικανά να απαντήσουν στα ερωτήματα που αναφέρονται στην εισαγωγή του παρόντος Κεφαλαίου.

Το σύστημα παρακολούθησης διαμορφώνεται ανά περιβαλλοντική παράμετρο ως προς την οποία έχουν εκτιμηθεί οι πιθανές σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

Βιοποικιλότητα – Χλωρίδα, Πανίδα

Η απογραφή και εκτίμηση της βιοποικιλότητας στην Κύπρο, σε εφαρμογή της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ για τη Διατήρηση των Φυσικών Οικοτόπων και της Άγριας Πανίδας, άρχισε το 1999, με την έναρξη της υλοποίησης του προγράμματος "Ειδικές Περιοχές Προστασίας (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ) στην Κύπρο" στα πλαίσια της εφαρμογής ειδικού, για το σκοπό αυτό, Προγράμματος "LIFE-TRITEΣ ΧΩΡΕΣ," με από κοινού χρηματοδότηση από την Κυπριακή Κυβέρνηση και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Στη φάση αυτή, έγινε η απογραφή των τύπων οικοτόπων του Παραρτήματος I και των ειδών χλωρίδας και πανίδας του Παραρτήματος II της Οδηγίας, 92/43/ΕΟΚ που απαντούν στην Κύπρο. Ετοιμάστηκε, επίσης, ο προκαταρκτικός εθνικός κατάλογος των υποψήφιων περιοχών οι οποίες δυνατό να αναγνωρισθούν ως κοινοτικού ενδιαφέροντος και να ενταχθούν στο ευρωπαϊκό δίκτυο "ΦΥΣΗ 2000".

Στη συνέχεια έγινε ο καταρτισμός του Καταλόγου Τόπων Κοινοτικής Σημασίας (List of Sites of Community Importance), και ο ορισμός Τόπων Κοινοτικής Σημασίας ως Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (Special Areas of Conservation) ενώ καθορίστηκαν οι δράσεις προτεραιότητας για τη διατήρηση ή/και αποκατάσταση των τύπων οικοτόπων και των ειδών των παραρτημάτων της Οδηγίας που υπάρχουν σ' αυτές, σε συνάρτηση με τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν. Η Κυπριακή Δημοκρατία έχει υποβάλει 39 περιοχές προς ένταξη στο Δίκτυο Natura 2000, με έκταση σε εκτάρια των περιοχών Natura (SCI, SPA, SCI-SPA) ανέρχεται στα 167,562,00 Εκταρίων.

Μέχρι σήμερα υπήρχαν κάποιες μορφής διαχειριστικά σχέδια κυρίως για δασικές περιοχές όπως το δάσος Λεμεσού, τα δασικά πάρκα Αθαλάσσας και Κάβο Γκρέκο, το Εθνικό Πάρκο Τροόδους κλπ. Ωστόσο τα σχέδια αυτά δεν συνάδουν ούτε με τις απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ούτε με τις προδιαγραφές που θέτει η Κυπριακή νομοθεσία. Στα πλαίσια του χρηματοδοτικού μέσου της Ευρωπαϊκής Ένωσης LIFE – ΦΥΣΗ έχει ολοκληρωθεί το πρόγραμμα «Προστασία και Διαχείριση

Περιοχών του Δικτύου ΦΥΣΗ 2000 στην Κύπρο». Το εν λόγω πρόγραμμα προέβλεπε μεταξύ άλλων την ετοιμασία διαχειριστικών σχεδίων για τέσσερις περιοχές που έχουν ήδη προταθεί προς την Ευρωπαϊκή Ένωση ως υποψήφιες προς ένταξη στο δίκτυο ΦΥΣΗ 2000. Σήμερα, εκπονούνται και Μελέτες Καταρτισμού Σχεδίων Διαχείρισης για άλλες 8 περιοχές στα πλαίσια της Μεταβατικής Διευκόλυνσης.

Επίσης, έχει δημιουργηθεί η Βάση Δεδομένων BIOCYPUS. Η Βάση Δεδομένων BIOCYPUS οργανώθηκε στο πρότυπο της αντίστοιχης Ελληνικής (BIOGREECE) με ορισμένες τροποποιήσεις ως προς τους πίνακες εισαγωγής των δεδομένων και με προσθήκη καταλόγων για τη συμπλήρωση των στοιχείων για τα επιπλέον είδη και τους τύπους οικοτόπων των περιοχών.

Άλλα, στοιχεία βιοποικιλότητας, υπάρχουν σποραδικά και διάσπαρτα σε διάφορες εκδόσεις ερευνητών, όπως Πρότυπα Δελτία Δεδομένων ορισμένων περιοχών, ψηφιακοί χάρτες οικοτόπων, σχετικές πληροφορίες στο Τμήμα Δασών. Εκτός από τα πιο πάνω, στοιχεία χλωρίδας υπάρχουν σε σχετικές βιβλιογραφικές πηγές όπως το «Flora of Cyprus (Meikle 1977, 1985)» ενώ πληροφορίες για την κατάσταση διατήρησης, το καθεστώς προστασίας, τον ενδημισμό, το ενδιαίτημα και τις απειλές υπάρχουν σε βάσεις δεδομένων όπως την Cyprus Flora (2007) από το πρόγραμμα Cyprus Flora (2006) και από το Κόκκινο Βιβλίο της κυπριακής χλωρίδας.

Με την ολοκλήρωση των Σχεδίων Διαχείρισης των Περιοχών Natura 2000, θα πρέπει να ενημερωθεί και η σχετικά βάση δεδομένων με τα αναλυτικά στοιχεία βιοποικιλότητας ανά τύπο οικοτόπου, και θα πρέπει οι Αρμόδιες Αρχές να την διατηρούν και να την ενημερώνουν σε τακτικά χρονικά διαστήματα.

Η τακτική ενημέρωση των παραπάνω στοιχείων θα δώσει απαντήσεις σε μια σειρά δεικτών που μπορεί να συνδέονται με τις δράσεις του ΠΑΑ:

- μεταβολή πληθυσμού ειδών χλωρίδας και πανίδας (κατά είδος, Ρυθμός μείωσης ή αύξησης των πληθυσμών των προστατευόμενων ειδών),
- μεταβολές βιοποικιλότητας
- μεταβολές εκτάσεων οικοτόπων κλπ.

Το είδος της ανάλυσης, είναι αυτό της σύγκρισης με την υφιστάμενη κατάσταση. Παρόλο που στο Κεφάλαιο εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων δίνεται μια διάσταση στους προτεινόμενους δείκτες, εντούτοις το περιεχόμενο των δεικτών είναι κυρίως ποιοτικό και περιλαμβάνει σύνθετη πληροφορία και όχι απλές τιμές και μεταβολή αυτών.

Επιπλέον, από τους προταθέντες δείκτες στο προηγούμενο Κεφάλαιο προκύπτουν και μια σειρά δεικτών άμεσα ποσοτικοποιήσιμων που μπορούν να ενταχθούν στο σύστημα παρακολούθησης της ΣΠΕ και συνδέονται με αυτήν καθεαυτή την υλοποίηση των έργων των προβλεπόμενων παρεμβάσεων.

Υδατα

Σε σχέση με την παρακολούθηση των νερών στην Κύπρο, υπάρχει μια πληθώρα υφιστάμενων δικτύων παρακολούθησης που υλοποιούνται είτε σε παγκύπρια ή τοπική βάση. Τα προγράμματα αυτά, υλοποιούνται είτε προς εναρμόνιση προς συγκεκριμένες ευρωπαϊκές οδηγίες και αντίστοιχους Κυπριακούς Κανονισμούς, είτε για ερευνητικούς σκοπούς και σκοπούς των διαφόρων κρατικών υπηρεσιών.

Στα προγράμματα αυτά συμμετέχουν υπηρεσίες με κάποιο ιδιαίτερο ρόλο στην διαχείριση των νερών όπως είναι το Τμήμα Αναπτυξέως Υδάτων, το Τμήμα Γεωλογικής Επισκόπησης, η Υπηρεσία Περιβάλλοντος, το Τμήμα Αλιείας και Θαλάσσιων Ερευνών, το Γενικό Χημείο του Κράτους, και οι Ιατρικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Υγείας.

Στην παρούσα φάση, έχει ολοκληρωθεί και το Πρόγραμμα Παρακολούθησης των νερών στα πλαίσια εφαρμογής του Άρθρου 8 της Οδηγίας Πλαίσιο για τα νερά (2000/60/ΕΚ). Το πρόγραμμα αυτό, αποτελεί το επιστέγασμα σειράς δράσεων προς εντοπισμό την καταλληλότερων σημείων δειγματοληψίας, παραμέτρων προς ανάλυση, και επαρκούς συχνότητας συλλογής δειγμάτων για ανάλυση, με στόχο την παρακολούθηση και εκτίμηση των τάσεων της ποιοτικής κατάστασης των επιφανειακών υδάτων, και της ποιοτικής και ποσοτικής κατάστασης των υπογείων υδάτων, σε όλα τα υδάτινα σώματα της Κύπρου. Προτείνεται όπως το πρόγραμμα αυτό σε συνδυασμό με το πρόγραμμα παρακολούθησης της νιτρορύπανσης, αξιοποιηθούν στα πλαίσια παρακολούθησης των επιπτώσεων από την εφαρμογή του ΠΑΑ στην περιβαλλοντική παράμετρο των νερών.

Στο πλαίσιο των απαιτήσεων παρακολούθησης της Οδηγίας για τη ΣΠΕ και σε συνδυασμό με τα δύο υπάρχοντα δίκτυα θα πρέπει να προσδιορισθούν επακριβώς τα σημεία μέτρησης για τα επιφανειακά, υπόγεια, πόσιμα, και πιθανώς ακτές κολύμβησης που βρίσκονται σε υδάτινους φορείς που πρόκειται να επηρεαστούν από τις δράσεις των Μέτρων, καθώς επίσης και οι παράμετροι οι οποίες καταγράφονται.

Οι δείκτες που προτείνονται σε σχέση με αυτά τα σημεία μέτρησης και στις υδατικές λεκάνες που εφαρμόζονται δράσεις του ΠΑΑ είναι:

- ποιότητα υπογείων υδάτων

- ποιότητα επιφανειακών υδάτων
- ποιότητα πόσιμου νερού
- κατανάλωση νερού άρδευσης στις περιοχές εφαρμογής των δράσεων

Προτείνεται επίσης όπως δημιουργηθεί η υποδομή συνεχούς παρακολούθησης από πλευράς της Αρχής Διαχείρισης του ΠΑΑ, αυτών των μετρήσεων ώστε να αποτυπώνονται άμεσα οι τάσεις και οι αλλαγές στις παραμέτρους των μετρήσεων της ποιότητας των υδάτων και να γίνεται προσπάθεια να συνδέονται αυτές οι αλλαγές πιθανώς με την υλοποίηση ή λειτουργία των έργων του ΠΑΑ (υπόγεια, επιφανειακά και θαλάσσια ύδατα).

Η ανάλυση μπορεί να περιλαμβάνει ανάλυση των αλλαγών των δεικτών, αλλά και σύγκριση με σημεία αναφοράς εφόσον σε αρκετές περιπτώσεις (π.χ. επιφανειακά νερά) η παρακολούθηση της ποιότητας σε έναν αποδέκτη γίνεται σε περισσότερες από μια θέσεις.

Στα πλαίσια της εφαρμογής των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων (π.χ. ενισχύσεις προστασίας από τη νιτρορύπανση, βιολογική γεωργία κλπ) του ΠΑΑ οι τελικοί δικαιούχοι πρέπει να διατηρούν και στοιχεία που αφορούν στη χρήση φυτοπροστατευτικών ουσιών. Έτσι, τα στοιχεία αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε συνδυασμό και με τις τιμές των δεικτών.

Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι η ποιότητα των υδάτων επηρεάζεται από πολλές και διαφορετικές δραστηριότητες, οι οποίες μπορεί να λαμβάνουν χώρα και εκτός των ορίων της γεωγραφικής περιοχής εφαρμογής των δράσεων του εκάστοτε Μέτρου. Έτσι, προκειμένου οι δείκτες ποιότητας νερών να χρησιμοποιηθούν για αποτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των παρεμβάσεων του ΠΑΑ, θα πρέπει να συνδυάζονται και με άλλες ποιοτικές πληροφορίες (π.χ. στοιχεία για δραστηριότητες, παρεμβάσεις και έργα άλλων προγραμμάτων κλπ).

Ατμόσφαιρα – Κλιματικοί παράγοντες

Η παρακολούθηση και διαχείριση της Ποιότητας του Ατμοσφαιρικού Αέρα στην Κύπρο γίνεται μέσα από τις πρόνοιες του περί της Ποιότητας του Ατμοσφαιρικού Αέρα Νόμου του 2002 (Ν. 188(I)/2002) και τεσσάρων σειρών Κανονισμών που καθορίζουν όρια ποιότητας ατμοσφαιρικού αέρα για συγκεκριμένους ρύπους.

Αρμόδιο Υπουργείο για εφαρμογή του πιο πάνω Νόμου και Κανονισμών είναι το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων μέσω του Τμήματος Επιθεώρησης Εργασίας και ειδικότερα του Κλάδου Ποιότητας Αέρα, το οποίο έχει και την

απαραίτητη υποδομή, την αναγκαία τεχνογνωσία, την εμπειρία και τον εξοπλισμό για εφαρμογή της πιο πάνω Νομοθεσίας.

Το Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας προβαίνει από το 1991 σε μετρήσεις ποιότητας του ατμοσφαιρικού αέρα σε διάφορα σημεία της Κύπρου, με τη βοήθεια Κινητών Μονάδων που είναι πλήρως εξοπλισμένες με αυτόματα όργανα συνεχούς μέτρησης διαφόρων ρύπων. Μέχρι το 2006 το δίκτυο παρακολούθησης της ποιότητας του Ατμοσφαιρικού Αέρα αποτελείτο από 4 σταθμούς και το 2006 επεκτάθηκε με άλλους 5 που εγκαταστάθηκαν εντός του 2006. Αυτή η επέκταση έγινε στα πλαίσια της Προενταξιακής βοήθειας από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επτά από τους εννέα σταθμούς βρίσκονται εντός αστικών ζωνών, ένας βρίσκεται σε βιομηχανική ζώνη, ενώ ο τελευταίος σταθμός, ο σταθμός της Αγίας Μαρίνας του Ξυλιάτου, βρίσκεται σε ορεινή τοποθεσία μακριά από οποιοσδήποτε βιομηχανικές και αστικές πηγές. Ο σταθμός αυτός βρίσκεται μεταξύ των χωριών Αγίας Μαρίνας και Ξυλιάτου στη Λευκωσία και είναι σταθμός μέτρησης του επιπέδου συγκεντρώσεων βάσης. Αυτές οι μετρήσεις είναι ενδεικτικές των αερομεταφερόμενων ρύπων στην Κύπρο από άλλες χώρες, όπως και της προστασίας της βλάστησης και των οικοσυστημάτων.

Ο σταθμός αυτός, θα πρέπει να μελετηθεί και να εκτιμηθεί στο κατά πόσο θα μπορούσε να αξιοποιηθεί για την εκτίμηση των θετικών επιπτώσεων από την εφαρμογή των δράσεων του ΠΑΑ.

Ο μόνος δείκτης παρακολούθησης της ποιότητας της ατμόσφαιρας που προτείνεται σχετίζεται με τη πιθανή λειτουργία μεταποιητικών μονάδων και είναι:

- Οι εκπομπές αερίων ρύπων

Για τους κλιματικούς παράγοντες προτείνεται η χρήση του δείκτη:

- συνεισφορά στη βελτίωση των κλιματικών παραγόντων

ο οποίος θα πρέπει να στηρίζεται σε εκτιμήσεις της συνεισφοράς των ποσοτικοποιημένων σχετικών δράσεων του ΠΑΑ και συγκεκριμένα στην μεταβολή του δασικού δυναμικού της Κύπρου

Πληθυσμός και Ανθρώπινη Υγεία

Δεν προτείνονται δείκτες παρακολούθησης των δυσμενών επιπτώσεων στην παράμετρο αυτή. Ως δείκτης έμμεσης παρακολούθησης της επιτυχίας του ΠΑΑ, με έμμεση σχέση με την περιβαλλοντική αναβάθμιση της υπαίθρου, προτείνεται όπως αξιοποιηθούν οι Απογραφές του Τμήματος Στατιστικής σε σχέση με τον πληθυσμό στις ορεινές περιοχές, η ηλικιακή σύνθεση και ποσοστά ανδρών / γυναικών του πληθυσμού, και ο αριθμός των κατοίκων που ασχολούνται με την γεωργία.

Υλικά περιουσιακά στοιχεία

Στην περιβαλλοντική παράμετρο ΥΛΙΚΑ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ προτείνεται να παρακολουθούνται οι αλλαγές στις χρήσεις γης (π.χ. μέσα από τα στοιχεία του CORINE LAND COVER που χειρίζεται η Υπηρεσία Περιβάλλοντος και αεροφωτογραφήσεις, αλλά κυρίως από στοιχεία δράσης «Παραγωγή γεωγραφικής βάσης δεδομένων που περιλαμβάνει χαρτογράφηση δασικής γης, πυκνότητα βλάστησης, εκτίμηση δασικής βιομάζας) καθώς και οι μεταβολές της αξίας της γης σε περιοχές.

Έδαφος

Ο Κλάδος Χρήσης Γης και Ύδατος του Τμήματος Γεωργίας καλύπτει δραστηριότητες που αφορούν την ταξινόμηση και χαρτογράφηση των εδαφών για γεωργικούς σκοπούς. Συμβουλεύει τους χρήστες της γης για την καταλληλότητα της και για τα μέτρα που επιβάλλεται να ληφθούν ως και την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των χημικών αναλύσεων του εδάφους. Προς τούτο υπάρχουν χάρτες χρήσης γης που καλύπτουν διάφορες περιοχές της Κύπρου. Στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του, χειρίζεται και από το Πρόγραμμα Δράσης για τις ευαίσθητες από την νιτρορύπανση περιοχές θέματα όπως Χρήση Λιπασμάτων, Αποθήκευση - Διακίνηση Λιπασμάτων, Χρήση κτηνοτροφικών αποβλήτων, Παρακολούθηση και έλεγχο, την διενέργεια δειγματοληψιών και σχετικών αναλύσεων φύλλων και εδάφους, και την λίπανση των καλλιεργειών.

Επίσης στο CORINE Land Cover που χειρίζεται η Υπηρεσία Περιβάλλοντος καταγράφονται οι αλλαγές των χρήσεων γης στο σύνολο της χώρας, ανά δεκαετία.

Στην περιβαλλοντική παράμετρο ΕΔΑΦΟΣ, προτείνεται να παρακολουθούνται οι αλλαγές στις χρήσεις γης (όπως και παραπάνω στα Υλικά Περιουσιακά Στοιχεία) και επίσης να καταγράφονται αυτές κατά την υλοποίηση των παρεμβάσεων υποδομών, ώστε από τα αποτελέσματα των καταγραφών αυτών να αξιολογείται η αποτελεσματικότητα των μέτρων αντιμετώπισης.

Ο προτεινόμενος δείκτης είναι:

- Μεταβολή στις χρήσεις γης

Πολιτιστική Κληρονομιά

Στην περιβαλλοντική παράμετρο ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ συμπεριλαμβανομένης της αρχιτεκτονικής και αρχαιολογικής κληρονομιάς χρησιμοποιείται ως στοιχείο παρακολούθησης η αλλαγή των στοιχείων της πολιτιστικής και αρχαιολογικής κληρονομιάς.

Τοπίο

Το περιβαλλοντικό θέμα ΤΟΠΙΟ μπορεί να παρακολουθείται μέσω του προτεινόμενου δείκτη:

- Βαθμός μεταβολής τοπίου

Άλλα Στοιχεία Παρακολούθησης

Προς παρακολούθηση για πρόληψη των δυσμενών επιπτώσεων στο περιβάλλον που μπορούν να προκύψουν από την μη ικανοποιητική επεξεργασία των αποβλήτων σε μεγάλες κτηνοτροφικές μονάδες (IPPC), προτείνεται όπως παρακολουθείται και αξιολογείται το σύστημα παρακολούθησης που εφαρμόζει η Υπηρεσία Περιβάλλοντος των εκροών των μονάδων που θα ενισχύονται σε σχέση με το οργανικό και μικροβιολογικό φορτίο, αλλά και τις συγκεντρώσεις σε θρεπτικά.

9. ΒΑΣΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΕΣ

9.1. Μελέτες έργων από Εφαρμογή Δράσεων ΠΑΑ

Στο κεφάλαιο αυτό καταγράφονται οι αναγκαίες πρόσθετες βασικές μελέτες και έρευνες, οι οποίες θα πρέπει να εκπονούνται πριν την έγκριση των έργων που προκύπτουν από την εφαρμογή των δράσεων του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης.

Προκειμένου τα επιμέρους έργα να ωριμάσουν και να είναι έτοιμα προς ένταξη και χρηματοδότηση στα πλαίσια του ΠΑΑ, απαιτείται να γίνουν μια σειρά μελετών, οι οποίες διαφοροποιούνται ανάλογα με το είδος των έργων και σύμφωνα με την κυπριακή νομοθεσία και τις απαιτούμενες διαδικασίες (μελέτες όπως ΜΕΕΠ, ΠΕΕΠ, ΙΡΡC όπου εφαρμόζει, εγκρίσεις και απαιτούμενες άδειες όπως Πολεοδομική, Οικοδομής, Απόρριψης Αποβλήτων, λειτουργίας από Κτηνιατρείο, από το Τμήμα Επιθεωρήσεων του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων κτλ). για την υλοποίηση των έργων αυτών.

Τα σημαντικότερα είδη έργων που προβλέπεται να υλοποιηθούν κάτω από ορισμένα Μέτρα/δράσεις στο πλαίσιο του ΠΑΑ περιλαμβάνουν υλοποίηση έργων υποδομής, όπως:

- αναβάθμιση δομημένου περιβάλλοντος και βελτίωση πολιτιστικής δομής (π.χ. πλατείες, πεζοδρόμια, χώροι πρασίνου/ πάρκα, πολιτιστικά κέντρα, πολυδύναμα και πολιτιστικά κέντρα, αίθουσες πολλαπλών χρήσεων, κέντρα νεότητας, βιβλιοθήκες νέας τεχνολογίας, βρεφοκομικοί σταθμοί κλπ.)
- παρεμβάσεις σε δευτερεύοντες επαρχιακούς δρόμους
- ίδρυση και εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων πρώτης μεταποίησης και εμπορίας των προϊόντων
- εκσυγχρονισμό και αναδιάρθρωση γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων (εισαγωγή νέας τεχνολογίας)
- Εγγειοβελτιωτικές παρεμβάσεις, κατασκευή, ή βελτίωση της ακίνητης περιουσίας, (καινούργια υποστατικά για αγελαδοτροφία, αιγοπροβατοτροφία, πτηνοτροφία κονικλοτροφία.)
- Κατασκευή έργων υποδομής και ορθής περιβαλλοντικής διαχείρισης για εκσυγχρονισμό, και περιβαλλοντική αναβάθμιση των χοιροστασίων, βουστασίων, και πτηνοσφαγείων.

- Κτιριακές εγκαταστάσεις, δεξαμενές και συναφή εξοπλισμό συγκέντρωσης ομογενοποίησης λυμάτων κλπ. χοιροστασίων/ βουστασίων. Μηχανήματα διασκορπισμού στα χωράφια στερεών/υγρών αποβλήτων, Εγκαταστάσεις και εξοπλισμό εφαρμογής βιολογικής επεξεργασίας λυμάτων (αερόβιας ή αναερόβιας με παραγωγή βιοαερίου). Εγκαταστάσεις και εξοπλισμό εφαρμογής τριτοβάθμιας επεξεργασίας λυμάτων.
- Ίδρυση νέων ή εκσυγχρονισμό υφιστάμενων μονάδων (γαλακτοκομικών προϊόντων, μελιού, ελαιοτριβείων, επεξεργασίας αποβλήτων ελαιοτριβείων, αποπυρήνωσης, τοπικών οινοποιείων και μεταποίησης οινοποιήσιμων ποικιλιών σταφυλιών, συσκευασίας κλπ μπανανών, οπωροκηπευτικών, πατάτας και προϊόντων βιολογικής παραγωγής, ανθέων, αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών, παραγωγής ζωοτροφών, συσκευασίας /ι επεξεργασίας αυγών, σφαγείων πουλερικών, τεμαχισμού κρέατος πουλερικών, σφαγείων για βοοειδή, σφαγείων κουνελιών, τεμαχισμού κρέατος και παραγωγής κρεατοπαρασκευασμάτων, αλευρόμυλων, συγκομιδής και μεταποίησης ξύλου πριν από τη βιομηχανική μεταποίηση του, κλπ.
- Προγραμματισμένα/ εγκριθέντα έργα υποδομής σε κτηνοτροφικές περιοχές και ζώνες και έργα εξωραϊσμού
- Δημιουργία Κέντρων Επισκεπτών, νέων και αναβάθμιση υφισταμένων εκδρομικών και κατασκηνωτικών χώρων
- Υλοποίηση έργων υποδομής και δράσεων με επίκεντρο τον Αγροτουρισμό
- Δημιουργία/ επέκταση/ βελτίωση/ τοποτέχνηση των κοινοτικών υπηρεσιών (π.χ. πολυδύναμα και πολιτιστικά κέντρα, αίθουσες πολλαπλών χρήσεων, κέντρα νεότητας, βιβλιοθήκες νέας τεχνολογίας, βρεφοκομικοί σταθμοί. Δημιουργία/ επέκταση/ βελτίωση της υποδομής για στέγαση υπηρεσιών απασχόλησης
- Ανάπλαση δημοσίων χώρων, αισθητική αποκατάσταση όψεων κτιρίων. Έργα Κυκλοφοριακής Διαχείρισης, Δημιουργία Εργαστηρίων Παραδοσιακών Προϊόντων, Ξενώνων (Αγροτουρισμός), Χώρων Εκπαίδευσης, Πολιτιστικής και Διοικητικής Υποδομής
- Ανάδειξη παραδοσιακών στοιχείων του ανθρωπογενούς αγροτικού περιβάλλοντος και ανάπλαση χώρων που σχετίζονται με γεωργικές δραστηριότητες παλαιότερων εποχών για τις οποίες δεν θα υπάρχει παραγωγική δραστηριότητα

Για πολλά από τα έργα αυτά απαιτείται πριν την έναρξη και κατά τη φάση του λειτουργικού σχεδιασμού του Έργου, η υλοποίηση όλων των επί μέρους κύριων και υποστηρικτικών μελετών με τα αντίστοιχα στάδιά τους και διαδικασίες που αφορούν (και ανάλογα με το είδος των έργων), όπως:

- Μελέτη Οικονομικής Σκοπιμότητας, εφόσον απαιτείται
- Αναγνωριστική Γεωλογική Μελέτη, εφόσον απαιτείται
- Αναγνωριστική Γεωργική Μελέτη, ή στοιχεία αυτής, εφόσον απαιτείται
- Στοιχεία Υδρολογικής Μελέτης, εφόσον απαιτείται
- Σχέδιο άρδευσης
- Αναγνωριστική Μελέτη Οδοποιίας, εφόσον απαιτείται
- Προκαταρκτική Έκθεση Επιπτώσεων στο Περιβάλλον(ΠΕΕΠ), εφόσον απαιτείται από τις κείμενες διατάξεις.
- κλπ.

Στο γεωμετρικό σχεδιασμό του Έργου, θα πρέπει να περιλαμβάνονται οι επί μέρους κύριες και υποστηρικτικές μελέτες με τα αντίστοιχα στάδιά τους και διαδικασίες:

- Προμελέτες και Οριστικές μελέτες (γεωλογικές, υδρολογικές, υδραυλικές κλπ)
- Προμελέτη των αντίστοιχων έργων για αποχέτευση – αποστράγγιση ομβρίων.
- Μελέτη Εκτίμησης Επιπτώσεων στο Περιβάλλον

Πριν το λειτουργικό σχεδιασμό των έργων προκειμένου για Μελέτες Εγγειοβελτιωτικών έργων απαιτείται αρχικά η περιγραφή των περιβαλλοντικών δεδομένων. Για Υδρολογικές μελέτες λαμβάνονται υπόψη τα στοιχεία υδρολογικών και μετεωρολογικών σταθμών της περιοχής καθώς και οι διατάξεις για τους υδατικούς πόρους της περιοχής.

Μετά την υλοποίηση των μελετών και του σταδίου γεωμετρικού σχεδιασμού, το έργο θα μπορεί να προχωρήσει σε ένταξη.

Κατά περίπτωση είναι δυνατόν να απαιτείται και η εκτέλεση ερευνητικών προγραμμάτων, όπως για παράδειγμα η εκπόνηση προγραμμάτων παρακολούθησης παραμέτρων του περιβάλλοντος στα νερά, στο έδαφος ή στους βιοτόπους.

Για ορισμένες δράσεις απαιτούνται συγκεκριμένες μελέτες και εκθέσεις όπως:

- Απλοποιημένα Σχέδια Βελτίωσης (χωρίς να απαιτείται η ανάλυση κόστους - οφέλους) στο οποίο να αποδεικνύεται ότι οι προτεινόμενες επενδύσεις βελτιώνουν την συνολική επίδοση της εκμετάλλευσης και εξυπηρετούνται οι στόχοι του μέτρου (121-1.5.1)
- Ολοκληρωμένες Μελέτες Οικονομικής Βιωσιμότητας (απόδειξη Οικονομικής Βιωσιμότητας της επένδυσης μέσα από ανάλυση κόστους - οφέλους) (121 - 1.5.1).
- Για υφιστάμενα χοιροστάσια θα πρέπει να εξασφαλίζεται ότι με την αποπεράτωση/ ολοκλήρωση της συγκεκριμένης επένδυσης θα ικανοποιούνται τα ελάχιστα, με βάση τη σχετική νομοθεσία, κριτήρια σε ότι αφορά το περιβάλλον.
- Εφαρμογή του Κώδικα Ορθής Γεωργικής Πρακτικής
- Τεχνοοικονομικές Μελέτες

Ειδικά οι προτάσεις από ΟΤΔ (LEADER) που στοχεύουν στην ολοκληρωμένη, υψηλής ποιότητας αειφόρο ανάπτυξη, διαφοροποίηση γεωργικών δραστηριοτήτων του αγροτικού πληθυσμού μέσω Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης σε σαφώς προσδιορισμένες Αγροτικές Περιοχές και που υποβάλλονται στην Τεχνική Επιτροπή Αξιολόγησης, θα πρέπει να εξετάζονται και υπό το πρίσμα περιβαλλοντικών επιπτώσεων και κατά πόσον μια ΣΜΠΕ θα είναι ενδεχόμενα αναγκαία.

9.2. Άλλες Προτεινόμενες Μελέτες - Έρευνες

Στο κείμενο που ακολουθεί αναφέρονται συγκεκριμένες μελέτες /ενέργειες που, υλοποιούμενες πριν από την ένταξη ορισμένων έργων, θα ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα των έργων, αλλά και θα συμβάλλουν στην παρακολούθηση του ΠΑΑ και στην προστασία του περιβάλλοντος.

Συγκεκριμένα, προτείνεται η υλοποίηση των παρακάτω:

- Συμπλήρωση των Διαχειριστικών Σχεδίων των περιοχών που εντάσσονται στο δίκτυο «Φύση 2000» εφόσον πολλά μέτρα αναφέρονται στον ρόλο των δασών και γεωργικών περιοχών στην ενίσχυση και διατήρηση της βιοποικιλότητας.
- Οριστική μελέτη παραδοσιακών ποικιλιών αμπελιών και παραδοσιακών φυλών ζώων (ντόπιες αγελάδες και κυπριακά παχύουρα πρόβατα). Καθορισμός αριθμού και χώρου και εκτάσεων που βρίσκονται οι ποικιλίες αυτές.

- Καθορισμός περιοχών στις οποίες η γεωργία συνδέεται με υψηλή βιοποικιλότητα (περίπου το 12% της συνολικής έκτασης της Κύπρου) ώστε στις περιοχές αυτές να αποφεύγεται η δάσωση της γεωργικής γης. Συγκεκριμένα στοιχεία για τις περιοχές αυτές δεν υπάρχουν και συνεπώς δεν μπορεί να περιγραφεί η υφιστάμενη κατάσταση και να καθοριστούν στόχοι. Θα πρέπει με τη νέα απογραφή γεωργίας να ληφθούν όλα τα απαραίτητα στοιχεία έτσι που να δίνεται η δυνατότητα δημιουργίας βάσης δεδομένων και κατά συνέπεια ελέγχου των γεωργικών δραστηριοτήτων που συνδέονται με υψηλή βιοποικιλότητα. Αυτό θα πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά την εκπόνηση των μέτρων του ΠΑΑ για να μην υπάρξουν προβλήματα στον προγραμματισμό και την εφαρμογή. Κατά συνέπεια οι δραστηριότητες μέσω του ΠΑΑ θα καταγράφονται και όταν υπάρχουν τα δεδομένα μέσω της απογραφής θα μπορεί να γίνει σχετική σύγκριση.
- Μελέτη και ενέργειες για την εφαρμογή του Σχεδίου Δράσης για την Νιτρορύπανση στις έξι ευαίσθητες ζώνες (Υπουργικό Διάταγμα), με ιδιαίτερη έμφαση στις περιοχές καλλιέργειας πατάτας, καθώς και ανανέωση των δεδομένων για τον δείκτη αξιολόγησης της ποιότητας νερού (πλεόνασμα αζώτου υπολογιζόμενο σε κιλά ανά εκτάριο).
- Μελέτη για την συγκέντρωση φωσφόρου και φυτοφαρμάκων στις ορεινές – ημιορεινές περιοχές όπου καλλιεργούνται τα οινοποιήσιμα αμπέλια και στις παραθαλάσσιες όπου καλλιεργούνται τα εσπεριδοειδή και οι πατάτες. Αυτό κρίνεται αναγκαίο εφόσον προβλέπεται συνέχιση εφαρμογής αγροπεριβαλλοντικών προγραμμάτων στη νέα προγραμματική περίοδο με στόχο την περαιτέρω μείωση στη χρήση λιπασμάτων και φυτοπροστατευτικών ουσιών.
- Θα απαιτηθούν ενέργειες για συνεργία με την Αρχή που διαμορφώνει / σχεδιάζει το Πρόγραμμα Μέτρων στα πλαίσια της εφαρμογής της Οδηγίας Πλαίσιο για τα Νερά (2000/60/EK) για μεγιστοποίηση του ρόλου που το ΠΑΑ θα μπορεί να διαδραματίσει στην μείωση των πιέσεων στα νερά από αγροτικές δραστηριότητες και στην επίτευξη των στόχων της Οδηγίας. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στις έξι ευαίσθητες ζώνες για τη νιτρορύπανση.
- Ενέργειες για εφαρμογή σε όλες τις υφιστάμενες και επηρεαζόμενες μονάδες που εμπίπτουν στα πλαίσια του νόμου (εντατική εκτροφή πουλερικών και χοιροτροφικές μονάδες που είναι ιδιαίτερα ρυπογόνες) του ολοκληρωμένου συστήματος χορήγησης αδειών (Άδεια Απόρριψης Αποβλήτων, Άδεια Εκπομπής Αέριων Αποβλήτων, Άδεια Διαχείρισης

Αποβλήτων) σύμφωνα με την Οδηγία Αρ. 96/61/ΕΕ, σχετικά με την Ολοκληρωμένη Πρόληψη και Έλεγχο της Ρύπανσης, γνωστής ως Οδηγία IPPC και του Νόμου Αρ. 56(Ι)/2003.

- Μελέτη εκτίμησης συνολικών ποσοτήτων αμμωνίας που παράγεται από τις κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις και τα απόβλητα τους και για το υποξείδιο του αζώτου που παράγεται από τη χρήση αζωτούχων λιπασμάτων στη γεωργία και από την καύση αγροτικών υπολειμμάτων.
- Ενέργειες και συνεργία του ΠΑΑ και παρακολούθηση της εφαρμογής του Σχεδίου Δράσης για Ενίσχυση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) για εξάλειψη των εμποδίων στην ανάπτυξη των ΑΠΕ και ενίσχυση όλων των μορφών ΑΠΕ που ήδη προσφέρονται στην Κύπρο (αιολικής, ηλιακής, βιομάζας και φωτοβολταϊκών).
- Ετοιμασία του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την καταπολέμηση της απερίημωσης (προκήρυξη αρ. 3/2007). Το Σχέδιο αυτό θα συνεισφέρει σημαντικά στο θέμα διάβρωσης των εδαφών και στους παράγοντες (έντονες βροχοπτώσεις, μεγάλες κλίσεις, πυρκαγιές, εγκατάλειψη της καλλιεργήσιμης γης και σε μικρότερο βαθμό η υπερβόσκηση ή και το είδος των φυτών που καλλιεργούνται) που συντείνουν στο φαινόμενο αυτό ιδιαίτερα στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές.

Επιπλέον πέρα από τις θεσμοθετημένες υποχρεωτικές έρευνες, μελέτες και ενέργειες, όπως περιγράφηκαν συνοπτικά παραπάνω υπάρχουν και μια σειρά από υποχρεώσεις, που απορρέουν από τις απαιτήσεις παρακολούθησης των δράσεων του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης.

- Μελέτη για τη Δημιουργία Ενιαίου Συστήματος Παρακολούθησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον του ΠΑΑ. Με βάση την ανάλυση των απαιτήσεων για παρακολούθηση μέσω συγκεκριμένων δεικτών και σύμφωνα με τις απαιτήσεις των Ευρωπαϊκών Κανονισμών, ειδικά για τα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα και λαμβάνοντας υπόψη την έλλειψη στοιχείων για την παρακολούθηση των επιπτώσεων του ΠΑΑ προτείνεται η υλοποίηση Μελέτης για τη Δημιουργία Ενιαίου Συστήματος Παρακολούθησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον του ΠΑΑ. Σημειώνεται ότι υφιστάμενα δίκτυα παρακολούθησης (κυρίως του Τμήματος Ανάπτυξης Υδάτων, του Τμήματος Γεωλογικής Επισκόπησης (νιτρικά), του Γενικού Κρατικού Χημείου, του Τμήματος Αλιείας και Θαλασσιών Ερευνών, για τα ύδατα, του Τμήματος Δασών κ.α. καθώς και του Υπουργείου Εργασίας αναφορικά με την ατμόσφαιρα) καλύπτουν μεγάλο

μέρος από τις παραμέτρους των δεικτών που έχουν τεθεί. Ελλείμματα στο σύνολο των δεικτών θα πρέπει να καλυφθούν. Το αντικείμενο της μελέτης μπορεί να περιλαμβάνει ενδεικτικά:

- ο Αναλυτική καταγραφή των υφισταμένων δικτύων παρακολούθησης, καθώς και των προγραμμάτων παρακολούθησης από τα διάφορα Τμήματα
- ο Καταγραφή των απαιτήσεων που προκύπτουν από τις δράσεις του ΠΑΑ (κυρίως από τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα)
- ο Γεωγραφικός προσδιορισμός αναγκών παρακολούθησης (διαπιστωμένες πιέσεις, νέες ανάγκες)
- ο Σχεδιασμός προγράμματος παρακολούθησης
- ο Προτάσεις ενοποίησης παρακολούθησης των περιβαλλοντικών δεικτών που αφορούν τις δράσεις του ΠΑΑ.

10. ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΑΝΕΚΥΨΑΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η πλέον σημαντική δυσκολία που ανέκυψε κατά την εκπόνηση της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) ήταν το αυστηρά περιορισμένο χρονοδιάγραμμα για την εκτέλεση της μελέτης. Η δυσκολία μειώθηκε σε μεγάλο βαθμό από την έγκαιρη παραχώρηση βοηθητικού υλικού και στοιχείων τόσο από την αναθέτουσα αρχή όσο και από άλλες υπηρεσίες.

Να σημειωθεί επίσης ότι το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013 βρίσκεται ακόμη υπό εξέλιξη πράγμα που δυσκόλεψε την οριστικοποίηση της ΣΜΠΕ.

Αξίζει να ληφθεί υπόψη ότι η ΣΜΠΕ αποτελεί μια σχετικά πολύ νέα μορφή περιβαλλοντικής μελέτης/διαδικασίας, αφού ενσωματώθηκε στην κυπριακή νομοθεσία πολύ πρόσφατα με την Νόμο 102(Ι)/2005 «Νόμος που προβλέπει για την εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον ορισμένων σχεδίων και/ή προγραμμάτων». Η έλλειψη αναλυτικών προδιαγραφών, συνήθους πρακτικής εκπόνησης παρομοίων μελετών και πρακτικής ελέγχου καλύφθηκε με την αναφορά σε παρόμοιες εφαρμογές αλλού και ιδιαίτερα στην Ελλάδα.

Σε αυτό συντέινε και το γεγονός ότι τα κύρια μέλη της ομάδας έχουν εκπονήσει στο πρόσφατο παρελθόν παρόμοιες μελέτες περιβαλλοντικές στρατηγικής πράγμα που βοήθησε στην εκπόνηση και της παρούσας ΣΜΠΕ.

Εκτιμάται ότι η ΣΜΠΕ όπως έχει εκπονηθεί καλύπτει σε πολύ ικανοποιητικό βαθμό όλες τις τυπικές απαιτήσεις της νομοθεσίας και της σχετικής Οδηγίας και αντιμετωπίζει όλες τις ουσιαστικές ανάγκες του ΠΑΑ και των επιπτώσεων του στο περιβάλλον.

11. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλιογραφία στα Αγγλικά

1. A Practical Guide to the Strategic Environmental Assessment Directive, Office of the Deputy Prime Minister, 2005
2. Bathing Waters Quality in Cyprus Annual Report for the 2006 Bathing Season Under Art. 13 of the Bathing Water Quality Directive (76/106/EEC), Ministry of Agriculture, Natural Resources and Environment & Ministry of Health, 2006
3. CORINE Land Cover 2000 (CLC2000) Cyprus, Grant Agreement Ref. No. 3412-B2004.EEA.51822, Final Report, Ministry of Agriculture, Natural Resources and Environment, 2005
4. Current status of Renewables in Cyprus (Presentation), Christodoulos Pharconides Renewable Energy Systems Engineer, Energy Officer, Cyprus Institute of Energy, 2006
5. Cyprus National Programme Report 2006 in accordance with the National Emission Ceilings Directive 2001/81/EC, Ministry of Labour and Social Insurance, Department of Labour Inspection, 2006
6. Development of Strategic Environmental Assessment (SEA) Methodologies for Plans and Programmes in Ireland (2001-DS-EEP-2/5), Synthesis Report, Environmental Protection Agency, 2003
7. Handbook on Sea for Cohesion Policy 2007 - 2013, Greening Regional Development Programmes Network, 2006
8. LRTAP Informative Inventory Report of Cyprus, Ministry of Labour and Social Insurance, Department of Labour Inspection, 2007
9. National Reform Programme of Cyprus Progress Report, Ministry of Finance, 2006
10. Questionnaire relating to the implementation of the Directive 96//61//EC concerning Integrated Pollution and Prevention Control (IIPPC) 2003-2005, Ministry of agriculture, natural resources and environment, Ministry of Labour and social insurance, 2006

Βιβλιογραφία στα Ελληνικά

11. Αιολική Ενέργεια στην Κύπρο (Παρουσίαση), Σόλων Κασίνης Διευθυντής Υπηρεσίας Ενέργειας, Υπουργείο Εμπορείου Βιομηχανίας και Τουρισμού, 18 Ιουνίου 2007

12. Αξιοποίηση της Λάσπης Αποχετευτικών Συστημάτων, Υπουργείο Γεωργίας Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος, 2006
13. Ανασκόπηση Δασικών Πυρκαγιών για την Επταετία 2000 – 2006, Τμήμα Δασών
14. Απογραφή Πληθυσμού 2001, Τόμος I, Γενικά Δημογραφικά Χαρακτηριστικά, Στατιστική Υπηρεσία, 2004
15. Απογραφή Πληθυσμού 2001, Τόμος II, Στοιχεία Κατά Επαρχία, Δήμο / Κοινότητα, Στατιστική Υπηρεσία, 2004
16. Διάταγμα με βάση το άρθρο 7(2)(ε) του νόμου Περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών Νόμοι, «Κώδικας Ορθής Γεωργικής Πρακτικής για Περιορισμό της Νιτρορύπανσης»
17. Εθνικό Δασικό Πρόγραμμα Κύπρου, Τμήμα Δασών
18. Έκθεση Κατάσταση της ποιότητας του ατμοσφαιρικού αέρα και των αέριων εκπομπών της Κύπρου 2003 – 2005, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας, 2006
19. Επιχειρησιακό πρόγραμμα αειφόρος ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα 2007 – 2013, Μελέτη εκτίμησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον, Κυπριακή Δημοκρατία, Γραφείο Προγραμματισμού
20. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα 2007 – 2013, Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Ανάπτυξης, ειδική Γραμματεία για την Ανταγωνιστικότητα, Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα, 2006
21. Ετήσια Έκθεση του Τμήματος Γεωργίας για το 2006, Τμήμα Γεωργίας, 2006
22. Ετήσια Έκθεση Υπουργείου Εμπορείου Βιομηχανίας και Τουρισμού για το 2006, Υπουργείο Εμπορείου Βιομηχανίας και Τουρισμού, 2006
23. Εφαρμογή της Οδηγίας 2001/42 Σχετικά με την Εκτίμηση των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων Ορισμένων Σχεδίων και Προγραμμάτων
24. Η Γεωλογία της Κύπρου, Δελτίο Αρ.10, Υπουργείο Γεωργίας Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος, Τμήμα Γεωλογικής Επισκόπησης, 2002
25. Η χρήση ανακυκλωμένου νερού στη γεωργία (Ενημερωτικό Έντυπο), Τμήμα Γεωργίας, Ινστιτούτο Γεωργικών Ερευνών, Υπηρεσία Περιβάλλοντος, 2005
26. Κριτήρια και Δείκτες για Αειφόρο Διαχείριση των Κυπριακών Δασών, Υπουργείο Γεωργίας Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος, Τμήμα Δασών, 2006

27. Μελέτη Εκτίμησης των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων από την Υλοποίηση του Επιχειρησιακού Προγράμματος Αλιείας 2007 -2013, Υπουργείο Γεωργίας Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος, Τμήμα Αλιείας και Θαλάσσιων Ερευνών, 2006
28. Νομικό Πλαίσιο Βιολογικής Γεωργίας (Ο Περί Βιολογικής Παραγωγής Νόμος 160(I) του 2001 και οι σχετικοί Κανονισμοί Κ.Δ.Π. 506/2001)
29. Ο νόμος περί της Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον από Ορισμένα Σχέδια και / ή Προγράμματα του 2005 (Ν.102(I)/2005)
30. Περίληψη Σχεδίου Δράσης για ΑΠΕ, Υψηρεσία Ενέργειας
31. Πρόγραμμα δράσης για τις ευαίσθητες από τη νιτρορύπανση περιοχές (Ενημερωτικό Έντυπο), Τμήμα Γεωργίας, 2006
32. Στρατηγική Διαχείρισης Αποβλήτων, Εκτελεστική Περίληψη, Κυπριακή Δημοκρατία, 2004
33. Στρατηγική μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων του προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 – 2013, Ελλάδα, 2007
34. Στρατηγική μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων του προγράμματος διασυνοριακής συνεργασίας Ελλάδας – Κύπρου, Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, Υ.Δ. Π.Κ.Π. Interreg III, Ευρωπαϊκή Ένωση Γενική Διεύθυνση Reggιο, 2007
35. Στρατηγική Τουριστικής Ανάπτυξης 2003 -2010, Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού
36. Σχέδιο Χορηγιών για Ενθάρρυνση της Αξιοποίησης της Βιομάζας (2007-2008) για Φυσικά και Νομικά Πρόσωπα Καθώς και Φορείς που Ασκούν Οικονομική Δραστηριότητα, Επιτροπή Διαχείρισης Ειδικού Ταμείου Α.Π.Ε. και ΕΞ.Ε., 2007
37. Σχέδιο ενθάρρυνσης ηλεκτροπαραγωγής από βιομάζα και βιοαέριο από χώρους υγειονομικής ταφής απορριμμάτων, Επιτροπή Διαχείρισης Ειδικού Ταμείου Α.Π.Ε. και ΕΞ.Ε., 2007
38. Ενέργεια στην Κύπρο, Στόχοι και Άξονες Πολιτικής (παρουσίαση) Σ. Κάσινης, Διευθυντής Υψηρεσίας Ενέργειας, Ιούλιος 2006

Ιστοσελίδες

39. Ινστιτούτο Γεωργικών Ερευνών: <http://www.ari.gov.cy/>
40. Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού:
<http://www.visitcyprus.biz/ctoweb/ctowebtradesection.nsf/MenuLeft?OpenForm>

41. Στατιστική Υπηρεσία:

http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/index_gr/index_gr?OpenDocument

42. Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων:

http://www.moa.gov.cy/moa/wdd/Wdd.nsf/index_gr/index_gr?OpenDocument

43. Τμήμα Γεωργίας:

http://www.moa.gov.cy/moa/da/da.nsf/dmlindex_gr/dmlindex_gr?OpenDocument

44. Τμήμα Δασών:

http://www.moa.gov.cy/moa/fd/fd.nsf/DMLindex_gr/DMLindex_gr?OpenDocument

45. Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας: <http://www.airquality.dli.mlsi.gov.cy/>

46. Υπηρεσία Περιβάλλοντος:

http://www.moa.gov.cy/moa/agriculture.nsf/environment_gr/environment_gr?OpenDocument

47. Υπουργείο Γεωργίας Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος:

http://www.moa.gov.cy/moa/agriculture.nsf/index_gr/index_gr?OpenDocument

48. Υπουργείο Εμπορίου Βιομηχανίας και Τουρισμού:

http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/dmlindex_gr/dmlindex_gr?OpenDocument

12. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Κατάλογος με τα σημαντικότερα νομοθετικά κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα αντίστοιχα της Κυπριακής Νομοθεσίας σχετικά με το θεσμικό πλαίσιο προστασίας του περιβάλλοντος

1. Διεθνές και Κοινοτικό περιβαλλοντικό θεσμικό πλαίσιο

Βιοποικιλότητα – Χλωρίδα – Πανίδα

- Σύμβαση για τους Υγροτόπους Διεθνούς Σημασίας ως ενδιαιτήματος για τα υδρόβια πουλιά (1971) – Διεθνής Σύμβαση Ramsar
- Σύμβαση Βέρνης για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης
- Σύμβαση Βόννης
- Οδηγία 92/43/ΕΕ «Για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας»
- Οδηγία 79/409/ΕΟΚ «περί της διατηρήσεως της άγριας πτηνοπανίδας»

Κλιματολογικές αλλαγές

- Πρωτόκολλο του Κιότο
- Οδηγία 2003/87/ΕΚ «Θέσπιση συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αερίων θερμοκηπίου εντός της Κοινότητας»

Ατμοσφαιρικό περιβάλλον

- Οδηγία 96/62/ΕΕ του Συμβουλίου της 27ης Σεπτεμβρίου 1996 «οδηγία πλαίσιο για την εκτίμηση και τη διαχείριση της ποιότητας του αέρα»
- Οδηγία 1999/30/ΕΕ «σχετικά με τις οριακές τιμές SO₂, NO₂, NO_x, PM₁₀ και Pb στον αέρα του περιβάλλοντος»
- Οδηγία 2000/69/ΕΕ «οριακές τιμές βενζολίου και μονοξειδίου του άνθρακα στον αέρα του περιβάλλοντος»
- Οδηγία 2002/3/ΕΕ «σχετικά με το όζον στον ατμοσφαιρικό αέρα»
- Οδηγία 2004/107/ΕΚ «σχετικά με το αρσενικό, το κάδμιο, τον υδράργυρο, το νικέλιο και τους πολυκυκλικούς αρωματικούς υδρογονάνθρακες στον ατμοσφαιρικό αέρα»
- Οδηγία 2003/87/ΕΚ «σχετικά με τη θέσπιση συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αερίων θερμοκηπίου εντός της Κοινότητας- Τροποποίηση της Οδηγίας 96/61/ΕΚ»
- Οδηγία 2001/81/ΕΚ «σχετικά με εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών για ορισμένους ατμοσφαιρικούς ρύπους». Χαράζει τη βασική στρατηγική και τους στόχους της όσον αφορά την μείωση των αερίων εκπομπών για την περίοδο 2000-2030. Η στρατηγική αυτή περιλαμβάνει τους αέριους ρύπους NO_x, NMVOCs, SO₂, NH₃, PM₁₀ και PM_{2,5}.

Θόρυβος

- Οδηγία 2002/49/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Ιουνίου 2002 «σχετικά με την αξιολόγηση και τη διαχείριση του περιβαλλοντικού θορύβου»

Έδαφος

- Υπό έκδοση Οδηγία Πλαίσιο της ΕΕ για τα Εδάφη (COM(2002)179)
- Οδηγία 91/689/ΕΟΚ «για τα επικίνδυνα απόβλητα»
- Οδηγία 99/31/ΕΚ «για την υγειονομική ταφή»
- Οδηγία 2006/12/ΕΚ «περί των στερεών αποβλήτων»

Νερά

- Οδηγία 2000/60 (L 327 της 22/12/2000) «για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων»
- Οδηγία 2006/118/εκ L 372/19 «προστασία των υπόγειων υδάτων από τη ρύπανση και την υποβάθμιση»
- Οδηγία 91/271/ΕΟΚ (L35 της 30.5.1991) «Για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων»
- Οδηγία 91/676/ΕΟΚ (L35 της 31.12.1991) «Προστασία υδάτων από νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης»
- Οδηγία 90/415/ΕΟΚ (L219 της 14.8.1990) «Τροποποίηση του Παραρτήματος ΙΙ της οδηγίας 86/280/ΕΟΚ σχετικά με τις οριακές τιμές και τους ποιοτικούς στόχους για τις απορρίψεις ορισμένων επικινδύνων ουσιών που υπάγονται στον Κατάλογο Ι του Παραρτήματος της Οδηγίας 76/464/ΕΟΚ.»
- Οδηγία 90/154/ΕΟΚ «Τροποποίηση της 76/464»
- Οδηγία 88/347/ΕΟΚ (L 158 της 25.6.1988) «Τροποποίηση του παραρτήματος ΙΙ της οδηγίας 86/280/ΕΟΚ σχετικά με τις οριακές τιμές και τους ποιοτικούς στόχους για τις απορρίψεις ορισμένων επικινδύνων ουσιών που υπάγονται στον Κατάλογο Ι του Παραρτήματος της οδηγίας 76/464/ΕΟΚ.»
- Οδηγία 88/347/ΕΟΚ (L 158 της 25.6.1988) «Τροποποίηση του παραρτήματος ΙΙ της οδηγίας 86/280/ΕΟΚ σχετικά με τις οριακές τιμές και τους ποιοτικούς στόχους για τις απορρίψεις ορισμένων επικινδύνων ουσιών που υπάγονται στον κατάλογο Ι του παραρτήματος της οδηγίας 76/464/ΕΟΚ.»
- Οδηγία 86/280/ΕΟΚ (L 181 της 4.7.1986) «Σχετικά με τις οριακές τιμές και τους ποιοτικούς στόχους για τις απορρίψεις ορισμένων επικινδύνων ουσιών που υπάγονται στον κατάλογο Ι του παραρτήματος της Οδηγίας 76/464/ΕΟΚ.»
- Οδηγία 86/280/ΕΟΚ (L 181 της 4.7.1986) «Σχετικά με τις οριακές τιμές και τους ποιοτικούς στόχους για τις απορρίψεις ορισμένων επικινδύνων ουσιών που υπάγονται στον κατάλογο Ι του παραρτήματος της οδηγίας 76/464/ΕΟΚ.»
- Οδηγία 86/280/ΕΟΚ (L 181 της 4.7.1986) «Σχετικά με τις οριακές τιμές και τους ποιοτικούς στόχους για τις απορρίψεις ορισμένων επικινδύνων ουσιών που υπάγονται στον Κατάλογο Ι του παραρτήματος της οδηγίας 76/464/ΕΟΚ.»
- Οδηγία 80/778/ΕΟΚ (L 229 της 30.8.1980) «Οδηγία του Συμβουλίου της 15.7.1980 περί της ποιότητας του πόσιμου νερού»
- Οδηγία 78/659/ΕΟΚ (L 222 της 14.8.1978) «Περί της ποιότητας των γλυκών υδάτων που έχουν ανάγκη προστασίας ή βελτιώσεως για τη διατήρηση της ζωής των ιχθύων»
- Οδηγία 76/464/ΕΟΚ (L 123 της 18.5.1976) «Περί ρυπάνσεως που προκαλείται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες που εκχέονται στο υδάτινο περιβάλλον της Κοινότητας.»
- Οδηγία 75/440/ΕΟΚ (L 194 της 25.5.1975) «Περί απαιτούμενης ποιότητας των υδάτων επιφάνειας που προορίζονται για την παραγωγή πόσιμου. Ύδατος.

Τοπίο

- Οδηγία 92/43/ΕΕ «Για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας»

Ασφάλεια και Υγεία

- 1999/519/EK Σύσταση του Συμβουλίου της 12ης Ιουλίου 1999 «περί του περιορισμού της έκθεσης του κοινού σε ηλεκτρομαγνητικά πεδία(0Hz-300GHz)»

2. Κυπριακό νομοθετικό πλαίσιο σχετικό με το περιβάλλον

Ενοποιημένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης

- Ο περί Κοινοτικού Συστήματος Απονομής Οικολογικού Σήματος Νόμος (Αρ.189(I)/2004)
- Ο περί Εκούσιας Συμμετοχής Οργανισμών σε Κοινοτικό Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Οικολογικού Ελέγχου Νόμος (Αρ.122(I)/2004)
- Ο περί της Ολοκληρωμένης Πρόληψης και Ελέγχου της Ρύπανσης Νόμος (Αρ.56(I)/2003)
- Ο περί Τυποποίησης, Διαπίστευσης και Τεχνικής Πληροφόρησης Νόμος (Αρ.156(I)/2002)
- Ο περί Κυπριακών Προτύπων και Ελέγχου Ποιότητας Νόμος (Αρ.68/1975)

Προστασία από την ακτινοβολία

- Οι περί Προστασίας από Ιονίζουσες Ακτινοβολίες (Βασικές Αρχές) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.494/2002)
- Οι περί Προστασίας από Ιονίζουσες Ακτινοβολίες (Ενημέρωση του Πληθυσμού για Εφαρμοστέα Μέτρα σε περίπτωση Έκτακτης Ανάγκης) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.495/2002)
- Οι περί Προστασίας από Ιονίζουσες Ακτινοβολίες (Επιτήρηση και Έλεγχος των Αποστολών Ραδιενεργών Αποβλήτων) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.496/2002)
- Οι περί Προστασίας από Ιονίζουσες Ακτινοβολίες (Έκθεση για Ιατρικούς Σκοπούς) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.497/2002)
- Ο περί Προστασίας από Ιονίζουσες Ακτινοβολίες Νόμος(Αρ.115(I)/2002)

Προστασία των νερών

- Το περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Νερά Κυπρινίδων και Νερά Σαλμονίδων)Διάταγμα (Κ.Δ.Π.83/2005)
- Ο περί της Ποιότητας του Νερού Ανθρώπινης Κατανάλωσης (Παρακολούθηση και Έλεγχος) (Τροποποιητικός) Νόμος (Αρ.275(I)/2004)
- Ο περί Εμπορικής Ναυτιλίας (Κοινοτικό Σύστημα Παρακολούθησης και Ενημέρωσης σχετικά με την Κυκλοφορία Πλοίων) Νόμος (Αρ.131(I)/2004)
- Ο περί της Διεθνούς Σύμβασης για την Πρόληψη της Θάλασσας από Πλοία (Κυρωτικός) και περί Συναφών Θεμάτων (Τροποποιητικός) Νόμος (Αρ. 46(III)/2004)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Απόρριψη Καταλοίπων Αποτέφρωσης) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.535/2004)
- Ο περί Αποχετευτικών Συστημάτων (Τροποποιητικός) Νόμος (Αρ.108(I)/2004)
- Ο περί Προστασίας και Διαχείρισης των Υδάτων Νόμος (Αρ.13(I)/2004)
- Το περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Ευπρόσβλητες Ζώνες λόγω Νιτρορύπανσης και Κατηγορίες Νερών που Υφίστανται ή Ενδέχεται να Υποστούν Νιτρορύπανση) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.42/2004)

- Το περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Πρόγραμμα Δράσης για την Προστασία των Ευπρόσβλητων Περιοχών Νερών λόγω Νιτρορύπανσης) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.41/2004)
- Ο περί της Διεθνούς Συμβάσεως περί Προλήψεως της Ρύπανσης της Θάλασσας από Πλοία (Κυρωτικός) και περί Συναφών Θεμάτων (Τροποποιητικός) Νόμος (Αρ.38(III)/2003)
- Οι περί Ευκολιών Υποδοχής και Απαγόρευσης Απόρριψης στη Θάλασσα Αποβλήτων Πλοίου και Καταλοίπων Φορτίου Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.771/2003)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Απόρριψη Αστικών Λυμάτων) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.772/2003)
- Το περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Αίτηση για Άδεια Απόρριψης) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.254/2003)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Πρόληψη και Μείωση της Ρύπανσης των Νερών από Αμίαντο) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.515/2002)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Διασφάλιση Ποιότητας Γλυκών Νερών για Ψάρια) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.514/2002)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Ρύπανση από Ορισμένες Επικίνδυνες Ουσίες) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.513/2002)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Διασφάλιση Ποιότητας Νερών για Οστρακοειδή) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.512/2002)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Απόρριψη Υδραργύρου από Τομείς Εκτός του Βιομηχανικού Τομέα της Ηλεκτρόλυσης των Χλωριούχων Αλάτων Αλκαλίων) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.511/2002)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Απόρριψη Υδραργύρου από τον Βιομηχανικό Τομέα της Ηλεκτρόλυσης των Χλωριούχων Αλάτων Αλκαλίων) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.510/2002)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Απόρριψη Καδμίου) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.509/2002)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Απόρριψη Επικίνδυνων Ουσιών σε Υπόγεια Νερά) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.508/2002)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Απόρριψη Εξαχλωροκυκλοεξανίου) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.507/2002)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Δειγματοληψία και Ανταλλαγή Πληροφοριών για τα Γλυκά Επιφανειακά Νερά) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.506/2002)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Απόβλητα από τη Βιομηχανία Διοξειδίου του Τιτανίου) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.505/2002)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Απόρριψη Επικίνδυνων Ουσιών) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.504/2002)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Νιτρορύπανση Γεωργικής Προέλευσης) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.534/2002)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Χρησιμοποίηση της Ιλύος στη Γεωργία) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.517/2002)
- Το περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Κώδικας Ορθής Γεωργικής Πρακτικής) Διάταγμα (Αρ. Κ.Δ.Π.407/2002)
- Ο περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών και των Εδαφών Νόμος (Αρ.106(I)/2002)
- Ο περί της Ποιότητας του Νερού Ανθρώπινης Κατανάλωσης (Παρακολούθηση και Έλεγχος) Νόμος (Αρ.87(I)/2001)
- Ο περί της Συμφωνίας μεταξύ Κύπρου, Ισραήλ και Αιγύπτου για Συνεργασία στην Αντιμετώπιση Μεγάλων Περιστατικών Θαλάσσιας Ρύπανσης στη Μεσόγειο (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.21(III)/2001)
- Το περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Ποιοτικοί Στόχοι των Γλυκών Νερών για τη Διατήρηση της Ζωής των Ψαριών) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.10/2001)
- Το περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Ποιότητα των Νερών για Οστρακοειδή) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.9/2001)
- Το περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Ποιοτικοί Στόχοι των Νερών αναφορικά με Ορισμένες Επικίνδυνες Ουσίες) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.8/2001)

- Το περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Ποιότητα των Νερών Κολύμβησης) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.99/2000)
- Το περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Μέθοδοι Προσδιορισμού, Συχνότητα Δειγματοληψιών και Ανάλυση Επιφανειακών Νερών που Προορίζονται για την Παραγωγή Πόσιμου Νερού) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.98/2000)
- Το περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Ποιότητα των Επιφανειακών Νερών που προορίζονται για την Παραγωγή Πόσιμου Νερού) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.97/2000)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Αρχείο) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.116/1998)
- Το περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Μέτρα Προστασίας Υπόγειων Νερών) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.45/1996)
- Το περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Αίτηση για Άδεια Απόρριψης Αποβλήτων) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.297/1995)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης των Νερών (Απαγόρευση Απόρριψης) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.52/1993)
- Ο περί Αποχευτικών Συστημάτων Νόμος (Αρ.1/1971)

Διαχείριση απόβλητων

- Οι περί Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων (Απόβλητα Ηλεκτρικού και Ηλεκτρονικού Εξοπλισμού) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.668/2004)
- Ο περί Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων (Τροποποιητικός) Νόμος του 2004 (Αρ.196(Ι)/2004)
- Οι περί Συσκευασιών και Αποβλήτων Συσκευασιών (Ευθύνη Οικονομικών Παραγόντων) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.747/2003)
- Οι περί Συσκευασιών και Αποβλήτων Συσκευασιών (Εξουσίες και Καθήκοντα Επιθεωρητών) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.746/2003)
- Ο περί των Οχημάτων στο τέλος του Κύκλου Ζωής τους Νόμος (Αρ. 157(Ι)/2003)
- Ο περί Μηχανοκινήτων Οχημάτων και Τροχαίας Κίνησης (Τροποποιητικός) Νόμος (Αρ.146(Ι)/2003)
- Ο περί Συσκευασιών και Αποβλήτων Συσκευασιών (Τροποποιητικός) Νόμος (Αρ.133(Ι)/2003)
- Οι περί Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων (Χώροι Υγειονομικής Ταφής) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.562/2003)
- Το περί Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων (Αίτηση για Άδεια Διαχείρισης Αποβλήτων) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.160/2003)
- Το περί Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων (Εντυπα Αναγνώρισης Επικίνδυνων Αποβλήτων) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.159/2003)
- Το περί Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων (Μητρώο Αποβλήτων) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.158/2003)
- Το περί Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων (Κατάλογος Αποβλήτων) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.157/2003)
- Οι περί Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων (Ηλεκτρικές Στήλες και Συσσωρευτές) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.82/2003)
- Οι περί Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων (Διαχείριση Χρησιμοποιημένων Ορυκτελαίων) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.637/2002)
- Οι περί Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων (Πολυχλωροδифαινύλια και Πολυχλωροτριφαινύλια) (PCB/PCT) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.636/2002)
- Ο περί Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων Νόμος (Αρ.215(Ι)/2002)
- Οι περί Συσκευασιών και Αποβλήτων Συσκευασιών (Παρεκκλίσεις από Επίπεδα Συγκέντρωσης Βαρέων Μετάλλων στις Συσκευασίες) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π. 183/2002)
- Ο περί Συσκευασιών και Αποβλήτων Συσκευασιών Νόμος (Αρ.32(Ι)/2002)

- Ο περί των Τροποποιήσεων της Σύμβασης για τον Έλεγχο της Διασυνοριακής Διακίνησης Επικίνδυνων Αποβλήτων (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.12(III)/2000)
- Ο περί Κοινοτήτων Νόμος του 1999 (Αρ.86(I)/1999) έως 2001 (Αρ.5(I)/2001)
- Ο περί της Σύμβασης για τον Έλεγχο της Διασυνοριακής Διακίνησης Επικίνδυνων Αποβλήτων (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.29(III)/1992)
- Ο περί Αποφυγής της Ρύπανσης Δημοσίων Δρόμων και Δημοσίων Χώρων Νόμος (Αρ.19(I)/1992)
- Ο περί Δήμων Νόμος του 1985 (Αρ.111/1985) έως 1997 (Αρ.20(I)/ 1997) Προστασία της ατμόσφαιρας
- Ο περί της Σύμβασης της Στοκχόλμης για τους Έμμοιους Οργανικούς Ρύπους (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ. 42(III)/2004)
- Ο περί του Πρωτοκόλλου της Σύμβασης του 1979 για τη Διαμεθοριακή Ρύπανση της Ατμόσφαιρας σε Μεγάλη Απόσταση που αφορά τον Έλεγχο των Εκπομπών Οξειδίων του Αζώτου ή των Διαμεθοριακών Ροών τους (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ. 40(III)/2004)
- Ο περί του Πρωτοκόλλου της Σύμβασης του 1979 για τη Διαμεθοριακή Ρύπανση της Ατμόσφαιρας σε Μεγάλη Απόσταση που οφείλεται στους Έμμοιους Οργανικούς Ρύπους (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ. 39(III)/2004)
- Ο περί του Πρωτοκόλλου της Σύμβασης του 1979 για τη Διαμεθοριακή Ρύπανση της Ατμόσφαιρας σε Μεγάλη Απόσταση από Βαρέα Μέταλλα (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ. 38(III)/2004)
- Το περί Προδιαγραφών Βενζίνης, Ντίζελ και Βιοντίζελ, Διάταγμα του 2004 (Κ.Δ.Π. 318/2004)
- Το περί Προδιαγραφών Βαρέως Μαζούτ, Ελαφριού Μαζούτ, Πετρελαίου Εσωτερικής Καύσης και Ντίζελ Πλοίων, Διάταγμα του 2004 (Κ.Δ.Π.316/2004)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης της Ατμόσφαιρας (Περιορισμός Εκπομπών Ορισμένων Ρύπων από Μεγάλες Εγκαταστάσεις Καύσης) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.195/2004)
- Οι περί της Ποιότητας του Ατμοσφαιρικού Αέρα (Τροποποιητικός)(Αρ.2) Νόμος (Αρ.54(I)/2004)
- Οι περί της Ποιότητας του Ατμοσφαιρικού Αέρα (Τροποποιητικός) Νόμος (Αρ. 53(I)/2004)
- Οι περί της Ποιότητας του Ατμοσφαιρικού Αέρα (Όζον στον Ατμοσφαιρικό Αέρα) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.194/2004)
- Οι περί της Ποιότητας του Ατμοσφαιρικού Αέρα (Ετήσια Ανώτατα Όρια Εκπομπών για Ορισμένους Ατμοσφαιρικούς Ρύπους) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.193/2004)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης της Ατμόσφαιρας (Μη Αδειοδοτούμενες Εγκαταστάσεις) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.170/2004)
- Ο περί Προδιαγραφών Πετρελαιοειδών και Καυσίμων Νόμος (Αρ.148(I)/2003)
- Οι περί Προδιαγραφών Πετρελαιοειδών και Καυσίμων (Άδεια Εμπορίας Μολυβδούχας Βενζίνης) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π. 748/2003)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης της Ατμόσφαιρας (Αποτέφρωση Αποβλήτων) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.284/2003)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης της Ατμόσφαιρας (Έλεγχος των Εκπομπών Πτητικών Οργανικών Ουσιών (VOC) από την Αποθήκευση Βενζίνης και τη Διάθεσή της από Τερματικές Εγκαταστάσεις στους Σταθμούς Διανομής Καυσίμων) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.76/2003)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης της Ατμόσφαιρας (Πρόληψη της Ατμοσφαιρικής Ρύπανσης που Προκαλείται από Υφιστάμενες Εγκαταστάσεις Καύσης Αστικών Αποβλήτων) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.75/2003)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης της Ατμόσφαιρας (Περιορισμός των Εκπομπών Πτητικών Οργανικών Ουσιών από τη Χρήση Οργανικών Διαλυτών σε Ορισμένες Δραστηριότητες και Εγκαταστάσεις) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.73/2003)

- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης της Ατμόσφαιρας (Αποτέφρωση Επικίνδυνων Αποβλήτων) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.638/2002)
- Οι περί της Ποιότητας του Ατμοσφαιρικού Αέρα (Οριακές Τιμές SO₂, NO₂, NO, σωματιδίων και μολύβδου) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π. 574/2002)
- Ο περί Ελέγχου της Ρύπανσης της Ατμόσφαιρας Νόμος (Αρ.187(Ι)/2002)
- Ο περί της Ποιότητας του Ατμοσφαιρικού Αέρα Νόμος (Αρ.188(Ι)/2002)
- Οι περί Ελέγχου της Ρύπανσης της Ατμόσφαιρας (Τρόποι Επιτήρησης και Ελέγχου των Χώρων οι οποίοι σχετίζονται με τα Απόβλητα της Βιομηχανίας Διοξειδίου του Τιτανίου) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.545/2002)
- Οι περί της Ποιότητας του Ατμοσφαιρικού Αέρα (Ατμοσφαιρική Ρύπανση από το Όζον) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.530/2002)
- Ο περί Ελέγχου της Ρύπανσης της Ατμόσφαιρας (Καύση Χρησιμοποιημένων Ορυκτελαίων) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.529/2002)
- Ο περί Ελέγχου της Ρύπανσης της Ατμόσφαιρας (πρόληψη και μείωση της Ατμοσφαιρικής Ρύπανσης από Αμίαντο) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.528/2002)
- Ο περί Ελέγχου της Ρύπανσης της Ατμόσφαιρας (Περιορισμός και Έλεγχος της Ατμοσφαιρικής Ρύπανσης από τα Απόβλητα της Βιομηχανίας Διοξειδίου του Τιτανίου) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.527/2002)
- Οι περί της Ποιότητας του Ατμοσφαιρικού Αέρα (Οριακές Τιμές Βενζολίου και Μονοξειδίου του Άνθρακα στον Ατμοσφαιρικό Αέρα) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.516/2002)
- Οι περί Πετρελαιοειδών (Τροποποιητικοί) (Αρ. 2) (Εκπομπές Εξάτμισης Βενζίνας) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.319/2002)
- • Οι περί Έγκρισης Τύπου Οχημάτων (εκπομπή αερίων από οχήματα) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.129/2002, 130/2002, 131/2002)
- Το περί Εμπορικών Επιγραφών (Ενεργειακός Οδηγός για τα Οχήματα) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.92/2002)
- Ο περί Έγκρισης Τύπου Οχημάτων (Τροποποιητικός) Νόμος (Αρ.18/(Ι)/2002)
- Οι περί Μηχανοκινήτων Οχημάτων και Τροχαίας Κίνησης Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.109/2001)
- Ο περί Έγκρισης Τύπου Οχημάτων Νόμος (Αρ.18/(Ι)/2000)
- Η περί Ελέγχου της Ρύπανσης της Ατμόσφαιρας (Καθορισμός Γενικών Όρων Λειτουργίας για Διεργασίες Αποθήκευσης Πετρελαιοειδών- Πρατήρια λιανικής πώλησης) Γνωστοποίηση (Κ.Δ.Π.198/1999)
- Το περί Ελέγχου της Ρύπανσης της Ατμόσφαιρας (Αίτηση για Εγγραφή Διεργασίας) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.296/1995)
- Το περί Ελέγχου της Ρύπανσης της Ατμόσφαιρας (Αίτηση για Ανέγερση Καπνοδόχου) Διάταγμα (Κ.Δ.Π.287/1992)
- Ο περί της Σύμβασης για τη Διαμεθοριακή Ρύπανση της Ατμόσφαιρας σε Μεγάλη Απόσταση και του Πρωτοκόλλου (1984) της (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.184/1991)
- Ο περί Μηχανοκινήτων Οχημάτων και Τροχαίας Κίνησης Νόμος (Αρ.86/1972)
- Οι περί Μηχανοκινήτων Οχημάτων και Τροχαίας Κίνησης Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.66/1984)
- Ο περί Πετρελαιοειδών Νόμος (Κεφ.272, 64/1975 και Κ.Δ.Π.42/1965)

Χημικές ουσίες, διαχείριση του κινδύνου και ΓΤΟ (Γενετικά Τροποποιημένων Οργανισμών)

- Ο περί Επικίνδυνων Ουσιών (Τροποποιητικός) Νόμος (Αρ. 194(Ι)/2004)
- Ο περί της Σύμβασης του Ελσίνκι σχετικά με τις Διασυννοριακές Επιπτώσεις των Βιομηχανικών Ατυχημάτων (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ. 32(ΙΙΙ)/2004)
- Ο περί της Σύμβασης του Ρότερνταμ περί της Διαδικασίας Συναίνεσης μετά από Ενημέρωση για Ορισμένα Επικίνδυνα Χημικά Προϊόντα και Προϊόντα Φυτοπροστασίας στο Διεθνές Εμπόριο (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ. 20(ΙΙΙ)/2004)

- Ο περί της Διεθνούς Συμβάσεως περί Αστικής Ευθύνης και Αποζημίωσης για Ζημιά σε σχέση με την Θαλάσσια Μεταφορά Επικίνδυνων και Επιβλαβών Ουσιών του 1996 (Κυρωτικός) και περί Συναφών Θεμάτων Νόμος (Αρ. 21(III)/2004)
- Ο περί των Ουσιών που Καταστρέφουν τη Στιβάδα του Όζοντος Νόμος (Αρ.158(I)/2004)
- Ο περί του Πρωτοκόλλου του Μόντρεαλ (Τροποποιητικός) Νόμος (Αρ.23(III)/2004)
- Ο περί Βιοκτόνων Νόμος (Αρ.72(I)/2004)
- Ο περί Γενετικά Τροποποιημένων Μικροοργανισμών (κατά την Περιορισμένη χρήση) Νόμος (Αρ.15(I)/2004)
- Ο περί Γενετικά Τροποποιημένων Οργανισμών (Ελευθέρωση στο Περιβάλλον) Νόμος (Αρ. 160(I)/2003)
- Ο περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας (Ατυχήματα Σχετιζόμενα με Επικίνδυνες Ουσίες) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.759/2003)
- Οι περί παραγωγής, Εμπορίας και Ελέγχου Δασικού Πολλαπλασιαστικού Υλικού Κανονισμοί (Κ.Δ.Π. 285/2003)
- Ο περί Σπόρων (Τροποποιητικός) Νόμος (Αρ.173(I)/2002)
- Νόμος που τροποποιεί τον περί της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (Κυρωτικό) Νόμο του 1996 και κυρώνει το Πρωτόκολλο της Καρθαγένης για τη Βιοασφάλεια (Αρ.7(III)/2003)
- Οι περί Επικίνδυνων Ουσιών (Ταξινόμηση, Συσκευασία και Σήμανση Επικίνδυνων Ουσιών και Παρασκευασμάτων) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.292/2002)
- Ο περί Επικίνδυνων Ουσιών (Τροποποιητικός) Νόμος (Αρ.81(I)/2002)
- Ο περί της Τροποποίησης και Κωδικοποίησης του Πρωτοκόλλου του Μόντρεαλ για τις Ουσίες που Καταστρέφουν τη Στοιβάδα του Όζοντος (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.9(III)/2001)
- Ο περί του Τροποποιημένου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Σπονδυλωτών που Χρησιμοποιούνται για Πειραματικούς και άλλους Επιστημονικούς Σκοπούς (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.25 (III)/1999)
- Ο περί Πολιτικής Άμυνας Νόμος (Αρ.117(I)/1996)
- Ο περί Ασφάλειας και Υγείας στην Εργασία Νόμος (Αρ.89(I)/1996)
- Ο περί Τροφίμων (Έλεγχος και Πώληση) Νόμος (Αρ.54/1996)
- Ο περί Ζώων (Επιστημονικά Πειράματα) Νόμος (Αρ.30(I)/1995) και Κ.Δ.Π.18/2000)
- Ο περί Αμιάντου (Ασφάλεια και Υγεία Προσώπων στην Εργασία) Νόμος (Αρ.23(I)/1993)
- Ο περί της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Σπονδυλωτών που χρησιμοποιούνται για Πειραματικούς και άλλους Επιστημονικούς Σκοπούς (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.9(III)/1993)
- Ο περί Γεωργικών Φαρμάκων Νόμος (Αρ.1/1993)
- Ο περί της Σύμβασης της Βιέννης για την Προστασία της Στοιβάδας του Όζοντος και του Πρωτοκόλλου του Μόντρεαλ για τις Ουσίες που Καταστρέφουν τη Στοιβάδα του Όζοντος (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.19(III)/1992)
- Ο περί Επικίνδυνων Ουσιών Νόμος (Αρ.199/1991)

Προστασία και διαχείριση της φύσης και της άγριας ζωής

- Ο περί Προστασίας και Διαχείρισης της Φύσης και της Άγριας Ζωής Νόμος (Αρ.153(I)/2003)
- Ο περί Προστασίας και Διαχείρισης Άγριων Πτηνών και Θηραμάτων Νόμος (Αρ.152(I)/2003)
- Οι περί Προστασίας και Ευημερίας των Ζώων (Διατήρηση Άγριων Ζώων σε Ζωολογικούς Κήπους) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.81/2002)

- Ο περί Προστασίας και Ευημερίας των Ζώων (Τροποποιητικός) Νόμος (Αρ.43(I)/2002)
- Ο περί της Σύμβασης για την Προστασία της Μεσογείου Θάλασσας από τη Ρύπανση και περί Συναφών Πρωτοκόλλων (Κυρωτικός) (Τροποποιητικός) Νόμος (Αρ.20(III)/2001)
- Ο περί της Σύμβασης για τη Διατήρηση των Αποδημητικών Ειδών που Ανήκουν στην Αγρία Πανίδα (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.17(III)/2001)
- Ο περί της Διεθνούς Σύμβασης για τους Υγρότοπους Διεθνούς Σημασίας (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.8(III)/2001)
- Ο περί της Σύμβασης για την Ερημοποίηση (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.23(III)/1999)
- Ο περί της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλομορφία ((Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.4(III)/1996)
- Ο περί Υγείας και Ευημερίας των Ζώων Νόμος (Αρ.46(I)/1994, Αρ.75(I)/2000)
- Ο περί της Σύμβασης για τη Διατήρηση της Ευρωπαϊκής Άγριας Ζωής και των Φυσικών Οικοτόπων (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.24/1988)
- Ο περί Προστασίας και Αναπτύξεως Θηραμάτων και Αγρίων Πτηνών Νόμος (Αρ.39/1974 και Κ.Δ.Π.266/1996)
- Ο περί της Σύμβασης για το Διεθνές Εμπόριο Εξαφανιζόμενων Ειδών Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.20/1974)
- Ο περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας Νόμος (Αρ.90/1972, 56/1982,7/1990,28/1991,91(1)/1992,55(1)/1993,72(1)/1998, 59(1)/1999,142(1)/1999)
- Ο περί του Πρωτοκόλλου για τις Ειδικά Προστατευόμενες Περιοχές της Μεσογείου Θάλασσας (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.266/1987)
- Ο περί Δασών Νόμος (Αρ.14/1967)
- Ο περί Αλιείας Νόμος (Κεφ.135 και Κ.Δ.Π.273/1990,94/1994)
- Ο περί Προστασίας της Παραλίας Νόμος (Κεφ.59)

Προστασία από το θόρυβο

- Ο περί των Βασικών Απαιτήσεων που πρέπει να πληρούν Καθορισμένες Κατηγορίες Προϊόντων (Τροποποιητικός) Νόμος (Αρ.258(I)/2004)
- Ο περί Αξιολόγησης και Διαχείρισης του Περιβαλλοντικού Θορύβου Νόμος (Αρ.224(I)/2004)
- Οι περί των Βασικών Απαιτήσεων που πρέπει να πληρούν Καθορισμένες Κατηγορίες Προϊόντων (Εκπομπή Θορύβου στο Περιβάλλον από Εξοπλισμό προς χρήση σε Εξωτερικούς Χώρους) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.535/2003)
- Ο περί των Βασικών Απαιτήσεων που πρέπει να πληρούν Καθορισμένες Κατηγορίες Προϊόντων (Τροποποιητικός) Νόμος (Αρ. 29(I)/2003)
- Ο περί Πολιτικής Αεροπορίας Νόμος (Αρ. 213(I)/2002)
- Ο περί των Οικιακών Συσκευών (Εκπομπές Αερόφερτου Θορύβου) Νόμος (Αρ.192(I)/2002)
- Ο περί των Βασικών Απαιτήσεων που πρέπει να πληρούν Καθορισμένες Κατηγορίες Προϊόντων Νόμος (Αρ.30(I)/2002)
- Οι περί Αεροπλοΐας (Θόρυβος Αεροσκαφών) Κανονισμοί (Αρ.105/1988)
- Ο περί Διασφαλίσεως και Προστασίας της Κοινής Ησυχίας Νόμος (Αρ.91/1968, 27/1974)

Οριζόντια θέματα

- Ο περί της Εμπορίας Εκπομπών Αερίων του Θερμοκηπίου Νόμος (Αρ.132(I)/2004)

- Ο περί της Πρόσβασης στις Πληροφορίες που είναι Σχετικές με το Περιβάλλον Νόμος (Αρ.119(I)/2004)
- Ο περί της Σύμβασης του Άαρχους για την Πρόσβαση στις Πληροφορίες, τη Συμμετοχή στη Λήψη Αποφάσεων και την Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ. 33(III)/2003)
- Ο περί του Πρωτοκόλλου του Κιότο (Κυρωτικός) Νόμος
- Ο περί Βιολογικής Παραγωγής Νόμος (Αρ.160(I)/2001)
- Οι περί Βιολογικής Παραγωγής (Σήμανση, Παραγωγή, Έλεγχος και Εμπορία) Κανονισμοί (Κ.Δ.Π.506/2001)
- Ο περί της Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον από Ορισμένα Έργα Νόμος (Αρ.57(I)/2001)
- Ο περί της Συμφωνίας Συνεργασίας με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.5(III)/2001)
- Ο περί της Σύμβασης για τις Διασυννοριακές Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις (Κυρωτικός) Νόμος (Αρ.24(III)/1999)
- Ο περί Ρυθμίσεως Μεταλλείων και Λατομείων Νόμος (Κεφ. 270)
- Ο περί Αρχαιοτήτων Νόμος (Κεφ. 31)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Προστατευόμενες περιοχές του Δικτύου Natura στην Κύπρο

Κωδικός	Όνομασία	Τύπος	Έκταση [ha]
CY2000001	ΜΑΡΜΑΡΙ-ΔΕΝΕΙΑ	SCI	219
CY2000002	ΑΛΥΚΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ- ΑΓΙΟΣ ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ	SCI	434
CY2000003	ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΙΤΣΕΡΟΥ	SCI	982
CY2000004	ΔΑΣΟΣ ΜΑΧΑΙΡΑ	SCI	7797
CY2000005	ΜΑΔΑΡΙ-ΠΑΠΟΥΤΣΑ	SCI	6195
CY2000006	ΔΑΣΟΣ ΠΑΦΟΥ	SCI & SPA	63556
CY3000005	ΚΑΒΟ ΓΚΡΕΚΟ	SCI	2003
CY3000006	ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗ ΝΗΣΙΑ	SCI	189
CY3000007	ΛΙΜΝΗ ΠΑΡΑΛΗΜΝΙΟΥ	SCI	288
CY4000001	ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΟΛΙΣ-ΓΑΛΙΑ	SCI	2773
CY4000002	ΧΑ ΠΟΤΑΜΙ	SCI	3296
CY4000003	ΚΟΙΛΑΔΑ ΔΙΑΡΙΖΟΥ	SCI	1724
CY4000004	ΒΟΥΝΙ ΠΑΝΑΓΙΑΣ	SCI & SPA	1489
CY4000005	ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΜΩΡΟΥ ΝΕΡΟΥ	SCI	914
CY4000006	ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΟΥΛΙΑ	SCI	201
CY4000007	ΞΕΡΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ	SCI & SPA	8815
CY4000008	ΜΑΥΡΟΚΟΛΥΜΠΟΣ	SCI	1344
CY4000009	ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΚΟΥΛΛΙ	SCI	186
CY4000010	ΧΕΡΣΟΝΗΣΣΟΣ ΑΚΑΜΑ	SCI & SPA	25541
CY4000011	ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΓΙΑΤΗΣ	SCI & SPA	514
CY5000001	ΔΑΣΟΣ ΛΕΜΕΣΟΥ	SCI	5209
CY5000002	ΑΛΥΚΗ ΑΚΡΟΤΗΡΙΟΥ- ΥΓΡΟΒΙΟΤΟΠΟΣ ΦΑΣΟΥΡΙΟΥ	SCI & SPA	12955
CY5000003	ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ	SCI & SPA	1024
CY5000004	ΕΘΝΙΚΟ ΔΑΣΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΤΡΟΟΔΟΥΣ	SCI & SPA	9033
CY5000005	ΑΚΡΟΤΗΡΙΟ ΑΣΠΡΟ	SCI	2761
CY5000006	ΚΟΙΛΑΔΑ ΛΙΜΝΑΤΗ	SCI	470
CY5000007	ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΣΓΑΤΑΣ	SCI	428
CY6000001	ΚΑΒΟ ΠΥΛΑ	SCI	2769
CY6000002	ΑΛΥΚΕΣ ΛΑΡΝΑΚΑΣ	SCI & SPA	1712
CY6000003	ΠΕΡΙΟΧΗ ΛΥΜΠΙΟΝ - ΑΓΙΑΣ ΑΝΝΑΣ	SCI	518
CY6000004	ΔΑΣΟΣ ΣΤΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟΥ	SCI	2375
CY6000005	ΠΕΡΙΟΧΗ ΛΕΥΚΑΡΩΝ	SCI	255
CY6000006	ΕΘΝΙΚΟ ΔΑΣΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΡΙΖΟΕΛΙΑΣ	SCI	107
Σύνολο			168.076

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

Πίνακας 4-1: Σύντομη περιγραφή των Αξόνων προτεραιότητας του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013 και των Μέτρων / Καθεστώτων και της νομικής των βάσης

ΆΞΟΝΑΣ 1: ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ, ΔΑΣΟΚΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ		
1.1 ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΑΠΟΣΚΟΠΟΥΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΣΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ		
Κωδικός Μέτρου/ Καθεστώτος	Τίτλος Μέτρου/Καθεστώτος (Νομική βάση)	Σύντομη περιγραφή Μέτρου/Καθεστώτος
111	Εκπαίδευση, πληροφόρηση και διάδοση της γνώσης (Άρθρα 20(α) (I) και 21 του Κανονισμού (Ε.Ε.) 1698/2005, Κανονισμός (Ε.Ε.) 1974/ 2006 και Παράρτημα II, σημείο 5.3.1.1.)	<p>Το μέτρο στοχεύει στη διεύρυνση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, πληροφόρησης και διάχυσης της γνώσης σε όλους τους ενήλικες Αγρότες ή οργανωμένα σύνολα που δραστηριοποιούνται στους τομείς της γεωργίας, της δασοκαλλιέργειας και των τροφίμων, με νέες τεχνολογίες πληροφόρησης με στόχο την ανάπτυξη και εξειδίκευση του τομέα σε:</p> <ul style="list-style-type: none"> - κατάλληλη γνώση στους τομείς των προϊόντων ποιότητας, - αποτελέσματα έρευνας και ολοκληρωμένης διαχείρισης των φυσικών πόρων, συμπεριλαμβανόμενων των αναγκών της πολλαπλής συμμόρφωσης - εφαρμογή πρακτικών παραγωγής που είναι συμβατές με τη διατήρηση και αναβάθμιση του τοπίου, την προστασία του περιβάλλοντος και την προστασία του καταναλωτή. - τη σωστή εφαρμογή των αγροπεριβαλλοντικών, το πρόγραμμα ΦΥΣΗ 2000 και των δασικών αγροπεριβαλλοντικών Μέτρων. <p>Οι δράσεις μέσω των οποίων επιτυγχάνονται οι παραπάνω στόχοι περιλαμβάνουν</p> <p>α) Επαγγελματική κατάρτιση» διάρκειας 100 ωρών, ασχολούμενων σε τομείς της γεωργίας, των τροφίμων και των δασών με προτεραιότητα όσων συμμετέχουν σε διάφορα Μέτρα του Π.Α.Α 2007-2013, και 250 ωρών αναφορικά με πρώτη εγκατάσταση νέων γεωργών,</p> <p>β) Ενημέρωση/ εκπαίδευση ατόμων σε διάφορα Μέτρα του Π.Α.Α. (αγρό-δασο-περιβαλλοντικά, η Φύση 2000, τα δασο-αγρό-περιβαλλοντικά, τα τρόφιμα, η πολλαπλή συμμόρφωση, η ευημερία των ζώων, οι καινοτόμες πρακτικές κ.ά.) με διάρκεια που θα είναι σχετική με το θέμα και θα κυμαίνεται μεταξύ των 5 και 20 διδακτικών ωρών. Αυτό θα γίνεται με περιφερειακές και άλλες τοπικές διαλέξεις από προσοντούχο επιστημονικό προσωπικό με κείμενα και προγράμματα της έγκρισης του Τμήματος Γεωργίας .</p> <p>Σειρές μαθημάτων θα προσφέρονται και από Τμήμα Γεωργίας σε Ομάδες Παραγωγών και άλλων συνόλων που σχετίζονται με την αγροτική ανάπτυξη.</p>
112	Ενίσχυση πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών (Άρθρο 22 του Κανονισμού (ΕΕ) 1698/2005, Άρθρο 13 και 14 του Κανονισμού (ΕΕ) 1974/ 2006, Παράρτημα II, σημείο 5.3.1.1.2).	<p>Στόχος του μέτρου είναι η παροχή ειδικών ευεργετημάτων /κινήτρων για την παραμονή στην ύπαιθρο νέων ανθρώπων (κάτω των 40 ετών) και να εργαστούν στην γεωργία, και την ηλικιακή ανανέωση του αγροτικού πληθυσμού.</p> <p>Το Μέτρο προωθεί τους εξής στόχους:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Αύξηση μεγέθους γεωργικών εκμεταλλεύσεων - αύξηση ανταγωνιστικότητας - Βιώσιμες ανταγωνιστικές γεωργικές εκμεταλλεύσεις με νέους ανθρώπους πλέον επιδεκτικούς σε νέες τεχνολογίες - Πληθυσμιακή αναζωογόνηση της υπαίθρου με κίνητρα παραμονής σε αυτήν - Περιορισμό αστυφιλίας / διατήρηση οικονομικής ανάπτυξης υπαίθρου

		<p>- Επαγγελματική κατάρτιση νέων γεωργών</p> <p>Το Μέτρο καθιερώνει οικονομική ενίσχυση για προσέλκυση νέων γεωργών στην ύπαιθρο. Προσφέρει ευκαιρία και στηρίζει νέους που επιθυμούν να εργαστούν στον γεωργικό τομέα. Οι νέοι γεωργοί αναλαμβάνουν υποχρέωση να υλοποιήσουν συγκεκριμένο επιχειρησιακό σχέδιο για τη δημιουργία βιώσιμης γεωργικής εκμετάλλευσης.</p> <p>Η κατάρτιση επιχειρηματικού σχεδίου είναι το μέσο που θα εξασφαλίζει διαχρονικά την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων της νέας εκμετάλλευσης. Θα πρέπει να διαθέτουν ή αποκτήσουν επαρκή επαγγελματική κατάρτιση (τουλάχιστον 250 ώρες) ή πτυχίο τριτοβάθμιας σχολής ανάλογης κατεύθυνσης, απόκτηση επαρκούς πείρας (3 έτη) από ημερομηνίας έγκρισης της αίτησης των, ολοκλήρωση στρατιωτικών υποχρεώσεων, συμμετοχή στο Μέτρο για 10 χρόνια, αφιέρωση 80% του χρόνου τους (Μ.Α.Ε.) σε γεωργικές ασχολίες, οι εκτάσεις να είναι ιδιόκτητες ή ενοικιασμένες με 10ετή μίσθωση και το ζωικό κεφάλαιο ιδιόκτητο, αποδεδειγμένα. Για χαλίτικη γη, δασική ή τουρκοκυπριακή θα πρέπει να εξασφαλίζεται από την εκδίδουσα αρχή διαβεβαίωση για ανανέωση των μισθώσεων τους από χρόνο σε χρόνο. Ο ενδιαφερόμενος θα πρέπει να είναι μόνιμος κάτοικος αγροτικής περιοχής που ευρίσκεται στα όρια της ευρύτερης περιοχής της εκμετάλλευσης.</p> <p>Στο επιχειρησιακό σχέδιο (3 έτη από την έγκριση) πρέπει τουλάχιστο να αναφέρεται η υφιστάμενη κατάσταση της γεωργικής εκμετάλλευσης, οι κυριότεροι στόχοι και επιδιώξεις της νέας εκμετάλλευσης., στοιχεία για τις επενδύσεις, την επαγγελματική εκπαίδευση, τη χρήση συμβουλευτικών υπηρεσιών και οποιονδήποτε μέτρων χρειάζονται για την ανάπτυξη των αναγκαίων δραστηριοτήτων της γεωργικής τους εκμετάλλευσης, σχέδιο βελτίωσης που να αποδεικνύει την βιωσιμότητα της γεωργικής εκμετάλλευσης.</p>
<p>113</p>	<p>Πρόωρη συνταξιοδότηση αγροτών</p> <p>(Άρθρο 23 του Κανονισμού (ΕΕ)1698/ 2005, Άρθρο 14 Κανονισμού (ΕΕ) 1974/ 2006 και Παράρτημα ΙΙ, σημείο 5.3.1.1.3)</p>	<p>Το μέτρο αποσκοπεί στην ενθάρρυνση των ηλικιωμένων γεωργών να αποχωρήσουν από την ενεργό επαγγελματική δραστηριότητα και σε συνδυασμό με το Μέτρο της «Πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών» επιδιώκει να επιφέρει τη διαρθρωτική βελτίωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεών τους, κυρίως μέσω:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Της μεταβίβασης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε νεότερους γεωργούς, την αύξηση του μεγέθους, την τεχνολογική τους αναβάθμιση και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους. - Την αύξηση της παραγωγικότητας, τη βελτίωση της ποιότητας και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των παραγόμενων γεωργικών προϊόντων. - Την ηλικιακή ανανέωση των ανθρώπων που απασχολούνται στον αγροτικό τομέα. - Τη διασφάλιση ικανοποιητικού εισοδήματος σε υποχωρούντες από το γεωργικό επάγγελμα και την παραμονή τους στις αγροτικές περιοχές. - Τη μείωση της αστυφιλίας και την αποτροπή της απερήμωσης των αγροτικών περιοχών <p>Οι δράσεις μέσω των οποίων θα επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι αφορούν:</p> <p>Πρόωρη συνταξιοδότηση αρχηγών-γεωργών κατόχων γεωργικών εκμεταλλεύσεων που άσκησαν το επάγγελμα τουλάχιστον για 10 χρόνια και είναι μόνιμοι κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής (ηλικίας 55-65 ετών) που παραχωρούν την εκμετάλλευση (σε επιλέξιμες μειονεκτικές περιοχές να είναι 30 δεκ.</p>

		<p>ξηρικής ή 10 αρδευόμενη ή ανάλογο συνδυασμό και στις υπόλοιπες 50 δεκάρια ξηρικής ή 15 δεκάρια αρδευόμενης γης ή ανάλογο συνδυασμό) σε νεότερο γεωργό (20 -49 ετών). Το Μέτρο της πρόωρης συνταξιοδότησης συνδέεται άμεσα με το Μέτρο της Πρώτης Εγκατάστασης νέων γεωργών. Αποτελεί προτεραιότητα του Μέρου ο «διάδοχος» γεωργός να είναι νέος, πρώτης εγκατάστασης γεωργός. Κατά εξαίρεση οι πρόωρα συνταξιοδοτούμενοι μπορούν να συνεχίσουν να καλλιεργούν μικρό τμήμα της εκμετάλλευσής τους, όχι μεγαλύτερο από 5 δεκ. ξηρικής ή 1.5 δεκ. αρδευόμενης έκτασης, αποκλειστικά για αυτοκατανάλωση.</p>
<p>114</p>	<p>Χρήση γεωργικών συμβουλευτικών Υπηρεσιών (Άρθρα 20(α) (iii) και 24 του Κανονισμού (Ε.Ε.) 1698/2005, σημείο III. Άρθρο 17 του Κανονισμού (Ε.Ε.) 1974/2006 και Παράρτημα II, σημείο 5.3.1.1.4)</p>	<p>Το Μέτρο αποσκοπεί στη παραχώρηση οικονομικής ενίσχυσης των κατόχων γεωργικών και δασικών εκμεταλλεύσεων να κάνουν χρήση συμβουλευτικών υπηρεσιών με σκοπό να προσαρμόσουν και βελτιώσουν τη συνολική απόδοση της εκμετάλλευσής τους. Οι συμβουλευτικές υπηρεσίες στοχεύουν στην αποτίμηση της απόδοσης και σε βελτιώσεις των επιδόσεων και της αειφορίας των γεωργικών και δασικών εκμεταλλεύσεων στοχεύοντας στην περί αυτά ενημέρωση των γεωργών.</p> <p>Οι δράσεις μέσω των οποίων επιτυγχάνονται οι παραπάνω στόχοι αφορούν <u>Χρήση τεχνικής υποστήριξης και συμβουλευτικών υπηρεσιών στη διαχείριση γεωργικών εκμεταλλεύσεων:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - τις κανονιστικές απαιτήσεις διαχείρισης και τις ορθές γεωργικές και περιβαλλοντικές συνθήκες όπως προβλέπονται στα άρθρα 4 και 5 και στα Παραρτήματα III και IV του Κανονισμού (ΕΚ) 1782/2003. - τα πρότυπα εργασιακής ασφάλειας βάσει της κοινοτικής νομοθεσίας. <p><u>Υπηρεσίες παροχής δασοκομικών συμβουλών οι οποίες τουλάχιστον καλύπτουν:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - τις κανονιστικές απαιτήσεις για τους όρους που στοχεύουν στην αειφόρο χρήση της δασικής γης. - τη συμμόρφωση προς κοινοτικά πρότυπα για συγκεκριμένη δασική επένδυση. - τα πρότυπα εργασιακής ασφάλειας βάσει της κοινοτικής νομοθεσίας. <p>Στη διαχείριση θα καλύπτονται θέματα όπως: αμειψισπορά, γεωργοκτηνοτροφικές και δασικές τεχνικές, φυτοϋγεία, προστασία του περιβάλλοντος, θέματα υγείας και ασφάλειας στην εργασία, ασφάλεια και υγιεινή τροφίμων, ευημερία των ζώων, διαχείριση εδάφους, αποθήκευση και μετασυλλεκτική διαχείριση, κτηνιατρική περίθαλψη και εξοπλισμός υποστατικών, πολλαπλή συμμόρφωση, θέματα παραγωγικής διαδικασίας κ.α, με επισκέψεις στις εκμεταλλεύσεις και άλλη ενημέρωση/ πληροφόρηση από Φορέα.</p> <p>Η δράση αυτή καλύπτει και την τήρηση βιβλίων γεωργικής λογιστικής (ετήσια απογραφή, τη συστηματική και τακτική κίνηση της εκμετάλλευσής, απασχόληση των εργαζομένων, ετήσιο ισολογισμό καθώς και λογαριασμό αποτελεσμάτων χρήσης κ.α). Καταγραφή όλων των ρών (ενέργεια, φυτοϋγειονομικά προϊόντα, παραγωγή, εμπορεύσιμο προϊόν, λιπάσματα, σπόροι, ζωοτροφές, κτηνιατρική περίθαλψη, απώλειες, αγορές, πωλήσεις κλπ).</p>

115	<p>Σύσταση υπηρεσιών διαχείρισης εκμεταλλεύσεων, γεωργών αντικατάστασης και υπηρεσιών παροχής γεωργικών συμβουλών στην εκμετάλλευση, καθώς και υπηρεσιών παροχής δασοκομικών συμβουλών</p>	<p>Δεν προβλέπεται οποιαδήποτε εφαρμογή στο ΠΑΑ 2007-2013</p>
<p>1.2 ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΑΠΟΣΚΟΠΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ</p>		
Κωδικός Μέτρου/ Καθεστώτος	Τίτλος Μέτρου/Καθεστώτος (Νομική βάση)	Σύντομη περιγραφή Μέτρου/Καθεστώτος
121	<p>Εκσυγχρονισμός των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων</p> <p>(Άρθρο 20 (b) (i) και 26 του Κανονισμού (Ε.Ε.) 1698/2005, Άρθρο 17 του Κανονισμού (Ε.Ε.) 1974/2006 και Παράρτημα ΙΙ, σημείο 5.3.1.2.1)</p>	<p>Το Μέτρο που στοχεύει στην επίλυση των διαρθρωτικών αδυναμιών του γεωργοκτηνοτροφικού τομέα είτε αυτές οι αδυναμίες σχετίζονται με την ανάγκη για βελτίωση της ανταγωνιστικότητας είτε με την ανάγκη για βελτίωση της συνολικής επίδοσης των εκμεταλλεύσεων και ειδικότερα της περιβαλλοντικής αναβάθμισης τους, υποδιαιρείται σε δύο καθεστώτα:</p> <p>A) «1.5.1 Επενδύσεις στις γεωργικές και κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις» που έχει ως απώτερο σκοπό τον εκσυγχρονισμό και την αναδιάρθρωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων για τη στήριξη της παραγωγής των γεωργικών/ κτηνοτροφικών προϊόντων έτσι ώστε να αντισταθούν στις συνεχείς ανταγωνιστικές πιέσεις που δέχονται από ομοειδή προϊόντα γειτονικών χωρών. Οι κυριότεροι επιμέρους στόχοι του μέτρου είναι:</p> <p>Εκσυγχρονισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, Βελτίωση και αναδιάρθρωση της παραγωγής, Προώθηση της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας, Εισαγωγή νέας τεχνολογίας, Μείωση του κόστους παραγωγής, Προστασία των εκμεταλλεύσεων από καταστροφές, Βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων, Βελτίωση και διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, Προστασία των υδάτινων πόρων, Βελτίωση της ευημερίας των ζώων, Ασφάλεια των εργαζομένων, Προώθηση της διαφοροποίησης της γεωργικής παραγωγής.</p> <p>Οι επενδύσεις στις χωρίζονται σε δύο κατηγορίες ανάλογα με το ύψος της ενίσχυσης:</p> <ul style="list-style-type: none"> - α) Ύψος ενίσχυσης €3.000 ως €9.000 με υποχρέωση την υποβολή Απλοποιημένου Σχεδίου Βελτίωσης στο οποίο να αποδεικνύεται ότι οι προτεινόμενες επενδύσεις βελτιώνουν την συνολική επίδοση της εκμετάλλευσης και εξυπηρετούνται οι στόχοι του μέτρου. Η βελτίωση της συνολικής επίδοσης επηρεάζεται από στοιχεία όπως το περιβάλλον, η ασφάλεια των

		<p>εργαζομένων, η προστασία των υδάτινων πόρων, η τεχνολογική αναβάθμιση και η προστασία των εκμεταλλεύσεων από καταστροφές.</p> <ul style="list-style-type: none"> - β) Ύψος ενίσχυσης €9.001 μέχρι €400.000 (600.000 για νέους γεωργούς) με υποχρέωση υποβολής Ολοκληρωμένης Μελέτης Οικονομικής Βιωσιμότητας Οι δράσεις μέσω των οποίων επιτυγχάνονται οι παραπάνω στόχοι αφορούν εγγειοβελτιωτικές παρεμβάσεις, την κατασκευή, απόκτηση ή βελτίωση της ακίνητης περιουσίας, την αγορά νέων μηχανημάτων και εξαρτημάτων καθώς και τα έξοδα μελετών. Ειδικά για νέους γεωργούς, στις επιλέξιμες δαπάνες περιλαμβάνεται και η αγορά γης, σε ποσοστό μέχρι 10% της συνολικής επιλέξιμης δαπάνης. <p>B) «1.5.2 Παροχή ενισχύσεων για επενδύσεις για βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και διαχείριση των αποβλήτων στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις»</p> <p>Ο «παραδοσιακός» και ανεξέλεγκτος τρόπος συγκέντρωσης των ακατέργαστων χοιρολυμάτων «slurry» σε μεγάλες χωμάτινες δεξαμενές μπορεί ή/και είναι πολύ σοβαρή εστία ρύπανσης/υποβάθμισης του περιβάλλοντος, Ανάλογο πρόβλημα διαχείρισης λυμάτων παρουσιάστηκε σαν αποτέλεσμα τεχνολογικής αναβάθμισης κατά τα τελευταία λίγα χρόνια και σε μερικές μεγάλες κυρίως, αγελαδοτροφικές μονάδες. Το Καθεστώς καλείται επίσης να επιλύσει και την διαχείριση των αποβλήτων των πτηνοσφαγείων που αποτελεί πρόβλημα.</p> <p>Οι στόχοι προσβλέπουν στην επεξεργασία χοιρολυμάτων και αγελαδοτροφίας (Μηχανικού Διαχωρισμού στερεών/ υγρών) και ωρίμανση ενώ στις περιπτώσεις IPPC στην εφαρμογή των Βέλτιστων Διαθέσιμων Τεχνικών, καθώς και στην ενδεδειγμένη βιολογική επεξεργασία των υγρών αποβλήτων των πτηνοσφαγείων και των σφαγείων πριν την απόρριψη τους στο περιβάλλον.</p> <p>Οι δράσεις μέσω των οποίων επιτυγχάνονται οι παραπάνω στόχοι αφορούν τον εκσυγχρονισμό, και την περιβαλλοντική αναβάθμιση των χοιροστασιών, βουστασιών, και των πτηνοσφαγείων μέσω της ενθάρρυνσης των επενδύσεων για κατασκευή έργων υποδομής και ορθής περιβαλλοντικής διαχείρισης σε όλες τις περιοχές της Κύπρου όπου ασκείται Κρατικός έλεγχος. Οι δράσεις που μπορούν να περιληφθούν στο Καθεστώς αφορούν επενδύσεις προς εξυπηρέτηση υφιστάμενων και νέων κτηνοτροφικών μονάδων.</p>
<p>123</p>	<p>Προστιθέμενη αξία στα γεωργικά και δασοκομικά προϊόντα. Δημιουργία και Εκσυγχρονισμός Μονάδων Μεταποίησης και Εμπορίας Γεωργικών και Δασοκομικών Προϊόντων</p> <p>(Άρθρο 20 (b) (i) και 28 του</p>	<p>Το μέτρο καλύπτει την ανάπτυξη και εκσυγχρονισμό της μεταποίησης και εμπορίας των βασικών γεωργικών προϊόντων και τα οποία συγκεντρώνουν ουσιαστικά και συγκριτικά πλεονεκτήματα για διάθεσή τους στην ντόπια αγορά αλλά και στο εξωτερικό. Η μεταποίηση και εμπορία των προϊόντων αυτών δημιουργούν προστιθέμενη αξία και αυξημένη ζήτηση και το μέτρο θα συμβάλει στην ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα.</p> <p>Οι νέες σύγχρονοι μέθοδοι παραγωγής των γεωργικών προϊόντων σε μια πιο οργανωμένη βάση, ακολουθώντας τις ανάλογες προδιαγραφές για την υγιεινή παραγωγή τους και την προστασία του περιβάλλοντος, συνέβαλαν στην αύξηση της παραγωγής για τη διάθεση της οποίας απαιτείται η δημιουργία σύγχρονων μονάδων μεταποίησης και ιδιαίτερα νέων μονάδων για την παραγωγή νέων</p>

	<p>Κανονισμού (Ε.Ε.) 1698/2005, Άρθρο 19 του Κανονισμού (Ε.Ε.) 1974/2006 και Παράρτημα ΙΙ, σημείο 5.3.1.2.3)</p>	<p>προϊόντων. Το μέτρο στοχεύει στην αξιοποίηση και αύξηση της γεωργικής παραγωγής μέσω αυξημένης ζήτησης για την παραγωγή και εμπορία μεταποιημένων γεωργικών προϊόντων. Πρόσθετα, το μέτρο θα συμβάλει στη βελτίωση της παραγωγικότητας/απόδοσης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και την ενίσχυση του εισοδήματος των γεωργών. Στόχοι του μέτρου είναι:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ανάπτυξη νέων προϊόντων με υψηλή προστιθέμενη αξία - Ανάπτυξη νέων επεξεργασιών και τεχνολογιών που συνδέονται με τα προϊόντα αυτά και η προώθηση καινοτόμων επενδύσεων - Αξιοποίηση πρώτων υλών γεωργικής και δασικής προέλευσης - Βελτίωση του εισοδήματος του αγροτικού κόσμου - Προσανατολισμός της παραγωγής σε συνάρτηση με τις προβλεπόμενες τάσεις των αγορών ή η ενθάρρυνση της ανάπτυξης νέων διεξόδων για τα γεωργικά προϊόντα - Βελτίωση ή εξορθολογισμός των διαύλων εμπορίας ή των διαδικασιών μεταποίησης - Βελτίωση και παρακολούθηση της ποιότητας, των υγειονομικών συνθηκών, και η τήρηση των αναγκαίων προτύπων - Προστασία του περιβάλλοντος - Διατήρηση και προώθηση παραδοσιακών και βιολογικών προϊόντων - Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας ειδικότερα στις αγροτικές περιοχές <p>Χρηματοδοτικές ενισχύσεις παρέχονται σε Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις που ασχολούνται με τη μεταποίηση και εμπορία γεωργικών και δασοκομικών προϊόντων, βάσει του κόστους επιλέξιμων δαπανών, όπως αγοράς καινούριου εξοπλισμού και τεχνογνωσίας ή επενδύσεων σε κτίρια. Επιλέξιμοι κλάδοι είναι: γάλα, μέλι, ελαιοκομικά και αμπελοοινικά προϊόντα, οπωροκηπευτικά, άνθη, φαρμακευτικά και αρωματικά φυτά, ζωοτροφές, αυγά και πουλερικά, κρέας, σιτηρά, φιστίκια και αμύγδαλα καθώς και δασοκομικά προϊόντα. Η χρηματοδότηση θα αποσκοπεί στον εκσυγχρονισμό των μονάδων μεταποίησης/τυποποίησης/επεξεργασίας των ανωτέρω προϊόντων. Βασικό κριτήριο επιλογής των επενδυτικών έργων που θα ενταχθούν για χρηματοδότηση θα είναι η βιωσιμότητα τους και θα λαμβάνονται σοβαρά υπόψη οι ανάγκες της αγοράς και η δυναμικότητα τους σε σχέση με την υφιστάμενη δυναμικότητα του υποτομέα στον οποίο προτίθενται να δραστηριοποιηθούν.</p>
<p>124</p>	<p>Συνεργασία για την ανάπτυξη νέων προϊόντων, επεξεργασιών και τεχνολογιών στον τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας</p>	<p>Δεν προβλέπεται οποιαδήποτε εφαρμογή στο ΠΑΑ 2007-2013</p>
<p>125</p>	<p>Χωροταξική Κτηνοτροφική Ανάπτυξη (Άρθρο 20(b), (v) και 30 του Κανονισμού (Ε.Ε.) 1698/2005,</p>	<p>Στόχοι του μέτρου είναι η προώθηση της ορθολογικής χωροταξικής ανάπτυξης της κτηνοτροφίας και η προστασία του περιβάλλοντος από αρνητικές και οχληρές επιδράσεις των κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων και η κατασκευή βασικών έργων υποδομής για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας και εξωραϊσμού του τοπίου στις κτηνοτροφικές περιοχές στα πλαίσια των πιο πάνω στόχων. Οι επιλέξιμες δράσεις αφορούν έργα και βελτιώσεις σε κτηνοτροφικές περιοχές και ζώνες που κατά</p>

	<p>Κανονισμός 1974/2006, Παράρτημα ΙΙ, σημείο 5.3.1.2.5)</p>	<p>κανόνα θα εξυπηρετούν/αξιοποιούνται από τρεις ή περισσότερους χρήστες. Οι βελτιώσεις αυτές αφορούν:</p> <p>α) έργα υποδομής για τη δημιουργία νέων κτηνοτροφικών περιοχών όπως:</p> <ul style="list-style-type: none"> - μελέτες διαχωρισμού κτηνοτροφικών οικοπέδων - ετοιμασία περιβαλλοντικής μελέτης - κατασκευή δρόμων - μεταφορά ηλεκτρικού ρεύματος και νερού - κοινές αποχετεύσεις - δεξαμενές λουσίματος ζώων - κατασκευή αποστραγγιστικών και άλλων εγγειοβελτιωτικών έργων - κατασκευή/ συντήρηση υδατοδεξαμενών <p>β) έργα υποδομής στις κτηνοτροφικές ζώνες που αφορούν:</p> <ul style="list-style-type: none"> - μεταφορά ρεύματος και νερού σε κεντρικό σημείο ή σημεία - κατασκευή δρόμων προσπέλασης σε κεντρικό σημείο ή σημεία κ.α. <p>γ) έργα βελτίωσης της υποδομής σε υφιστάμενες κτηνοτροφικές περιοχές</p> <p>δ) δαπάνες καθαρισμού, εξωραϊσμού, δεντροφύτευσης, προσαρμογής των κατασκευών γης που συνάδουν με το περιβάλλον, το τοπίο, τις υγιεινές συνθήκες και την ευημερία των ζώων.</p> <p>Δαπάνες για τις μελέτες που αναφέρονται πιο πάνω δεν θα ξεπερνούν το 10% της δημόσιας δαπάνης του μέτρου.</p> <p>Για τα έργα υποδομής σε κτηνοτροφικές περιοχές και ζώνες θα καθορίζεται η πραγματική δαπάνη που έχει πραγματοποιηθεί από την αρμόδια κυβερνητική Υπηρεσία, Τοπική Αρχή κλπ μέσω εγκεκριμένης στον προϋπολογισμό πρόνοιας και θα διεκδικείται κατά 100% από το ΣΑΑ. Για τις δράσεις εξωραϊσμού και περιβαλλοντικής αναβάθμισης του τοπίου θα παρέχεται από κρατικά κονδύλια του Προϋπολογισμού του Τμήματος Γεωργίας (για να ανακτηθούν μετά από υποβολή σχετικής αίτησης από το ΣΑΑ) ενίσχυση μέχρι 70% της δαπάνης και το υπόλοιπο 30% καλύπτεται από τις ενδιαφερόμενες Τοπικές Αρχές/Οργανωμένες Ομάδες και αποτελεί τη συνεισφορά των επηρεαζόμενων/ ευεργετούμενων από την ανάπτυξη. Για κατεδάφιση/μετεγκατάσταση περιβαλλοντικά προβληματικών περιστατικών, θα παρέχεται κρατική ενίσχυση μέσω άλλου Κρατικού Σχεδίου Ανάπτυξης, βάσει όσων προνοούνται στο συγκεκριμένο σχέδιο.</p>
<p>126</p>	<p>Αποκατάσταση του γεωργικού παραγωγικού δυναμικού που έχει πληγεί από φυσικές καταστροφές και εισαγωγή των κατάλληλων δράσεων πρόληψης</p>	<p>Δεν προβλέπεται οποιαδήποτε εφαρμογή στο ΠΑΑ 2007-2013</p>
<p>1.3 ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΑΠΟΣΚΟΠΟΥΝ ΣΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ</p>		

Κωδικός Μέτρου/ Καθεστώς	Τίτλος Μέτρου/Καθεστώτος (Νομική βάση)	Σύντομη περιγραφή Μέτρου/Καθεστώτος
131	<p>Παροχή βοήθειας σε γεωργούς για να προσαρμοσθούν σε απαιτητικά πρότυπα βασιζόμενα στην κοινοτική νομοθεσία</p>	<p>Η προσαρμογή των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στα κοινοτικά πρότυπα που άπτονται των τομέων:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ του περιβάλλοντος της Δημόσιας υγείας ➤ της υγείας των ζώων και των φυτών ➤ της καλής διαβίωσης των ζώων και ➤ της ασφάλειας στο χώρο εργασίας <p>αποτελεί Κανονιστική υποχρέωση και θα πρέπει να τηρείται από όλους τους γεωργούς. Τα πρότυπα αυτά επειδή τις περισσότερες φορές επιβάλλουν στους γεωργούς νέες υποχρεώσεις που οδηγούν σε μείωση του εισοδήματός τους είτε άμεσα είτε μέσω του πρόσθετου κόστους και προκειμένου να διευκολυνθούν οι γεωργοί να προχωρήσουν στην ταχύτερη και αποτελεσματικότερη προσαρμογή των εκμεταλλεύσεών τους προς όφελος του κοινωνικού συνόλου, κρίνεται σκόπιμο μέσω του μέτρου αυτού να στηριχθεί η προσπάθεια αυτή των γεωργών. Οι δράσεις μέσω των οποίων επιτυγχάνεται ο παραπάνω στόχος αφορούν στη μερική κάλυψη και του διαφυγόντος εισοδήματος με στόχο την ταχύτερη εφαρμογή και τήρηση των απαιτητικών προτύπων.</p>
132	<p>Συμμετοχή γεωργών σε συστήματα για την ποιότητα των τροφίμων</p> <p>(Άρθρο 20 (i) (ii) και 32 του Κανονισμού (ΕΕ)1698/2005, Άρθρο 22 του Κανονισμού (ΕΕ) 1974/2006 και Παράρτημα II, σημείο 5.3.1.3.2)</p>	<p>Στόχος του καθεστώτος αυτού είναι η παροχή διαβεβαίωσης στους γεωργούς όσον αφορά στην ποιότητα των προϊόντων ή της διαδικασίας παραγωγής που χρησιμοποιείται ως αποτέλεσμα συμμετοχής τους σε τέτοια συστήματα, να επιτευχθεί προστιθέμενη αξία στα πρωτογενή γεωργικά προϊόντα και να βελτιωθούν οι ευκαιρίες εμπορίας των προϊόντων αυτών. Η στήριξη θα δίνεται στους γεωργούς που συμμετέχουν στο σύστημα ποιότητας των τροφίμων μόνο στην περίπτωση που το γεωργικό προϊόν έχει αναγνωριστεί επίσημα βάσει προαναφερθέντων Κανονισμών ή εάν το σύστημα που είναι αναγνωρισμένο από το κράτος μέλος πληροί τα κριτήρια που προαναφέρθηκαν. Δεν είναι επιλέξιμο για στήριξη συστήματα ή επιμέρους δράσεις οι οποίες έχουν ως μοναδικό σκοπό να αυξήσουν το επίπεδο ελέγχου της τήρησης υποχρεωτικών προτύπων με βάση την κοινοτική ή εθνική νομοθεσία δεν είναι επιλέξιμο για στήριξη. Για συστήματα ποιότητας τροφίμων που προνοούνται από τους Κανονισμούς (ΕΚ) 510/ 2005 και (ΕΚ) 509/ 2005, η στήριξη θα δίνεται μόνο σε σχέση με προϊόντα τα οποία έχουν εγγραφεί στο εθνικό ή κοινοτικό Μητρώο. Οι δράσεις προωθούν την:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Κάλυψη των πρόσθετων σταθερών εξόδων του γεωργού που προκύπτουν από την τήρηση προδιαγραφών και απαιτήσεων για την παραγωγή προϊόντων ποιότητας - Κάλυψη των εξόδων ένταξης του γεωργού στο συγκεκριμένο σύστημα ποιότητας - Κάλυψη των εξόδων του γεωργού όσον αφορά τους ελέγχους και την πιστοποίηση που θα υπόκειται από την Αρμόδια Αρχή ή από αναγνωρισμένο ιδιωτικό οργανισμό ελέγχου και πιστοποίησης για να επιβεβαιώνεται η συμμόρφωση με τις προδιαγραφές του προϊόντος ή/ και τη νομοθεσία που διέπει την παραγωγή του συγκεκριμένου προϊόντος - Κάλυψη εξόδων για την τήρηση στοιχείων και συμπλήρωση εντύπων από το γεωργό όσον αφορά την ιχνηλασιμότητα κατά την παραγωγή και εμπορία του προϊόντος

		<ul style="list-style-type: none"> - Κάλυψη λογιστικών εξόδων του γεωργού <p>Τα επιλέξιμα Κοινοτικά και Εθνικά Σχέδια για στήριξη είναι:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ)/Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ) που κατοχυρώνονται με βάση τον Κανονισμό (ΕΚ) 510/2006 του Συμβουλίου (περιλαμβανομένης της πατάτας ΠΟΠ) - Προϊόντα που κατοχυρώνονται ως εγγυημένα παραδοσιακά ιδιότυπα προϊόντα με βάση τον Κανονισμό (ΕΚ) 509/2006 του Συμβουλίου - Βιολογικά προϊόντα με βάση τον Κανονισμό (ΕΚ) 2092/1991 του Συμβουλίου - Προϊόντα που κατοχυρώνονται με βάση τον Κανονισμό (ΕΚ) 1493/1999 (περιλαμβανομένης της Κουμανδαρίας και των τεσσάρων Οίνων Ελεγχόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΟΕΟΠ)). <p>Το ύψος της ενίσχυσης καθορίζεται βάσει του πάγιου κόστους ή του σταθερού ετήσιου κόστους που απορρέει από τη συμμετοχή στα στηριζόμενα προγράμματα για μέγιστη διάρκεια πέντε ετών. Η στήριξη για παραγωγή προϊόντων ποιότητας που καλύπτονται από συστήματα ποιότητας με βάση τους Κανονισμούς (ΕΚ) 510/ 2006, (ΕΚ) 509/ 2006, (ΕΚ) 2092/ 91 και (ΕΚ) 1493/ 1999 θα είναι μέχρι τις 3.000 ευρώ ανά εκμετάλλευση.</p>
<p>133</p>	<p>Δραστηριότητες ενημέρωσης και προώθησης των προϊόντων στο πλαίσιο συστημάτων για την ποιότητα των τροφίμων</p> <p>(Άρθρο 20 (i) (ii) και 33 του Κανονισμού (ΕΕ)1698/2005, Άρθρο 23 του Κανονισμού (ΕΕ) 1974/2006 και Παράρτημα ΙΙ, σημείο 5.3.1.3.3)</p>	<p>Το μέτρο αποσκοπεί στην παροχή στήριξης σε ομάδες παραγωγών προϊόντων ποιότητας με στόχους:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Την ενημέρωση καταναλωτών για προϊόντα που παράγονται βάσει Κοινοτικών και εθνικών συστημάτων ποιότητας. - Την προώθηση των προϊόντων αυτών <p>Οι δράσεις αυτές επικεντρώνονται στην ποιότητα, τον ειδικό τρόπο παραγωγής, τα υψηλά επίπεδα ευημερίας των ζώων και τον σεβασμό προς το περιβάλλον, ενώ μπορεί να διαδίδεται επιστημονική και τεχνική γνώση για τα προϊόντα αυτά. Δικαιούχες είναι οι δράσεις πληροφόρησης, προώθησης και διαφήμισης στην εσωτερική αγορά, ενώ δεν πρέπει να αφορούν εμπορικά σήματα. Οι δράσεις δεν πρέπει να προτρέπουν στην αγορά ενός προϊόντος βάσει συγκεκριμένης καταγωγής εκτός από τα προϊόντα ΠΟΠ, ΠΓΕ και τα κρασιά ποιότητας που παράγονται σε οριοθετημένες περιοχές.</p> <p>Με το καθεστώς αυτό θα καλύπτονται οι πιο κάτω συγκεκριμένες δαπάνες:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Η κάλυψη δαπανών που σχετίζονται με την οργάνωση και/ ή τη συμμετοχή σε εκθέσεις και άλλες εκδηλώσεις - Η κάλυψη των δαπανών που σχετίζονται με εκστρατείες προώθησης των προϊόντων ποιότητας - Η κάλυψη των δαπανών που σχετίζεται με την προβολή, δημοσιότητα και διαφήμιση των προϊόντων ποιότητας - Η κάλυψη των δαπανών όσον αφορά την ενημέρωση του καταναλωτή για την ύπαρξη αυτών των προϊόντων και των προδιαγραφών τους <p>Η στήριξη περιορίζεται μέχρι το 70% του επιλέξιμου κόστους της δράσης με μέγιστο ποσό τα 100,000 ευρώ για όλη τη διάρκεια της προγραμματικής περιόδου.</p>

1.4 ΧΡΗΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ		
Κωδικός Μέτρου/ Καθεστώτος	Τίτλος Μέτρου/Καθεστώτος (Νομική βάση)	Σύντομη περιγραφή Μέτρου/Καθεστώτος
141	Στήριξη των γεωργικών εκμεταλλεύσεων ημιεπιβίωσης που βρίσκονται σε διαδικασία αναδιάρθρωσης	Δεν προβλέπεται οποιαδήποτε εφαρμογή στο ΠΑΑ 2007-2013
142	Ενθάρρυνση σύστασης και λειτουργίας Ομάδων Παραγωγών/ Ενώσεων Ομάδων Παραγωγών (Άρθρο 20 (d) (ii) και 35 του Κανονισμού (ΕΕ) 1698/2005, Άρθρο 25 του Κανονισμού (ΕΕ) 1974/ 2006 και Παράρτημα ΙΙ, σημείο 5.3.1.4.2)	<p>Το μέτρο αυτό αποσκοπεί στην ενθάρρυνση σύστασης Ομάδων Παραγωγών (ΟΠ) ή Ενώσεων Ομάδων Παραγωγών (Ε.Ο.Π) μέσω της κατ' αποκοπή παροχής οικονομικών ενισχύσεων για περίοδο πέντε ετών, βάσει του κύκλου εργασιών ή την αξία της παραγωγής που τίθεται σε εμπορία κάθε έτος.</p> <p>Στόχος των Ομάδων Παραγωγών θα είναι η προσαρμογή της παραγωγής και των αποδόσεων με τις απαιτήσεις της αγοράς, την από κοινού διάθεση των προϊόντων, συμπεριλαμβανομένης της προετοιμασίας προς πώληση, της κεντρικής οργάνωσης των πωλήσεων και της διάθεσης της παραγωγής στους διάφορους φορείς εμπορίας και, την θέσπιση κοινών κανόνων για τις πληροφορίες σχετικά με την παραγωγή ιδιαίτερα για τη συγκομιδή και τη διάθεσή της.</p> <p>Δικαιούχος της οικονομικής ενίσχυσης είναι μόνο η Ε.Ο.Π. και όχι τα συστατικά μέλη της, για προϊόντα που διέπονται από Κοινή Οργάνωση Αγοράς (στις οποίες δεν προβλέπεται παρόμοια στήριξη από την αντίστοιχη ΚΟΑ) καθώς και για προϊόντα χωρίς ΚΟΑ όπως καθορίζεται στη σχετική Κυπριακή και Κοινοτική νομοθεσία</p> <p>Η αναγνώριση των ΟΠ ή ΕΟΠ διενεργείται με βάση τη σχετική νομοθεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Το μέτρο δεν έχει εφαρμογή στις περιπτώσεις Οργανώσεων ή ΟΠ, όπου η κοινή εμπορία των προϊόντων γίνεται με βάση τον Κανονισμό (ΕΚ) 2200/96 του Συμβουλίου.</p> <p>Οι ενισχύσεις θα παρέχονται στις Ο.Π και Ε.Ο.Π. οι οποίες αναγνωρίζονται από την Αρμόδια Εθνική Αρχή έως τις 31 Δεκεμβρίου 2013, σε ετήσιες δόσεις για τα πρώτα πέντε έτη από την ημερομηνία αναγνώρισης της ΟΠ.</p> <p>Η ενίσχυση υπολογίζεται με βάση την παραγωγή που διατίθεται ετησίως στην αγορά και δεν υπερβαίνει:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Α) το 1ο, 2ο, 3ο, 4ο και 5ο έτος το 5%, 5%, 4%, 3%, 2% της αξίας της παραγωγής που έχει τεθεί σε εμπορία μέχρι το μέγιστο ποσό 1.000.000 € της παραγωγής αυτής, - Β) για το 1ο, 2ο, 3ο, 4ο και 5ο έτος το 2,5%, 2,5%, 2%, 1,5%, 1,5% της αξίας της παραγωγής η οποία υπερβαίνει το 1,000,000 € που έχει τεθεί σε εμπορία - Γ) δε δύναται να υπερβεί ένα ανώτατο όριο το οποίο για κάθε Ο.Π. ισούται με: - 100.000 € το 1ο και 2ο έτος, 80.000 € το 3ο έτος, 60.000 € το 4ο έτος και 50.000 € το 5ο έτος.

ΆΞΟΝΑΣ 2. ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ		
2.1 ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΣΤΟΧΕΥΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΓΗΣ		
Κωδικός Μέτρου/ Καθεστώτος	Τίτλος Μέτρου/Καθεστώτος (Νομική βάση)	Σύντομη περιγραφή Μέτρου/Καθεστώτος
211 212	<p>Παροχή εξισωτικών πληρωμών σε μειονεκτικές περιοχές</p> <p>(Άρθρα 36 (α) (i) (ii) και 37 του Κανονισμού (ΕΕ) 1698/2005 Κανονισμός (ΕΕ) 1974/ 2006 και Παράρτημα, σημεία 5.3.2.1.1, 5.3.2.1.2)</p>	<p>Το μέτρο αποσκοπεί στην καθιέρωση καθεστώτος ενίσχυσης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων για περίοδο πέντε ετών σε επιλέξιμες μειονεκτικές περιοχές (313 κοινότητες συνολικής έκτασης 73.261ha γεωργικής γης για αντιστάθμιση απώλειας εισοδήματος, λόγω μόνιμων φυσικών μειονεκτημάτων ή αντίξωων καιρικών συνθηκών, με στόχο:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Τη διασφάλιση της συνεχούς αξιοποίησης της γεωργικής γης με μόνιμες, ημιμόνιμες ή εποχιακές καλλιέργειες που αποδίδουν ένα αποδεκτό επίπεδο παραγωγής καθώς και της γεωργικής γης υπό αγρανάπαυση. - Τη διατήρηση μιας βιώσιμης αγροτικής κοινότητας. - Τη διαφύλαξη του φυσικού χώρου - Τη διαχείριση της γης με μεθόδους που συμβάλλουν στην αειφόρο γεωργική ανάπτυξη. <p>Οι δικαιούχοι είναι φυσικά ή νομικά πρόσωπα που καλλιεργούν 3 τουλάχιστον δεκάρια γεωργικής γης, ελάχιστης έκτασης κάθε τεμαχίου ίσης με 0,5 δεκάρια για μόνιμες και ημιμόνιμες καλλιέργειες και ενός δεκαρίου για εποχιακές καλλιέργειες.</p> <p>Πρέπει να είναι μόνιμοι κάτοικοι ή να εδρεύουν σε μια από τις 379 κοινότητες που περιλαμβάνεται στον κατάλογο των Μειονεκτικών Γεωργικών Περιοχών ή διαμένουν σε περιοχές άλλες από τις ΜΓΠ εφόσον πρόκειται για άτομα που έχουν εκτοπιστεί από τις ιδιόκτητες εκμεταλλεύσεις τους στο βόρειο μέρος της Κύπρου λόγω της τουρκικής εισβολής του 1974.</p> <p>Δεσμεύονται να συνεχίσουν τη γεωργική δραστηριότητά τους για 5 τουλάχιστον έτη από την πρώτη καταβολή της εξισωτικής πληρωμής και χρησιμοποιούν πρακτικές σύμφωνες με τον Κώδικα Ορθής Γεωργικής Πρακτικής, τις απαιτήσεις για την προστασία του περιβάλλοντος και τη διαφύλαξη του φυσικού χώρου, καθώς και τις πρακτικές αειφορικής γεωργίας. Από το 2009 θα ελέγχονται για τις κανονιστικές απαιτήσεις της Πολλαπλής Συμμόρφωσης, ενώ δέχονται και διευκολύνουν ελέγχους που πραγματοποιούν τα Εθνικά και Κοινοτικά Όργανα.</p> <p>Το ύψος της ενίσχυσης διαφοροποιείται σε δύο περιφέρειες και εξαρτάται από τη σοβαρότητα των μόνιμων φυσικών μειονεκτημάτων, την παρούσα κατάσταση και οικονομική διάρθρωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και το είδος της καλλιέργειας για αποφυγή υπεραντιστάθμισης σε ορισμένες εκτατικές ξηρικές καλλιέργειες. Στις δύο περιφέρειες καθορίζονται μονάδες εξισωτικής αποζημίωσης.</p>

<p>213</p>	<p>Ενίσχυση της βιοποικιλότητας και παροχή εξισωτικών πληρωμών σε περιοχές Φύση 2000</p> <p>Άρθρα 38 και 39 του Κανονισμού (ΕΕ) 1698/2005</p>	<p>Με το Μέτρο καθιερώνεται καθεστώς ενίσχυσης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε πρώτο στάδιο για διατήρηση/ βελτίωση της βιοποικιλότητας στις περιοχές Φύση 2000 και σε μεταγενέστερο στάδιο, όταν ολοκληρωθούν τα Διαχειριστικά Σχέδια για κάθε περιοχή, σε αντιστάθμιση μέρους της απώλειας εισοδήματος λόγω εφαρμογής των Σχεδίων, όπως απαιτείται και από την εφαρμογή των σχετικών οδηγιών 79/409/ΕΟΚ και 92/43/ΕΟΚ. Το Μέτρο προορίζεται να εφαρμοστεί σε 36 κηρυγμένες περιοχές Φύση 2000 (περίπου 2.827 εκτάρια γεωργικής γης).</p> <p>Οι κυριότεροι στόχοι του Μέρου είναι:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Η παροχή στήριξης για την άσκηση της γεωργικής δραστηριότητας. • Η διατήρηση της βιωσιμότητας της αγροτικής οικογένειας. • Η διαφύλαξη του φυσικού χώρου και περιβάλλοντος. • Η διατήρηση και προαγωγή αειφορικών γεωργικών συστημάτων. • Η προστασία και ενίσχυση της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων <p>Μέχρι την έγκριση των Διαχειριστικών Σχεδίων για κάθε περιοχή, για να είναι δυνατή η επιδότηση μέσω του Μέρου, θα πρέπει να εφαρμόζεται η εξής δράση:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Διατήρηση λωρίδων φυσικής βλάστησης στα όρια των αγροτεμαχίων κατά την περίοδο Απριλίου-Μαΐου (περίοδος φωλεοποίησης πουλιών), πλάτους 2 μ. και ύψους 30 εκ. τουλάχιστον, όπου δεν θα εφαρμόζεται οποιαδήποτε χημική επέμβαση. <p>Με την έγκριση των σχετικών Διαχειριστικών Σχεδίων, για να είναι δυνατή η επιδότηση/στήριξη μέσω του Μέρου, θα πρέπει να εφαρμόζονται οι εξής δράσεις:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Εφαρμογή των σχετικών Διαχειριστικών Σχεδίων της κάθε περιοχής με σκοπό την υιοθέτηση από τους γεωργούς μεθόδων για τη διατήρηση και προστασία των περιοχών αυτών όπως ορίζουν οι Οδηγίες 79/409/ΕΟΚ και 92/43/ΕΟΚ. • Η διασφάλιση της συνεχούς αξιοποίησης της γεωργικής γης με μόνιμες, ημιμόνιμες ή εποχιακές καλλιέργειες που αποδίδουν ένα αποδεκτό επίπεδο παραγωγής καθώς και της γεωργικής γης υπό αγρανάπαυση. <p>Δικαιούχοι είναι φυσικά ή νομικά πρόσωπα που κατέχουν ή διαχειρίζονται γεωργική γη και υποβάλλουν κανονικά αίτηση, οι οποίοι πληρούν συγκεκριμένα κριτήρια. Η ενίσχυση για τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις στις περιοχές Φύση 2000 ορίζεται αρχικά σε 350€/εκτάριο και ακολούθως θα γίνεται επαναπροσδιορισμός στη βάση των Διαχειριστικών Σχεδίων.</p>
<p>214</p>	<p>Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις</p> <p>(Άρθρο 36 (α) (iv) και 39 του Κανονισμού (ΕΕ) 1698/2005 Άρθρο 27 του Κανονισμού (ΕΕ) 1974/2005, Παράρτημα II, σημείο 5.3.2.1.4)</p>	<p>Το Μέτρο αυτό αποτελείται από 8 καθεστώτα, βάσει των οποίων οι γεωργοί αναλαμβάνουν συγκεκριμένες αγροπεριβαλλοντικές δεσμεύσεις που υπερβαίνουν τα σχετικά υποχρεωτικά πρότυπα. Οι δεσμεύσεις αναλαμβάνονται για περίοδο 5 ετών, εκτός της εφαρμογής τριετούς αμειψισποράς, δράση για την οποία τα συμβόλαια έχουν εξαετή διάρκεια.</p> <p>Τα καθεστώτα είναι:</p> <p>2.3.1: «Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις στα οινοποιήσιμα/επιτραπέζια αμπέλια»</p> <p>Οι κυριότεροι στόχοι του Καθεστώτος είναι:</p>

		<ul style="list-style-type: none"> - Η επίτευξη σημαντικών αγροπεριβαλλοντικών βελτιώσεων λόγω της μείωσης στη χρήση ζιζανιοκτόνων - Μείωση της συνολικής περιβαλλοντικής επιβάρυνσης που προκαλείται από την καλλιέργεια των αμπελιών. - Αειφορική διαχείριση των διαθέσιμων φυσικών πόρων. - Προστασία της δημόσιας υγείας - Βελτίωση της υφής και γονιμότητας του εδάφους και αύξηση της διαθέσιμης υγρασίας του - Περιορισμός της έκρηξης και επέκτασης των πυρκαγιών - Συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο <p>Οι απαιτήσεις είναι οι ίδιες με αυτές της Πολλαπλής Συμμόρφωσης (Κανονισμός ΕΚ 1782/2003). Επιλέξιμη δράση είναι η μηχανική καλλιέργεια ή άλλος μηχανικός τρόπος καταστροφής των αγριόχορτων. Η δράση αυτή θα γίνεται κατά τη διάρκεια του βλαστητικού κύκλου των αμπελιών.</p> <p>2.3.2: «Ανάληψη αγροπεριβαλλοντικών υποχρεώσεων στις πατάτες»</p> <p>Ειδικότεροι στόχοι του Καθεστώτος είναι:</p> <ul style="list-style-type: none"> - η μείωση της συνολικής περιβαλλοντικής επιβάρυνσης που προκαλείται από την καλλιέργεια πατατών, - η αειφορική διαχείριση των διαθέσιμων φυσικών πόρων, - η μείωση της χρήσης γεωργικών φαρμάκων και λιπασμάτων και η βελτίωση της ποιότητας και ασφάλειας των παραγόμενων προϊόντων, - η προαγωγή της επαγγελματικής ασφάλειας και ευημερίας των παραγωγών και του εργατικού προσωπικού, - η προστασία της δημόσιας υγείας, - η προσαρμογή της παραγωγής των κυπριακών πατατών κατά τρόπο που να ικανοποιεί τις αυξημένες απαιτήσεις του Ευρωπαϊκού καταναλωτικού κοινού, - βελτίωση της υφής και γονιμότητας του εδάφους και αύξηση της διαθέσιμης υγρασίας του. <p>Επιλέξιμες δράσεις αποσκοπούν στην προώθηση καλλιεργητικών μεθόδων και τεχνικών παραγωγής και διαχείρισης που σέβονται το περιβάλλον, ιδίως για να προστατευθεί η ποιότητα των υδάτων, του εδάφους και του τοπίου και να διατηρηθεί ή/ και να προαχθεί η βιοποικιλομορφία.</p> <p>Οι δράσεις είναι:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Τριετής Αμειψισπορά</u> (εναλλαγή με ένα χρόνο πατάτες, ένα χρόνο άλλη ετήσια καλλιέργεια εκτός των σολανωδών και ένα χρόνο υποχρεωτική αγρανάπαυση με τουλάχιστον δύο καλλιέργειες του εδάφους (φθινόπωρο - άνοιξη) και εφαρμογή χλωρής λίπανσης) και - <u>Ολοκληρωμένη Διαχείριση Παραγωγής</u> (ορθολογιστική χρήση του νερού και των λιπασμάτων καθώς και η συνδυασμένη χρήση φυσικών και χημικών μεθόδων φυτοπροστασίας) <p>Το ποσοστό της ενίσχυσης βασίζεται στο διαφυγόν εισόδημα και τις επιπρόσθετες δαπάνες που προέρχονται από τις δεσμεύσεις που αναλαμβάνει ο δικαιούχος</p>
--	--	--

		<p>2.3.3: «Ανάληψη αγροπεριβαλλοντικών υποχρεώσεων στα εσπεριδοειδή» Ανάμεσα στους στόχους του Καθεστώτος περιλαμβάνονται:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Η μείωση της χρήσης εντομοκτόνων, μυκητοκτόνων και χημικών λιπασμάτων. - Η μείωση ή και αντικατάσταση της χρήσης ζιζανιοκτόνων, - Η ορθολογική χρήση των υδάτινων πόρων, - Η ασφάλεια των εργαζομένων, - Η παραγωγή εσπεριδοειδών ποιότητας, - Η αειφόρος χρήση των φυσικών πόρων, - Η προστασία της δημόσιας υγείας, - Η βελτίωση και προαγωγή της βιοποικιλότητας. - Η προστασία του εδάφους από τη διάβρωση <p>Επιλέξιμες δράσεις αφορούν:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <u>Ολοκληρωμένη Διαχείριση Παραγωγής Εσπεριδοειδών</u> (ορθολογιστική χρήση του νερού και των λιπασμάτων καθώς και η συνδυασμένη χρήση φυσικών, βιολογικών, μηχανικών και χημικών μεθόδων φυτοπροστασίας) και 2. <u>Μηχανική αντιμετώπιση ζιζανίων έναντι χρήσης ζιζανιοκτόνων</u> <p>Η ενίσχυση θα παρέχεται για την κάλυψη των αυξημένων δαπανών που προκύπτουν από τις δράσεις (600 Ευρώ ανά εκτάριο για την δράση 1 και 300 Ευρώ για την 2).</p> <p>2.3.4: «Ανάληψη αγροπεριβαλλοντικών υποχρεώσεων στις αροτραίες καλλιέργειες» Ο στόχος είναι η επίτευξη σημαντικών αγροπεριβαλλοντικών βελτιώσεων λόγω της μείωσης της χρήσης αγροχημικών παρασκευασμάτων, η βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων, ο περιορισμός του πληθυσμού των δυσεξόντων ζιζανίων στα σιτηρά αλλά και η βελτίωση της δομής και της γονιμότητας του εδάφους. Επιλέξιμη δράση είναι η διακοπή της μονοκαλλιέργειας σιτηρών και η εισαγωγή διετούς ή τριετούς συστήματος αμειψισποράς με μια χρονιά αγρανάπαυσης ή καλλιέργειας με επιλέξιμα ψυχανθή το αργότερο κάθε τρίτο χρόνο. Η ενίσχυση καλύπτει μέρος του διαφυγόντος εισοδήματος και των επιπρόσθετων δαπανών που προέρχονται από τις δεσμεύσεις που αναλαμβάνει ο δικαιούχος.</p> <p>2.3.5: «Διάσωση και συντήρηση παραδοσιακών ποικιλιών οινοποιήσιμων αμπελιών και διάσωση παραδοσιακών φυλών ζώων» <u>Α. Διάσωση παραδοσιακών φυλών ζώων που κινδυνεύουν με εξαφάνιση</u> Στόχος είναι η διάσωση, διατήρηση στο φυσικό τους περιβάλλον και η αύξηση του αριθμού των ζώων της αυτόχθονης φυλής αγελάδων και της ντόπιας φυλής προβάτου προκειμένου να διατηρηθούν στο φυσικό τους περιβάλλον αλλά και να αυξηθεί η γενετική ποικιλομορφία με τις προστατευμένες αυτές φυλές οι οποίες αποτελούν ιστορικό/ γενετικό κεφάλαιο στο περιβάλλον της Κύπρου Ειδικός στόχος είναι η ενίσχυση των κτηνοτρόφων που έχουν δεσμευτεί για την διατήρηση και εκτροφή</p>
--	--	---

		<p>της ντόπιας φυλής αγελάδων και της ντόπιας φυλής προβάτων στο φυσικό τους περιβάλλον και η αύξηση του αριθμού των ζώων αυτών.</p> <p>Επιλέξιμη δράση είναι η εκτροφή/ διατήρηση ζώων των ντόπιων φυλών προβάτων και αγελάδων για πέντε (5) ημερολογιακά έτη και η διαχείριση τους σύμφωνα με τον Περί Ευημερίας των Ζώων Νόμο και σχετικούς κοινοτικούς Κανονισμούς της.</p> <p>Η Δράση προνοεί την παραχώρηση επιδοτήσεων στους κτηνοτρόφους που διατηρούν ζώα:</p> <ul style="list-style-type: none"> - της ντόπιας φυλής αγελάδων, και - της ντόπιας φυλής προβάτων. <p><u>B. Διάσωση παραδοσιακών ποικιλιών της αμπέλου που κινδυνεύουν από εξαφάνιση</u></p> <p>Κύριοι στόχοι του μέτρου είναι η παροχή ειδικής ενίσχυσης προς τους καλλιεργητές τέτοιων ποικιλιών για την διατήρηση της φυσικής αξίας του γεωργικού περιβάλλοντος, και της διάσωσης παραδοσιακών οινοποιήσιμων ποικιλιών αμπελιών υπό εξαφάνιση. Επίσης η διάσωση των παραδοσιακών οινοποιήσιμων ποικιλιών υπό εξαφάνιση προκειμένου να διατηρηθεί η βιοποικιλότητα και η γενετική ποικιλομορφία του φυτικού κεφαλαίου, και τέλος η διατήρηση σε καλή κατάσταση παραδοσιακών ποικιλιών οινοποιήσιμων αμπελιών χαμηλής παραγωγικότητας.</p> <p>Επιβεβαιώνεται ότι θα ακολουθείται η Πολλαπλή Συμμόρφωση.</p> <p>Επιλέξιμη δράση είναι η μηχανική καλλιέργεια ή άλλος μηχανικός τρόπος καταστροφής των αγριόχορτων. Η δράση αυτή θα γίνεται κατά τη διάρκεια του βλαστητικού κύκλου των αμπελιών. Η διατήρηση σε καλή κατάσταση των υπό εξαφάνιση παραδοσιακών ποικιλιών οινοποιήσιμων αμπελιών χαμηλής παραγωγικότητας.</p> <p>Η ενίσχυση ανέρχεται σε 900 Ευρώ ανά εκτάριο.</p> <p>2.3.6: «Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις σε παραδοσιακές φυτείες δέντρων και θάμνων, με έμφαση στις μειονεκτικές περιοχές»</p> <p>Οι κυριότεροι στόχοι του καθεστώτος είναι:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ο περιορισμός της συνολικής περιβαλλοντικής ρύπανσης/ επιβάρυνσης από τη χρήση χημικών ζιζανιοκτόνων - διατήρηση/ βελτίωση της γονιμότητας του εδάφους - η διατήρηση της βιοποικιλότητας των αγροτικών οικοσυστημάτων και του αγροτικού τοπίου - η διατήρηση του παραδοσιακού αγροτικού περιβάλλοντος και της υψηλής φυσικής αξίας του παραδοσιακού τοπίου - η συγκράτηση του πληθυσμού στις μειονεκτικές περιοχές - η διατήρηση της φυσικής υποδομής ως προϋπόθεσης για ανάπτυξη πρόσθετων δραστηριοτήτων <p>Οι επιλέξιμες δράσεις είναι:</p> <p><u>A. Σε ποικιλίες/είδη δένδρων που σχετίζονται με την παράδοση και είναι χαρακτηριστικά της φυσιογνωμίας του τοπίου όπως π.χ. αμυγδαλιές, χαρουπιές, φουντουκιές, πολεμιδιές κ.τ.λ..</u></p>
--	--	---

		<ul style="list-style-type: none"> - η εφαρμογή δύο μηχανικών καλλιεργειών το χρόνο έναντι χημικής καταπολέμησης, με σκοπό την καταστροφή των αγριόχορτων (φθινόπωρο και άνοιξη). - μηχανική καταστροφή αγριόχορτων (φθινόπωρο και άνοιξη) γύρω από τα δέντρα. <p><u>B. Σε ανθοφόρους και άλλους θάμνους καθώς και φαρμακευτικά/ αρωματικά φυτά που σχετίζονται με την παράδοση και είναι χαρακτηριστικά της φυσιογνωμίας του τοπίου όπως π.χ. Rosa damaskina, τρεμιθιά, σχοινιά, σπασιά κ.λ.π.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - μηχανική καταστροφή της ενδιάμεσης άγριας βλάστησης (φθινοπωρινής και ανοιξιάτικης), δύο φορές το χρόνο. <p>2.3.7: «Ανάπτυξη της βιολογικής παραγωγής γεωργικών προϊόντων» Οι σημαντικότεροι στόχοι του Καθεστώτος είναι:</p> <ul style="list-style-type: none"> - η μείωση της ρύπανσης που προκαλεί η γεωργία - η αειφορική διαχείριση των εδαφικών πόρων - η προστασία της άγριας χλωρίδας και πανίδας - η διατήρηση της βιοποικιλότητας των αγροτικών οικοσυστημάτων και του αγροτικού τοπίου - η προστασία της δημόσιας υγείας <p>Σκοπός του καθεστώτος είναι η εφαρμογή ενός σφαιρικού συστήματος γεωργικής παραγωγής με πρακτικές φιλικές προς το περιβάλλον που στοχεύουν στην ανάπτυξη των οικοσυστημάτων, στην αειφόρο χρήση των φυσικών πόρων, καθώς και στην παραγωγή γεωργικών προϊόντων, χωρίς τη χρήση χημικών λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων. Για την εφαρμογή των πιο πάνω δράσεων έχουν επιλεγεί συγκεκριμένοι κλάδοι τόσο της φυτικής όσο και της ζωϊκής παραγωγής:</p> <p>2.3.8: «Παροχή ενισχύσεων για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας πανίδας». Στόχοι του Μέτρου είναι:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Η συστηματική ενσωμάτωση δράσεων μέσα στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις για διατήρηση των φυσικών οικοτόπων της άγριας πανίδας και της αυτοφυούς χλωρίδας και κατ' επέκταση για διατήρηση της βιοποικιλότητας. - Η δημιουργία βοσκοτόπων διατροφής και αναπαραγωγής της άγριας πανίδας μέσα στους φυσικούς οικοτόπους. - Η ικανοποιητική παροχή βιομάζας για διατροφή των πτηνών ή των θηλαστικών της άγριας πανίδας και η αποφυγή του επηρεασμού των γεωργικών καλλιεργειών. - Η προστασία και η διαχείριση της άγριας πανίδας στους βιοτόπους της καλλιεργούμενης γης και η διατήρηση των διαδρόμων επικοινωνίας των πληθυσμών της άγριας πανίδας μέσω των βιοτόπων. <p>Το μέτρο εφαρμόζεται σε γεωργικές εκτάσεις των πεδινών, ημιορεινών και ορεινών περιοχών, που αποτελούν τους φυσικούς χώρους διατροφής της άγριας πανίδας από γεωργικά ενδαιτήματα και</p>
--	--	--

		παρέχουν τις κατάλληλες συνθήκες φωλεοποίησης και αναπαραγωγής. Επιλέξιμη δράση είναι η ετήσια σπορά με επιλέξιμα μίγματα σιτηρών – ψυχανθών συγκεκριμένων καλλιεργούμενων ή αυτόχθονων ειδών που είναι κατάλληλα και προσαρμοσμένα στους φυσικούς οικοτόπους των καλλιεργούμενων εκτάσεων της Κύπρου.
215	Ενισχύσεις για την καλή διαβίωση των ζώων	Δεν προβλέπεται οποιαδήποτε εφαρμογή στο ΠΑΑ 2007
216	Στήριξη για μη παραγωγικές επενδύσεις	Δεν προβλέπεται οποιαδήποτε εφαρμογή στο ΠΑΑ 2007
2.2 ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΣΤΟΧΕΥΟΥΝ ΣΤΗΝ ΔΕΙΦΟΡΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΔΑΣΙΚΗΣ ΓΗΣ		
Κωδικός Μέτρου/ Καθεστώτος	Τίτλος Μέτρου/Καθεστώτος (Νομική βάση)	Σύντομη περιγραφή Μέτρου/Καθεστώτος
221	Δάσωση Γεωργικής Γης (Άρθρα 36 (β) (i) και 43 Παράγραφοι 1,2,3 & 4 του Κανονισμού 1698/2005. Άρθρα 30 και 31 του Κανονισμού 1974/2006, Παράρτημα II, σημείο 5.3.2.2.1)	<p>Με το καθεστώς αυτό προωθείται η δάσωση περιοχών που αντιμετωπίζουν διάφορα περιβαλλοντικά προβλήματα (διάβρωση εδάφους, υποβάθμιση ποιότητας νερών κλπ) ή οι εκεί γεωργικές καλλιέργειες έχουν καταστεί ασύμφορες.</p> <p>Το καθεστώς στοχεύει στο να συμβάλει:</p> <ul style="list-style-type: none"> - στην προστασία του εδάφους από τη διάβρωση και την απερίημωση - στη διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας - στην προστασία και βελτίωση της ποιότητας των υδάτινων πόρων - στη βελτίωση του περιβάλλοντος και του τοπίου της υπαίθρου - στην εξασφάλιση συμπληρωματικού εισοδήματος στους γεωργούς των ορεινών περιοχών με την προσφορά εναλλακτικού τρόπου χρήσης της γεωργικής γης - στην άμβλυση των κλιματικών αλλαγών <p>Οι επιλέξιμες δράσεις διαχωρίζονται σε δύο ομάδες:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Εγκατάσταση και Προστασία της Δασικής Φυτείας</u> (προετοιμασία εδάφους, προμήθεια πολλαπλασιαστικού υλικού, εγκατάσταση της φυτείας καθώς και τις εργασίες για προστασία από βιοτικούς και αβιοτικούς παράγοντες (η περιφραγή της φυτείας είναι επιλέξιμη μόνο στην περίπτωση που υπάρχει πρόβλημα βόσκησης). Επίσης περιλαμβάνουν και τις εργασίες για το λεκάνωμα, το πότισμα, τη συντήρηση του αρδευτικού συστήματος, την καταπολέμηση ζιζανίων στη βολοφυτεία/ σποροφυτεία καθώς και την αναπλήρωση αποτυχιών της βολοφυτείας ή σποροφυτείας για τα πρώτα δύο χρόνια μετά τη φύτευση ή σπορά), και - <u>Περιποίηση/ Συντήρηση της Δασικής Φυτείας</u> (έναρξη στο τέλος του δεύτερου χρόνου μετά τη φύτευση/ σπορά, διαρκεί τρία χρόνια και αποσκοπεί στην εξασφάλιση της φυτείας από βιοτικούς και αβιοτικούς παράγοντες.) <p>Το Καθεστώς αυτό θα εφαρμοσθεί στις περιοχές της υπαίθρου που δεν είναι δασικές. Η στήριξη περιλαμβάνει οικονομική ενίσχυση για τις δαπάνες εγκατάστασης της φυτείας, ετήσια ενίσχυση ανά εκτάριο για τα πρώτα τρία χρόνια μετά την εγκατάστασή της για δαπάνες συντήρησης</p>

		<p>ώστε να εξασφαλισθεί η επιτυχία της δάσωσης και ετήσια πριμοδότηση ανά εκτάριο μέχρι 15 χρόνια μετά τη φύτευση/ σπορά, ως αντιστάθμισμα της απώλειας του γεωργικού εισοδήματος. Η στήριξη για δάσωση γεωργικών εκτάσεων, ανειλημμένη από Δημόσιες Αρχές, καλύπτει μόνο δαπάνες εγκατάστασης, ενώ παρέχεται στήριξη και σε περίπτωση μετατροπής αγροπεριβαλλοντικής δέσμευσης σε δέσμευση δάσωσης γεωργικής γης.</p> <p>Η δάσωση πρέπει να είναι συμβατή με τις περιβαλλοντικές απαιτήσεις της περιοχής και θα περιορίζεται σε γεωργική γη συγκεκριμένων τύπων καλλιέργειας. Δικαιούχοι είναι φυσικά και νομικά πρόσωπα. Η δαπάνη εγκατάστασης καλύπτεται 100% από το δημόσιο για έργα του δημοσίου ενώ για έργα του ιδιωτικού τομέα η κάλυψη από το δημόσιο ανέρχεται μέχρι και 80%.</p>
222	<p>Εγκατάσταση Γεωργοδασοπονικών Συστημάτων</p> <p>(Άρθρα 36 (β) (ii) και 44 Παράγραφοι 1,2,3 & 4 του Κανονισμού 1698/2005. Άρθρα 30 και 32 του Κανονισμού 1974/2006, Παράρτημα II, σημείο 5.3.2.2.2)</p>	<p>Το καθεστώς αποσκοπεί στην εγκατάσταση νέων ανεμοθραυστών (γραμμική φυτεία που αποτελείται από μια έως δυο σειρές δασικών δέντρων κατάλληλα εγκατεστημένη) για προστασία των γεωργικών καλλιεργειών από εξωγενείς παράγοντες (ανέμους και παγετούς) καθώς και στη συμβολή για παραγωγή δασοκομικών προϊόντων και για ικανοποίηση περιβαλλοντικών απαιτήσεων.</p> <p>Κύριοι στόχοι του Καθεστώτος είναι:</p> <ul style="list-style-type: none"> - η στήριξη των γεωργών με την προστασία των γεωργικών καλλιεργειών, - η συμβολή στην παραγωγή δασικών προϊόντων, - η επέκταση του πρασίνου, - η ικανοποίηση περιβαλλοντικών απαιτήσεων και αναγκών όπως η βελτίωση του τοπίου, η προστασία και ενίσχυση της βιοποικιλότητας, η παροχή καταφυγίων για την πανίδα, κ.λ.π. <p>Οι δράσεις περιλαμβάνουν προετοιμασία του εδάφους, προμήθεια του πολλαπλασιαστικού υλικού, εγκατάσταση της φυτείας καθώς και εργασίες για προστασία από βιοτικούς και αβιοτικούς παράγοντες. Στις δράσεις περιλαμβάνονται επίσης εργασίες για το λεκάνωμα, το πότισμα, την καταπολέμηση ζιζανίων καθώς και την αναπλήρωση αποτυχιών για τα πρώτα δύο χρόνια μετά την εγκατάσταση. Οι Δικαιούχοι γεωργοί που εντάσσονται στο Καθεστώς δεσμεύονται να διατηρούν τον εγκατεστημένο ανεμοθραύστη σε ικανοποιητική κατάσταση τουλάχιστον για 5 χρόνια. Η γη που θα ενταχθεί στο Καθεστώς αυτό δε θα μπορεί να επανενταχθεί στο ίδιο ή άλλο ανάλογο Καθεστώς ή Μέτρο. Η ενίσχυση για τις δαπάνες εγκατάστασης του ανεμοθραύστη θα καταβάλλεται σε τρεις δόσεις. Οι περισσότερες περιοχές που θα ενταχθούν στο Καθεστώς αυτό καλύπτονται ικανοποιητικά από το Σχέδιο Πυροπροστασίας.</p>
223	<p>Δάσωση μη Γεωργικής Γης</p> <p>(Άρθρα 36 (β) (iii) και 45 Παράγραφοι 1,2 & 3 του Κανονισμού 1698/ 2005. Άρθρο 30 και σημείο 5.3.2.2.3 του Παραρτήματος II του</p>	<p>Το καθεστώς αυτό προωθεί τη δάσωση επιλέξιμων εκτάσεων μη γεωργικής γης στην οποία παρουσιάζονται διάφορα περιβαλλοντικά προβλήματα (πυρκαγιές, ερημοποίηση κλπ), με στόχο να συμβάλει:</p> <ul style="list-style-type: none"> - στη διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας - στην προστασία της υπαίθρου από φυσικές καταστροφές (πλημμύρες και πυρκαγιές) - στην προστασία του εδάφους από τη διάβρωση και την απερίμωση - στην προστασία και βελτίωση της ποιότητας των υδάτινων πόρων

	Κανονισμού 1974/ 2006)	<ul style="list-style-type: none"> - στη βελτίωση του περιβάλλοντος και του τοπίου της υπαίθρου - στην εξασφάλιση συμπληρωματικού εισοδήματος στους γεωργούς των ορεινών περιοχών με την προσφορά εναλλακτικού τρόπου χρήσης της μη γεωργικής γης - στην άμβλυνση των κλιματικών αλλαγών <p>Οι δράσεις για την εγκατάσταση και προστασία της Δασικής Φυτείας είναι ίδιες με αυτές του καθεστώτος 222. Οι δράσεις για την Περιποίηση/ Συντήρηση της Δασικής Φυτείας ξεκινούν στο τέλος του δευτέρου χρόνου μετά τη φύτευση/ σπορά, διαρκούν τρία χρόνια και αποσκοπούν στην εξασφάλιση της φυτείας από βιοτικούς και αβιοτικούς παράγοντες. Οι εργασίες αυτές είναι επιλέξιμες μόνο στην περίπτωση της εγκαταλειμμένης γεωργικής γης. Η στήριξη περιλαμβάνει οικονομική ενίσχυση για τις δαπάνες εγκατάστασης της φυτείας, ετήσια ενίσχυση για τα πρώτα τρία χρόνια μετά την εγκατάστασή της για τις δαπάνες συντήρησης ώστε να εξασφαλισθεί η επιτυχία της δάσωσης. Η στήριξη για δάσωση γεωργικών εκτάσεων, ανειλημμένη από Δημόσιες Αρχές, καλύπτει μόνο δαπάνες εγκατάστασης, ενώ παρέχεται στήριξη και σε περίπτωση μετατροπής αγροπεριβαλλοντικής δέσμευσης σε δέσμευση δάσωσης γεωργικής γης. Το Καθεστώς συνδέεται άμεσα με τη 2η δράση του Εθνικού Δασικού Προγράμματος (αφορά δασώσεις και δασοκομία) η οποία χαρακτηρίζεται ως πολύ μεγάλης σημασίας και η εφαρμογή της καλύπτει τόσο τα κρατικά δάση και τη χαλίτικη γη όσο και τη γεωργική και μη γη.</p>
224	Ενισχύσεις Φύση 2000 (Άρθρα 36 (β) (iv) και 46 του Κανονισμού 1698/2005. Άρθρο 30 και σημείο 5.3.2.2.4 του Παραρτήματος II του Κανονισμού 1974/2006.)	Το Καθεστώς αυτό θα εφαρμόζεται στις δασικές εκτάσεις των κηρυγμένων περιοχών Φύση 2000, με κυριότερο ειδικό στόχο τη διασφάλιση της εφαρμογής των Οδηγιών 92/43/EEC και 79/409/EEC. Αυτό θα γίνεται μέσω ειδικής στήριξης στους ιδιώτες δασοκαλλιεργητές με σκοπό να τους βοηθήσει να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που θα απορρέουν από την εφαρμογή των εν λόγω Οδηγιών καθώς επίσης και άλλων σχετικών εθνικών προνοιών και μέτρων. Στο παρόν στάδιο θα παρέχεται οικονομική ενίσχυση ως αντιστάθμισμα απώλειας εισοδήματος για την αποφυγή υλοτομιών στους οικοτόπους της παρουσιάζονται στο καθεστώς 225. Σε μεταγενέστερο στάδιο πιθανόν να προστεθούν επιπλέον περιορισμοί. Κριτήριο για ένταξη μιας έκτασης στο Καθεστώς θα αποτελεί ο αριθμός και ο βαθμός των περιβαλλοντικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει. Βασικός σκοπός του Καθεστώτος είναι η ενίσχυση της βιοποικιλότητας, και του οικολογικού ρόλου των δασών. Το Καθεστώς συνδέεται με το Εθνικό Δασικό Πρόγραμμα και τη Δασική Στρατηγική της Κοινότητας, ενώ οι προς ένταξη περιοχές καλύπτονται από το Σχέδιο Πυροπροστασίας.
225	Δασοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις (Άρθρα 36 (β) (v) και 47 Παράγραφος 1 και 2 του Κανονισμού 1698/2005. Σημείο 5.3.2.2.5 του Παραρτήματος II του Κανονισμού	Βασικός σκοπός του Καθεστώτος είναι η ενίσχυση του οικολογικού και προστατευτικού ρόλου των δασών σε περιοχές εκτός του δικτύου Φύση 2000. Στόχοι του είναι: <ul style="list-style-type: none"> - η διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας. - η ενίσχυση της προστατευτικής αξίας των δασών σε σχέση με τη διάβρωση και την ποιοτική και ποσοτική βελτίωση των υδάτων. - η διαφύλαξη και βελτίωση των υψηλής αξίας δασικών οικοσυστημάτων <p>Στο παρόν στάδιο έχει καθορισθεί μία μόνο δέσμευση η οποία αφορά την αποφυγή καρπώσεων στους ακόλουθους οικοτόπους:</p>

	1974/2006)	<ul style="list-style-type: none"> - μαύρης πεύκης (<i>Pinus nigra</i> subsp. <i>pallasiana</i>), - τραχείας πεύκης (<i>Pinus brutia</i>), - δρυός (<i>Quercus infectoria</i> subsp. <i>veneris</i>), - τρεμιθιάς (<i>Pistacia atlantica</i>) - μικτούς οικότοπους των πιο πάνω ειδών. <p>Οι οικότοποι αυτοί βρίσκονται σε ευδιάβρωτα περιβάλλοντα και η συγκομιδή ξυλείας στους εν λόγω οικότοπους θα προκαλούσε σοβαρή επιφανειακή διάβρωση. Η διάρκεια της δέσμευσης είναι 5ετής και το ποσό της οικονομικής ενίσχυσης που θα καταβάλλεται ως απώλεια εισοδήματος για την αποφυγή υλοτομιών έχει καθοριστεί στα 45 €/ha/έτος για συστάδες με συγκόμωση 10-40% και στα 109€ για συστάδες με συγκόμωση 40-80%. Το καθεστώς συνδέεται με το Εθνικό Δασικό Πρόγραμμα και τη Δασική Στρατηγική της Κοινότητας. Οι περιοχές που θα ενταχθούν καλύπτονται από το Σχέδιο Πυροπροστασίας.</p>
226	<p>Προστασία των δασών από τις πυρκαγιές και αναδάσωση καμένων περιοχών (Άρθρα 36 (β) (vi) και 48 Παράγραφος 1 & 2 του Κανονισμού 1698/2005. Άρθρα 30 και 33 και σημείο 5.3.2.2.6 του Παραρτήματος II του Κανονισμού 1974/ 2006.)</p>	<p>Στόχοι του μέτρου είναι η μείωση:</p> <ul style="list-style-type: none"> - του αριθμού των πυρκαγιών και της ετήσιας καμένης έκτασης - της μέσης καμένης έκτασης ανά πυρκαγιά - του χρόνου ανίχνευσης των πυρκαγιών - του χρόνου μεταξύ της ανίχνευσης και της αναγγελίας μιας πυρκαγιάς - του μέσου χρόνου επέμβασης καθώς και της αναδάσωσης των καμένων περιοχών <p>Για την πρόληψη πυρκαγιών απαιτούνται έργα πυροπροστασίας όπως κατασκευή και συντήρηση αντιπυρικών λωρίδων, διάνοιξη δασικών δρόμων, κατασκευή υδατοδεξαμενών, εγκατάσταση συστημάτων πυρασφάλειας, καλλιέργεια αγρών που εφάπτονται ή συνορεύουν με δάση, εφαρμογή δασοκομικών μέτρων μείωσης κινδύνου έκρηξης και επέκτασης πυρκαγιών, εγκατάσταση υδροστομιών και κατασκευή μονοπατιών. Η κατασκευή και βελτίωση πυροφυλακίων, η εγκατάσταση και βελτίωση Αυτόματων Συστημάτων Ανίχνευσης Πυρκαγιών και η ανάπτυξη και βελτίωση υφιστάμενου συστήματος τηλεπικοινωνιών είναι κάποια επιπλέον μέτρα.</p> <p>Για την αναδάσωση των καμένων περιοχών θα παρέχεται οικονομική ενίσχυση η οποία θα ανέρχεται στο 100% των επιλέξιμων δαπανών. Κατά την εφαρμογή της δράσης αυτής θα ακολουθούνται όλες οι άλλες πρόνοιες του Καθεστώτος «Δάσωση μη γεωργικής γης» του Μέτρου «Δασώσεις». Οι προτεινόμενες δράσεις συνδέονται με το Εθνικό Δασικό Πρόγραμμα και τη Δασική Στρατηγική της Κοινότητας και είναι πλήρως συμβατές με το Σχέδιο Πυροπροστασίας Δασών.</p>

<p>227</p>	<p>Μη παραγωγικές επενδύσεις (Άρθρα 36 (β) (vii) και 49 Παράγραφος β του Κανονισμού 1698/2005. Σημείο 5.3.2.2.7 του Παραρτήματος ΙΙ του Κανονισμού 1974/2006)</p>	<p>Το Καθεστώς αυτό στοχεύει στη:</p> <ul style="list-style-type: none"> - βελτίωση της προσφερόμενης δασικής/περιβαλλοντικής ενημέρωσης και εκπαίδευσης. - αύξηση της δυναμικότητας των εκδρομικών και κατασκηνωτικών χώρων. - ποιοτική βελτίωση των υπηρεσιών που προσφέρονται στους εκδρομικούς και κατασκηνωτικούς χώρους. - βελτίωση και επέκταση του δικτύου μονοπατιών μελέτης της φύσης. - αύξηση του αριθμού θέσεων θέας. <p>Επιλέξιμες δαπάνες, οι οποίες οικονομικά θα καλύπτονται πλήρως από το δημόσιο, αποτελούν οι εξής:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ετοιμασία μελετών και σχεδίων. - Επίβλεψη της εκτέλεσης του έργου. - Διαμόρφωση και καθαρισμοί χώρων και διάνοιξη μονοπατιών. - Προμήθεια, κατασκευή και εγκατάσταση των αναγκαίων κατασκευών και διευκολύνσεων (τραπεζιών, παιδικών χαρών, αποχωρητηρίων, σκυβαλοδοχείων κλπ) - Έργα αναγκαίας τοποιοτέχνησης και αισθητικής βελτίωσης των χώρων, συμβατών με τους στόχους του έργου. - Διαμόρφωση, συντήρηση, κατάλληλη αναπαλαίωση υφισταμένων κτιριακών εγκαταστάσεων ή κατασκευή νέων κτιριακών εγκαταστάσεων για τη δημιουργία Κέντρων Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης και του Μουσείου Δασικού Περιεχομένου. - Έργα ανάπλασης στοιχείων δασικής κληρονομιάς. - Ετοιμασία πληροφοριακού και ενημερωτικού υλικού για όλα τα έργα. - Προμήθεια εκθεμάτων και εξοπλισμού. <p>Το Καθεστώς συνδέεται με το Εθνικό Δασικό Πρόγραμμα και τη Δασική στρατηγική της Κοινότητας</p>
-------------------	--	---

ΆΞΟΝΑΣ 3: ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ		
3.1 ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ		
Κωδικός Μέτρου/ Καθεστώς	Τίτλος Μέτρου/Καθεστώς (Νομική βάση)	Σύντομη περιγραφή Μέτρου/Καθεστώς
311	Διαφοροποίηση προς μη γεωργικές δραστηριότητες	Δεν προβλέπεται οποιαδήποτε εφαρμογή στο ΠΑΑ 2007
312	Στήριξη της δημιουργίας και ανάπτυξης πολύ μικρών επιχειρήσεων	Δεν προβλέπεται οποιαδήποτε εφαρμογή στο ΠΑΑ 2007
313	Ενθάρρυνση τουριστικών δραστηριοτήτων (Άρθρο 55 του Κανονισμού (Ε.Ε) 1698/2005, Άρθρο ..... του Κανονισμού (ΕΕ) .../2006 και Παράρτημα ΙΙ, σημείο 5.3.3.1.3)	Το Μέτρο στοχεύει στην ανάδειξη των αξιόλογων περιβαλλοντικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών της υπαίθρου, στηρίζοντας και ενθαρρύνοντας Δημόσιες επενδύσεις (υλοποίηση έργων υποδομής) με επίκεντρο τον Αγροτουρισμό. Επιλέξιμες δράσεις είναι: Α) Μικρής κλίμακας υποδομή (χρηματοδότηση δραστηριοτήτων μετατροπής παραδοσιακών οικοδομών σε κέντρα πληροφόρησης πολιτιστικών/περιβαλλοντικών θεμάτων της περιοχής) Β) Υποδομή Αναψυχής (δημιουργία και λειτουργία υποδομών υποστήριξης αγροτουρισμού όπως <ul style="list-style-type: none"> - Ποδηλατικές Διαδρομές - Θεματικές Διαδρομές - Άλλες ειδικές υποδομές, π.χ. Θεματικά Μουσεία φυσικής ιστορίας, λαϊκής παραδοσιακής τέχνης που δεν παράγουν έσοδα. Σε όλες τις Δράσεις του Μέτρου περιλαμβάνεται η δημιουργία πρασίνου. Δικαιούχοι είναι οι Αρχές Τοπικής Αυτοδιοίκησης (μέσω των Επαρχιακών Διοικήσεων και του Τμήματος Πολεοδομίας και Οικήσεως) και οι Ομάδες Τοπικής Δράσης
3.2 ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ ΣΤΙΣ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ		
Κωδικός Μέτρου/ Καθεστώς	Τίτλος Μέτρου/Καθεστώς (Νομική βάση)	Σύντομη περιγραφή Μέτρου/Καθεστώς
321 322 323	Διατήρηση, αποκατάσταση και αναβάθμιση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του φυσικού πλούτου (Άρθρο 56 και 57 του Κανονισμού (Ε.Ε) 1698/2005, Άρθρο ..... του Κανονισμού ...../2006 και Παράρτημα ΙΙ, σημείο 5.3.3.2)	Το Μέτρο αυτό χωρίζεται σε τρεις δράσεις, 321, 322, 323 και έχει ως στόχους: <ul style="list-style-type: none"> - τη βελτίωση του δομημένου περιβάλλοντος των Κοινοτήτων της υπαίθρου έτσι ώστε να διαμορφωθούν σε πιο ελκυστικά μέρη για διαβίωση και προσέλκυση οικονομικών δραστηριοτήτων. - την υλοποίηση παρεμβάσεων για την περιβαλλοντική προστασία, διαχείριση και ανάδειξη παραδοσιακών στοιχείων του ανθρωπογενούς αγροτικού περιβάλλοντος, με στόχο την διατήρηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και φυσικού πλούτου. - την προστασία, συντήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και δημιουργία/αναβάθμιση της κοινωνικής και πολιτιστικής υποδομής σε ολόκληρη τη Κύπρο καθώς και στην αναζωογόνηση του κοινωνικοοικονομικού περιβάλλοντος των κοινοτήτων της υπαίθρου και τη

		<p>διατήρηση του πληθυσμού της. Επιλέξιμες δράσεις του Μέτρου είναι</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1. Ανάπτυξη Κέντρων Κοινοτικών/ Κοινωνικών παροχών (321) που προνοεί την ανάπτυξη κέντρων κοινοτικών/κοινωνικών παροχών. Αυτό συνεπάγεται δημιουργία/επέκταση/ βελτίωση/ τοποθέτηση των κοινοτικών υπηρεσιών (π.χ. πολιτιστικά κέντρα, κέντρα νεότητας, βιβλιοθήκες νέας τεχνολογίας, βρεφοκομικοί σταθμοί). Δικαιούχοι είναι οι Αρχές Τοπικής Αυτοδιοίκησης (μέσω των Επαρχιακών Διοικήσεων και του Τμήματος Πολεοδομίας και Οικήσεως) και οι Ομάδες Τοπικής Δράσης. - 2. Αναζωογόνηση και ανάπτυξη της υπαίθρου (322) <ul style="list-style-type: none"> ο α. Κατάρτιση Σχεδίων για τη Διατήρηση, Αποκατάσταση, Αναβάθμιση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και του τοπίου της υπαίθρου (Ρυθμιστικά Σχέδια που είναι Σχέδια Ανάπτυξης Πυρήνα Κοινοτήτων της Υπαίθρου και της ευρύτερης περιοχής τους, έργα Κυκλοφοριακής Διαχείρισης, Δημιουργίας Εργαστηρίων Παραδοσιακών Προϊόντων, Ξενώνων (Αγροτουρισμός), Χώρων Εκπαίδευσης, Πολιτιστικής και Διοικητικής Υποδομής). ο β. Ανάπλαση και Επέκταση Υποδομών στις Κοινότητες της Υπαίθρου (Ανάπλαση/ προστασία των δημόσιων χώρων και των κτιρίων για ανάδειξη των πολιτιστικών χαρακτηριστικών των κοινοτήτων καθώς και δρόμοι που ενώνουν δήμους/ ή και κοινότητες στις οποίες πρόκειται να υλοποιηθούν έργα). - 3. Διατήρηση και αναβάθμιση της αγροτικής κληρονομιάς (323) που προνοεί υλοποίηση έργων προστασίας και ανάδειξης παραδοσιακών στοιχείων του ανθρωπογενούς αγροτικού περιβάλλοντος και ανάπλαση χώρων που σχετίζονται με γεωργικές δραστηριότητες παλαιότερων εποχών για τις οποίες δεν θα υπάρχει παραγωγική δραστηριότητα <p>Το Μέτρο συνδέεται με τις δράσεις του Μέτρου 313.</p>
<p>341</p>	<p>Απόκτηση δεξιοτήτων εμπύχωση και εφαρμογή στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης</p> <p>(Άρθρα 52, 59 του Κανονισμού 1698/2005 Άρθρο 36 , Παράρτημα II Σημείο 5.3.3.4 του Κανονισμού (ΕΚ) 1974/2006)</p>	<p>Στόχος του Μέτρου είναι απόκτηση δεξιοτήτων από εταιρικά σχήματα δημόσιου-ιδιωτικού τομέα με στόχο την προπαρασκευή και υλοποίηση Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης. Απώτερος στόχος είναι τα εταιρικά αυτά σχήματα να μετεξελιχτούν σε Ομάδες Τοπικής Δράσης και να χρηματοδοτηθούν σε μελλοντικό στάδιο μέσα από τον Άξονα LEADER. Δικαιούχος του Μέτρου είναι το Τμήμα Γεωργίας, το οποίο θα παρέχει βοήθεια στα σχήματα αυτά για υλοποίηση των πιο κάτω επιλέξιμων δράσεων:</p> <ul style="list-style-type: none"> - μελέτες της συγκεκριμένης περιοχής. - μέτρα για την παροχή πληροφοριών σχετικά με την περιοχή και τη στρατηγική τοπικής ανάπτυξης. - κατάρτιση προσωπικού που συμμετέχει στην προπαρασκευή και την εφαρμογή μιας στρατηγικής τοπικής ανάπτυξης. - διοργάνωση εκδηλώσεων προβολής, και κατάρτιση ατόμων με ηγετικό ρόλο. - εφαρμογή, από εταιρικά σχήματα δημοσίου-ιδιωτικού τομέα, εκτός των ΟΤΔ που εγκρίνονται μέσα από τον Άξονα LEADER, της στρατηγικής τοπικής ανάπτυξης που περιλαμβάνει ένα ή περισσότερα από τα μέτρα όπως ορίζονται στο άρθρο 52 (α), (β), και (γ) του Κανονισμού (ΕΚ) αρ. 1698/2005

		<p>Τα εταιρικά σχήματα, τα οποία λαμβάνουν στήριξη για την υλοποίηση στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης, οφείλουν να πληρούν τους ακόλουθους όρους:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. να αναπτύσσουν στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης σε τοπική βάση 2. να είναι αντιπροσωπευτικά των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων που εμπίπτουν στο γεωγραφικό επίπεδο της περιοχής παρέμβασης. 3. οι δαπάνες λειτουργίας τους να είναι μικρότερες του 15% των δημόσιων δαπανών που σχετίζονται με τη στρατηγική τοπικής ανάπτυξης κάθε επιμέρους εταιρικού σχήματος δημοσίου-ιδιωτικού τομέα. 4. Η γεωγραφική περιοχή δράσης τους να καθορίζεται επακριβώς με χρήση χάρτη, όχι απαραίτητα βάσει διοικητικών ορίων αλλά να ορίζεται η έκταση. Κάθε περιοχή θα πρέπει να ανήκει σε ένα μόνο εταιρικό σχήμα και δεν θα πρέπει να ανήκει σε καμία ΟΤΔ αναγνωρισμένης μέσα από τον Άξονα 4 του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007- 2013 (Άξονα LEADER). 5. Η περιοχή που καλύπτεται από την ομάδα να παρουσιάζει συνοχή και να διαθέτει επαρκή κρίσιμη μάζα από άποψη ανθρώπινου δυναμικού και χρηματοοικονομικών πόρων, προκειμένου να στηρίζει μια βιώσιμη αναπτυξιακή στρατηγική. Ο πληθυσμός των ομάδων πρέπει να είναι μεταξύ 5000 και 150000 κατοίκων, ενώ μπορεί να υπάρξουν εξαιρέσεις σε πλήρως αιτιολογημένες περιπτώσεις. Στις ομάδες αυτές μπορεί να περιληφθούν περιοχές που δεν μπορούν να ενωθούν με κανένα άλλο εταιρικό σχήμα λόγω κυρίως της δύσκολης πρόσβασης σε αυτές. 6. Το εταιρικό σχήμα θα πρέπει να έχει νομική υπόσταση (Εταιρεία περιορισμένης ευθύνης με εγγύηση και μετοχικό κεφάλαιο) και όλα όσα αυτό συνεπάγεται. 7. Για διασφάλιση της ορθής και αποδοτικής λειτουργίας της εταιρικής σχέσης θα πρέπει η ομάδα να εργοδοτεί εξειδικευμένο προσωπικό. 8. Στο επίπεδο λήψης αποφάσεων, οι οικονομικοί, κοινωνικοί εταίροι, καθώς και άλλοι εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών (γεωργοί, αγρότισσες, νέοι και ενώσεις) πρέπει να αποτελούν τουλάχιστον το 50% της τοπικής εταιρικής σχέσης. 9. Η ομάδα θα πρέπει να υποδείξει ένα διοικητικό και οικονομικό επικεφαλής φορέα (φυσικό ή νομικό πρόσωπο), ικανό διαχειριστή των δημοσίων κονδυλίων και που να εξασφαλίζει την εύρυθμη λειτουργία της εταιρικής σχέσης <p>Το ύψος ενίσχυσης στα εγκεκριμένα εταιρικά σχήματα θα καλύπτει το 100% των επιλέξιμων δαπανών, ενώ για τα λειτουργικά έξοδα θα φτάνει στο 15% του κόστους</p>
ΑΞΟΝΑΣ 4. LEADER		
4.1. ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ		
Κωδικός Μέτρου/ Καθεστώς	Τίτλος Μέτρου/Καθεστώς (Νομική βάση)	Σύντομη περιγραφή Μέτρου/Καθεστώς
41	Εφαρμογή Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης	Το Μέτρο αυτό θα εφαρμόζεται σε όλες τις Αγροτικές Περιοχές με έμφαση τις ορεινές και ημιορεινές και με αυτό καθιερώνονται τα 3 Καθεστώτα ενίσχυσης για την εφαρμογή Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης

	(Άρθρα 61, 62, 63, 64, 65 του Κανονισμού 1698/2005 Άρθρο 37 του Κανονισμού (ΕΚ) 1974/2006)	(ΣΤΑ): <ul style="list-style-type: none"> - Εφαρμογή Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης με σκοπό τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα γεωργίας και της δασοκομίας ((411) - Εφαρμογή Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης με σκοπό τη βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου (412), και - Εφαρμογή Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας (413) <p>Σκοπός του είναι η επίτευξη των στόχων ενός ή περισσοτέρων από τους τρεις άλλους Άξονες του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ). Οι προτάσεις ΣΤΑ πρέπει να υποβληθούν από τις υποψήφιες ΟΤΔ μέσα σε 2 χρόνια από την έναρξη του ΠΑΑ 2007-2013. Δικαίωμα ενίσχυσης έχουν οι ΟΤΔ που στην αίτησή τους συμπεριλαμβάνονται η περιγραφή της Ομάδας και η Στρατηγική Αγροτικής Ανάπτυξης της περιοχής.</p>
411	Εφαρμογή Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης με σκοπό τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα γεωργίας και της δασοκομίας (Άρθρα 61, 62, 63, 64, 65 του Κανονισμού 1698/2005 Άρθρο 37 του Κανονισμού (ΕΚ) 1974/2006)	Σκοπός του Καθεστώτος είναι η υλοποίηση τοπικών προγραμμάτων LEADER, μέσω Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης (ΣΤΑ) σε σαφώς προσδιορισμένες Αγροτικές Περιοχές. Στόχος είναι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας, μέσω καινοτόμων προσεγγίσεων. Δικαιούχοι είναι εγκεκριμένες ΟΤΔ, βάσει της διαδικασίας αξιολόγησης του Μέτρου 4.1. Επιλέξιμη δράση είναι η εφαρμογή ΣΤΑ, με σκοπό την επίτευξη των στόχων του 1ου Άξονα (ανταγωνιστικότητα γεωργικού και δασοκομικού τομέα). Οι ΟΤΔ θα μπορούν να υλοποιούν δράσεις που υπάγονται μέσα στα Μέτρα του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) καθώς και δράσεις που δεν εμπίπτουν μέσα στα Μέτρα του ΠΑΑ 2007-2013 αλλά ικανοποιούν τους στόχους του 1ου Άξονα. Το Καθεστώς αυτό συνδέεται με τα Μέτρα/Καθεστώτα 121, 123 και 133. Για το ύψος της οικονομικής ενίσχυσης για την υλοποίηση δράσεων που υπάγονται μέσα στα Μέτρα του ΠΑΑ, εφαρμόζονται οι σχετικοί όροι σύμφωνα με τα αντίστοιχα Μέτρα. Για δράσεις που δεν υπάγονται στα Μέτρα αυτά, το ύψος ενίσχυσης που θα καταβάλλεται στις ΟΤΔ, θα καλύπτει το 70% των επιλέξιμων δαπανών για δράσεις που γίνονται από Κοινοτικά Συμβούλια, 100% για δράσεις που γίνονται από τις ΟΤΔ και σε 55% για δράσεις που γίνονται από ιδιώτες.
412	Εφαρμογή Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης με σκοπό τη βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου (Άρθρα 61, 62, 63, 64, 65 του Κανονισμού 1698/2005)	Το Καθεστώς αυτό αποσκοπεί στην υλοποίηση τοπικών προγραμμάτων LEADER, τα οποία στοχεύουν στην ολοκληρωμένη, ψηλής ποιότητας αειφόρο ανάπτυξη, διαφοροποίηση γεωργικών δραστηριοτήτων του αγροτικού πληθυσμού μέσω Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης σε σαφώς προσδιορισμένες Αγροτικές Περιοχές. Οι Στρατηγικές αυτές θα υλοποιούνται μέσα από τις ΟΤΔ εφαρμόζοντας την εκ των κάτω προς τα άνω προσέγγιση με σκοπό την εφαρμογή καινοτόμων προσεγγίσεων, για τη βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου. Δικαιούχοι είναι εγκεκριμένες ΟΤΔ, βάσει της διαδικασίας αξιολόγησης του Μέτρου 4.1. Επιλέξιμη δράση είναι η εφαρμογή στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης, με σκοπό την επίτευξη των στόχων του 2ου Άξονα (βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου). Προς το σκοπό αυτό οι ΟΤΔ θα μπορούν να υλοποιούν δράσεις που υπάγονται μέσα στα Μέτρα του ΠΑΑ καθώς και δράσεις που δεν

		<p>εμπίπτουν μέσα στα Μέτρα του ΠΑΑ 2007-2013 αλλά ικανοποιούν τους στόχους του 2ου Άξονα. Έμφαση πρέπει να δίνεται στην προστασία και αναβάθμιση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων. Θα δίνεται προτεραιότητα στις ΟΤΔ που μέσα στην στρατηγική τους εμπερικλείουν δράσεις που συντείνουν στην ορθολογική αξιοποίηση των φυσικών πόρων.</p> <p>Το Καθεστώς συνδέεται με τα Καθεστώτα 223 και 227. Η διαδικασία της οικονομικής ενίσχυσης είναι ίδια με αυτή του Καθεστώτος 411.</p>
413	<p>Εφαρμογή Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας</p> <p>(Άρθρα 61, 62, 63, 64, 65 του Κανονισμού 1698/2005)</p>	<p>Το Καθεστώς αυτό στοχεύει ότι και τα Καθεστώτα 411 και 412. Δικαιούχοι είναι εγκεκριμένες ΟΤΔ, βάσει της διαδικασίας αξιολόγησης του Μέτρου 4.1.</p> <p>Επιλέξιμη δράση είναι η εφαρμογή ΣΤΑ, με σκοπό την επίτευξη των στόχων του 3ου Άξονα. Προς το σκοπό αυτό οι ΟΤΔ θα μπορούν να υλοποιούν δράσεις που υπάγονται μέσα στα Μέτρα του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης καθώς και δράσεις που δεν εμπίπτουν μέσα στα Μέτρα του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013 αλλά ικανοποιούν τους στόχους του 3ου Άξονα.</p> <p>Έμφαση πρέπει να δίνεται στην αντιμετώπιση των φαινομένων οικονομικής υστέρησης των αγροτικών περιοχών και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων έτσι ώστε να επιτευχθεί η αγροτική ανάπτυξη. Θα δίνεται προτεραιότητα στις ΟΤΔ που μέσα στην στρατηγική τους εμπερικλείουν δράσεις που συντείνουν στον περιορισμό της αστυφιλίας, στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, στη βελτίωση της ποιότητας ζωής, στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας για τα τοπικά προϊόντα και στην εφαρμογή συστημάτων ποιότητας.</p> <p>Το Καθεστώς συνδέεται με το Μέτρο 313 και τη Δράση 321 του Μέτρου 3.2, ενώ η διαδικασία οικονομικής ενίσχυσης είναι ίδια με αυτή που περιγράφεται στο Καθεστώς 411.</p>
421	<p>Διατοπική και διεθνική συνεργασία</p> <p>(Άρθρα 61, 62, 63, 64, 65 του Κανονισμού 1698/2005 Άρθρο 39 του Κανονισμού 1974/2006)</p>	<p>Στόχος του Μέτρου είναι η προώθηση της συνεργασίας και της καινοτομίας μεταξύ ΟΤΔ, καθιερώνοντας καθεστώς ενίσχυσης της εφαρμογής έργων συνεργασίας, για την επίτευξη των στόχων ενός ή περισσότερων από τους τρεις άλλους Άξονες. Τα προγράμματα συνεργασίας είναι ανοικτά σε εταιρικά σχήματα δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, ενώ σε αυτά πρέπει να συμμετέχει τουλάχιστον μια ΟΤΔ, εγκεκριμένη μέσα από τον Άξονα του LEADER. Στο πλαίσιο του Μέτρου αυτού χρηματοδοτούνται η κοινή δράση, η τεχνική βοήθεια για την προετοιμασία της και τα έξοδα για δημιουργία και λειτουργία της κοινής διάρθρωσης. Η ενίσχυση ανέρχεται στο 100% των επιλέξιμων δαπανών για εγκεκριμένες προτάσεις.</p>
431	<p>Λειτουργία των Ομάδων Τοπικής Δράσης, απόκτηση δεξιοτήτων και εμπύχωση στην περιοχή</p> <p>(Άρθρα 59, 61, 62, 63, 64, 65 του Κανονισμού 1698/2005 Άρθρο 38 του Κανονισμού (ΕΚ)</p>	<p>Στόχος είναι η παροχή αρωγής στην υλοποίηση ΣΤΑ των ΟΤΔ, για την απόκτηση δεξιοτήτων και την εμπύχωση στην περιοχή. Οι επιλέξιμες δράσεις είναι:</p> <ul style="list-style-type: none"> - μελέτες της περιοχής της ΟΤΔ, - μέτρα για παροχή πληροφοριών σχετικά με την περιοχή και τη ΣΤΑ, - κατάρτιση προσωπικού που συμμετέχει στην προετοιμασία και την εφαρμογή μιας ΣΤΑ, - διοργάνωση εκδηλώσεων προβολής και κατάρτιση ατόμων με ηγετικό ρόλο - κάλυψη λειτουργικών εξόδων για την υλοποίηση δράσεων μέσα από το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013

	1974/2006)	<ul style="list-style-type: none"> - συμμετοχή σε σεμινάρια για την πρωτοβουλία LEADER <p>Δικαιούχοι είναι εγκεκριμένες ΟΤΔ, βάσει της διαδικασίας που περιγράφεται στο μέτρο 4.1. Το ύψος οικονομικής ενίσχυσης για τις 4 πρώτες δράσεις ανέρχεται στο 100% των επιλέξιμων δαπανών, ενώ για τα λειτουργικά έξοδα ανέρχεται στο 20% του κόστους δράσεων των ΟΤΔ.</p>
--	------------	---

5. ΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ		
Κωδικός Μέτρου	Τίτλος Μέτρου/Καθεστώτος (Νομική βάση)	Σύντομη περιγραφή Μέτρου
511	<p>Τεχνική υποστήριξη</p> <p>(Άρθρο 66.2 του Κανονισμού 1698/2005, Άρθρο 40 του Κανονισμού 1974/2006 και Παράρτημα ΙΙ, σημείο 16.1)</p>	<p>Στόχοι του Μέτρου είναι:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Η διασφάλιση της ορθής υλοποίησης και στήριξης των Μέτρων του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης στο σύνολο του, καθώς και του πρωτογενή τομέα στα πλαίσια του προγράμματος. - Η παρακολούθηση των δράσεων και η συντονισμένη εφαρμογή του προγράμματος καθώς και η αξιολόγηση του. <p>Οι δράσεις αφορούν:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Γενικά στη «δημοσιότητα – πληροφόρηση» του Προγράμματος. - Ειδικότερα στη μέγιστη δυνατή «ενημέρωση» των δικαιούχων για ένταξη στα μέτρα του Προγράμματος και του κοινού γενικότερα - Εγκατάσταση, λειτουργία και διασύνδεση ηλεκτρονικών συστημάτων διαχείρισης, παρακολούθησης και αξιολόγησης. - Βελτιώσεις στις απαιτούμενες εργασίες για την αξιολόγηση (δημιουργία base line, ανταλλαγή πληροφόρησης και εμπειριών). - Στην υποβοήθηση εφαρμογής μέτρων και δράσεων του Προγράμματος και της αγροτικής ανάπτυξης γενικότερα με εμπειρογνώμονες, μελέτες κτλ. - Την διεξαγωγή των απαραίτητων Αξιολογήσεων των Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης συμπεριλαμβανομένης της Εκ των Υστέρων Αξιολόγησης του Σχεδίου Αγροτικής Ανάπτυξης 2004-2006 και της Εκ των Προτέρων Αξιολόγησης του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης της πέμπτης προγραμματικής περιόδου. - Οποιοσδήποτε άλλες δράσεις που δεν αφορούν διοικητικές δαπάνες και έχουν σαν στόχο την ορθολογικότερη, αποδοτικότερη, αποτελεσματικότερη εφαρμογή του Προγράμματος άλλα και ευρύτερα της αγροτικής ανάπτυξης. <p>Δικαιούχος είναι η Διαχειριστική Αρχή του ΠΑΑ 2007-2013 και η οικονομική ενίσχυση καλύπτει πλήρως τις επιλέξιμες δαπάνες.</p>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙV

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 5 – ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΛΥΣΕΩΝ

- 1. Χρηματοδοτικός Πίνακας Π.Α.Α. Προσχεδίου Αυγούστου 2007 – Εναλλακτική Λύση 1 (ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΛΥΣΗ)**
- 2. Χρηματοδοτικός Πίνακας Π.Α.Α. Προσχεδίου Φεβρουαρίου 2007 – Εναλλακτική Λύση 2 (ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΛΥΣΗ)**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟ ΕΓΓΡΑΦΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 2007 - 2013

	ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΩΝ	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΚΡΑΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ (€)	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ (€)	ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ
ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1	10	70.260.838	70.260.838	26.290.328	140.521.675	43,23%
ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 2	6	70.571.700	70.571.700	29.000.000	141.143.400	43,42%
ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 3	3	14.464.857	14.464.857	0	28.929.715	8,90%
ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 4	3	4.313.090	4.313.090	0	8.626.179	2,65%
ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ (511)	1	2.913.090	2.913.090	0	5.826.179	1,79%
ΣΥΝΟΛΟ	23	162.523.574	162.523.574	55.290.328	325.047.148	100,00%

Παρατηρήσεις:

1. Το Υπουργείο Εσωτερικών μετέχει στο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 - 2013 με τα μέτρα 3.2 και 3.3 του Άξονα 3 και το Καθεστώς 4.1.3 του Άξονα 4 με συνολικό ποσοστό συμμετοχής 10%.

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1

ΚΩΔΙΚΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΜΕΤΡΟ	ΚΑΘΕΣΤΩΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΚΡΑΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ (€)	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ (€)	ΠΟΣΟΣΤΟ στον ΑΞΟΝΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ στο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
111	1.1		Εκπαίδευση, πληροφόρηση και διάχυση της γνώσης	1.750.000	1.750.000		3.500.000	2,49%	1,08%
112	1.2		Ενίσχυση πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών	5.000.000	5.000.000		10.000.000	7,12%	3,08%
113	1.3		Πρόωρη συνταξιοδότηση αγροτών	7.500.000	7.500.000		15.000.000	10,67%	4,61%
114	1.4		Χρήση γεωργικών Συμβουλευτικών Υπηρεσιών	1.000.000	1.000.000		2.000.000	1,42%	0,62%
121	1.5		Εκσυγχρονισμός των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων	32.985.838	32.985.838		65.971.675	46,95%	20,30%
		1.5.1	<i>Επενδύσεις στις γεωργικές και κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις</i>	27.485.838	27.485.838	26.290.328	54.971.675	39,12%	16,91%
		1.5.2	<i>Διαχείριση αποβλήτων στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις</i>	5.500.000	5.500.000		11.000.000	7,83%	3,38%
123	1.6		Προστιθέμενη αξία στα γεωργικά και δασοκομικά προϊόντα. Δημιουργία και εκσυγχρονισμός μονάδων μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών και δασοκομικών προϊόντων	12.000.000	12.000.000		24.000.000	17,08%	7,38%
125	1.7		Χωροταξική Κτηνοτροφική Ανάπτυξη	525.000	525.000		1.050.000	0,75%	0,32%
132, 133	1.8		Συμμετοχή των γεωργών σε συστήματα για τη βελτίωση της ποιότητας των τροφίμων και Δραστηριότητες ενημέρωσης και προώθησης	3.500.000	3.500.000		7.000.000	4,98%	2,15%
		1.8.1	Συμμετοχή γεωργών σε συστήματα για τη βελτίωση της ποιότητας των τροφίμων	2.000.000	2.000.000		4.000.000	2,85%	1,23%
		1.8.2	Δραστηριότητες ενημέρωσης και προώθησης των προϊόντων στο πλαίσιο συστημάτων για την ποιότητα των τροφίμων	1.500.000	1.500.000		3.000.000	2,13%	0,92%
142	1.9		Ενθάρρυνση σύστασης και λειτουργίας Ομάδων Παραγωγών / Ενώσεων Ομάδων Παραγωγών	4.000.000	4.000.000		8.000.000	5,69%	2,46%
131	1.10		Ειδικές Ενισχύσεις για ικανοποίηση των προτύπων της Ε. Επιτροπής (ανενεργό)	2.000.000	2.000.000		4.000.000	2,85%	1,23%
ΣΥΝΟΛΟ				70.260.838	70.260.838	26.290.328	140.521.675	100,00%	43,23%

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 2

ΚΩΔΙΚΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΜΕΤΡΟ	ΚΑΘΕΣΤΩΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΚΡΑΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ (€)	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ (€)	ΠΟΣΟΣΤΟ στον ΑΞΟΝΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ στο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
211, 212	2.1		Παροχή Εξισωτικών Πληρωμών σε μειονεκτικές περιοχές	24.521.700	24.521.700		49.043.400	34,75%	15,09%
213	2.2		Ενίσχυση της βιοποικιλότητας και παροχή εξισωτικών πληρωμών σε περιοχές ΦΥΣΗ 2000	1.400.000	1.400.000		2.800.000	1,98%	0,86%
214	2.3		Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις	38.100.000	38.100.000	29.000.000	76.200.000	53,99%	23,44%
	2.3.1		Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις στα ολιγοειδή/ επιτραπέζια αμπέλια	11.000.000	11.000.000		22.000.000	15,59%	6,77%
	2.3.2		Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις στις πατάτες	3.750.000	3.750.000		7.500.000	5,31%	2,31%
	2.3.3		Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις στα εσπεριδοειδή	7.500.000	7.500.000		15.000.000	10,63%	4,61%
	2.3.4		Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις στις αροτραίες καλλιέργειες	3.500.000	3.500.000		7.000.000	4,96%	2,15%
	2.3.5		Διάσωση και συντήρηση παραδοσιακών ποικιλιών ολιγοειδών αμπελιών και διάσωση παραδοσιακών φυλών ζώων Α. Διάσωση και συντήρηση παραδοσιακών φυλών ζώων που κινδυνεύουν με εξαφάνιση Β. Διάσωση παραδοσιακών ποικιλιών της αμπέλου που κινδυνεύουν με εξαφάνιση	450.000	450.000		900.000	0,64%	0,28%
	2.3.6		Διατήρηση της φυσικής αξίας του γεωργικού περιβάλλοντος και του παραδοσιακού τοπίου με έμφαση στις μειονεκτικές περιοχές	7.500.000	7.500.000		15.000.000	10,63%	4,61%
	2.3.7		Ανάπτυξη της βιολογικής παραγωγής γεωργικών προϊόντων	3.500.000	3.500.000		7.000.000	4,96%	2,15%
	2.3.8		Παροχή Ενισχύσεων για τη διατήρηση των Φυσικών Οικοτόπων και της άγριας πανίδας	900.000	900.000		1.800.000	1,28%	0,55%
221, 222, 223	2.4		Δασώσεις	1.300.000	1.300.000		2.600.000	1,84%	0,80%
	2.4.1		Δάσωση γεωργικής γης	599.000	599.000		1.198.000	0,85%	0,37%
	2.4.2		Εγκατάσταση γεωργοδασοπονικών συστημάτων	108.500	108.500		217.000	0,15%	0,07%
	2.4.3		Δάσωση μη γεωργικής γης	592.500	592.500		1.185.000	0,84%	0,36%
226	2.5		Προστασία των Δασών από τις Πυρκαγιές και αναδάσωση καμένων περιοχών	2.250.000	2.250.000		4.500.000	3,19%	1,38%
224, 225, 227	2.6		Διατήρηση και βελτίωση του κοινωνικού και οικολογικού ρόλου των δασών	3.000.000	3.000.000		6.000.000	4,25%	1,85%
	2.6.1		Μη παραγωγικές επενδύσεις	2.500.000	2.500.000		5.000.000	3,54%	1,54%
	2.6.2		Δασοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις	250.000	250.000		500.000	0,35%	0,15%
	2.6.3		Ενισχύσεις ΦΥΣΗ 2000	250.000	250.000		500.000	0,35%	0,15%
ΣΥΝΟΛΟ				70.571.700	70.571.700	29.000.000	141.143.400	100%	43,42%

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 3

ΚΩΔΙΚΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΜΕΤΡΟ	ΚΑΘΕΣΤΩΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ (€)	ΠΟΣΟΣΤΟ στον ΑΞΟΝΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ στο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
313	3.1		Ενθάρρυνση Τουριστικών δραστηριοτήτων	2.667.054	2.667.054	5.334.107	18,44%	1,64%
321, 323	3.2		Διατήρηση, αποκατάσταση και αναβάθμιση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και του φυσικού πλούτου	11.647.804	11.647.804	23.295.608	80,52%	7,17%
323		3.2.1	<i>Κατάρτιση σχεδίων προστασίας και διαχείρισης και ανάδειξη παραδοσιακών στοιχείων του ανθρ. περ/ντος</i>					
321		3.2.2	<i>Διατήρηση, αποκατάσταση και αναβάθμιση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς</i>					
		3.2.3	<i>Ανάπτυξη Κοινωνικών Κέντρων κοινωνικών υπηρεσιών</i>					
341	3.3		Απόκτηση δεξιοτήτων για υλοποίηση μίας στρατηγικής τοπικής ανάπτυξης	150.000	150.000	300.000	1,04%	0,09%
ΣΥΝΟΛΟ				14.464.857	14.464.857	28.929.715	100,00%	8,90%

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 4

ΚΩΔΙΚΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΜΕΤΡΟ	ΚΑΘΕΣΤΩΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ (€)	ΠΟΣΟΣΤΟ στον ΑΞΟΝΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ στο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
411, 412, 413	4.1		Εφαρμογή Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης	3.412.500	3.412.500	6.825.000	79,12%	2,10%
411		4.1.1	Δράσεις Leader στον Άξονα 1	1.225.000	1.225.000	2.450.000	28,40%	0,75%
412		4.1.2	Δράσεις Leader στον Άξονα 2	250.000	250.000	500.000	5,80%	0,15%
413		4.1.3	Δράσεις Leader στον Άξονα 3	1.937.500	1.937.500	3.875.000	44,92%	1,19%
421	4.2		Διατοπική και διεθνική συνεργασία	163.090	163.090	326.179	3,78%	0,10%
431	4.3		Λειτουργία ομάδων τοπικής δράσης, απόκτηση δεξιοτήτων και εμπύχωση στην περιοχή	737.500	737.500	1.475.000	17,10%	0,45%
ΣΥΝΟΛΟ				4.313.090	4.313.090	8.626.179	100,00%	2,65%

ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ

ΚΩΔΙΚΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΜΕΤΡΟ	ΚΑΘΕΣΤΩΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ (€)	ΠΟΣΟΣΤΟ στο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
511	5.1		Τεχνική υποστήριξη	2.913.090	2.913.090	5.826.179	1,79%
ΣΥΝΟΛΟ				2.913.090	2.913.090	5.826.179	1,79%

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟ ΕΓΓΡΑΦΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 2007 - 2013

	ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΩΝ	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΚΡΑΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ (€)	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ & ΚΡΑΤ. ΕΝΙΣΧΙΣΧΥΣΗ (€)	ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ
ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1	9	63.788.195	63.788.195	0	127.576.390	39,25%
ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 2	5	68.171.700	68.171.700	0	136.343.400	41,95%
ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 3	2	22.437.500	22.437.500	0	44.875.000	13,81%
ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 4	3	4.313.090	4.313.090	0	8.626.180	2,65%
ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ (511)	1	3.813.090	3.813.090	0	7.626.180	2,35%
ΣΥΝΟΛΟ	20	162.523.575	162.523.575	0	325.047.150	100,00%

Παρατηρήσεις:

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1

ΚΩΔΙΚΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΜΕΤΡΟ	ΚΑΘΕΣΤΩΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ (€)	ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΠΟΣΟΣΤΟ στον ΑΞΟΝΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ στο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
111	1,1		Εκπαίδευση, πληροφόρηση και διάχυση της γνώσης	1.750.000	1.750.000	3.500.000	0	2,74%	1,08%
112	1,2		Ενίσχυση πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών	4.000.000	4.000.000	8.000.000	0	6,27%	2,46%
113	1,3		Πρόωρη συνταξιοδότηση αγροτών	7.500.000	7.500.000	15.000.000	0	11,76%	4,61%
114	1,4		Χρήση γεωργικών Συμβουλευτικών Υπηρεσιών	1.000.000	1.000.000	2.000.000	500	1,57%	0,62%
121	1,5		Εκσυγχρονισμός των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων	25.513.195	25.513.195	51.026.390		40,00%	15,70%
		1.5.1	<i>Επενδύσεις στις γεωργικές και κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις</i>	20.013.195	20.013.195	40.026.390	40.026.390	31,37%	12,31%
		1.5.2	<i>Διαχείριση αποβλήτων στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις</i>	5.500.000	5.500.000	11.000.000	27.500.000	8,62%	3,38%
123	1,6		Προστιθέμενη αξία στα γεωργικά και δασοκομικά προϊόντα Δημιουργία και εκσυγχρονισμός μονάδων μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών και δασοκομικών προϊόντων	12.000.000	12.000.000	24.000.000	36.000.000	18,81%	7,38%
125	1,7		Χωροταξική Κτηνοτροφική Ανάπτυξη	525.000	525.000	1.050.000	116.667	0,82%	0,32%
132, 133	1,8		Συμμετοχή των γεωργών σε συστήματα για τη βελτίωση της ποιότητας των τροφίμων και Δραστηριότητες ενημέρωσης και προώθησης	7.500.000	7.500.000	15.000.000	1.285.714	11,76%	4,61%
132		1.8.1	Συμμετοχή γεωργών σε συστήματα για τη βελτίωση της ποιότητας των τροφίμων	6.000.000	6.000.000	12.000.000		9,41%	3,69%
133		1.8.2	Δραστηριότητες ενημέρωσης και προώθησης των προϊόντων στο πλαίσιο συστημάτων για την ποιότητα των τροφίμων	1.500.000	1.500.000	3.000.000	1.285.714	2,35%	0,92%
142	1,9		Ενθάρρυνση σύστασης και λειτουργίας Ομάδων Παραγωγών / Ενώσεων Ομάδων Παραγωγών	4.000.000	4.000.000	8.000.000		6,27%	2,46%
ΣΥΝΟΛΟ				63.788.195	63.788.195	127.576.390	104.929.271	100,00%	39,25%

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 2

ΚΩΔΙΚΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΜΕΤΡΟ	ΚΑΘΕΣΤΩΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ (€)	ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΠΟΣΟΣΤΟ στον ΑΞΟΝΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ στο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
211, 212, 213	2.1		Παροχή Εξισωτικών Πληρωμών σε μειονεκτικές περιοχές	25.921.700	25.921.700	51.843.400		38,02%	15,95%
214	2.2		Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις	37.200.000	37.200.000	74.400.000		54,57%	22,89%
	2.2.1		Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις στα οινοποιήσιμα/ επιτραπέζια αμπέλια	11.000.000	11.000.000	22.000.000		16,14%	6,77%
	2.2.2		Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις στις πατάτες	3.750.000	3.750.000	7.500.000		5,50%	2,31%
	2.2.3		Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις στα εσπεριδοειδή	7.500.000	7.500.000	15.000.000		11,00%	4,61%
	2.2.4		Αγροπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις στις αροτραίες καλλιέργειες	3.500.000	3.500.000	7.000.000		5,13%	2,15%
	2.2.5		Διάσωση και συντήρηση παραδοσιακών ποικιλιών οινοποιήσιμων αμπελιών και διάσωση παραδοσιακών φυλών ζώων	450.000	450.000	900.000		0,66%	0,28%
			A. Διάσωση και συντήρηση παραδοσιακών φυλών ζώων που κινδυνεύουν με εξαφάνιση						
			B. Διάσωση παραδοσιακών ποικιλιών της αμπέλου που κινδυνεύουν με εξαφάνιση						
	2.2.6		Διατήρηση της φυσικής αξίας του γεωργικού περιβάλλοντος και του παραδοσιακού τοπίου με έμφαση στις μειονεκτικές περιοχές	7.500.000	7.500.000	15.000.000		11,00%	4,61%
	2.2.7		Ανάπτυξη της βιολογικής παραγωγής γεωργικών προϊόντων	3.500.000	3.500.000	7.000.000		5,13%	2,15%
221, 222, 223	2.3		Δασώσεις	1.300.000	1.300.000	2.600.000	866.667	1,91%	0,80%
221	2.3.1		Δάσωση γεωργικής γης	599.000	599.000	1.198.000	399.333	0,88%	0,37%
222	2.3.2		Εγκατάσταση γεωργοδασοπονικών συστημάτων	108.500	108.500	217.000	72.333	0,16%	0,07%
223	2.3.3		Δάσωση μη γεωργικής γης	592.500	592.500	1.185.000	395.000	0,87%	0,36%
226	2.4		Προστασία των Δασών από τις Πυρκαγιές και αναδάσωση καμένων περιοχών	750.000	750.000	1.500.000		1,10%	0,46%
224, 225, 227	2.5		Διατήρηση και βελτίωση του κοινωνικού και οικολογικού ρόλου των δασών	3.000.000	3.000.000	6.000.000		4,40%	1,85%
227	2.5.1		Μη παραγωγικές επενδύσεις	2.500.000	2.500.000	5.000.000		3,67%	1,54%
225	2.5.2		Δασοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις	250.000	250.000	500.000		0,37%	0,15%
224	2.5.3		Ενισχύσεις ΦΥΣΗ 2000	250.000	250.000	500.000		0,37%	0,15%
ΣΥΝΟΛΟ				68.171.700	68.171.700	136.343.400	866.667	100%	41,95%

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 3

ΚΩΔΙΚΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΜΕΤΡΟ	ΚΑΘΕΣΤΩΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (εκ €)	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ (€)	ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΠΟΣΟΣΤΟ στον ΑΞΟΝΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ στο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
313	3.1		Ενθάρρυνση Τουριστικών δραστηριοτήτων	4.000.000	4.000.000	8.000.000	2.666.667	17,83%	2,46%
321, 322, 323	3.2		Διατήρηση, αποκατάσταση και αναβάθμιση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και του φυσικού πλούτου	18.437.500	18.437.500	36.875.000	12.291.667	82,17%	11,34%
322		3.2.1	Κατάρτιση σχεδίων προστασίας και διαχείρισης και ανάδειξη παραδοσιακών στοιχείων του ανθρ. περιβάλλοντος						
323		3.2.2	Διατήρηση, αποκατάσταση και αναβάθμιση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς						
321		3.2.3	Ανάπτυξη Κοινωνικών Κέντρων κοινωνικών υπηρεσιών						
ΣΥΝΟΛΟ				22.437.500	22.437.500	44.875.000	14.958.334	100,00%	13,81%

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 4

ΚΩΔΙΚΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΜΕΤΡΟ	ΚΑΘΕΣΤΩΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ (€)	ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΠΟΣΟΣΤΟ στον ΑΞΟΝΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ στο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
411, 412, 413	4.1		Εφαρμογή Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης	3.412.500	3.412.500	6.825.000	3.741.667	79,12%	2,10%
411		4.1.1	Δράσεις Leader στον Άξονα 1	1.225.000	1.225.000	2.450.000	2.450.000	28,40%	0,75%
412		4.1.2	Δράσεις Leader στον Άξονα 2	250.000	250.000	500.000		5,80%	0,15%
413		4.1.3	Δράσεις Leader στον Άξονα 3	1.937.500	1.937.500	3.875.000	1.291.667	44,92%	1,19%
421	4.2		Διατοπική και διεθνική συνεργασία	163.090	163.090	326.180		3,78%	0,10%
431	4.3		Λειτουργία ομάδων τοπικής δράσης, απόκτηση δεξιοτήτων και εμπύχωση στην περιοχή	737.500	737.500	1.475.000		17,10%	0,45%
ΣΥΝΟΛΟ				4.313.090	4.313.090	8.626.180	3.741.667	100,00%	2,65%

ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ

ΚΩΔΙΚΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΜΕΤΡΟ	ΚΑΘΕΣΤΩΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (€)	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ (€)	ΠΟΣΟΣΤΟ στο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
511	5.1		Τεχνική υποστήριξη	3.813.090	3.813.090	7.626.179	2,35%
ΣΥΝΟΛΟ				3.813.090	3.813.090	7.626.179	2,35%

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V

Πίνακας Κύριων υδατοφράκτων Κύπρου

Κύριοι υδατοφράκτες της Κύπρου

ΦΡΑΓΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ						
A/A	ΟΝΟΜΑ	ΕΤΟΣ	ΠΟΤΑΜΟΣ	ΤΥΠΟΣ	ΥΨΟΣ (m)	ΧΩΡ/ΤΗΤΑ (m³)
1	Κούκλια	1900	-	Χωμάτινο	6	4.545.000
2	Λύμπια #	1945	Τρέμιθος	Βαρύτητας	5	18.000
3	Λυθροδόντας (Κάτω)	1945	Κουτσός (Γιαλιάς)	Βαρύτητας	11	32.000
4	Καλό Χωριό Κλήρου	1947	Ακάκι (Σερράχης)	Βαρύτητας	9	82.000
5	Ακρούντα	1947	Γερμασόγεια	Βαρύτητας	7	23.000
6	Γαληνή	1947	Κάμπος	Βαρύτητας	11	23.000
7	Πέτρα	1948	Ατσάς	Βαρύτητας	9	32.000
8	Πέτρα	1951	Ατσάς	Βαρύτητας	9	23.000
9	Λυθροδόντας (Πάνω)	1952	Κουτσός (Γιαλιάς)	Βαρύτητας	10	32.000
10	Καφίζης	1953	Ξερός (Μόρφου)	Βαρύτητας	23	113.000
11	Άγιος Λουκάς	1955	-	Χωμάτινο	3	455.000
12	Γύφου	1955	-	Χωμάτινο	3	100.000
13	Καντού	1956	Ταπάχανα (Κούρης)	Βαρύτητας	15	34.000
14	Πέρα Πεδί	1956	Κρυός (Κούρης)	Βαρύτητας	22	55.000
15	Πύργος	1957	Κατούρης	Βαρύτητας	22	285.000
16	Τριμήκληνη	1958	Κούρης	Βαρύτητας	33	340.000
17	Πρόδρομος	1962	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	10	122.000
18	Μόρφου	1962	Σερράχης	Χωμάτινο	13	1.879.000
19	Λεύκα	1962	Σέτραχος (Μαρ/σας)	Βαρύτητας	35	368.000
20	Κιόνελλι	1962	Αρμυρός (Πεδιαίος)	Χωμάτινο	15	1.045.000
21	Αθαλάσσα	1962	Καλόγηρος (Πεδιαίος)	Χωμάτινο	18	791.000
22	Σωτήρα - (Εμπλ/στικό)	1962	-	Χωμάτινο	8	45.000

23	Παναγία Αμ/σπου- (Εμπ/κό)	1962	-	Χωμάτινο	7	45.000
24	Άγιος Γεώργιος- (Εμπλ/κό)	1962	-	Χωμάτινο	6	90.000
25	Κανλίκιογιου	1963	Τζινάρ (Πεδιαίος)	Χωμάτινο	19	1.113.000
26	Εμπλ/στικά Αμμοχώστου	1963	-	Χωμάτινα	8	165.000
27	Παραλίμνι - (Εμπλ/στικό)	1963	-	Χωμάτινα	5	115.000
28	Αγία Νάπα - (Εμπλ/στικό)	1963	-	Χωμάτινα	8	55.000
29	Αντιπλημμυρικά Αμμ/σπου	1963	-	Χωμάτινα	5	50.000
30	Αργάκα	1964	Μακούντα	Λιθόρριπτο	41	990.000
31	Μια Μηλιά	1964	Σιμέας (Πεδιαίος)	Χωμάτινο	22	355.000
32	Οβγός	1964	Οβγός	Χωμάτινο	16	845.000
33	Κίτι (Τρέμιθος)	1964	Τρέμιθος	Χωμάτινο	22	1.614.000
34	Αγρός	1964	Λιμνάτης	Χωμάτινο	26	99.000
35	Λιοπέτρι	1964	Ποταμός	Χωμάτινο	18	340.000
36	Άγιος Νικόλαος - (Εμπλ/κό)	1964	-	Χωμάτινο	2	1.365.000
37	Λίμνη Παρ/μνίου- (Εμπλ/κό)	1964	-	Χωμάτινη	1	1.365.000
38	Λίμνη Αγ. Λουκά- (Εμπλ/κό)	1964	-	Χωμάτινη	3	4.545.000
39	Φρέναρος - (Εμπλ/στικό)	1964	-	Χωμάτινα	5	115.000
40	Δερύνεια - (Εμπλ/στικό)	1964	-	Χωμάτινο	6	23.000
41	Πολεμίδια	1965	Γαρύλλης	Χωμάτινο	45	3.400.000
42	Αγιά Μαρίνα	1965	Ξερός	Λιθόρριπτο	33	298.000
43	Καλοπαναγιώτης	1966	Σέτραχος	Χωμάτινο	40	363.000

			(Μαρ/σας)			
44	Μαυροκόλυμπος	1966	Μαυροκόλυμπος	Χωμάτινο	45	2.180.000
45	Πομός	1966	Λειβάδι	Λιθόρριπτο	38	860.000
46	Μακράσυκα - (Εμπλ/στικό)	1966	-	Χωμάτινο	8	195.000
47	Φρέναρος - (Εμπλ/στικό)	1966	-	Χωμάτινα	7	45.000
48	Αυγόρου - (Εμπλ/στικό)	1966	-	Χωμάτινα	3	68.000
49	Κοντέα - (Εμπλ/στικό)	1966	-	Χωμάτινα	5	82.000
50	Ξυλοφάγου - (Εμπλ/στικό)	1966	-	Χωμάτινα	7	86.000
51	Σωτήρα - (Εμπλ/στικό)	1966	-	Χωμάτινο	5	32.000
52	Άχνα Μεσανία - (Εμπλ/κό)	1967	-	Χωμάτινο	4	90.000
53	Λύση - (Εμπλουτιστικό)	1967	-	Χωμάτινο	7	77.000
54	Άγιος Γεώργιος - (Εμπλ/κό)	1967	-	Χωμάτινα	3	68.000
55	Γερμασόγεια	1968	Γερμασόγεια	Χωμάτινο	49	13.500.000
56	Σύγκρασις	1968	Μερικερός	Χωμάτινο	7	1.115.000
57	Ορμίδεια - (Εμπλουτιστικό)	1968	-	Χωμάτινο	5	100.000
58	Άγιος Επίκτητος - (Εμπλ/κό)	1968	-	Χωμάτινα	6	34.000
59	Ακανθού - (Εμπλουτιστικό)	1968	-	Χωμάτινο	6	45.000
60	Εμπλουτιστικά Μόρφου	1969	-	Χωμάτινα	5	130.000
61	Βρυσούλλες - (Εμπλ/στικό)	1969	-	Χωμάτινο	7	140.000
62	Ξυλοτύμβου - (Εμπλ/στικό)	1969	-	Χωμάτινα	7	50.000

63	Πρωτο/πάδες - (Εμπλ/στικό)	1970	-	Χωμάτινο	6	90.000
64	Λεύκαρα	1973	Συργάτης (Πεντ/νος)	Χωμάτ/Λιθόρρ.	71	13.850.000
65	Μάσαρη Εμπλουτιστικό	1973	Σερράχης	Χωμάτινο	15	2.273.000
66	Παλαιχώρι - Καμπί	1973	Ακάκι (Σερράχης)	Βαρύτητας	33	620.000
67	Κυπερούντα Αρ.1*	1974	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	7	50.000
68	Αρακαπάς	1975	Γερμασόγεια	Βαρύτητας	23	129.000
69	Λύμπια (Νέον)	1977	Τρέμιθος	Βαρύτητας	12	220.000
70	Άγιοι Βαβατσινιάς Αρ.1 *	1980	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	17	55.000
71	Επαγώνεια Αρ.1 *	1980	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	16	92.000
72	Χανδριά *	1980	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	35	70.000
73	Μελίνη Αρ.1 *	1980	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	22	59.000
74	Πελένδρι *	1980	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	18	123.000
75	Άγιοι Βαβατσινιάς	1981	Βασιλικός	Τοξωτό	19	53.000
76	Επαγώνεια Αρ.3 *	1981	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	12	65.000
77	Ακαπνού - Επαγώνεια *	1981	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	9	132.000
78	Κάτω Μύλος *	1981	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	23	104.000
79	Επαγώνεια Αρ.2 *	1982	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	8	127.000
80	Αρακαπάς Αρ.1 *	1982	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	12	192.000
81	Ασπρόκρεμμος	1982	Ξερός Ποταμός	Χωμάτινο	53	52.375.000
82	Ξυλιάτος**	1982	Λαγουδερά (Ελιά)	Λιθόρριπτο	42	1.430.000

83	Αγρίδια *	1983	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	18	59.000
84	Κυπερούντα Αρ. 2 *	1983	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	27	273.000
85	Λαγουδερά *	1983	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	36	71.000
86	Ορά *	1983	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	18	62.000
87	Άγιοι Βαβασιινιάς Αρ.2 *	1984	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	25	43.000
88	Φαρμακάς Αρ.1 *	1984	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	18	21.000
89	Φαρμακάς Αρ.2 *	1984	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	24	61.000
90	Αρακαπάς Αρ.2 *	1984	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	12	120.000
91	Διερώννα *	1984	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	24	159.000
92	Χοιροκοιτία *	1984	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	16	205.000
93	Έσσω Γαλάτα *	1985	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	27	35.000
94	Καλαβασός	1985	Βασιλικός	Λιθόρριπτο	60	17.100.000
95	Διπόταμος***	1985	Πεντάσχοινος	Λιθόρριπτο	60	15.500.000
96	Ευρέτου	1986	Σταυρός της Ψώκας	Λιθόρριπτο	70	24.000.000
97	Άχνα	1987	Εξωποτάμιο φράγμα	Χωμάτινο	16	6.800.000
98	Αραδίππου	1987	Παρθενίτης	Βαρύτητας	14	90.000
99	Κούρης	1988	Κούρης	Χωμάτινο	110	115.000.000
100	Βυζακιά	1994	Εξωποτάμιο φράγμα	Χωμάτινο	37	1.690.000
101	Οδού Αρ.1*	1996	Εξωποτάμια	Χωμάτινη	33	32.000

			δεξαμενή			
102	Οδού Αρ. 2 *	1996	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	34	53.000
103	Μελίνη Αρ.2*	1996	Εξωποτάμια δεξαμενή	Χωμάτινη	36	97.000
104	Αρμίνου	1998	Διάριζος	Χωμάτ/Λιθόρρ.	45	4.300.000
105	Τσακίστρα	2000	Λιμνίτης	Βαρύτητας	23	100.000
106	Ταμασός	2002	Πεδιαίος	Χωμάτ/Λιθόρρ.	34	2.800.000
107	Κανναβιού	2005	Έζουσα	Χωμάτ/Λιθόρρ.	75	18.000.000
108	Ακάκι-Μαλούντα (Υπό κατασκευή)	2006	Ακάκι (Σερράχης)	Χωμάτινο	38	2.000.000
ΣΥΝΟΛΟ					327.287.000	

Αντικαταστάθηκε από το φράγμα με αρ. 69

* Εξωποτάμιες δεξαμενές με επένδυση από μεμβράνη (ύψος 10 m)

** Η χωρ/τα του φράγματος αυξήθηκε το Φεβρουάριο του 1998 από 1.220.000 σε 1.430.000 m³

*** Η χωρ/τα του φράγματος αυξήθηκε τον Ιούλιο του 1998 από 13.700.000 σε 15.500.000 m³

Πηγή: Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων

http://www.moa.gov.cy/moa/wdd/Wdd.nsf/index_gr/index_gr?OpenDocument

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI

Ο περί της Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον από Ορισμένα Έργα Νόμος 140(Ι)/2005

A. Παράρτημα 1 Νόμου 140(Ι)/2005 – Έργα για τα οποία ετοιμάζεται Μελέτη Εκτίμησης Επιπτώσεων στο Περιβάλλον

B. Παράρτημα 2 Νόμου 140(Ι)/2005 – Έργα για τα οποία υποβάλλεται σε πρώτο στάδιο Προκαταρκτική Έκθεση Επιπτώσεων στο Περιβάλλον

ΠΡΩΤΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

(Άρθρο 9)

**ΕΡΓΑ ΓΙΑ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΕΤΟΙΜΑΖΕΤΑΙ ΜΕΛΕΤΗ
ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ**

1. Διυλιστήρια αργού πετρελαίου, περιλαμβανομένων επιχειρήσεων που παράγουν λιπαντικά από αργό πετρέλαιο, και εγκαταστάσεις για την αεριοποίηση και υγροποίηση άνθρακα ή ασφαλτούχων σχιστόλιθων.
2. Θερμοηλεκτρικοί σταθμοί και άλλες εγκαταστάσεις καύσης με θερμική ισχύ από 50 MW και άνω και πυρηνικοί σταθμοί και άλλοι πυρηνικοί αντιδραστήρες, συμπεριλαμβανομένης της διάλυσης ή του παροπλισμού τους:

Νοείται ότι οι πυρηνικοί σταθμοί και οι άλλοι πυρηνικοί αντιδραστήρες παύουν να χαρακτηρίζονται ως τέτοιοι, όταν αφαιρεθούν μόνιμα από τον τόπο της εγκατάστασης όλα τα πυρηνικά καύσιμα και τα άλλα στοιχεία που είναι ραδιενεργώς μολυσμένα.
3. (α) Εγκαταστάσεις για την επεξεργασία ακτινοβολημένων πυρηνικών καυσίμων.
(β) Εγκαταστάσεις:
  - (i) για την παραγωγή ή τον εμπλουτισμό πυρηνικών καυσίμων,
  - (ii) για την επεξεργασία ή επανεπεξεργασία ακτινοβολημένων πυρηνικών καυσίμων ή πολύ ραδιενεργών αποβλήτων,
  - (iii) για την τελική διάθεση ακτινοβολημένων πυρηνικών καυσίμων,
  - (iv) αποκλειστικά για την τελική διάθεση ραδιενεργών αποβλήτων,
  - (v) αποκλειστικά για την αποθήκευση (όταν αυτή προγραμματίζεται για περισσότερο από δέκα χρόνια) ακτινοβολημένων πυρηνικών καυσίμων ή ραδιενεργών αποβλήτων σε χώρο διαφορετικό από το χώρο παραγωγής.
4. (α) Ολοκληρωμένες μεταλλουργικές βιομηχανίες για την παραγωγή ακατέργαστου χυτοσιδήρου, χαλκού και χάλυβα.
(β) Εγκαταστάσεις παραγωγής ακατέργαστων μη σιδηρούχων μετάλλων από μεταλλεύματα, συμπυκνώματα ή δευτερογενείς πρώτες ύλες, με μεταλλουργικές, χημικές ή ηλεκτρολυτικές διεργασίες.
5. Διάλυση εργοστασίων ή αποθηκών που επεξεργάζονται ή περιέχουν επικίνδυνες χημικές ουσίες ή και επικίνδυνα απόβλητα.
6. Γεωτρήσεις για την αποθήκευση πυρηνικών αποβλήτων.

7. Εγκαταστάσεις προσωρινής αποθήκευσης ή/και τελικής διάθεσης αποβλήτων αμιάντου.
8. Ολοκληρωμένες χημικές εγκαταστάσεις, δηλαδή εγκαταστάσεις για την παραγωγή σε βιομηχανική κλίμακα ουσιών με μεθόδους χημικής μετατροπής, στις οποίες παρατάσσονται πολλές μονάδες που συνδέονται λειτουργικά μεταξύ τους και προορίζονται για τους ακόλουθους σκοπούς:
- (α) την παραγωγή βασικών οργανικών χημικών προϊόντων,
  - (β) την παραγωγή βασικών ανόργανων χημικών προϊόντων,
  - (γ) την παραγωγή φωσφορούχων, αζωτούχων ή καλιούχων λιπασμάτων (απλά ή σύνθετα λιπάσματα),
  - (δ) την παραγωγή βασικών φυτοϋγειονομικών προϊόντων και βιοκτόνων,
  - (ε) την παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων με χημικές ή βιολογικές μεθόδους,
  - (στ) την παραγωγή εκρηκτικών υλών.
9. (α) Έργα κατασκευής σιδηροδρομικών γραμμών μεγάλων αποστάσεων.
- (β) Αερολιμένες, δηλαδή καθορισμένες εκτάσεις ξηράς ή νερών, περιλαμβανομένων και οποιωνδήποτε κτιρίων, εγκαταστάσεων και εξοπλισμού, που προορίζονται για ολική ή μερική χρήση για την άφιξη, αναχώρηση και επίγεια διακίνηση αεροσκαφών, περιλαμβανομένων ελικοπτέρων.
- (γ) Έργα κατασκευής αυτοκινητοδρόμων, δηλαδή δρόμων ειδικά σχεδιασμένων και κατασκευασμένων για οδική κυκλοφορία που δεν εξυπηρετούν παρόδιες ιδιοκτησίες, είναι εφοδιασμένοι, εκτός από ειδικά σημεία ή προσωρινά, με χωριστές λωρίδες για τις δύο κατευθύνσεις κυκλοφορίας, οι οποίες διαχωρίζονται μεταξύ τους από διαχωριστική λωρίδα που δεν προορίζεται για κυκλοφορία ή, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, από άλλα μέσα, δε διασταυρώνονται στο ίδιο επίπεδο με άλλο δρόμο, σιδηροδρομική γραμμή, γραμμή τραμ ή πεζόδρομο και σηματοδοτούνται ως αυτοκινητόδρομοι.
- (δ) Οδοί ταχείας κυκλοφορίας, δηλαδή οδοί που είναι προορισμένες για οδική κυκλοφορία και είναι προσβάσιμες μόνο από ειδικές διασταυρώσεις ή ελεγχόμενες συνδέσεις και στις οποίες, ειδικά, απαγορεύεται η στάθμευση στο οδόστρωμα.

- (ε) Έργα κατασκευής νέων οδών με τέσσερις ή περισσότερες λωρίδες κυκλοφορίας ή ευθυγράμμισης ή διαπλάτυνσης υφιστάμενων οδών με δύο ή λιγότερες λωρίδες κυκλοφορίας, ώστε να δημιουργηθούν τέσσερις λωρίδες ή περισσότερες, όταν η νέα οδός ή το νέο ή ευθυγραμμισμένο ή διευρυμένο αυτό τμήμα της οδού θα έχει συνεχές μήκος 4 000 μέτρων ή μεγαλύτερο.
10. (α) Εσωτερικές πλωτές οδοί και λιμένες για την κυκλοφορία στις εσωτερικές πλωτές οδούς που επιτρέπουν τη διέλευση σκαφών άνω των 1 350 τόνων.
(β) Εμπορικοί λιμένες, αποβάθρες φορτοεκφόρτωσης που συνδέονται με την ξηρά και εξωτερικοί λιμένες (εκτός των αποβαθρών για τα πορθμεία) όπου μπορούν να προσεγγίσουν σκάφη άνω των 1 350 τόνων.
11. Εγκαταστάσεις διαχείρισης στερεών και επικίνδυνων αποβλήτων, οι οποίες αφορούν οποιαδήποτε εγκατάσταση διάθεσης ή/και ανάκτησης, σύμφωνα με τα Παραρτήματα ΙΙΑ και ΙΙΒ αντίστοιχα του περί Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων Νόμου [Νόμος 215(Ι) του 2002].
12. Έργα άντλησης υπόγειων νερών ή έργα τεχνητής αναπλήρωσης υπόγειων νερών, όταν ο όγκος αντλούμενου ή αναπληρούμενου νερού ισούται με ή υπερβαίνει τα 250 000 κυβικά μέτρα το χρόνο.
13. (α) Έργα για την εκτροπή υδάτινων πόρων από μια υδρολογική λεκάνη σε άλλη, όταν ο όγκος του εκτρεπόμενου νερού υπερβαίνει τα 500 000 κυβικά μέτρα το χρόνο.
(β) Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις, έργα για την εκτροπή υδάτινων πόρων από μια υδρολογική λεκάνη σε άλλη, όταν η πολυετής μέση ροή της λεκάνης άντλησης υπερβαίνει τα 10 000 000 κυβικά μέτρα το χρόνο και όπου ο όγκος του εκτρεπόμενου νερού υπερβαίνει το 5 % της ροής αυτής:
    Νοείται ότι η εκτροπή πόσιμου νερού μέσω αγωγών δεν εμπίπτει στις διατάξεις της παρούσας παραγράφου.
14. Φράγματα και ταμιευτήρες.
15. Εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων δυναμικότητας άνω των 2 000 ισοδύναμου πληθυσμού, δηλαδή έχουν αποικοδομήσιμο οργανικό φορτίο που παρουσιάζει βιομηχανικές ανάγκες σε οξυγόνο πέντε ημερών (BOD₅) ίσες προς 60g/ημέρα.
16. Έργα διαχείρισης και χρήσης επεξεργασμένων λυμάτων.
17. Εγκαταστάσεις-

- (α) άντλησης πετρελαίου για εμπορικούς σκοπούς, δυναμικότητας άνω των 100 τόνων την ημέρα,
  - (β) άντλησης φυσικού αερίου για εμπορικούς σκοπούς, δυναμικότητας άνω των 100 000 κυβικών μέτρων την ημέρα,
  - (γ) για την παραγωγή υδρογονανθράκων στη θάλασσα.
18. Σωληναγωγοί υδατοπρομήθειας και άρδευσης που έχουν διάμετρο πέραν των εξήντα εκατοστομέτρων.
19. Αγωγοί μεταφοράς αερίου, πετρελαίου ή χημικών ουσιών, με διάμετρο άνω των 400 χιλιοστομέτρων και μήκος μεγαλύτερο των 10 000 μέτρων.
20. Εγκαταστάσεις εντατικής εκτροφής πουλερικών ή χοίρων με δυναμικότητα μεγαλύτερη από-
- (α) 85 000 θέσεις για κοτόπουλα πάχυνσης ή 60 000 θέσεις για ωτόκες κότες,
  - (β) 3 000 θέσεις για χοίρους πάχυνσης (άνω των 30 χγρ.) ή
  - (γ) 500 θέσεις για χοιρομητέρες.
21. Σφαγεία με ημερήσια δυναμικότητα παραγωγής σφαγίων πέραν των 50 τόνων.
22. Ιχθυοκαλλιέργειες με παραγωγή μεγαλύτερη των 50 τόνων ψαριών το χρόνο.
23. Βιομηχανικές εγκαταστάσεις:
- (α) παραγωγής χαρτοπολλτού από ξύλο ή παρόμοια ινώδη υλικά,
  - (β) παραγωγής χαρτιού και χαρτονιού, με δυναμικότητα παραγωγής άνω των 25 τόνων την ημέρα.
24. Κατασκευή και συναρμολόγηση αυτοκινήτων και μοτοσικλετών και κατασκευή κινητήρων οχημάτων.
25. Ναυπηγεία και καρνάγια.
26. Εργοστάσια κατασκευής και επισκευής αεροσκαφών.
27. Μεταλλεία, ορυχεία και εξόρυξη τύρφης.
28. Λατομεία σε έκταση μεγαλύτερη των δύο εκταρίων.
29. Κατασκευή εναέριων αγωγών μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας με τάση 100 kV και άνω και μήκος άνω των 2 000 μέτρων και υποσταθμοί μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας.
30. Εγκαταστάσεις αποθήκευσης πετρελαίου, πετροχημικών ή χημικών προϊόντων με συνολική χωρητικότητα τουλάχιστον 2 500 τόνων.
31. Ανεμογεννήτριες με ισχύ πάνω από 1 MW και φωτοβολταϊκά με ισχύ πάνω από 100 KW.

32. Εγκαταστάσεις για την παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας.
33. Σταθμοί αφάλατσης θαλάσσιου ή υφάλμυρου νερού.
34. Λιμενοβραχίονες και κυματοθραύστες.
35. Χιονοδρομικές πίστες, μηχανισμοί ανάβασης και σχετικά έργα υποδομής.
36. Μαρίνες σκαφών αναψυχής και αλιευτικοί λιμένες και καταφύγια.
37. Γήπεδα γκολφ, εξαιρουμένων των «μίνι» γκολφ.
38. Εγκαταστάσεις στις οποίες παράγονται ή χρησιμοποιούνται ή προγραμματίζεται να παράγονται ή χρησιμοποιούνται γενετικά διαφοροποιημένοι οργανισμοί.
39. Κτιριακές εγκαταστάσεις επίγειων δορυφορικών σταθμών οι οποίες περιλαμβάνουν και τις κατασκευές δορυφορικών σταθμών ραδιοεπικοινωνίας που βρίσκονται στο χώρο των εν λόγω κτιριακών εγκαταστάσεων.
40. Κτιριακές εγκαταστάσεις ραδιοφωνικών ή/και τηλεοπτικών σταθμών οι οποίες περιλαμβάνουν και τις κατασκευές ραδιοσταθμών εκπομπής ραδιοφωνικού ή/και τηλεοπτικού σήματος από το χώρο των εν λόγω κτιριακών εγκαταστάσεων, καθώς και τις κατασκευές ραδιοσταθμών εκπομπής ραδιοφωνικού ή/και τηλεοπτικού αναλογικού σήματος.
41. Ελαιοτριβεία.
42. Σκοπευτήρια.
43. Εγκαταστάσεις επεξεργασίας ή/ και τελικής διάθεσης ζωικών αποβλήτων.
44. Εγκαταστάσεις συμπαραγωγής ενέργειας.
45. Κάθε μεταβολή ή επέκταση των έργων που απαριθμούνται στο παρόν Παράρτημα, όταν η επέκταση καθεαυτήν εμπίπτει στα κατώτατα όρια, αν τυχόν υπάρχουν, και τα οποία καθορίζονται στο παρόν Παράρτημα.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

(Άρθρο 9)

**ΕΡΓΑ ΓΙΑ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΥΠΟΒΑΛΛΕΤΑΙ ΣΕ ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΗ
ΕΚΘΕΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ****1. Γεωργία, δασοκομία και υδατοκαλλιέργεια**

- (α) Έργα αγροτικού αναδάσμου.
- (β) Έργα για τη χρησιμοποίηση ακαλλιέργητης γης ή ημιφυσικών περιοχών για εντατικές γεωργικές καλλιέργειες.
- (γ) Έργα διαχείρισης υδάτινων πόρων για τη γεωργία, συμπεριλαμβανομένων των αρδευτικών και αποστραγγιστικών έργων.
- (δ) Έργα για την εκτροπή υδάτινων πόρων από μια υδρολογική λεκάνη σε άλλη.
- (ε) Σωληναγωγοί υδατοπρομήθειας και άρδευσης, όταν τοποθετούνται εντός προστατευόμενων περιοχών.
- (στ) Αρχική δάσωση και αποδάσωση με σκοπό τη μετατροπή σε άλλο τύπο χρήσης γης.
- (ζ) Εγκαταστάσεις εντατικής κτηνοτροφίας (εφόσον δεν περιλαμβάνονται στο Πρώτο Παράρτημα).
- (η) Εντατική ιχθυοκαλλιέργεια (εφόσον δεν περιλαμβάνεται στο Πρώτο Παράρτημα).

2. Εξορυκτική βιομηχανία

- (α) Λατομεία (εφόσον δεν περιλαμβάνονται στο Πρώτο Παράρτημα).
- (β) Υπόγεια μεταλλεία και ορυχεία.
- (γ) Εξόρυξη ορυκτών με βυθοκόρηση ποταμών και της θάλασσας.
- (δ) Γεωτρήσεις βάθους ως ακολούθως:
  - (i) Γεωθερμικές γεωτρήσεις,
  - (ii) γεωτρήσεις για ύδρευση (υδρογεωτρήσεις),
εξαιρουμένων των γεωτρήσεων για τη διερεύνηση της σταθερότητας του εδάφους.
- (ε) Εγκαταστάσεις επιφανείας της βιομηχανίας εξόρυξης λιθάνθρακα, πετρελαίου, φυσικού αερίου και μεταλλευμάτων και πετρωμάτων, καθώς και ασφαλτούχων σχιστολίθων.

3. Ενεργειακή βιομηχανία

- (α) Βιομηχανικές εγκαταστάσεις για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, ατμού και θερμού ύδατος (εφόσον δεν περιλαμβάνονται στο Πρώτο Παράρτημα).
- (β) Βιομηχανικές εγκαταστάσεις για τη μεταφορά αερίου, ατμού και θερμού ύδατος, μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας με εναέρια καλώδια (εφόσον δεν περιλαμβάνονται στο Πρώτο Παράρτημα).
- (γ) Επιφανειακή αποθήκευση φυσικού αερίου.
- (δ) Αποθήκευση εύφλεκτων αερίων σε υπόγειες δεξαμενές.
- (ε) Επιφανειακή αποθήκευση ορυκτών καυσίμων.
- (στ) Βιομηχανική μπρικετοποίηση λιθάνθρακα και λιγνίτη.
- (ζ) Εγκαταστάσεις επεξεργασίας και αποθήκευσης ραδιενεργών αποβλήτων (εφόσον δεν περιλαμβάνονται στο Πρώτο Παράρτημα).
- (η) Ανεμογεννήτριες με ισχύ πέραν των 30 KW και λιγότερο από 100 KW.
- (θ) Κατασκευή εναέριων αγωγών μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας με τάση μικρότερη των 100 KV και υποσταθμοί μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

4. Παραγωγή και επεξεργασία μετάλλων

- (α) Εγκαταστάσεις παραγωγής χυτοσιδήρου ή χάλυβα (πρωτογενούς ή δευτερογενούς), συμπεριλαμβανομένων των χυτηρίων συνεχούς τήξης.
- (β) Εγκαταστάσεις επεξεργασίας σιδηρούχων μετάλλων, με έλαση εν θερμώ, σφυρηλάτηση ή επίθεση προστατευτικών στρωμάτων τηγμένων μετάλλων.
- (γ) Χυτήρια σιδηρούχων μετάλλων.
- (δ) Εγκαταστάσεις τήξης μη σιδηρούχων μετάλλων και κραμάτων, εξαιρουμένων των πολύτιμων μετάλλων και συμπεριλαμβανομένων των προϊόντων ανάκτησης (εξευγενισμός, χύτευση κ.λπ.).
- (ε) Εγκαταστάσεις επιφανειακής κατεργασίας μετάλλων και πλαστικών υλών με ηλεκτρολυτικές ή χημικές διεργασίες.
- (στ) Κατασκευή σιδηροδρομικού υλικού.
- (ζ) Βαθιά κοίλανση με χρήση εκρηκτικών.
- (η) Εγκαταστάσεις φρύξης και περίτηξης μεταλλευμάτων.

5. Βιομηχανία ορυκτών

- (α) Εγκαταστάσεις παραγωγής σπένθρακα (ξηρά απόσταση του άνθρακα).
- (β) Εγκαταστάσεις παραγωγής τσιμέντου.

- (γ) Εγκαταστάσεις παραγωγής αμιάντου και κατασκευής προϊόντων με βάση τον αμιάντο (εφόσον δεν περιλαμβάνονται στο Πρώτο Παράρτημα).
- (δ) Υαλουργία, περιλαμβανομένης της κατασκευής ινών γυαλιού.
- (ε) Εγκαταστάσεις τήξης ορυκτών υλών, συμπεριλαμβανομένης της παραγωγής ορυκτών ινών.
- (στ) Παραγωγή κεραμικών ειδών με ψήσιμο και ιδίως κεραμιδιών, πλίνθων, πυρίμαχων πλίνθων, πλακιδίων, ψευδοπορσελάνης ή πορσελάνης.

6. Χημική βιομηχανία (έργα που δεν περιλαμβάνονται στο Πρώτο Παράρτημα)

- (α) Επεξεργασία ενδιάμεσων προϊόντων και παρασκευή χημικών προϊόντων.
- (β) Παρασκευή φυτοφαρμάκων και φαρμακευτικών προϊόντων, χρωμάτων και βερνικιών, ελαστομερών και υπεροξειδίων.
- (γ) Εγκαταστάσεις αποθήκευσης πετρελαίου, πετροχημικών και χημικών προϊόντων.

7. Βιομηχανία τροφίμων

- (α) Βιομηχανία φυτικών και ζωικών ελαίων και λιπών.
- (β) Κονσερβοποιία ζωικών και φυτικών προϊόντων.
- (γ) Παρασκευή γαλακτοκομικών προϊόντων.
- (δ) Ζυθοποιία και παραγωγή βύνης.
- (ε) Ζαχαροπλαστική και παρασκευή σιροπιού.
- (στ) Σφαγεία.
- (ζ) Βιομηχανίες παραγωγής αμύλου.
- (η) Εργοστάσια παραγωγής ιχθυάλευρου και ιχθυελαίου.
- (θ) Ζαχαρουργεία.

8. Κλωστοϋφαντουργία, βιομηχανία δέρματος, ξύλου και χαρτιού

- (α) Βιομηχανικές εγκαταστάσεις παραγωγής χαρτιού και χαρτονιού (εφόσον δεν περιλαμβάνονται στο Πρώτο Παράρτημα).
- (β) Εγκαταστάσεις προεπεξεργασίας (δραστηριότητες πλύσης, λεύκανσης, μερσερισμού) ή βαφής ινών και υφασμάτων.
- (γ) Εγκαταστάσεις δέψης δερμάτων.
- (δ) Εργοστάσια παραγωγής και κατεργασίας κυτταρίνης.

9. Βιομηχανία ελαστικού

Παραγωγή και κατεργασία προϊόντων που προέρχονται από ελαστομερή.

10. Έργα υποδομής

- (α) Έργα ανάπτυξης βιομηχανικών περιοχών.

- (β) Έργα αστικής ανάπτυξης:
- (i) Εμπορικά κέντρα και μεγάλες υπεραγορές με επιφάνεια πέραν των 2 500 τ.μ.
  - (ii) Αυτόνομοι χώροι στάθμευσης με χωρητικότητα μεγαλύτερη των 300 οχημάτων.
  - (iii) Γήπεδα ποδοσφαίρου και στάδια με χωρητικότητα μεγαλύτερη των 2 000 καθήμενων θεατών.
  - (iv) Συγκρότημα κινηματογραφικών οθονών αιθουσών με περισσότερες των έξι οθονών.
  - (v) Σχολές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με δυναμικότητα μεγαλύτερη των 500 σπουδαστών.
  - (vi) Πανεπιστημιοπόλεις.
  - (vii) Ναοί και άλλοι χώροι θρησκευτικής λατρείας.
- (γ) Κατασκευή σιδηροδρομικών γραμμών και εγκαταστάσεων μεταφόρτωσης για συνδυασμένες μεταφορές και συνδυασμένων τερματικών σταθμών (εφόσον δεν περιλαμβάνονται στο Πρώτο Παράρτημα).
- (δ) Κατασκευή αεροδρομίων (εφόσον δεν περιλαμβάνονται στο Πρώτο Παράρτημα).
- (ε) Κατασκευή λιμένων και λιμενικών εγκαταστάσεων (εφόσον δεν περιλαμβάνονται στο Πρώτο Παράρτημα).
- (στ) Κατασκευή εσωτερικών πλωτών οδών (εφόσον δεν περιλαμβάνεται στον Πρώτο Παράρτημα), έργα διευθέτησης υδατορευμάτων και αντιπλημμυρικά έργα.
- (ζ) Έργα κατασκευής νέων οδών με τέσσερις ή περισσότερες λωρίδες κυκλοφορίας ή ευθυγράμμισης ή διαπλάτυνσης υφιστάμενων οδών με δύο ή λιγότερες λωρίδες κυκλοφορίας, ώστε να δημιουργηθούν τέσσερις λωρίδες ή περισσότερες (εφόσον δεν περιλαμβάνονται στο Πρώτο Παράρτημα).
- (η) Έργα κατασκευής, διαπλάτυνσης και εν γένει αναβάθμισης δρόμων-
- (i) σε ορεινές περιοχές όπου η κάλυψη της περιβάλλουσας φυσικής βλάστησης είναι πέραν του 50% σε συνεχές μήκος δρόμου τουλάχιστον 1 000 μέτρων

- (ii) μέσα στη ζώνη προστασίας της παραλίας ή σε περιοχές ή τοπία που έχουν κηρυχθεί ή χαρακτηριστεί προστατευόμενα σύμφωνα με οποιοδήποτε νόμο.
  - (iii) που εύλογα αναμένεται να επηρεάσουν την κοίτη ή τα πρηνή ποταμού ή χαρακτηριστικά γνωρίσματα φυσικής, ιστορικής, πολιτιστικής ή αρχαιολογικής κληρονομιάς ή φυσικούς διαδρόμους ειδών πανίδας ή οικοτόπους μεταναστευτικών ειδών ή περιοχές με ενδημικά είδη πανίδας και χλωρίδας, υγροβιότοπους, αμμόλοφους, κρημνούς, σπηλιές, αξιόλογους γεωμορφολογικούς και απολιθωματοφόρους σχηματισμούς, φαράγγια, εκβολές ποταμών, αμμουδιές ή τη φυσική ακτογραμμή.
- (θ) Μικρά εμπλουτιστικά αναχώματα ή και δάμματα που κατασκευάζονται στους ποταμούς με συρματοκιβώτια (τύπου gabions) με σκοπό τον εμπλουτισμό των υπόγειων υδάτων, αν αυτά θα κατασκευαστούν σε ορεινές ή και δασώδεις περιοχές.
- (i) Έργα διευθέτησης και ρύθμισης της κοίτης ποταμών και χειμάρρων.
  - (ια) Τροχιόδρομοι (τραμ), υπερυψωμένοι ή υπόγειοι σιδηρόδρομοι, εναέριοι σιδηρόδρομοι ή παρεμφερείς σιδηρόδρομοι ειδικού τύπου που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά ή κυρίως για τη μεταφορά επιβατών.
  - (ιβ) Πετρελαιοαγωγοί και αγωγοί αερίου (εφόσον δεν περιλαμβάνονται στο Πρώτο Παράρτημα).
  - (ιγ) Υδραγωγοί μήκους μεγαλύτερου των 2 000 μέτρων.
  - (ιδ) Παράκτια έργα για την αντιμετώπιση της διάβρωσης και θαλάσσια έργα που παρέχουν τη δυνατότητα διαμόρφωσης της ακτής, όπως με την κατασκευή αναχωμάτων, μόλων και άλλων έργων προστασίας από τη θάλασσα (εφόσον δεν περιλαμβάνονται στο Πρώτο Παράρτημα), εκτός από τη συντήρηση και την ανακατασκευή των έργων αυτών.
  - (ιε) Ανάκτηση εδαφών από τη θάλασσα.
  - (ιστ) Έργα άντλησης υπόγειων νερών και συστήματα τεχνητής αναπλήρωσης υπόγειων νερών που δεν περιλαμβάνονται στο Πρώτο Παράρτημα.
  - (ιζ) Έργα για την εκτροπή υδάτινων πόρων από μια υδρολογική λεκάνη σε άλλη τα οποία δεν περιλαμβάνονται στο Πρώτο Παράρτημα.

11. Τουρισμός και αναψυχή

- (α) Παραθεριστικοί οικισμοί και ξενοδοχειακά συγκροτήματα εκτός οικιστικών ζωνών και σχετικά έργα υποδομής.
- (β) Μόνιμοι κατασκηνωτικοί χώροι και χώροι στάθμευσης τροχόσπιτων.
- (γ) Θεματικά πάρκα.
- (δ) Ζωολογικοί κήποι.

12. Άλλα έργα

- (α) Μόνιμες πίστες αγώνων και δοκιμών μηχανοκίνητων οχημάτων.
  - (β) Εγκαταστάσεις για τη διάθεση αποβλήτων (εφόσον δεν περιλαμβάνονται στο Πρώτο Παράρτημα).
  - (γ) Σταθμοί καθαρισμού λυμάτων (εφόσον δεν περιλαμβάνονται στο Πρώτο Παράρτημα).
  - (δ) Χώροι απόθεσης λάσπης από την επεξεργασία αποβλήτων και λυμάτων.
  - (ε) Αποθήκευση παλαιοσιδήρων, συμπεριλαμβανομένων των άχρηστων οχημάτων.
  - (στ) Κλίνες δοκιμών κινητήρων, στροβίλων ή αεριωθητών.
  - (ζ) Εγκαταστάσεις παραγωγής τεχνητών ορυκτών ινών.
  - (η) Εγκαταστάσεις ανάκτησης ή καταστροφής εκρηκτικών ουσιών.
  - (θ) Διαλυτήρια πλοίων.
  - (ι) Κεραίες κινητής τηλεφωνίας σε προστατευόμενες ή και δασικές περιοχές.
    - (ια) Μονάδες εμφιάλωσης νερού.
    - (ιβ) Εκτροφεία θηραμάτων.
    - (ιγ) Διαχωρισμός πέραν των πενήντα οικοπέδων.
13. Οποιαδήποτε τροποποίηση ή επέκταση έργων που απαριθμούνται στο Πρώτο Παράρτημα ή στο παρόν Παράρτημα τα οποία έχουν ήδη εγκριθεί, εκτελεστεί ή εκτελούνται και τα οποία ενδέχεται να έχουν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.
14. Έργα του Πρώτου Παραρτήματος που εξυπηρετούν αποκλειστικά ή κυρίως την ανάπτυξη και τη δοκιμή νέων μεθόδων ή προϊόντων και δε χρησιμοποιούνται για περισσότερο από δύο χρόνια.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VII

ΧΑΡΤΕΣ

- 1. Χάρτης Ευπρόσβλητων Περιοχών στην Νιτρορύπανση**
- 2. Χάρτης Περιοχών ΦΥΣΗ 2000**

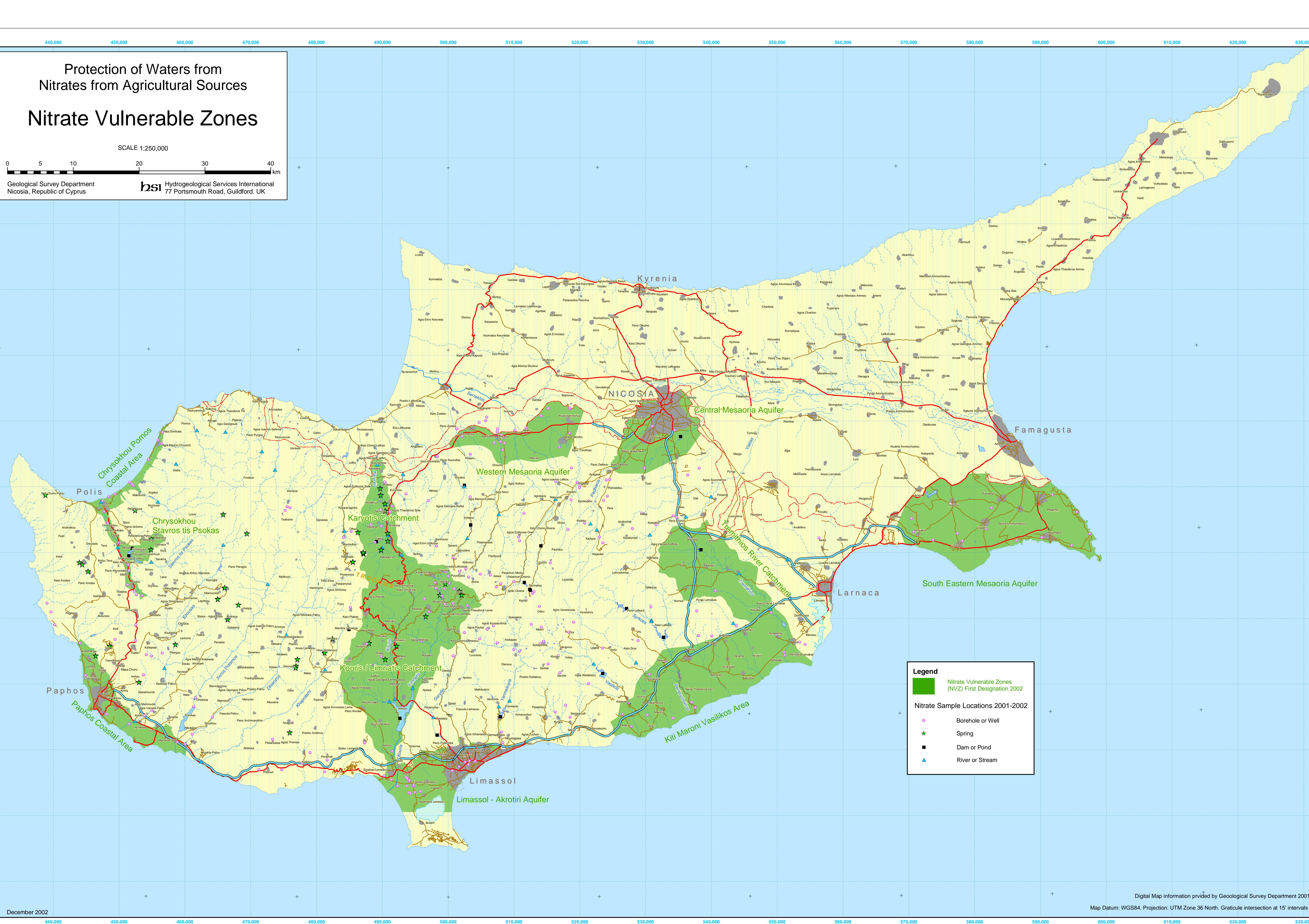
Protection of Waters from Nitrates from Agricultural Sources

Nitrate Vulnerable Zones

SCALE 1:250,000

Geological Survey Department
Nicosia, Republic of Cyprus

bsi Hydrogeological Services International
77 Portsmouth Road, Guildford, UK

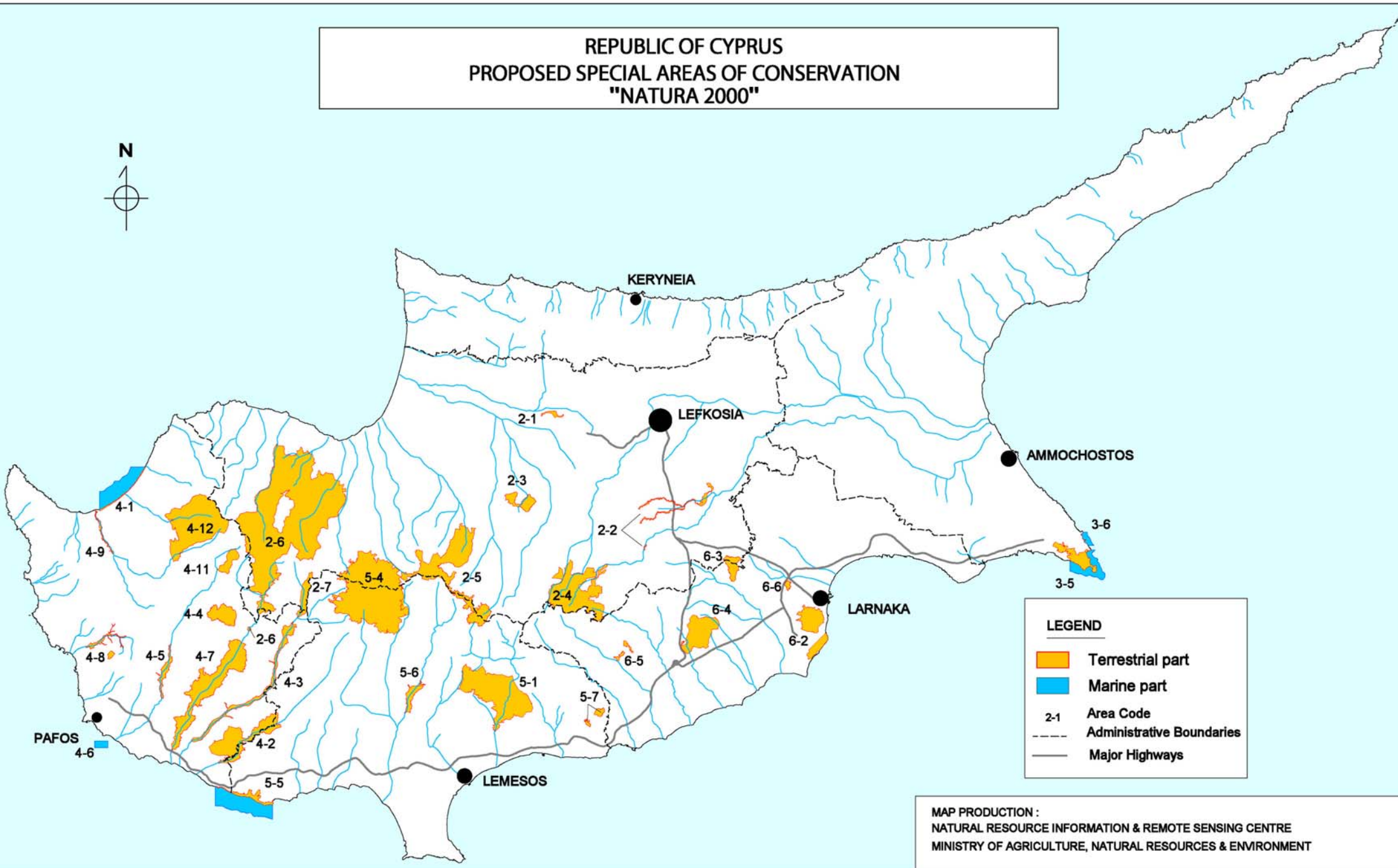

Legend

- Nitrate Vulnerable Zones (NVZ) First Designation 2002
- Borehole or Well
- Spring
- Dam or Pond
- River or Stream

REPUBLIC OF CYPRUS
PROPOSED SPECIAL AREAS OF CONSERVATION
"NATURA 2000"

LEGEND

- Terrestrial part
- Marine part
- 2-1 Area Code
- Administrative Boundaries
- Major Highways

MAP PRODUCTION :
NATURAL RESOURCE INFORMATION & REMOTE SENSING CENTRE
MINISTRY OF AGRICULTURE, NATURAL RESOURCES & ENVIRONMENT